วารสาร

สังคมพัฒนศาสตร์

Journal of Social Science Development

P-ISSN: 2774-0412 ปีที่ 9 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569)

E-ISSN: Vol.9 No.10 (October 2026)

☯ วัตถุประสงค์

วารสารสังคมพัฒนศาสตร์ เป็นวารสารวิชาการของวัดสนธิ์ (นาสน) ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการค้นคว้าและนำเสนอองค์ความรู้ทางด้านวิชาการ โดยการเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัยนักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยสงฆ์รวมถึงคณะสงฆ์ไทย และสถาบันภายนอก รวมทั้งนักวิชาการและผู้สนใจ โดยเน้นสาขาวิชาเกี่ยวกับ การพัฒนาชุมชม การพัฒนาสังคม ศิลปะทั่วไปและมนุษยศาสตร์ ศาสนศึกษา ธุรกิจทั่วไป การจัดการและการบัญชี สังคมศาสตร์ทั่วไป การศึกษา รวมถึงสหวิทยาการ ด้านสังคมศาสตร์และและศาสตร์แห่งการพัฒนา โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลหรือองค์กร ทั้งภายในและภายนอกวัด เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย ประเภทบทความวิจัย และบทความวิชาการ

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารสังคมพัฒนศาสตร์จะต้องผ่านการพิจารณา จากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer - reviewed) ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

วารสารสังคมพัฒนศาสตร์ มีกำหนดออกเผยแพร่ปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน)*

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

**มีผลตั้งแต่ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ 2568 เป็นต้นไป*

☯ เจ้าของ

วัดสนธิ์(นาสน)

89 หมู่ 5 ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร.075-340-043 โทรสาร. 075-340-042 E-mail: suriya.sur@mcu.ac.th

☯ บรรณาธิการบริหาร

นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

☯ หัวหน้ากองบรรณาธิการ

พระณัฐพงษ์ สิริสุวณฺโณ

วัดสนธิ์(นาสน), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

☯ กองบรรณาธิการ

พระสาโรจน์ ธมฺมสโร,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ศาสตราจารย์ ดร.ครองชัย หัตถา

นักวิชาการอิสระ

รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ บุญโท

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

รองศาสตราจารย์ ฟื้น ดอกบัว

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสนา แก้วหล้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนิศร ยืนยง

มหาวิทยาลัยปทุมธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระศิลป์ บุญทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร.ประนอม การชะนันท์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ดร.มุกดาวรรณ พลเดช

วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้

ดร.อุทัย เอกสะพัง

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ดร.สุชาติพงษ์ ทรงทอง
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2
พ.ต.อ.พิพากษ์ เกียรติกมเลศ
โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

☯ ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

นายศักดิ์ดา หารเทศ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
นายอภินันท์ คำหารพล
โรงเรียนนาจานซับสมบูรณ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

☯ ฝ่ายกฎหมาย

นางสาวจรวยพร เหมรังษี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

☯ ออกแบบปก

นายวินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา

☯ จัดรูปเล่ม

พระบุญญฤทธิ์ ภทฺทจารี (ชูราศรี)
วัดสนธิ์(นาสน)

☯ โรงพิมพ์

หจก.กรีนโซน อินเตอร์ 2001
155/2 ถนนปากนคร ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000
Tel. 075-466-031 Fax. 075-446-676

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็น**ฉบับที่** 10 ประจำปีพุทธศักราช 2569 เล่มนี้เป็น**ปีที่** 9 ของการปรับปรุงรูปแบบ และประเด็นหลัก เพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI รองรับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index -TCI) และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษา คณาจารย์ ครูอาจารย์ ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการ**วารสารสังคมพัฒนศาสตร์** ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์จักมีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู

บรรณาธิการวารสารสังคมพัฒนศาสตร์

สารบัญ

บรรณาธิการ (ก)

บทบรรณาธิการ (ง)

ผลการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างวัยที่มีต่อทักษะการผลิตสื่อดิจิทัลเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น 1

EFFECTS OF PARTICIPATORY INTERGENERATIONAL LEARNING ON DIGITAL MEDIA PRODUCTION SKILLS FOR LOCAL WIS.D.OM TRANSMISSION

วชิระ โมราชาติ, วรรณภา โคตรพันธ์

การพัฒนาศักยภาพอาชีพของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในจังหวัดนนทบุรี 13

PARTICIPATORY COMMUNITY OCCUPATIONAL POTENTIAL DEVELOPMENT FOR QUALITY OF LIFE ENHANCEMENT IN NONTHABURI PROVINCE

เมทิกา รุยันต์, ปาริชาติ ช้วนรักธรรม

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี 26

FACTORS AFFECTING PHYSICAL LITERACY OF FACULTY OF EDUCATION OF THAILAND NATIONAL SPORTS UNIVERSITY, CHON BURI CAMPUS

ธิติพงษ์ สุขดี, จิราวัฒน์ ขจรศิลป์, วิรัช ถนอมทรัพย์, ทนงศรี ภูริศรี, วัชระ เพชรคล้าย

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง : ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศและไทย 36

PRE-LITIGATION MEDIATION OF DISPUTE REGARDING ADMINISTRATIVE CONTRACT : A COMPARATIVE STUDY OF FOREIGN LEGAL FRAMEWORKS AND THAI

จรวยพร เหมรังษี, โกเมศ ขวัญเมือง, พระสิทธินิติธาดา (ชลัช พรหมะวัน)

การเตรียมความพร้อมและการปรับตัวของบุคลากรก่อนและหลังเกษียณอายุราชการ: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 49

RETIREMENT PREPARATION AND ADJUSTMENT AMONG PERSONNEL BEFORE AND AFTER RETIREMENT: A CASE STUDY OF PRINCE OF SONGKLA UNIVERSITY, PATTANI CAMPUS

ศุภิสรา โภชาดม

แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดสระแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 63

ACADEMIC ADMINISTRATION GUIDELINES FOR SCHOOL TO ENHANCE THE EFFECTIVENESS OF TEACHING AND LEARNING MANAGEMENT IN INNOVATIVE EDUCATION SANBOX PILOT SCHOOLS SA KAEO PROVINCE UNDER THE SA KAEO PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

ณัฐพร สิทธิโคตร, ทัศพร เกตุถนอม

สารบัญ (ต่อ)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างแรงจูงใจของครูสหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 76

TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS FOR ENHANCING TEACHERS' MOTIVATION IN THE MUEANG CHONBURI 2 EDUCATIONAL NETWORK UNDER THE OFFICE OF CHONBURI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA 1

อุไร สุทธิธรรม, ไตรรัตน์ สิทธิทูล, ทัศพร เกตุถนอม

การจัดการเรียนรู้พลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะของนักเรียนมัธยมศึกษา 87

PHYSICAL EDUCATION LEARNING MANAGEMENT TO LAY THE FOUNDATION FOR HEALTHY LONGEVITY AMONG SECONDARY SCHOOL STUDENTS

ชญาภัสร์ ยาสุอิ

การจัดการกีฬากอล์ฟมืออาชีพกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน 100

PROFESSIONAL GOLF MANAGEMENT IN THE ANDAMAN COAST PROVINCIAL CLUSTER

สุรกฤษฎิ์ ผ่องสว่าง, ก้องเกียรติ เชยชม

การพัฒนารูปแบบจัดการเชิงบูรณาการของเทศบาลเมืองเพชรบุรีสู่เมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต 110

DEVELOPMENT OF AN INTEGRATED MANAGEMENT MODEL FOR ADVANCING PHETCHABURI TOWN MUNICIPALITY TOWARD A LIFELONG LEARNING CITY

เมทิกา รุยันต์

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการที่ส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดยะลา 126

DEVELOPMENT OF A PRACTICAL SCIENCE LEARNING ACTIVITY SERIES TO ENHANCE SCIENCE PROCESS SKILLS AND LEARNING ACHIEVEMENT OF SECONDARY STUDENTS IN ISLAMIC PRIVATE SCHOOLS IN YALA PROVINCE

รูฮัยซา ดือราแม, ปาวีณา ดุลยเสรี

แนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล 136

GUIDELINES FOR ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) TEACHING AND LEARNING FOR ASSOCIATE DEGREE STUDENTS AT SATUN COMMUNITY COLLEGE

กิตติยา ฤทธิภักดี, สุชฎา พรหมแก้ว, ปวรรณรัตน์ ประเทืองไทย

แนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ 147

GUIDELINES FOR DEVELOPING SCHOOL ADMINISTRATORS' COMPETENCIES FOR CREATING LEARNING SPACES IN SCHOOLS WITHIN THE MUEANG PRAKAN SCHOOL CONSORTIUM UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE SAMUT PRAKAN

ศิริวัฒน์ พัฒน์แก้ว, ทัศพร เกตุถนอม

สารบัญ (ต่อ)

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิภาพ การจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครู สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง 160

RELATIONSHIPS BETWEEN INSTRUCTIONAL LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS AND THE EFFICIENCY OF DUAL VOCATIONAL EDUCATION LEARNING MANAGEMENT OF TEACHERS UNDER THE TRANG PROVINCIAL OFFICE OF VOCATIONAL EDUCATION

วิษณุ พิชัยรัตน์, นริศ แก้วสีนวล

สภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทในการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC ZERO DROPOUT กรณีศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 172

CURRENT STATUS, PROBLEMS, AND CONTEXT IN DRIVING THE OBEC ZERO DROPOUT POLICY: A CASE STUDY OF NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

สุวิทย์ ดาวังปา

รูปแบบการบริหารงบประมาณเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร 183

BUDGET MANAGEMENT MODELS FOR IMPROVING THE EFFICIENCY OF PUBLIC SERVICES OF LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION OF SAMUT SAKHON PROVINCE

วริศรา ชวนบุญ, ณัฐวัฒน์ สิริพรวุฒิ

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในเขตตรวจราชการที่ 11 197

A CAUSAL RELATIONSHIP MODEL OF FACTORS AFFECTING THE LIFE AND CAREER SKILLS OF STUDENTS IN SCHOOLS UNDER THE PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICES IN INSPECTION REGION 11

ธันยาภักค์ คมธัชนิธิชยวัศ, เอกลักษณ์ เพียสา, อภิสิทธิ์ สมศรีสุข

การศึกษาอัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มอีสานเพื่อการออกแบบกราฟิกและภาพประกอบสำหรับชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชน 208

THE STUDY OF “HOOP TAEM” ESAN MURAL PAINTINGS FOR GRAPHIC AND ILLUSTRATION DESIGNS FOR CULTURAL ART LEARNING KITS FOR YOUTH

ณัฐณิชา มณีพฤกษ์, พชร วงชัยวรรณ์, อินทิรา พรมพันธุ์, กันยารัตน์ เควียเซ่น, ชุติภา อัศวเลิศพลากร

แนวทางการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น 223

DESIGN GUIDELINES FOR A BOARD GAME TO PROMOTE THE LEARNING OF AYUTTHAYA ART FOR LOWER SECONDARY STUDENTS

ณัฐกมล นครพัฒน์, สริตา เจือศรีกุล

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัลที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าของผู้บริโภคในจังหวัดชลบุรี 235

THE MARKETING MIX FACTORS IN THE DIGITAL ERA AFFECTING THE CONSUMER’S DECISION TO USE THE FOOTBALL FIELD FOR RENT IN CHON BURI PROVINCE

มณีรัตน์ สิริมณีรัตน์, ปทัญทิญา สิงห์คราม

สารบัญ (ต่อ)

แนวทางการปฏิบัติตนที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุไทย 247
PRACTICES THAT SUPPORT A GOOD QUALITY OF LIFE AMONG THAI OLDER ADULTS
สถิตย์ นิยมญาติ, โสมวลี ชยามฤต, นิษฐา คงคาเรียน, ภัทรวิน วันแก้ว, พีรวิทย์ ใจสม, สมเกียรติ ฉัตรแก้วบริบูรณ์

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า กรณีศึกษา บริษัท อินเตอร์ไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์ จำกัด 254
FACTORS AFFECTING THE EFFICIENCY ENHANCEMENT OF MATERIAL HANDLING USING AN ELECTRIC CONVEYOR RAIL SYSTEM: A CASE STUDY OF INTERFIBER CONTAINER COMPANY LIMITED
ปราณี ทับอุไร, บุญสาน ทระทึก

มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2561 270
LEGAL MEASURES FOR THE PREVENTION AND SUPPRESSION OF CORRUPTION UNDER THE ORGANIC ACT ON ANTI-CORRUPTION B.E. 2561 (2018)
สุรชัย พ่วงชูศักดิ์

องค์ประกอบสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดสกลนคร 281
COMPONENTS OF TEACHERS' COMPETENCIES IN LEARNING MANAGEMENT TO ENHANCE THE LIFE AND CAREER SKILLS OF STUDENTS IN EDUCATIONAL OPPORTUNITY EXPANSION SCHOOLS IN SAKON NAKHON PROVINCE
ธันยาภักค์ คมธัชนิธิชยวัศ, อำนาจ ไชยสงค์, นันทณัฏฐ์ เวียงอินทร์, ณัฐพล วงศ์ประทุม

ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 291
RESULTS OF IMPLEMENTING AN ACTIVITY-BASED LEARNING MODEL INTEGRATED WITH TECHNOLOGY TO PROMOTE INNOVATIVENESS AND CREATIVE WORKS AMONG GRADE 8 STUDENTS
บุญรอด ชาติยานนท์, เอกสิทธิ์ ชนินทรภูมิ, ชนสิทธิ์ สิทธิ์สูงเนิน

การเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง: กรณีศึกษาชุมชนบ้านสาละวะ ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี 302
SOCIO-ECONOMIC CHANGES IN THE KAREN ETHNIC COMMUNITY: A CASE STUDY OF BAN SALAWA COMMUNITY, LAI WO SUBDISTRICT, SANGKHLA BURI DISTRICT, KANCHANABURI PROVINCE
มะรอแซะ เล๊าะและ, วีระวัฒน์ อุดมทรัพย์

การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงพยากรณ์และการจำแนกกลุ่มผู้ใช้เพื่อการนำระบบบริหารจัดการตัวชี้วัดไปใช้ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต 318
PREDICTIVE FACTOR ANALYSIS AND USER SEGMENTATION FOR DEVELOPING IMPLEMENTATION APPROACHES FOR A KPI MANAGEMENT SYSTEM IN PRINCE OF SONGKLA UNIVERSITY, PHUKET CAMPUS
นัยนา ทองเสน, ทศพล สนิทเปรม

สารบัญ (ต่อ)

ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการพัฒนาพนักงานกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน กรณีศึกษา ธุรกิจหล่อพระเครื่องไทย 332

THE RELATIONSHIP BETWEEN EMPLOYEE DEVELOPMENT MODELS AND WORK PERFORMANCE EFFICIENCY A CASE STUDY OF THE THAI AMULET CASTING BUSINESS

วรรธนะพล สิริชัญญาภักดิ์, ธนชาติ ประทุมสวัสดิ์

พหุปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 345

FACTORS AFFECTING TOURIST SATISFACTION IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

กฤษณา กิจเกตุ

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 356

TRANSFORMATIVE LEADERSHIP OF ADMINISTRATORS IN THE 21'S CENTURY AFFECTING TO THE TEACHER'S JOB MOTIVATION UNDER NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3

สุพัตรา หล้าปวงคำ, นิลรัตน์ นวกิจไพฑูรย์, นพรัตน์ ชัยเรือง

การพัฒนาและประเมินความเหมาะสมของเกมเชิงโต้ตอบสำหรับฝึกฟัง–พูดภาษาจีน และการรับรู้ความสามารถในการสอนของนักศึกษาครูหลังใช้เกม 371

DEVELOPMENT AND SUITABILITY EVALUATION OF AN INTERACTIVE GAME FOR CHINESE LISTENING AND SPEAKING PRACTICE AND PRE-SERVICE TEACHERS' TEACHING SELF-EFFICACY AFTER GAME USE

ยุภาพร นอกเมือง, วิษณุ สุทธิวรรณ

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน ญ

บทความวิจัย

ผลการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างวัยที่มีต่อทักษะการผลิตสื่อดิจิทัล เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น*

EFFECTS OF PARTICIPATORY INTERGENERATIONAL LEARNING ON DIGITAL MEDIA PRODUCTION SKILLS FOR LOCAL WIS.D.OM TRANSMISSION

วชิระ โมราชาติ, วรรณภา โคตรพันธ์*
Wachira Morachat, Wannapa Khotthaphan*
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี อุบลราชธานี ประเทศไทย
Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Ubon Ratchathani, Thailand
*Corresponding author E-mail: wannapa.ubru@gmail.com
*Tel: 064-154-9466

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับทักษะการผลิตสื่อดิจิทัลเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นหลังเข้าร่วมกิจกรรม และ 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านการผลิตสื่อดิจิทัลก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ ครู และนักเรียน เป็นการวิจัยก่อนทดลองแบบกลุ่มเดียววัดก่อนและหลัง กลุ่มเป้าหมาย 63 คน ได้แก่ ผู้สูงอายุ 23 คน ครู 10 คน และนักเรียนประถมศึกษา 30 คน ในตำบลนาคำใหญ่ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี เลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ ความพร้อม และความสนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมมี 5 ขั้น ได้แก่ การเรียนรู้ต้นแบบภูมิปัญญา การอบรมเชิงปฏิบัติการ การฝึกทักษะดิจิทัล การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านสื่อดิจิทัล และการเผยแพร่ โดยผู้สูงอายุเป็นเจ้าของความรู้ ขณะที่ครูและนักเรียนสนับสนุนด้านกระบวนการเรียนรู้ เครื่องมือ ได้แก่ คู่มือกิจกรรม แบบประเมินทักษะชนิดมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 14 ข้อ (IOC ≥ .50) และแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ชนิดปรนัย 15 ข้อ (KR-20 = .84) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบทีแบบกลุ่มสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้สูงอายุมีทักษะการผลิตสื่อดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.78, S.D. = 0.74) และระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X}$ = 3.80) ด้านผลลัพธ์และการเผยแพร่ ($\bar{X}$ = 3.77) และด้านการผลิตสื่อดิจิทัล ($\bar{X}$ = 3.62) และ 2) คะแนนผลสัมฤทธิ์หลังเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ ครู และนักเรียนสูงกว่าก่อนเข้าร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกกลุ่ม (t = 8.259, 11.112 และ 12.333 ตามลำดับ) ผลชี้ว่าบทบาทที่เกื้อหนุนกันระหว่างวัยช่วยเชื่อมภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการผลิตสื่อดิจิทัลได้ และสามารถใช้เป็นแนวทางส่งเสริมการสืบทอดภูมิปัญญาในบริบทสังคมสูงวัย

คำสำคัญ: การเรียนรู้ระหว่างวัย, การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม, การผลิตสื่อดิจิทัล, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ผู้สูงอายุและเยาวชน

Abstract

This study aimed to 1) investigate the level of digital media production skills for local wiS.D.om transmission after participation in the learning activities and 2) compare the pretest and posttest digital media production achievement of older adults, teachers, and students. A pre-

* Received 8 September 2026; Revised 19 October 2026; Accepted 28 October 2026

experimental one-group pretest-posttest design was employed. The target group comprised 63 participants, consisting of 23 older adults, 10 teachers, and 30 primary school students from Na Kham Yai Subdistrict, Khueang Nai District, Ubon Ratchathani Province. They were selected through purposive sampling based on their relevance to the area, readiness, and interest in local wiS.D.om. The learning activities consisted of five stages: local wiS.D.om modeling, workshop training, digital skills practice, local wiS.D.om transmission through digital media, and dissemination. Older adults served as knowledge holders, while teachers and students facilitated the learning process. The research instruments were an activity manual, a 14-item five-point rating scale for skills assessment (IOC ≥ .50), and a 15-item multiple-choice achievement test (KR-20 = .84). Data were analyzed using mean, standard deviation, and the paired-samples t-test. The results revealed that 1) the older adults' overall digital media production skills were at a high level ($\bar{X}$ = 3.78, S.D. = 0.74), and all dimensions were also at a high level, namely local wiS.D.om presentation ($\bar{X}$ = 3.80), outcomes and dissemination ($\bar{X}$ = 3.77), and digital media production ($\bar{X}$ = 3.62); and 2) the posttest achievement scores of the older adults, teachers, and students were significantly higher than their pretest scores at the .01 level in all groups (t = 8.259, 11.112, and 12.333, respectively). These findings indicate that complementary intergenerational roles help connect local wiS.D.om with digital media production and can serve as a guideline for promoting the inheritance of local wiS.D.om in the context of an aged society.

Keywords: Intergenerational Learning, Participatory Learning, Digital Media Production, Local Wisdom, Older Adults and youth

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความรู้ ประสบการณ์ และวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งเกิดจากการสั่งสมและปรับใช้ผ่านคนหลายรุ่น จังหวัดอุบลราชธานีมีมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาหลากหลาย ทั้งด้านศิลปกรรม หัตถกรรม ประเพณี อาหาร และวิถีชุมชน ชุมชนบ้านนาคำใหญ่ ตำบลนาคำใหญ่ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพื้นที่หนึ่งที่ยังคงรักษาภูมิปัญญาซึ่งมีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นไว้ จากการ ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่าชุมชนมีภูมิปัญญาที่โดดเด่น 4 ด้านที่ควรได้รับการอนุรักษ์และถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังเป็นลำดับแรก ได้แก่ 1) ฟ้อนกลองตุ้ม ซึ่งเป็นการฟ้อนรำในขบวนแห่บุญบั้งไฟประจำปีของหมู่บ้าน โดดเด่นด้วยการแต่งกายเฉพาะของชุมชน เช่น หมวกใยบวบประดับดอกไม้ ผ้าแพรวา และเล็บไม้ไผ่สานพันด้วยด้ายสี 2) ปราสาทผึ้ง ซึ่งเป็นงานหัตถศิลป์ในพุทธประเพณีที่ประกอบด้วยโครงไม้ไผ่ ลวดลายกาบกล้วย และดอกผึ้ง ต้องอาศัยความประณีตและความชำนาญสูง 3) พานบายศรีโบราณ ซึ่งใช้ในพิธีกรรมสำคัญของชุมชน เช่น การทำขวัญข้าว การไหว้ครู การทำขวัญนาค และการแต่งงาน และ 4) ข้าวต้มดั่ง ซึ่งเป็นอาหารพื้นถิ่นที่ใช้ “น้ำด่าง” จากขี้เถ้าเปลือกกล้วยตากแห้งที่นำมาเผา ละลายน้ำ และกรองจนใส ทำให้มีกลิ่นและสีเฉพาะตัว และผู้ให้ข้อมูลระบุว่าไม่พบในชุมชนอื่น อย่างไรก็ตาม ภูมิปัญญาทั้ง 4 ด้านยังคงอยู่กับปราชญ์ชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และถ่ายทอดผ่านการบอกเล่าและการสาธิตในงานบุญประเพณีเป็นหลัก องค์ความรู้เหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นความรู้เชิงปฏิบัติที่ต้องเรียนรู้จากผู้รู้โดยตรง แต่ยังไม่มีการบันทึกอย่างเป็นระบบในรูปแบบที่คนรุ่นใหม่เข้าถึงได้ง่าย หากไม่มีการถ่ายทอดและบันทึก ย่อมเสี่ยงต่อการสูญหายไปพร้อมกับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ทรงความรู้และผู้เชื่อมโยงความทรงจำของชุมชน ขณะเดียวกันประเทศไทยอยู่ในบริบทสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทางสังคม ใช้ศักยภาพ และถ่ายทอดองค์ความรู้จึงสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นพลังของสังคม (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2568) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัลทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาต้องเผชิญโจทย์ใหม่ เนื่องจากการเรียนรู้และการสื่อสารของคนรุ่นใหม่เกิดขึ้นผ่านสื่อดิจิทัลมากขึ้น ขณะที่ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งมีความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับชุมชน แต่ยังต้องการการสนับสนุนเพื่อใช้เครื่องมือดิจิทัลในการบันทึก ผลิต และเผยแพร่เนื้อหาอย่างมั่นใจ ช่องว่างดังกล่าวทำให้ภูมิปัญญาเสี่ยงต่อการขาดช่วงในการสืบทอด จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านสื่อดิจิทัลได้ โดยมีคนต่างวัยร่วมเป็นผู้สนับสนุน

ทักษะดิจิทัลของผู้สูงอายุจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการถ่ายทอดภูมิปัญญาในบริบทดังกล่าว งานวิจัยร่วมสมัยชี้ว่าการรู้ดิจิทัลของผู้สูงอายุครอบคลุมมากกว่าความสามารถในการใช้อุปกรณ์ แต่รวมถึงการสื่อสาร การจัดการข้อมูล ความปลอดภัย การแก้ปัญหา และการเลือกใช้เทคโนโลยีให้เหมาะกับชีวิตจริง (Choi, J. et al., 2023); (Vercruyssen, A. et al., 2023) การพัฒนาทักษะดังกล่าวควรออกแบบให้เหมาะกับระดับความสามารถของผู้เรียน ใช้คำแนะนำแบบเป็นขั้นตอน และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน (Xu, L. et al., 2025) โดยมีการสนับสนุนแบบใกล้ชิดเพื่อเพิ่มความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยี (Wilson-Menzfeld, G. et al., 2023) การเรียนรู้ระหว่างวัย (intergenerational learning) จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสม เพราะเปลี่ยนความแตกต่างระหว่างวัยให้เป็นทรัพยากรของการเรียนรู้ กิจกรรมระหว่างวัยที่มีบทบาทชัดเจนและสร้างสถานการณ์ให้คนต่างวัยทำงานร่วมกันช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์และการแก้ปัญหาร่วมกัน (ชามาภัทร สิทธิอำนวย และคณะ, 2567) รวมทั้งมีศักยภาพในการพัฒนาการรู้ดิจิทัลและการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุ (Flynn, S., 2024); (Farag, Y. et al., 2024) ในด้านสื่อ การเล่าเรื่องดิจิทัลเปิดโอกาสให้ภูมิปัญญาที่เดิมถ่ายทอดด้วยการบอกเล่าและการสาธิตถูกแปลงเป็นเนื้อหาที่บันทึก จัดระบบ และเผยแพร่ซ้ำได้ งานพัฒนาสื่อเล่าเรื่องดิจิทัลบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่าสื่อประเภทนี้สามารถเชื่อมวัฒนธรรมกับการเรียนรู้และการสร้างความหมายได้ (Kisno, K. et al., 2022); (Munajah, R. et al., 2023) อย่างไรก็ตาม คุณค่าของการผลิตสื่อเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาไม่ได้อยู่ที่ชิ้นงานเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่กระบวนการซึ่งคนต่างวัยร่วมกันวิเคราะห์ วางแผนเรื่องราว ตรวจสอบความถูกต้อง และตัดสินใจนำเสนอภูมิปัญญาอย่างเคารพเจ้าของความรู้ เมื่อพิจารณางานวิจัยที่ผ่านมา พบว่างานด้านการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้สูงอายุมักกำหนดให้ผู้สูงอายุเป็นผู้เรียนและเน้นการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน งานด้านการเรียนรู้ระหว่างวัยมุ่งเน้นความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมทางสังคมของคนต่างวัย ส่วนงานด้านสื่อดิจิทัลบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเน้นการพัฒนาสื่อเพื่อใช้ในการเรียนการสอน โดยแต่ละกลุ่มงานยังศึกษาแยกจากกัน งานวิจัยนี้มีความแตกต่างจากงานดังกล่าวใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) บูรณาการการพัฒนาทักษะดิจิทัล การเรียนรู้ระหว่างวัย และการผลิตสื่อจากภูมิปัญญาเข้าเป็นกระบวนการเดียว 2) กำหนดให้ผู้สูงอายุเป็นทั้งเจ้าของความรู้และผู้ร่วมผลิตสื่อ โดยมีครูและนักเรียนเป็นผู้สนับสนุนด้านกระบวนการเรียนรู้และเทคโนโลยี และใช้การผลิตสื่อจากภูมิปัญญาจริงของชุมชนเป็นภารกิจร่วม และ 3) ประเมินผลทั้งทักษะการผลิตสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุและผลสัมฤทธิ์ของผู้เข้าร่วมทั้งสามกลุ่ม ประเด็นดังกล่าวมีความสำคัญ เพราะทำให้การพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้สูงอายุเกิดขึ้นควบคู่กับการสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน แทนการดำเนินการแยกส่วน

งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาผลของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างวัยต่อทักษะและผลสัมฤทธิ์ด้านการผลิตสื่อดิจิทัลเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลที่ได้จะเป็นประโยชน์ใน 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับชุมชน ภูมิปัญญาฟ้อนกลองตุ้ม ปราสาทผึ้ง พานบายศรีโบราณ และข้าวต้มดั่ง จะได้รับการบันทึกเป็นสื่อดิจิทัลที่สืบค้นและเผยแพร่ซ้ำได้ ช่วยลดความเสี่ยงต่อการสูญหายขององค์ความรู้ 2) ระดับบุคคล ผู้สูงอายุได้พัฒนาทักษะดิจิทัลและมีบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ นักเรียนได้เรียนรู้รากเหง้าทางวัฒนธรรมจากบริบทจริง และครูได้แนวทางบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ และ 3) ระดับหน่วยงาน กระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นและ

คู่มือกิจกรรมสามารถใช้เป็นต้นแบบให้โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงเรียนผู้สูงอายุนำไปขยายผลในพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียง เพื่อลดช่องว่างทางดิจิทัลระหว่างวัยและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในบริบทสังคมสูงวัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาระดับทักษะการผลิตสื่อดิจิทัลเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นหลังเข้าร่วมกิจกรรม

2. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านการผลิตสื่อดิจิทัลก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ ครู และนักเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้แบบแผนก่อนทดลอง (pre-experimental design) แบบกลุ่มเดียววัดก่อนและหลัง (one-group pretest-posttest design) โดยผู้เข้าร่วมทุกคนได้รับกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างวัย และวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม การวิเคราะห์ผลก่อน-หลังดำเนินการแยกภายในกลุ่มผู้สูงอายุ ครู และนักเรียน เนื่องจากทั้ง 3 กลุ่มมีพื้นฐาน อายุ และบทบาทในกิจกรรมแตกต่างกัน จึงไม่ได้ออกแบบเพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่าง 3 กลุ่มโดยตรง ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียววัดก่อนและหลัง

การวัดก่อนกิจกรรม	กิจกรรมการเรียนรู้	การวัดหลังกิจกรรม
O_1	X	O_2

O1 = การวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนกิจกรรม; X = การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างวัย 5 ขั้น; O2 = การวัดผลสัมฤทธิ์หลังกิจกรรม

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายเลือกแบบเจาะจง (purposive selection) จำนวน 63 คน จากตำบลนาคำใหญ่ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย 1) ผู้สูงอายุ 23 คน ซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านฟ้อนกลองตุ้ม ปราสาทผึ้ง พานบายศรีโบราณ และข้าวต้มดั่ง 2) ครูระดับประถมศึกษา 10 คน และ 3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 30 คน ผู้เข้าร่วมทุกกลุ่มสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม เกณฑ์การคัดเลือกเน้นความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ ความพร้อมเข้าร่วมกระบวนการ และความสนใจในการเรียนรู้หรือถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

เครื่องมือวิจัยและคุณภาพเครื่องมือ

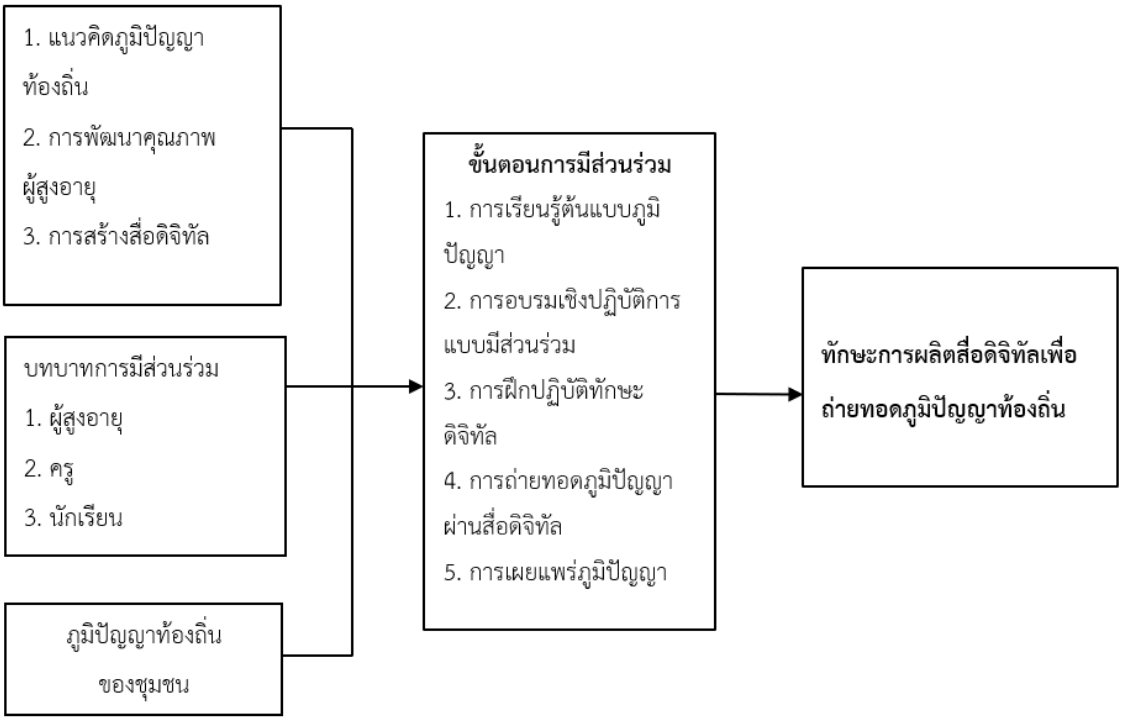
1. คู่มือการสร้างสื่อดิจิทัลภูมิปัญญาท้องถิ่น ครอบคลุมที่มาและความสำคัญ วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย เนื้อหาภูมิปัญญา 4 เรื่อง หลักการผลิตสื่อ เทคนิคการถ่ายวิดีโอด้วยสมาร์ตโฟน การจัดเก็บและเผยแพร่ และแนวทางการวัดและประเมินผล ใช้เป็นกรอบร่วมในการจัดกิจกรรมและฝึกปฏิบัติ

2. แบบประเมินทักษะการผลิตสื่อดิจิทัล เป็นแบบประเมินเชิงวิเคราะห์ชนิดมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 14 ข้อ ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ 1) การผลิตสื่อดิจิทัล 2) การนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 3) ผลลัพธ์และการเผยแพร่ ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน เป็นผู้มีคุณสมบัติสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกหรือมีตำแหน่งทางวิชาการ และมีประสบการณ์ในสาขาที่เกี่ยวข้องไม่น้อยกว่า 5 ปี ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา 2 คน ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา 2 คน และด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือการพัฒนาผู้สูงอายุ 1 คน ข้อรายการที่นำมาใช้มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง .60 - 1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์ตั้งแต่ .50 ขึ้นไป

3. แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ด้านการผลิตสื่อดิจิทัล เป็นข้อสอบปรนัย 4 ตัวเลือก เริ่มต้นจากข้อคำถาม 25 ข้อ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน และทดลองใช้กับบุคคลที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย 20 คน คัดเลือกข้อที่มีค่าความยากอยู่ระหว่าง .20 - .80 และค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .20 ขึ้นไป ได้แบบทดสอบฉบับจริง 15 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นตามสูตร KR-20 เท่ากับ .84

การดำเนินกิจกรรม การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

กิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างวัยพัฒนาขึ้นจากการบูรณาการแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุ และการสร้างสื่อดิจิทัล ร่วมกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของบุคคลต่างวัย โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเป็นฐาน ผู้สูงอายุทำหน้าที่เป็นแหล่งความรู้และผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา ขณะที่ครูและนักเรียนร่วมเรียนรู้ ออกแบบ และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการผลิตสื่อ กิจกรรมประกอบด้วย 5 ขั้น ดังภาพที่ 1 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างวัยเพื่อผลิตสื่อดิจิทัลถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. การเรียนรู้ต้นแบบภูมิปัญญา ผู้เข้าร่วมสังเกต สัมภาษณ์ และวิเคราะห์ภูมิปัญญาจากผู้สูงอายุเจ้าของความรู้ เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหา ความหมาย และบริบทก่อนผลิตสื่อ

2. การอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้สูงอายุ ครู และนักเรียนร่วมกำหนดสาร เรื่องราว กลุ่มเป้าหมาย รูปแบบสื่อ และบทบาทของสมาชิก

3. การฝึกปฏิบัติทักษะดิจิทัล ฝึกถ่ายภาพและวิดีโอ บันทึกเสียง ตัดต่อ ใส่ข้อความ และออกแบบองค์ประกอบสื่อ โดยครูและนักเรียนช่วยสาธิตและสนับสนุนการฝึกของผู้สูงอายุ

4. การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านสื่อดิจิทัล ทีมระหว่างวัยร่วมเขียนบท ถ่ายทำ ตัดต่อ และตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา โดยผู้สูงอายุมีบทบาทกำกับความถูกต้องของภูมิปัญญา

5. การเผยแพร่ภูมิปัญญา นำเสนอและเผยแพร่สื่อผ่านช่องทางออนไลน์และพื้นที่ชุมชน รับข้อเสนอแนะ และทบทวนการนำสื่อไปใช้ประโยชน์

ผู้เข้าร่วมทำแบบทดสอบก่อนเริ่มกิจกรรม เข้าร่วมกระบวนการทั้ง 5 ขั้น และทำแบบทดสอบหลังสิ้นสุดกิจกรรม การประเมินทักษะดำเนินการระหว่างและหลังการปฏิบัติจริง โดยคำนึงถึงความยินยอมในการบันทึกและเผยแพร่ภาพ เสียง และองค์ความรู้ของชุมชน ทั้งนี้ได้รับเลขที่รับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ลำดับที่ 016/2568 เลขที่ HE682016 ณ วันที่ 3 เมษายน 2568

ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ ดังนี้ ระดับทักษะการผลิตสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม ผู้วิจัยตรวจสอบค่าที่สูงมากหรือต่ำมาก (outliers) ด้วย box plot ซึ่งไม่พบค่าดังกล่าว และตรวจสอบการแจกแจงของข้อมูลด้วย Shapiro-Wilk test ก่อนวิเคราะห์ด้วย paired-samples t-test แยกรายกลุ่ม ได้แก่ ผู้สูงอายุ ครู และนักเรียน กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 และรายงานค่า $p < .001$ เมื่อผลการคำนวณมีค่าน้อยกว่า .001 เพื่อหลีกเลี่ยงการรายงาน $p = .000$

ผลการวิจัย

ผลการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างวัยที่มีต่อทักษะการผลิตสื่อดิจิทัลเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ระดับทักษะการผลิตสื่อดิจิทัลเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุ

ตารางที่ 2 ทักษะการผลิตสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุ

ทักษะด้าน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
1. ด้านการผลิตสื่อดิจิทัล			
มีความสามารถในการใช้โปรแกรมหรือแอปพลิเคชันสำหรับตัดต่อวิดีโอ/ภาพได้อย่างคล่องแคล่ว	3.57	0.73	มาก
มีความเข้าใจในหลักการออกแบบสื่อดิจิทัล เช่น การจัดวางองค์ประกอบ การเลือกมุมถ่ายภาพ	3.61	0.72	มาก
สามารถบันทึกภาพและเสียงที่มีคุณภาพดี เพื่อใช้ในการผลิตสื่อ	3.65	0.71	มาก
สามารถเขียนสคริปต์หรือบทสำหรับสื่อดิจิทัลได้อย่างเป็นระบบและน่าสนใจ	3.52	0.79	มาก
รวม	**3.62**	**0.73**	**มาก**
2. ด้านการนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่น			
มีความเข้าใจในคุณค่าและแก่นของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เลือกนำเสนอ	3.70	0.82	มาก
สามารถเล่าเรื่องราวของภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านสื่อดิจิทัลได้อย่างน่าสนใจและเข้าถึงง่าย	3.83	0.65	มาก
มีความสามารถในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง	3.87	0.76	มาก
สามารถเลือกรูปแบบสื่อดิจิทัลที่เหมาะสมกับเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต้องการนำเสนอ	3.87	0.69	มาก
สามารถสร้างสรรค์สื่อดิจิทัลที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน	3.74	0.86	มาก
รวม	**3.80**	**0.76**	**มาก**
3. ด้านผลลัพธ์และการเผยแพร่			
สามารถเผยแพร่สื่อดิจิทัลผ่านช่องทางออนไลน์ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	3.74	0.75	มาก
สามารถวิเคราะห์และประเมินผลการตอบรับของผู้ชมที่มีต่อสื่อดิจิทัลได้	3.74	0.62	มาก
สามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเผยแพร่ผลงานกับหน่วยงานในชุมชนได้	3.87	0.76	มาก
สามารถประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลเพื่อสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจหรือสังคมให้กับชุมชนได้	3.78	0.74	มาก
สามารถนำข้อคิดเห็นจากผู้ชมมาปรับปรุงและพัฒนาสื่อในครั้งต่อไปได้	3.74	0.75	มาก
รวม	**3.77**	**0.72**	**มาก**
รวมทุกด้าน	**3.78**	**0.74**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้สูงอายุมีทักษะการผลิตสื่อดิจิทัลเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.78, S.D. = 0.74) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 3.80, S.D. = 0.76) รองลงมาคือ ด้านผลลัพธ์และการเผยแพร่ ($\bar{X}$ = 3.77, S.D. = 0.72) และด้านการผลิตสื่อดิจิทัล ($\bar{X}$ = 3.62, S.D. = 0.73) ตามลำดับ โดยทุกด้านมีระดับทักษะอยู่ในระดับมาก พิจารณารายละเอียดแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านการนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้สูงอายุมีความสามารถในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = 0.76) สามารถเลือกรูปแบบสื่อดิจิทัลที่เหมาะสมกับเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต้องการนำเสนอ ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = 0.69) สามารถเล่าเรื่องราวของภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านสื่อดิจิทัลได้อย่างน่าสนใจและเข้าถึงง่าย ($\bar{X}$ = 3.83, S.D. = 0.65) สามารถสร้างสรรค์สื่อดิจิทัลที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน ($\bar{X}$ = 3.74, S.D. = 0.86) และมีความเข้าใจในคุณค่าและแก่นของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เลือกนำเสนอ ($\bar{X}$ = 3.70, S.D. = 0.82)

2. ด้านผลลัพธ์และการเผยแพร่ ผู้สูงอายุสามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเผยแพร่ผลงานกับหน่วยงานในชุมชนได้ ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = 0.76) สามารถประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลเพื่อสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจหรือสังคมให้กับชุมชนได้ ($\bar{X}$ = 3.78, S.D. = 0.74) สามารถเผยแพร่สื่อดิจิทัลผ่านช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X}$ = 3.74, S.D. = 0.75) สามารถนำข้อคิดเห็นจากผู้ชมมาปรับปรุงและพัฒนาสื่อในครั้งต่อไปได้ ($\bar{X}$ = 3.74, S.D. = 0.75) และสามารถวิเคราะห์และประเมินผลการตอบรับของผู้ชมที่มีต่อสื่อดิจิทัลได้ ($\bar{X}$ = 3.74, S.D. = 0.62)

3) ด้านการผลิตสื่อดิจิทัล ผู้สูงอายุสามารถบันทึกภาพและเสียงที่มีคุณภาพดี เพื่อใช้ในการผลิตสื่อ ($\bar{X}$ = 3.65, S.D. = 0.71) มีความเข้าใจในหลักการออกแบบสื่อดิจิทัล เช่น การจัดวางองค์ประกอบ การเลือกมุมถ่ายภาพ ($\bar{X}$ = 3.61, S.D. = 0.72) มีความสามารถในการใช้โปรแกรมหรือแอปพลิเคชันสำหรับตัดต่อวิดีโอ/ภาพได้อย่างคล่องแคล่ว ($\bar{X}$ = 3.57, S.D. = 0.73) และสามารถเขียนสคริปต์หรือบทสำหรับสื่อดิจิทัลได้อย่างเป็นระบบและน่าสนใจ ($\bar{X}$ = 3.52, S.D. = 0.79)

จากผลข้างต้นจะเห็นว่า หลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างวัย ผู้สูงอายุสามารถนำความรู้และประสบการณ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ร่วมกับทักษะดิจิทัลในการสร้างและเผยแพร่สื่อได้ในระดับมาก โดยเฉพาะทักษะที่เกี่ยวข้องกับการคัดเลือกและนำเสนอเนื้อหาภูมิปัญญา ตลอดจนการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่ผลงาน ขณะที่ทักษะด้านการเขียนสคริปต์หรือบทสำหรับสื่อดิจิทัลมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่ารายการอื่น จึงเป็นประเด็นที่ควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาเพิ่มเติมในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

2. ผลสัมฤทธิ์ด้านการผลิตสื่อดิจิทัลก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ ครู และนักเรียน

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านการผลิตสื่อดิจิทัลก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม จำแนกตามกลุ่มผู้เข้าร่วม

กลุ่มผู้เข้าร่วม	n	ก่อนกิจกรรม $\bar{X}$ (S.D.)	หลังกิจกรรม $\bar{X}$ (S.D.)	D	t(df)	p
ผู้สูงอายุ	23	4.87 (1.39)	8.35 (1.67)	3.48	8.259 (22)	< .001*
ครู	10	8.10 (1.52)	12.80 (1.48)	4.70	11.112 (9)	< .001*
นักเรียน	30	6.47 (1.48)	10.17 (2.50)	3.70	12.333 (29)	< .001*

*หมายเหตุ: D = ผลต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างคะแนนก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม; * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01*

จากตารางที่ 3 พบว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ผู้สูงอายุมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ด้านการผลิตสื่อดิจิทัล เท่ากับ 4.87 คะแนน (S.D. = 1.39) ครู 8.10 คะแนน (S.D. = 1.52) และนักเรียน 6.47 คะแนน (S.D. = 1.48) ภายหลังเข้าร่วมกิจกรรม คะแนนเฉลี่ยของผู้สูงอายุเท่ากับ 8.35 คะแนน (S.D. = 1.67) ครู 12.80 คะแนน (S.D. = 1.48) และนักเรียน 10.17 คะแนน (S.D. = 2.50) คิดเป็นคะแนนเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้น 3.48, 4.70 และ 3.70 คะแนน ตามลำดับ โดยครูมีคะแนนเพิ่มขึ้นมากที่สุด รองลงมาคือนักเรียน และผู้สูงอายุ เมื่อทดสอบด้วย t-test แบบกลุ่มสัมพันธ์ พบว่า คะแนนหลังเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกกลุ่ม ได้แก่ ผู้สูงอายุ ($t(22) = 8.259$, $p < .001$) ครู ($t(9) = 11.112$, $p < .001$) และนักเรียน ($t(29) = 12.333$, $p < .001$) แสดงให้เห็นว่า ภายหลังเข้าร่วมกิจกรรม ผู้เข้าร่วมทั้งสามกลุ่มมีผลสัมฤทธิ์ด้านการผลิตสื่อดิจิทัลเพิ่มขึ้น

อภิปรายผล

1. ทักษะการผลิตสื่อดิจิทัลเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุ

ผลการวิจัยพบว่า หลังเข้าร่วมกิจกรรม ผู้สูงอายุมีทักษะการผลิตสื่อดิจิทัลเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือด้านผลลัพธ์และการเผยแพร่ และด้านการผลิตสื่อดิจิทัล ตามลำดับ ผลดังกล่าวอาจเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่จริงในชุมชนเป็นฐาน และกำหนดให้ผู้สูงอายุมีบทบาทเป็นเจ้าขององค์ความรู้และผู้ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ขณะที่ครูและนักเรียนสนับสนุนด้านกระบวนการเรียนรู้และการใช้เทคโนโลยี ทำให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ทักษะดิจิทัลผ่านการลงมือปฏิบัติในภารกิจที่สัมพันธ์กับประสบการณ์และมีความหมายต่อตนเอง ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับประพรรธน์ พละชีวะ และคณะ ได้ศึกษาการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้สูงอายุผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ พบว่า ทักษะดิจิทัลหลังการอบรมสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญ โดยกระบวนการสำคัญประกอบด้วยการใช้ประสบการณ์จริง การสะท้อนคิด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการทดลองใช้งานจริง ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะดิจิทัลได้ (ประพรรธน์ พละชีวะ และคณะ, 2568) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของสุรดา แก้วศรีหา และเอกราช โฆษิตพิมานเวช ที่เสนอว่าการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยใช้ทุนวัฒนธรรมของชุมชนเป็นฐานช่วยเชื่อมโยงการเรียนรู้กับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวคิดที่บทความนี้นำมาใช้เป็นฐานของกิจกรรม (สุรดา แก้วศรีหา และเอกราช โฆษิตพิมานเวช, 2565)

เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านการนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 3.80, S.D. = 0.76) โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง และการเลือกรูปแบบสื่อดิจิทัลที่เหมาะสมกับเนื้อหาภูมิปัญญา ($\bar{x}$ = 3.87 เท่ากัน) รองลงมาคือการเล่าเรื่องราวของภูมิปัญญาผ่านสื่อดิจิทัล ($\bar{x}$ = 3.83) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะด้านนี้เชื่อมโยงโดยตรงกับความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้สูงอายุซึ่งเป็นเจ้าของภูมิปัญญา ประกอบกับขั้นการเรียนรู้ต้นแบบภูมิปัญญาเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสังเกต สัมภาษณ์ และวิเคราะห์ภูมิปัญญาก่อนผลิตสื่อ และในขั้นการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านสื่อดิจิทัล ผู้สูงอายุมีบทบาทกำกับความถูกต้องของเนื้อหา ผู้สูงอายุจึงใช้จุดแข็งของตนในการคัดเลือกและเรียบเรียงเนื้อหาได้ อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจในคุณค่าและแก่นของภูมิปัญญาที่เลือกนำเสนอมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในด้านนี้ ($\bar{x}$ = 3.70) ซึ่งอาจสะท้อนว่าการสกัดคุณค่าและแก่นของภูมิปัญญาให้เป็นสารที่ชัดเจนสำหรับสื่อเป็นทักษะเชิงวิเคราะห์ที่แตกต่างจากการรู้และการปฏิบัติภูมิปัญญา ผลนี้สอดคล้องกับงานพัฒนาสื่อเล่าเรื่องดิจิทัลบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พบว่าสื่อประเภทนี้ช่วยเชื่อมวัฒนธรรมกับการเรียนรู้และการสร้างความหมาย (Kisno, K. et al., 2022); (Munajah, R. et al., 2023)

ด้านผลลัพธ์และการเผยแพร่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา ($\bar{x}$ = 3.77, S.D. = 0.72) โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเผยแพร่ผลงานกับหน่วยงานในชุมชนมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 3.87) รองลงมาคือการประยุกต์ใช้

สื่อดิจิทัลเพื่อสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจหรือสังคมให้กับชุมชน ($\bar{x}$ = 3.78) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคมในชุมชนอยู่เดิม และขั้นการเผยแพร่ภูมิปัญญาได้นำเสนอสื่อทั้งผ่านช่องทางออนไลน์และในพื้นที่ชุมชน ขณะที่รายการที่ต้องอาศัยทักษะดิจิทัลมากกว่า ได้แก่ การเผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์ การวิเคราะห์และประเมินผลการตอบรับของผู้ชม และการนำข้อคิดเห็นจากผู้ชมมาปรับปรุงสื่อมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่า ($\bar{x}$ = 3.74) ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบว่าการสนับสนุนแบบใกล้ชิดช่วยเพิ่มความมั่นใจและความเป็นอิสระในการใช้เทคโนโลยีของผู้สูงอายุ (Wilson-Menzfeld, G. et al., 2023) และสอดคล้องกับ ทินวงษ์ รักอิสสระกุล และคณะ ที่พบว่าช่องทางสื่อสังคมออนไลน์สามารถนำมาใช้สื่อสารเรื่องราวของชุมชนได้ (ทินวงษ์ รักอิสสระกุล และคณะ, 2567)

ส่วนด้านการผลิตสื่อดิจิทัลมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{x}$ = 3.62, S.D. = 0.73) โดยเฉพาะการเขียนสคริปต์หรือบทสำหรับสื่อดิจิทัล ($\bar{x}$ = 3.52) และการใช้โปรแกรมหรือแอปพลิเคชันสำหรับตัดต่อวิดีโอหรือภาพ ($\bar{x}$ = 3.57) ซึ่งสะท้อนว่าทักษะการผลิตสื่อประกอบด้วยทักษะย่อยหลายด้าน ทั้งการวางแผนเนื้อหา การใช้โปรแกรมการจัดองค์ประกอบภาพและเสียง และการเรียบเรียงเรื่องราว จึงอาจต้องอาศัยการฝึกซ้ำและการให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดมากกว่าทักษะที่เชื่อมโยงกับความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้สูงอายุ ผลนี้สอดคล้องกับงานของพรวิภา สิงห์พร ที่พบว่าการจัดกิจกรรมฝึกอบรมที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ทดลองใช้เทคโนโลยีดิจิทัลด้วยตนเองช่วยเพิ่มความเข้าใจและสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ จึงควรออกแบบกิจกรรมให้มีการฝึกปฏิบัติซ้ำ ใช้ขั้นตอนที่ไม่ซับซ้อน และมีผู้สนับสนุนระหว่างการเรียนรู้ (พรวิภา สิงห์พร, 2567)

2. ผลสัมฤทธิ์ด้านการผลิตสื่อดิจิทัลก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ ครู และนักเรียน

ผลการเปรียบเทียบพบว่า ผู้สูงอายุ ครู และนักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์หลังเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกกลุ่ม โดยผู้สูงอายุมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 4.87 เป็น 8.35 คะแนน ครูเพิ่มขึ้นจาก 8.10 เป็น 12.80 คะแนน และนักเรียนเพิ่มขึ้นจาก 6.47 เป็น 10.17 คะแนน จากคะแนนเต็ม 15 คะแนน

เมื่อพิจารณารายกลุ่ม ผู้สูงอายุมีคะแนนก่อนเข้าร่วมกิจกรรมต่ำที่สุด ซึ่งอาจเป็นเพราะมีประสบการณ์การใช้เครื่องมือดิจิทัลน้อยกว่ากลุ่มอื่น แต่หลังเข้าร่วมกิจกรรมมีคะแนนเพิ่มขึ้น 3.48 คะแนน เนื่องจากในขั้นการฝึกปฏิบัติทักษะดิจิทัล ครูและนักเรียนช่วยสาธิตและสนับสนุนอย่างใกล้ชิด และผู้สูงอายุได้ฝึกกับเนื้อหาภูมิปัญญาที่ตนคุ้นเคย อย่างไรก็ตาม คะแนนหลังกิจกรรมของผู้สูงอายุยังต่ำกว่ากลุ่มอื่น จึงยังต้องการการฝึกอย่างต่อเนื่อง ครูมีคะแนนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมสูงที่สุด และมีคะแนนเพิ่มขึ้นมากที่สุด (4.70 คะแนน) อาจเป็นเพราะครูมีพื้นฐานด้านการออกแบบการเรียนรู้และการใช้สื่ออยู่แล้ว ประกอบกับมีบทบาทจัดกระบวนการและสาธิตให้ผู้เข้าร่วมกลุ่มอื่น ซึ่งช่วยให้เข้าใจหลักการผลิตสื่อได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ส่วนนักเรียนมีคะแนนเพิ่มขึ้น 3.70 คะแนน แม้นักเรียนจะคุ้นเคยกับอุปกรณ์ดิจิทัล แต่ยังได้เรียนรู้หลักการผลิตสื่อเพิ่มเติมผ่านการวางแผน เขียนบท และถ่ายทำร่วมกับผู้สูงอายุและครู ทั้งนี้ คะแนนหลังกิจกรรมของนักเรียนมีการกระจายมากที่สุด (S.D. = 2.50) ซึ่งอาจสะท้อนความแตกต่างของพื้นฐานนักเรียนที่มีตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6

ในภาพรวม การเพิ่มขึ้นของคะแนนทั้ง 3 กลุ่มอาจอธิบายได้จากลักษณะของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างวัยที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมแต่ละกลุ่มนำความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกันมาแลกเปลี่ยนและเกื้อหนุนกัน ผู้สูงอายุมีบทบาทด้านองค์ความรู้และภูมิปัญญา ครูมีบทบาทด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ ขณะที่นักเรียนมีความคุ้นเคยกับเครื่องมือและสื่อดิจิทัล ความแตกต่างระหว่างวัยจึงถูกนำมาใช้เป็นทรัพยากรในการเรียนรู้ร่วมกันมากกว่าจะเป็นข้อจำกัดของการทำกิจกรรม ผลนี้สอดคล้องกับชามาภัทร สิทธิอำนวย และคณะ ซึ่งพบว่าหลักการสำคัญของโปรแกรมการเรียนรู้ระหว่างวัยประกอบด้วยการตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุและเด็ก การสื่อสารเชิงบวก การสร้างความไว้วางใจ และการจัดเงื่อนไขให้คนต่างวัยได้พบและทำกิจกรรมร่วมกัน (ชามาภัทร สิทธิอำนวย และคณะ, 2567) และสอดคล้องกับอรวิภา มงคลดาว และอาชัญญา รัตนอุบล ที่ศึกษา

การเรียนรู้ระหว่างวัยของปราชญ์ชุมชน เยาวชน และผู้สูงอายุ พบว่ากระบวนการที่เอื้อต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาประกอบด้วยการสร้างความเข้าใจ การสื่อสารและเคารพความคิดเห็นระหว่างกัน ตลอดจนการวางแผนลงมือปฏิบัติ สังเกต และสะท้อนผลร่วมกัน ลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้องกับกิจกรรมของการวิจัยครั้งนี้ที่กำหนดให้ผู้สูงอายุ ครู และนักเรียนทำงานร่วมกันตั้งแต่การเรียนรู้ภูมิปัญญา การฝึกทักษะดิจิทัล การผลิตสื่อจนถึงการเผยแพร่ผลงาน (อรวิภา มงคลดาว และอาชัญญา รัตนอุบล, 2565)

ในด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านสื่อดิจิทัล ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่าสื่อดิจิทัลสามารถเป็นตัวกลางเชื่อมองค์ความรู้ของชุมชนกับคนรุ่นใหม่และผู้รับสารภายนอกชุมชนได้ สอดคล้องกับ ทินวงษ์ รักอิสสระกุล และคณะ ได้พัฒนาสื่อดิจิทัลบนเครือข่ายสังคมออนไลน์สำหรับผลิตภัณฑ์ชุมชนและพบว่าสื่อที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพในระดับดีมาก และสามารถนำช่องทางสื่อสังคมออนไลน์มาใช้สื่อสารเรื่องราวของชุมชนได้ จึงสะท้อนว่าสื่อดิจิทัลไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นเครื่องมือทางเทคโนโลยี แต่สามารถเป็นพื้นที่สำหรับบันทึก ถ่ายทอด และเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนได้ (ทินวงษ์ รักอิสสระกุล และคณะ, 2567)

ทั้งนี้ การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบแผนก่อนทดลองแบบกลุ่มเดียววัดก่อนและหลัง และวิเคราะห์ผลแยกภายในกลุ่มผู้สูงอายุ ครู และนักเรียน ดังนั้น แม้คะแนนหลังเข้าร่วมกิจกรรมจะสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทุกกลุ่ม แต่ยังไม่ควรตีความว่ากิจกรรมส่งผลต่อกลุ่มใดมากกว่าอีกกลุ่มหนึ่ง หรือสรุปความเป็นเหตุเป็นผลโดยปราศจากข้อจำกัดของแบบแผนการวิจัย ข้อค้นพบที่เหมาะสมจึงควรสรุปว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างวัยมีความสัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นของผลสัมฤทธิ์ภายในแต่ละกลุ่ม และแสดงศักยภาพของการนำความแตกต่างด้านความรู้และประสบการณ์ระหว่างวัยมาใช้ร่วมกันในการผลิตสื่อดิจิทัลเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องผลการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างวัยที่มีต่อทักษะการผลิตสื่อดิจิทัลเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้ 1) ทักษะการผลิตสื่อดิจิทัลเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุหลังเข้าร่วมกิจกรรม พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.78, S.D. = 0.74) และอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านการนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 3.80, S.D. = 0.76) รองลงมาคือด้านผลลัพธ์และการเผยแพร่ ($\bar{x}$ = 3.77, S.D. = 0.72) และด้านการผลิตสื่อดิจิทัล ($\bar{x}$ = 3.62, S.D. = 0.73) ตามลำดับ ทั้งนี้ทักษะด้านการเขียนสคริปต์หรือบทสำหรับสื่อดิจิทัลมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่ารายการอื่น 2) ผลสัมฤทธิ์ด้านการผลิตสื่อดิจิทัลก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ ครู และนักเรียน พบว่า คะแนนหลังเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกกลุ่ม โดยผู้สูงอายุมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 4.87 เป็น 8.35 คะแนน ครูเพิ่มขึ้นจาก 8.10 เป็น 12.80 คะแนน และนักเรียนเพิ่มขึ้นจาก 6.47 เป็น 10.17 คะแนน ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุ ครู และนักเรียนมีบทบาทที่เกื้อหนุนกันในการเรียนรู้และผลิตสื่อดิจิทัล ช่วยพัฒนาทักษะและผลสัมฤทธิ์ด้านการผลิตสื่อดิจิทัลของผู้เข้าร่วม และแสดงถึงศักยภาพของการนำความแตกต่างด้านความรู้ ประสบการณ์ และทักษะของบุคคลต่างวัยมาใช้เป็นทรัพยากรในการเรียนรู้ร่วมกัน ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศูนย์ผู้สูงอายุ และหน่วยงานด้านวัฒนธรรม สามารถประยุกต์รูปแบบกิจกรรมดังกล่าวโดยจัดทีมการเรียนรู้ระหว่างวัย กำหนดบทบาทของผู้เข้าร่วมให้เหมาะสม และเพิ่มโอกาสในการฝึกปฏิบัติซ้ำ โดยเฉพาะทักษะด้านการเขียนบท การตัดต่อ และการจัดองค์ประกอบสื่อ พร้อมทั้งจัดทำคู่มือที่มีขั้นตอนชัดเจน เข้าใจง่าย และคำนึงถึงจริยธรรม สิทธิของเจ้าของภูมิปัญญา และการยินยอมในการเผยแพร่ภาพ เสียง และเนื้อหา

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ประจำปีงบประมาณ 2568

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2568). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2567. กรุงเทพมหานคร: กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

ชามาภัทร สิทธิอำนวย และคณะ. (2567). การพัฒนาหลักการออกแบบและต้นแบบโปรแกรมการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและเด็ก. วารสารการวัดผลการศึกษา สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา, 41(109), 52-70.

ทินวงษ์ รักอิสสระกุล และคณะ. (2567). การพัฒนาสื่อดิจิทัลบนเครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชนท่องเที่ยวโอทอปนวัตวิถี ตำบลบางเสาธง อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ. วารสารเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มทร.พระนคร, 9(1), 17-38.

ประพรรธน์ พละชีวะ และคณะ. (2568). การพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้สูงอายุผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ในชุมชนจังหวัดปทุมธานี. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์, 15(2), 136-148.

พรวิภา สิงห์พร. (2567). พัฒนาแนวทางการเรียนรู้เพื่อเพิ่มขีดความสามารถด้านดิจิทัลสำหรับผู้สูงอายุ. วารสารนวัตกรรมการบริหารการจัดการและการสื่อสาร, 1(1), 18-29.

สุรดา แก้วศรีหา และเอกราช โฆษิตพิมานเวช. (2565). การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนบนฐานของทุนวัฒนธรรมเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารมณีเชษฐาราม, 5(2), 237-251.

อรวิภา มงคลดาว และอาชัญญา รัตนอุบล. (2565). แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ระหว่างวัยของปราชญ์ชุมชน เยาวชน และผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาชุมชนผ้าไหมและผ้าฝ้ายทอมือ. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 33(1), 65-79.

Choi, J. et al. (2023). Everyday digital literacy questionnaire for older adults: Instrument development and validation study. Journal of Medical Internet Research, 25(2023). https://doi.org/10.2196/51616.

Farag, Y. et al. (2024). Improving the digital literacy and social participation of older adults: An inclusive platform that fosters intergenerational learning. In Proceedings of the 10th International Conference on Information and Communication Technologies for Ageing Well and e-Health (pp. 47-58). SciTePress.

Flynn, S. (2024). Intergenerational and informal learning in communities: Building a bridge across the age-based digital divide. Proceedings of the International Conference on Networked Learning, 14(2024). https://doi.org/10.54337/nlc.v14i1.8053.

Kisno, K. et al. (2022). Development of digital storytelling based on local wiS.D.om. WIS.D.OM, 4(3), 65-74.

Munajah, R. et al. (2023). Usage digital storytelling based on local wiS.D.om (DSLW): Improving story writing skills. Cypriot Journal of Educational Sciences, 18(3), 1-11.

Vercruyssen, A. et al. (2023). How “basic” is basic digital literacy for older adults? Insights from digital skills instructors. Frontiers in Education, 8(2023). https://doi.org/10.3389/feduc.2023.1231701.

Wilson-Menzfeld, G. et al. (2023). Learning digital skills online: Empowering older adults through one-to-one, online digital training provision. Frontiers in Psychology, 14(2023), 1-13.

Xu, L. et al. (2025). A systematic review of digital literacy in lifelong learning for older adults: Challenges, strategies, and learning outcomes. Educational Technology Research and Development, 73(6), 3627-3674.

บทความวิจัย

การพัฒนาศักยภาพอาชีพของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในจังหวัดนนทบุรี*

PARTICIPATORY COMMUNITY OCCUPATIONAL POTENTIAL DEVELOPMENT FOR QUALITY OF LIFE ENHANCEMENT IN NONTHABURI PROVINCE

เมทิกา รุยันต์[1*], ปาริชาติ ช้วนรักธรรม[2]

Maythika Ruyan[1*], Parichat Chuanrakthum [2]

[1]คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

[1]Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Bangkok, Thailand

[2]คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

[2]Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: maythika.p@rmutp.ac.th

*Tel: 092-536-5516

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี 2) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี และ 3) ศึกษาบทบาทภาวะผู้นำชุมชนในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในจังหวัดนนทบุรี เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน 1) การวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 20 คน คัดเลือกตามคุณสมบัติที่กำหนด เก็บข้อมูลด้วยสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา 2) การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน คัดเลือกแบบเจาะจง เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ใช้สถิติคือค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมต้องเริ่มต้นจากชุมชน การพัฒนาอาชีพควรเริ่มจากปัญหา ความต้องการ ศักยภาพและทุนศักยภาพของชุมชนในพื้นที่ไม่ใช่เริ่มจากโครงการหรือกิจกรรมที่หน่วยงานภายนอกกำหนด การมีส่วนร่วมต้องเริ่มจาก ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับประโยชน์ และร่วมประเมินผล ผู้นำชุมชนเป็นกลไกเชื่อมโยงขับเคลื่อนที่สำคัญ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = .685) ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.45, S.D. = .730) และด้านการแบ่งปันผลประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดแต่คงอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.05, S.D. = .787) ภาวะผู้นำชุมชนแบบสร้างพลัง มีวิสัยทัศน์ สร้างความไว้วางใจ กระจายอำนาจ และสร้างเครือข่าย เป็นกลไกสำคัญการสร้างการมีส่วนร่วม สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ และความสามารถในการจัดการตนเองของชุมชน นำไปสู่การพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิต

คำสำคัญ: การพัฒนาอาชีพ, การมีส่วนร่วมของประชาชน, การเสริมสร้างคุณภาพชีวิต

Abstract

The objectives of this research were to 1) examine the public participation process in occupational development aimed at enhancing the quality of life for communities in Nonthaburi Province 2) investigate the level of public participation in occupational development aimed at

* Received 4 September 2026; Revised 5 October 2026; Accepted 28 October 2026

enhancing the quality of life for communities in Nonthaburi Province and 3) analyze the role of community leadership in promoting public participation and developing the occupational potential of communities to enhance their quality of life in Nonthaburi Province. This study employed a mixed-methods research design. 1) For the qualitative component, 20 participants were purposively selected based on predefined criteria. Data were collected through semi-structured interviews and analyzed using content analysis. 2) For the quantitative component, 400 participants were selected using purposive sampling. Data were collected via questionnaires and analyzed using a statistical software package, employing descriptive statistics such as mean and standard deviation. The research findings revealed that the participatory process must originate from within the community. Occupational development should be grounded in the local community's problems, needs, potential, and inherent capital, rather than being dictated by externally imposed projects or activities. Effective participation requires joint conception, planning, decision-making, implementation, benefit - sharing, and evaluation. Community leaders emerged as crucial linking and driving mechanisms. Overall, the level of public participation was high ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.685). The highest mean score was observed in the aspect of implementation and operation ($\bar{X}$ = 4.45, S.D. = 0.730), while the aspect of benefit - sharing had the lowest mean score, yet still remained at a high level ($\bar{X}$ = 4.05, S.D. = 0.787). Empowering community leadership, characterized by vision, trust - building, decentralization, and networking, was identified as a critical mechanism for fostering participation, a sense of ownership, and self - management capabilities within the community, ultimately leading to occupational development and an improved quality of life.

Keywords: Occupational Development, Public Participation, Quality of Life Enhancement

บทนำ

การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนไทยเป็นการพัฒนาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นอย่างรอบด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ ความปลอดภัย และสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงโอกาสและบริการของรัฐอย่างเท่าเทียม มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และสามารถพึ่งพาตนเองได้ อันนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีและการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: S.D.Gs) เป็นพื้นฐานนำมาสู่การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) เป้าหมายหลักมุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยโดยพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย สร้างโอกาสในการศึกษาและประกอบอาชีพ ลดความเหลื่อมล้ำและความยากจน สร้างความมั่นคงและความคุ้มครองทางสังคม ตลอดจนพัฒนาสภาพแวดล้อมและเมืองให้น่าอยู่ เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ เป็นธรรม และยั่งยืน โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนจึงเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารการพัฒนาทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และโครงสร้างประชากรโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีการดำรงชีวิต โอกาสในการประกอบอาชีพ และความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ในบริบทนี้ การมีอาชีพที่มั่นคงและสร้างรายได้ที่เพียงพอจึงมิใช่เพียงปัจจัยทางเศรษฐกิจ แต่เป็นรากฐานสำคัญที่เชื่อมโยงกับมิติหลากหลายของคุณภาพชีวิต อาทิ สุขภาวะ ความมั่นคงทางสังคม การเข้าถึงโอกาส ตลอดจนความสามารถในการพึ่งพาตนเอง อย่างไรก็ดี การพัฒนาอาชีพให้เกิดความยั่งยืนมิอาจสำเร็จได้ด้วยการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐเพียงลำพัง หากแต่จำเป็นต้องอาศัยกลไก “การมีส่วนร่วมของ

ชุมชน” อย่างแท้จริง ตั้งแต่การร่วมวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ การร่วมวางแผนตัดสินใจ การร่วมดำเนินงาน การร่วมรับผลประโยชน์ และการร่วมติดตามประเมินผล เนื่องจากประชาชนในชุมชนเป็นผู้ที่เข้าใจบริบท ทุนทางสังคม ทรัพยากร ภูมิปัญญา และศักยภาพของท้องถิ่นได้ดีที่สุด การส่งเสริมบทบาทของประชาชนในกระบวนการพัฒนาอาชีพจึงเป็นกุญแจสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของพื้นที่ เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเสริมสร้างการพึ่งพาตนเองในระยะยาว

จากการศึกษาพื้นที่ในชุมชนที่เป็นพื้นที่ต้นแบบในการพัฒนาอาชีพบนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต พบว่า พิมพงา เพ็งนาเรนทร์ ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ของผู้สูงอายุ โดยทำการศึกษาในตำบลเทพารักษ์ จังหวัดสมุทรปราการ แสดงให้เห็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิต โดยประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่การเสนอความคิดเห็นและวางแผนผ่านกระบวนการประชาคม ขณะที่ผู้นำชุมชนมีบทบาทหลักในการผลักดันโครงการและกิจกรรม มีการฝึกอบรมอาชีพและเชื่อมโยงกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเข้ามาถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนหาแนวทางจำหน่ายผลิตภัณฑ์ จึงเป็นตัวอย่างที่ดีของการเชื่อมระหว่าง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำ ประชาชน วิสาหกิจชุมชนเข้าด้วยกัน (พิมพงา เพ็งนาเรนทร์, 2564) นอกจากนี้ ณัฏฐชัย จันทชุม และคณะ ศึกษาการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยทำการศึกษาบ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ พัฒนาอาชีพ ลงทุน และดำเนินกิจกรรมร่วมกัน พร้อมสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ปัจจัยสำคัญของความสำเร็จประกอบด้วย ผู้นำการเปลี่ยนแปลง การสร้างองค์กรชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน และการเป็นหุ้นส่วนกับเครือข่ายภายนอก จึงสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม การพัฒนาอาชีพ การพึ่งตนเอง ได้ชัดเจน (ณัฏฐชัย จันทชุม และคณะ, 2561) และ สุธิรัส ชูชื่น และคณะ ศึกษาภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิมกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพ บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี พบว่า สตรีในชุมชนมีภาวะผู้นำด้าน การประสานงานและการบริหารจัดการ สามารถช่วยเหลือและขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน รวมทั้งมีการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสืบทอดอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน (สุธิรัส ชูชื่น และคณะ, 2565) จากพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาอาชีพที่ประสบความสำเร็จมักมีองค์ประกอบร่วมกัน ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้ประสานเครือข่าย 2) ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การค้นหาปัญหา วางแผน ตัดสินใจ ดำเนินงาน และรับผลประโยชน์ 3) มีการรวมกลุ่มอาชีพหรือองค์กรชุมชน 4) ใช้ทุน ภูมิปัญญา และทรัพยากรของพื้นที่เป็นฐาน และ 5) เชื่อมโยงเครือข่ายภาครัฐ ท้องถิ่น เอกชน และสถาบันต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนองค์ความรู้ การตลาด และทรัพยากร ซึ่งนำไปสู่ รายได้ การพึ่งตนเอง ความเข้มแข็งของชุมชน และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

จังหวัดนนทบุรีเป็นพื้นที่ที่มีพลวัตโดดเด่นในฐานะจังหวัดปริมณฑลที่กำลังเติบโตอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับเมืองหลวงอย่างกรุงเทพมหานคร การขยายตัวของเมือง การพัฒนาด้านคมนาคม และธุรกิจบริการ ได้นำมาซึ่งโอกาสทางเศรษฐกิจอันมหาศาล แต่ในขณะเดียวกัน นนทบุรียังคงรักษารากฐานของชุมชนและอาชีพดั้งเดิมที่เปี่ยมด้วยทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีศักยภาพในการต่อยอดอย่างสูง อย่างไรก็ตาม ลักษณะเฉพาะนี้กลับสร้างทั้งโอกาสและความท้าทายไปพร้อมกัน ในด้านหนึ่ง การขยายตัวทางเศรษฐกิจนำมาซึ่งการแข่งขันที่สูงขึ้น ต้นทุนการดำรงชีพที่เพิ่มขึ้น และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการประกอบอาชีพ ในอีกด้านหนึ่ง ประชาชนบางส่วนยังคงเผชิญกับปัญหารายได้ที่ไม่มั่นคง การขาดทักษะที่สอดรับกับความต้องการของตลาดแรงงานยุคใหม่ การเข้าไม่ถึงแหล่งเงินทุน เทคโนโลยี และช่องทางการตลาด ตลอดจนยังไม่สามารถใช้ศักยภาพของทุนและทรัพยากรชุมชนเพื่อสร้างอาชีพและรายได้อย่างยั่งยืนได้อย่างเต็มที่ สถานการณ์เช่นนี้ในจังหวัดนนทบุรีสะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของปัญหาที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ท้าทายการพัฒนาอย่างยั่งยืนในหลากหลายพื้นที่ทั่วสังคมไทย

ที่กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วเช่นกัน การทำความเข้าใจและหาแนวทางแก้ไขปัญหาเหล่านี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยให้เป็นไปอย่างทั่วถึงและมั่นคง

ขณะเดียวกันชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรียังต้องเผชิญกับความท้าทายด้านการประกอบอาชีพ ความมั่นคงทางรายได้ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโอกาสและทรัพยากร ตลอดจนการประสานนโยบายและการดำเนินงานระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และประชาชน ซึ่งจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนจากการพัฒนาที่ภาครัฐเป็นผู้กำหนดไปสู่การบริหารการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกจังหวัดนนทบุรีเป็นพื้นที่ศึกษาเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนบนฐานการมีส่วนร่วม โดยมุ่งเสริมสร้างบทบาทของผู้นำชุมชน การรวมกลุ่มและเครือข่าย การพัฒนาอาชีพและรายได้ ตลอดจนความสามารถในการจัดการตนเองของชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และการบริหารจัดการ สำหรับมิติการพัฒนาประเทศ ผลการศึกษาสามารถสนับสนุนการลดความเหลื่อมล้ำ การสร้างเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง การเพิ่มศักยภาพทุนมนุษย์ และการยกระดับการบริหารภาครัฐแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศที่ยึดประชาชนและชุมชนเป็นศูนย์กลางและมีความยั่งยืนในระยะยาว การพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนในจังหวัดนนทบุรี จึงมุ่งเน้นการศึกษาทั้งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่การร่วมคิด วางแผน ดำเนินงาน รับผลประโยชน์ และประเมินผล การพัฒนาอาชีพบนฐานศักยภาพและทุนของชุมชน ตลอดจนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี
3. เพื่อศึกษาบทบาทภาวะผู้นำชุมชนในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในจังหวัดนนทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง และแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยได้กำหนดขอบเขตของ การวิจัยไว้ ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการพัฒนาศักยภาพอาชีพของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนในจังหวัดนนทบุรี โดยครอบคลุม 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพ ตั้งแต่การค้นหาศักยภาพชุมชน การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนการดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล 2) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพ ทั้งด้านการวางแผนและตัดสินใจ การดำเนินงาน การแบ่งปันผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล และ 3) บทบาทภาวะผู้นำชุมชน โดยมุ่งเน้นการเสริมพลัง การสร้างความไว้วางใจ การกระจายอำนาจ และการสร้างเครือข่าย เพื่อส่งเสริมการพึ่งพาตนเองและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน

ประชากรและกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย ได้แก่ ประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพของชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี โดยจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มสำคัญ คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนกลุ่มอาชีพ ตัวแทนวิสาหกิจชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้ประกอบการชุมชน และผู้แทนหน่วยงานหรือภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพ จำนวน 20 คน คัดเลือกตามเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนดโดย ดำรงตำแหน่ง

หรือมีบทบาทสำคัญในชุมชนหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน มีความรู้ ประสบการณ์ หรือความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน การส่งเสริมอาชีพ การยกระดับคุณภาพชีวิต หรือการดำเนินงานในท้องถิ่น เป็นผู้ที่ดำเนินกิจกรรม อาศัย หรือมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี

กลุ่มที่ 2 กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรีและมีประสบการณ์หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพัฒนาอาชีพ การส่งเสริมอาชีพ กลุ่มอาชีพ หรือกิจกรรมพัฒนาชุมชน จำนวน 400 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรีและมีประสบการณ์หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพัฒนาอาชีพ การส่งเสริมอาชีพ กลุ่มอาชีพ หรือกิจกรรมพัฒนาชุมชนและเนื่องจากไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ผู้วิจัยจึงใช้สูตรการหากลุ่มตัวอย่าง (Cochran, W. G., 1953)

$$n = \frac{P(1 - P)Z^2}{d^2}$$

โดย

n	คือ	จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ
P	คือ	สัดส่วนของประชากรที่ผู้วิจัยต้องการสุ่ม
Z	คือ	ระดับความมั่นใจที่ผู้วิจัยกำหนดไว้
		Z = 1.96 ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% (α = 05)
d	คือ	ระดับความเชื่อมั่น 95%
		ค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05

แทนค่าจากสูตรดังกล่าว

$$n = \frac{(.05)\ (1 - .5)\ 1.96^2}{.05^2} = 384.16$$

ได้จำนวนประชากร 385 คน โดยมีระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ทั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้ปรับเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็น 400 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง จำนวน 2 ชุด

ชุดที่ 1 ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี

ชุดที่ 2 ศึกษาภาวะผู้นำชุมชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถามศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี แบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี จำนวน 4 ด้าน ข้อคำถามรวม 23 ข้อ คำถามมีลักษณะคำถามปลายปิดแบบ rating scale แบ่งออกเป็น 5 ระดับคือ

5	=	มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด
4	=	มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก
3	=	มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง
2	=	มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย
1	=	มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของเรื่องที่ศึกษากำหนดนิยามศัพท์เพื่อใช้ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย สำหรับแบบสัมภาษณ์ผู้วิจัยนำเสนอผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสมของข้อคำถาม และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาประยุกต์ใช้ในการสร้างแบบสอบถาม ผู้วิจัยนำแบบสอบถามการวิจัยเสนอผู้เชี่ยวจำนวน 3 ท่าน เพื่อหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาด้วยค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item – Objective Congruence หรือ IOC) โดยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 - 1.00 และข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.50 ผู้วิจัยทำการปรับปรุงและตัดบางข้อ พบว่าค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60 ถึง 1.00 นั่นคือ แบบสอบถามฉบับนี้มีค่าดัชนีความสอดคล้องในระดับที่สามารถยอมรับได้

จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่า (α - Coefficient) ของครอนบาคได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .89

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมเชิงคุณภาพ ดังนี้ 1) ติดต่อประสานงานเบื้องต้นด้วยวาจา 2) ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เข้าสัมภาษณ์ และ 3) ขออนุญาตบันทึกเสียงผู้ให้สัมภาษณ์จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้ดำเนินการการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ถอดเทปเสียงสัมภาษณ์ รวบรวมเอกสารทั้งหมดให้อยู่ในรูปข้อความวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จัดหมวดหมู่ข้อความสำคัญ สรุปประเด็นหลัก และนำผลการสรุปตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นนำสรุปผลเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้รูปแบบออนไลน์ผ่าน Google forms นำแบบสอบถามมาตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องสมบูรณ์ ซึ่งจะนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป โดยผู้วิจัยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) กำหนดเกณฑ์การแปลผล ไว้ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

4.51 - 5.00 คือ อยู่ในระดับมากที่สุด
3.51 - 4.50 คือ อยู่ในระดับมาก
2.51 - 3.50 คือ อยู่ในระดับปานกลาง
1.51 - 2.50 คือ อยู่ในระดับน้อย
1.00 - 1.50 คือ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพอาชีพของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี พบว่าผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญกับการเริ่มต้นกระบวนการพัฒนาจากปัญหา ความต้องการ ศักยภาพ และทุนของชุมชนมากกว่าการกำหนดโครงการหรือกิจกรรมจากหน่วยงานภายนอก เมื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่ปรากฏจากการสัมภาษณ์ สามารถสังเคราะห์สาระสำคัญได้ 5 ประเด็น ได้แก่ 1) การพัฒนาอาชีพควรเริ่มจากปัญหา

ความต้องการ ศักยภาพ และทุนที่มีอยู่ในชุมชน 2) การมีส่วนร่วมควรครอบคลุมตั้งแต่การร่วมคิด วิเคราะห์ วางแผน ตัดสินใจ ดำเนินงาน รับประโยชน์ และประเมินผล ไม่ใช่จำกัดเพียงการเข้าร่วมกิจกรรม 3) ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการกระตุ้นการมีส่วนร่วม สร้างความไว้วางใจ ประสานงาน และเชื่อมโยงชุมชนกับเครือข่ายภายนอก 4) การพัฒนาอาชีพให้ดำเนินต่อเนื่องควรเชื่อมโยงทรัพยากรและทุนของชุมชนกับโอกาสทางการตลาดเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และ 5) เป้าหมายของการพัฒนาไม่ได้จำกัดอยู่ที่การเพิ่มรายได้ แต่ครอบคลุมถึงความมั่นคงทางอาชีพ การพึ่งพาตนเอง และความสามารถของชุมชนในการจัดการการพัฒนาด้วยตนเอง ตามคำสัมภาษณ์ของตัวแทนวิสาหกิจชุมชน ที่กล่าวว่าสิ่งสำคัญของการพัฒนาที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนในจังหวัดนนทบุรีคือการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกิดจากความต้องการของชุมชนอย่างเอง จากประสบการณ์ที่ผ่านมาเราได้เรียนรู้ว่า การพัฒนาอาชีพที่ดีจะไม่ได้เริ่มต้นจากโครงการที่หน่วยงานภายนอกเข้ามาดำเนินงานหรือเป็นผู้กำหนดว่าจะมาพัฒนาอะไร แต่ต้องเป็นความต้องการที่มาจากปัญหา มาจากความต้องการ ศักยภาพชุมชน และทุนทรัพยากรในพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเอง เรามองว่าสิ่งนี้จะเป็นรากฐานให้ชุมชนของเราแข็งแกร่งและพัฒนาได้อย่างจริงจัง (ตัวแทนวิสาหกิจชุมชน ง, 2568)

เมื่อพิจารณาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในภาพรวม พบว่าประเด็นดังกล่าวเชื่อมโยงกันเป็นกระบวนการมีส่วนร่วม 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างการรับรู้และค้นหาศักยภาพของชุมชน 2) การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3) การวางแผนและตัดสินใจร่วมกัน 4) การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมและการบริหารจัดการร่วมกัน 5) การร่วมรับและกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม และ 6) การติดตาม ประเมินผล และพัฒนาต่อยอด ข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ยังสะท้อนว่า กระบวนการดังกล่าวทำให้สมาชิกในชุมชนเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับการพัฒนาไปสู่การเป็นผู้มีส่วนร่วมและมีความเป็นเจ้าของการพัฒนามากขึ้น โดยผู้นำชุมชนทำหน้าที่ประสานและเอื้ออำนวยการดำเนินงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐทำหน้าที่สนับสนุน ขณะที่ภาคีภายนอกเข้ามาเสริมทรัพยากร ความรู้ และเครือข่ายที่จำเป็นต่อการพัฒนาอาชีพ ตามคำสัมภาษณ์ของตัวแทนผู้นำชุมชน ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่จะประสบความสำเร็จมองว่าทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกในชุมชน ผู้นำชุมชนก็ดี ต้องมีการรับรู้ร่วมกัน วิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน ร่วมกันวางแผนและดำเนินกิจกรรม รวมถึงทุกคนต้องได้รับผลประโยชน์ร่วมกันด้วยนะ (ตัวแทนผู้นำชุมชน ก, 2568) และ คำสัมภาษณ์ของผู้แทนหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพ กล่าวว่า สิ่งที่เราเห็นเป็นสิ่งที่สำคัญเลย คือ การมีส่วนร่วมที่ดีต้องเริ่มต้นจากชุมชนอย่างแท้จริง จากความต้องการของคนในชุมชน เราไม่สามารถนำโครงการจากภายนอกเข้าไปกำหนดทิศทางการพัฒนาได้ แต่ต้องเริ่มจากการเข้าไป ร่วมพูดคุย ร่วมค้นหาปัญหากับชุมชน ตามความต้องการของเขาและศักยภาพที่เขามี และทุนเดิมที่มีอยู่ในชุมชนนนทบุรีว่ามีอะไรบ้าง เพราะสิ่งนี้แล้เป็นรากฐานที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (ตัวแทนหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพ ช, 2568)

จากผลการศึกษา การพิจารณาความต่อเนื่องของกระบวนการมีส่วนร่วมจึงไม่ควรพิจารณาเฉพาะจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม แต่ควรพิจารณาร่วมกับโอกาสในการตัดสินใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความสามารถในการจัดการตนเอง การใช้ทุนและทรัพยากรของชุมชน การสร้างเครือข่าย และความสามารถในการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องเมื่อการสนับสนุนจากภายนอกลดลง กระบวนการดังกล่าวเชื่อมโยงกับผลลัพธ์ด้านการพัฒนาอาชีพ ความมั่นคงทางอาชีพ รายได้ การพัฒนาศักยภาพของสมาชิก ความสัมพันธ์ทางสังคม การพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สนับสนุนคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า

ตารางที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ภาพรวม

	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต	ระดับการมีส่วนร่วม $\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านการเสนอความคิดเห็นการวางแผนและการตัดสินใจ	4.36	.728	มาก
2	ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ	4.45	.730	มาก
3	ด้านการแบ่งปันผลประโยชน์	4.05	.787	มาก
4	ด้านการติดตามและประเมินผล	4.17	.701	มาก
	รวม	**4.40**	**.685**	**มาก**

จากตารางที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = .685) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.45, S.D. = .730) และด้านการแบ่งปันผลประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากซึ่งมีค่าต่ำสุด ($\bar{X}$ = 4.05, S.D. = .787) และเมื่อพิจารณาแต่ละประเด็นรายด้าน พบว่า

ด้านการเสนอความคิดเห็นการวางแผนและการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.36, S.D. = .728) เมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมในการร่างนโยบายแนวทางการสำหรับการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = .652) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางจัดทำแผนพัฒนาปรับปรุงสำหรับการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = .811)

ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.45, S.D. = .730) เมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.59, S.D. = .532) และ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.41, S.D. = .590)

ด้านการแบ่งปันผลประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.05, S.D. = .787) เมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมา ($\bar{X}$ = 4.13, S.D. = .731) และ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีส่วนร่วมในโอกาสเข้าไปขายสินค้า บริการ ในพื้นที่ของชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.92, S.D. = .801)

ด้านการติดตามและประเมินผล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = .701) เมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมในการจัดทำแบบประเมินการดำเนินงานกิจกรรม/โครงการของชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.18, S.D. = .685) และ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การได้รับการมอบหมายให้เป็นผู้ทำหน้าที่ติดตามประเมินผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการของของชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.02, S.D. = .788)

วัตถุประสงค์ที่ 3 บทบาทภาวะผู้นำชุมชนในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า

จากการวิเคราะห์เนื้อหาการสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทภาวะผู้นำชุมชน พบประเด็นที่ปรากฏซ้ำและมีความเชื่อมโยงกัน 6 ประเด็น ได้แก่ 1) ผู้นำมีบทบาทในลักษณะการสร้างพลังและเปิดพื้นที่ให้สมาชิกใช้ศักยภาพของตน มากกว่าการตัดสินใจแทนสมาชิกทั้งหมด 2) ความไว้วางใจระหว่างผู้นำกับสมาชิกเป็นเงื่อนไขสำคัญของการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง 3) การมีส่วนร่วมที่มีความหมายสัมพันธ์กับโอกาสที่สมาชิกได้รับในการตัดสินใจ

เกี่ยวกับกิจกรรมและทรัพยากรของชุมชน 4) การกระจายบทบาทและพัฒนาผู้นำหรือแกนนำหลายระดับช่วยลดการพึ่งพาบุคคลใดบุคคลหนึ่งและสนับสนุนความต่อเนื่องของกิจกรรม 5) ผู้นำทำหน้าที่เชื่อมโยงชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีเครือข่าย เพื่อสนับสนุนความรู้ ทรัพยากร และโอกาสในการพัฒนาอาชีพ และ 6) บทบาทของผู้นำควรมุ่งสนับสนุนให้ชุมชนสามารถวางแผน ตัดสินใจ และจัดการกิจกรรมของตนเองได้มากขึ้น ตามคำสัมภาษณ์ของตัวแทนผู้ประกอบการชุมชน ที่กล่าวว่า ตัวผู้นำเองต้องเป็นผู้ที่สามารถสร้างพลังให้สมาชิกในชุมชนได้แทนที่จะเป็นสั่งการ ผู้นำที่ดีจะต้องเป็นผู่ที่สามารถรับฟังปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน เปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนได้แสดงความคิดเห็นร่วมคิด ร่วมกันลงมือทำ และใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อที่สมาชิกในชุมชนจะได้สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเกิดความไว้วางใจ มองว่าหากชุมชนไม่เชื่อมั่นในผู้นำก็ยากที่จะเกิดการมีส่วนร่วมที่ต่อเนื่องและยั่งยืนได้ นอกจากนี้ ยังควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ร่วมตัดสินใจในการเลือกอาชีพ การบริหารงบประมาณ และการแบ่งปันผลประโยชน์ ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมกันนะ และผู้นำรุ่นก่อน ๆ ก็ควรสร้างแกนนำชุมชนรุ่นใหม่ เพื่อให้งานพัฒนาต่อไปได้ไม่สะดุด (ตัวแทนผู้ประกอบการชุมชน ฉ, 2568)

นอกจากนี้ข้อมูลการสัมภาษณ์ยังสะท้อนว่า บทบาทภาวะผู้นำมิได้แยกออกจากกระบวนการมีส่วนร่วม แต่ทำหน้าที่สนับสนุนให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา วางแผน ตัดสินใจ ดำเนินงาน บริหารทรัพยากร รับผลประโยชน์ และติดตามประเมินผล ในบริบทดังกล่าว คุณลักษณะของผู้นำที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึง ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ การสร้างแรงจูงใจ การสื่อสาร การสร้างความไว้วางใจ การกระจายบทบาท การประสานเครือข่าย และการจัดการความขัดแย้ง เมื่อบทบาทของผู้นำเอื้อต่อการมีส่วนร่วม สมาชิกจึงมีโอกาสเรียนรู้ร่วมกัน รับผิดชอบต่อกิจกรรม และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของการพัฒนามากขึ้น ซึ่งสนับสนุนการพัฒนากลุ่มอาชีพและการดำเนินกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ตามคำสัมภาษณ์ของตัวแทนผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กล่าวว่า ในมุมมองคิดว่า ผู้นำชุมชนที่เหมาะสม ไม่ใช่แค่ผู้ที่มีตำแหน่งแต่คือผู้ที่ต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถมองเห็นอนาคตและโอกาสของชุมชนได้ รวมถึงต้องมีทักษะที่สามารถสร้างแรงจูงใจและสร้างการสื่อสารที่ดีได้นะ เพื่อที่จะให้ทุกคนในชุมชนเกิดความเข้าใจมีพลังและพร้อมที่จะพัฒนาไปด้วยกัน ที่สำคัญที่สุดคือการสร้างความไว้วางใจให้เกิดแก่ชุมชน มองว่ามันเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วม และต้องรู้จักมอบอำนาจและสร้างบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของเราต้องให้ความสำคัญกับการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกด้านอย่างเป็นธรรม ซึ่งจะทำให้การพัฒนาอาชีพในพื้นที่ของเรา ไม่ได้เป็นเพียงแค่กิจกรรมที่มุ่งเน้นการสร้างรายได้ในระยะสั้นเท่านั้นนะ แต่กลายเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชน พัฒนากลุ่มอาชีพ ให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น และนำไปสู่การเพิ่มความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เราในฐานะคนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พร้อมที่จะเป็นผู้สนับสนุนให้กลไกสำคัญเหล่านี้ทำงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ (ตัวแทนผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ข, 2568)

อภิปรายผล

ผลการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมพบว่า ในการพัฒนาอาชีพควรเริ่มจากปัญหา ความต้องการ ศักยภาพและทุนของชุมชน จึงสะท้อนว่า คุณภาพของการมีส่วนร่วมมิได้ขึ้นอยู่กับจำนวนประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเพียงอย่างเดียว แต่ยังสัมพันธ์กับบทบาทที่ประชาชนได้รับในกระบวนการกำหนดทิศทางการพัฒนา ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ข้อค้นพบจากการวิจัยอาจอธิบายได้จากลักษณะของการพัฒนาอาชีพที่ต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรในชุมชน ประสบการณ์ของสมาชิก และความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชน จึงทำให้ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการประสานและสร้างเงื่อนไขให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม ขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงาน

ภาครัฐมีบทบาทสนับสนุนมากกว่ากำหนดทิศทางทั้งหมด ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ อาทิตยา ทองพรหม ที่อธิบายการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการที่ประชาชนร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน และรับผลประโยชน์ร่วมกัน (อาทิตยา ทองพรหม, 2569) และสอดคล้องกับ ลัดดา ประสาร ซึ่งทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพ ที่พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายแตกต่างกันตามลักษณะกิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการผลประโยชน์และการตัดสินใจ ข้อค้นพบของงานวิจัยจึงสะท้อนให้เห็นว่า ในบริบทการพัฒนาอาชีพของชุมชนจังหวัดนนทบุรีความต่อเนื่องของการพัฒนาความสัมพันธ์กับการเชื่อมโยงระหว่างบทบาทของประชาชน ผู้นำชุมชน ทุนของพื้นที่ และภาคีสนับสนุน (ลัดดา ประสาร และคณะ, 2565)

ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ขณะที่ด้านการแบ่งปันผลประโยชน์มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเมื่อเทียบกับด้านอื่น ผลการศึกษาสะท้อนว่า ประชาชนมีบทบาทในการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมค่อนข้างชัดเจน แต่การเข้าถึงผลประโยชน์และโอกาสทางเศรษฐกิจจากกิจกรรมยังเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญ ในส่วนนี้จึงพิจารณาควบคู่กับข้อค้นพบเชิงคุณภาพที่ชี้ถึงความสำคัญของการเปิดโอกาสให้สมาชิกมีบทบาทในการตัดสินใจและการจัดการทรัพยากร มิใช่พิจารณาเฉพาะการเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ ประชาชนในจังหวัดนนทบุรีอาจมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการพัฒนาอาชีพโดยตรง เพราะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัว และชุมชนอาจมีวัฒนธรรมการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันหรือการช่วยเหลือกันอยู่แล้ว ในขณะที่ผลการศึกษายังพบว่าด้านการแบ่งปันผลประโยชน์มีส่วนร่วมต่ำสุดอาจเนื่องมาจากพื้นที่จังหวัดนนทบุรีเป็นพื้นที่ใกล้เคียงเมืองหลวงอย่างกรุงเทพมหานครและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสูง ทำให้โอกาสในการเข้าถึงในด้านต่าง ๆ ของคนในชุมชนมีข้อจำกัดหลายอย่าง ผลการวิจัยสอดคล้องกับ Granicus ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในฐานะกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น กำหนดความต้องการ และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับตนเอง (Granicus, 2022) รวมทั้งสอดคล้องกับ พระครูโสภณ กิตติบัณฑิต และสายัณห์ อินนันใจ ศึกษาการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนววิถีพุทธอย่างยั่งยืนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนววิถีพุทธอย่างยั่งยืนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ พบว่าด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมี 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มด้านสังคมสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส 2) กลุ่มด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชนและ 3) กลุ่มด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์ (พระครูโสภณ กิตติบัณฑิต และสายัณห์ อินนันใจ, 2567) และ สมบัติ นามบุรี ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาและการตัดสินใจร่วมกัน ดังนั้น ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมนี้จึงสะท้อนให้เห็นประเด็นที่ควรพัฒนาต่อ คือ การยกระดับการมีส่วนร่วมจากการร่วมดำเนินกิจกรรมไปสู่การมีบทบาทในการจัดสรรผลประโยชน์และการติดตามผลอย่างเป็นรูปธรรม (สมบัติ นามบุรี, 2562)

ผลการศึกษาบทบาทภาวะผู้นำชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ประเด็นสำคัญไม่ได้อยู่ที่คุณลักษณะของผู้นำเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงวิธีที่ผู้นำเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีบทบาทในการพัฒนา จากข้อมูลสัมภาษณ์สะท้อนความสำคัญของการสร้างพลัง ความไว้วางใจ การกระจายบทบาท อำนาจในการตัดสินใจ การประสานเครือข่าย และการสนับสนุนให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ ข้อค้นพบนี้มีทิศทางสอดคล้องกับงานของ สุดเขต สกุลทอง กล่าวว่า บทบาทภาวะผู้นำชุมชนแต่ละชุมชนควรต่อยอดสู่เป้าหมายในการสร้างชุมชนเข้มแข็งซึ่งเป็นกลไกในการขับเคลื่อนสังคมแห่งการเรียนรู้และให้ชุมชนมีความพร้อมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและเสริมพลังให้กับชุมชนยึดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สุดเขต สกุลทอง, 2566) นอกจากนี้ Nicky Dare ยังให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้นำชุมชนซึ่งเน้นว่าบทบาทสำคัญที่สุดประการหนึ่งของผู้นำคือการรวมผู้คนเข้า

ด้วยกัน ส่งเสริมการพัฒนาสมาชิก สร้างความรับผิดชอบทางสังคม ประสานโครงการและทรัพยากร และช่วยให้ชุมชนตอบสนองต่อความต้องการหรือวิกฤตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Nicky Dare, 2022) และยังสอดคล้องกับลักษณา อิศรางกูร ณ อยุธยา ซึ่งศึกษาปัจจัยความสำเร็จการสนับสนุนการฝึกอาชีพ กลุ่มเจ้าพระยาพัฒนาอาชีพ อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท พบว่า ปัจจัยความสำเร็จของกลุ่มจากการมีรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มที่ดี ภาวะผู้นำของหัวหน้ากลุ่ม การรู้จักบทบาทหน้าที่ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม (ลักษณา อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2563) และ วิลาวัลย์ รุยันต์ ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดสรรงบประมาณในการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา และผู้นำ/ระบบการเมืองท้องถิ่น ควรทำหน้าที่ในการขับเคลื่อนนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถเข้าถึงชุมชนได้ทั่วถึง (วิลาวัลย์ รุยันต์, 2564) รวมถึง สุธิรัส ชูชื่น และคณะ ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้นำในการประสานความร่วมมือ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และพัฒนาศักยภาพของสมาชิก (สุธิรัส ชูชื่น และคณะ, 2565) อย่างไรก็ตาม การศึกษาบทบาทภาวะผู้นำชุมชนสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญเพิ่มเติมว่า ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมทำงานเชื่อมโยงกันในลักษณะของกลไกและกระบวนการ กล่าวคือ ผู้นำทำหน้าที่สร้างเงื่อนไขให้ประชาชนมีบทบาท ขณะที่การมีส่วนร่วมทำให้ความรู้ ทรัพยากร และความรับผิดชอบถูกกระจายไปสู่สมาชิกและเครือข่ายมากขึ้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวสนับสนุนการพัฒนาอาชีพ การเรียนรู้ร่วมกัน และความสามารถของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้จากการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาศักยภาพอาชีพของชุมชนในจังหวัดนนทบุรีมิได้เกิดจากการพัฒนาทักษะอาชีพของประชาชนเพียงด้านเดียว แต่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วม และการใช้ทุนของชุมชน โดยภาวะผู้นำทำหน้าที่สร้างเงื่อนไขให้สมาชิกมีโอกาสร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมตัดสินใจ ขณะที่กระบวนการมีส่วนร่วมทำให้ประชาชนและภาคีเครือข่ายเข้ามามีบทบาทตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาจนถึงการติดตามประเมินผล เมื่อกลไกทั้งสองเชื่อมโยงกับศักยภาพและทุนของพื้นที่ ทั้งด้านวัฒนธรรม การท่องเที่ยว และอาหารท้องถิ่น จึงสนับสนุนการพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน การพัฒนาแกนนำและจิตอาสา ตลอดจนการสร้างเครือข่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์ดังกล่าวนำไปสู่ผลลัพธ์ด้านรายได้ การพึ่งพาตนเอง คุณภาพชีวิต และความเข้มแข็งของชุมชน ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาศักยภาพอาชีพของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในจังหวัดนนทบุรี

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยพบว่า การพัฒนาศักยภาพอาชีพของชุมชนในจังหวัดนนทบุรีอาศัยการทำงานร่วมกันของสองกลไกสำคัญ ได้แก่ ภาวะผู้นำชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วม โดยผู้นำมีบทบาทในการสร้างความไว้วางใจ ประสานความร่วมมือ กระจายบทบาท และเชื่อมโยงเครือข่าย ขณะที่ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา วางแผน ตัดสินใจ ดำเนินงาน รับผลประโยชน์ และติดตามประเมินผล การทำงานร่วมกันของกลไกดังกล่าวช่วยให้การพัฒนาอาชีพเชื่อมโยงกับศักยภาพและทุนของพื้นที่ และสนับสนุนการพึ่งพาตนเองของชุมชนในระยะยาว ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์ 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐควรจัดให้มีกลไกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผนจนถึงการติดตามประเมินผล เพื่อให้กิจกรรมพัฒนาอาชีพสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่และสร้างความเป็นเจ้าของร่วม 2) ควรพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนด้านการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ การเข้าถึงแหล่งทุน เทคโนโลยีดิจิทัล การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการประสานเครือข่าย เพื่อเพิ่มความสามารถในการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพของสมาชิก ข้อเสนอเชิงปฏิบัติการ 1) ควรพัฒนาและขยายช่องทางการตลาดสำหรับผู้ประกอบการและวิสาหกิจชุมชน ควบคู่กับการพัฒนาทักษะด้านการตลาดดิจิทัล การสร้างแบรนด์ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อสนับสนุนการเข้าถึงตลาดและการแบ่งปันผลประโยชน์ 2) ควรส่งเสริมผู้นำรุ่นใหม่และกระจายบทบาทด้านการวางแผนและติดตามประเมินผล โดยอาจใช้ระบบพี่เลี้ยงหรือการฝึกอบรมด้านการวางแผนกลยุทธ์ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมไม่พึ่งพาผู้นำเพียงบุคคลเดียว ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรศึกษาเปรียบเทียบชุมชนที่มีผลการพัฒนาอาชีพแตกต่างกัน เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขที่สนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน 2) ควรติดตามผลกระทบระยะยาวของการพัฒนาอาชีพแบบมีส่วนร่วมต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน และ 3) ควรศึกษาบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรม เช่น แพลตฟอร์มออนไลน์และ E-commerce ต่อการมีส่วนร่วม การเข้าถึงตลาด และการสร้างรายได้ของชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้พัฒนาต่อจากงานวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณกองทุนเพื่อการวิจัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ที่สนับสนุนการดำเนินงานวิจัยมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

ณัฏฐชัย จันทชุม และคณะ. (2561). การพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 12(2), 387-396.

ตัวแทนผู้นำชุมชน ก. (1 พ.ค. 2568). การสัมภาษณ์กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี. (เมทิกา รุยันต์, ผู้สัมภาษณ์)

ตัวแทนผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ข. (18 พ.ค. 2568). การสัมภาษณ์ภาวะผู้นำชุมชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี. (เมทิกา รุยันต์, ผู้สัมภาษณ์)

ตัวแทนผู้ประกอบการชุมชน ฉ. (18 พ.ค. 2568). การสัมภาษณ์ภาวะผู้นำชุมชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี. (เมทิกา รุยันต์, เมทิกา รุยันต์, ผู้สัมภาษณ์)

ตัวแทนวิสาหกิจชุมชน ง. (1 พ.ค. 2568). การสัมภาษณ์กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี. (เมทิกา รุยันต์, ผู้สัมภาษณ์)

ตัวแทนหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพ ช. (18 พ.ค. 2568). การสัมภาษณ์กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี. (เมทิกา รุยันต์, ผู้สัมภาษณ์)

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การพัฒนาหลักสูตรและการสอน. (พิมพ์ครั้งที่10). กรุงเทพมหานคร: บริษัท สุวีริยาสาส์น จำกัด.

พระครูโสภณ กิตติบัณฑิต และสายัณห์ อินนันใจ. (2567). การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนววิถีพุทธอย่างยั่งยืนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์, 8(2), 85-109.

พิมพงา เพ็งนาเรนทร์. (2564). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ของผู้สูงอายุ. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 15(1), 42-58.

ลักษณา อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2563). แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรี และครอบครัวในชุมชน กรณีศึกษา ปัจจัยความสำเร็จ การสนับสนุนการฝึกอาชีพ กลุ่มเจ้าพระยาพัฒนาอาชีพ อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน ก.พ.

ลัดดา ประสาร และคณะ. (2565). การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพ. วารสารวิทยาการจัดการและการสื่อสาร, 1(1), 43-70.

วิลาวัลย์ รุยันต์. (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ตำบลโคกม่วง อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง. วารสารศิลปศาสตร์(วังนางเลิ้ง) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, 1(2), 11-29.

สมบัติ นามบุรี. (2562). ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในงานรัฐประศาสนศาสตร์. วารสารวิจัยวิชาการ, 2(1), 183-197.

สุดเขต สกุลทอง. (2566). บทบาทภาวะผู้นำชุมชนท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับคนในท้องถิ่นตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่. วารสารสันติสุขปริทรรศน์, 4(1), 91-102.

สุธิรัส ชูชื่น และคณะ. (2565). ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิมกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพ บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี. วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 4(8), 74-90.

อาทิตยา ทองพรหม. (2569). การพัฒนาเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม แนวคิด กระบวนการ และการประยุกต์ใช้ในเขตปฏิรูปที่ดิน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.

Cochran, W. G. (1953). Sampling techniques. New York: John Wiley & Sons.

Granicus. (2022). Why is Community Engagement Important? Retrieved July 4, 2026, from https://granicus.com/blog/why-is-community-engagement-important/

Nicky Dare. (2022). The Importance of Community Leadership. Retrieved July 4, 2026, from https://medium.com/@msnickydare/the-importance-of-community-leadership-f9dae6857e2f

บทความวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี*

FACTORS AFFECTING PHYSICAL LITERACY OF FACULTY OF EDUCATION OF THAILAND NATIONAL SPORTS UNIVERSITY, CHON BURI CAMPUS

ธิติพงษ์ สุขดี*, จิราวัฒน์ ขจรศิลป์, วิรัช ถนอมทรัพย์, ทนงศรี ภูริศรี, วัชระ เพชรคล้าย
Thitipong Sukdee*, Jirawat Khajornsilp, Wirach Thanomsub, Thanongsri Phoorisri, Watchara Petclai
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี ชลบุรี ประเทศไทย
Faculty of Education, Thailand National Sports University Chon Buri Campus Chon Buri, Thailand
*Corresponding author E-mail: thitipong.petnsu@gmail.com
*Ter: 089-855-4100

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับปัจจัยส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกาย 2) หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกาย และ 3) สร้างสมการทำนายความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติวิทยาเขตชลบุรี เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ ซึ่งกำลังศึกษาในปีการศึกษา 2569 จำนวน 200 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และแบบวัดความฉลาดรู้ทางกาย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางกาย ด้านการเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา ด้านสื่อสังคมและการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับความสำคัญของความฉลาดรู้ทางกาย ด้านแรงจูงใจ ทุกด้านอยู่ในระดับมาก และความฉลาดรู้ทางกายโดยรวมอยู่ในระดับดี 2) ปัจจัยทุกด้านมีความสัมพันธ์กับความฉลาดรู้ทางกายในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยเรียงลำดับจากปัจจัยที่ส่งผลมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางกาย (β = 0.32) ด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา (β = 0.29) ด้านแรงจูงใจ (β = 0.28) โดยทั้งสามปัจจัยสามารถร่วมกันทำนายความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี ได้ร้อยละ 64.60

คำสำคัญ: ความฉลาดรู้ทางกาย, กิจกรรมทางกาย, การจัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา, แรงจูงใจ

Abstract

This quantitative research aimed to 1) study the levels of factors affecting physical literacy, 2) investigate the correlation among these factors and physical literacy, and 3) construct a predictive equation for the physical literacy of students in the Faculty of Education, Thailand National Sports University, Chon Buri Campus. The sample comprised 200 students from the Faculty of Education enrolled in the 2026 academic year, selected through stratified random

* Received 7 September 2026; Revised 6 October 2026; Accepted 28 October 2026

sampling. The research instruments were a questionnaire and a physical literacy assessment scale. Data were analyzed using mean, standard deviation, Pearson's product-moment correlation coefficient, and stepwise multiple regression analysis. The results of the study were as follows: 1) all factors, namely physical education instructional management, participation in physical activities, participation in sports competitions, social media and public relations regarding the importance of physical literacy, and motivation, were at a high level, and overall physical literacy was at a good level 2) All factors were positively correlated with physical literacy at a statistically significant level of 0.01. 3) The factors significantly predicting the physical literacy of students in the Faculty of Education, Thailand National Sports University, Chon Buri Campus, at the 0.01 level, ranked from greatest to least influence, were participation in physical activities (β = 0.32), physical education instructional management (β = 0.29), and motivation (β = 0.28). Together, these three factors accounted for 64.60% of the variance in students' physical literacy.

Keywords: Physical Literacy, Physical Activities, Physical Education Instructional Management, Motivation

บทนำ

ความฉลาดรู้ทางกาย (Physical literacy) คือ ความสามารถและทักษะในการเคลื่อนไหวร่างกาย ซึ่งรวมถึงความรู้ ความเข้าใจ แรงจูงใจ และความเชื่อมั่นในการเคลื่อนไหวที่ให้คุณค่าและส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางกายและกิจกรรมการออกกำลังกาย การเล่นกีฬาเพื่อสุขภาพที่ดี อีกทั้งเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดสุขภาพที่ดีของทุกคนตั้งแต่เกิดจนเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยในวัยเด็กความฉลาดรู้ทางกาย จะถูกส่งเสริมและพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวร่างกายในรูปแบบต่าง ๆ และสลับซับซ้อนมากขึ้นไปเรื่อยตามสมรรถนะของร่างกาย จนส่งผลให้เกิดความมั่นใจในการเคลื่อนไหวร่างกาย กิจกรรมกีฬา หรือกิจกรรมอื่น ๆ รวมถึงยังส่งผลต่อความกล้าของเด็กที่มีความมั่นใจต่อการออกไปมีกิจกรรมร่วมกับเพื่อน ๆ และผู้อื่นในสังคมได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมและสนับสนุนความรอบรู้ทางกายในวัยเด็กและเยาวชนที่จะเน้นทักษะและพื้นฐานการเคลื่อนไหวร่างกาย จิตใจ สังคม และเป็นพื้นฐานการสร้างเสริมพฤติกรรมทางสุขภาพที่ดีก่อนเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ อีกทั้งความฉลาดรู้ทางกายยังเป็นตัวบ่งชี้ในการตรวจสอบการเข้าร่วมกิจกรรมทางกายและกิจกรรมการออกกำลังกาย การเล่นกีฬาของบุคคลด้วย (ศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย, 2565) โดยวาสนา คุณาอภิสิทธิ์ ได้กล่าวว่าความฉลาดรู้ทางกายเป็นแนวคิดสำคัญในพลศึกษา กีฬา และการส่งเสริมกิจกรรมทางกายที่มองว่าความสามารถของมนุษย์ไม่ใช่แค่ทักษะการเคลื่อนไหวอย่างเดียว แต่ครอบคลุมแรงจูงใจ ความมั่นใจ ความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมตลอดชีวิต และเป็นการอธิบายถึงการผสมผสานของแรงจูงใจ (motivation) ความเชื่อมั่น (confidence) ความสามารถทางกาย (physical competence) ความรู้ (knowledge) และความเข้าใจ (understanding) ในคุณประโยชน์และการเข้า ร่วมกิจกรรมในวิถีชีวิตที่กระฉับกระเฉง (a physically active lifestyle) และแนวคิดเรื่องความฉลาดรู้ทางกายได้กระตุ้นความสนใจในการศึกษาค้นคว้าวิจัยที่เพิ่มขึ้นและถูกนำไปใช้ในการศึกษา การมีส่วนร่วมทางกีฬา และการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย (วาสนา คุณาอภิสิทธิ์, 2562)

มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติได้เล็งเห็นความสำคัญของความฉลาดรู้ทางกาย ได้กำหนดคณะศึกษาศาสตร์ จัดอบรมความฉลาดรู้ทางกายให้กับนักศึกษาและบุคคลกรครูพลศึกษาในเขตพื้นที่ในแตละวิทยาเขต เพื่อนำความรู้และทักษะไปปฏิบัติใช้ให้เกิดประโยชน์กับสุขภาพ สอดคล้องกับ แผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2566 - 2570) ในประเด็นการพัฒนาที่ 1 : การส่งเสริมและพัฒนาการออกกำลังกายและกีฬาขั้นพื้นฐาน

ระบุว่าให้สถานศึกษานำความฉลาดรู้ทางกาย มาสอนในวิชาพลศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ ความเข้าใจ แรงจูงใจ ความเชื่อมั่น สมรรถนะทางการเคลื่อนไหวร่างกายที่ดี อันจะนำไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรมทางกายและกิจกรรมการออกกำลังกาย การเล่นกีฬาเพื่อสุขภาพ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) ซึ่งจะทำให้นักศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจเป็นกำลังหลักในการพัฒนาประเทศชาติ อีกทั้งยังสามารถเพิ่มประชากรกีฬา พัฒนาไปสู่กีฬาเพื่อความเป็นเลิศ กีฬาอาชีพ และอุตสาหกรรมรมกีฬาต่อไป โดย ณัฐวุฒิ ฉิมมา พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์มีความต้องการจำเป็นเร่งด่วนที่สุดคือ ด้านกิจกรรมทางกาย รองลงมาคือ ด้านการเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางกาย และด้านกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพตามลำดับ ซึ่งทุกด้านถือว่ามีความต้องการจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องได้รับการพัฒนา ทั้งนี้ ผลการสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนคณะกรรมการสโมสรนักศึกษา พบว่า นักศึกษามีความต้องการกิจกรรมที่หลากหลาย ทันสมัย และสอดคล้องกับบริบทของนักศึกษาแต่ละกลุ่ม เช่น การเต้นแอโรบิก โยคะ เวทเทรนนิ่ง เกมการแข่งขัน กิจกรรมเดิน-วิ่งเพื่อสุขภาพ รวมถึงความต้องการกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการด้านโภชนาการ การดูแลสุขภาพ และการให้คำปรึกษา (ณัฐวุฒิ ฉิมมา, 2568)

นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรีต้องเป็นแบบอย่างของการมีความฉลาดรู้ทางกายในระดับสูง เนื่องจากจบการศึกษาเป็นครูพลศึกษาซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่บ่มเพาะความฉลาดรู้ทางกายให้แก่เด็กและเยาวชนรุ่นต่อไป การศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษากลุ่มนี้จึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ โดย Whitehead, M. ได้ให้ความหมายของความฉลาดรู้ทางกายไว้ว่า ความสามารถในการเรียนรู้ทางกายเป็นความสามารถและแรงจูงใจในการเคลื่อนไหวที่จะทำให้เกิดผลดีต่อคุณภาพชีวิต เป็นการเคลื่อนไหวด้วยความสมดุล ภายใต้การจัดการและความเชื่อมั่นในสถานการณ์ที่ท้าทายและหลากหลาย และเป็นความสามารถในการเคลื่อนไหวได้ในทุกสภาพแวดล้อมภายใต้การเคลื่อนไหวที่คาดการณ์ไว้ ตามความต้องการเพื่อการตอบสนองอย่างเหมาะสมด้วยจินตนาการ และความชาญฉลาด (Whitehead, M., 2001) สอดคล้องกับ Shanshan, Z. et al. ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดรู้ทางกายและสุขภาพจิตในวัยรุ่น: โดยมีความยืดหยุ่นและกิจกรรมทางกายเป็นตัวแปร ความฉลาดรู้ทางกาย หมายถึง แรงจูงใจ ความมั่นใจ ความสามารถทางกาย ความรู้ และความเข้าใจในการให้คุณค่าและรับผิดชอบต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางกายตลอดชีวิต ซึ่งอาจมีความเชื่อมโยงกับสุขภาพจิตที่ดีขึ้น ผลการศึกษา พบว่า ความฉลาดรู้ทางกายมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญกับสุขภาพจิต และความยืดหยุ่น หลังจากควบคุมตัวแปรเพศและระดับชั้น พบว่าความยืดหยุ่นทำหน้าที่เป็นตัวแปรกลางในความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านการเคลื่อนไหวและสุขภาพจิตของวัยรุ่น และกิจกรรมทางกายทำหน้าที่เป็นตัวแปรกำกับในความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านการเคลื่อนไหว (Shanshan, Z. et al., 2025)

จากเหตุผลที่กล่าวมาจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี โดยสนใจศึกษาปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา ปัจจัยด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางกาย ปัจจัยด้านการเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา ปัจจัยด้านสื่อสังคมและการประชาสัมพันธ์ ปัจจัยด้านแรงจูงใจ เป็นตัวแปรทำนายเพื่อเป็นแนวทางในวางแผนในส่วนที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการการส่งเสริมความฉลาดรู้ทางกายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี

2. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี

3. เพื่อสร้างสมการทำนายความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู ้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งมีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็น นักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี ปีการศึกษา 2569 รวมทั้งสิ้น 421 คน

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี ปีการศึกษา 2569 โดย Hair, J. F. et al. ได้แนะนำไว้ว่าในการวิเคราะห์ข้อมูลระดับพหุควรมีอัตราส่วนระหว่างกลุ่มตัวอย่างต่อตัวแปรไม่ควรน้อยกว่า 10: 1 (Hair, J. F. et al., 2019) ซึ่งนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรีมีการจัดการศึกษา 2 สาขา คือ 1) สาขาวิชาพลศึกษา 2) สาขาวิชาพลศึกษาและสุขศึกษา (เอกคู่) มีการจัดการศึกษา 4 ชั้นปี จึงใช้สัดส่วน 40: 1 และงานวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรทำนาย 5 ตัว และได้จำนวน 200 คน ได้มาจากวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยกำหนดเป็นสาขาวิชาพลศึกษา ชั้นปีละ 25 คน รวม 100 คน และสาขาวิชาพลศึกษาและสุขศึกษา (เอกคู่) ชั้นปีละ 25 คน รวม 100 คน

2. สมมุติฐานการวิจัย คือ ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางกาย ด้านการเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา ด้านสื่อสังคมและการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับความสำคัญของความฉลาดรู้ทางกาย ด้านแรงจูงใจ อย่างน้อยหนึ่งปัจจัยสามารถทำนายความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรีได้

3. เครื่องมือที่ใช้ในในการวิจัย เป็นแบบสอบถามปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 25 ข้อ ประกอบด้วยตัวแปรทำนาย 5 ตัวแปรได้แก่ ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางกาย ด้านการเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา ด้านสื่อสังคมและการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับความสำคัญของความฉลาดรู้ทางกาย ด้านแรงจูงใจ โดยแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า rating scale (Likert, R., 1932) 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด (5 คะแนน) มาก (4 คะแนน) ปานกลาง (3 คะแนน) น้อย (2 คะแนน) และน้อยที่สุด (1 คะแนน) และแบบวัดความฉลาดรู้ทางกาย ประกอบด้วย 1) ความรู้และความเข้าใจ 2) แรงจูงใจและความเชื่อมั่น และ 3) สมรรถนะทางการเคลื่อนไหว หาคุณภาพเครื่องมือโดยหาความเที่ยงตรงจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน โดย การประเมินดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence Index) โดยกำหนด ค่า IOC มากกว่า 0.50 ขึ้นไป ถือว่าผ่านเกณฑ์ ซึ่งแบบสอบถามและแบบวัดความฉลาดรู้ทางกายที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีค่า IOC ในภาพรวมเท่ากับ 0.80-1.00 และหาค่าความเชื่อมั่นจากการทดลองใช้แบบสอบถามและแบบวัดความฉลาดรู้ทางกายที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน โดยการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์อัลฟ่าของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1970) เละวิธีการทดสอบซ้ำ โดยค่า α มากกว่า 0.80 ขึ้นไป ถือว่าผ่านเกณฑ์ ซึ่งแบบสอบถามมีค่า α เท่ากับ 0.93 และแบบวัดความวัดความฉลาดรู้ทางกายมีค่า α เท่ากับ 0.91 โดยใช้เกณฑ์การแปลผลคะแนนเฉลี่ยและร้อยละตามแนวคิดของบุญชม ศรีสะอาด คือ ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง มีอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง มีอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง มีอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง มีอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง มีอยู่ในระดับน้อยที่สุด และร้อยละของระดับความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี ร้อยละ 81 - 100

หมายถึง มีความฉลาดรู้ทางกายระดับดีมาก ร้อยละ 61 - 80 หมายถึง มีความฉลาดรู้ทางกายระดับดี ร้อยละ 41 – 60 หมายถึง มีความฉลาดรู้ทางกายระดับปานกลาง ร้อยละ 21 - 40 หมายถึง มีความฉลาดรู้ทางกายระดับต่ำ ร้อยละ 1 –20 หมายถึง มีความฉลาดรู้ทางกายระดับต่ำมาก (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกลุ่มตัวอย่าง โดยนำแบบสอบถามและแบบวัดปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี ไปดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 200 ฉบับ และได้รับข้อมูลครบถ้วนคิดเป็นร้อยละ 100 และได้ทำการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เพื่อป้องกันการเกิด Multicollinearity พบว่า อยู่ระหว่าง 0.53-0.45 จึงสรุปได้ว่าตัวแปรทำนาย เหมาะสมในการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล คือ 1) หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี 2) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี โดยใช้สัมประสิทธิสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson correlation Coefficient) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี โดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Stepwise Multiple Regression Analysis) เพื่อทดสอบสมมุติฐาน โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิจัย

1. ศึกษาระดับค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี ดังตาราง 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี

ปัจจัย	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา	4.25	0.82	มาก
2. ปัจจัยด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางกาย	4.12	0.82	มาก
3. ปัจจัยด้านการเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา	4.27	0.88	มาก
4. ปัจจัยด้านสื่อสังคมและการประชาสัมพันธ์	4.37	0.88	มาก
5. ปัจจัยด้านแรงจูงใจ	4.24	0.79	มาก

จากตารางที่ 1 แสดงระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก

2. ศึกษาระดับค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี ดังตาราง 2

ตารางที่ 2 ระดับค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี

ด้าน	$\bar{x}$	S.D.	ร้อยละ	ระดับ
1. ความรู้และความเข้าใจ	11.65	2.88	77.67	ดี
2. แรงจูงใจและความเชื่อมั่น	11.49	2.38	76.60	ดี
3. สมรรถนะทางการเคลื่อนไหว	15.17	3.24	75.83	ดี
รวม	**38.31**	**7.67**	**76.61**	**ดี**

จากตารางที่ 2 พบว่า แสดงระดับความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับดี

3. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี ดังตาราง 3

ตารางที่ 3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี

ปัจจัย	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	p
1. ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา	0.69	0.00**
2. ปัจจัยด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางกาย	0.75	0.00**
3. ปัจจัยด้านการเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา	0.60	0.00**
4. ปัจจัยด้านสื่อสังคมและการประชาสัมพันธ์	0.53	0.00**
5. ปัจจัยด้านแรงจูงใจ	0.74	0.00**

**p < 0.01

จากตารางที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี พบว่า ปัจจัยทุกด้านมีความสัมพันธ์กับความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรีในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

4. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี ดังตาราง 4-5

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อค้นหาความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	
Regression	7631.57	3.00	2543.86	122.30	0.00**
Residual	4076.83	196.00	20.80		
Total	11708.40	199.00			

**p < 0.01

จากตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน พบว่า มีทั้งหมด 3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 5 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี

ตัวพยากรณ์	b	S.E.	β	t	p
ค่าคงที่	2.62	1.91	-	1.37	0.17
1. ปัจจัยด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางกาย(X_2)	3.02	0.53	0.32	5.65	0.00**
2. ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา(X_1)	2.80	0.82	0.29	3.40	0.00**
3. ปัจจัยด้านแรงจูงใจ(X_5)	2.67	0.80	0.28	3.31	0.00**
R^2=0.652, Adjusted R^2 = 0.646					

**p <.01

จากตารางที่ 5 แสดง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 โดยเรียงลำดับจากปัจจัยที่ส่งผลมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ปัจจัยด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางกาย ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา ปัจจัยด้านแรงจูงใจซึ่งปัจจัย ทั้ง 3 นี้สามารถร่วมกันทำนายความฉลาดรู้ทางกายได้ร้อยละ 64.60 และได้นำค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์มาเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนคะแนนดิบ ได้แก่

$$Y' = 2.62 + 3.02(X_2) + 2.80(X_1) + 2.67(X_5)$$

จากสมการถดถอยแสดงว่าค่าคงที่ของความฉลาดรู้ทางกายมีค่าเท่ากับ 2.62 โดยหากมีการเข้าร่วมกิจกรรมทางกายเพิ่มขึ้น 1 คะแนน คาดว่าความฉลาดรู้ทางกายจะเพิ่มขึ้น 3.02 คะแนน หากมีการจัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาเพิ่มขึ้น 1 คะแนน คาดว่าความฉลาดรู้ทางกายจะเพิ่มขึ้น 2.80 คะแนน หากมีแรงจูงใจเพิ่มขึ้น 1 คะแนน คาดว่าความฉลาดรู้ทางกายจะเพิ่มขึ้น 2.67 คะแนน

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน ได้แก่

$$Z'Y = 0.32ZX_2) + 0.29(ZX_1) + 0.28(ZX_5)$$

จากสมการถดถอยมาตรฐานแสดงว่า โดยหากมีการเข้าร่วมกิจกรรมทางกายเพิ่มขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน คาดว่าความฉลาดรู้ทางกายจะเพิ่มขึ้น 0.32 คะแนนมาตรฐาน หากมีการจัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาเพิ่มขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน คาดว่าความฉลาดรู้ทางกายจะเพิ่มขึ้น 0.29 คะแนนมาตรฐาน หากมีแรงจูงใจเพิ่มขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน คาดว่าความฉลาดรู้ทางกายจะเพิ่มขึ้น 0.28 คะแนนมาตรฐาน

อภิปรายผล

ปัจจัยด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางกาย ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา ปัจจัยด้านแรงจูงใจสามารถร่วมกันทำนายความฉลาดรู้ทางกายได้ร้อยละ 64.60 ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถอภิปรายได้ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางกายเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการทำนายความฉลาดรู้ทางกาย เพราะมหาวิทยาลัยจัดให้มีกิจกรรมทางกายนอกห้องเรียนอย่างหลากหลายและสม่ำเสมอ นักศึกษามีโอกาสเลือกเข้าร่วมกิจกรรมทางกายตามความสนใจของตนเอง สถานที่และอุปกรณ์สำหรับกิจกรรมทางกายมีความพร้อมและเข้าถึงได้สะดวก สอดคล้องกับงานวิจัยของ Carl, J. et al กล่าวว่ากิจกรรมทางกายและความฉลาดรู้ทางกายเป็นความสัมพันธ์แบบบูรณาการและไม่อาจแยกจากกันได้ ความฉลาดรู้ทางกายจะเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมทางกายที่สะสมตลอดชีวิต โดยการเริ่มเล่นกีฬา หยุดเล่น กลับมาเล่นใหม่ มักเป็นจุดที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของความฉลาดรู้ทางกายอย่างชัดเจนที่สุด (Carl, J. et al, 2026B) และ Ying, Y. et al. พบว่าความฉลาดรู้ทางกาย และการเข้าร่วมกิจกรรมทางกาย มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง (Ying, Y. et al., 2025) และ Çinar, M., & Hassani, F พบว่า การใช้เกมพื้นบ้านเป็นกิจกรรมทางกายในการพัฒนาความฉลาดรู้ทางกายหลังการทดลองความฉลาดรู้ทางกายสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (Çinar, M. & Hassani, F., 2025)

2. ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาเป็นปัจจัยที่ 2 ในการทำนายความฉลาดรู้ทางกาย เพราะเนื้อหารายวิชาพลศึกษาและกีฬาครอบคลุมทั้งทักษะการเคลื่อนไหว ความรู้ และเจตคติด้านสุขภาพวิธีการสอนของอาจารย์เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติจริงอย่างทั่วถึง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Carl, J. et al ที่พบว่าหลักสูตร พลศึกษาส่วนใหญ่ในยุโรปจะไม่ได้ระบุคำว่าความฉลาดรู้ทางกายไว้อย่างชัดเจน แต่เนื้อหาและเป้าหมายของหลักสูตรจำนวนมากกลับปรากฏองค์ประกอบที่สอดคล้องกับแนวคิดความฉลาดรู้ทางกาย ทั้งในมิติของทักษะการเคลื่อนไหว ความรู้ความเข้าใจ และเจตคติที่มีต่อการเคลื่อนไหวร่างกาย ซึ่งเป็นองค์ประกอบเดียวกันกับที่

ปรากฏในรายวิชาพลศึกษาและกีฬาของมหาวิทยาลัย (Carl, J. et al, 2026A) และ Valle-Muñoz, V. M .et al. ได้กล่าวว่ารูปแบบการสอนที่ส่งเสริมความฉลาดรู้ทางกายควรตั้งอยู่บนหลักการสำคัญ ได้แก่ การส่งเสริมความเป็นอิสระของผู้เรียน การพัฒนาศักยภาพของผู้สอน การเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อม การส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง และการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ แรงจูงใจ ความสนุกสนาน ความคิดสร้างสรรค์ และการประเมินผลอย่างต่อเนื่องเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ ผู้สอนควรส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ควบคู่ไปกับการกระตุ้นให้เกิดการมีกิจกรรมทางกายเพิ่มมากขึ้น โดยความฉลาดรู้ทางกายเป็นกระบวนการที่มีพลวัตและดำเนินไปตลอดชีวิต ซึ่งควรได้รับการปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็กเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางกายอย่างต่อเนื่องและกระตือรือร้น (Valle-Muñoz, V. M .et al., 2025)

3. ด้านแรงจูงใจเป็นปัจจัยที่ 3 ในการทำนายความฉลาดรู้ทางกาย เพราะนักศึกษามีความตั้งใจและเห็นความสำคัญของการมีกิจกรรมทางกายด้วยตนเอง และเชื่อว่าการมีกิจกรรมทางกายส่งผลดีต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตในระยะยาว นักศึกษาที่มีแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมทางกายและวิชาพลศึกษาสูง มักมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการฝึกฝนทักษะการเคลื่อนไหวและเข้าร่วมกิจกรรมทางกายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาความฉลาดรู้ทางกายอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wang, F. J., et al. พบว่า เมื่อผู้เรียนมีความฉลาดรู้ทางกายในระดับที่ดี จะยิ่งกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมทางกายมากขึ้น และแรงจูงใจเป็นกลไกสำคัญที่นำไปสู่ความพึงพอใจและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในระยะยาว เนื่องจากแรงจูงใจเป็นแรงขับเคลื่อนภายในที่ทำให้นักศึกษาเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ทักษะการเคลื่อนไหว มีความมุ่งมั่นในการฝึกซ้อม และเลือกเข้าร่วมกิจกรรมทางกายด้วยความสมัครใจอย่างต่อเนื่อง (Wang, F. J. et al., 2024)

โดยสรุปการเข้าร่วมกิจกรรมทางกายมีอิทธิพลสูงสุด ประสบการณ์ตรงจากการเคลื่อนไหวอย่างสม่ำเสมอก็ยังส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกายมากที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าความฉลาดรู้ทางกายเป็นทักษะที่สร้างขึ้นผ่านการปฏิบัติจริง การจัดการเรียนการสอนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอันดับสองที่จึงเป็นจุดที่คณะศึกษาศาสตร์และอาจารย์ผู้สอนสามารถพัฒนาและปรับปรุงได้โดยตรง ส่วนแรงจูงใจมีอิทธิพลเป็นลำดับสาม แรงจูงใจเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้บุคคลตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางกาย และเมื่อลงมือปฏิบัติบ่อยขึ้น ก็ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางกาย ทั้งนี้ปัจจัยทั้งสามมีส่วนส่งเสริมกัน คือ การสอนที่ดีส่งเสริมแรงจูงใจและการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งนำไปสู่ความฉลาดรู้ทางกายที่สูงขึ้น และส่งผลย้อนกลับให้นักศึกษามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้ ควรนำผลวิจัยไปเสนอให้รองอธิการบดี คณบดี อาจารย์ประจำหลักสูตร อาจารย์ผู้สอน และผู้ที่สนใจนำไปใช้เพื่อนำไปใช้ประกอบการวางแผนพัฒนานโยบายและแนวปฏิบัติด้านการส่งเสริมความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษาในระดับสถาบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกำหนดทิศทางเชิงยุทธศาสตร์ที่เชื่อมโยงระหว่างการจัดสรรทรัพยากรด้านกิจกรรมทางกาย การพัฒนาหลักสูตรและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา คณะศึกษาศาสตร์อาจเพิ่มชั่วโมงปฏิบัติและกิจกรรมทางกายนอกชั้นเรียนที่เป็นระบบ โดยมีกิจกรรมเสริมหลักสูตรและติดตามอย่างสม่ำเสมอ อาจารย์ผู้สอนออกแบบวิชาพลศึกษาให้เน้นการลงมือปฏิบัติ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และการออกแบบกลไกเสริมสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม โดยในระดับนโยบาย รองอธิการบดีและคณบดีอาจนำผลการวิจัยไปใช้ประกอบการพิจารณาจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรสำหรับพื้นที่และอุปกรณ์กิจกรรมทางกายนอกหลักสูตร ตลอดจนกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมให้นักศึกษาทุกคณะมีโอกาสเข้าถึงกิจกรรมทางกายที่หลากหลายและสอดคล้องกับความสนใจของตนเอง ในระดับหลักสูตร อาจารย์ประจำหลักสูตรควรนำผลการวิจัยไปใช้ทบทวนและปรับปรุงโครงสร้างรายวิชาพลศึกษาให้มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น ขณะที่อาจารย์ผู้สอนสามารถนำแนวคิดเรื่องแรงจูงใจไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นความสนใจและความรู้สึกมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยการศึกษาครั้งต่อไป

อาจจะมีการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือสนทนากลุ่มกับนักศึกษาและอาจารย์ผู้สอนในการศึกษาการพัฒนาความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี คณะผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจคุณภาพเครื่องมือ และนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรีทุกท่านที่สละเวลาให้ข้อมูลตอบแบบสอบถามและแบบวัดความฉลาดรู้ทางกายซึ่งทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). แผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2566 - 2570). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

ณัฐวุฒิ ฉิมมา. (2568). การประเมินความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับกิจกรรมทางกายและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางกายของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์. วารสารวิทยาศาสตร์การกีฬาและนวัตกรรมสุขภาพ กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย, 4(3), 38-51.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

วาสนา คุณาอภิสิทธิ์. (2562). การพัฒนาแบบประเมินความฉลาดรู้ทางกายสำหรับนักเรียนไทย. วารสารสุขศึกษา พลศึกษา และสันทนาการ, 45(2), 232-246.

ศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย. (2565). ความจำเป็นสำหรับการส่งเสริม “ความรอบรู้ทางกาย (Physical literacy: PL)” ให้กับคนไทยทุกกลุ่มวัย. ศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย (TPAK), สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. เรียกใช้เมื่อ 1 มีนาคม 2569 จาก https://tpak.or.th/th/article/625

Carl, J. et al. (2026A). Compatibility of physical education curricula with physical literacy across 40 European countries. Journal of curriculum studies, 58(4), 535-555.

Carl, J. et al. (2026B). Mapping the ‘lifelong journey’of physical literacy: a biographical assessment method for the physical activity and health context. Sport, Education and Society, 31(1), 127-141.

Çinar, M. & Hassani, F. (2025). The effects of traditional games on physical literacy among school-aged children. Frontiers in Sports and Active Living, 7, 1759890. https://doi.org/10.3389/fspor.2025.1759890.

Cronbach, L. J. (1970). Essentials of Psychological Testing. New York: Harper & Row.

Hair, J. F. et al. (2019). Multivariate Data Analysis. (8th ed.). Upper Saddle River. NJ: Pearson Prentice Hall.

Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. Archives of psychology, 22(140), 5-55.

Shanshan, Z. et al. (2025). Relationship between physical literacy and mental health in adolescents: a moderated mediation model with resilience and physical activity as variables. Frontiers in Psychology, 16, 1518423. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1518423.

Valle-Muñoz, V. M .et al. (2025). Physical literacy as a pedagogical model in physical education. Children, 12(8), 1008. https://doi.org/10.3390/children12081008.

Wang, F. J. et al. (2024). The relationship between physical literacy and quality of life among university students: The role of motivation as a mediator. Journal of Exercise Science & Fitness, 22(1), 31-38.

Whitehead, M. (2001). The concept of physical literacy. European Journal of Physical Education, 6(2), 127-138.

Ying, Y. et al. (2025). The relationship between physical literacy and physical activity: A systematic review and meta-analysis. Applied Psychology: Health and Well-Being, 17(4), e70062 https://doi.org/10.1111/aphw.70062.

บทความวิจัย

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง : ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศและไทย*

PRE-LITIGATION MEDIATION OF DISPUTE REGARDING ADMINISTRATIVE CONTRACT : A COMPARATIVE STUDY OF FOREIGN LEGAL FRAMEWORKS AND THAI

จรวยพร เหมรังสี1*, โกเมศ ขวัญเมือง[1], พระสิทธินิติธาดา (ชลัช พรหมะวัน)[2]

Jaruayporn Hemrangsee[1*], Gomes Kwanmuang[1], Phrasitthinitithada (Chalat Phrommawan)[2]

[1]**หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย**

[1]Doctor of Laws Program in Laws, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, Thailand

[2]**หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย**

[2]Doctor of Philosophy in Laws, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, Thailand

Corresponding author E-mail: Jaruayporn13607@gmail.com

Tel: 065-949-4887

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองในศาลปกครองของต่างประเทศและประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 รูป/คน รวมถึงการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 258 ง. ด้านกระบวนการยุติธรรม (1) ได้ส่งเสริมเพื่อสร้างกลไกให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ เมื่อศึกษากฎหมายของต่างประเทศจำนวน 6 ประเทศ ปรากฏว่า สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐออสเตรีย ประเทศอังกฤษ และประเทศเนเธอร์แลนด์ ต่างมีกฎหมายที่ให้อำนาจเพื่อจัดให้มีกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีทั้งสิ้น ซึ่งในแต่ละประเทศได้มีการกำหนดประเภทคดีที่สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ โดยข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองเป็นหนึ่งในประเภทคดีที่ทั้ง 6 ประเทศสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ โดยแต่ละประเทศจะกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีที่แตกต่างกันออกไป แต่เมื่อเทียบกับกฎหมายไทยในปัจจุบันตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 66/1 ถึง มาตรา 66/12 ให้อำนาจศาลปกครองไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองได้เฉพาะหลังฟ้องคดีเท่านั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองของต่างประเทศเพื่อนำมาพัฒนากฎหมายว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองในประเทศไทย

คำสำคัญ: การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี, สัญญาทางปกครอง, การไกล่เกลี่ยตามกฎหมายต่างประเทศ, การไกล่เกลี่ยคดีปกครอง

* Received 3 September 2026; Revised 30 September 2026; Accepted 28 October 2026

Abstract

Objectives of research article: This research examines the legal framework governing pre-litigation dispute mediation concerning administrative contracts before administrative courts in selected foreign jurisdictions and Thailand. The study employs a qualitative research methodology through the study and analysis of documentary sources, together with data collected from in-depth interviews with 20 key informants and a focus group discussion involving 9 experts. The data were analyzed using descriptive analysis. The findings indicate that Section 258 (D)(1) of the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560, concerning the judicial process, promotes the establishment of mechanisms to facilitate prompt and effective access to justice for the public. A comparative examination of the laws of six foreign jurisdictions- namely, the French Republic, the Federal Republic of Germany, the United States of America, the Republic of Austria, England, and the Netherlands-reveals that all six jurisdictions have enacted legal provisions authorizing or providing mechanisms for pre-litigation dispute mediation. Each jurisdiction specifies the categories of cases eligible for pre-litigation mediation, and disputes arising from administrative contracts constitute one of the categories of disputes eligible for such mediation in all six jurisdictions. Nevertheless, the rules, procedures, and conditions governing pre-litigation dispute mediation differ from one jurisdiction to another. By contrast, under the current legal framework of Thailand, Sections 66/1 to 66/12 of the Act on Establishment of Administrative Courts and Administrative Court Procedure B.E. 2542 empower the Administrative Court to mediate disputes arising from administrative contracts only after an action has been brought before the Court. Accordingly, this research examines the legal frameworks governing pre-litigation dispute mediation concerning administrative contracts in foreign jurisdictions, with a view to developing the Thai legal framework governing pre-litigation dispute mediation in relation to administrative contracts.

Keywords: Pre-litigation Dispute Mediation, Administrative contract, Mediation under Foreign Legal Systems, Mediation of Administrative Cases

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดกรอบการปฏิรูปประเทศในหมวด 16 การปฏิรูปประเทศ มาตรา 258 ง. ด้านกระบวนการยุติธรรม (1) ได้ระบุถึงความจำเป็นในการปฏิรูประบบยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และเข้าถึงได้ง่าย การปฏิรูปดังกล่าวมุ่งเน้นการพัฒนากลไกทางเลือกในการระงับข้อพิพาท การลดความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรม และการเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบกระบวนการยุติธรรม หลักการปฏิรูปดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักของรัฐในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างของระบบกระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่ โดยเฉพาะปัญหาจำนวนคดีล้นศาล การใช้เวลานานในการพิจารณาคดี และการขาดกลไกที่ยืดหยุ่นในการแก้ไขข้อพิพาทที่ซับซ้อน การปฏิรูปจึงมุ่งสู่การสร้างระบบที่สมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

เนื่องจากตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 ได้กำหนดประเภทของข้อพิพาทที่สามารถยื่นฟ้องคดีต่อศาลปกครองได้ ตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (1) - (6) ในจำนวนนี้คดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง เป็นคดีตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (4) ซึ่งสัญญาทางปกครองเป็นสัญญา

ที่หน่วยงานของรัฐเป็นคู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นสัญญาทางปกครองโดยกฎหมาย เช่น สัญญาสัมปทาน สัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะ สัญญาจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภคหรือแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ หรือสัญญาทางปกครองโดยสภาพ คือ สัญญาทางปกครองที่มีข้อตกลงให้รัฐมีอำนาจเหนือเอกชน โดยคดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองถือเป็นประเภทคดีที่มีสัดส่วนการฟ้องคดีต่อศาลปกครองค่อนข้างมาก ล้วนเป็นคดีสำคัญและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (สำนักบริหารยุทธศาสตร์ สำนักงานศาลปกครอง, 2567) อีกทั้งคดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองมักมีลักษณะซับซ้อน เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางเทคนิคและการตีความกฎหมายที่หลากหลาย การพิจารณาคดีประเภทนี้ต้องใช้เวลานาน และมักส่งผลกระทบต่อการดำเนินโครงการของภาครัฐ ปัญหาต่าง ๆ ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการหากลไกทางเลือกที่สามารถแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองให้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

แม้ว่าในปัจจุบันได้มีกฎหมายให้อำนาจศาลปกครองสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองหลังฟ้องคดีได้ แต่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหลังฟ้องคดีในปัจจุบันมีปัญหาในหลายด้าน และกระบวนการไกล่เกลี่ยหลังฟ้องนั้นส่งผลเพียงทำให้คดีเสร็จการพิจารณาได้เร็วขึ้นเท่านั้น แต่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องการลดจำนวนคดีที่ยื่นฟ้องต่อปกครองได้ ประกอบกับกระบวนการไกล่เกลี่ยที่สมบูรณ์จะต้องมีทั้งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีและการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหลังฟ้องคดี ดังนั้น การขาดกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีส่งผลให้ศาลปกครองต้องรับภาระคดีความที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการสะสมคดีค้างพิจารณาและส่งผลต่อคุณภาพการพิจารณาคดี เมื่อตุลาการต้องรับภาระงานมากเกินไป การพิจารณาคดีก็จะมีความล่าช้า ประชาชนจะได้รับความยุติธรรมที่ล่าช้าตามมา นอกจากนี้ ยังส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรของระบบกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากต้องใช้เวลาและบุคลากรในการพิจารณาคดีที่อาจสามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการอื่นที่รวดเร็วและประหยัดกว่า

ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการศึกษากฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง โดยจะศึกษา 5 ประเด็นหลัก คือ นิยามความหมายของการไกล่เกลี่ย ลักษณะของข้อพิพาททางปกครองที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ ผู้ไกล่เกลี่ย กระบวนการขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี และผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี พร้อมทั้งศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายไทย เพื่อนำมาพัฒนากฎหมายว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองในศาลปกครองของต่างประเทศและประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีดำเนินการวิจัย โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) จาก กฎหมายที่เกี่ยวข้องและข้อมูลทุติยภูมิ จากบทความ หนังสือ และงานวิชาการต่าง ๆ

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกและผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ มีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ตุลาการศาลปกครอง จำนวน 2 คน พนักงานอัยการ จำนวน 3 คน พนักงานคดีปกครอง จำนวน 4 คน ทนายความ จำนวน 4 คน อาจารย์มหาวิทยาลัย นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ พระภิกษุ จำนวน 4 รูป/คน และประชาชนทั่วไป จำนวน 3 คน รวมทั้งหมด จำนวน 20 รูป/คน

2. ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 รูป/คน ประกอบด้วย อาจารย์มหาวิทยาลัย นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ พระภิกษุ จำนวน 5 รูป/คน ผู้พิพากษา จำนวน 2 คน และทนายความ จำนวน 2 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

มีขั้นตอนดำเนินการแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่หนึ่ง การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารต่าง ๆ รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องของต่างประเทศจำนวน 6 ประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐออสเตรีย ประเทศอังกฤษ และประเทศเนเธอร์แลนด์ รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2562 และระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีปกครอง พ.ศ. 2562

ระยะที่สอง นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสารในระยะที่หนึ่งมาวิเคราะห์ และนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ผ่านการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 20 รูป/คน หลังจากนั้นทำการสรุปข้อมูลและนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ผ่านการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 รูป/คน เมื่อได้ข้อมูลที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์แล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาพัฒนาเป็นหลักเกณฑ์และวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองในศาลปกครองในประเทศไทย

ผลการวิจัย

1. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองของต่างประเทศ

1.1 สาธารณรัฐฝรั่งเศส

สาธารณรัฐฝรั่งเศสมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่รองรับให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ โดยบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายว่าด้วยความยุติธรรมทางปกครอง (Code de justice administrative) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่ได้ถูกจำกัดไว้สำหรับข้อพิพาททางปกครองประเภทหนึ่งประเภทใดโดยเฉพาะ กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงสามารถนำมาใช้ได้กับข้อพิพาททางปกครองทุกประเภท (วิศรุต คิดดี, 2564) โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะไม่ใช่ตุลาการศาลปกครอง แต่จะมีผู้ไกล่เกลี่ยที่มีความรู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน แม้ไม่มีการจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยประจำศาล แต่มีกฎบัตรว่าด้วยจริยธรรมสำหรับผู้ไกล่เกลี่ยในข้อพิพาททางปกครอง เพื่อใช้เป็นกรอบกำหนดหลักการสำคัญรับประกันคุณภาพของผู้ไกล่เกลี่ยและกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (เฉพาะกรณีของผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับการแต่งตั้งโดยศาลเท่านั้น) อีกทั้ง ยังมีประมวลจริยธรรมแห่งชาติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท นอกจากนั้น สมาคมผู้ไกล่เกลี่ยเกี่ยวกับการบริการสาธารณะได้จัดให้มีหลักสูตรฝึกอบรมทั้งกรณีทั่วไปและกรณีพิเศษเพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้แก่หน่วยงานสมาชิกที่ได้ขึ้นทะเบียนกับชมรมผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้เป็นผู้เชี่ยวชาญในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเฉพาะทาง (อภิญญา แก้วกำเนิด, 2566)

ส่วนกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ไม่มีการกำหนดขั้นตอนของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่แน่นอน แต่สาระสำคัญจะต้องเป็นไปตามหลักการที่ปรากฏในประมวลจริยธรรมแห่งชาติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อีกทั้ง ในกรณีที่ผู้ไกล่เกลี่ยได้รับการแต่งตั้งโดยศาล ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องดำเนินการตามที่กฎบัตรว่าด้วยจริยธรรมของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในข้อพิพาททางปกครองได้กำหนดด้วย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจำต้องอยู่ภายใต้หลักการของการรักษาความลับ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการไกล่เกลี่ยไม่สามารถเปิดเผยต่อบุคคลภายนอก และไม่อาจนำไปใช้ในการพิจารณาคดีของศาลหรืออนุญาโตตุลาการได้ เว้นแต่ได้รับความยินยอมจากคู่กรณี นอกจากนั้น หากเป็นกรณีที่มีเหตุเกี่ยวกับความสงบ

เรียบร้อยของสาธารณะ หรือเพื่อปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก หรือกรณีที่มีเหตุอันเกี่ยวกับร่างกายหรือจิตใจของประชาชน รวมทั้งในกรณีที่การเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือเนื้อหาของข้อตกลงของการไกล่เกลี่ยเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินการ กรณีเหล่านี้สามารถเปิดเผยได้ (สำนักวิจัยและวิชาการ สำนักงานศาลปกครอง, 2562)

ผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี ข้อตกลงซึ่งคู่กรณีได้ทำร่วมกันภายใต้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิทธิของคู่กรณี และเพื่อให้ผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถบังคับได้จริงในทุกกรณี คู่กรณีสามารถนำผลของข้อตกลงที่ได้จากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไปให้ศาลรับรองเพื่อให้มีผลบังคับตามกฎหมาย โดยในกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษาตามยอมและสั่งให้ผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีผลบังคับ ผลบังคับดังกล่าวจะต้องอยู่ภายใต้หลักเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย

1.2 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่รองรับให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ โดยบัญญัติอยู่ในรัฐบัญญัติว่าด้วยการไกล่เกลี่ย (MediationsG) ลักษณะของข้อพิพาทที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ คือ ข้อพิพาทที่ฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐหรือผู้ใช้อำนาจรัฐอันกระทบกับประชาชน ทั้งในกระบวนพิจารณาเรื่องทางปกครองทั่วไป เช่น การออกคำสั่งทางปกครอง สัญญาทางปกครอง เป็นต้น และกระบวนพิจารณาเรื่องทางปกครองเฉพาะ ซึ่งในทางปฏิบัติจะพบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางปกครองที่เกี่ยวกับโครงการก่อสร้างสิ่งสาธารณูปโภคทั้งหลาย หรือกรณีที่เป็นประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (วันรัฐ งามนิยม, 2555) โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่กำหนดและได้ใบรับรองการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย (รัฐบัญญัติว่าด้วยการไกล่เกลี่ย มาตรา 5 วรรคหนึ่ง) ซึ่งรายละเอียดของหลักสูตรการฝึกอบรมวิชาชีพการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยขั้นสูงให้เป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการฝึกอบรมการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับการรับรอง อย่างไรก็ดี ผู้ไกล่เกลี่ยไม่จำเป็นต้องผ่านการอบรมข้างต้นก็ได้ การผ่านการฝึกอบรมและได้รับการรับรองข้างต้นเป็นเพียงทางเลือกให้คู่กรณีได้ไว้วางใจในคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยเท่านั้น

ส่วนกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น ขั้นตอนการไกล่เกลี่ยมีหลายวิธีขึ้นอยู่กับว่าผู้ไกล่เกลี่ยจะนำวิธีการใดไปปรับใช้กับข้อพิพาท และขึ้นอยู่กับลักษณะของข้อพิพาทในแต่ละกรณีเป็นสำคัญ ผู้ไกล่เกลี่ยและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยมีหน้าที่ในการรักษาความลับในการไกล่เกลี่ย เว้นแต่ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อที่จะดำเนินการปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลงดังกล่าว หรือกรณีที่จำเป็นต่อการพิจารณานโยบายสาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่ต้องหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่เกิดกับความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก หรือเพื่อป้องกันอันตรายอย่างร้ายแรงที่มีต่อร่างกายหรือจิตใจของประชาชน และข้อเท็จจริงที่สามารถรู้ได้โดยทั่วไป กรณีเหล่านี้สามารถเปิดเผยได้ (สำนักวิจัยและวิชาการ สำนักงานศาลปกครอง, 2562) (รัฐบัญญัติว่าด้วยการไกล่เกลี่ย มาตรา 4) องค์กรหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีมีหลายองค์กร เช่น ผู้ตรวจการแผ่นดิน สมาชิกรัฐสภายุโรป ประธานหอการค้า ทนายความ เป็นต้น

ผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี ในกรณีที่การไกล่เกลี่ยประสบผลสำเร็จ โดยหลักคู่กรณีจะทำข้อตกลงระหว่างกัน ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของสัญญาประนีประนอมยอมความหรือสัญญาอื่นใดตามแต่คู่กรณีประสงค์ และผูกพันกันตามสัญญานั้น หากคู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามสัญญาหรือกระทำผิดสัญญาคู่กรณีสามารถฟ้องบังคับให้ดำเนินการตามสัญญาเป็นคดีต่อศาลได้

1.3 สหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกามีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่รองรับให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ โดยบัญญัติอยู่ในรัฐบัญญัติว่าด้วยการระงับข้อพิพาททางปกครอง ค.ศ. 1996 (Administrative Dispute Resolution Act of 1996) ลักษณะของข้อพิพาททางปกครองที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ ข้อพิพาทเกี่ยวกับ

การดำเนินการทางปกครองที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ การกำหนดสิทธิ เอกสิทธิ์ และหน้าที่ของบุคคล ผ่านการดำเนินการโดยใช้วิธีการต่าง ๆ รวมถึงข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง สหรัฐอเมริกาไม่มีระบบการขึ้นทะเบียนรับรองผู้ไกล่เกลี่ย ดังนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยอาจเป็นเจ้าหน้าที่หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐในระดับรัฐบาลกลาง หรืออาจเป็นบุคคลอื่นใดก็ได้ โดยบุคคลดังกล่าวจะต้องได้รับการยอมรับจากคู่กรณี ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ในการตั้งผู้เชี่ยวชาญด้านการระงับข้อพิพาทและให้แต่ละหน่วยงานจัดให้มีการฝึกอบรม ส่วนองค์กรหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางปกครองก่อนฟ้องคดี นอกจากที่หน่วยงานของรัฐจะต้องปฏิบัติตามรัฐบัญญัติว่าด้วยการระงับข้อพิพาททางปกครอง ค.ศ. 1996 ซึ่งถือเป็นกฎหมายกลางที่กำหนดหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขให้หน่วยงานของรัฐนำการระงับข้อพิพาทเชิงทางเลือกไปใช้แล้ว หน่วยงานของรัฐยังสามารถที่จะกำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางปกครองภายในหน่วยงานของรัฐนั้นได้เอง (Travis McDade, 2562)

ส่วนกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสหรัฐอเมริกา ไม่มีรูปแบบและขั้นตอนที่ชัดเจน แต่จะขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ที่แต่ละหน่วยงานจะกำหนดรูปแบบไว้เป็นการเฉพาะ ซึ่งแนวทางปฏิบัติของหน่วยงานทางปกครองนั้น ๆ โดยทั่วไปแล้ว กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางปกครองก่อนฟ้องคดีจะมีความคล้ายคลึงกับขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยทั่วไป ส่วนการรักษาความลับของข้อมูลในการไกล่เกลี่ยนั้น ข้อมูลใด ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะต้องรักษาไว้เป็นความลับ เว้นแต่หากศาลเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรม และเพื่อไม่ให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้เกิดการละเมิดต่อกฎหมาย หรือเพื่อป้องกันมิให้เกิดภยันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของประชาชน ศาลมีคำสั่งให้เปิดเผยข้อมูลได้ (สำนักวิจัยและวิชาการ สำนักงานศาลปกครอง, 2562)

ผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางปกครองก่อนฟ้องคดี โดยปกติทั่วไปหากทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นผลสำเร็จจะนิยมทำข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษร แล้วมีการลงนามของคู่กรณีทั้ง 2 ฝ่าย การบังคับตามข้อตกลงที่ได้จากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะเป็นไปตามหลักสัญญาโดยทั่วไป ซึ่งข้อตกลงดังกล่าวมีผลใช้บังคับได้โดยไม่จำต้องได้รับความเห็นชอบจากศาล ทั้งนี้ รายละเอียดเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่หน่วยงานต่าง ๆ กำหนด (เทียนเงิน อุตระชัย, 2562)

1.4. สาธารณรัฐออสเตรีย

สาธารณรัฐออสเตรียมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่รองรับให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ โดยบัญญัติอยู่ในรัฐบัญญัติว่าด้วยการไกล่เกลี่ยในคดีแพ่ง (Civil Law Mediation Act หรือ Zivilrechts-Mediations-Gesetz–ZivMediatG) ลักษณะของข้อพิพาทที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ คือ ข้อพิพาทตามกฎหมายแพ่งทั่วไป โดยหลักข้อพิพาททุกประเภทที่คู่กรณีมีสิทธิตกลงกันได้ (Settleable Disputes) ถือว่าสามารถนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยตาม ZivMediatG ได้ รวมถึงข้อพิพาทเชิงพาณิชย์ด้วย ซึ่งข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง ถือเป็นข้อพิพาทที่สามารถไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องได้ โดยถือเป็นข้อพิพาทตามกฎหมายแพ่งทั่วไป (Lexology, 2562) นอกจากนั้น ข้อพิพาททางปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและโครงการสาธารณะ พระราชบัญญัติ UVP-G 2000 บัญญัติไว้ชัดเจนให้สามารถระงับกระบวนการพิจารณาด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อดำเนินการไกล่เกลี่ยก่อนที่คดีจะถูกส่งไปยังศาลปกครองได้ และข้อพิพาทในสาขาเฉพาะ ได้แก่ ข้อพิพาทระหว่างเพื่อนบ้าน ข้อพิพาทด้านแรงงาน ข้อพิพาทด้านครอบครัว และข้อพิพาทระหว่างสมาชิกของกลุ่มวิชาชีพที่มีจรรยาบรรณบังคับ เช่น ทนายความ สถาปนิก แพทย์ ซึ่งในบางกรณีกำหนดให้ต้องผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องคดีจึงจะสามารถนำคดีขึ้นสู่ศาลได้

ส่วนกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสาธารณรัฐออสเตรียนั้น ไม่ได้กำหนดขั้นตอนการไกล่เกลี่ยที่ตายตัวไว้ในกฎหมาย แต่ได้วางหลักการพื้นฐานสำคัญที่ผู้ไกล่เกลี่ยต้องยึดถือโดย ZivMediatG กำหนดกรอบกระบวนการโดยสรุป คือ การเริ่มต้นกระบวนการ คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายสามารถยื่นคำขอเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้โดยสมัครใจ ก่อนที่จะมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาล ต่อมาคือ

การแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย โดยปกติผู้ไกล่เกลี่ยจะได้รับการแต่งตั้งโดยคู่กรณีร่วมกัน หากใช้กระบวนการภายใต้ Vienna International Arbitral Centre (VIAC) สถาบันจะช่วยเสนอรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยที่เหมาะสมตามคำร้องขอของคู่กรณี และการดำเนินกระบวนการ ผู้ไกล่เกลี่ยมีอำนาจกำหนดแนวทาง ขั้นตอน และระยะเวลาการดำเนินการตามที่เห็นสมควร โดย ZivMediatG กำหนดให้ผู้ไกล่เกลี่ยต้องชี้แจงให้คู่กรณีทราบเกี่ยวกับสาระสำคัญและผลทางกฎหมายของการไกล่เกลี่ย ดำเนินการอย่างสุจริต เป็นการส่วนตัวโดยตรง เป็นกลางต่อคู่กรณีทุกฝ่าย และหากมีความต้องการคำปรึกษาทางกฎหมาย ผู้ไกล่เกลี่ยต้องแจ้งให้คู่กรณีทราบด้วย โดยกระบวนการไกล่เกลี่ยจะสิ้นสุดลงเมื่อคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือผู้ไกล่เกลี่ยประกาศว่าจะไม่ดำเนินการต่อหรือเมื่อบรรลุข้อตกลง (Bundesrecht konsolidiert, 2568)

ผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางปกครองก่อนฟ้องคดี กรณีไกล่เกลี่ยสำเร็จ เมื่อคู่กรณีบรรลุข้อตกลง ผู้ไกล่เกลี่ยมีหน้าที่จัดทำบันทึกข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรตามคำร้องขอของคู่กรณี โดยข้อตกลงดังกล่าวมีผลผูกพันคู่กรณีทางสัญญา อย่างไรก็ดี ข้อตกลงที่เกิดจากการไกล่เกลี่ยโดยตรงไม่สามารถบังคับคดีได้ในศาล เว้นแต่จะนำไปทำให้อยู่ในรูปแบบของสัญญาประนีประนอมยอมความต่อหน้าศาลแพ่ง หรือทำเป็นนิติกรรมสาธารณะต่อหน้าทนายความ จึงจะมีสภาพบังคับตามกฎหมาย ส่วนกรณีไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ คู่กรณียังคงมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลตามปกติ และข้อมูลที่เปิดเผยในกระบวนการไกล่เกลี่ยจะได้รับการคุ้มครองความลับ

1.5. ประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษเป็นระบบกฎหมายจารีตประเพณี ที่ไม่มีศาลปกครองแยกเป็นเอกเทศ ข้อพิพาททางปกครองถูกพิจารณาผ่านกระบวนการ Judicial Review ในแผนกคดีปกครอง (Administrative Court) ของ High Court โดยสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องได้ตาม Pre-Action Protocol for Judicial Review ซึ่งกำหนดขั้นตอนที่คู่กรณีต้องปฏิบัติก่อนฟ้องคดีปกครองอย่างเป็นระบบ แม้ไม่มีแนวคิดเรื่องสัญญาทางปกครองในฐานะประเภทสัญญาเฉพาะที่มีในระบบกฎหมายมหาชนแยกออกจากสัญญาเอกชน กล่าวอีกนัยหนึ่งเมื่อหน่วยงานของรัฐทำสัญญากับเอกชน เช่น สัญญาก่อสร้างถนน สัญญาจัดซื้อยา สัญญาให้บริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือสัญญาจัดบริการสาธารณะ สัญญาดังกล่าวโดยหลักเป็น contract governed by ordinary contract law แม้ว่าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะเป็นรัฐหรือหน่วยงานของรัฐก็ตาม การทำสัญญาของรัฐมิได้หมายความว่าปราศจากกฎหมายมหาชน เพราะก่อนที่จะเกิดสัญญาและในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง หน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วย public procurement และหลักกฎหมายปกครอง เช่น หลักความชอบด้วยกฎหมาย ความเป็นธรรม ความโปร่งใส และการปฏิบัติอย่างเสมอภาค ดังนั้น ในประเทศอังกฤษจึงใช้คำว่า สัญญาภาครัฐ หรือสัญญาที่หน่วยงานของรัฐเป็นคู่สัญญา โดยผู้ไกล่เกลี่ยตามนิยามใน Pre-Action Protocol คือ บุคคลที่สามที่เป็นกลางและเป็นอิสระที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเจรจา โดยไม่มีอำนาจชี้ขาดข้อพิพาท (Ministry of Justice (UK), 2564) วิชาชีพผู้ไกล่เกลี่ยในอังกฤษไม่ใช่วิชาชีพสงวน แต่มีระบบกำกับดูแลกึ่งสมัครใจผ่านองค์กรวิชาชีพ Civil Mediation Council (CMC)

ส่วนกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประเทศอังกฤษ ตาม Pre-Action Protocol for Judicial Review มี 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การพิจารณา ADR (ADR Consideration) ข้อ 9 แห่ง Pre-Action Protocol for Judicial Review กำหนดว่า ศาลถือว่าการฟ้องคดีต้องเป็นทางเลือกสุดท้าย ขั้นที่ 2 หนังสือแจ้งก่อนฟ้อง ผู้จะฟ้องต้องส่งหนังสือถึงหน่วยงานของรัฐระบุประเด็นข้อพิพาท คำสั่งที่โต้แย้ง แนวทางแก้ไขที่ต้องการ และข้อเสนอ ADR เพื่อระงับหรือจำกัดขอบเขตข้อพิพาทเพื่อหลีกเลี่ยงการฟ้องคดี ขั้นที่ 3 หน่วยงานของรัฐต้องตอบภายใน 14 วัน โดยอาจยอมรับข้อเรียกร้องทั้งหมด บางส่วน หรือปฏิเสธพร้อมเหตุผล ขั้นที่ 4 ผลของการไม่ปฏิบัติตาม และขั้นที่ 5 การพักคดีเพื่อไกล่เกลี่ย

ผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี กรณีไกล่เกลี่ยสำเร็จข้อตกลงมีผลผูกพันทางสัญญาและบังคับได้ตามกฎหมายสัญญาทั่วไป หากทำในระหว่างพักคดีสามารถทำเป็น Consent Order หรือ Tomlin Order เพื่อให้ศาลรับรองและบังคับคดีได้โดยตรง แต่หากไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ คู่กรณีฟ้องคดีได้ตามปกติ

1.6. ประเทศเนเธอร์แลนด์

ประเทศเนเธอร์แลนด์มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่รองรับให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ โดยมีพระราชบัญญัติกฎหมายปกครองทั่วไป (Algemene wet bestuursrecht–Awb) ซึ่งใช้บังคับตั้งแต่ ค.ศ.1994 การไกล่เกลี่ยและแนวทางไม่เป็นทางการในประเทศเนเธอร์แลนด์ใช้ได้กับข้อพิพาททางปกครองเกือบทุกประเภท ซึ่งข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองสามารถไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องได้ โดยมีโครงสร้างทางกฎหมายที่มีลักษณะเฉพาะ คือ โครงสร้างระบบของประเทศเนเธอร์แลนด์ใช้ทฤษฎีสัญญาสองขั้น กล่าวคือ สัญญาที่รัฐเป็นคู่สัญญา โดยหลักอยู่ภายใต้กฎหมายแพ่งและอยู่ในเขตอำนาจศาลแพ่งไม่ใช่ศาลปกครอง เว้นแต่เป็นคำสั่งทางปกครองที่เกี่ยวข้อง เช่น การตัดสินใจให้เงินอุดหนุนจึงจะเข้าสู่ระบบ Bezwaar–Beroep ของ Awb ดังนั้น ข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาภาครัฐส่วนใหญ่จึงไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องได้เต็มรูปแบบตามกฎหมายแพ่ง เพราะเป็นสิทธิที่คู่กรณีจำหน่ายได้ (Eversheds Sutherland, 2568) และกรณีคำสั่งทางปกครองที่เกี่ยวเนื่องกับสัญญา หากข้อพิพาทเกิดจากคำสั่งทางปกครอง เช่น การเพิกถอนเงินอุดหนุนตามสัญญาอุดหนุน ต้องผ่าน Bezwaarprocedure ก่อนฟ้องต่อศาลปกครอง ซึ่งในชั้นนี้การไกล่เกลี่ยและแนวทางไม่เป็นทางการสามารถใช้ได้เต็มที่ตามแนวทาง PCMO และถือเป็นการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องคดีโดยแท้ เพราะเกิดขึ้นก่อนคดีขึ้นสู่ศาลปกครอง (Ministerie van BZK., 2568) โดยผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติกฎหมายปกครองทั่วไป หมายถึง ผู้ไกล่เกลี่ยที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ ผ่านการทดสอบและขึ้นทะเบียนในทะเบียน MfN (MfN-register) ซึ่งบริหารโดย Stichting Kwaliteit Mediators (SKM คือ มูลนิธิคุณภาพผู้ไกล่เกลี่ย) โดยชื่อ MfN -registermediator เป็นตำแหน่งที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย (Protected Title) ผู้ไกล่เกลี่ยต้องเป็นอิสระ เป็นกลาง และปฏิบัติตามจรรยาบรรณและระเบียบวิธีที่กำหนด

ส่วนกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประเทศเนเธอร์แลนด์ มี 4 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 การติดต่อไม่เป็นทางการ เมื่อหน่วยงานได้รับคำคัดค้าน เจ้าหน้าที่ที่ผ่านการอบรมทักษะการไกล่เกลี่ยจะโทรศัพท์ติดต่อประชาชนโดยเร็ว ขั้นที่ 2 การเสนอไกล่เกลี่ยเต็มรูปแบบ หากแนวทางไม่เป็นทางการไม่สำเร็จหรือความขัดแย้งบานปลายเกินกว่าเจ้าหน้าที่จะจัดการเอง คู่กรณีสามารถตกลงแต่งตั้ง MfN-registermediator ภายนอกที่เป็นกลาง ประชาชนมีสิทธิเสนอการไกล่เกลี่ยต่อหน่วยงานได้เสมอ ขั้นที่ 3 การทำสัญญาไกล่เกลี่ยโดยทั่วไปไม่เกิน 3 เดือน และขั้นที่ 4 การดำเนินการและสิ้นสุด ทุกฝ่ายเข้าร่วมการประชุม

ผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี กรณีไกล่เกลี่ยสำเร็จ ข้อตกลงจะทำเป็นสัญญาระงับข้อพิพาท ตามมาตรา 7:900 – 7:906 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเนเธอร์แลนด์ ซึ่งมีผลผูกพันตามกฎหมาย แต่กรณีไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ คำคัดค้านกลับเข้าสู่ Bezwaarprocedure ตามปกติ และประชาชนยังคงมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครองภายใน 6 สัปดาห์หลังมีคำวินิจฉัยคำคัดค้าน โดยข้อมูลจากการไกล่เกลี่ยไม่อาจนำไปใช้ในคดีที่ฟ้องได้

2. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองของประเทศไทย

ปัจจุบันประเทศไทยได้มีการนำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหลังฟ้องคดีมาใช้ในศาลปกครองโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2562 โดยเพิ่มเติมในส่วนที่ 2/1 ตั้งแต่มาตรา 66/1 ถึง มาตรา 66/12 และมีระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีปกครอง พ.ศ. 2562 เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการคดีของศาลปกครองให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ภายใต้หลักความชอบด้วยกฎหมาย แยกพิจารณาแต่ละประเด็นดังนี้

ลักษณะข้อพิพาททางปกครองที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 มาตรา 66/2 กำหนดให้เพียง 4 ประเภทคดีเท่านั้นที่สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่ข้อพิพาทหลังฟ้องคดีได้ โดยคดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองถูกจัดให้เป็นประเภทคดีที่สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยหลังฟ้องคดีได้

ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท บุคคลที่จะปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลปกครองได้ จะต้องเป็น “ตุลาการศาลปกครอง” ซึ่งไม่มีหน้าที่รับผิดชอบคดีในสำนวนคดีนั้น ๆ โดยตุลาการผู้ไกล่เกลี่ยจะได้รับการแต่งตั้งจากประธานศาลปกครองสูงสุดหรืออธิบดีศาลปกครองชั้นต้นตามมาตรา 66/6 ประกอบกับระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีปกครอง พ.ศ. 2562 ข้อ 19 ได้วางหลักความเป็นกลางของผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย โดยกำหนดให้ตุลาการศาลปกครองผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้องวางตนเป็นกลาง และปราศจากอคติในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งนี้ ตุลาการศาลปกครองผู้ไกล่เกลี่ยอาจถูกคัดค้านและสามารถถอนตัวจากการไกล่เกลี่ยได้

กระบวนการในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางปกครองหลังฟ้องคดี บุคคลที่สามารถเริ่มกระบวนการไกล่เกลี่ยได้มี 2 กลุ่มคือ กลุ่มแรก ริเริ่มโดยคู่กรณี สามารถริเริ่มได้โดยคู่กรณีที่มีความประสงค์จะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยอาจยื่นคำขอร่วมกัน หรือคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่มีความประสงค์จะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยมีสิทธิยื่นคำขอต่อศาลปกครองเพื่อจัดให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ แต่กรณีนี้ในขั้นตอนก่อนดำเนินการไกล่เกลี่ยศาลจำเป็นต้องสอบถามความประสงค์ของคู่กรณีอีกฝ่ายเสียก่อน หากคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งไม่ยินยอมเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ก็ไม่สามารถบังคับได้ และกลุ่มที่สอง ริเริ่มโดยองค์คณะพิจารณาพิพากษาเห็นสมควร แต่ถึงอย่างไร แม้องค์คณะพิจารณาพิพากษาจะเห็นสมควรก็ต้องให้คู่กรณีแสดงความตกลงหรือยินยอมให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วย

ผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางปกครองหลังฟ้องคดี

กรณีที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นผลสำเร็จ และทำให้ประเด็นแห่งคดีเสร็จสิ้นไปทั้งหมด โดยให้คู่กรณีที่เข้าร่วมการไกล่เกลี่ยจะต้องร่วมกันจัดทำบันทึกข้อตกลงหรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความ และให้ตุลาการผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทรายงานผลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพร้อมบันทึกข้อตกลงหรือสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวต่อองค์คณะที่มีหน้าที่กลั่นกรองผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อพิจารณา หากองค์คณะเห็นว่าไม่มีลักษณะต้องห้ามในความถูกต้องของกฎหมาย ให้องค์คณะมีคำพิพากษาตามสัญญาประนีประนอมยอมความตามที่คู่กรณีได้ตกลงกันนั้นโดยเร็ว

กรณีที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททำให้คดีเสร็จสิ้นไปบางส่วน ผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในกรณีนี้ให้องค์คณะจดรายงานแสดงข้อความแห่งข้อตกลงในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทส่วนที่ตกลงกันได้ และให้พิจารณาประเด็นข้อพิพาทที่ยังไม่สามารถตกลงกันได้ต่อไป เมื่อพิจารณาประเด็นดังกล่าวเสร็จสิ้นแล้วจึงนำไปรวมพิพากษาเข้ากับข้อพิพาทที่ตกลงกันได้ก่อนหน้านี้ไปในคราวเดียวกัน

กรณีที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่ประสบผลสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นเพราะผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเห็นว่าหากมีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่อไปจะไม่เป็นประโยชน์แก่คดี ไม่ว่าจะเป็นการประวิงคดี เป็นการฝ่าฝืนหรือเป็นการขัดหรือแย้งต่อหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทรายงานองค์คณะทราบโดยเร็ว เมื่อองค์คณะได้รับรายงานดังกล่าวแล้ว และพบว่ามีกรณีตามที่รายงานจริง ให้องค์คณะพิจารณามีคำสั่งให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นสิ้นสุดลง เป็นผลให้คู่กรณีต้องกลับเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีของศาลตามปกติ

ดังนั้น เห็นว่ากฎหมายต่างประเทศทั้ง ๖ ประเทศที่ศึกษามีกฎหมายให้อำนาจศาลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ของแต่ละประเทศสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ ส่วนประเภทคดี ในกรณีของฝรั่งเศสไม่จำกัดประเภทคดี หมายความว่าคดีปกครองทุกประเภทสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ ส่วนประเทศอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐออสเตรีย ประเทศอังกฤษ และประเทศเนเธอร์แลนด์

แม้มีการจำกัดประเภทคดีที่สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ก็ตาม แต่คดีประเภทสัญญาทางปกครองเป็นประเภทคดีที่สามารถไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องได้ แม้ว่าจากการศึกษาจะมีบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ ไม่มีแนวคิดเรื่องการแยกสัญญาทางปกครองออกจากสัญญาทางแพ่ง แต่ก็มีการกำหนดไว้ชัดเจนว่าสัญญาที่รัฐทำกับเอกชนไม่ว่าจะเป็นสัญญาก่อสร้าง สัญญาสัมปทาน หรือสัญญาอื่น ๆ ที่มีลักษณะเช่นเดียวกับสัญญาทางปกครองของประเทศไทยสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ ส่วนประเด็นผู้ไกล่เกลี่ย จากการศึกษารายละเอียดของกฎหมายต่างประเทศทั้ง 6 ประเทศข้างต้นปรากฏว่า ผู้ไกล่เกลี่ยจะไม่ใช่ตุลาการหรือศาล แต่ให้บุคคลภายนอกที่ผ่านการฝึกอบรมการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย หรือหน่วยงานของรัฐต่าง ๆ หรือในบางประเทศก็ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐในการไกล่เกลี่ย หรือแม้กระทั้งทนายความ โดยกฎหมายในแต่ละประเทศค่อนข้างเปิดกว้างเกี่ยวกับผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งส่วนใหญ่จะมีสถาบันที่ฝึกอบรมและรับรองคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ย โดยกระบวนการไกล่เกลี่ยนั้น ตามหลักที่ว่ากระบวนการไกล่เกลี่ยต้องเกิดจากความสมัครใจและยินยอมของคู่กรณีเป็นสำคัญ ดังนั้น กระบวนการไกล่เกลี่ยของทุกประเทศที่ศึกษาจึงมีหลักเกณฑ์เป็นแนวทางเดียวกันคือ กระบวนการไกล่เกลี่ยจะเกิดขึ้นได้ต้องเกิดจากความสมัครใจและยินยอมของคู่กรณีเป็นสำคัญ และในส่วนผลของการไกล่เกลี่ยทุกประเทศที่ศึกษาล้วนแต่กำหนดผลไว้ทั้งกรณีที่ไกล่เกลี่ยสำเร็จและไม่สำเร็จ โดยหากไกล่เกลี่ยสำเร็จ มักให้คู่กรณีทำข้อตกลงกันหรือสัญญาประนีประนอมยอมความกัน โดยบางประเทศอาจกำหนดให้ศาลรับรองผลของสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นก่อน หากศาลรับรองและต่อมาคู่กรณีผิดสัญญาประนีประนอมยอมความก็สามารถบังคับตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นได้ ส่วนกรณีไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จทุกประเทศกำหนดไว้เหมือนกันว่าคู่กรณีสามารถฟ้องเป็นคดีต่อศาลได้ตามปกติ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาในส่วนของประเทศไทยปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง

อภิปรายผล

1. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองของต่างประเทศ

ผู้วิจัยได้ศึกษากฎหมายต่างประเทศจำนวน 6 ประเทศ คือ สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐออสเตรีย ประเทศอังกฤษ และประเทศเนเธอร์แลนด์ ทั้ง 6 ประเทศมีกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง อธิบายได้ดังนี้

1.1 สาธารณรัฐฝรั่งเศส มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่รองรับให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ โดยบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายว่าด้วยความยุติธรรมทางปกครอง (Code de justice administrative) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่ได้ถูกจำกัดไว้สำหรับข้อพิพาททางปกครองประเภทหนึ่งประเภทใดโดยเฉพาะ กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงสามารถนำมาใช้ได้กับข้อพิพาททางปกครองทุกประเภท รวมถึงข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง

1.2 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่รองรับให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ โดยบัญญัติอยู่ในรัฐบัญญัติว่าด้วยการไกล่เกลี่ย (MediationsG) ลักษณะของข้อพิพาทที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ คือ ข้อพิพาทที่ฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐหรือผู้ใช้อำนาจรัฐอันกระทบกับประชาชน ทั้งในกระบวนพิจารณาเรื่องทางปกครองทั่วไป เช่น การออกคำสั่งทางปกครอง สัญญาทางปกครอง เป็นต้น และกระบวนพิจารณาเรื่องทางปกครองเฉพาะ ซึ่งในทางปฏิบัติจะพบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางปกครองที่เกี่ยวกับโครงการก่อสร้างสิ่งสาธารณูปโภคทั้งหลาย หรือกรณีที่เป็นประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

1.3 สหรัฐอเมริกา มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่รองรับให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ โดยบัญญัติอยู่ในรัฐบัญญัติว่าด้วยการระงับข้อพิพาททางปกครอง ค.ศ. 1996 (Administrative Dispute Resolution Act of 1996) ลักษณะของข้อพิพาททางปกครองที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ ข้อพิพาทเกี่ยวกับ

การดำเนินการทางปกครองที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ การกำหนดสิทธิ เอกสิทธิ์ และหน้าที่ของบุคคล

1.4 สาธารณรัฐออสเตรีย มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่รองรับให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ โดยบัญญัติอยู่ในรัฐบัญญัติว่าด้วยการไกล่เกลี่ยในคดีแพ่ง (Civil Law Mediation Act หรือ Zivilrechts-Mediations-Gesetz–ZivMediatG) ลักษณะของข้อพิพาทที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ คือ ข้อพิพาทตามกฎหมายแพ่งทั่วไป โดยหลักการข้อพิพาททุกประเภทที่คู่กรณีมีสิทธิตกลงกันได้ (Settleable Disputes) ถือว่าสามารถนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยตาม ZivMediatG ได้ รวมถึงข้อพิพาทเชิงพาณิชย์ด้วย ซึ่งข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง ถือเป็นข้อพิพาทที่สามารถไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องได้ โดยถือเป็นข้อพิพาทตามกฎหมายแพ่งทั่วไป

1.5 ประเทศอังกฤษ ข้อพิพาททางปกครองถูกพิจารณาผ่านกระบวนการ Judicial Review ในแผนกคดีปกครอง (Administrative Court) ของ High Court โดยสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ตาม Pre-Action Protocol for Judicial Review แม้ประเทศอังกฤษไม่มีแนวคิดเรื่องสัญญาทางปกครอง (administrative contract) ในฐานะประเภทสัญญาเฉพาะที่มีระบบกฎหมายมหาชนแยกออกจากสัญญาเอกชน ในประเทศอังกฤษจึงใช้คำว่า สัญญาภาครัฐ (public contract) หรือสัญญาที่หน่วยงานของรัฐเป็นคู่สัญญา ซึ่งสามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้

1.6 ประเทศเนเธอร์แลนด์ มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่รองรับให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ โดยมีพระราชบัญญัติกฎหมายปกครองทั่วไป (Algemene wet bestuursrecht–Awb) ซึ่งใช้บังคับตั้งแต่ ค.ศ. 1994 การไกล่เกลี่ยและแนวทางไม่เป็นทางการในประเทศเนเธอร์แลนด์ใช้ได้กับข้อพิพาททางปกครองเกือบทุกประเภท ซึ่งข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองก็สามารถไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องคดีได้

สอดคล้องกับงานวิจัยของ เชาวณี ชววิสิฐ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีปกครองในประเทศไทย โดยได้ทำการศึกษาวิจัย 3 ข้อ คือข้อ 1 เป็นการศึกษาหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีปกครอง ข้อ 2 เป็นการศึกษารูปแบบวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีปกครองในต่างประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐออสเตรีย และข้อ 3 เป็นการศึกษารูปแบบวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีปกครองในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2562 และระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีปกครอง พ.ศ.2562 โดยผลการศึกษาเป็นแนวทางเดียวกันว่ากฎหมายต่างประเทศมีกฎหมายให้อำนาจศาลสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีได้ แต่ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายในลักษณะดังกล่าว (เชาวณี ชววิสิฐ, 2566)

2. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองของประเทศไทย

ประเทศไทยปัจจุบันศาลปกครองได้มีการนำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหลังฟ้องคดีมาใช้ในศาลปกครอง โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2562 เพิ่มเติมในส่วนที่ 2/1 ตั้งแต่มาตรา 66/1 ถึง มาตรา 66/12 และระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีปกครอง พ.ศ. 2562 โดยคดีที่สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหลังฟ้องคดีได้มีเพียงคดี 4 ประเภทเท่านั้น กล่าวคือ คดีพิพาทเกี่ยวกับหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดอย่างอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ คดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง และคดีพิพาทอื่นตามที่กำหนดในระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด และในกรณีที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามประเภทคดีข้างต้นเป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกี่ยวกับเงินหรือทรัพย์สิน คณะรัฐมนตรีอาจกำหนดหลักเกณฑ์ให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นคู่กรณีต้องได้รับ

ความเห็นชอบจากกระทรวงการคลังหรือหน่วยงานที่มีอำนาจกำกับดูแลตามกฎหมายด้วยก็ได้ แต่ในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายให้อำนาจศาลปกครองในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองก่อนฟ้องคดี

สอดคล้องกับงานวิจัยของสำนักวิจัยและวิชาการ สำนักงานศาลปกครอง ได้ศึกษาเรื่อง “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางปกครองก่อนฟ้องคดี” ผลการวิจัยพบว่า เสนอให้มีการดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 โดยเพิ่มบทบัญญัติที่กำหนดให้สำนักงานศาลปกครองมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางปกครองก่อนฟ้องคดี และสร้างระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางปกครองก่อนฟ้องคดีให้เกิดการบูรณาการระหว่างการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางปกครองก่อนฟ้องคดีเพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการคดีของศาลปกครอง (สำนักวิจัยและวิชาการ สำนักงานศาลปกครอง, 2562)

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การพัฒนากฎหมายว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองในศาลปกครอง

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศจำนวน 6 ประเทศ คือ สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐออสเตรีย ประเทศอังกฤษ และประเทศเนเธอร์แลนด์ ต่างมีกฎหมายให้อำนาจศาลหรือองค์กรต่าง ๆ มีอำนาจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองได้ โดยในแต่ละประเทศต่างกำหนดนิยามความหมายของการไกล่เกลี่ย ประเภทคดีที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ ผู้ที่จะมาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย และผลของการไกล่เกลี่ยไว้ ซึ่งจะมีการกำหนดไว้ทั้งกรณีไกล่เกลี่ยสำเร็จและไม่สำเร็จ แต่กรณีของการไกล่เกลี่ยสำเร็จทุกประเทศที่ศึกษาจะให้คู่กรณีทำบันทึกข้อตกลงหรือสัญญาประนีประนอมยอมความและหากไม่ปฏิบัติตามก็สามารถจัดให้มีการบังคับตามบันทึกข้อตกลงหรือสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นได้ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดในการจัดให้มีกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี คือ ต้องการลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลปกครอง เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทย ปัจจุบันตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 บัญญัติให้อำนาจศาลปกครองมีอำนาจไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองได้เฉพาะหลังฟ้องคดีเท่านั้น ไม่มีกฎหมายให้อำนาจศาลปกครองในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองก่อนฟ้องคดี ซึ่งจากการศึกษาพบว่าข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองนับเป็นหนึ่งประเภทคดีที่มีความสำคัญของระบบศาลปกครองไทยและเป็นคดีที่มีข้อพิพาทเข้าสู่การพิจารณาของศาลปกครองจำนวนมาก หากต้องการลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลปกครองจึงมีความจำเป็นต้องแก้ไขพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 มาตรา 66/1 และจัดทำร่างระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง พ.ศ.... เพื่อให้ศาลปกครองมีอำนาจไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองได้ ทั้งนี้ เพื่อให้การบริหารจัดการคดีของศาลปกครองมีประสิทธิภาพและให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมอย่างรวดเร็ว

เอกสารอ้างอิง

เชาวณี ชววิสิฐ. (2566). ปัญหาเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีปกครองในประเทศไทย. ใน ดุษฎีนิพนธ์นิติศาสตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เทียนเงิน อุตระชัย. (2562). การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางปกครองก่อนฟ้องคดี: กรณีศึกษาประเทศอเมริกา. ใน รายงานการวิจัย. สำนักวิจัยและวิชาการ สำนักงานศาลปกครอง.

วันรัฐ งามนิยม. (2555). การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในระบบกฎหมายเยอรมัน. ใน รายงานการศึกษา. สำนักวิจัยและวิชาการ สำนักงานศาลปกครอง.

วิศรุต คิดดี. (2564). การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในระบบกฎหมายเยอรมัน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลปกครอง.

สำนักบริหารยุทธศาสตร์ สำนักงานศาลปกครอง. (2567). รายงานประจำปีงบประมาณ 2567 ศาลปกครองและสำนักงานศาลปกครอง. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์ คอร์เปอเรชั่นส์ จำกัด (มหาชน).

สำนักวิจัยและวิชาการ สำนักงานศาลปกครอง. (2562). การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางปกครองก่อนฟ้องคดี. ใน รายงานการวิจัย. สำนักวิจัยและวิชาการ สำนักงานศาลปกครอง.

อภิญญา แก้วกำเนิด. (2566). การประกาศใช้กฎหมายนำร่องให้นำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางปกครองแบบบังคับมาทดลองใช้สำหรับคดีบางประเภทในหลักกฎหมายมหาชนจากคำพิพากษาและข่าวกฎหมายต่างประเทศ เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและวิชาการ.

Bundesrecht konsolidiert. (2568). Zivilrechts-Mediations-Gesetz 17. Retrieved September 3, 2026, from https://www.ris.bka.gv.at/NormDokument.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20002753&Artikel=&Paragraf=17&Anlage=&Uebergangsrecht=

Eversheds Sutherland. (2568). Netherlands– Global Guide to Alternative Dispute Resolution. Retrieved September 30, 2026, from https://ezine.eversheds-sutherland.com/global-guide-to-alternative-dispute-resolution/netherlands

Lexology. (2562). Mediation in Austria. Retrieved April 28, 2026, from https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=cd3bda60-3042-4f6c-b9fc-2469d7fecb98

Ministerie van BZK. (2568). Juridische handreiking informele aanpak. Retrieved September 30, 2026, from https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2011D38227

Ministry of Justice (UK). (2564). Pre-Action Protocol for Judicial Review, Civil Procedure Rules. Retrieved September 30, 2026, from https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/protocol/prot_jrv

Travis McDade. (2562). Administrative Dispute Resolution Act (1990). Retrieved September 1, 2026, from https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/administrative-dispute-resolution-act-1990

บทความวิจัย

การเตรียมความพร้อมและการปรับตัวของบุคลากรก่อนและหลังเกษียณอายุราชการ: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*

RETIREMENT PREPARATION AND ADJUSTMENT AMONG PERSONNEL BEFORE AND AFTER RETIREMENT: A CASE STUDY OF PRINCE OF SONGKLA UNIVERSITY, PATTANI CAMPUS

ศุภิสรา โภชาดม
Supissara Phochadom
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปัตตานี ประเทศไทย
Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani, Thailand
Corresponding author E-mail: Supissara.p@psu.ac.th
Tel: 087-628-6356

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) ศึกษาความคาดหวัง ความกังวล และการปรับตัวก่อนและหลังเกษียณด้านเศรษฐกิจ สังคม จิตใจ สุขภาพ และความพึงพอใจในชีวิต 2) เปรียบเทียบความคาดหวังกับประสบการณ์และความแตกต่างตามสถานภาพการจ้างงาน 5 ประเภท และ 3) เสนอแนวทางพัฒนาระบบสนับสนุนการเกษียณของมหาวิทยาลัย ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสองช่วงเวลา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ผู้ให้ข้อมูล 34 ราย เป็นผู้เกษียณปีงบประมาณ 2568 จำนวน 14 ราย และผู้ใกล้เกษียณปีงบประมาณ 2569 จำนวน 20 ราย คัดเลือกแบบเจาะจงให้มีความหลากหลายสูงสุด ครอบคลุมสถานภาพการจ้างงาน 5 ประเภท สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง แนวคำถามพัฒนาจากวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิด และวรรณกรรมและทบทวนด้านความครอบคลุม ความชัดเจน และความสอดคล้อง ข้อมูลมีความเพียงพอเชิงสารสนเทศและอิ่มตัวในระดับธีมหลัก วิเคราะห์เชิงประเด็นแบบนิรนัยร่วมกับอุปนัย และตรวจสอบความน่าเชื่อถือ 4 ด้าน ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้ใกล้เกษียณส่วนใหญ่พร้อม แต่กังวลเรื่องรายได้ สุขภาพ การสิ้นสุดบทบาท และความชัดเจนของสิทธิ ส่วนผู้เกษียณเครียดจากงานน้อยลง มีอิสระ และสร้างกิจวัตรใหม่ผ่านครอบครัว งานต่อเนื่อง และการดูแลสุขภาพ 2) ความคาดหวังและประสบการณ์สอดคล้องกันเรื่องรายได้ลดลง ครอบครัว สุขภาพ และอิสระ แต่แตกต่างด้านอารมณ์และการเข้าถึงสิทธิ สถานภาพการจ้างงานกำหนดฐานทรัพยากรขณะที่หนี้ ภาระครัวเรือน สุขภาพ ข้อมูลสิทธิ และโอกาสทำงานต่อสร้างความแตกต่างภายในสถานภาพ และ 3) มหาวิทยาลัยควรพัฒนาระบบสนับสนุน 4 ระยะ พร้อมข้อมูลสิทธิรายบุคคล บริการปรึกษาแบบจุดเดียว และการติดตามหลังเกษียณ การศึกษายังเสนอแบบจำลอง 4 ชั้น ได้แก่ ฐานทรัพยากร เงื่อนไขกำกับ กลยุทธ์การปรับตัว และผลลัพธ์ที่รับรู้ โดยข้อมูลสิทธิที่ถูกต้องและทันเวลาเป็นกลไกเชื่อมโยงสำคัญ

คำสำคัญ: การเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณ, การปรับตัวหลังเกษียณ, สถานภาพการจ้างงาน, เกษียณอายุราชการ

* Received 3 October 2026; Revised 22 October 2026; Accepted 28 October 2026

Abstract

This study aimed to: 1) examine pre-retirement expectations and concerns and post-retirement adjustment experiences across economic, social, psychological, health, and life-satisfaction dimensions; 2) compare the consistencies and differences between pre-retirement expectations and post-retirement experiences, including variations across five employment statuses; and 3) propose institutional guidelines for retirement preparation and transition support. A qualitative comparative case study using a temporal cross-sectional design was conducted at Prince of Songkla University, Pattani Campus. The 34 participants comprised 14 personnel who retired in fiscal year 2025 and 20 personnel approaching retirement in fiscal year 2026, covering five employment statuses. Participants were purposively selected using maximum variation. Data were collected through semi-structured interviews. The interview guides were developed from the research objectives, a five-dimensional conceptual framework, and relevant literature, and were reviewed for content coverage, clarity, and consistency before use. Information adequacy and saturation of the major themes were achieved. Data were analyzed using hybrid deductive-inductive thematic analysis. Trustworthiness was established through credibility, transferability, dependability, and confirmability. The findings revealed that: 1) most pre-retirees were practically prepared but remained concerned about income, health, role loss, and benefit clarity, whereas retirees reported reduced work-related stress, greater control over their time, and new routines involving family, continued work, and health care; 2) expectations and experiences converged regarding reduced income, the importance of family, health, and autonomy, but differed in emotional intensity and benefit access. Employment status shaped the initial resource base, while debt, household obligations, health, benefit information, and continued-work opportunities produced variation within the same status; and 3) the university should establish a continuous four-phase support system offering individualized benefit information, one-stop counseling, and post-retirement follow-up. The study synthesized a four-layer model comprising resource base, conditioning factors, adaptation strategies, and perceived outcomes, with accurate and timely benefit information functioning as a key linking mechanism.

Keywords: Retirement preparation, Retirement adjustment, Employment status, Retirement

บทนำ

การสูงวัยของประชากรทำให้การเกษียณมิใช่เพียงการสิ้นสุดการทำงาน แต่เป็นการเปลี่ยนผ่านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สุขภาวะ และความต่อเนื่องขององค์กร แนวโน้มดังกล่าวสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากรโลก ที่ทำให้สังคมและองค์กรต้องให้ความสำคัญกับชีวิตระยะหลังการทำงานมากขึ้น (United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2019) บุคคลต้องจัดระเบียบรายได้ เวลา ความสัมพันธ์ สุขภาพ และบทบาททางสังคมใหม่พร้อมกัน แนวคิดความต่อเนื่องอธิบายว่า การปรับตัวที่ดีมักเกิดจากการรักษาค่านิยม ทักษะ ความสัมพันธ์ และกิจกรรมเดิมในรูปแบบที่เหมาะกับเงื่อนไขชีวิตใหม่ (Atchley, R. C., 1989) ขณะที่แนวคิดการถอนตัวจากบทบาทชี้ว่าการออกจากบทบาทการทำงานเป็นกระบวนการทางสังคมและจิตใจที่ต้องปล่อยบทบาทเดิมและสร้างอัตลักษณ์ใหม่ (Ebaugh, H. R. F., 1988) ดังนั้น ผลลัพธ์หลังเกษียณจึงขึ้นกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรส่วนบุคคล

ครัวเรือน ความสัมพันธ์ และบริบทเชิงสถาบัน มิใช่ฐานะทางการเงินหรือสุขภาพเพียงด้านเดียว (Fadeeva, A. et al., 2025)

สภาพปัญหาปัจจุบันคือความสามารถในการเตรียมเกษียณมิได้กระจายอย่างเท่าเทียม เพราะถูกกำกับด้วยรายได้ หนี้ ภาระครัวเรือน สุขภาพ ความชัดเจนของสิทธิ และโอกาสคงบทบาททางสังคม การเตรียมตัวจึงไม่ควรจำกัดอยู่ที่การสะสมเงิน แต่ครอบคลุมการเรียนรู้บทบาทในอนาคต การวางแผนกิจวัตร และการรักษาเครือข่ายที่มีความหมายตามแนวคิดการขัดเกลาทางสังคมล่วงหน้า (Merton, R. K., 1957) งานวิจัยพบว่าบุคลากรสายสนับสนุนให้ความสำคัญกับการเตรียมด้านที่อยู่อาศัย สุขภาพ การเงิน จิตใจ และการใช้เวลาว่าง (ยุทธพงษ์ จักรคม และคณะ, 2565) ขณะเดียวกัน การวางแผนภายใต้ความไม่แน่นอนและการจัดการอัตลักษณ์ทางสังคมมีส่วนช่วยให้บุคคลรับมือกับการเปลี่ยนผ่านได้ดีขึ้น (Moffatt, S. & Heaven, B., 2017); (La Rue, C. J. et al., 2024) อย่างไรก็ตาม งานส่วนใหญ่มักศึกษาผู้ใกล้เกษียณหรือผู้เกษียณแยกกัน ทำให้ยังขาดคำอธิบายว่าความคาดหวังก่อนเกษียณสอดคล้องหรือแตกต่างจากประสบการณ์หลังเกษียณอย่างไรภายในองค์กรเดียวกัน ในบริบทประเทศไทย การเปลี่ยนผ่านสู่การเกษียณของข้าราชการและบุคลากรมหาวิทยาลัยมีความซับซ้อนจากความแตกต่างของระบบบำเหน็จบำนาญ เงินสะสม ประกันสังคม และหลักประกันสุขภาพ ขณะเดียวกัน งานวิจัยในบุคลากรมหาวิทยาลัยไทยพบว่าการเตรียมพร้อมยังครอบคลุมหลายด้าน ทั้งที่อยู่อาศัย สุขภาพ การเงิน จิตใจ และการใช้เวลาว่าง (ยุทธพงษ์ จักรคม และคณะ, 2565) สะท้อนว่าการเกษียณมิใช่เพียงการพ้นจากงาน แต่เป็นการเปลี่ยนผ่านที่ต้องจัดการทั้งทรัพยากร สิทธิ และบทบาทชีวิตควบคู่กัน

สำหรับมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี บุคลากรปฏิบัติงานร่วมกันภายใต้สถานภาพการจ้างงาน 5 ประเภท ได้แก่ ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ พนักงานมหาวิทยาลัยที่เปลี่ยนสถานภาพจากข้าราชการ พนักงานมหาวิทยาลัย และพนักงานเงินรายได้ ความแตกต่างด้านบำเหน็จหรือบำนาญ เงินสะสม เงินชดเชย ประกันสังคม และหลักประกันการรักษาพยาบาล ทำให้แต่ละสถานภาพเริ่มต้นชีวิตหลังเกษียณด้วยฐานทรัพยากรไม่เท่ากัน ระบบบำเหน็จบำนาญข้าราชการและสิทธิประกันสังคมอยู่ภายใต้กฎหมายที่กำหนดเงื่อนไขแตกต่างกัน (พระราชบัญญัติกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2539, 2539); (พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533, 2533) ส่วนสวัสดิการของพนักงานเงินรายได้กำหนดไว้ตามประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. 2568 (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2568) และสวัสดิการของพนักงานมหาวิทยาลัยกำหนดไว้ตามประกาศ พ.ศ. 2569 (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2569) แม้มีหลักเกณฑ์อย่างเป็นทางการ การรับรู้สิทธิ ความครบถ้วนและความทันเวลาของข้อมูล ตลอดจนภาระครัวเรือน อาจทำให้ระดับความมั่นคงที่บุคคลรับรู้และสิทธิที่เข้าถึงได้จริงแตกต่างจากสิทธิประโยชน์ที่พึงได้รับ

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาการเตรียมความพร้อมและการปรับตัวของบุคลากรก่อนและหลังเกษียณอายุราชการ: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งเปรียบเทียบผู้เกษียณในปีงบประมาณ 2568 กับผู้ที่จะเกษียณในปีงบประมาณ 2569 จึงช่วยอธิบายทั้งความสอดคล้องและช่องว่างระหว่างความคาดหวังก่อนเกษียณกับประสบการณ์หลังเกษียณ ตลอดจนบทบาทของสถานภาพการจ้างงานที่มีต่อฐานทรัพยากรและการเข้าถึงสิทธิ การเปรียบเทียบเป็นการเปรียบเทียบคนละกลุ่มอย่างระมัดระวัง มิได้ตีความเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงเหตุและผลภายในบุคคล ผลที่ได้สามารถนำไปใช้เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์สำหรับพัฒนาข้อมูลสิทธิรายบุคคล ระบบให้คำปรึกษา การเตรียมด้านการเงิน สุขภาพ และบทบาททางสังคม รวมทั้งการติดตามหลังเกษียณ ซึ่งมีประโยชน์ต่อทั้งบุคลากร ครอบครัว องค์กร และหน่วยงานสาธารณะที่ต้องออกแบบระบบรองรับสังคมสูงวัยอย่างเหมาะสมกับความหลากหลายของสิทธิและความเสี่ยง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคาดหวังและความกังวลของบุคลากรก่อนเกษียณและประสบการณ์การปรับตัวของบุคลากรหลังเกษียณในมิติเศรษฐกิจ สังคม จิตใจ สุขภาพ และความพึงพอใจในชีวิต

2. เพื่อเปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่างระหว่างความคาดหวังของกลุ่มก่อนเกษียณกับประสบการณ์ของกลุ่มหลังเกษียณ รวมทั้งวิเคราะห์ความแตกต่างตามสถานภาพการจ้างงาน 5 ประเภท

3. เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาระบบเตรียมความพร้อมและสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านสู่การเกษียณของมหาวิทยาลัย

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยและผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษาเปรียบเทียบเชิงเวลา โดยใช้การออกแบบแบบตัดขวางเพื่อเปรียบเทียบผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ที่เกษียณในปีงบประมาณ 2568 และผู้ที่จะเกษียณวันที่ 30 กันยายน 2569 การเปรียบเทียบมุ่งวิเคราะห์รูปแบบของความคาดหวังและประสบการณ์ระหว่างคนละกลุ่ม มิใช่การวิจัยระยะยาวหรือการวัดการเปลี่ยนแปลงของบุคคลเดิม

หน่วยวิเคราะห์คือความคาดหวังและความกังวลของบุคลากรก่อนเกษียณ และประสบการณ์การปรับตัวของบุคลากรหลังเกษียณในระดับรายบุคคล โดยพิจารณาร่วมกับบริบท 2 ชั้น ได้แก่ ช่วงเวลาของการเกษียณและสถานภาพการจ้างงาน การออกแบบเช่นนี้เปิดโอกาสให้เปรียบเทียบรูปแบบร่วม ความแตกต่าง และกรณีที่สวนทางกับแนวโน้มหลัก แต่เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลก่อนและหลังเกษียณเป็นคนละกลุ่ม ผลที่พบจึงใช้คำว่าความสอดคล้องและความแตกต่างเชิงเวลาแทนการกล่าวว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงหรือผลเชิงสาเหตุที่เกิดกับบุคคลเดียวกัน

ผู้ให้ข้อมูลได้รับการคัดเลือกแบบเจาะจงร่วมกับการเลือกให้เกิดความหลากหลายสูงสุด โดยพิจารณาช่วงเวลาการเกษียณ สถานภาพการจ้างงาน เพศ ลักษณะงาน และหน่วยงานสังกัด เพื่อให้ครอบคลุมบริบทการทำงานที่แตกต่างกัน การศึกษานี้ใช้ลักษณะงานเป็นเกณฑ์สร้างความหลากหลายของกรณี แต่ไม่ได้กำหนดสายวิชาการและสายสนับสนุนเป็นตัวแปรเปรียบเทียบหลัก จึงไม่ตีความผลเป็นความแตกต่างระหว่างสองสายงาน เกณฑ์การคัดเลือกคือเป็นบุคลากรที่เกษียณในปีงบประมาณ 2568 หรือมีกำหนดเกษียณในปีงบประมาณ 2569 สมัครใจเข้าร่วม และสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ได้ ผู้ให้ข้อมูลจริงจำนวน 34 ราย แบ่งเป็นผู้เกษียณแล้ว 14 รายและผู้กำลังจะเกษียณ 20 ราย ครอบคลุมสถานภาพการจ้างงานทั้ง 5 ประเภท ดังตารางที่ 1

การสรรหาเริ่มจากบัญชีรายชื่อผู้มีคุณสมบัติตามช่วงเวลาที่กำหนด กลุ่มหลังเกษียณมีผู้มีคุณสมบัติที่คาดหมาย 16 ราย โดยไม่สามารถติดต่อได้ 2 ราย จึงมีผู้ให้ข้อมูลจริง 14 ราย ส่วนกลุ่มก่อนเกษียณมีผู้ให้ข้อมูลจริง 20 ราย รวมผู้ให้ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ 34 ราย สำหรับสถานภาพที่มีจำนวนผู้มีคุณสมบัติน้อย ผู้วิจัยพยายามเชิญทุกรายเพื่อให้ครอบคลุมความหลากหลาย แต่ยังถือเป็นการเลือกแบบเจาะจงเพราะการเข้าร่วมขึ้นกับความสมัครใจและความสามารถในการติดต่อ การติดต่อไม่ได้ของ 2 รายรายงานเป็นข้อจำกัดของการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล มิได้นำมาใช้เป็นเหตุผลของความอิ่มตัวของข้อมูล

ความเพียงพอของจำนวนผู้ให้ข้อมูลประเมินจากพลังของข้อมูล ได้แก่ ความเฉพาะเจาะจงของกลุ่ม ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ความหลากหลายของกรณีคุณภาพของบทสนทนาและความลุ่มลึกของการวิเคราะห์ (Malterud, K. et al., 2016) ผู้วิจัยทบทวนเมทริกซ์กรณีรหัสระหว่างเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อการสัมภาษณ์ ช่วงท้ายไม่เพิ่มธีมหลักใหม่แม้ยังเพิ่มรายละเอียดของธีมย่อย จึงสรุปอย่างจำกัดว่าข้อมูลอิ่มตัว ในระดับรหัสและธีมหลัก ไม่ได้อ้างว่าเข้าถึงความหมายทั้งหมดของทุกสถานภาพ (Hennink, M. M. et al., 2017)

ตารางที่ 1 จำนวนผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามช่วงเวลาและสถานภาพการจ้างงาน

สถานภาพการจ้างงาน	หลังเกษียณ (ราย)	ก่อนเกษียณ (ราย)	รวม (ราย)
ข้าราชการ	2	3	5
ลูกจ้างประจำ	3	5	8
พนักงานมหาวิทยาลัย เปลี่ยนสถานภาพ	5	7	12
พนักงานมหาวิทยาลัย	2	2	4
พนักงานเงินรายได้	2	3	5
รวม	**14**	**20**	**34**

เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือวิจัยเป็นแนวคำถามสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับกลุ่มก่อนและหลังเกษียณ พัฒนาจากวัตถุประสงค์การวิจัย กรอบแนวคิด 5 มิติ และการทบทวนวรรณกรรม ประเด็นหลักประกอบด้วยข้อมูลทั่วไป ความรู้สึกและความคาดหวัง/ความกังวลต่อการเกษียณ การเงิน ความสัมพันธ์และบทบาท สุขภาพ ความพึงพอใจในชีวิต สิทธิประโยชน์ และการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย โดยใช้แกนคำถามร่วมกันและปรับกาลของคำถามให้เหมาะกับความคาดหวังล่วงหน้าหรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว ก่อนเก็บข้อมูล ผู้วิจัยทบทวนความครอบคลุมของประเด็น ความชัดเจนของถ้อยคำ ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และความเทียบเคียงกันของคำถามทั้งสองชุด แล้วปรับถ้อยคำที่อาจกำกวมหรือซ้ำซ้อนให้เหมาะกับบริบทของผู้ให้ข้อมูล การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในงานนี้จึงเน้นความสอดคล้องเชิงเนื้อหาและความชัดเจนของแนวคำถามกึ่งโครงสร้าง มิได้ใช้คะแนนเชิงปริมาณ เช่น IOC ผู้วิจัยใช้บันทึกภาคสนามประกอบเพื่อบันทึกบริบทและปฏิกิริยาที่มิใช่คำพูด

ภายหลังได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยผู้วิจัยประสานผู้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ชี้แจงวัตถุประสงค์ สิทธิในการปฏิเสธหรือถอนตัวและการรักษาความลับก่อนขอความยินยอมการสัมภาษณ์ ดำเนินการเป็นรายบุคคลในเดือนกันยายน 2569 ใช้เวลาประมาณ 15–30 นาทีและบันทึกเสียงเมื่อได้รับอนุญาต ผู้วิจัยตรวจทานบันทึกการสัมภาษณ์กับเสียงต้นฉบับก่อนนำไปลงรหัส นอกจากนี้ได้ตรวจเอกสารกฎหมายระเบียบและประกาศของมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับสิทธิหลังเกษียณเพื่อใช้ยืนยันบริบทของสถานภาพการจ้างงานมิได้ใช้เอกสารแทนการตีความประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล

การวิเคราะห์และความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ข้อมูลได้รับการวิเคราะห์เชิงประเด็นแบบผสมผสานระหว่างนิรนัยและอุปนัย โดยใช้มิติเศรษฐกิจ สังคม จิตใจสุขภาพและความพึงพอใจในชีวิตเป็นกรอบตั้งต้นพร้อมเปิดรับรหัสที่เกิดจากข้อมูลกระบวนการประกอบด้วยการทำความคุ้นเคยกับข้อมูลการสร้างรหัสการพัฒนาและทบทวนธีมการกำหนดแก่นความหมายและการเขียนรายงานแบบวนซ้ำระหว่างข้อมูลรหัสและธีม (Braun, V. & Clarke, V., 2006) จากนั้นวิเคราะห์ภายในแต่ละกลุ่มเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มและเปรียบเทียบข้ามสถานภาพ โดยจัดทำเมทริกซ์กรณี–รหัสและบันทึก กรณีที่แตกต่างจากรูปแบบหลัก

การวิเคราะห์ดำเนินเป็น 3 ขั้น ขั้นแรกวิเคราะห์ภายในกลุ่มก่อนเกษียณและหลังเกษียณแยกจากกันเพื่อรักษาบริบทของข้อมูลแบบคาดการณ์ล่วงหน้ากับข้อมูลจากประสบการณ์จริง ขั้นที่ 2 เปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม ในแต่ละธีมโดยจำแนกส่วนที่สอดคล้องส่วนที่แตกต่างและเงื่อนไขที่อาจอธิบายความต่าง ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ข้ามสถานภาพการจ้างงานทั้ง 5 ประเภท โดยเปรียบเทียบฐานสิทธิ ความเปราะบาง กลยุทธ์การปรับตัว และความแปรผันภายในสถานภาพเดียวกัน กระบวนการทั้ง 3 ขั้น ใช้การวนกลับระหว่างข้อมูลดิบ รหัส เมทริกซ์กรณี และข้อสรุปเชิงธีม

กรอบนิรนัย 5 มิติ ทำหน้าที่เป็นแนวคิดนำทางมิใช่หมวดที่บังคับข้อมูลทั้งหมด รหัสที่ไม่สอดคล้องกับกรอบเดิมได้รับการเก็บไว้และเปรียบเทียบซ้ำ จนพัฒนาเป็นธีมที่ 6 เรื่องความทันเวลา และความเสมอภาคในการ

เข้าถึงข้อมูลสิทธิในการเลือกข้อความอ้างอิง ผู้วิจัยพิจารณาทั้งกรณีที่เป็นตัวแทนของรูปแบบร่วมและกรณีที่ทำให้ข้อสรุปมีเงื่อนไข เช่น ผู้ที่พอใจกับการอยู่ลำพัง ผู้ที่ไม่ต้องการทำงานต่อและผู้ที่มีสิทธิคล้ายกันแต่รู้สึกมั่นคงต่างกัน วิธีดังกล่าวช่วยลดการเลือกนำเสนอเฉพาะหลักฐานที่สนับสนุนข้อสรุปเดิม

ความเพียงพอของข้อมูล พิจารณาจากความเฉพาะเจาะจงของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ความครอบคลุมของวัตถุประสงค์ ความหลากหลายของสถานภาพและการทบทวนธีมอย่างต่อเนื่องตามแนวคิดพลังของข้อมูล (Malterud, K. et al., 2016) เมื่อข้อมูลช่วงท้ายไม่ก่อให้เกิดธีมหลักใหม่แม้ยังเพิ่มรายละเอียดระดับธีมย่อย จึงสรุปว่าข้อมูลมีความเพียงพอเชิงสารสนเทศและอิ่มตัวในระดับธีมหลักไม่ได้อ้างว่าอิ่มตัวสมบูรณ์ในทุกความหมายหรือทุกสถานภาพ (Hennink, M. M. et al., 2017)

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ใช้เกณฑ์ครบ 4 ด้าน (Lincoln, Y. S. & Guba, E. G., 1985) ได้แก่ ความน่าเชื่อถือของข้อค้นพบโดยย้อนตรวจคำอ้างกับเสียงต้นฉบับและเปรียบเทียบหลักฐานข้ามกลุ่ม ความสามารถในการถ่ายโยง โดยบรรยายบริบทเกณฑ์คัดเลือกและองค์ประกอบของผู้ให้ข้อมูลความเชื่อถือได้ของกระบวนการโดยเก็บร่องรอยการตัดสินใจตั้งแต่รหัสเริ่มต้นจนถึงการปรับชื่อธีมและความเป็นกลาง โดยเชื่อมข้อสรุปกับข้อความสัมภาษณ์กรณีที่แตกต่างจากแนวโน้มหลักและเอกสารสิทธิประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง เอกสารถูกใช้เพื่อตรวจสอบบริบทเชิงสถาบันมิได้ใช้ตัดสินแทนความหมายที่ผู้ให้ข้อมูลมอบแก่ประสบการณ์ของตน

ผู้วิจัยจัดทำบันทึกสะท้อนคิดระหว่างการวิเคราะห์โดยเฉพาะสมมติฐานเกี่ยวกับความมั่นคงของแต่ละสถานภาพและความเชื่อว่าการทำงานต่อย่อมเป็นผลดีเสมอ เมื่อพบกรณีที่ไม่สอดคล้องผู้วิจัยปรับข้อสรุปจากการจัดลำดับสถานภาพแบบตายตัวเป็นการอธิบายปฏิสัมพันธ์ระหว่างฐานทรัพยากร เงื่อนไขกำกับ และกลยุทธ์ของบุคคล การตีความขั้นสุดท้ายจึงเน้นขอบเขตและเงื่อนไขของข้อค้นพบมากกว่าการเหมารวมว่าผู้ให้ข้อมูลในสถานภาพเดียวกันมีประสบการณ์เหมือนกัน

จริยธรรมการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ได้รับการรับรองแบบยกเว้นจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เลขที่ psu.pn.2177/69 ลงวันที่ 4 กันยายน 2569 ผู้ให้ข้อมูลได้รับคำชี้แจงและให้ความยินยอมก่อนสัมภาษณ์ มีสิทธิปฏิเสธหรือถอนตัวโดยไม่เกิดผลกระทบ ข้อมูลส่วนบุคคลถูกปกปิดด้วยรหัสแทนชื่อและจัดเก็บในพื้นที่จำกัดการเข้าถึงตามระยะเวลาที่โครงการกำหนด

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดรหัส PR สำหรับกลุ่มหลังเกษียณและ PRE สำหรับกลุ่มก่อนเกษียณ ตามด้วย CIV ข้าราชการ PERM ลูกจ้างประจำ CONV พนักงานมหาวิทยาลัยเปลี่ยนสถานภาพ UNIV พนักงานมหาวิทยาลัย และ REV พนักงานเงินรายได้ การนำเสนอคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลใช้รหัสแทนชื่อเพื่อรักษาความลับ โดยการอ้างอิงคำให้สัมภาษณ์ระบุรหัสผู้ให้ข้อมูล ประเภทแหล่งข้อมูล และวันที่สัมภาษณ์ ทั้งนี้ รหัสที่ใช้ในเนื้อหาสอดคล้องกับรายการข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในส่วนเอกสารอ้างอิง ผลการวิเคราะห์พบ 6 ธีมหลัก ซึ่งตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้งด้านประสบการณ์ก่อน–หลังเกษียณ ความแตกต่างตามสถานภาพและแนวทางสนับสนุนของมหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 ธีมหลักและแก่นความหมายจากการเปรียบเทียบก่อน–หลังเกษียณ

ธีมหลัก	ก่อนเกษียณ	หลังเกษียณ	แก่นความหมาย
1. ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ	ประเมินสิทธิ เงินออม หนี้และรายได้เสริม	ลดรายจ่าย ใช้รายได้ หลายทาง และปรับความ คาดหวัง	ฐานสิทธิกำหนดจุดเริ่มต้น แต่หนี้และครัวเรือนกำหนด ความพอเพียงที่รับรู้
2. ความต่อเนื่องทาง สังคมและบทบาท	เตรียมกิจกรรม บทบาทครอบครัวหรืองานต่อ	รักษาเครือข่ายเดิมและสร้างกิจวัตรทดแทน	การปรับตัวที่ดีต้องมีโครง สร้างเวลา ความสัมพันธ์ และบทบาทที่มีความหมาย
3. อัตลักษณ์และความหมาย	พร้อมในทางปฏิบัติแต่ยังใจหายต่อการพ้นบทบาท	นิยามตนผ่านอิสระ ครอบครัว วิชาชีพ และการเป็นผู้ให้	การเกษียณเป็นการจัดวางอัตลักษณ์ใหม่มากกว่าการ สูญเสียทั้งหมด
4. สุขภาพและหลักประกันการรักษา	คาดว่าจะมีเวลาดูแลสุขภาพแต่กังวลโรคและสิทธิรักษา	ความเครียดลดลงแต่โรคเดิมและความต่างของ สิทธิยังคงอยู่	เวลาเอื้อต่อการดูแลตนเอง ขณะที่ความมั่นคงด้าน สุขภาพขึ้นกับสิทธิและ ครัวเรือน
5. คุณภาพชีวิต	คาดหวังอิสระ ครอบครัวและกิจกรรมที่เลือกเอง	พึงพอใจเมื่อควบคุมเวลาและมีบทบาทที่มีคุณค่า	คุณภาพชีวิตเกิดจากอำนาจเลือกภายใต้ข้อจำกัด
6. ข้อมูลและการสนับสนุน	ต้องการข้อมูลสิทธิรายบุคคลล่วงหน้า	เห็นผลของข้อมูลล่าช้าและช่องทางติดตามที่ไม่ต่อเนื่อง	ความทันเวลาของข้อมูลเป็นทรัพยากรและมิติของความ เสมอภาค

1. ความคาดหวังและความกังวลของบุคลากรก่อนเกษียณ และประสบการณ์การปรับตัวของบุคลากรหลังเกษียณในมิติเศรษฐกิจ สังคม จิตใจ สุขภาพ และความพึงพอใจในชีวิต

กลุ่มก่อนเกษียณส่วนใหญ่รับรู้ว่าตนมีเวลาเตรียมตัวและได้วางแผนกิจกรรม ที่อยู่อาศัย รายได้ หรือการดูแลสุขภาพไว้แล้ว ความพร้อมเชิงปฏิบัติจึงอยู่ในระดับค่อนข้างดีแต่ไม่ได้ทำให้ความรู้สึกสูญเสียหายไป ผู้ให้ข้อมูลบางราย รู้สึกใจหายเมื่อคาดว่าจะยุติกิจวัตรการมาทำงาน ไม่ได้พบเพื่อนร่วมงานหรือวางมือจากงานที่สร้างไว้ ความพร้อมด้านทรัพยากรและการปล่อยบทบาทเดิมจึงเป็นคนละกระบวนการและเกิดขึ้นพร้อมกันได้

ตัวอย่างเช่น ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งสะท้อนการเตรียมตัวล่วงหน้าด้านกิจกรรมและบทบาทหลังเกษียณว่า *“ผมเตรียมมาประมาณ 2 ปีแล้ว เตรียมไว้ว่าหลังเกษียณเราจะทำอะไร”* (ผู้ให้ข้อมูลรหัส PRE-PERM-01, 2569)

ในขณะเดียวกัน ความพร้อมเชิงปฏิบัติไม่ได้ทำให้ความรู้สึกสูญเสียบทบาทหายไปทั้งหมด ดังที่ผู้ให้ข้อมูลอธิบายว่า *“รู้สึกใจหาย เพราะทุกวันตื่นมาก็ต้องมาทำงาน อยู่ ๆ ตื่นมาแล้วไม่ได้ไปไหน ก็ต้องรู้สึกใจหาย”* (ผู้ให้ข้อมูลรหัส PRE-PERM-02, 2569)

ด้านเศรษฐกิจ ผู้มีบำนาญหรือบำเหน็จรายเดือนมองว่า รายได้ประจำช่วยลดความไม่แน่นอนโดยเฉพาะเมื่อไม่มีหนี้หรือภาระครอบครัวสูง กลยุทธ์ที่ใช้ร่วมกันคือการลดรายจ่าย เก็บเงินก้อนเป็นเงินสำรองและต่อยอดทรัพย์สินหรือทักษะเดิมเป็นรายได้ เช่น งานเกษตร ธุรกิจส่วนตัว งานที่ปรึกษา และงานนอกเวลา ส่วนผู้ที่ไม่มีบำนาญจากมหาวิทยาลัย กังวลว่าเงินก้อนและสิทธิประกันสังคมอาจไม่เพียงพอเมื่อเผชิญค่ารักษาพยาบาลหรือยังมีผู้พึ่งพิง ความพร้อมทางการเงินจึงเกิดจากทั้งโครงสร้างสิทธิและความสามารถจัดการทรัพยากร

“ผมไม่คิดว่าจะหารายได้เพิ่ม จะปล่อยวางเรื่องงาน แล้วทำกินเอง ปลูกผักหรือทำสวน” (ผู้ให้ข้อมูลรหัส PRE-PERM-01, 2569)

เส้นทางออกจากบทบาทของกลุ่มก่อนเกษียณมีอย่างน้อย 3 แบบ ได้แก่ ออกจากงานประจำ และเข้าสู่บทบาทใหม่ ทำงานต่อในรูปแบบจ้างรายปีหรืองานนอกเวลา และคงบทบาทวิชาชีพหรือบริหารไว้ เพราะองค์กรยังต้องการความเชี่ยวชาญ การทำงานต่อช่วยรักษารายได้ เครือข่ายและอัตลักษณ์ แต่ในบางกรณีทำให้การเกษียณเป็นเพียงการเปลี่ยนสถานะด้านสิทธิ โดยยังไม่ได้ลดภาระงาน กิจกรรมที่วางแผนไว้ เช่น ทำสวน

ออกกำลังกาย ดูแลหลาน ศาสนกิจ ท่องเที่ยว และพบกลุ่มเพื่อน มักต่อยอดจากความชอบเดิมจึงเป็นการสร้างความต่อเนื่องมากกว่าการเริ่มชีวิตใหม่ทั้งหมด

“ก็อยากจะมาต่อเหมือนกัน เพราะยังมีความสุขกับการทำงาน” (ผู้ให้ข้อมูลรหัส PRE-REV-02, 2569)

สุขภาพเป็นทั้งเป้าหมายและแหล่งความไม่แน่นอน ผู้ให้ข้อมูลคาดว่าจะใช้เวลาหลังเกษียณเพื่อออกกำลังกาย ควบคุมอาหาร และพบแพทย์ แต่หลายรายมีโรคเรื้อรังที่ต้องติดตาม สิทธิรักษาพยาบาลหลังเกษียณจึงเป็นข้อกังวลเด่น โดยเฉพาะกลุ่มที่ต้องพึ่งประกันสังคม หลักประกันสุขภาพ ประกันส่วนบุคคล เงินออม หรือสิทธิของคู่สมรส ความคาดหวังต่อคุณภาพชีวิตจึงเป็นความหวังแบบมีเงื่อนไข กล่าวคือจะมีชีวิตที่ดีได้หากสุขภาพไม่ทรุด เงินไม่หมดเร็ว และยังมีสิ่งที่มีความหมายให้ทำ

“พยายามเรื่องอาหารการกิน แล้วก็ออกกำลังกาย” (ผู้ให้ข้อมูลรหัส PRE-PERM-02, 2569)

ผู้เกษียณแล้วประเมินความมั่นคงทางเศรษฐกิจจากความสามารถดำรงชีวิตอย่างต่อเนื่องมากกว่าจำนวนรายได้เพียงตัวเดียว บำนาญหรือบำเหน็จรายเดือนทำหน้าที่เป็นฐานที่คาดการณ์ได้ แต่ความมั่นคง จริงยังขึ้นกับหนี้ ภาระครอบครัว ค่าครองชีพ และรายได้เสริม ผู้ที่ปลอดหนี้หรือลดรายจ่ายได้มักรู้สึกมั่นคง แม้รายได้หลังเกษียณลดลง ขณะที่งานเกษตร งานค้าขาย งานฝีมือ และกิจการครอบครัว ทำหน้าที่เป็นกันชนสำหรับบางราย

สำหรับกลุ่มหลังเกษียณ ภาวะปลอดหนี้ช่วยให้รายได้ประจำหลังเกษียณถูกมองว่าเพียงพอมากขึ้น ดังคำสะท้อนว่า *“มันโชคดีตรงที่ว่าหนี้เราหมดไง เราก็อาศัยเงินบำนาญนี่แหละพยุงตัวไว้”* (ผู้ให้ข้อมูลรหัส PR-CONV-03, 2569)

ผู้เกษียณส่วนใหญ่ยังรักษาความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานผ่านโทรศัพท์ สื่อออนไลน์ การกลับไปเยี่ยมหน่วยงานหรือการเป็นที่ปรึกษา พร้อมสร้างกิจวัตรผ่านครอบครัว ชุมชน ศาสนา การออกกำลังกาย การค้าขาย และการท่องเที่ยว กิจกรรมเหล่านี้ทดแทนโครงสร้างเวลาจากงานประจำและทำให้ยังรับรู้ว่าตนมีบทบาท อย่างไรก็ตาม ความสันโดษที่บุคคลเลือกเอง ไม่ใช่ความล้มเหลวในการปรับตัว ผู้ที่เดิมชอบอยู่คนเดียวสามารถพึงพอใจได้เมื่อวิถีชีวิตหลังเกษียณ สอดคล้องกับบุคลิกของตน

“คือโดยปกติพี่เป็นคนที่ว่าชอบอยู่คนเดียวอยู่แล้วปกติ” (ผู้ให้ข้อมูลรหัส PR-CONV-05, 2569)

อัตลักษณ์หลังเกษียณมีทั้งการคงบทบาทวิชาชีพผ่านงานต่อหรือการให้คำปรึกษา และการนิยามตนผ่านบทบาทใหม่ เช่น คนทำสวน นักท่องเที่ยว ผู้ดูแลครอบครัว หรือผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ แก่นร่วมคืออิสระในการกำหนดเวลาและความรู้สึกว่ายังเป็นประโยชน์ ผู้ให้ข้อมูลหลายรายยังรับรู้ว่าสุขภาพจิตดีขึ้นเมื่อพ้นแรงกดดันจากงาน แต่โรคเรื้อรังและข้อจำกัดการเคลื่อนไหวยังคงต้องจัดการ ความมั่นคงด้านสุขภาพจึงเป็นผลร่วมของสิทธิส่วนบุคคลและทรัพยากรของครัวเรือน

“ผมจะไปไหนก็ได้ ผมไม่ต้องขออนุญาตใครแล้ว” (ผู้ให้ข้อมูลรหัส PR-CIV-01, 2569)

“มหาวิทยาลัยหาคนใหม่มาแทนเราได้เสมอ แต่ครอบครัวขาดเราไม่ได้” (ผู้ให้ข้อมูลรหัส PR-UNIV-02, 2569)

ในกรณีที่มีการให้คะแนน ความพึงพอใจหลังเกษียณอยู่ในช่วง 8 - 10 คะแนน เหตุผลสำคัญคือการควบคุมเวลาได้ อยู่กับครอบครัวและทำกิจกรรมที่ชอบ เนื่องจากคะแนนมีไม่ครบทุกราย การวิจัยจึงใช้ประกอบคำอธิบายรายกรณีเท่านั้น ไม่คำนวณค่าเฉลี่ยหรือทดสอบเชิงสถิติ ผู้ให้ข้อมูลสามารถพึงพอใจในชีวิตพร้อมกับยอมรับข้อจำกัดด้านรายได้ สุขภาพ หรือภาระครอบครัวได้ หากยังรู้สึกว่าตนเลือกวิถีชีวิตและมีบทบาทที่มีคุณค่า

2. ความสอดคล้องและความแตกต่างระหว่างความคาดหวังก่อนเกษียณกับประสบการณ์หลังเกษียณ และความแตกต่างตามสถานภาพการจ้างงาน 5 ประเภท

ความคาดหวังก่อนเกษียณสอดคล้องกับประสบการณ์หลังเกษียณในเรื่องรายได้ที่ลดลง ความสำคัญของครอบครัว การดูแลสุขภาพ กิจกรรมทดแทน และอิสระในการใช้เวลา ความแตกต่างที่เห็นชัด อยู่ที่ความเข้มของ

อารมณ์และรายละเอียดการดำเนินชีวิต กลุ่มก่อนเกษียณมักกังวลต่อสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น ขณะที่กลุ่มหลังเกษียณประเมินจากค่าใช้จ่าย ภาระ และสิทธิที่เข้าถึงได้จริง ความใจหายก่อนเกษียณ มักลดลงเมื่อบุคคลสร้างกิจวัตรใหม่ แต่ปัญหาข้อมูลสิทธิและหลักประกันการรักษาปรากฏชัดขึ้นเมื่อพ้นงาน

ตารางที่ 3 เมทริกซ์ความสอดคล้องและความแตกต่างระหว่างความคาดหวังก่อนเกษียณกับประสบการณ์หลังเกษียณ

มิติ	ความสอดคล้อง	ความแตกต่างที่พบ	ข้อสรุปเชิงตีความ
เศรษฐกิจ	ทั้งสองกลุ่มเห็นว่ารายได้ลดลง ต้องชดเชยด้วยการลดรายจ่าย เงินออม หรืองานเสริม	ก่อนเกษียณกังวลความเพียงพอในอนาคต ส่วนหลังเกษียณประเมินจากรายจ่ายและภาระจริง	ความพอเพียงเกิดจากการจัดการทรัพยากร ไม่ได้กำหนดจากจำนวนเงินเพียงอย่างเดียว
สังคมและบทบาท	ครอบครัว กิจกรรม และการทำงานต่อเป็นแหล่งยึดโยงร่วมกัน	ก่อนเกษียณกังวลใจหายหรือเหงา แต่หลังเกษียณส่วนใหญ่สร้างกิจวัตรทดแทนได้	ความกังวลล่วงหน้ามักลดลงเมื่อบทบาทใหม่เริ่มทำงานจริง
จิตใจและอัตลักษณ์	ทั้งสองกลุ่มต้องการรักษาความมีคุณค่าและความต่อเนื่องของตัวตน	ก่อนเกษียณเน้นการปล่อยมือ ส่วนหลังเกษียณเน้นอิสระและการนิยามตัวตนใหม่	อัตลักษณ์ไม่ได้หายไป แต่ถูกจัดลำดับใหม่ผ่านบทบาทที่เลือกได้
สุขภาพ	ทั้งสองกลุ่มมองสุขภาพเป็นเงื่อนไขสำคัญของชีวิตที่ดี	ก่อนเกษียณคาดว่าจะดูแลตนมากขึ้นหลังเกษียณพบทั้งประโยชน์จากเวลาที่เพิ่มและข้อจำกัดของโรคกับสิทธิ	แผนสุขภาพต้องรวมโรคเรื้อรังและสิทธิรักษา ไม่ใช่เฉพาะการออกกำลังกาย
คุณภาพชีวิต	อิสระ ครอบครัว และกิจกรรมที่ชอบเป็นแหล่งความสุขร่วมกัน	ก่อนเกษียณเป็นความหวังแบบมีเงื่อนไข หลังเกษียณเป็นความพึงพอใจจากกิจวัตรจริง	คุณภาพชีวิตเกิดจากอำนาจเลือกและความหมายมากกว่าการหยุดทำงานเพียงอย่างเดียว
ข้อมูลและองค์กร	ทั้งสองกลุ่มต้องการความชัดเจนของสิทธิและช่องทางปรึกษา	ก่อนเกษียณพบความเร่งด่วนของข้อมูล หลังเกษียณเห็นผลของช่องว่างสิทธิและการเข้าถึงจริง	ข้อมูลที่ทันเวลาคือทรัพยากรในการปรับตัวและมิติของความเสมอภาคเชิงสถาบัน

ตารางที่ 4 ฐานทรัพยากร ความเสี่ยง และรูปแบบการปรับตัวจำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	ฐานทรัพยากรเด่น	ความเสี่ยงหรือช่องว่าง	รูปแบบการปรับตัวที่พบ
ข้าราชการ	บำนาญ เงินสะสม และสิทธิรักษาค่อนข้างแน่นอน	ภาระครัวเรือน โรคเรื้อรัง และความห่วงงานเดิม	เก็บเงินก้อน ทำกิจกรรมส่วนตัว หรือคงบทบาทผู้เชี่ยวชาญ
ลูกจ้างประจำ	บำเหน็จรายเดือนและเงินสะสมในบางราย	รายได้สุทธิลดลงและสิทธิรักษาเปลี่ยนแปลง	ลดรายจ่าย ดูแลครอบครัว ทำสวน หรืองานเสริม
พนักงานมหาวิทยาลัยเปลี่ยนสถานภาพ	สิทธิเดิมร่วมกับเงินชดเชยหรือรายได้จากงานต่อ	ข้อมูลกองทุนล่าช้า หนี้ และการพ้นสิทธิบางประเภท	ทำงานต่อ เป็นที่ปรึกษา ดูแลครอบครัว และบริหารสิทธิหลายระบบ
พนักงานมหาวิทยาลัย	เงินก้อน เงินชดเชย ประกันสังคม กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (ถ้ามี) และเงินออม	ขาดรายได้ประจำและกังวลค่ารักษาระยะยาว	ทำงานต่อ ใช้ทักษะเดิม และบริหารเงินก้อนเป็นรายได้
พนักงานเงินรายได้	ประกันสังคม กองทุน และทรัพยากรครัวเรือน	เงินสะสมจำกัดและข้อมูลสิทธิไม่ทั่วถึง	พึ่งรายได้เสริม ลดรายจ่าย และใช้การสนับสนุนจากครัวเรือน

สถานภาพการจ้างงานกำหนดชนิด ความต่อเนื่อง และความแน่นอนของรายได้กับสิทธิรักษาพยาบาล แต่ไม่สามารถทำนายคุณภาพชีวิตได้โดยตรง เพราะผู้ที่อยู่ในสถานภาพเดียวกันยังแตกต่างกันตามหนี้ โครงสร้าง

ครัวเรือน สุขภาพ การเข้าถึงข้อมูล และโอกาสทำงานต่อ ความเหลื่อมล้ำจึงมีทั้งระดับระหว่างสถานภาพและภายในสถานภาพเดียวกัน ข้อค้นพบข้ามทุกกลุ่มคือผู้ให้ข้อมูลต้องการข้อมูลที่ระบุยอดเงิน เงื่อนไข วันสิ้นสุดสิทธิ และช่องทางดำเนินการของตนเองมากกว่าการบรรยายสิทธิแบบทั่วไปผู้ที่ติดต่อหน่วยงานด้วยตนเองมักได้ข้อมูลมากกว่า จึงเกิดช่องว่างระหว่างผู้ใช้สิทธิเชิงรุกกับผู้ที่รอรับข้อมูล

ความแปรผันภายในสถานภาพและกรณีที่แตกต่างจากแนวโน้มหลัก

การเปรียบเทียบรายกรณีแสดงว่ามีสิทธิคล้ายกัน ไม่ได้หมายถึงรู้สึกมั่นคงเท่ากันในกลุ่มที่มีบำนาญหรือบำเหน็จรายเดือน ผู้ที่ปลอดหนี้และมีค่าใช้จ่ายยืดหยุ่นมองรายได้ประจำว่าเพียงพอ ขณะที่ผู้มีภาระการศึกษาของบุตร การดูแลญาติหรือค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพยังต้องจัดสรรเงินอย่างระมัดระวัง ในทางกลับกันผู้ไม่มีบำนาญจากมหาวิทยาลัยบางรายกลับประเมินชีวิตเชิงบวกเพราะมีเงินออมงานเสริมหรือคู่สมรสเป็นกันชน ข้อมูลจึงไม่สนับสนุนการเรียงลำดับคุณภาพชีวิตจากประเภทการจ้างงานเพียงตัวแปรเดียว แต่สนับสนุนการประเมินฐานสิทธิควบคู่กับหนี้ ภาระครัวเรือน สุขภาพ และทรัพยากรที่ใช้ได้จริง

ด้านบทบาทและความสัมพันธ์ พบทั้งกรณีที่การทำงานต่อช่วยรักษารายได้ สังคม และอัตลักษณ์ กับกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการยุติงานเพื่อมีอิสระอย่างแท้จริง การทำงานต่อจึงไม่ใช่ตัวชี้วัดการปรับตัวที่ดีโดยอัตโนมัติ แต่เป็นทางเลือกที่เหมาะเมื่อสอดคล้องกับความสมัครใจ สุขภาพ และเป้าหมายชีวิต เช่นเดียวกับการอยู่ลำพังผู้ให้ข้อมูลที่เลือกความสันโดษและมีวิถีชีวิตสอดคล้องกับบุคลิกสามารถพึงพอใจได้ ต่างจากการแยกตัวที่เกิดจากการสูญเสียเครือข่ายโดยไม่สมัครใจ กรณีเหล่านี้ทำให้คำว่ากิจกรรมและเครือข่ายต้องตีความจากความหมายของบุคคล ไม่ใช่นับจากความถี่เพียงอย่างเดียว

3. แนวทางพัฒนาระบบเตรียมความพร้อมและสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านสู่การเกษียณของมหาวิทยาลัย

ผลการสังเคราะห์เสนอให้มหาวิทยาลัยเปลี่ยนจากกิจกรรมเตรียมเกษียณแบบครั้งเดียวเป็นระบบสนับสนุนต่อเนื่อง 4 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะ 3 - 5 ปีก่อนเกษียณ เน้นประเมินฐานทรัพยากร หนี้ สุขภาพ ความพร้อมทางจิตใจ และการวางแผนบทบาทหลังเกษียณเชิงป้องกัน 2) ระยะ 12 - 24 เดือนก่อนเกษียณ จัดทำข้อมูลสิทธิรายบุคคล ตรวจสอบเงินสะสม/กองทุน สิทธิรักษาพยาบาล และแผนรายได้ พร้อมให้คำปรึกษาเฉพาะสถานภาพ 3) ระยะ 3 - 6 เดือนก่อนเกษียณ จัดบริการแบบจุดเดียว ตรวจเอกสาร ขั้นตอนรับสิทธิ การเงิน สุขภาพ และการส่งต่องาน/ความรู้ และ 4) ระยะ 0 - 12 เดือนหลังเกษียณ ติดตามการเข้าถึงสิทธิ ปัญหาการปรับตัว และเชื่อมโยงเครือข่ายหรือบทบาทที่ผู้เกษียณประสงค์จะมีต่อมหาวิทยาลัย ระบบดังกล่าวควรจำแนกตามสถานภาพการจ้างงานควบคู่กับการประเมินความเสี่ยงรายบุคคล

อภิปรายผล

เมื่อพิจารณาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิจัยชี้ว่าการเกษียณไม่ได้สิ้นสุดในวันพ้นงาน แต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านบทบาทที่การปล่อยบทบาทเดิมและการสร้างบทบาทใหม่เกิดขึ้นควบคู่กัน ผู้ใกล้เกษียณส่วนใหญ่เตรียมตัวในทางปฏิบัติแล้วแต่ยังรู้สึกใจหายต่อการสิ้นสุดบทบาท ส่วนผู้เกษียณแล้วบางรายยังทำงานต่อหรือเป็นที่ปรึกษา จึงคงบทบาทวิชาชีพไว้บางส่วน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดการถอนตัวจากบทบาท (Ebaugh, H. R. F., 1988) และงานร่วมสมัยที่ชี้ว่าการจัดการอัตลักษณ์และเครือข่ายทางสังคมก่อนเกษียณช่วยสนับสนุนความผาสุกในช่วงเปลี่ยนผ่าน (La Rue, C. J. et al., 2024); (Wood, R. E. & Pachana, N. A., 2025)

ในช่วงก่อนเกษียณ การเตรียมกิจกรรม ที่อยู่อาศัย แผนรายได้ และเครือข่ายนอกงาน สะท้อนการขัดเกลาทางสังคมล่วงหน้า เพราะบุคคลเริ่มทดลองคิดและปฏิบัติจากมุมของบทบาทในอนาคตก่อนวันพ้นงาน (Merton, R. K., 1957) อย่างไรก็ตาม การเตรียมเชิงพฤติกรรมไม่ได้ทำให้อารมณ์ใจหายหมดไปทันที จึงควรแยกความพร้อมที่จะดำเนินชีวิตออกจากความพร้อมที่จะปล่อยบทบาท การสนับสนุนที่มีคุณภาพต้องช่วยทั้งการ

ตัดสินใจเชิงทรัพยากรและการทดลองบทบาทใหม่ เช่น การจัดสรรเวลาทำสวน การดูแลสมาชิกครอบครัว หรือการทำงานวิชาชีพในระดับที่บุคคลเลือกได้

ความต่อเนื่องของความสัมพันธ์ ทักษะ งานอดิเรก และกิจวัตรเดิมเป็นกลไกสำคัญในการปรับตัว ผู้เกษียณไม่ได้สร้างชีวิตใหม่จากศูนย์ แต่เลือกนำสิ่งที่มีอยู่เดิมมาจัดวางใหม่ให้เหมาะกับเวลาและสุขภาพ ข้อค้นพบนี้สนับสนุนทฤษฎีความต่อเนื่อง (Atchley, R. C., 1989); (Richardson, V. & Kilty, K. M., 1991) การทำสวน ดูแลครอบครัว ทำงานต่อ หรือเป็นที่ปรึกษา ไม่ได้เป็นเพียงการใช้เวลาว่าง แต่ช่วยสร้างโครงสร้างเวลา ความสัมพันธ์และความรู้สึกว่าตนยังมีคุณค่า

กิจกรรมที่มีความหมายทำหน้าที่เชื่อมอัตลักษณ์ สังคม และอิสระเข้าด้วยกัน โดยความหมายในชีวิตมีบทบาทสำคัญระหว่างการเปลี่ยนผ่านซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบนี้ (Wood, R. E. & Pachana, N. A., 2025) สอดคล้องกับกรอบที่ให้ความสำคัญกับการสร้างอัตลักษณ์ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความเป็นอิสระ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Fadeeva, A. et al., 2025) ผลการวิจัยยังสนับสนุนข้อเสนอให้การเตรียมเกษียณครอบคลุมการจัดการอัตลักษณ์ทางสังคม ไม่จำกัดเฉพาะการวางแผนการเงิน (La Rue, C. J. et al., 2024)

อย่างไรก็ตาม แบบจำลองเชิงสังเคราะห์ 4 ชั้นที่เสนอในการศึกษานี้ (ภาพที่ 1) มีจุดต่างจากกรอบ R-Adj (Retirement Adjustment framework) อย่างมีนัยสำคัญ กรอบดังกล่าวพัฒนาจากกลุ่มผู้เกษียณทั่วไปที่ไม่ได้สังกัดองค์กรเดียวกันและไม่จำแนกตามสถานภาพการจ้างงาน โดยวางน้ำหนักที่กลไกจิตวิทยาระดับบุคคล 3 ด้าน คือ การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และความเป็นอิสระ ซึ่งเชื่อมโยงกันผ่านกิจกรรมเป็นแกนกลาง ขณะที่ปัจจัยเชิงสถาบัน เช่น สิทธิประโยชน์หรือระบบองค์กร ปรากฏเพียงในชั้นบริบทรอบนอก มิใช่กลไกเชื่อมโยงหลัก (Fadeeva, A. et al., 2025) ในทางตรงข้าม แบบจำลองของการศึกษานี้ให้ความสำคัญกับโครงสร้างสถาบันเป็นแกนกลางของการวิเคราะห์ โดยเฉพาะความแตกต่างของฐานสิทธิระหว่างสถานภาพการจ้างงาน 5 ประเภทภายในองค์กรเดียวกัน และยกให้ความทันเวลาและความถูกต้องของข้อมูลสิทธิเป็นตัวเชื่อมเชิงโครงสร้างระหว่างฐานทรัพยากรกับผลลัพธ์ที่รับรู้ ซึ่งเป็นมิติที่กรอบ R-Adj ยังไม่ได้ให้น้ำหนักอย่างชัดเจน

ในด้านการออกแบบการวิจัย กรอบเดิมพัฒนาจากการเปรียบเทียบผู้เกษียณระยะยาวกับผู้เพิ่งเกษียณด้วยข้อมูลย้อนหลังทั้งหมด (Fadeeva, A. et al., 2025) ขณะที่การศึกษานี้เปรียบเทียบความคาดหวังของกลุ่มก่อนเกษียณกับประสบการณ์จริงของกลุ่มหลังเกษียณ ทำให้เห็นทั้งช่องว่างระหว่างการคาดการณ์กับความเป็นจริงและมิติความเสมอภาคเชิงสถาบันที่กรอบเดิมยังไม่ครอบคลุม ด้วยเหตุนี้ แบบจำลองที่เสนอจึงมิได้เป็นเพียงการยืนยันซ้ำกรอบ R-Adj แต่เป็นการขยายกรอบดังกล่าวให้ครอบคลุมมิติสถาบันในองค์กรที่มีสถานภาพการจ้างงานหลากหลายอยู่ร่วมกัน ซึ่งยังไม่ปรากฏเป็นแกนหลักในกรอบการปรับตัวหลังเกษียณที่ผู้วิจัยได้ทบทวน

สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ด้านเศรษฐกิจ สถานภาพการจ้างงานทำหน้าที่เป็นโครงสร้างของทรัพยากร เพราะกำหนดว่าบุคคลเริ่มต้นด้วยรายได้ประจำ เงินก้อน และสิทธิรักษาในลักษณะใด อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ไม่ได้ถูกกำหนดโดยสถานภาพแบบตายตัว หนี้ ภาระครัวเรือน สุขภาพ และโอกาสทำงานต่อสามารถทำให้ผู้มีสิทธิคล้ายกันรู้สึกมั่นคงต่างกัน ประเด็นนี้ขยายงานเดิมที่เน้นระดับความพร้อมรายด้าน (ยุทธพงษ์ จักรคม และคณะ, 2565) และสอดคล้องกับงานที่อธิบายว่าการปรับตัวหลังเกษียณเกิดจากปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนบุคคลและบริบท (Fadeeva, A. et al., 2025) โดยแสดงให้เห็นว่าความพร้อมคือความสามารถในการเปลี่ยนสิทธิและทรัพยากรให้เป็นชีวิตประจำวันที่จัดการได้

ความเหลื่อมล้ำที่พบจึงมี 2 ระดับ ระดับแรกคือความต่างระหว่างสถานภาพ ซึ่งกำหนดชนิดของรายได้ เงินก้อน และหลักประกันสุขภาพ ระดับที่ 2 คือความต่างภายในสถานภาพเดียวกัน ซึ่งเกิดจากหนี้ ผู้พึ่งพิง การถือครองทรัพย์สิน สุขภาพของตนและคู่สมรส ตลอดจนความสามารถใช้ทักษะเดิมสร้างรายได้ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอว่า การวางแผนเกษียณเกิดภายใต้โอกาสและข้อจำกัดทางสังคมที่ไม่เท่ากัน (Moffatt, S. &

Heaven, B., 2017) และทำให้เห็นว่าทรัพยากรครัวเรือนเป็นตัวกลางสำคัญระหว่างสิทธิตามสถานภาพกับความมั่นคงที่บุคคลสัมผัสได้

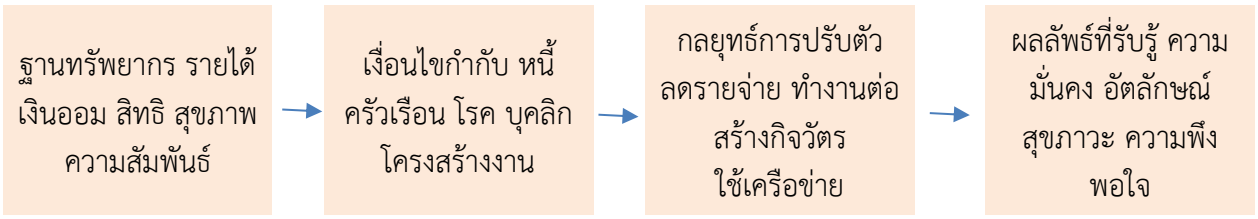
สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ช่องว่างสำคัญไม่ได้อยู่ที่การมีหรือไม่มีสิทธิเท่านั้น แต่รวมถึงการรับรู้สิทธิอย่างถูกต้องและทันเวลา ผู้ที่ได้รับข้อมูลล่าช้าหรือไม่เข้าใจเงื่อนไขอาจเสียโอกาสในการวางแผนกองทุนการรักษาพยาบาล หรือการใช้เงินสวัสดิการ ข้อมูลสิทธิรายบุคคลจึงควรถูกมองเป็นทรัพยากรของการเตรียมเกษียณและมิติของความเสมอภาค ผลดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอว่าโครงการเตรียมเกษียณควรช่วยปรับความคาดหวังให้ใกล้เคียงความเป็นจริง (Cohen-Mansfield, J. & Regev, I., 2018) และงานใหม่ที่เน้นบทบาทของปัจจัยบริบทและความหมายต่อการปรับตัว (Fadeeva, A. et al., 2025); (Wood, R. E. & Pachana, N. A., 2025) การศึกษานี้เพิ่มเติมว่าข้อมูลต้องจำแนกตามสถานภาพและสถานการณ์ของแต่ละบุคคล

ข้อจำกัดของการวิจัย

ประการแรก การเปรียบเทียบก่อนและหลังเกษียณเป็นการเปรียบเทียบคนละกลุ่มบุคคล ความแตกต่างจึงอาจสะท้อนลักษณะเฉพาะของรุ่น บุคคล หรือบริบท ไม่ใช่ผลจากการเกษียณเพียงอย่างเดียว ประการที่ 2 การศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และบางสถานภาพมีผู้ให้ข้อมูลจำนวนน้อย จึงมุ่งการถ่ายโยงเชิงวิเคราะห์มากกว่าการเป็นตัวแทนเชิงสถิติ ประการที่ 3 กลุ่มหลังเกษียณมีผู้ที่ไม่สามารถติดต่อได้ 2 ราย ทำให้เส้นทางประสบการณ์บางลักษณะอาจไม่ปรากฏ แม้ธีมหลักจากข้อมูลที่เก็บได้จะเกิดซ้ำก็ตาม ประการที่ 4 บันทึกสัมภาษณ์บางกรณีมีรายละเอียดไม่ครบทุกประเด็นและมีทั้งส่วนถอดคำกับส่วนเรียบเรียง ผู้วิจัยจึงใช้ข้อความอ้างอิงเฉพาะช่วงที่มีบริบทเพียงพอและย้อนตรวจเสียงต้นฉบับก่อนตีพิมพ์ ประการสุดท้าย กฎหมายและประกาศสิทธิประโยชน์อาจเปลี่ยนแปลงหรือใช้ต่างกันระหว่างปีงบประมาณ 2568–2569 ความแตกต่างด้านการเข้าถึงสิทธิบางส่วนจึงอาจสะท้อนช่วงเวลาของกฎ ไม่ใช่สถานภาพการจ้างงานเพียงอย่างเดียว ข้อจำกัดดังกล่าวทำให้แบบจำลองที่เสนอควรถูกตรวจสอบซ้ำด้วยการติดตามบุคคลเดิมและการวิเคราะห์เอกสารสิทธิแบบเป็นระบบ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้คือแบบจำลองเชิงสังเคราะห์การเปลี่ยนผ่านสู่การเกษียณ ซึ่งอธิบายว่าคุณภาพชีวิตหลังเกษียณไม่ได้เกิดจากสถานภาพการจ้างงานโดยตรง แต่เกิดจากกระบวนการ 4 ชั้น ได้แก่ ฐานทรัพยากร เงื่อนไขกำกับ กลยุทธ์การปรับตัว และผลลัพธ์ที่รับรู้ โดยข้อมูลสิทธิที่ถูกต้องและทันเวลาทำหน้าที่เชื่อมฐานทรัพยากรกับการตัดสินใจของบุคคล

ภาพที่ 1 แบบจำลองเชิงสังเคราะห์การเปลี่ยนผ่านสู่การเกษียณ

แบบจำลองนี้เสนอให้มหาวิทยาลัยประเมินทั้ง 4 ชั้นร่วมกัน การมีสิทธิที่มั่นคงเป็นเพียงจุดเริ่มต้น หากบุคคลมีหนี้ ภาระดูแล หรือข้อมูลไม่เพียงพอ ผลลัพธ์อาจยังเปราะบาง ในทางกลับกัน ผู้ที่มีฐานสิทธิจำกัดอาจปรับตัวได้ดีเมื่อมีครัวเรือนสนับสนุน มีทักษะสร้างรายได้ และเข้าถึงคำปรึกษาที่เหมาะสม ระบบสนับสนุนจึงต้องจำแนกตามสถานภาพควบคู่กับการประเมินความเสี่ยงรายบุคคล

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสรุปตามวัตถุประสงค์ว่า 1) บุคลากรก่อนเกษียณมีความพร้อมเชิงปฏิบัติในหลายด้าน แต่ยังมีความกังวลเรื่องรายได้ สุขภาพ การสิ้นสุดบทบาท และความชัดเจนของสิทธิ ขณะที่ผู้เกษียณแล้วปรับตัวผ่านการจัดการรายได้ การสร้างกิจวัตรใหม่ การรักษาความสัมพันธ์ และการดูแลสุขภาพ โดยคุณภาพชีวิตสัมพันธ์กับอิสระและบทบาทที่มีความหมาย 2) ความคาดหวังก่อนเกษียณสอดคล้องกับประสบการณ์หลังเกษียณในเรื่องรายได้ที่ลดลง ความสำคัญของครอบครัว สุขภาพ และอิสระ แต่แตกต่างด้านความเข้มของอารมณ์และการเข้าถึงสิทธิ สถานภาพการจ้างงานกำหนดฐานทรัพยากรเริ่มต้น ขณะที่หนี้ ภาระครัวเรือน สุขภาพ และข้อมูลสิทธิทำให้ผลลัพธ์ภายในสถานภาพเดียวกันแตกต่างกัน และ 3) มหาวิทยาลัยควรพัฒนาระบบสนับสนุนต่อเนื่อง 4 ระยะ จัดทำข้อมูลสิทธิรายบุคคล บริการให้คำปรึกษาแบบจุดเดียว และติดตามหลังเกษียณ โดยปรับตามสถานภาพและความเสี่ยงรายบุคคล ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ได้แก่ 1) จัดทำเอกสารสิทธิรายบุคคล 2) เชื่อมงาน HR การเงิน กองทุน ประกันสังคม และสิทธิรักษาพยาบาลในบริการจุดเดียว 3) เปิดช่องทางติดตามปัญหาหลังเกษียณ และ 4) สนับสนุนการคงหรืออุติบทบาทกับมหาวิทยาลัยตามความสมัครใจ สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปควรติดตามบุคคลเดิมก่อนและหลังเกษียณ และขยายการศึกษาไปยังวิทยาเขตหรือมหาวิทยาลัยอื่น

เอกสารอ้างอิง

ผู้ให้ข้อมูลรหัส PR-CIV-01. (7 ก.ย. 2569). ประสบการณ์และการปรับตัวภายหลังเกษียณอายุ. (ศุภิสรา โภชาดม, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลรหัส PR-CONV-03. (6 ก.ย. 2569). ประสบการณ์และการปรับตัวภายหลังเกษียณอายุ. (ศุภิสรา โภชาดม, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลรหัส PR-CONV-05. (7 ก.ย. 2569). ประสบการณ์และการปรับตัวภายหลังเกษียณอายุ. (ศุภิสรา โภชาดม, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลรหัส PRE-PERM-01. (4 ก.ย. 2569). ความคาดหวังและการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุ. (ศุภิสรา โภชาดม, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลรหัส PRE-PERM-02. (4 ก.ย. 2569). ความคาดหวังและการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุ. (ศุภิสรา โภชาดม, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลรหัส PRE-REV-02. (7 ก.ย. 2569). ความคาดหวังและการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุ. (ศุภิสรา โภชาดม, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลรหัส PR-UNIV-02. (6 ก.ย. 2569). ประสบการณ์และการปรับตัวภายหลังเกษียณอายุ. (ศุภิสรา โภชาดม, ผู้สัมภาษณ์)

พระราชบัญญัติกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2539. (2539). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 113 ตอนที่ 46 ก หน้า 1-21 (27 กันยายน 2539).

พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533. (2533). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 107 ตอนที่ 161 หน้า 1-47 (1 กันยายน 2533).

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2568). ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่อง การจัดสวัสดิการพนักงานเงินรายได้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. 2568. เรียกใช้เมื่อ 3 ตุลาคม 2569 จาก https://office.research.psu.ac.th/wp-content/uploads/2025/11/การจัดสวัสดิการพนักงานเงินรายได้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์-พ.ศ.2568.pdf

_____. (2569). ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่อง การจัดสวัสดิการพนักงานมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2569. เรียกใช้เมื่อ 3 ตุลาคม 2569 จาก https://www.psu.ac.th/trang/office/wp-content/uploads/2026/06/ประกาศการจัดสวัสดิการพนักงานมหาวิทยาลัย-2569.pdf

ยุทธพงษ์ จักรคม และคณะ. (2565). การเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุการทำงานของบุคลากรสายสนับสนุน คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. วารสารจันทรเกษมสาร, 28(1), 141-156.

Atchley, R. C. (1989). A continuity theory of normal aging. The Gerontologist, 29(2), 183-190.

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology, 3(2), 77-101.

Cohen-Mansfield, J. & Regev, I. (2018). Retirement preparation programs: An examination of retirement perceptions, self-mastery, and well-being. Research on Social Work Practice, 28(4), 428-437.

Ebaugh, H. R. F. (1988). Becoming an ex: The process of role exit. Chicago: University of Chicago Press.

Fadeeva, A. et al. (2025). Retirement adjustment framework: Understanding the interplay between individual and contextual factors. Journal of Prevention and Health Promotion, 6(2), 335-361.

Hennink, M. M. et al. (2017). Code saturation versus meaning saturation: How many interviews are enough? Qualitative Health Research, 27(4), 591-608.

La Rue, C. J. et al. (2024). GROUPS 4 RETIREMENT: A new intervention that supports well-being in the lead-up to retirement by targeting social identity management. Journal of Occupational and Organizational Psychology, 97(1), 1-26.

Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). Naturalistic inquiry. Beverly Hills, CA: Sage.

Malterud, K. et al. (2016). Sample size in qualitative interview studies: Guided by information power. Qualitative Health Research, 26(13), 1753-1760.

Merton, R. K. (1957). Social theory and social structure. Glencoe, IL: Free Press.

Moffatt, S. & Heaven, B. (2017). "Planning for uncertainty": Narratives on retirement transition experiences. Ageing & Society, 37(5), 879-898.

Richardson, V. & Kilty, K. M. (1991). Adjustment to retirement: Continuity vs. discontinuity. The International Journal of Aging and Human Development, 33(2), 151-169.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2019). World population ageing 2019: Highlights. New York: United Nations.

Wood, R. E. & Pachana, N. A. (2025). The role of meaning in the retirement transition: Scoping review. The Gerontologist, 65(6), gnaf076. https://doi.org/10.1093/geront/gnaf076 .

บทความวิจัย

แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดสระแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1*

ACADEMIC ADMINISTRATION GUIDELINES FOR SCHOOL TO ENHANCE THE EFFECTIVENESS OF TEACHING AND LEARNING MANAGEMENT IN INNOVATIVE EDUCATION SANBOX PILOT SCHOOLS SA KAEO PROVINCE UNDER THE SA KAEO PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

ณัฐพร สิทธิโคตร[1*], ทัศพร เกตุถนอม[2]

Nattaporn Sittikot[1*], Thasporn Kettanom[2]

[1]สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

[1]Educational Administration, Siam Technology College, Bangkok, Thailand

[2]หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

[2]Master of Education Program in Educational Administration, Siam Technology College, Bangkok, Thailand

[*]Corresponding author E-mail: 66008113002@siamtechno.ac.th

[*]Tel: 091-828-8820

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา กลุ่มตัวอย่างจำนวน 242 คน โดยการเทียบสัดส่วนตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.67-1.00 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.810 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มีแนวทางในการพัฒนาดังนี้ 1) ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ควรปรับจากการประเมินที่เน้นเอกสารไปสู่การประเมินสภาพจริงและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน พร้อมส่งเสริมการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบ 2) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ควรปรับบทบาทผู้เรียนจากผู้รับข้อมูลเป็นผู้สร้างความรู้ ผ่านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 3) ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา โดยเชื่อมโยงบริบทท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการเรียนรู้ และ 4) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ควรสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและเทคโนโลยีดิจิทัล ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสมรรถนะสำคัญและสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

[*] Received 22 September 2026; Revised 11 October 2026; Accepted 28 October 2026

คำสำคัญ: การบริหารวิชาการ, ประสิทธิภาพการเรียนการสอน, สถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1

Abstract

The objective of this research was to study and propose guidelines for the academic administration of school administrators. To enhance the efficiency of teaching and learning management in pilot educational institutions education sandbox sa kaeo province under the sa kaeo primary Educational Service Area Office 1. This study is a descriptive research study. A sample group of 242 individuals. Sample size determination was based on the Krejcie and Morgan table using simple random sampling. The research instruments consisted of a 5-point rating scale questionnaire and a semi-structured interview form; the Index of Item-Objective Congruence (IOC) ranged from 0.67 to 1.00, and the reliability coefficient was 0.810. Data were analyzed using frequencies, percentages, means, standard deviations, and content analysis. Research findings indicate that academic administration by school administrators to enhance teaching and learning efficiency overall, it is at a high level. When considering the aspects by ranking their mean scores from highest to lowest, they are as follows: the development of the internal quality assurance system; the development of learning processes; the development of educational media, innovations, and technology; and the development of the school curriculum. The guidelines for development are as follows: 1) Regarding the development of internal quality assurance systems in educational institutions, the approach should shift from document-based assessment to one that focuses on actual conditions and learner achievement, while also promoting systematic internal supervision. 2) Regarding the development of the learning process, the role of the learner should shift from a recipient of information to a constructor of knowledge through active learning. 3) Developing media, innovation, and technology for education by linking local contexts with modern technology in order to reduce learning inequality and 4) Regarding school curriculum development, the curriculum should align with the local context and digital technology, fostering key competencies in learners and enabling them to effectively create innovations.

Keywords: Academic Administration, Teaching and Learning Efficiency, Pilot Schools in Education Innovation Areas, Sa Kaeo Primary Educational Service Area Office 1

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 มาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562, 2562) หลักการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของสถานศึกษาในการมีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยเฉพาะการบริหารงานวิชาการซึ่งครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคน สังคม และประเทศ โดยมีบทบาทในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ ไว้ว่า “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21” และได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา และการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา ทั้งนี้ การบรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ซึ่งเป็นภารกิจสำคัญที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนและผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

จากการรายงานของกระทรวงศึกษาธิการ ในกิจกรรม ศธ.360 องศา เปิดเผยเหตุผลที่ประชุมคณะรัฐมนตรี มีมติเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2565 เห็นชอบการจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เพิ่มเติม 11 จังหวัด และเมื่อรวมกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในปัจจุบันที่มีการจัดตั้งแล้ว 8 จังหวัด (รวมทั้งสิ้น 19 จังหวัด) ซึ่งปัญหาที่พบของจังหวัดสระแก้วคือเป็นพื้นที่ติดชายแดน ขาดการบูรณาการในด้านการจัดการศึกษา มีความเหลื่อมล้ำด้านสังคม เศรษฐกิจ อาชีพ ความยากจน ปัญหาการอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็นของผู้เรียน ขาดทักษะการคิดขั้นสูงของผู้เรียน และขาดการพัฒนาต่อยอดทรัพยากรที่มีคุณค่าในจังหวัดสระแก้วให้เกิดประโยชน์ ตลอดทั้งการบริหารวิชาการและหลักสูตรสถานศึกษาไม่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ส่งผลต่อการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่ำกว่าระดับประเทศอย่างต่อเนื่อง การมีข้อจำกัดในการใช้หลักสูตรการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการสถานศึกษาที่ไม่มีความคล่องตัว และสอดคล้องกับพื้นที่ เด็กส่วนใหญ่ยากจน และด้อยโอกาสทางการศึกษา จึงมีความจำเป็นต้องส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกและสร้างความร่วมมือด้านการจัดการศึกษา รวมทั้งให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา พัฒนาคุณภาพผู้เรียนทั้งด้านวิชาการ ทักษะชีวิต และทักษะอาชีพ เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จึงเป็นโอกาสของจังหวัดสระแก้วในการพัฒนาต้นทุนด้านการศึกษาเดิมให้มีความเข้มแข็ง โดยใช้ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนให้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาภายใต้ภารกิจที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ให้สามารถจัดการศึกษาให้สอดคล้อง และตอบโจทย์ความต้องการ และบริบทของพื้นที่จังหวัดสระแก้ว และสอดคล้องกับผู้เรียน ผู้ปกครองและสถานศึกษาในพื้นที่ โดยร่วมกันพัฒนาแนวทางวิธีการ รูปแบบใหม่เพื่อนำมาใช้ในการจัดการศึกษาสำหรับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว รวมถึงการพัฒนาการบริการงานวิชาการที่สอดคล้องกับความต้องการ และบริบทของสถานศึกษานำร่อง เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไปตามลักษณะการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาการศึกษา จังหวัดสระแก้ว (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565)

การบริหารงานวิชาการถือเป็นภารกิจสำคัญของสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและส่งเสริมการดำเนินงานด้านวิชาการให้มีประสิทธิภาพโดยมุ่งพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การนิเทศ การวัดและประเมินผล และการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ การบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพจะช่วยสนับสนุนให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนรวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาในปัจจุบันยังเผชิญกับความเหลื่อมล้ำและความแตกต่างของบริบททางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความแตกต่างระหว่างผู้เรียนและความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสม พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จึงเป็นกลไกสำคัญในการเพิ่มความคล่องตัวและความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการศึกษาโดยมุ่งส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรม

ทางการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อยกระดับคุณภาพและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนรวมทั้งลดความเหลื่อมล้ำและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดการศึกษา

จากที่กล่าวมาข้างต้นด้วยเหตุผล แนวคิดและหลักการดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 ซึ่งผลการวิจัยคาดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษาในการกำหนดแนวทางการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งเป็นข้อมูลสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาให้สามารถตอบสนองต่อบริบท ความต้องการของผู้เรียน และเป้าหมายของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1

2. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 ซึ่งประชากร ได้แก่ ครูในสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดสระแก้ว ปีการศึกษา 2567 จำนวน 603 คน จาก 30 โรงเรียน และกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครูในสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดสระแก้ว ปีการศึกษา 2568 จำนวน 242 คน โดยการเทียบสัดส่วนตามตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) จากนั้นใช้การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ตามสัดส่วนของครูแต่ละสถานศึกษา ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการและ เก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าโดยมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 เพื่อใช้ตั้งข้อคำถาม และแบบสอบถาม

2. สร้างแบบสอบถามโดยกำหนดประเด็นของคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนิยามศัพท์เฉพาะของตัวแปรที่ศึกษาโดยสร้างเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคิร์ท (Likert, R., 1967)

3. นำแบบสอบถาม เสนออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ในการตรวจสอบให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข

4. นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะโดยใช้วิธีหาค่า Index of Item Objective Congruency (IOC) บันทึกผลการพิจารณาลงความเห็นของ

ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านในแต่ละข้อ จากนั้นคำนวณหาค่า IOC คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.67 - 1.00 มาใช้ จากนั้นจัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป โดยการเลือกผู้เชี่ยวชาญใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้

4.1 มีประสบการณ์ในด้านการบริหารสถานศึกษา 5 ปีขึ้นไป

4.2 มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโททางการศึกษาขึ้นไป

5. นำแบบสอบถามที่ได้มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วไปทดลองใช้ (Try-Out) กับครูจำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวังสมบูรณ์

6. นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่า (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1984) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.810

7. นำแบบสอบถามที่ผ่านการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่า ไปจัดทำชุดแบบสอบถามฉบับจริงแล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

8. นำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structured Interview) ที่สร้างขึ้น เสนออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ในการตรวจสอบให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ เพื่อการปรับปรุงแก้ไข ประกอบด้วย 1) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี เพื่อการศึกษา และ 4) ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

9. จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยใช้ลักษณะการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ผู้วิจัยประสานงานและทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ พร้อมทั้งนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์กับผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย รายละเอียดของการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ตามประเด็นคำถามที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์ โดยใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์ตามความเหมาะสมของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิ มีคุณสมบัติ ดังนี้

9.1 มีประสบการณ์ในด้านการบริหารสถานศึกษา 5 ปีขึ้นไป

9.2 มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโททางการศึกษาขึ้นไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม ถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

2. ผู้วิจัยนำหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม เสนอต่อผู้อำนวยการสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากผู้อำนวยการสถานศึกษาสถานศึกษา นำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดสระแก้ว ในการตอบแบบสอบถาม

3. ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามไปยังตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยโดยใช้แบบฟอร์ม Google Form และสร้างคิวอาร์โค้ด (QR Code) จำนวน 603 คน พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและอธิบายวิธีการตอบแบบสอบถาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการตอบแบบสอบถาม และสามารถให้ข้อมูลได้อย่างครบถ้วนและถูกต้อง

4. ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืน ถูกต้องสมบูรณ์ทุกขั้นตอน จำนวน 242 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับมาวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูล

1.1 วิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน โดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

1.2 วิเคราะห์ข้อมูลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ ของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และหาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) แล้วนำค่าเฉลี่ยที่ได้ไปเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ตามแนวคิดของ เบสท์และคาน (Best, J. W. & Khan, J. V., 1993)

1.3 วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ ของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว เป็นข้อมูลแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอด้วยเชิงพรรณนา

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1.1 ค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Item-Objective Congruence Index)

1.2 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยหาค่าความเชื่อมั่นตามวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient)

2. สถิติพื้นฐานที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

2.1 ค่าร้อยละ (Percentage)

2.2 ค่าเฉลี่ย (Mean)

2.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้านการทำงานเป็นทีม สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 ได้ผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1

การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย	อันดับ
1. ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	3.91	0.17	มาก	4
2. ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.38	0.14	มาก	2
3. ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา	4.28	0.17	มาก	3
4. ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	4.53	0.22	มากที่สุด	1
รวม	**4.28**	**0.18**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 โดยภาพรวม

อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = 0.18) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.22) รองลงมา คือ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.38, S.D. = 0.14) ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = 0.17) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{X}$ = 3.91, S.D. = 0.17)

จากการศึกษาวิจัย พบว่า ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}$ = 3.91) แม้ว่าจะอยู่ในระดับมาก แต่สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษายังมีประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนา โดยเฉพาะการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นและความต้องการของผู้เรียน รวมทั้งการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและแนวคิดการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เพื่อมุ่งพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนมากกว่าการเน้นการจดจำเนื้อหา ทั้งนี้ควรมีระบบนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้หลักสูตรสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดสระแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกัน พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ควรนำบริบทท้องถิ่นมาเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัลช่วยให้หลักสูตรมีความทันสมัยและตอบโจทย์การพัฒนาเศรษฐกิจ สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นสมรรถนะมากกว่าการท่องจำเนื้อหาส่งผลให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์นวัตกรรมในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้ระบบการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง

2.2 ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบว่า ควรมีการปรับเปลี่ยนบทบาทผู้เรียนให้เป็นผู้สร้างความรู้ ผ่านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ที่เชื่อมโยงประสบการณ์จริงในชุมชน โดยใช้ กระบวนการคิดเชิงออกแบบ และประเด็นท้าทายในท้องถิ่นเป็นฐานในการบ่มเพาะทักษะการแก้ปัญหาและนวัตกรรม โดยมีปราชญ์ชาวบ้านเป็นเครือข่ายร่วมสร้างการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ครูใช้กระบวนการ PLC เป็นกลไกหลักในการออกแบบการสอนที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล จนเกิดเป็นวัฒนธรรมการทำงานแบบกัลยาณมิตรที่มุ่งเน้นความยั่งยืนตามบริบทของสถานศึกษา

2.3 ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ควรมีการสร้างคลังสื่อที่ผสานเอกลักษณ์ท้องถิ่นเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อขจัดอุปสรรคในการเข้าถึงความรู้ของพื้นที่ห่างไกล ควบคู่ไปกับการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเปลี่ยนแนวคิดเป็นผลงานที่เป็นรูปธรรม โดยมีปัจจัยความสำเร็จอยู่ที่การพัฒนาครูสู่การเป็น “ครูนวัตกร” ที่สามารถออกแบบนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาจริงในห้องเรียน ผ่านระบบการนิเทศติดตาม และการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อการเผยแพร่และต่อยอดนวัตกรรมสู่สาธารณะอย่างเป็นระบบ

2.4 ด้านการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ควรออกแบบกลไกการบริหารจัดการที่บูรณาการเข้ากับภารกิจของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนจากระบบที่ยึดติดกับเอกสารสู่การประเมินตามสภาพจริง เพื่อสะท้อนผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนตามบริบทท้องถิ่นจังหวัดสระแก้วและสร้างความมั่นใจแก่ชุมชน โดยใช้วงจร PDCA เป็นแกนหลักขับเคลื่อนร่วมกับระบบการนิเทศภายในที่เข้มแข็ง เพื่อให้เกิดการสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินความสำเร็จและเสนอแนวทางปรับปรุงพัฒนาอย่างเป็นระบบ นำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและตอบโจทย์วิถีชีวิตจริงในสถานศึกษา

จากการศึกษาวิจัย พบว่า เมื่อพิจารณาผลการวิจัยทั้ง 4 ด้าน จากค่าเฉลี่ยต่ำไปสูง สามารถกำหนดลำดับความสำคัญในการพัฒนาได้ดังนี้ 1) พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) พัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี 3) พัฒนากระบวนการเรียนรู้ และ4) พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน โดยเชื่อมโยงเป็นระบบการบริหารงานวิชาการแบบบูรณาการ กล่าวคือ เริ่มจากการพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองบริบทท้องถิ่น สนับสนุนสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ติดตามและประเมินผลด้วยระบบประกันคุณภาพภายใน โดยมีการนิเทศภายในและการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นกลไกสนับสนุนในทุกขั้นตอน ซึ่งจะช่วยยกระดับประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนและคุณภาพผู้เรียนของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว ได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

อภิปรายผล

ผลการวิจัย เรื่องการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอน ของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 มีประเด็นสำคัญ ที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดและมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารเล็งเห็นว่าการบริหารงานวิชาการ มีความสำคัญเชิงกลยุทธ์ที่ผู้บริหาร จึงให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญและเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะในบริบทของ สถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ซึ่งต้องการความคล่องตัวและการพัฒนาที่เป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศึกษาศาสตร์ อาจิณ ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เนื่องจากสถานศึกษาในสังกัดทุกแห่งต้องดำเนินการพัฒนาระบบการบริหารงานวิชาการและให้ถือว่าการบริหารงานวิชาการเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารและการจัดการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนให้กระบวนการเรียนการสอนของนักเรียนมีประสิทธิภาพ ครูผู้สอนใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าสถานศึกษามีมาตรฐานการศึกษาตามที่กำหนด (ศึกษาศาสตร์ อาจิณ, 2562) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐชนน เสนาคูน ได้กล่าวว่า ความต้องการจำเป็นในการบริหารจัดการสถานศึกษา คือ การบริหารงานวิชาการจึงจัดให้มีการระดมความคิดเห็นหรือการสร้างโดยใช้วงจรคุณภาพ เพื่อปรับปรุงการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน ผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาควรร่วมกันการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาจากวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนของนักเรียนมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้ครูวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง และให้ครูทำวิจัยในชั้นเรียน โดยนำผลการวิจัยมาใช้พัฒนาเพื่อปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในด้านการจัดการเรียนการสอนต่อไป (ณัฐชนน เสนาคูน, 2566)

2. แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดสระแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 จากผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเห็นพ้องต้องกันในการพัฒนา ดังนี้

2.1 ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ควรนำบริบทท้องถิ่นมาเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัลช่วยให้หลักสูตรมีความทันสมัยและตอบโจทย์การพัฒนาเศรษฐกิจ สอดคล้องกับแนวคิด

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นสมรรถนะมากกว่าการท่องจำเนื้อหาส่งผลให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์นวัตกรรมในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้ระบบการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารยกระดับคุณภาพวิชาการที่มุ่งเน้น การบูรณาการบริบทท้องถิ่น โดยเฉพาะจุดแข็งด้านเกษตรกรรมและวัฒนธรรมเข้ากับ สมรรถนะหลักและทักษะดิจิทัล เพื่อตอบโจทย์เมืองเศรษฐกิจพิเศษ โดยใช้กระบวนการ Curriculum Mapping เพื่อเชื่อมโยงตัวชี้วัดข้ามกลุ่มสาระ ช่วยลดความซ้ำซ้อนและสร้างความยืดหยุ่นให้หลักสูตรสามารถปรับเปลี่ยนตามความสนใจของผู้เรียนได้ ภายใต้การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และทีมครูที่นำประเด็นท้าทายในสังคมมาเป็นแกนกลางในการเรียนรู้ พร้อมทั้งมีระบบการนิเทศติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะที่นำไปใช้แก้ปัญหาและสร้างสรรค์นวัตกรรมในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐชนน เสนาคูน ได้กล่าวว่า ผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการ สถานศึกษาควรร่วมกันวางแผนโดยการสร้างวงจรคุณภาพ เพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาจาก วิสัยทัศน์ภารกิจเป้าหมายและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสถานศึกษา วิเคราะห์ความต้องการของ ชุมชนและท้องถิ่นและศึกษางานวิจัยในการพัฒนาหลักสูตรโดยให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมในสถานศึกษา ยึดโครงสร้างหลักที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นขอบข่ายในการจัดทำหลักสูตร ทำการนิเทศการใช้หลักสูตรของสถานศึกษา ติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา ซึ่งแสดงถึงการแสดงความเอาใจใส่ในการสอน (ณัฐชนน เสนาคูน, 2566) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นารี ปราถนาม ได้กล่าวว่า ผู้บริหารให้ความสำคัญและส่งเสริมในการจัดทำโครงสร้างหลักสูตร ตรงตามจุดประสงค์ มีการนำหลักสูตรมาพัฒนาให้มีความเหมาะสม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอน โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย ทำให้กระบวนการเรียนการสอนของนักเรียนมีประสิทธิภาพ และบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา (นารี ปราถนาม, 2566)

2.2 ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบว่า ควรมุ่งเน้นการเปลี่ยนบทบาทผู้เรียนจากผู้รับข้อมูลมาเป็นผู้สร้างความรู้ ผ่านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่บูรณาการประสบการณ์ในและนอกห้องเรียนเข้าด้วยกัน โดยใช้ประเด็นท้าทายในชุมชนในการฝึกทักษะการแก้ปัญหาและการสร้างนวัตกรรมที่ตอบโจทย์ท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการดึงปราชญ์ชาวบ้านและเครือข่ายชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อสร้างความหมายในการเรียนรู้ ขณะที่ครูผู้สอนใช้กระบวนการ PLC ในการร่วมกันออกแบบแผนการสอนและสะท้อนผลเพื่อตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอน ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมการทำงานแบบกัลยาณมิตรที่มุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ตามบริบทของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ที่เปลี่ยนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการสร้างองค์ความรู้ผ่านบริบทจริง ซึ่งช่วยกระตุ้นการคิดขั้นสูงและการประยุกต์ใช้ทักษะนวัตกรรม ขณะเดียวกัน การบูรณาการ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการดึงต้นทุนทางสังคมอย่างปราชญ์ชาวบ้านเข้ามาเป็นฐานการเรียนรู้ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้าง สมรรถนะตามบริบทท้องถิ่น (Contextual Competency) แต่ยังส่งผลต่อการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิชฌาฎา แพงด้วง ได้กล่าวว่า ผู้บริหารส่งเสริมด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยมีการกำหนดให้ครูผู้สอนจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้สอนจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้ครูผู้สอนใช้ และพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในการจัดการเรียนรู้ มีการพัฒนาห้องสมุดห้องปฏิบัติการต่าง ๆ กันต่อเนื่องสม่ำเสมอและส่งเสริมให้ครูสอนทำวิจัยเพื่อพัฒนาชั้นเรียน (พิชฌาฎา แพงด้วง, 2565) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิยม รัชตะวัฒน์วินัย ได้กล่าวว่า ผู้บริหารจัดระบบการพัฒนากระบวนการเรียนรู้หรือการสอนให้แก่ครูและผู้เรียนอย่างเสรี ส่งเสริมให้ผู้สอนออกแบบหรือพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนอันเป็นผลมาจากการใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย การแสดงความเอาใจใส่ในการสอน และ

การทำให้กระบวนการเรียนการสอนของนักเรียนมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน ทั้งนี้เป็นเพราะการบริหารงานของโรงเรียนบริหารจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยครูเป็นผู้ให้คำปรึกษา จึงทำให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ (นิยม รัชตะวัฒน์วินัย, 2560)

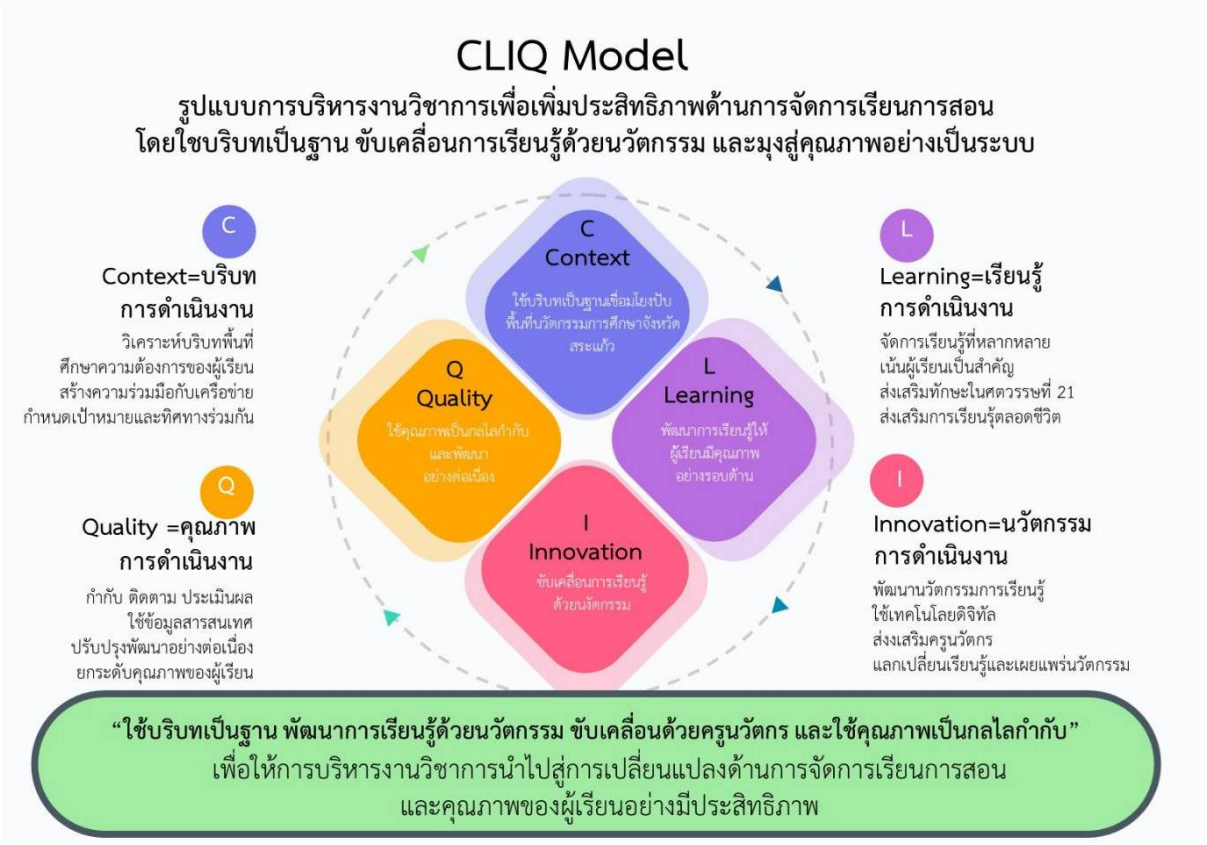
2.3 ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ควรมีการสร้างคลังสื่อที่ผสานเอกลักษณ์ท้องถิ่นเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อขจัดอุปสรรคในการเข้าถึงความรู้ของพื้นที่ห่างไกล ควบคู่ไปกับการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเปลี่ยนแนวคิดเป็นผลงานที่เป็นรูปธรรม โดยมีปัจจัยความสำเร็จอยู่ที่การพัฒนาครูสู่การเป็น “ครูนวัตกร” ที่สามารถออกแบบนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาจริงในห้องเรียน ผ่านระบบการนิเทศติดตาม และการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อการเผยแพร่และต่อยอดนวัตกรรมสู่สาธารณะอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารมีการปรับใช้แนวคิดการจัดการความรู้ที่เน้นการเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้มีการพัฒนาการเรียนรู้ในการสร้างสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาให้เกิดประโยชน์กับสถานศึกษานำร่อง เพื่อช่วยลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่ห่างไกล สอดคล้องกับงานวิจัยของ นงนุช ชะมะที และลักขณา สริวัฒน์ ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ เพื่อต้องการที่จะส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน รวมทั้งมีการส่งเสริมการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้แข่งขันได้ในเวทีสากล ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้บริบทของพื้นที่และการสนับสนุนบุคลากรทั้งระบบสู่การเป็นครูในศตวรรษที่ 21 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนอย่างยั่งยืน (นงนุช ชะมะที และลักขณา สริวัฒน์, 2567) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศึกษาศาสตร์ อาจิณ ได้กล่าวว่า ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ควรลดภาระงานที่สนองนโยบายรัฐบาล ควรส่งเสริมการจัดทำสื่อนวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอน ควรส่งเสริมให้ครูจัดทำวิจัยในชั้นเรียน ควรมีการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลอย่างเป็นระบบ และควรมีการจัดหาครูผู้สอนให้ตรงตามรายวิชา ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอน และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน (ศึกษาศาสตร์ อาจิณ, 2562)

2.4 ด้านการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ควรมีการบริหารจัดการคุณภาพที่ต้องแทรกซึมอยู่ในทุกภารกิจของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนจากระบบที่ยึดติดกับงานเอกสารไปสู่ “การประเมินตามสภาพจริง”ที่สะท้อนผลสัมฤทธิ์เชิงบริบทของผู้เรียนและสร้างความมั่นใจให้กับชุมชน เพื่อนำปัญหาและข้อเสนอแนะมาปรับปรุงพัฒนาสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและตอบโจทย์วิถีชีวิตจริงของท้องถิ่นจังหวัดสระแก้ว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารมุ่งเน้นการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาที่เป็นการตอบสนองต่อแนวคิดการวัดผลเชิงวิพากษ์ที่เชื่อว่าคุณภาพที่แท้จริงต้องวัดจาก “สมรรถนะผู้เรียน” ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและบริบทท้องถิ่นจังหวัดสระแก้ว ซึ่งช่วยสร้างความรับผิดชอบต่อชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ถือว่าเป็นการประเมินเพื่อพัฒนาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนพล วงศ์ฉลาด และธรินธร นามวรรณ ได้กล่าวว่า การประกันคุณภาพภายในโรงเรียนเป็นสิ่งที่โรงเรียนจำเป็นต้องดำเนินการ และให้ความสำคัญต่อการประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ สถานศึกษาต้องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพราะถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนและเป็นสิ่งที่ประกันว่าการจัดการศึกษาของโรงเรียนจะส่งผลให้นักเรียนมีคุณภาพตามที่กล่าวไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ธนพล วงศ์ฉลาด และธรินธร นามวรรณ, 2564) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นงนุช ชะมะที และลักขณา สริวัฒน์ ได้กล่าวว่า สถานศึกษาให้ความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการ มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์ด้วยการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาควบคู่กับการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้มีการวัดและประเมินผล ตลอดจนพัฒนาสื่อ แหล่งเรียนรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ พันธกิจ ส่งเสริมและพัฒนาการบริหารงานวิชาการสอดรับกับนโยบายของ

ทางกระทรวงศึกษาธิการและเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอน การแสดงความเอาใจใส่ในการสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน (นงนุช ชะมะที และลักขณา สริวัฒน์, 2567)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่จากผลการศึกษาเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยสังเคราะห์เป็น “CLIQ Model” รูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอน โดยใช้บริบทเป็นฐาน ขับเคลื่อนการเรียนรู้ด้วยนวัตกรรม และมุ่งสู่คุณภาพอย่างเป็นระบบ หรือ “บริบท-เรียนรู้-นวัตกรรม-คุณภาพ (CLIQ Model)” ซึ่งเป็นรูปแบบองค์ความรู้ที่มุ่งเชื่อมโยงการบริหารงานวิชาการกับบริบทของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว โดยมีแนวคิดสำคัญ คือ “ใช้บริบทเป็นฐาน พัฒนาการเรียนรู้ด้วยนวัตกรรม ขับเคลื่อนด้วยครูนวัตกร และใช้คุณภาพเป็นกลไกกำกับ” เพื่อให้การบริหารงานวิชาการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการเรียนการสอนและคุณภาพผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 1 โครงสร้าง CLIQ Model

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่องการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดสระแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 พบว่า 1) โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา รองลงมา คือ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และ

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสระแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 พบว่า ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ควรนำบริบทท้องถิ่นมาเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัลช่วยให้หลักสูตรมีความทันสมัยและตอบโจทย์การพัฒนาเศรษฐกิจ สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นสมรรถนะมากกว่าการท่องจำเนื้อหาส่งผลให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์นวัตกรรมในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้ระบบการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบว่า ควรมีการปรับเปลี่ยนบทบาทผู้เรียนให้เป็นผู้สร้างความรู้ ผ่านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เชื่อมโยงประสบการณ์จริงในชุมชน โดยใช้ กระบวนการคิดเชิงออกแบบ และประเด็นท้าทายในท้องถิ่นเป็นฐานในการบ่มเพาะทักษะการแก้ปัญหาและนวัตกรรม โดยมีปราชญ์ชาวบ้านเป็นเครือข่ายร่วมสร้างการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ครูใช้กระบวนการ PLC เป็นกลไกหลักในการออกแบบการสอนที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล จนเกิดเป็นวัฒนธรรมการทำงานแบบกัลยาณมิตรที่มุ่งเน้นความยั่งยืนตามบริบทของสถานศึกษา ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ควรมีการสร้างคลังสื่อที่ผสานเอกลักษณ์ท้องถิ่นเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อขจัดอุปสรรคในการเข้าถึงความรู้ของพื้นที่ห่างไกล ควบคู่ไปกับการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเปลี่ยนแนวคิดเป็นผลงานที่เป็นรูปธรรม โดยมีปัจจัยความสำเร็จอยู่ที่การพัฒนาครูสู่การเป็น "ครูนวัตกร" ที่สามารถออกแบบนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาจริงในห้องเรียนผ่านระบบการนิเทศติดตาม และการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อการเผยแพร่และต่อยอดนวัตกรรมสู่สาธารณะอย่างเป็นระบบ และด้านการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ควรออกแบบกลไกการบริหารจัดการที่บูรณาการเข้ากับภารกิจของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนจากระบบที่ยึดติดกับเอกสารสู่การประเมินตามสภาพจริง เพื่อสะท้อนผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนตามบริบทท้องถิ่นจังหวัดสระแก้วและสร้างความมั่นใจแก่ชุมชน โดยใช้วงจร PDCA เป็นแกนหลักขับเคลื่อนร่วมกับระบบการนิเทศภายในที่เข้มแข็ง เพื่อให้เกิดการสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินความสำเร็จและเสนอแนวทางปรับปรุงพัฒนาอย่างเป็นระบบ นำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและตอบโจทย์วิถีชีวิตจริงในสถานศึกษา ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ 1) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเป็นลำดับแรก เนื่องจากเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด โดยส่งเสริมให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ชุมชน และความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้หลักสูตรสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ควรสนับสนุนให้ครูพัฒนาความรู้และทักษะในการสร้าง เลือกใช้ และประยุกต์ใช้สื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับเนื้อหาและความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน รวมทั้งสนับสนุนงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ที่จำเป็น ตลอดจนส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการเผยแพร่ผลงานนวัตกรรมของครู เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ 3) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ควรส่งเสริมให้ครูปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การลงมือปฏิบัติ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งเชื่อมโยงการเรียนรู้กับบริบทและปัญหาในชีวิตจริงของผู้เรียนและชุมชน และ 4) ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ควรรักษาและพัฒนาจุดแข็งด้านการประกันคุณภาพภายใน ซึ่งเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด โดยบูรณาการระบบประกันคุณภาพเข้ากับการบริหารงานและการจัดการเรียนรู้ตามภารกิจปกติของสถานศึกษา ใช้วงจร PDCA ในการวางแผน ดำเนินงาน ติดตาม ตรวจสอบ และปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียนและการประเมินตามสภาพจริงมากกว่าการจัดทำเอกสาร พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วน

ร่วมในการสะท้อนผลและพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรศึกษาเปรียบเทียบการงานวิชาการในพื้นที่หรือเครือข่ายอื่น ๆ เพื่อวิเคราะห์แนวปฏิบัติที่เหมาะสม และแตกต่างกันในแต่ละบริบท 2) ควรพัฒนาตัวชี้วัด และเครื่องมือประเมินผลการบริหารวิชาการให้ละเอียด และตรงประเด็นมากขึ้น 3) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารงานวิชาการ เช่น การวัดผลและประเมินผล การแนะแนวการศึกษา และการนิเทศการศึกษา และ 4) ควรพิจารณาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบดิจิทัลในการติดตามและประเมินผลการบริหารงานวิชาการ เพื่อเพิ่มความสะดวก และความแม่นยำในการบริหารงาน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). รู้จักกับ “พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” ล่าสุด 11 จังหวัด. เรียกใช้เมื่อ 30 กันยายน 2568 จาก https://www.moe.go.th/360educational-innovation-area

ณัฐชนน เสนาคูน. (2566). การพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการโดยใช้วงจรคุณภาพของโรงเรียนเอกชนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดมหาสารคาม. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ธนพล วงศ์ฉลาด และธรินธร นามวรรณ. (2564). การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาโดยประยุกต์ใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์. วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา, 15(2), 146-159.

นงนุช ชะมะที และลักขณา สริวัฒน์. (2567). การพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3. วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์, 8(1), 363-373.

นารี ปราณนาม. (2566). การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย.

นิยม รัชตะวัฒน์วินัย. (2560). แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนมัธยมศึกษขนาดเล็กจังหวัดนครสวรรค์. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสาขาวิชาพุทธการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562. (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 11 (1 พฤษภาคม 2562).

พิชฌาฏา แพงด้วง. (2565). แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ศึกษาศาสตร์ อาจิณ. (2562). การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 7 จังหวัดปราจีนบุรี. ใน สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.

Best, J. W. & Khan, J. V. (1993). Research in Education. New York: Prentice-Hall Inc.

Cronbach, L. J. (1984). Essentials of psychological testing. (4th ed.). New York: Harper & Row.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

Likert, R. (1967). The human organization: Its management and value. New York: McGraw Hill.

บทความวิจัย

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างแรงจูงใจของครู สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1*

TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS FOR ENHANCING TEACHERS' MOTIVATION IN THE MUEANG CHONBURI 2 EDUCATIONAL NETWORK UNDER THE OFFICE OF CHONBURI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA 1

อุไร สุทธิธรรม*, ไตรรัตน์ สิทธิทูล, ทัศพร เกตุถนอม
Urai Suttitham*, Trirath Sithitool, Thasporn Kettanom
คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Siam Technology College, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: veenut26@gmail.com
*Tel: 080-836-1383

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาระดับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู และ 4) นำเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ขั้นตอนที่ 1 เชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา 20 คน (เลือกแบบเจาะจง) และครู 175 คน (สุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีจับสลาก) ใช้แบบสอบถาม (IOC 0.67 - 1.00 ความเชื่อมั่น 0.95) วิเคราะห์ด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ขั้นตอนที่ 2 เชิงคุณภาพ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 8 คน (เลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์) ด้วยแบบสัมภาษณ์ที่อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบแล้ว วิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.28) โดยด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 2) แรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยการได้พัฒนาความรู้ความสามารถมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครูมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4) แนวทางการพัฒนา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาควรบริหารงานด้วยความยุติธรรมโปร่งใสเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี สร้างแรงบันดาลใจแก่ครู กระตุ้นให้ครูคิดค้นแนวทางการจัดการเรียนการสอนใหม่ ๆ และดูแลส่งเสริมครูเป็นรายบุคคลตามศักยภาพและความต้องการที่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะ คือ ควรเน้นพัฒนาด้านการสร้างแรงบันดาลใจของผู้บริหาร

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง, แรงจูงใจ, ความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This quantitative and qualitative research aimed to: 1) Study the level of transformational leadership of school administrators; 2) Study the level of teachers' motivation for career

* Received 10 October 2026; Revised 22 October 2026; Accepted 28 October 2026

advancement; 3) Study the relationship between transformational leadership of school administrators and teachers' motivation for career advancement; and 4) Propose guidelines for developing transformational leadership of school administrators. The research had two phases. Phase 1 (quantitative): the sample was 20 school administrators (purposive sampling) and 175 teachers (simple random sampling by lottery); the instrument was a questionnaire (IOC 0.67-1.00, reliability 0.95); the data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and Pearson's correlation. Phase 2 (qualitative): 8 experts selected purposively by criteria were interviewed with a structured interview reviewed by the advisor, and the data were analyzed using content analysis. The research findings revealed that: 1) The overall transformational leadership of school administrators was at the highest level (M = 4.57, SD = 0.28), with idealized influence having the highest mean; 2) The overall teachers' motivation for career advancement was at a high level with knowledge and competency development having the highest mean; 3) Transformational leadership of school administrators was positively related to teachers' motivation for career advancement at the .05 level of statistical significance; and 4) The guidelines were that school administrators should manage with fairness and transparency to serve as good role models, inspire teachers, encourage teachers to devise new approaches to teaching and learning, and provide individualized care and support for teachers according to their differing potential and needs. It is recommended to develop the transformational leadership of school administrators, especially inspirational motivation.

Keywords: Transformational Leadership, Motivation, Career Advancement, School Administrators

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ระบบการศึกษาต้องปรับตัวอย่างเลี่ยงไม่ได้ สถานศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทการบริหารจัดการ โดยเฉพาะบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งถือเป็นผู้นำหลักในการขับเคลื่อนองค์กรสู่เป้าหมายเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้บริหารจึงต้องมีภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับยุคสมัย Bass and Avolio อธิบายว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) สามารถสร้างแรงบันดาลใจ วิสัยทัศน์ และส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพ (Bass, B. M. & Avolio, B. J., 1994) ซึ่งภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นแนวคิดที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการบริหารจัดการยุคใหม่ ผู้นำในลักษณะนี้จะสามารถกระตุ้นให้บุคลากรเกิดแรงจูงใจภายใน มองเห็นเป้าหมายร่วม พร้อมปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง ผู้นำการเปลี่ยนแปลงควรมีคุณลักษณะที่โดดเด่น ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ การเป็นแบบอย่างที่ดี การกระตุ้นให้ผู้ตามคิดอย่างสร้างสรรค์ และการใส่ใจเป็นรายบุคคล (Northouse, P. G., 2016) ในด้านการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีลักษณะเหล่านี้จะสามารถกระตุ้นครูให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานและมองเห็นคุณค่าในตนเอง ทั้งยังสามารถสร้างแรงผลักดันภายในให้ครูมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง นอกจากการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาแล้ว สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่นำพาองค์กรให้ประสบความสำเร็จ คือ การเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงานของครูและบุคลากร ครูและบุคลากรทุกคนต้องการกำลังใจในการปฏิบัติงาน ต้องการการรับรู้และยกย่องจากผู้บังคับบัญชา ดังนั้น การเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเรียนรู้ทั้งหลักการและเทคนิคเพื่อที่จะให้ผู้ที่ปฏิบัติงานแสดงพฤติกรรมตามที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งรักษา

ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพให้ทำงานอยู่ในองค์กรให้นานที่สุด ตลอดจนพัฒนาการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่องส่งผลให้เกิดประสิทธิผลต่อสถานศึกษาได้อย่างยั่งยืน (Herzberg, F., 1968)

ในประเทศไทย ระบบการศึกษายังต้องเผชิญกับความท้าทายหลายด้าน หนึ่งในปัญหาที่สำคัญ คือ การขาดแรงจูงใจของครูในการพัฒนาตนเองและเติบโตในสายอาชีพ อาจเกิดจากหลายปัจจัย เช่น ภาระงานที่มากเกินไป ขาดการสนับสนุนจากผู้บริหาร ขาดโอกาสในการแสดงศักยภาพ หรือแม้แต่ขาดความชัดเจนในเส้นทางการเติบโตในสายงาน ดังนั้น การสร้างแรงจูงใจให้ครูมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองและแสวงหาความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาระบบการศึกษาอย่างยั่งยืน (Herzberg, F., 1968) นอกจากนี้ แรงจูงใจในการทำงานของครูมีผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ดังงานวิจัยของ Day, C. & Gu, Q. ที่พบว่า ครูที่มีแรงจูงใจสูงมักจะสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น (Day, C. & Gu, Q., 2010) แรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในการบรรลุเป้าหมายในวิชาชีพ เช่น การเลื่อนตำแหน่ง การได้รับวิทยฐานะที่สูงขึ้น การได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงาน หรือการประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงาน ซึ่งแรงจูงใจดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ดีหากองค์กรมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนา มีระบบสนับสนุน และมีผู้นำที่สามารถสร้างแรงผลักดันอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในกลุ่มครู ซึ่งเป็นกลุ่มวิชาชีพที่ต้องการทั้งการยอมรับและการเติบโตในสายงานอย่างมั่นคง (Leithwood, K. & Jantzi, D., 2000) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด (กาญจนา พรัดขำ, 2565); (ยุทธชาต นาห่อม และธดา สิทธิ์ธาดา, 2567); (สิริยากร อินทร์สอน และสรรฤดี ดีปู่, 2568) ส่วนแรงจูงใจของครูโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด (สิริยากร อินทร์สอน และสรรฤดี ดีปู่, 2568) และภาวะผู้นำของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับแรงจูงใจของครู (พงศธรณ์ เชื้อชาติ และพิภพ วชังเงิน, 2566); (ยุทธชาต นาห่อม และธดา สิทธิ์ธาดา, 2567)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในจังหวัดชลบุรี โดยมีสหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 เป็นหนึ่งในหน่วยงานย่อยที่มีการจัดการศึกษาอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1, 2568ข) โดยครูในกลุ่มสหวิทยาเขตดังกล่าวมีความสามารถและมีความตั้งใจในการปฏิบัติงาน ดังนั้นถ้ามีการเสริมแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน จะส่งผลให้ครูได้เติบโตในตำแหน่งหน้าที่การงานจึงจำเป็นต้องอาศัยการเสริมแรงจูงใจจากผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นำที่สามารถบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพจะทำให้ครูก้าวทันกับนโยบายและมีความเชื่อมั่นในตนเอง

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารและหน่วยงานต้นสังกัดนำไปพัฒนาการบริหารงานบุคคลและส่งเสริมความก้าวหน้าของครู อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

2. เพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

4. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอวิธีดำเนินการวิจัยตามหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบของการวิจัย การวิจัยเชิงปริมาณร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ 2 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1-3)

1.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 20 คน ครู จำนวน 306 คน รวมทั้งสิ้น 326 คน ในสหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1, 2568ก)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 20 คน โดยใช้เกณฑ์ คือ เป็นผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนในสหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 เพราะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารโดยตรง ครูใช้วิธีตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) จำนวน 175 คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายตามสัดส่วนจากแต่ละโรงเรียนด้วยวิธีจับสลาก

1.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพ

แบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารเพื่อสร้างแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าของครู สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ 2) ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ 3) ด้านการกระตุ้นทางปัญญา 4) ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู จำนวน 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) การเลื่อนเงินเดือน 2) การเลื่อนตำแหน่ง 3) การได้พัฒนาความรู้ความสามารถ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ 1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ตั้งข้อคำถามและแบบสอบถาม 2) สร้างแบบสอบถามโดยกำหนดประเด็นของคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนิยามศัพท์เฉพาะของตัวแปรที่ศึกษาโดยสร้างเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ 3) นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ (Index of Item Objective Congruency: IOC) พบว่า มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ทุกข้อ 4) นำแบบสอบถามที่ได้มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วไปทดลองใช้กับครู (Try-Out) จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 โรงเรียน โรงเรียนละ 10 คน ได้แก่ โรงเรียนวัดสำนักบก, โรงเรียนอนุบาลวัดอู่ตะเภา, และโรงเรียนวัดท้องคุ้ง “ไพโรจน์ประชาสรรค์” และ 5) นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) พบว่า ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.95 จากนั้นจัดทำชุดแบบสอบถามฉบับจริง

1.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยเทคโนโลยีสยามถึงผู้อำนวยการสถานศึกษา สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย และตอบแบบสอบถาม จากนั้นดำเนินการแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 195 คน โดยใช้แบบฟอร์ม Google Form และสร้างคิวอาร์โค้ด (QR Code) พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและอธิบายวิธีการตอบแบบสอบถาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการตอบแบบสอบถาม และให้ข้อมูลได้อย่างครบถ้วนถูกต้อง และนำแบบสอบถามกลับคืนทุกชุด

1.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

วิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน โดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์ข้อมูลภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำค่าเฉลี่ยที่ได้ไปเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ตามแนวคิดของเบสท์และคาห์น (Best, J. W. & Kahn, J. V., 1993) และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson product moment correlation coefficient) แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ 0.05 โดยความสัมพันธ์ของตัวแปรอยู่ในช่วง -1.00 ถึง 1.00 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เป็นบวก (+) หมายถึง มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เป็นลบ (-) หมายถึง มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางตรงกันข้าม ส่วนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือใช้ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยหาค่าความเชื่อมั่นของครอนบาค

1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (วัตถุประสงค์ข้อที่ 4)

1.2.1 ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ จำนวน 8 คน เลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด ได้แก่ 1) เป็นผู้บริหารสถานศึกษาวิทยฐานะผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษขึ้นไป 2) มีประสบการณ์ในด้านการบริหารสถานศึกษา 5 ปีขึ้นไป 3) มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโททางการบริหารการศึกษาขึ้นไป และ 4) เป็นผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพ

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยการสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามมาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยกำหนดประเด็นคำถามให้ครอบคลุมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงทั้ง 4 ด้าน เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาในเชิงลึกของแต่ละด้าน และนำแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความครอบคลุมและความเหมาะสมก่อนนำไปใช้

1.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อผู้ทรงคุณวุฒิตามเกณฑ์จำนวน 8 คนเพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และส่งแบบสัมภาษณ์ไปยังผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 8 คน เพื่อเตรียมความพร้อมล่วงหน้า โดยใช้การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ โดยใช้วิธีการอัดเสียงและนำมาถอดเทป ผู้วิจัยได้ข้อมูลการสัมภาษณ์จากการถอดเทปถูกต้องสมบูรณ์ครบทุกคน

1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารเพื่อสร้างแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู เป็นข้อมูลแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างแรงจูงใจของครู สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 มีผลการวิจัย ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 195 คน พบว่า ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 69.23 รองลงมา คือ สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 30.77 และส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงาน 6-10 ปี จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 67.69 รองลงมา คือ 1 - 5 ปี จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 20.51 และ 11 ปีขึ้นไป จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 11.79

1. ผลการวิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาสหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยรวมรายด้าน (n = 195)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับการปฏิบัติ			
	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	อันดับ
1. ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	4.74	0.29	มากที่สุด	1
2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	4.45	0.32	มาก	4
3. ด้านการกระตุ้นทางปัญญา	4.48	0.39	มาก	3
4. ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล	4.62	0.31	มากที่สุด	2
รวม	**4.57**	**0.28**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.28) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ($\bar{X}$ = 4.74, S.D. = 0.29) รองลงมา คือ ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = 0.31) ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ($\bar{X}$ = 4.48, S.D. = 0.39) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ($\bar{X}$ = 4.45, S.D. = 0.32)

2. ผลการวิเคราะห์ระดับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยรวมรายด้าน (n = 195)

แรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย	อันดับ
1. การเลื่อนเงินเดือน	4.42	0.38	มาก	3
2. การเลื่อนตำแหน่ง	4.45	0.41	มาก	2
3. การได้พัฒนาความรู้ความสามารถ	4.55	0.25	มากที่สุด	1
รวม	**4.47**	**0.22**	**มาก**	

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.47, S.D. = 0.22) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การได้พัฒนาความรู้ความสามารถ ($\bar{x}$ = 4.55, S.D. = 0.25) รองลงมา คือ การเลื่อนตำแหน่ง ($\bar{x}$ = 4.45, S.D. = 0.41) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การเลื่อนเงินเดือน ($\bar{x}$ = 4.42, S.D. = 0.38)

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

ตัวแปร	r	Sig.
ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู	.149*	.038

*p < .05

จากตารางที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู โดยรวมพบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .149

4. สรุปแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงสรุปแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา	สรุปแนวทางการพัฒนา
1. ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	- ทุ่มเทและมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อเป็นต้นแบบให้แก่บุคลากร - พิจารณาขั้นเงินเดือนและรับรองวิทยฐานะอย่างยุติธรรม โปร่งใส ยึดผลงานจริง - ศึกษาการประเมินวิทยฐานะและทำงานวิชาการควบคู่ไปกับครู - ปลูกฝังว่าความก้าวหน้าของครูกับคุณภาพผู้เรียนเป็นเรื่องเดียวกัน

ตารางที่ 4 แสดงสรุปแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู (ต่อ)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา	สรุปแนวทางการพัฒนา
2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	- บอกถึงประโยชน์ของวิทยฐานะที่สูงขึ้นต่อผู้เรียนและต่อชีวิตครู - ให้กำลังใจครูที่มีความสามารถแต่ขาดความมั่นใจ - ชื่นชมครูที่ได้เลื่อนวิทยฐานะอย่างสม่ำเสมอ - สื่อสารว่าเกณฑ์การประเมินคือโอกาสแสดงผลงานจริงในห้องเรียน
3. ด้านการกระตุ้นทางปัญญา	- กระตุ้นให้ครูทบทวนวิธีสอนเดิมและศึกษาการจัดการเรียนรู้เชิงรุก - สร้างบรรยากาศที่ครูเสนอแนวคิดใหม่และทดลองใช้เทคโนโลยีได้โดยไม่ถูกตำหนิ - จัดหาการอบรมเชิงปฏิบัติการและเผยแพร่งานวิจัยใหม่ให้ครูศึกษา
4. ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล	- พูดคุยกับครูเป็นรายบุคคลตามความต้องการที่แตกต่างกัน - มอบหมายงานตามความถนัดจนพัฒนาเป็นผลงาน - ยืดหยุ่นเวลาและลดภาระงานบางส่วนในช่วงที่ครูจัดทำผลงาน - บริหารแบบเปิดและเข้าถึงง่าย เพื่อให้ครูกล้าปรึกษาเรื่องเส้นทางความก้าวหน้า

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างแรงจูงใจของครู สหวิทยาเขตเมืองชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นสิ่งที่ครูสังเกตเห็นได้โดยตรงในการทำงานร่วมกันทุกวัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา พรัดขำ ที่พบว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (กาญจนา พรัดขำ, 2565) และ Kareem, J. et al. ที่พบว่าการเป็นแบบอย่างของผู้บริหารมีอิทธิพลต่อความผูกพันของครู (Kareem, J. et al., 2023) ส่วนด้านการสร้างแรงบันดาลใจซึ่งมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อาจเป็นเพราะการสื่อสารวิสัยทัศน์ค่อนข้างเป็นนามธรรม ครูจึงรับรู้ได้น้อยกว่าพฤติกรรมที่เป็นรูปธรรม

2. แรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครูโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และด้านการได้พัฒนาความรู้ความสามารถมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการพัฒนาความรู้ความสามารถเป็นสิ่งที่ครูเข้าถึงและควบคุมได้ด้วยตนเองมากที่สุด ประกอบกับหลักเกณฑ์การประเมินวิทยฐานะในปัจจุบันเน้นการพัฒนาตนเองและผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Bellibaş, M. Ş. et al. ที่ชี้ว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเรียนรู้เชิงวิชาชีพของครู (Bellibaş, M. Ş. et al., 2021) ส่วนด้านการเลื่อนเงินเดือนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อาจเป็นเพราะเงินเดือนถูกกำหนดโดยระเบียบและงบประมาณของหน่วยงานต้นสังกัด ครูจึงมีส่วนกำหนดได้น้อย อีกทั้งตามทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg, F. เงินเดือนเป็นปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factor) ที่ช่วยลดความไม่พึงพอใจมากกว่าเป็นปัจจัยจูงใจโดยตรง (Herzberg, F., 1968) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริยากร อินทร์สอน และสรรฤดี ดีปู่ ที่พบว่า ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ขณะที่ด้านเงินเดือนและสิทธิประโยชน์มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (สิริยากร อินทร์สอน และสรรฤดี ดีปู่, 2568)

3. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ พงศธรณ์ เชื้อชาติ และพิภพ วชังเงิน, สิริยากร อินทร์สอน และสรรฤดี ดีปู่ ที่พบว่า ความสัมพันธ์ทางบวกระหว่าง

ภาวะผู้นำของผู้บริหารกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู (พงศธรณ์ เชื้อชาติ และพิภพ วชังเงิน, 2566); (สิริยากร อินทร์สอน และสรรฤดี ดีปู่, 2568) อย่างไรก็ตามค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่พบในการวิจัยครั้งนี้อยู่ในระดับต่ำ (r = .149) อาจอธิบายได้ว่าแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครูไม่ได้ขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำของผู้บริหารเพียงปัจจัยเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยเชิงระบบที่ผู้บริหารควบคุมได้ไม่มากนัก เช่น หลักเกณฑ์การประเมินวิทยฐานะระดับประเทศ งบประมาณและอัตราตำแหน่ง และความแตกต่างของขนาดสถานศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้งานวิจัยของ Kılınç, A. Ç. et al. พบว่าผลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อครูขึ้นอยู่กับความไว้วางใจที่ครูมีต่อผู้บริหาร (Kılınç, A. Ç. et al., 2024) ซึ่งชี้ว่าภาวะผู้นำส่งผลต่อครูผ่านเงื่อนไขอื่นร่วมด้วย

4. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ กล่าวคือ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิเน้นการเป็นต้นแบบและความยุติธรรมโปร่งใสในการพิจารณาขั้นเงินเดือนและวิทยฐานะ ซึ่งตอบสนองต่อข้อที่ครูมีความเชื่อมั่นในความเป็นธรรมต่ำที่สุด ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอให้สื่อสารคุณค่าของความก้าวหน้าและยกย่องผู้ประสบความสำเร็จ ซึ่งตรงกับด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tian, J. et al. ที่พบว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงช่วยลดความเหนื่อยหน่ายของครู (Tian, J. et al., 2022) ด้านการกระตุ้นทางปัญญา การตั้งคำถามท้าทายและเปิดพื้นที่ให้ทดลองสอดคล้องกับหลักเกณฑ์การประเมินวิทยฐานะที่เน้นนวัตกรรมและผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ส่วนด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล การดูแลรายบุคคลและการมอบหมายงานตามความถนัดสอดคล้องกับผลเชิงปริมาณได้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Noori, A. Q. ที่พบว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้อำนวยการสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์ของครู (Noori, A. Q., 2023)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สังเคราะห์จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 และข้อที่ 4 กล่าวคือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู และผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ซึ่งนำไปสู่แรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครูใน 3 ด้าน ได้แก่ การเลื่อนเงินเดือน การเลื่อนตำแหน่ง และการได้พัฒนาความรู้ความสามารถ นำเสนอองค์ความรู้ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสรุปได้ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 2) แรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยการได้พัฒนาความรู้ความสามารถมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครูมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาควรบริหารงานด้วยความยุติธรรมโปร่งใสเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี สร้างแรงบันดาลใจแก่ครู กระตุ้นให้ครูคิดค้นแนวทางการจัดการเรียนการสอนใหม่ ๆ และดูแลส่งเสริมครูเป็นรายบุคคลตามศักยภาพและความต้องการที่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะงานวิจัยมีดังนี้ 1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษามุ่งพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งควรได้รับการส่งเสริมเป็นลำดับสำคัญ ผ่านการอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสื่อสารเชิงบวก การถ่ายทอดวิสัยทัศน์ นอกจากนี้ ผู้บริหารควรสร้างความเชื่อมั่นและความเป็นธรรมในกระบวนการพิจารณาเลื่อนเงินเดือน โดยพิจารณาอย่างชัดเจน โปร่งใส มีตัวแทนครูเข้ามามีส่วนร่วม และชี้แจงผลการพิจารณาอย่างเหมาะสม รวมทั้งควรสื่อสารเส้นทางความก้าวหน้าในวิชาชีพให้ครูเข้าใจอย่างชัดเจน เพื่อส่งเสริมแรงจูงใจและความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู 2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาตัวแปรอื่นที่อาจมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของครู เช่น บรรยากาศองค์การ ความผูกพันต่อองค์กร และความไว้วางใจต่อผู้บริหาร นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและแรงจูงใจของครูในสถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกัน รวมถึงขยายขอบเขตการศึกษาไปยังสหวิทยาเขตหรือเขตพื้นที่การศึกษาอื่น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ตลอดจนวิจัยพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยเน้นด้านการสร้างแรงบันดาลใจ และประเมินประสิทธิผล เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา พรัดขำ. (2565). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

พงศธรณ์ เชื้อชาติ และพิภพ วชังเงิน. (2566). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1. วารสารวิชาการ การจัดการภาครัฐและเอกชน, 5(3), 147-161.

ยุทธชาต นาห่อม และธดา สิทธิ์ธาดา. (2567). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการทำงานของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 1. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 9(3), 2371-2384.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1. (2568ก). ข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา สพป.ชลบุรี เขต 1. เรียกใช้เมื่อ 1 ตุลาคม 2568 จาก https://lookerstudio.google.com/reporting/5f72d8c5-b1c9-4e7d-a3d9-fa3cb32e7067/page/pZb7B

_____. (2568ข). แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566-2570 ฉบับปรับปรุง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568. ชลบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1.

สิริยากร อินทร์สอน และสรรฤดี ดีปู่. (2568). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3. วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย (สพบท.), 7(2), 292-301.

Bass, B. M. & Avolio, B. J. (1994). Improving organizational effectiveness through transformational leadership. Thousand Oaks: Sage Publications.

Bellibaş, M. Ş. et al. (2021). The moderation role of transformational leadership in the effect of instructional leadership on teacher professional learning and instructional practice: An integrated leadership perspective. Educational Administration Quarterly, 57(5), 776-814.

Best, J. W. & Kahn, J. V. (1993). Research in education. (7th ed.). Boston: Allyn & Bacon.

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New York: Harper & Row.

Day, C. & Gu, Q. (2010). The New Lives of Teachers. London: Routledge. doi:https://doi.org/10.4324/ 9780203847909

Herzberg, F. (1968). One more time: How do you motivate employees? Harvard Business Review, 46(1), 53-62.

Kareem, J. et al. (2023). Transformational educational leaders inspire school educators' commitment. Frontiers in Education, 8, 1-10. https://doi.org/10.3389/feduc.2023.1171513.

Kılınç, A. Ç. et al. (2024). How transformational leadership influences teachers' commitment and innovative practices: Understanding the moderating role of trust in principal. Educational Management Administration & Leadership, 52(2), 455-474.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

Leithwood, K. & Jantzi, D. (2000). The effects of transformational leadership on organizational conditions and student engagement with school. Journal of Educational Administration, 38(2), 112-129.

Noori, A. Q. (2023). Principals' Transformational Leadership and Teachers' Emotional Intelligence: A Cross-Sectional Study of Takhar High Schools, Afghanistan. Leadership and Policy in Schools, 1-16. https://doi.org/10.1080/15700763.2023.2176780.

Northouse, P. G. (2016). Leadership: Theory and practice. (7th ed.). California: SAGE Publications.

Tian, J. et al. (2022). The impact of transformational leadership on teachers' job burnout: The mediating role of social-emotional competence and student-teacher relationship. Journal of Educational Administration, 60(4), 369-385.

บทความวิชาการ

การจัดการเรียนรู้พลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะของนักเรียนมัธยมศึกษา*

PHYSICAL EDUCATION LEARNING MANAGEMENT TO LAY THE FOUNDATION FOR HEALTHY LONGEVITY AMONG SECONDARY SCHOOL STUDENTS

ชญาภัสร์ ยาสุอิ
Chayaphat Yasui
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: Chayaphat.s@chula.ac.th
*Tel: 088-864-3456

บทคัดย่อ

นักเรียนมัธยมศึกษาเป็นช่วงสำคัญของการวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ โดย Healthy Longevity ในบริบทนี้มุ่งสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพตั้งแต่วัยเรียน เพื่อป้องกันความเสี่ยงต่อโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในอนาคต พร้อมส่งเสริมการดูแลตนเองและการมีกิจกรรมทางกายอย่างสม่ำเสมอ การจัดการเรียนรู้พลศึกษาจึงควรพัฒนาผู้เรียนให้นำความรู้และทักษะไปดูแลตนเองและมีกิจกรรมทางกายอย่างต่อเนื่อง บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด Healthy Longevity และการจัดการเรียนรู้พลศึกษา เพื่อเสนอกรอบเส้นทางพลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา โดยมีองค์ประกอบ 6 ประการ ได้แก่ 1) สมรรถภาพทางกายและทักษะการเคลื่อนไหว 2) ความฉลาดรู้ทางกาย 3) พฤติกรรมสุขภาพและการดูแลตนเอง 4) สุขภาวะทางจิตและอารมณ์ 5) ความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมทางสังคม และ 6) ความปลอดภัยและการป้องกันการบาดเจ็บ ผ่านการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินความพร้อม วางแผน ปฏิบัติ และสะท้อนผลก่อนปรับกิจกรรมให้เหมาะกับชีวิตประจำวัน โดยมีครูให้คำแนะนำ เพื่อส่งเสริมการกำกับตนเองและการมีกิจกรรมทางกายทั้งในและนอกโรงเรียน นำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน 3 ด้าน ได้แก่ 1) การเคลื่อนไหว เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมั่นใจ 2) การกำกับตนเอง เพื่อเลือก วางแผน ติดตาม และดูแลความปลอดภัย และ 3) การปรับตัวและการมีส่วนร่วม เพื่อปรับกิจกรรมตามวัย ความพร้อม บริบทชีวิต และเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น สมรรถนะดังกล่าวส่งเสริมการเลือกและปรับกิจกรรมทางกายอย่างสม่ำเสมอในชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจช่วยลดปัจจัยเสี่ยงและส่งเสริมสุขภาวะอย่างต่อเนื่อง การนำไปใช้ต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียน ครู หลักสูตร เวลา พื้นที่ อุปกรณ์ ครอบครัว และเพื่อน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้พลศึกษา, การมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ, นักเรียนมัธยมศึกษา

Abstract

Secondary school is a critical period for laying the foundation for Healthy Longevity. In this context, Healthy Longevity focuses on promoting healthy behaviors from the school years to help prevent noncommunicable diseases in the future, while encouraging self-care and regular

* Received 21 September 2026; Revised 21 October 2026; Accepted 29 October 2026

physical activity. Physical education learning management should therefore enable students to apply their knowledge and skills to caring for themselves and engaging in physical activity consistently. This article aims to analyze and synthesize the concepts of Healthy Longevity and physical education learning management to propose a physical education pathway framework for laying the foundation for Healthy Longevity among secondary school students. The proposed framework comprises six components: 1) physical fitness and movement skills, 2) physical literacy, 3) health behaviors and self-care, 4) mental and emotional well-being, 5) social relationships and participation, and 6) safety and injury prevention. The learning process provides opportunities for students to assess their readiness, plan, practice, and reflect on their learning before adapting activities to their daily lives, with guidance from teachers, to promote self- regulation and participation in physical activity both in and outside school. This process develops three student competencies: 1) movement competence, which enables students to participate confidently in physical activities, 2) self- regulation competence, which enables them to select and plan activities, monitor their progress, and ensure their own safety, and 3) adaptability and participation competence, which enables them to modify activities according to their age, readiness, and life context while learning with others. These competencies support the regular selection and adaptation of physical activities in daily life, which may help reduce health risks and promote sustained well- being. Implementing the framework requires consideration of the readiness of students, teachers, curricula, time, space, equipment, families, and peers.

Keywords: Physical Education Learning Management, Healthy Longevity, Secondary School Students

บทนำ

การมีชีวิตยืนยาวควบคู่กับการมีสุขภาพที่ดี เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพควบคู่กับการคงไว้ซึ่งความสามารถทางกาย จิตใจ และการมีส่วนร่วมทางสังคมตลอดช่วงชีวิต การวางรากฐานดังกล่าวจึงควรเริ่มตั้งแต่วัยเด็กและวัยรุ่น โดยอาศัยโอกาสในการเรียนรู้ การพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาวะ รายงานแผนที่นำทางระดับโลกเพื่อการมีอายุยืนอย่างมีสุขภาวะ (Global Roadmap for Healthy Longevity) ให้ความสำคัญกับแนวทางตลอดช่วงชีวิต โดยชี้ว่าสุขภาวะในวัยผู้สูงอายุมีความเชื่อมโยงกับประสบการณ์และปัจจัยที่บุคคลได้รับในช่วงวัยก่อนหน้า แนวคิดนี้จึงแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของบทบาทการศึกษาในการเตรียมความพร้อมให้เยาวชนสามารถดูแลสุขภาพและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพในระยะยาว (Garmany, A. & Terzic, A., 2024)

อย่างไรก็ตาม การมีกิจกรรมทางกายไม่เพียงพอยังคงเป็นประเด็นปัญหาของสุขภาพวัยรุ่นทั่วโลก องค์การอนามัยโลกรายงานว่า วัยรุ่นอายุ 11 - 17 ปี ประมาณร้อยละ 81 มีกิจกรรมทางกายไม่ถึงระดับที่แนะนำ ขณะที่กิจกรรมทางกายอย่างสม่ำเสมอมีประโยชน์ต่อสมรรถภาพทางกาย สุขภาพกระดูก การพัฒนาการรู้คิด และสุขภาพจิตของเด็กและวัยรุ่น (World Health Organization, 2024) สถานการณ์ดังกล่าวทำให้เห็นความจำเป็นในการสร้างโอกาสให้เยาวชนได้เคลื่อนไหวร่างกายอย่างเหมาะสม พร้อมพัฒนาความรู้และทักษะที่ช่วยให้สามารถเลือกปฏิบัติกิจกรรมทางกายในชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง การส่งเสริมสุขภาวะในวัยเรียนจึงควรครอบคลุมทั้งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการเรียนรู้ที่จะดูแลตนเองอย่างต่อเนื่อง ในบทความนี้จึงมุ่งเน้นไปที่นักเรียนมัธยมศึกษา โดยให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกคิด ตัดสินใจ วางแผน และรับผิดชอบต่อการมีกิจกรรมทางกายของตนเอง เพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลสุขภาวะของตนเองในอนาคต

วิชาพลศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการเคลื่อนไหวร่างกายเข้ากับการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม องค์การยูเนสโกเสนอว่า การจัดการเรียนรู้พลศึกษาที่มีคุณภาพควรให้ความสำคัญกับความหลากหลายของกิจกรรม การมีส่วนร่วม และการพัฒนาทักษะทางกาย สังคม และอารมณ์ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการมีสุขภาวะ และการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่น (UNESCO and Loughborough University, 2024) ประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้พลศึกษาจึงครอบคลุมทั้งการพัฒนาความสามารถในการเคลื่อนไหว การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์และการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน เมื่อนำมาประกอบกับแนวคิดการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ การจัดการเรียนรู้พลศึกษาจึงมีบทบาทในการวางรากฐานการมีสุขภาวะที่ดี โดยเชื่อมโยงการพัฒนาทางกายกับการเห็นคุณค่าในตนเอง การจัดการอารมณ์ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอย่างยืนยาวพร้อมกับมีสุขภาพที่ดีสำหรับการจัดการเรียนรู้ในบริบทโรงเรียนมัธยมศึกษาของประเทศไทย การนำไปสู่การปฏิบัติควรเริ่มจากการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการดูแลสุขภาวะของผู้เรียน จากการศึกษาของขจร ตรีโสภณากร สนับสนุนความสำคัญของการพัฒนาครูพลศึกษาให้มีทั้งความรู้ด้านเนื้อหาและความสามารถในการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนทักษะการสื่อสารและการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ผลจากการศึกษามีข้อเสนอแนะให้ครูประยุกต์ใช้ความสามารถเหล่านี้ในการออกแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนสำรวจความพร้อมและความสนใจของตนเอง ฝึกวางแผนกิจกรรมทางกาย และสะท้อนผลการปฏิบัติ ควบคู่กับการประเมินความก้าวหน้าที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล แนวทางนี้มุ่งเชื่อมโยงประสบการณ์ในชั้นเรียนกับการดูแลตนเองในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมให้เกิดความต่อเนื่องจำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยสนับสนุนร่วมด้วย ทั้งเวลาเรียน ทรัพยากร และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน (ขจร ตรีโสภณากร, 2567)

แม้การศึกษาที่ผ่านมาจะเน้นย้ำความสำคัญของสมรรถนะครู การจัดกิจกรรมทางกาย และปัจจัยสนับสนุนในโรงเรียน แต่ยังขาดกรอบแนวคิดบูรณาการที่เชื่อมโยงปัจจัยเชิงระบบ กระบวนการจัดการเรียนรู้พลศึกษา และผลลัพธ์ด้านการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะของนักเรียนมัธยมศึกษาในบริบทประเทศไทยอย่างเป็นรูปธรรม บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะร่วมกับองค์ความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้พลศึกษา และเสนอกรอบเส้นทางพลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา โดยเชื่อมโยงปัจจัยสนับสนุน กระบวนการจัดการเรียนรู้ และผลลัพธ์การเรียนรู้ พร้อมเสนอแนวทางการออกแบบกิจกรรมและการวัดและประเมินผลที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนในประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูพลศึกษาในการจัดการเรียนรู้พลศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์จากการเรียนพลศึกษาไปใช้ในการดูแลสุขภาวะของตนเองอย่างต่อเนื่อง

ความสำคัญของแนวคิดการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) กับนักเรียนมัธยมศึกษา

1. ความหมายของการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity)

การทำความเข้าใจแนวคิดการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะจำเป็นต้องพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างอายุขัย (Lifespan) และช่วงชีวิตที่มีสุขภาพดี (Healthspan) โดยอายุขัยหมายถึงระยะเวลาที่บุคคลมีชีวิตอยู่ ส่วนช่วงชีวิตที่มีสุขภาพดีหมายถึงระยะเวลาที่บุคคลดำรงชีวิตโดยมีสุขภาพและความสามารถในการดำเนินชีวิตที่ดี National Academy of Medicine (2022) เสนอว่า การมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะไม่ควรมุ่งเพียงการเพิ่มอายุขัย แต่ควรให้ความสำคัญกับการเพิ่มช่วงชีวิตที่มีสุขภาพดีผ่านการส่งเสริมปัจจัยด้านพฤติกรรม สังคม สิ่งแวดล้อม และระบบสุขภาพ (National Academy of Medicine, 2022) ขณะที่ Garmany, A และ Terzic, A. วิเคราะห์ข้อมูลประเทศสมาชิกองค์การอนามัยโลก 183 ประเทศ ระหว่างปี ค.ศ. 2000–2019 และพบว่า อายุขัยของประชากรเพิ่มขึ้นเร็วกว่าช่วงชีวิตที่มีสุขภาพดี ส่งผลให้ประชากรต้องดำรงชีวิตร่วมกับปัญหาสุขภาพเป็นระยะเวลานานขึ้น (Garmany, A.

& Terzic, A., 2024) สรุปได้ว่า การมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะหมายถึงการเพิ่มทั้งระยะเวลาและคุณภาพของชีวิต โดยมุ่งลดช่องว่างระหว่างอายุขัยกับช่วงชีวิตที่มีสุขภาพดีผ่านการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพและปัจจัยสนับสนุนตั้งแต่ช่วงต้นของชีวิต

2. การวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ

แนวคิดการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะอธิบายว่า สุขภาวะของบุคคลสัมพันธ์กับประสบการณ์ พฤติกรรม และปัจจัยแวดล้อมที่สะสมในแต่ละช่วงวัย สอดคล้องกับรายงานของ National Academy of Medicine ที่เสนอว่า การมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) ควรมุ่งเพิ่มช่วงชีวิตที่มีสุขภาพดี (Healthspan) ควบคู่กับอายุขัย (Lifespan) โดยพัฒนาศักยภาพและลดปัจจัยเสี่ยงตั้งแต่ช่วงต้นของชีวิต (National Academy of Medicine, 2022) นอกจากนี้ งานวิจัยของ Garmany, A และ Terzic, A. พบว่า อายุขัยของประชากรเพิ่มขึ้นเร็วกว่าช่วงชีวิตที่มีสุขภาพดี สะท้อนความจำเป็นของการวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Garmany, A. & Terzic, A., 2024) ในบริบทโรงเรียน World Health Organization เสนอให้ส่งเสริมกิจกรรมทางกายผ่านหลักสูตร กิจกรรม และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน (World Health Organization, 2021) ขณะที่ Grauduszus, M et al. พบว่า การส่งเสริมความฉลาดรู้ทางกายควรเชื่อมโยงองค์ประกอบด้านร่างกาย การรู้คิด และจิตใจ (Grauduszus, M et al., 2024) สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้พลศึกษาตามแนวคิดการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะควรพัฒนาทักษะและพฤติกรรมสุขภาพ ฝึกให้ผู้เรียนเลือกและปรับกิจกรรมทางกายให้เหมาะสมกับตนเอง และสนับสนุนให้นำความรู้จากชั้นเรียนไปดูแลสุขภาวะในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมทางกายด้วยอุปกรณ์วัดการเคลื่อนไหวในกลุ่มตัวอย่างประเทศนอร์เวย์ที่อายุประมาณ 9, 15 และ 24 ปี พบว่ากิจกรรมทางกายลดลงและเวลาเนือยนิ่งเพิ่มขึ้นอย่างเด่นชัดระหว่างอายุ 9 - 15 ปี ขณะที่ช่วงอายุ 15 - 24 ปี ระดับกิจกรรมทางกายและเวลาเนือยนิ่งเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย นอกจากนี้ เด็กที่มีกิจกรรมทางกายน้อยที่สุดมีแนวโน้มที่จะยังคงมีกิจกรรมทางกายน้อยเมื่อเป็นผู้ใหญ่มากกว่าเด็กกลุ่มอื่น แต่พฤติกรรมดังกล่าวสามารถเปลี่ยนแปลงได้ และไม่ได้หมายความว่าเด็กที่มีกิจกรรมทางกายน้อยจะต้องมีพฤติกรรมเช่นเดิมเมื่อเป็นผู้ใหญ่ ข้อค้นพบนี้จึงสนับสนุนให้การจัดการเรียนรู้พลศึกษาสร้างโอกาสให้ผู้เรียนมีกิจกรรมทางกายอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมไปที่ผู้เรียนที่มีกิจกรรมทางกายน้อยตั้งแต่วัยเรียน (Husøy, A. et al., 2024)

3. นักเรียนมัธยมศึกษา

นักเรียนมัธยมศึกษาเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญของการวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ เนื่องจากช่วงวัยดังกล่าวครอบคลุมระยะที่อาจเกิดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมกิจกรรมทางกาย และเป็นช่วงที่โรงเรียนสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเป็นระบบได้ การพัฒนาผู้เรียนควรให้ความสำคัญกับปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะความฉลาดรู้ทางกาย (Physical Literacy) ซึ่งครอบคลุมแรงจูงใจ ความมั่นใจ ความสามารถทางกาย และความรู้ความเข้าใจ จากการทบทวนการส่งเสริมความฉลาดรู้ทางกายในโรงเรียนและการติดตามพฤติกรรมของวัยรุ่นแสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมทางกายของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง (Grauduszus, M. et al., 2024); (Park, J. et al., 2025) ดังนั้นผู้เขียนจึงเสนอว่า การจัดการเรียนรู้พลศึกษาไม่ควรมุ่งพัฒนาเฉพาะทักษะกีฬา แต่ควรส่งเสริมแรงจูงใจ ความมั่นใจ และความสามารถในการเลือกและปรับกิจกรรมทางกายให้เหมาะสมกับตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนมีกิจกรรมทางกายอย่างต่อเนื่องและสามารถดูแลสุขภาวะของตนเองตลอดช่วงชีวิตได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น การจัดการเรียนรู้พลศึกษาในระดับมัธยมศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) ครูควรจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการด้านความสามารถในการเคลื่อนไหว เห็นคุณค่าของกิจกรรมทางกาย รับรู้ความก้าวหน้าของตนเอง และฝึกปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับข้อจำกัดที่พบในชีวิตประจำวัน การประยุกต์ใช้ความฉลาดรู้ทางกายสู่การปฏิบัติจึงควรพัฒนาผู้เรียนร่วมกันทั้ง 5 ด้าน

ได้แก่ 1) ด้านร่างกาย คือ ทักษะการเคลื่อนไหวและสมรรถภาพทางกาย 2) ด้านจิตใจ คือ ความมั่นใจและแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรม 3) ด้านอารมณ์ คือ การรับรู้และจัดการอารมณ์ระหว่างเข้าร่วมกิจกรรม 4) ด้านสังคม คือ การสื่อสาร ความร่วมมือ และการทำกิจกรรมกับผู้อื่น และ 5) ด้านสติปัญญา คือ ความรู้และความสามารถในการเลือกและปรับกิจกรรม ครูจึงไม่ควรมุ่งเพียงการสอนทักษะ แต่ควรจัดประสบการณ์ที่ช่วยให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของกิจกรรมทางกาย เลือกปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม และเกิดแรงจูงใจในการมีกิจกรรมทางกายอย่างต่อเนื่องนอกโรงเรียน การประเมินผลควรครอบคลุมพัฒนาการทั้ง 5 ด้าน และคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนกับบริบทของโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้และทักษะไปดูแลสุขภาวะของตนเองในชีวิตประจำวันได้อย่างต่อเนื่อง

การจัดการเรียนรู้พลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ(Healthy Longevity)

1. พลศึกษากับการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม

การจัดการเรียนรู้พลศึกษาเป็นการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม เนื่องจากส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคล เมื่อนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้กับการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) การจัดการเรียนรู้พลศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาควรเน้นไปที่การพัฒนาความสามารถในการเคลื่อนไหวควบคู่กับการเห็นคุณค่าในตนเอง การจัดการอารมณ์ การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการใช้ความรู้ประกอบการตัดสินใจดูแลสุขภาพ โดยออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ คิดทบทวน และเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อวางรากฐานการดูแลสุขภาวะอย่างต่อเนื่อง (ดิศพล บุปผาชาติ, 2562) โดยมีองค์ประกอบของการพัฒนาผู้เรียน 5 ด้าน ดังนี้

ด้านร่างกาย การมีกิจกรรมทางกายอย่างสม่ำเสมอส่งผลดีต่อการทำงานของระบบหัวใจและหายใจ ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ และสุขภาพกระดูกของเด็กและวัยรุ่น (World Health Organization, 2024) สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา การจัดการเรียนรู้พลศึกษาควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการเคลื่อนไหวควบคู่กับการพัฒนาสมรรถภาพทางกายเพื่อสุขภาพ เช่น จัดกิจกรรมเดินเร็วสลับวิ่ง การเต้น หรือเกมทางกีฬา เพื่อพัฒนาความอดทนของระบบหัวใจและหายใจ รวมถึงกิจกรรมแบบสถานีด้วยน้ำหนักตัว เช่น สควอต วิดพื้นแบบปรับระดับ และแพลงก์ เพื่อพัฒนาความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อ ครูควรปรับระยะเวลา จำนวนครั้ง และช่วงพักให้เหมาะสมกับความพร้อมของผู้เรียน พร้อมสอนท่าทางที่ถูกต้อง ฝึกให้ผู้เรียนสังเกตการตอบสนองของร่างกาย และกำกับดูแลความปลอดภัยระหว่างปฏิบัติ กิจกรรมดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจวิธีเลือกและปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการดูแลสุขภาพและการมีกิจกรรมทางกายอย่างต่อเนื่องในอนาคต

ด้านจิตใจ การจัดการเรียนรู้พลศึกษาควรส่งเสริมให้ผู้เรียนรับรู้ความสามารถ เห็นคุณค่าในตนเอง และกล้าเข้าร่วมกิจกรรมตามความพร้อมของตน จากการศึกษาของ Fu, Q. et al. พบว่า กิจกรรมทางกายส่งผลเชิงบวกต่อสุขภาพจิตของเด็กและวัยรุ่น รวมถึงการเห็นคุณค่าในตนเองและการลดอาการวิตกกังวล (Fu, Q. et al., 2025) จากข้อค้นพบดังกล่าว ครูควรจัดฐานกิจกรรมที่มีระดับความยากแตกต่างกัน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกระดับที่เหมาะสม ตั้งเป้าหมายรายบุคคล และบันทึกความก้าวหน้าของตนเอง นอกจากนี้ อาจจัดกิจกรรมฝึกเป็นคู่ โดยให้ผู้เรียนผลัดกันปฏิบัติ สังเกต และให้กำลังใจกัน ครูควรให้ข้อมูลย้อนกลับโดยเน้นความก้าวหน้าของแต่ละบุคคลมากกว่าการเปรียบเทียบกับผู้อื่น เพื่อสร้างความมั่นใจและทำให้ผู้เรียนกล้าลองปฏิบัติโดยไม่กลัวความผิดพลาด

ด้านอารมณ์ การจัดการเรียนรู้พลศึกษาควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเผชิญประสบการณ์ทางอารมณ์ที่หลากหลาย ทั้งความสนุก ความตื่นเต้น ความผิดหวัง และความพึงพอใจจากความสำเร็จ จากการศึกษากิจกรรมทางกายและการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมแสดงให้เห็นว่า ประสบการณ์เชิงบวกช่วยส่งเสริมความสนุกและสุขภาพจิตของเด็กและวัยรุ่น แต่ผลที่เกิดขึ้นอาจแตกต่างกันตามลักษณะของกิจกรรมและผู้เรียน (Mo, W. et al., 2024); (Fu, Q. et al., 2025) ดังนั้น การพัฒนาด้านอารมณ์ควรครอบคลุมทั้งการสร้างประสบการณ์เชิงบวกและ

การฝึกกำกับอารมณ์ ครูอาจให้ผู้เรียนประเมินความรู้สึกก่อนและหลังทำกิจกรรมด้วยบัตรแสดงระดับอารมณ์ และสะท้อนผลหลังการแข่งขันโดยใช้คำถามว่า “รู้สึกอย่างไร” “จัดการความรู้สึกอย่างไร” และ “ครั้งต่อไปจะตอบสนองอย่างไร” รวมทั้งฝึกวิธีหยุด หายใจ และเลือกการตอบสนองเมื่อเกิดความผิดหวังหรือความขัดแย้ง กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนรู้เท่าทันอารมณ์ แสดงออกต่อผู้อื่นอย่างเหมาะสม และยังคงเข้าร่วมกิจกรรมทางกายได้อย่างมีความสุข

ด้านสังคม การจัดการเรียนรู้พลศึกษาเป็นพื้นที่ให้ผู้เรียนฝึกการสื่อสาร ความร่วมมือ ความรับผิดชอบ และการยอมรับความแตกต่าง จากการศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือและแนวคิดพลศึกษาที่มีคุณภาพแสดงให้เห็นว่า กิจกรรมที่กำหนดให้ผู้เรียนมีเป้าหมายและบทบาทร่วมกันสามารถส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วมทางสังคมได้ (UNESCO & Loughborough University, 2024); (Boke, H. et al., 2025) ดังนั้น ครูควรออกแบบกิจกรรมที่ผู้เรียนต้องพึ่งพาและช่วยเหลือกัน โดยอาจจัดภารกิจกลุ่ม เช่น การร่วมกันออกแบบท่าอบอุ่นร่างกายหรือวางแผนการเล่น พร้อมกำหนดบทบาทหัวหน้ากลุ่ม ผู้วางแผน ผู้ดูแลอุปกรณ์ และผู้สังเกตการณ์ แล้วหมุนเวียนบทบาทให้ทุกคนได้ปฏิบัติ หลังจบกิจกรรมควรให้ผู้เรียนประเมินการรับฟัง การช่วยเหลือ และความรับผิดชอบของกลุ่ม กิจกรรมลักษณะนี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม เรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และพัฒนาการมีส่วนร่วมทางสังคม

ด้านสติปัญญา การจัดการเรียนรู้พลศึกษาควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้ความรู้ร่วมกับการสังเกต วิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาระหว่างปฏิบัติกิจกรรม หลักฐานจากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือและการศึกษาประโยชน์ของกิจกรรมทางกายแสดงให้เห็นว่า การแลกเปลี่ยนเหตุผล การวางแผน และการตัดสินใจร่วมกันช่วยสนับสนุนผลลัพธ์ด้านการรู้คิดของผู้เรียน (World Health Organization, 2024); (Boke, H. et al., 2025) ดังนั้น การพัฒนาด้านสติปัญญาไม่ควรจำกัดเฉพาะการวิเคราะห์สถานการณ์การเล่น แต่ควรครอบคลุมทักษะการทำงานเชิงบริหารของสมอง (executive functions) ได้แก่ การยับยั้งชั่งใจ การวางแผน การตัดสินใจ และการกำกับตนเอง ครูอาจจัดเกมตอบสนองต่อสัญญาณโดยให้ผู้เรียนเคลื่อนไหวหรือหยุดตามเงื่อนไขที่กำหนด จัดสถานการณ์ให้วิเคราะห์ปัญหาและวางแผนการเล่นร่วมกัน หรือให้ผู้เรียนสำรวจช่วงเวลาที่มีพฤติกรรมเนือยนิ่งแล้วจัดทำแผนกิจกรรมทางกายประจำสัปดาห์ พร้อมบันทึกและสะท้อนผลการปฏิบัติ กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้และเหตุผลไปควบคุมพฤติกรรมเนือยนิ่ง เลือกกิจกรรมทางกาย และดูแลสุขภาวะของตนเองนอกโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนได้สังเคราะห์ผลลัพธ์ของการจัดการเรียนรู้พลศึกษาเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา การพัฒนาองค์ประกอบทั้ง 5 ด้านควรดำเนินไปอย่างเชื่อมโยงกัน เช่น กิจกรรมเกมกลุ่มย่อยสามารถให้ผู้เรียนได้ฝึกการเคลื่อนไหว คิดวางแผน ร่วมมือกับเพื่อน และทบทวนความรู้สึกของตนเองภายในกิจกรรมเดียว โดยครูต้องกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้และเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้แต่ละด้านอย่างชัดเจน การจัดการเรียนรู้พลศึกษาในลักษณะนี้จึงมุ่งสร้างความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมและความพร้อมในการดูแลตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา

2. การจัดการเรียนรู้พลศึกษาภายนอกห้องเรียน

การจัดการเรียนรู้พลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้และทักษะจากชั้นเรียนไปใช้ในการมีกิจกรรมทางกายนอกโรงเรียน แนวทางส่งเสริมกิจกรรมทางกายในโรงเรียนแบบองค์รวมให้ความสำคัญกับการสร้างโอกาสในการเคลื่อนไหวตลอดวัน รวมถึงความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน การเชื่อมโยงดังกล่าวช่วยขยายโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมในสภาพแวดล้อมที่หลากหลายและสอดคล้องกับชีวิตประจำวัน (กลุ่มงานวิเคราะห์สถานการณ์และนโยบาย, 2566)

สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา ครูอาจให้ผู้เรียนวางแผนกิจกรรมทางกายรายสัปดาห์ โดยพิจารณาความสนใจ เวลาว่าง สถานที่ และอุปกรณ์ที่เข้าถึงได้ เช่น การเดิน การเต้น หรือการเล่นกีฬากับเพื่อนและ

ครอบครัว พร้อมบันทึกและสะท้อนผลเพื่อนำมาปรับแผนให้เหมาะสม แผนควรระบุวัน เวลา ระยะเวลา ระดับความหนัก และกิจกรรมสำรอง เช่น เดินเร็วหลังเลิกเรียน เต้นที่บ้าน หรือเปลี่ยนเป็นการออกกำลังกายด้วยน้ำหนักตัวเมื่อไม่สามารถใช้พื้นที่กลางแจ้งได้ พร้อมบันทึกความเหนื่อยและอุปสรรคที่พบ การประเมินควรให้ความสำคัญกับความสามารถในการวางแผนและปรับกิจกรรมตามสถานการณ์ โดยคำนึงถึงโอกาสที่แตกต่างกันของผู้เรียน รวมถึงความเหมาะสม ความปลอดภัย และความเป็นไปได้ของแผน แนวทางนี้มุ่งเตรียมให้ผู้เรียนสามารถดูแลสุขภาวะด้วยตนเองและมีกิจกรรมทางกายต่อเนื่องในอนาคต

องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้พลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity)

การจัดการเรียนรู้พลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาควรเชื่อมโยงการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนกับการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้พลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) 6 ประการ ดังนี้

1. สมรรถภาพทางกายและทักษะการเคลื่อนไหว หมายถึง ความสามารถในการเคลื่อนไหวและมีสมรรถภาพทางกายเพื่อสุขภาพอย่างเหมาะสมและปลอดภัย การมีกิจกรรมทางกายอย่างสม่ำเสมอมีประโยชน์ต่อสมรรถภาพของระบบหัวใจและหายใจ กล้ามเนื้อ และสุขภาพกระดูกของเด็กและวัยรุ่น (World Health Organization, 2024) ในการจัดการเรียนรู้พลศึกษา ครูมีบทบาทประเมินความพร้อม สาธิตวิธีปฏิบัติ และปรับระดับกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้เรียน เช่น การเดินเร็วสลับวิ่ง การเต้น และการฝึกแบบสถานีด้วยน้ำหนักตัว ผู้เรียนเลือกระดับ ฝึกปฏิบัติ สังเกตการตอบสนองของร่างกาย และบันทึกความก้าวหน้า การประเมินผลควรใช้แบบสังเกตทักษะและความปลอดภัยร่วมกับการทดสอบสมรรถภาพทางกายและการบันทึกพัฒนาการโดยเปรียบเทียบผลกับข้อมูลตั้งต้นของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

2. ความฉลาดรู้ทางกาย หมายถึง ความสามารถที่เชื่อมโยงแรงจูงใจ ความมั่นใจ ความสามารถทางกาย และความรู้ความเข้าใจ เพื่อให้บุคคลสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางกายได้อย่างต่อเนื่อง โดยความฉลาดรู้ทางกายมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางกายของผู้เรียนในระยะต่อมา (Park, J. et al., 2025) ในการจัดการเรียนรู้พลศึกษา ครูมีบทบาทในการจัดกิจกรรมที่หลากหลายและปรับวิธีฝึก ความหนัก และความยากให้เหมาะกับผู้เรียน พร้อมสาธิตและให้ข้อมูลย้อนกลับตามความก้าวหน้ารายบุคคล ผู้เรียนควรตั้งเป้าหมาย เลือกและปฏิบัติกิจกรรม อธิบายเหตุผล และสะท้อนผลการเรียนรู้ โดยใช้บัตรทางเลือก วิดีโอสาธิต และแบบบันทึกเป้าหมาย การประเมินควรครอบคลุมการเลือกและปฏิบัติกิจกรรม การอธิบายเหตุผล และความมั่นใจ เพื่อส่งเสริมการมีกิจกรรมทางกายอย่างต่อเนื่อง

3. พฤติกรรมสุขภาพและการดูแลตนเอง หมายถึง ความสามารถในการตั้งเป้าหมาย วางแผน ติดตาม และปรับกิจกรรมทางกายให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน การส่งเสริมพฤติกรรมดังกล่าวควรพัฒนาความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองและแรงจูงใจของผู้เรียนควบคู่กับการสนับสนุนจากบุคคลรอบตัว ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความต่อเนื่องในการออกกำลังกาย (Wu, Q. et al., 2026) ในการจัดการเรียนรู้พลศึกษา ครูมีบทบาทในการแนะนำการวางแผน ช่วยวิเคราะห์อุปสรรค และสนับสนุนกิจกรรมทางกายที่ปฏิบัติได้จริง ผู้เรียนตั้งเป้าหมาย จัดทำและปฏิบัติตามแผนกิจกรรมรายสัปดาห์ บันทึกผล และปรับแผนตามความสนใจ เวลา สถานที่ และทรัพยากร การประเมินควรพิจารณาความเป็นไปได้ของแผน หลักฐานการปฏิบัติ และเหตุผลในการปรับแผน เพื่อพัฒนาการกำกับตนเองและการดูแลสุขภาวะอย่างต่อเนื่อง

4. สุขภาวะทางจิตและอารมณ์ หมายถึง ความมั่นใจ การเห็นคุณค่าในตนเอง ความสนุก การรู้เท่าทันอารมณ์และความสามารถในการจัดการอารมณ์ระหว่างเข้าร่วมกิจกรรมทางกาย หลักฐานแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมทางกายส่งผลเชิงบวกต่อสุขภาพจิตของเด็กและวัยรุ่น ขณะที่การจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้เกมสามารถส่งเสริมความสนุกในการเรียนได้ (Mo, W. et al., 2024); (Fu, Q. et al., 2025) ในการจัดการเรียนรู้พลศึกษา ครูมีบทบาทในการสร้าง

บรรยากาศที่ปลอดภัย ไม่เปรียบเทียบผู้เรียน และจัดกิจกรรมที่มีระดับความท้าทายเหมาะสม พร้อมให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวกและกระตุ้นการสะท้อนอารมณ์ ผู้เรียนควรประเมินและสื่อสารความรู้สึก รวมทั้งเลือกวิธีรับมือกับความกังวล ความผิดหวัง หรือความขัดแย้ง การประเมินควรครอบคลุมการมีส่วนร่วม ความมั่นใจ การรับรู้อารมณ์ และการจัดการอารมณ์ เพื่อส่งเสริมประสบการณ์เชิงบวกและการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

5. ความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมทางสังคม หมายถึง ความสามารถในการสื่อสาร ร่วมมือ รับผิดชอบ และเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นโดยยอมรับความแตกต่าง การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือในวิชาพลศึกษาสามารถส่งเสริมผลลัพธ์ด้านสังคมของผู้เรียนได้ (Boke, H. et al., 2025) ในการจัดการเรียนรู้พลศึกษา ครูมีบทบาทในการจัดกิจกรรมกลุ่ม กำหนดและหมุนเวียนบทบาทให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วม ผู้เรียนร่วมวางแผน ปฏิบัติหน้าที่รับฟัง และช่วยเหลือกัน เช่น การออกแบบท่าอบอุ่นร่างกาย เกมความร่วมมือ และการแก้ปัญหาเป็นกลุ่ม การประเมินควรครอบคลุมการสื่อสาร ความร่วมมือ ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วม โดยใช้การประเมินตนเองและเพื่อนร่วมด้วย เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์และการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นอย่างเหมาะสม

6. ความปลอดภัยและการป้องกันการบาดเจ็บ หมายถึง ความสามารถในการตรวจสอบความพร้อม ระบุปัจจัยเสี่ยง และตัดสินใจปฏิบัติ ปรับ หรือหยุดกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม โดยควรบูรณาการเรื่องความปลอดภัยตลอดกระบวนการจัดการเรียนรู้พลศึกษา (World Health Organization, 2021); (UNESCO & Loughborough University, 2024) ในการจัดการเรียนรู้พลศึกษา ครูมีบทบาทในการสาธิตการตรวจสอบร่างกาย อุปกรณ์ และสถานที่ พร้อมชี้ปัจจัยเสี่ยงและเงื่อนไขในการปรับหรือหยุดกิจกรรม ผู้เรียนสำรวจความพร้อม ระบุความเสี่ยง เลือกวิธีปฏิบัติ และอธิบายเหตุผล เช่น การค้นหาจุดเสี่ยง การวิเคราะห์สถานการณ์จำลอง และการตรวจสอบความปลอดภัยก่อนทำกิจกรรม การประเมินควรครอบคลุมการระบุความเสี่ยง การตัดสินใจ และการให้เหตุผล เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติอย่างปลอดภัยและป้องกันการบาดเจ็บ

จากที่กล่าวมาพบว่า องค์ประกอบทั้ง 6 ประการมีความสัมพันธ์และเกื้อหนุนกัน โดยบูรณาการการพัฒนาผู้เรียน 5 ด้านไว้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ กล่าวคือ ด้านร่างกาย ปรากฏในองค์ประกอบที่ 1 สมรรถภาพทางกายและทักษะการเคลื่อนไหว และองค์ประกอบที่ 2 ความฉลาดรู้ทางกาย ซึ่งมุ่งพัฒนาความสามารถในการเคลื่อนไหวและการเข้าร่วมกิจกรรมทางกาย ด้านจิตใจ บูรณาการอยู่ในองค์ประกอบที่ 2 และองค์ประกอบที่ 4 สุขภาวะทางจิตและอารมณ์ ผ่านการพัฒนาแรงจูงใจ ความมั่นใจ การเห็นคุณค่าในตนเอง และความกล้าเข้าร่วมกิจกรรม ด้านอารมณ์ ปรากฏชัดในองค์ประกอบที่ 4 ผ่านการรับรู้อารมณ์ การสะท้อนความรู้สึก และการจัดการความผิดหวังหรือความกังวล ด้านสังคม บูรณาการอยู่ในองค์ประกอบที่ 5 ความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมทางสังคม และเชื่อมโยงกับองค์ประกอบที่ 3 พฤติกรรมสุขภาพและการดูแลตนเอง ผ่านการสื่อสาร ความร่วมมือ ความรับผิดชอบ และการได้รับแรงสนับสนุนจากบุคคลรอบตัว ส่วนด้านสติปัญญา บูรณาการอยู่ในองค์ประกอบที่ 2 องค์ประกอบที่ 3 และองค์ประกอบที่ 6 ความปลอดภัยและการป้องกันการบาดเจ็บ ผ่านการใช้ความรู้ในการวิเคราะห์ การตั้งเป้าหมาย การวางแผน การติดตามผล การประเมินความเสี่ยง และการตัดสินใจโดยใช้เหตุผล

ปัจจัยและข้อจำกัดในการจัดการเรียนรู้พลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) ในบริบทโรงเรียนมัธยมศึกษาประเทศไทย

การนำองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้พลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) ไปใช้มิได้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว แต่มีความเกี่ยวข้องกับความพร้อมของครู ผู้เรียน หลักสูตร เวลา ทรัพยากร และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน โดยสามารถจำแนกปัจจัยและแนวทางจัดการข้อจำกัดออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1. เวลาและการสนับสนุนการทำงานของครู ภาระงานนอกเหนือจากการสอนและเวลาสำหรับการพัฒนาวิชาชีพอาจส่งผลต่อความต่อเนื่องในการวางแผน จัดกิจกรรม และติดตามพัฒนาการของผู้เรียน โรงเรียนจึงควรจัด

เวลาให้ครูได้ร่วมวางแผน แลกเปลี่ยนกิจกรรม และพัฒนาเครื่องมือประเมินที่สามารถใช้ร่วมกัน (วัสยศ ศรีอันยู้ และณัฐิกา เพ็งลี, 2567) ในการจัดการเรียนรู้พลศึกษาระดับมัธยมศึกษา พบว่า ข้อจำกัดด้านเวลา ตารางสอน จำนวนผู้เรียน พื้นที่ และอุปกรณ์มักเกิดขึ้นพร้อมกัน โรงเรียนจึงควรกำหนดช่วงเวลาสำหรับการวางแผนร่วมกัน ลดการจัดทำเอกสารที่ซ้ำซ้อน กระจายงานให้เหมาะสม และจัดระบบสื่อ แผนการจัดการเรียนรู้ และเครื่องมือประเมินส่วนกลางที่ครูสามารถนำมาใช้และปรับให้เหมาะกับชั้นเรียนได้ในระดับการจัดการเรียนรู้ ครูอาจใช้แผนกิจกรรมต้นแบบ บัตรคำสั่ง และแบบบันทึกที่ใช้ซ้ำได้ รวมทั้งการประเมินตนเองและการประเมินเพื่อน เพื่อลดภาระการจัดเตรียมและตรวจประเมิน และเพิ่มเวลาในการสังเกต ให้ข้อมูลย้อนกลับ และช่วยเหลือผู้เรียนเป็นรายบุคคลมากขึ้น

2. ความแตกต่างและความสนใจของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ควรตอบสนองต่อความแตกต่างด้านความพร้อม ความสามารถ ความสนใจ และความมั่นใจของผู้เรียน โดยจัดกิจกรรม วิธีปฏิบัติ ระดับความหนัก และบทบาทการมีส่วนร่วมให้มีความหลากหลาย พร้อมสร้างประสบการณ์ที่สนุกและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จตามศักยภาพของตนเอง (Mo, W. et al., 2024); (UNESCO & Loughborough University, 2024) ในการจัดการเรียนรู้พลศึกษาระดับมัธยมศึกษา พบว่า การกำหนดกิจกรรมให้มีระดับความยากแตกต่างกันและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกตามความพร้อม ช่วยให้ผู้เรียนที่ขาดความมั่นใจกล้าเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การฝึกโยนและรับลูกบอลอาจกำหนดระยะใกล้ ระยะปานกลาง และระยะไกล พร้อมให้เลือกขนาดหรือน้ำหนักของลูกบอลที่เหมาะสม แนวทางดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนได้เริ่มต้นจากระดับที่สามารถปฏิบัติได้ ประสบความสำเร็จจากกิจกรรม และค่อย ๆ เพิ่มความท้าทายตามพัฒนาการของตนเอง โดยไม่เกิดความกังวลจากการเปรียบเทียบกับผู้อื่น

3. ความพร้อมของครูและการประเมินผล ความพร้อมของครูพลศึกษาครอบคลุมความรู้ด้านเนื้อหา เทคนิคการสอน คุณลักษณะความเป็นครู และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ซึ่งควรนำมาเชื่อมโยงกับการออกแบบกิจกรรมและการประเมินผลตามผลลัพธ์การเรียนรู้ (ขจร ตรีโสภณากร, 2567) ในการจัดการเรียนรู้พลศึกษาระดับมัธยมศึกษา พบว่า ครูเน้นการประเมินทักษะหรือผลการทดสอบสมรรถภาพทางกายซึ่งอาจไม่สะท้อนพัฒนาการและความสามารถในการดูแลตนเองของผู้เรียนได้อย่างครบถ้วน ครูจึงควรใช้วิธีประเมินที่หลากหลาย ได้แก่ แบบสังเกตทักษะ แบบประเมินความรู้ บันทึกความก้าวหน้ารายบุคคล แบบประเมินตนเอง และแผนกิจกรรมทางกายของผู้เรียน โดยกำหนดเกณฑ์ที่ชัดเจนและสามารถใช้ได้จริงภายในเวลาเรียน รวมถึงใช้แบบฟอร์มหรือเทคโนโลยีที่ช่วยรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ

4. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ ครอบคลุมทั้งความพร้อมของพื้นที่ อุปกรณ์ ความปลอดภัย ความสนุก และบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเจตคติต่อวิชาพลศึกษา (วิสิทธิ์ ศรีแก้ว และคณะ, 2564) ในการจัดการเรียนรู้พลศึกษาระดับมัธยมศึกษา พบว่า บางโรงเรียนอาจมีข้อจำกัดด้านพื้นที่ จำนวนอุปกรณ์ และจำนวนนักเรียนที่ไม่สอดคล้องกัน ครูจึงควรปรับกิจกรรมให้เหมาะกับทรัพยากรที่มี เช่น แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อยและหมุนเวียนตามฐาน ใช้กิจกรรมการฝึกด้วยน้ำหนักตัว ปรับกติกาและขนาดพื้นที่ของเกม หรือประยุกต์ใช้อุปกรณ์ที่หาได้ง่ายและมีความปลอดภัย ควบคู่กับการตรวจสอบพื้นที่และอุปกรณ์ก่อนเริ่มกิจกรรม

การสังเคราะห์กรอบเส้นทางพลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ(Healthy Longevity) สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา

กรอบเส้นทางพลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา เชื่อมโยงปัจจัยสนับสนุน กระบวนการจัดการเรียนรู้พลศึกษา ผลลัพธ์ที่คาดหวังในวัยเรียน และเป้าหมายการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) กรอบดังกล่าวอาศัยหลักฐานเกี่ยวกับความสำคัญของการเพิ่มช่วงชีวิตที่มีสุขภาพดี (Garmany, A. & Terzic, A., 2024) แนวคิดความฉลาดรู้ทางกายและการส่งเสริมกิจกรรมทางกายในโรงเรียน (Grauduszus, M. et al., 2024) หลักการจัดพลศึกษาที่มีคุณภาพ

และการส่งเสริมกิจกรรมทางกายแบบองค์รวมในโรงเรียน (World Health Organization, 2021); (UNESCO & Loughborough University, 2024) ตลอดจนข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาวิชาพลศึกษาที่มีคุณภาพในบริบทสถานศึกษาของประเทศไทย (วัสยศ ศรีอันยู้ และณัฐิกา เพ็งลี, 2567) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ ประกอบด้วยความพร้อมและความสนใจของผู้เรียน ความสามารถของครู หลักสูตร เวลาเรียน พื้นที่ อุปกรณ์ และความร่วมมือจากครอบครัวและเพื่อน ปัจจัยเหล่านี้ใช้ในการออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคลและทรัพยากรของโรงเรียน

2. กระบวนการจัดการเรียนรู้พลศึกษา บูรณาการองค์ประกอบทั้ง 6 ได้แก่ สมรรถภาพทางกายและทักษะการเคลื่อนไหว ความฉลาดรู้ทางกาย พฤติกรรมสุขภาพและการดูแลตนเอง สุขภาวะทางจิตและอารมณ์ ความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมทางสังคม และความปลอดภัยและการป้องกันการบาดเจ็บ ผ่านกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ คิดตัดสินใจ เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น และสะท้อนผลการเรียนรู้

3. ผลลัพธ์ที่คาดหวังในวัยเรียน ครอบคลุมความก้าวหน้าด้านสมรรถภาพและทักษะการเคลื่อนไหว ความรู้ความเข้าใจ ความมั่นใจ แรงจูงใจ การจัดการอารมณ์ การร่วมมือกับผู้อื่น และความสามารถในการวางแผนกิจกรรมทางกายอย่างปลอดภัย โดยประเมินจากการปฏิบัติ การอธิบายเหตุผล การสะท้อนผล และพฤติกรรมที่ติดตามได้ตามช่วงเวลาที่กำหนด

4. เป้าหมายเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) มุ่งให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการเลือกและปรับกิจกรรมทางกายให้เหมาะสมกับชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป พร้อมดูแลสุขภาวะของตนเองอย่างต่อเนื่องในอนาคต ทั้งนี้ การบรรลุเป้าหมายดังกล่าวยังต้องอาศัยโอกาสและแรงสนับสนุนในช่วงวัยถัดไป

กรอบเส้นทางพลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา

ภาพที่ 1 กรอบเส้นทางพลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา

จากภาพที่ 1 กรอบเส้นทางพลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาแสดงความเชื่อมโยง 4 ขั้น เริ่มจากกระบวนการจัดการเรียนรู้พลศึกษาไปสู่สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้พลศึกษา ความต่อเนื่องของพฤติกรรมการมีกิจกรรมทางกาย และการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. กระบวนการจัดการเรียนรู้พลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) ควรมุ่งสร้างเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และทักษะไปดูแลสุขภาวะของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรให้ผู้เรียนประเมินความพร้อม เลือกและวางแผนกิจกรรม ลงมือปฏิบัติ บันทึกและสะท้อนผล ก่อนปรับกิจกรรมให้เหมาะกับชีวิตประจำวัน โดยมีครูให้คำแนะนำ เพื่อส่งเสริมการกำกับตนเองและการมีกิจกรรมทางกายอย่างต่อเนื่องทั้งในและนอกโรงเรียน (Grauduszus, M. et al., 2024)

2. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้พลศึกษา ผลจากกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 6 องค์ประกอบได้รับการสังเคราะห์เป็นความสามารถ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความสามารถในการเคลื่อนไหว คือ การมีทักษะและสมรรถภาพที่ช่วยให้เข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างมั่นใจ 2) ความสามารถในการกำกับตนเอง คือ การเลือก วางแผน ติดตาม และดูแลความปลอดภัยของตนเอง และ 3) ความสามารถในการปรับตัวและมีส่วนร่วม คือ การปรับกิจกรรมตามวัย ความพร้อม และบริบทชีวิต พร้อมเรียนรู้และเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้อื่น ความสามารถเหล่านี้เป็นกลไกเชื่อมระหว่างการเรียนพลศึกษากับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3. ความต่อเนื่องของพฤติกรรมการมีกิจกรรมทางกาย เมื่อผู้เรียนสามารถเคลื่อนไหว กำกับตนเอง และปรับตัวได้ ย่อมมีพื้นฐานในการเลือกกิจกรรมที่เหมาะสม มีกิจกรรมทางกายอย่างสม่ำเสมอ และนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม ความต่อเนื่องดังกล่าวยังขึ้นอยู่กับโอกาส สภาพแวดล้อม และแรงสนับสนุนจากโรงเรียน ครอบครัว เพื่อน และชุมชน (World Health Organization, 2021)

4. การมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) การมีกิจกรรมทางกายอย่างต่อเนื่องมีส่วนช่วยในการคงอยู่ซึ่งความสามารถในการดำเนินชีวิต การลดปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพ และการมีสุขภาวะที่ดีอย่างต่อเนื่อง เป้าหมายของการจัดการเรียนรู้พลศึกษาจึงไม่ได้จำกัดอยู่ที่ผลสัมฤทธิ์ในรายวิชา แต่ครอบคลุมการเตรียมผู้เรียนให้สามารถดูแลและปรับพฤติกรรมสุขภาพของตนเองได้ในแต่ละช่วงวัย

การดำเนินงานตามกรอบนี้ต้องอาศัยความพร้อมของผู้เรียนและครู หลักสูตร เวลาเรียน พื้นที่ อุปกรณ์ ตลอดจนการสนับสนุนจากครอบครัวและเพื่อน พร้อมนำผลการประเมินกลับมาใช้ปรับกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน เส้นทางที่คาดหวังผ่านการพัฒนาความสามารถและความต่อเนื่องของพฤติกรรม

แนวทางการนำกรอบเส้นทางไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้

กรอบเส้นทางพลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) ไม่ใช่รูปแบบการสอนสำเร็จรูป แต่เป็นแนวทางเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ ความสามารถของผู้เรียน ความต่อเนื่องของพฤติกรรม และการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) การนำไปใช้จึงควรปรับให้เหมาะกับผู้เรียน หลักสูตร และทรัพยากรของแต่ละโรงเรียน (World Health Organization, 2021)

1. วิเคราะห์ผู้เรียนและบริบท ครูควรวิเคราะห์สมรรถภาพ ทักษะ ความสนใจ ความมั่นใจ และข้อจำกัดของผู้เรียน ควบคู่กับเวลาเรียน พื้นที่ อุปกรณ์ และโอกาสในการมีกิจกรรมทางกาย เนื่องจากสภาพแวดล้อม ความชอบ และความสนุกในวิชาพลศึกษามีความเกี่ยวข้องกับเจตคติของผู้เรียน (วิสิทธิ์ ศรีแก้ว และคณะ, 2564)

2. กำหนดผลลัพธ์ให้เชื่อมโยงกับความสามารถของผู้เรียน ผลลัพธ์การเรียนรู้ควรครอบคลุมความสามารถในการเคลื่อนไหว การกำกับตนเอง และการปรับตัวและมีส่วนร่วม โดยเลือกใช้องค์ประกอบการเรียนรู้ทั้ง 6 ด้าน ให้สัมพันธ์กับเนื้อหาแต่ละหน่วย ไม่จำเป็นต้องนำทุกองค์ประกอบมาใช้พร้อมกันในทุกคาบเรียน

3. ออกแบบกิจกรรมที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง กิจกรรมควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือก วางแผน ปฏิบัติ ติดตาม และปรับกิจกรรมด้วยตนเอง เช่น การจัดทำแผนกิจกรรมทางกายรายสัปดาห์ การเลือกประเภทและ

ระดับความหนักให้เหมาะสมกับสมรรถภาพ รวมทั้งการตรวจสอบความพร้อมของร่างกาย อุปกรณ์ และสถานที่ก่อนปฏิบัติ โดยให้ผู้เรียนบันทึกผล วิเคราะห์อุปสรรค และปรับแผนให้สามารถปฏิบัติได้จริง กระบวนการดังกล่าวช่วยพัฒนาการกำกับตนเองและส่งเสริมการนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน (UNESCO and Loughborough University, 2024)

4. การประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียน ควรประเมินผลผู้เรียนแบบองค์รวมทั้งด้านทักษะ สมรรถภาพทางกาย ความรู้ เจตคติและความสามารถในการวางแผนและดูแลตนเอง โดยใช้วิธีการวัดที่หลากหลาย เช่น แบบประเมินการปฏิบัติ บันทึกกิจกรรม แผนกิจกรรมทางกาย และการสะท้อนผล ผลการประเมินควรนำกลับไปปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับความก้าวหน้ารายบุคคล (World Health Organization, 2021)

5. เชื่อมโยงกับโอกาสในการมีกิจกรรมทางกาย โรงเรียนควรเชื่อมโยงวิชาพลศึกษากับกิจกรรมช่วงพัก ชุมนุม การเดินทางที่ใช้แรง และกิจกรรมร่วมกับครอบครัวหรือชุมชน เช่น การจัดพื้นที่และอุปกรณ์สำหรับกิจกรรมช่วงพัก การจัดชมรมกีฬาตามความสนใจ การส่งเสริมการเดินหรือขี่จักรยานในเส้นทางที่ปลอดภัย และการมอบหมายกิจกรรมทางกายที่ผู้เรียนสามารถทำร่วมกับครอบครัว โดยให้ผู้เรียนเลือกกิจกรรมและบันทึกผลการปฏิบัติ เพื่อเพิ่มโอกาสในการนำความรู้และทักษะไปใช้และสร้างความต่อเนื่องของการมีกิจกรรมทางกายนอกชั้นเรียน (Centers for Disease Control and Prevention, 2024)

สรุป

กรอบเส้นทางพลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา อธิบายเส้นทางองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้พลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ 6 ประการ ได้แก่ สมรรถภาพทางกายและทักษะการเคลื่อนไหว ความฉลาดรู้ทางกาย พฤติกรรมสุขภาพและการดูแลตนเอง สุขภาวะทางจิตและอารมณ์ ความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมทางสังคม และความปลอดภัยและการป้องกันการบาดเจ็บ โดยบูรณาการการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาเข้าด้วยกัน ผ่านการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินความพร้อม วางแผน ปฏิบัติ และสะท้อนผล ก่อนปรับกิจกรรมให้เหมาะกับชีวิตประจำวัน โดยมีครูให้คำแนะนำ เพื่อส่งเสริมการกำกับตนเองและการมีกิจกรรมทางกายทั้งในและนอกโรงเรียน นำไปสู่สมรรถนะสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ สมรรถนะในการเคลื่อนไหว ซึ่งแสดงออกผ่านการเลือกและปฏิบัติกิจกรรมทางกายได้อย่างมั่นใจ เหมาะสมและปลอดภัย การกำกับตนเอง ซึ่งแสดงออกผ่านการตั้งเป้าหมาย วางแผน ติดตามผล และปรับกิจกรรมตามความพร้อมของตนเอง และการปรับตัวและมีส่วนร่วม ซึ่งแสดงออกผ่านการปรับกิจกรรมให้เหมาะกับวัย ความพร้อม และบริบทชีวิต เวลา สถานที่ และทรัพยากร ตลอดจนพร้อมเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น การนำกรอบเส้นทางพลศึกษาเพื่อวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาไปใช้ ควรคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ความพร้อมของครู หลักสูตร ทรัพยากร และสภาพแวดล้อม และเชื่อมโยงวิชาพลศึกษากับโอกาสในการมีกิจกรรมทางกายทั้งในและนอกโรงเรียน อย่างไรก็ตาม กรอบนี้เป็นข้อเสนอจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ จึงควรมีการทดลองใช้และศึกษาติดตาม เพื่อประเมินความเหมาะสมและประสิทธิผลต่อการวางรากฐานการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Longevity) ของผู้เรียนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มงานวิเคราะห์สถานการณ์และนโยบาย. (2566). 6 เรื่องต้องทำสำหรับโรงเรียน เพื่อส่งเสริมกิจกรรมทางกายในเด็กและเยาวชนไทย ตามแนวคิดการส่งเสริมกิจกรรมทางกายในโรงเรียนแบบองค์รวม (Whole-of-School Approach). เรียกใช้เมื่อ 9 กันยายน 2569 จาก https://tpak.or.th/th/article/763

ขจร ตรีโสภณากร. (2567). คุณลักษณะครูพลศึกษาในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 52(3), 1-16.

ดิศพล บุปผาชาติ. (2562). การจัดการเรียนรู้พลศึกษาในโรงเรียน สำคัญอย่างไร. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 17(1), 45-54.

วัสยศ ศรีอันยู้ และณัฐิกา เพ็งลี. (2567). การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาวิชาพลศึกษาที่มีคุณภาพของครูพลศึกษาในสถานศึกษาจังหวัดชุมพร. วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 52(3), 1-17.

วิสิทธิ์ ศรีแก้ว และคณะ. (2564). อิทธิพลของปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และปัจจัยร่วมที่มีต่อเจตคติของนักเรียนในวิชาพลศึกษา. วารสารสุขศึกษา พลศึกษา และสันทนาการ, 47(2), 218-229.

Boke, H. et al. (2025). Effects of cooperative learning on students' learning outcomes in physical education: A meta-analysis. Frontiers in Psychology, 16, 1508808. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1508808.

Centers for Disease Control and Prevention. (2024). Student Physical Education and Physical Activity. Retrieved September 5, 2026, from https://www.cdc.gov/physical-activity-education/about/index.html

Fu, Q. et al. (2025). The effects of physical activity on the mental health of typically developing children and adolescents: A systematic review and meta-analysis. BMC Public Health, 25, 1514. https://doi.org/10.1186/s12889-025-22690-8.

Garmany, A. & Terzic, A. (2024). Global healthspan-lifespan gaps among 183 World Health Organization member states. JAMA Network Open, 7(12), e2450241. https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2024.50241.

Grauduszus, M. et al. (2024). School-based promotion of physical literacy: A scoping review. Frontiers in Public Health, 12, 1322075. https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1322075.

Husøy, A. et al. (2024). Longitudinal changes in device-measured physical activity from childhood to young adulthood: The PANCS follow-up study. International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity, 21, 29. https://doi.org/10.1186/s12966-024-01578-7.

Mo, W. et al. (2024). Effects of game-based physical education program on enjoyment in children and adolescents: A systematic review and meta-analysis. BMC Public Health, 24, 517. https://doi.org/10.1186/s12889-024-18043-6.

National Academy of Medicine. (2022). Global roadmap for healthy longevity. The National Academies Press, https://doi.org/10.17226/26144.

Park, J. et al. (2025). Examining the construct validity and stability of physical literacy in adolescents and its longitudinal relationship with physical activity. Journal of Sports Sciences, 43(24), 3123-3136.

UNESCO & Loughborough University. (2024). The global state of play: Report and recommendations on quality physical education. Paris: UNESCO.

World Health Organization. (2021). Promoting physical activity through schools: A toolkit. Geneva: World Health Organization.

_____. (2024). Physical activity. Retrieved September 5, 2026, from https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/physical-activity

Wu, Q. et al. (2026). The impact of social support on exercise persistence in adolescents: The mediating effect of exercise self-efficacy and autonomic motivation. BMC Public Health, 26, 437. https://doi.org/10.1186/s12889-025-26120-7.

บทความวิจัย

การจัดการกีฬากอล์ฟมืออาชีพกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน*

PROFESSIONAL GOLF MANAGEMENT IN THE ANDAMAN COAST PROVINCIAL CLUSTER

สุรกฤษฎิ์ ผ่องสว่าง*, ก้องเกียรติ เชยชม
Surakrit Pongsawang*, Kongkiat Choeychom
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตกระบี่ กระบี่ ประเทศไทย
Faculty of Education, Thailand National Sports University, Krabi Campus, Krabi, Thailand
*Corresponding author E-mail: dreamsukritz@gmail.com
*Tel: 094-320-1916

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการกีฬากอล์ฟมืออาชีพกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน โดยใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) แบบลำดับ (Sequential Design) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย นายกสมาคมกีฬาแห่งจังหวัด จำนวน 6 คน ผู้จัดการทีม 6 คน ผู้ฝึกสอน 6 คน และนักกีฬากอล์ฟจากสมาคมกีฬากอล์ฟในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน จำนวน 193 คน รวมทั้งสิ้น 211 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นต่อการจัดการกีฬากอล์ฟมืออาชีพ ตามหลักการบริหาร 8M โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 3.77 , σ =1.18) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านบุคลากร (μ = 4.10 , σ =1.08) รองลงมาได้แก่ ด้านการจัดการ (μ = 3.94 , σ =1.17) และด้านงบประมาณ (μ = 3.79 , σ =1.22) ตามลำดับ และด้านวัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าเฉลี่ยปานกลาง (μ = 3.48 , σ =1.42) ผลการวิจัยเชิงคุณภาพด้านสภาพปัญหาและอุปสรรค พบว่า ปัจจุบันประสบปัญหาการขาดแคลนสนามฝึกซ้อมที่ได้มาตรฐาน งบประมาณสนับสนุน และศูนย์วิทยาศาสตร์การกีฬา รวมทั้งความพร้อมของสมาคมกีฬาแต่ละจังหวัดที่มีความแตกต่างกัน สำหรับแนวทางการขับเคลื่อนในอนาคตควรดำเนินการผ่านนโยบาย Sports City การเพิ่มการสนับสนุนจากกองทุนพัฒนากีฬาแห่งชาติ และการเปิดหลักสูตรวิชาเอกกีฬากอล์ฟในสถาบันการศึกษา นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาเยาวชนและประชาชนผ่านชมรมกีฬากอล์ฟจังหวัด เพิ่มการจัดการแข่งขันอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนยกระดับมาตรฐานสนามและบูรณาการระบบวิทยาศาสตร์การกีฬา เพื่อส่งเสริมการพัฒนากีฬากอล์ฟอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการ, กีฬากอล์ฟ, จังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน

Abstract

This study aimed to investigate the current state of professional golf management in the Andaman Coast provincial cluster. A mixed-methods research design with a sequential approach was employed. The research population consisted of six presidents of provincial sports associations, six team managers, six coaches, and 193 golfers from golf associations in the Andaman Coast provincial cluster, totaling 211 individuals. The research instruments consisted of a questionnaire and in-depth interviews. Data were analyzed using percentage, mean, and

* Received 24 September 2026; Revised 21 October 2026; Accepted 31 October 2026

standard deviation. The findings revealed that the overall rating of professional golf management based on the 8Ms management framework was high. Management had the highest mean score, with appropriate parental participation in activities receiving the highest rating within this dimension. This was followed by Manpower, Money, Machine and Facilities, Method and Work Procedures, Morale, Marketing, and Materials, Equipment, and Facilities, respectively. The qualitative findings revealed several challenges, including a shortage of standardized training facilities, insufficient financial support, limited access to sports science centers, and varying levels of readiness among provincial sports associations. Future development should be driven by the Sports City policy, increased support from the National Sports Development Fund, and the establishment of academic programs specializing in golf. Priority should also be given to developing youth and the general public through provincial golf clubs, organizing regular competitions, upgrading golf facilities to appropriate standards, and integrating sports science systems to promote sustainable golf development.

Keywords: Management, Golf, Andaman Coast Provincial Cluster

บทนำ

กีฬากอล์ฟเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมกีฬา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพนักกีฬา การสร้างอาชีพ การจัดการแข่งขัน การบริการด้านกีฬา และการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ การพัฒนากีฬากอล์ฟให้มีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องอาศัยระบบการจัดการที่ครอบคลุมทั้งด้านการวางแผน การบริหารบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดการแข่งขัน การประชาสัมพันธ์ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน สมาคมกีฬา สนามกอล์ฟ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ การกีฬาแห่งประเทศไทยระบุว่ากอล์ฟเป็นหนึ่งในชนิดกีฬาที่ได้รับการกำหนดให้เป็นกีฬาอาชีพตามพระราชบัญญัติส่งเสริมกีฬาอาชีพ พ.ศ. 2556 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่สนับสนุนให้นักกีฬาและบุคลากรสามารถประกอบอาชีพด้านกีฬาได้อย่างเป็นระบบ (การกีฬาแห่งประเทศไทย, 2567)

ในบริบทของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน ซึ่งมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและบริการ การจัดการกีฬากอล์ฟสามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ ผ่านการจัดการแข่งขัน การเดินทางของนักกีฬาและผู้ฝึกสอน การใช้บริการสนามกอล์ฟ โรงแรม ร้านอาหาร และธุรกิจที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม การใช้ศักยภาพของพื้นที่ให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมจำเป็นต้องมีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของแต่ละจังหวัด โดยเฉพาะการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การสนับสนุนทรัพยากร การพัฒนาบุคลากร และการสร้างโอกาสให้นักกอล์ฟทุกระดับเข้าถึงการฝึกซ้อมและการแข่งขันที่มีมาตรฐาน ทั้งนี้ควรพิจารณาการเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนากีฬากับการท่องเที่ยวในฐานะโอกาสเชิงยุทธศาสตร์ มากกว่าการสรุปว่าพื้นที่มีความพร้อมด้านการจัดการกีฬากอล์ฟอยู่แล้ว

นอกจากนี้ แผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2566–2570) ได้กำหนดประเด็นการพัฒนาที่ 3 เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาการกีฬาเพื่อความเป็นเลิศและกีฬาเพื่อการอาชีพ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบสนับสนุนและการยกระดับมาตรฐานการกีฬา (คณะกรรมการนโยบายการกีฬาแห่งชาติ, 2566) สอดคล้องกับงานวิจัยของกฤตณัฐ วายุโชติ พบว่า การพัฒนาความเป็นเลิศของนักกีฬากอล์ฟอาชีพไทยเกี่ยวข้องกับปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านผู้ฝึกสอน และการสนับสนุนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะข้อจำกัดด้านค่าใช้จ่ายในการฝึกซ้อมและเดินทางแข่งขัน ตลอดจนการเข้าถึงเครื่องมือและเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์การกีฬา ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนานักกีฬากอล์ฟ ไม่อาจอาศัยความสามารถของนักกีฬาเพียงอย่าง

เดียว แต่ต้องอาศัยระบบการบริหารจัดการที่เชื่อมโยงทรัพยากร บุคลากร และหน่วยงานสนับสนุนอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การศึกษาการจัดการกีฬากอล์ฟในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามันยังมีความจำเป็นเพื่อให้ทราบถึงสภาพการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการในบริบทของพื้นที่ โดยเฉพาะการบริหารจัดการองค์กร การพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร การจัดการแข่งขัน และการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (กฤตณัฐ วายุโชติ, 2566)

จากข้อมูลของสมาคมกีฬากอล์ฟอาชีพแห่งประเทศไทยแสดงให้เห็นว่าการแข่งขันกีฬากอล์ฟมีหลายระดับและมีความต้องการด้านสนามกับงบประมาณที่แตกต่างกัน (การกีฬาแห่งประเทศไทย, 2567) ซึ่งการจัดการแข่งขันต้องใช้งบประมาณสำหรับค่าสนาม เงินรางวัล บุคลากร ผู้ตัดสิน อุปกรณ์ และการประชาสัมพันธ์ หากขาดผู้สนับสนุนอย่างต่อเนื่อง อาจจำกัดขนาดและมาตรฐานการแข่งขัน การเดินทางไปยังสนามแข่งขัน รวมถึงขนส่งอุปกรณ์กอล์ฟและสภาพอากาศในภาคใต้ โดยเฉพาะฝนตกหนักและลมแรง อาจส่งผลต่อสภาพสนาม ความปลอดภัย และกำหนดการแข่งขัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการจัดการกีฬากอล์ฟกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวทางพัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และสนับสนุนการพัฒนานักกีฬากอล์ฟอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการกีฬากอล์ฟมืออาชีพกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การจัดการกีฬากอล์ฟมืออาชีพกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน”เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยเน้นระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นแนวทางหลัก และเสริมประสิทธิภาพข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการกีฬากอล์ฟมืออาชีพกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามันตามหลักการบริหารจัดการทรัพยากร 8M

กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามันซึ่งมี 6 จังหวัด ดังนี้ กระบี่ พังงา ภูเก็ต ระนอง ตรัง และสตูล จำนวน 211 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วย ผู้จัดการทีม 6 คน ผู้ฝึกสอน 6 คนและนักกีฬากอล์ฟ 193 คน รวมจำนวน 205 คน

2. ผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ นายกสมาคมกีฬาแห่งจังหวัดกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน จำนวน 6 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาจำนวน 2 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 แบบสอบถามสำหรับผู้จัดการทีม ผู้ฝึกสอนและนักกีฬากอล์ฟ จำนวน 205 คน โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการกีฬากอล์ฟมืออาชีพภาคใต้ฝั่งอันดามัน

มีลักษณะแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามหลักเกณฑ์ของลิเคร์ท (Likert scale) ซึ่งมี 5 ระดับ โดยมีระดับความสำคัญเกี่ยวกับการจัดการกีฬากอล์ฟมืออาชีพกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน มีค่าคะแนนดังนี้

4.51 - 5.00 หมายถึง ระดับความสำคัญมากที่สุด
3.51 - 4.50 หมายถึง ระดับความสำคัญมาก
2.51 - 3.50 หมายถึง ระดับความสำคัญปานกลาง
1.51 - 2.50 หมายถึง ระดับความสำคัญน้อย
1.00 - 1.50 หมายถึง ระดับความสำคัญน้อยที่สุด

ประเภทที่ 2 แบบสัมภาษณ์สำหรับนายกสมาคมกีฬาแห่งจังหวัด จำนวน 6 คน ได้แก่ กระบี่ พังงา ภูเก็ต ระนอง ตรัง และสตูล

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

ประเภทที่ 1 แบบสอบถามสำหรับผู้จัดการทีม ผู้ฝึกสอนและนักกีฬากอล์ฟ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการและการบริหารจัดการกีฬา

1.2 จัดทำแบบสอบถามการจัดการกีฬากอล์ฟมืออาชีพกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน

1.3 นำแบบสอบถามฉบับร่างนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อแก้ไขปรับปรุง

1.4 นำแบบสอบถามไปตรวจสอบหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจพิจารณาความถูกต้อง ความเที่ยงตรงเนื้อหา (Content Validity) ภาษาที่ใช้เพื่อให้มีความสมบูรณ์ และสามารถวัดในสิ่งที่จะวัดได้ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย ผู้ฝึกสอนกีฬากอล์ฟเยาวชนทีมชาติ 1 คน นักกีฬากอล์ฟอาชีพ 1 คนและเป็นผู้ฝึกสอนกีฬากอล์ฟ 1 คน จากนั้นนำผลมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item - Objective Congruence: IOC) เพื่อพิจารณาถึงคุณภาพของข้อคำถาม
กำหนดเกณฑ์ที่ยอมรับได้อยู่ที่ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปถือว่ามีความสอดคล้องในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ผลการตรวจพิจารณามาหาค่าดัชนีความสอดคล้องมีค่า 0.85 - 0.95

1.5 ตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (alpha coefficient) ของ Cronbach โดยนำแบบสอบถามที่ได้ปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาดำเนินการทดสอบกับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มประชากรเป้าหมาย แต่ไม่ใช่กลุ่มประชากร จำนวน 30 คน ผลการวิเคราะห์พบว่า มีค่าความเชื่อมั่น (reliability) เท่ากับ 0.95

ประเภทที่ 2 แบบสัมภาษณ์สำหรับนายกสมาคมกีฬาแห่งจังหวัด จำนวน 6 คน ได้แก่ กระบี่ พังงา ภูเก็ต ระนอง ตรัง และสตูล ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการตรวจสอบเพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือวัด โดยมีขั้นตอน ดังนี้

2.1 นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบ ปรับปรุง และแก้ไขให้มีความเหมาะสม

2.2 แก้ไขและปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ให้มีความเหมาะสมตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

2.3 นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกไปตรวจสอบหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจพิจารณาความถูกต้อง ความเที่ยงตรงเนื้อหา (Content Validity) ภาษาที่ใช้เพื่อให้มีความสมบูรณ์ และสามารถวัดในสิ่งที่จะวัดได้ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย ผู้ฝึกสอนกีฬากอล์ฟเยาวชนทีมชาติ 1 คน นักกีฬากอล์ฟอาชีพ 1 คนและเป็นผู้ฝึกสอนกีฬากอล์ฟ 1 คน จากนั้นนำผลมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item - Objective Congruence: IOC) เพื่อพิจารณาถึงคุณภาพของข้อคำถามกำหนดเกณฑ์ที่ยอมรับได้อยู่ที่ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปถือว่ามีความสอดคล้องในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ผลการตรวจพิจารณามาหาค่าดัชนีความสอดคล้องมีค่า 0.85 - 0.95

2.4 ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว ไปทำการทดลองสัมภาษณ์ (Pilot Interview) กับนายกสมาคมกีฬาแห่งจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นบุคคลที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มประชากรเป้าหมายแต่ไม่ใช่กลุ่มประชากรในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง ความเข้าใจในภาษา และระยะเวลาที่ใช้ ก่อนนำไปปรับปรุงเป็นแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์

2.5. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สำหรับนายกสมาคมกีฬาแห่งจังหวัด ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) ดังนี้ เมื่อผู้วิจัยสัมภาษณ์เสร็จแล้ว จะทำการถอดเทป (Transcription) หรือสรุปประเด็นสำคัญและนำข้อมูลนั้นกลับไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อยืนยันว่าสิ่งที่ผู้วิจัยเข้าใจและบันทึกไว้นั้น ตรงกับความหมายและเจตนาที่แท้จริงของผู้ให้สัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

ฉบับที่ 1 เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการกีฬากอล์ฟมืออาชีพภาคใต้ฝั่งอันดามัน

ขั้นตอนที่ 1 ขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตกระบี่ ถึงสมาคมกีฬาแห่งจังหวัดกระบี่ พังงา ภูเก็ต ระนอง ตรัง และสตูล เพื่อขอความอนุเคราะห์ และขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลตอบแบบสอบถามของผู้วิจัย

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัยไปยังกลุ่มประชากรทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ พร้อมทั้งขอความอนุเคราะห์ให้ผู้ตอบแบบสอบถามส่งแบบสอบถามคืน

ขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาจากการส่งจดหมาย อิเล็กทรอนิกส์ของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้เวลา 4 สัปดาห์

ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ โดยใช้วิธีข้อมูลทางสถิติต่อไป

ฉบับที่ 2 เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกนายกสมาคมกีฬาแห่งจังหวัด กระบี่ พังงา ภูเก็ต ระนอง ตรัง และสตูล

ขั้นตอนที่ 1 ขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตกระบี่ ถึงสมาคมกีฬาแห่งจังหวัดกระบี่ พังงา ภูเก็ต ระนอง ตรัง และสตูล เพื่อขอความอนุเคราะห์ และขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลตอบแบบสอบถามของผู้วิจัย

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยดำเนินการนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ ในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหาเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ต่อไป

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ การนำข้อมูลที่ได้จากการแจกแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสถิติทางงานวิจัยเบื้องต้น ได้แก่ การหาค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าร้อยละ (Percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของการจัดการกีฬากอล์ฟให้ประสบผลสำเร็จตามหลัก 8M ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) การบริหาร (Management) เครื่องจักร (Machine) วิธีการ (Method) ตลาด (Market) และ ขวัญและกำลังใจ (Morale)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ การนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายและการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่างๆ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 แสดงผลของความคิดเห็นของประชากรการจัดการกีฬากอล์ฟตามหลักการบริหาร 8M (N = 205)

การจัดการกีฬากอล์ฟ	μ	σ	ความหมาย
1. ด้านบุคลากร	4.10	1.08	มาก
2. ด้านการจัดการ	3.94	1.17	มาก
3. ด้านงบประมาณ	3.79	1.22	มาก
4. ด้านเครื่องมือและอาคารสถานที่	3.78	1.10	มาก
5. ด้านวิธีการและขั้นตอนในการทำงาน	3.75	1.23	มาก
6. ด้านขวัญและกำลังใจ	3.72	1.36	มาก
7. ด้านการตลาด	3.62	1.08	มาก
8. ด้านวัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก	3.48	1.42	ปานกลาง
รวม	**3.77**	**1.18**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ความคิดเห็นของประชากรเกี่ยวกับการจัดการกีฬากอล์ฟตามหลักการบริหาร 8M โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 3.77 , σ =1.18) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ย ระดับความคิดเห็นสูงสุดคือ ด้านบุคลากร (μ = 4.10 , σ =1.08) ซึ่งมีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านการจัดการ (μ = 3.94 , σ =1.17) และด้านงบประมาณ (μ = 3.79 , σ =1.22) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นระดับคือ ด้านวัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก (μ = 3.48 , σ =1.42) ดังนั้นจะเห็นว่า จากความคิดเห็นของประชากรเกี่ยวกับการจัดการกีฬากอล์ฟตามหลักการบริหาร 8M พบว่าด้านบุคลากรเป็นจุดแข็ง เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าทุกข้ออยู่ในระดับมาก “ผู้ฝึกสอนมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในกีฬากอล์ฟ (μ = 4.22 , σ =0.97)” และด้านวัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นจุดอ่อนที่ควรเร่งพัฒนา เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าข้อที่อยู่ในระดับปานกลาง “มีอุปกรณ์ในการฟื้นฟูสมรรถภาพทางกายหลังการฝึกซ้อมและการแข่งขันอย่างเหมาะสม (μ = 3.48 , σ =1.44)” และ “มีรถรับ-ส่ง นักกีฬา ผู้ฝึกสอน ระหว่างการเดินทางไปฝึกซ้อมและแข่งขัน (μ = 3.04 , σ =1.41)”

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการจัดการกีฬากอล์ฟมืออาชีพกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ทั้งการศึกษาเชิงปริมาณผ่านการประเมินตามหลักการบริหาร 8M และการศึกษาเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้บริหาร พบว่า บุคลากรและเครือข่ายการจัดการระดับจุลภาค (Micro-level) จะมีความพร้อม แต่ในระดับมหภาค (Macro-level) ยังคงประสบปัญหาเชิงโครงสร้างและข้อจำกัดสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. ข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานและสนามแข่งขัน (Machine & Material) ข้อมูลเชิงปริมาณระบุว่าด้านเครื่องมือและอาคารสถานที่อยู่ในระดับมาก (เช่น ห้องฟิตเนสและอุปกรณ์พื้นฐาน) แต่ข้อมูลเชิงลึกกลับชี้ว่ากลุ่มจังหวัดอันดามันยังมีสนามกอล์ฟและสนามแข่งขัน 18 หลุมที่ได้มาตรฐานระดับอาชีพในจำนวนที่จำกัด บางจังหวัดมีเพียงสนามไดร์ฟเท่านั้น ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการจัดการแข่งขันระดับสูง

2. ภาระค่าใช้จ่ายและงบประมาณ (Money) สอดคล้องระหว่างผลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยแม้จะมีการบริหารจัดการงบประมาณที่ดี แต่กีฬากอล์ฟมีต้นทุนและค่าใช้จ่ายสูงมาก ทั้งค่าอุปกรณ์ ค่าสนาม และการเดินทาง ส่งผลให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปเข้าถึงได้ยาก ภาครัฐและสมาคมกีฬาจำเป็นต้องพึ่งพางบสนับสนุนจากกองทุนพัฒนากีฬาแห่งชาติอย่างต่อเนื่อง

3. ระบบการประสานความร่วมมือและเครือข่าย ข้อมูลเชิงลึกชี้ชัดว่ายังขาดการบูรณาการความร่วมมืออย่างเป็นระบบระหว่างสมาคมกีฬาแห่งจังหวัด สมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย และสถานศึกษา (เช่น ข้อเสนอแนะให้ผลักดันกีฬากอล์ฟเข้าสู่หลักสูตรวิชาเอกในมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ) เพื่อสร้างเส้นทางอาชีพ (Career Path) ให้กับนักกีฬาอย่างยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาและข้อเสนอแนะสู่อนาคต จากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งสองส่วน นำไปสู่ข้อสรุปเชิงแนวทางในการพัฒนากีฬากอล์ฟมืออาชีพในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน ดังนี้

1. การยกระดับโครงสร้างพื้นฐานและมาตรฐานสนาม ควรมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และนโยบาย Sport City ของจังหวัด ในการพัฒนาสนามฝึกซ้อมและสนามแข่งขันให้ได้มาตรฐานสากล พร้อมทั้งส่งเสริมการนำเทคโนโลยีจำลอง (Virtual Golf / Golf Simulator) มาใช้เพื่อลดต้นทุนและดึงดูดคนรุ่นใหม่

2. การพัฒนาบุคลากรทั้งระบบ มุ่งเน้นการพัฒนาผู้ฝึกสอนและนักกีฬาทั้งเยาวชนและประชาชน ผ่านการจัดอบรมอย่างต่อเนื่อง และใช้ "ชมรมกีฬากอล์ฟจังหวัด" เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อน

3. การขยายโอกาสและการเข้าถึง สร้างกลไกสนับสนุนด้านงบประมาณและลดภาระค่าใช้จ่าย เพื่อเปิดโอกาสให้นักกีฬากอล์ฟทุกระดับสามารถเข้าถึงการแข่งขันและพัฒนาศักยภาพได้อย่างเท่าเทียม

อภิปรายผล

ผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยนำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผลเชิงวิชาการเพื่อสะท้อนภาพการจัดการกีฬากอล์ฟมืออาชีพกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน โดยเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ด้านบุคลากร (Man) ในการจัดการกีฬากอล์ฟ ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า ด้านบุคลากรมีความสำคัญสูงสุดและในเกณฑ์อยู่ในระดับมาก โดยผู้ตอบแบบสอบถามเน้นย้ำประเด็นผู้ฝึกสอนต้องมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์สูง ซึ่งสอดคล้องกับผลสัมภาษณ์ของผู้บริหารที่เห็นตรงกันว่า การพัฒนาและสร้างนักกีฬาเพื่อความเป็นเลิศจำเป็นต้องอาศัยผู้ฝึกสอนที่เป็นมืออาชีพ (Professional Coach) ประเด็นนี้อธิบายได้ตามหลักการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (HRM) ซึ่งถือว่า "คน" หรือทรัพยากรมนุษย์เป็นสินทรัพย์ที่มีค่าที่สุดและเป็นตัวขับเคลื่อนหลักในการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด (บงกช จันทร์สุขวงค์, 2562) สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤตณัฐ วายุโชติ ยืนยันว่าปัจจัยด้านผู้ฝึกสอนที่มีมาตรฐานและประสบการณ์มีผลอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความเป็นเลิศของนักกีฬากอล์ฟอาชีพ ดังนั้น การส่งเสริม สนับสนุน และอบรมยกระดับมาตรฐานผู้ฝึกสอนในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามันจึงแนวทางสำคัญที่จะทำให้นักกีฬาในภูมิภาคนี้ก้าวขึ้นสู่การเป็นนักกอล์ฟมืออาชีพที่ได้รับการยอมรับในระดับชาติและนานาชาติได้ (กฤตณัฐ วายุโชติ, 2566)

ด้านการจัดการ (Management) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีคะแนนสูงสุดคือการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง สะท้อนว่าครอบครัวคือระบบสนับสนุนหลักในกีฬากอล์ฟ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อานนท์ เหมือนทัพ และวรเดช จันทรศร ได้กล่าวว่า การสนับสนุนเชิงบวกจากครอบครัวทั้งด้านเวลาและทุนทรัพย์เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของนักกีฬากอล์ฟ เนื่องจากกีฬากอล์ฟต้องใช้เวลาฝึกซ้อมสูงและมีค่าใช้จ่ายมาก ในทางตรงกันข้าม การวางแผนระบบฐานข้อมูลนักกีฬากลับมีคะแนนต่ำที่สุด สะท้อนถึงการขาดการจัดเก็บข้อมูลสถิติที่เป็นปัจจุบัน แต่ในด้านวิธีการและขั้นตอนในการทำงาน มีระดับความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในเกณฑ์ระดับมาก โดยมีหัวข้อที่น่าสนใจ คือ มีการจัดทำแผนเพื่อให้นักกีฬาเข้าร่วมการแข่งขันรายการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง มีการประเมินผลการฝึกซ้อมและการแข่งขันของนักกีฬาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง รวมถึงมีการตรวจสอบ ติดตามพัฒนาการของนักกีฬาอย่างถูกต้องและต่อเนื่อง และมีการทบทวนข้อมูลย้อนกลับ เพื่อวางแผนการฝึกซ้อมและแข่งขันในครั้งถัดไป (อานนท์ เหมือนทัพ และวรเดช จันทรศร, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัญญา อินทเจริญ และคณะ ที่ยืนยันว่าการบริหารสมาคมกีฬาให้มีประสิทธิภาพสู่ความเป็นเลิศ จำเป็นต้องมีโครงสร้างการ

จัดการและระบบฐานข้อมูลสารสนเทศที่เป็นระบบเพื่อเอื้อต่อการประเมินผลในระยะยาว (ปัญญา อินทเจริญ และคณะ, 2563)

ด้านงบประมาณ (Money) และอาคารสถานที่ (Machine) ผลเชิงปริมาณด้านงบประมาณและอาคารสถานที่จะอยู่ในระดับมาก แต่ข้อมูลสัมภาษณ์กลับสะท้อนข้อจำกัดเรื่องงบประมาณที่ไม่เพียงพอและค่าใช้จ่ายในการใช้สนามที่สูงมาก เนื่องจากกอล์ฟเป็นกีฬาที่มีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับชนิดกีฬาอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการฝึกซ้อม และการไปแข่งขัน โดยในการฝึกซ้อมกอล์ฟนั้นจะมีค่าใช้จ่ายจิปาถะต่าง ๆ เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปฝึกซ้อม เพราะว่ากอล์ฟเป็นกีฬาที่ต้องไปเล่นที่สนามเท่านั้น (Driving Range สนามฝึกซ้อมกอล์ฟ) ไม่สามารถที่จะเล่นได้แบบปกติทั่วไป ซึ่งตรงกับผลงานวิจัยของ อภิชัย ธีระรัตน์สกุล เรื่องการบริหารจัดการแบดมินตันสู่การเป็นแบดมินตันอาชีพอย่างยั่งยืน ที่เสนอแนะว่าภาครัฐต้องมีนโยบายสนับสนุนการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกหรือจัดสรรงบประมาณสนับสนุนทุนมนุษย์ระดับภูมิภาคอย่างยุติธรรมและตรงจุด เพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงพื้นที่ฝึกซ้อมและการสร้างนักกีฬาสู่ความเป็นเลิศ (อภิชัย ธีระรัตน์สกุล, 2563) ดังนั้น การพัฒนากีฬากอล์ฟอาชีพของไทยให้ไปถึงระดับนานาชาติจะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน อาทิ ภาครัฐ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาและการกีฬาแห่งประเทศไทย) ทำให้กีฬากอล์ฟเป็นกีฬาที่เข้าถึงได้ง่าย ให้มีราคาที่ถูกลง เพื่อเพิ่มประชากรผู้เล่นกีฬากอล์ฟให้มากขึ้น การทำความร่วมมือกับองค์กรภาคเอกชนที่ให้การสนับสนุน รวมไปถึงสนามกอล์ฟ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการเล่นกอล์ฟให้กับนักกีฬากอล์ฟในเรื่องของการฝึกซ้อมอีกด้วย

ด้านขวัญและกำลังใจ มีระดับความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในเกณฑ์อยู่ในระดับมาก โดยมีหัวข้อที่น่าสนใจ คือ มีการทำประกันด้านสุขภาพและอุบัติเหตุสำหรับนักกีฬา ผู้ฝึกสอน และเจ้าหน้าที่ที่เข้าร่วมกิจกรรมการแข่งขัน มีการดูแลเอาใจใส่กับการบาดเจ็บของนักกีฬาที่เกิดขึ้น จากการฝึกซ้อมและการแข่งขันเป็นอย่างดี รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมผ่อนคลายให้กับนักกีฬาหลังการฝึกซ้อมและแข่งขัน ซึ่งสอดคล้องกับ พัชรินทร์ ปาวะลี และคณะ ได้ศึกษาเรื่องสภาพและแนวทางการพัฒนานักกีฬา ด้วยหลักวิทยาศาสตร์การกีฬาเพื่อความเป็นเลิศของสำนักงานกีฬาในมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตภาคเหนือ พบว่า การเสริมสร้างสมรรถภาพทางกายนักกีฬา เวชศาสตร์การกีฬา, จิตวิทยาการกีฬา, โภชนาการทางการกีฬา และเทคโนโลยีทางการกีฬา เป็นแนวทางการพัฒนานักกีฬาตามวงจรคุณภาพ PDCA โดยการนำวิทยาศาสตร์การกีฬามาประยุกต์ใช้กับการพัฒนานักกีฬามีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายสู่ความเป็นเลิศด้านกีฬาเป็นไปตามหลักการของวิทยาศาสตร์การกีฬา (พัชรินทร์ ปาวะลี และคณะ, 2564)

ด้านการตลาด มีระดับความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในเกณฑ์อยู่ในระดับมาก โดยมีหัวข้อที่น่าสนใจ คือ มีการจัดการแข่งขันกีฬากอล์ฟภายในจังหวัดอย่างต่อเนื่องมีการจัดหาทุนสนับสนุนกีฬากอล์ฟโดยผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และมีการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมกีฬากอล์ฟผ่านสื่อออนไลน์ต่างๆ นอกจากจัดการแข่งขันและจัดหาทุนแล้ว สอดคล้องกับ กฤตณัฐ วายุโชติ กล่าวว่า สมาคมควรมีการสนับสนุน และเป็นการสนับสนุนทางอ้อม เช่น เมื่อเข้ามาเป็นสมาชิกของสมาคมแล้ว ไม่ว่าจะเป็นนักกีฬากอล์ฟแข่งขันอาชีพหรือผู้ฝึกสอนกอล์ฟอาชีพ จะได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็น การได้รับสิทธิ์เข้าร่วมแข่งขันรายการต่าง ๆ ที่ทางสมาคม ฯ นั้นจัดขึ้นในแต่ละปีซึ่งอาจจะส่งผลจูงใจในการเล่นอาชีพเพื่อรับเงินรางวัล (กฤตณัฐ วายุโชติ, 2566)

ด้านวัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก มีระดับความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง และเป็นจุดอ่อนที่ควรเร่งพัฒนา มีอุปกรณ์ในการฟื้นฟูสมรรถภาพทางกายหลังการฝึกซ้อมและการแข่งขันอย่างเหมาะสม และมีรถรับ-ส่ง นักกีฬา ผู้ฝึกสอน ระหว่างการเดินทางไปฝึกซ้อมและแข่งขัน แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดด้านความพร้อมของทรัพยากรสนับสนุนการฝึกซ้อมและการแข่งขัน โดยเฉพาะอุปกรณ์วิทยาศาสตร์การกีฬาและอุปกรณ์ฟื้นฟูสมรรถภาพทางกายภายหลังการฝึกซ้อมและการแข่งขัน ตลอดจนรถรับ–ส่งนักกีฬาและผู้ฝึกสอน ซึ่งอาจส่งผลต่อประสิทธิภาพการเตรียมทีม การฟื้นตัวของนักกีฬา และความต่อเนื่องของการฝึกซ้อม

ทั้งนี้ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและระบบสนับสนุนให้เพียงพอและเหมาะสมจึงเป็นประเด็นเร่งด่วนที่ควรได้รับการจัดสรรงบประมาณและวางแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับ พิเชฐ สยมภูวนาถ ได้ศึกษาสภาพและแนวทางการสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการกีฬาในมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ พบว่า ด้านวัสดุอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก ควรมีมาตรฐาน จำนวนเพียงพอมีความปลอดภัยและทันสมัย (พิเชฐ สยมภูวนาถ, 2564)

จากการสังเคราะห์ผลการสัมภาษณ์จากจังหวัดระนอง ภูเก็ต ตรัง และสตูล พบข้อเท็จจริงว่าจุดแข็งที่สุดของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามันคือการเป็นแลนด์มาร์กการท่องเที่ยวระดับโลก และมีความพร้อมในการจัดทัวร์นาเมนต์กีฬารูปแบบกอล์ฟเชิงท่องเที่ยว (Sports and Tourism) โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดภูเก็ตและพังงาที่มีสนามกอล์ฟระดับพรีเมียมรองรับนักท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมแข่งขันกีฬากอล์ฟจึงช่วยยกระดับและหมุนเวียนเศรษฐกิจในพื้นที่ภาคใต้ และสอดรับกับนโยบาย Sport City ของรัฐบาลที่ช่วยผลักดันให้ประชาชนหันมาสนใจกิจกรรมกีฬาและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ สอดรับกับการวิจัยของพัชรี ทองคำพานิช และคณะ ปัจจัยทางการจัดการของสโมสรฟุตบอลอาชีพในประเทศไทยที่ส่งผลต่อการสร้างมูลค่าเพิ่มทางอุตสาหกรรมกีฬา มีปัจจัยที่สำคัญ 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยทางการตลาดและปัจจัยทางการจัดการ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้สโมสรฟุตบอลอาชีพในประเทศไทย มีกลยุทธ์การดำเนินงานที่สามารถสร้างรายได้ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสโมสรได้อย่างต่อเนื่อง (พัชรี ทองคำพานิช และคณะ, 2564)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การจัดการกีฬากอล์ฟมืออาชีพในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามันที่ประสบความสำเร็จ ต้องอาศัยการบริหารจัดการที่มีระบบและการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากหลายภาคส่วน รวมถึงการใช้ศักยภาพของภูมิภาคในเชิงกีฬาและการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ ซึ่งแนวทางที่กล่าวมานี้จะเป็นส่วนสำคัญในการยกระดับมาตรฐานกีฬากอล์ฟในพื้นที่นี้อย่างยั่งยืน โดยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ได้ดังนี้ 1) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ยกระดับสนามกอล์ฟและบูรณาการการใช้เทคโนโลยี (Virtual Golf/Simulator) เพื่อชดเชยข้อจำกัดด้านจำนวนสนามแข่งขัน 2) ด้านการพัฒนาบุคลากร ขยายผลการอบรมผู้ฝึกสอนและผลักดันกีฬากอล์ฟเข้าสู่หลักสูตรสถานศึกษา/มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ 3)ด้านการตลาดและงบประมาณ จัดสรรงบสนับสนุนเพื่อลดภาระค่าใช้จ่าย ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) เพื่อตรวจสอบว่าปัจจัยตามหลัก 8M ตัวใดบ้างที่มีอิทธิพลส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนานักกีฬากอล์ฟมืออาชีพ และควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการผ่านชมรมกีฬากอล์ฟจังหวัดหรือหลักสูตรฝึกอบรมผู้ฝึกสอนกอล์ฟในพื้นที่นำร่อง

เอกสารอ้างอิง

กฤตณัฐ วายุโชติ. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเป็นเลิศของนักกีฬากอล์ฟอาชีพไทย. สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (รัฐประศาสนศาสตร์). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การกีฬาแห่งประเทศไทย. (2567). แผนวิสาหกิจการกีฬาแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2566 – 2570 (ฉบับปรับปรุง 2567). เรียกใช้เมื่อ 12 ตุลาคม 2569 จาก https://www.sat.or.th/wp-content/uploads/2024/08/

คณะกรรมการนโยบายการกีฬาแห่งชาติ. (2566). แผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2566-2570). ราชกิจจานุเบกษา. เรียกใช้เมื่อ 12 ตุลาคม 2569 จาก https://ratchakitcha.soc.go.th/documents/140D075S0000000002700.pdf

บงกช จันทร์สุขวงค์. (2562). รูปแบบการจัดการกีฬาเพื่อความเป็นเลิศในโรงเรียนกีฬาสังกัดมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการกีฬา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ปัญญา อินทเจริญ และคณะ. (2563). รูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(5), 171-185.

พัชรินทร์ ปาวะลี และคณะ. (2564). สภาพและแนวทางการพัฒนานักกีฬาด้วยหลักวิทยาศาสตร์การกีฬาเพื่อความเป็นเลิศของสำนักงานกีฬาใน มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตภาคเหนือ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, 7(2), 79-95.

พัชรี ทองคำพานิช, และคณะ. (2564). แนวทางการพัฒนานวัตกรรมทางศาสตร์การกีฬากับการสร้างมูลค่าเพิ่มทางอุตสาหกรรมกีฬา. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ, 13(2), 55-66.

พิเชฐ สยมภูวนาถ. (2564). สภาพและแนวทางการสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการกีฬาในมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ. Journal of Modern Learning Development, 6(4), 287-296.

อภิชัย ธีระรัตน์สกุล. (2563). การบริหารจัดการแบดมินตันสู่การเป็นแบดมินตันอาชีพอย่างยั่งยืนในประเทศไทย. วารสารการวิจัยบริหารพัฒนา, 11(1), 175-185.

อานนท์ เหมือนทัพ และวรเดช จันทรศร. (2560). การพัฒนาสู่ความสำเร็จของนักกีฬากอล์ฟสตรีอาชีพไทย. วารสารสมาคมนักวิจัย, 22(3), 194-206.

บทความวิจัย

การพัฒนารูปแบบจัดการเชิงบูรณาการของเทศบาลเมืองเพชรบุรี สู่เมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต*

DEVELOPMENT OF AN INTEGRATED MANAGEMENT MODEL FOR ADVANCING PHETCHABURI TOWN MUNICIPALITY TOWARD A LIFELONG LEARNING CITY

เมทิกา รุยันต์
Maythika Ruyan
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Bangkok, Thailand
Corresponding author E-mail: maythika.p@rmutp.ac.th
Tel: 092-536-5516

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและความพร้อมของเทศบาลเมืองเพชรบุรีในการพัฒนาเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) ศึกษาการบริหารจัดการเชิงบูรณาการกับการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเทศบาลเมืองเพชรบุรี และ 3) พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเชิงบูรณาการสำหรับเทศบาลเมืองเพชรบุรี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 คน คัดเลือกแบบเจาะจง เก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง 392 คน โดยสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ ประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 30 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสถิติเชิงพรรณา ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า เทศบาลเมืองเพชรบุรีมีความพร้อมในการพัฒนาเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับมาก แต่ยังควรพัฒนาด้านวิสัยทัศน์และนโยบาย กลไก ความร่วมมือ การมีส่วนร่วมของประชาชน การบูรณาการทรัพยากร และระบบติดตามประเมินผล ระดับและปัจจัยด้านการบริหารโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = 0.56) ปัจจัยการบริหารทั้ง 7 ด้านสามารถร่วมกันพยากรณ์การขับเคลื่อนสู่เมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ร้อยละ 68.40 (R^2 = .684, Adjusted R^2 = .678, $p < .001$) ภาวะผู้นำและความมุ่งมั่นเชิงนโยบายมีความสัมพันธ์เชิงพยากรณ์สูงที่สุด (β = .238) สะท้อนว่าการกำหนดนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญต่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ ผลการวิจัยดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนา Phetchaburi Integrated Learning City Governance Model (PILCG Model) โดยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมรูปแบบภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.38) ซึ่งรูปแบบสามารถเชื่อมโยงปัจจัยต่าง ๆ และเป็นกรอบในการบริหารและพัฒนาสู่เมืองแห่งการเรียนรู้

คำสำคัญ: พัฒนารูปแบบ, เมืองแห่งการเรียนรู้, การเรียนรู้ตลอดชีวิต, เทศบาลเมืองเพชรบุรี, UNESCO

Abstract

This research aimed to: 1) examine the current conditions and readiness of Phetchaburi Town Municipality for development into a lifelong learning city; 2) study on integrated management for driving a lifelong learning city of Phetchaburi Town Municipality; and 3) develop an integrated management model for Phetchaburi Town Municipality. A mixed-methods research

* Received 16 September 2026; Revised 25 October 2026; Accepted 31 October 2026

design was employed. Qualitative data were collected through in-depth interviews with 25 key informants selected through purposive sampling. Quantitative data were collected using a questionnaire administered to a sample of 392 participants selected through stratified random sampling. The developed model was evaluated by 10 experts. Data were analyzed using content analysis, descriptive statistics, including mean and standard deviation, and multiple regression analysis. The findings indicated that Phetchaburi Town Municipality demonstrated a high level of readiness for development into a lifelong learning city. However, further improvement was required in several areas, including vision and policy, mechanisms, collaboration, public participation, resource integration, and monitoring and evaluation systems. The overall level of integrated management was high ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = 0.56). The seven management factors collectively explained 68.40% of the variance in the development toward a lifelong learning city (R^2 = .684, Adjusted R^2 = .678, $p < .001$). Leadership and policy commitment had the strongest predictive relationship (β = .238), indicating that policy formulation by local administrators is a key mechanism for developing a lifelong learning city. These findings led to the development of the Phetchaburi Integrated Learning City Governance Model (PILCG Model). The experts rated the overall suitability of the model at the highest level ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.38). The model integrates relevant management factors and provides a framework for the governance and development of Phetchaburi Town Municipality toward a lifelong learning city.

Keywords: Model Development, Learning City, Lifelong Learning, Phetchaburi Town Municipality, UNESCO

บทนำ

ในโลกศตวรรษที่ 21 เราต้องเจอกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วมาก ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ทำให้ การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) กลายเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของคนและทำให้เราปรับตัวเข้ากับโลกได้ การเรียนรู้จึงไม่ใช่เรื่องที่จำกัดอยู่แค่ในโรงเรียนหรือช่วงวัยใดวัยหนึ่งอีกต่อไป แต่มันคือการแสวงหาความรู้ การฝึกทักษะ และการเก็บเกี่ยวประสบการณ์อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงนี้ แนวคิด เมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City) จึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาเมือง โดยเน้นการดึงทรัพยากรและความร่วมมือจากทุกภาคส่วนมาสร้างโอกาสและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ในระบบ นอกระบบ หรือตามอัธยาศัย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต สร้างชุมชนที่เข้มแข็ง และนำไปสู่การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนตามแนวทางของ UNESCO ซึ่งสถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (วสศ.) นำเสนอไว้ จำนวน 6 องค์ประกอบสำคัญของเมืองแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ 1) การเรียนรู้ตั้งแต่พื้นฐานจนถึงอุดมศึกษา 2) การเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชน 3) การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพในที่ทำงาน 4) การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย 5) คุณภาพและความเป็นเลิศในการเรียนรู้ และ 6) สนับสนุนวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเข้มแข็ง (สถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (วสศ.), 2021) นอกจากนี้ ภคอร จตุพรธนภัทร และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร กล่าวถึง การพัฒนาสู่ความเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ตามบริบทพื้นที่ คือชุมชนที่มุ่งเน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประชาชนทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงการศึกษาและโอกาสในการพัฒนาตนเองอย่างเท่าเทียม การเรียนรู้ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มศักยภาพของบุคคล แต่ยังเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและเศรษฐกิจท้องถิ่น (ภคอร จตุพรธนภัทร และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร, 2567)

การเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และโครงสร้างประชากร ทำให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปรับตัวของประชาชน แนวคิด เมืองแห่งการเรียนรู้ หรือ Learning City จึงถูกนำมาใช้เป็นสะพานเชื่อมระหว่างการเรียนรู้กับการพัฒนาเมือง โดย UNESCO Institute for Lifelong Learning (UIL) ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทุกระดับ การเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชน การเรียนรู้ในสถานประกอบการ การใช้เทคโนโลยี การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ภายใต้เงื่อนไขสำคัญด้านความมุ่งมั่นเชิงนโยบาย การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการระดมทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (UNESCO Institute for Lifelong Learning (UIL), 2015) สะท้อนให้เห็นว่าเมืองแห่งการเรียนรู้ไม่ได้เกิดจากการเพิ่มกิจกรรมการศึกษาเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการบริหารที่สามารถเชื่อมโยงนโยบาย หน่วยงาน ทรัพยากร และประชาชนให้ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ จากการศึกษาพบว่ามีการให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง โดย Longworth,N. ชี้ถึงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสร้างสภาพแวดล้อมและเครือข่ายที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน (Longworth, N., 2006) ขณะที่ Valdés-Cotera, R. et al. พบว่า การกำกับดูแล ความร่วมมือระหว่างภาคส่วน และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเงื่อนไขสำคัญของเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน (Valdés-Cotera, R. et al., 2018) สำหรับประเทศไทย Kaewhanam,P. & Kaewhanam,K. ทำการศึกษาเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์พบว่า ความร่วมมือทั้งภายในหน่วยงาน ระหว่างองค์กร และระหว่างภาคส่วน รวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ (Kaewhanam, P. & Kaewhanam, K., 2022) และ Denpaiboon et al. ได้ทำการสังเคราะห์โครงการเมืองแห่งการเรียนรู้ 36 โครงการใน 29 เมืองของประเทศไทยยังยืนยันความสำคัญของระบบนิเวศการเรียนรู้ เครือข่าย และความร่วมมือที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ (Denpaiboon et al., 2024)

สำหรับเทศบาลเมืองเพชรบุรีเอง มีศักยภาพสูงมากในการพัฒนาเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ เนื่องจากมีต้นทุนทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม อาหาร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี และงานช่างฝีมือที่โดดเด่น โดยจังหวัดเพชรบุรีได้รับการรับรองเป็นสมาชิกเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของ UNESCO ด้านอาหารตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 และมีเครือข่ายกลุ่มช่างฝีมือรวมถึงผู้ประกอบการอาหารในชุมชนมากกว่า 500 กลุ่ม อย่างไรก็ตาม การมีทรัพยากรมากมายไม่ได้การันตีว่าทุกคนจะเข้าถึงโอกาสการเรียนรู้ได้อย่างทั่วถึง ข้อมูลจากสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง ในปี พ.ศ. 2568 ระบุว่า พื้นที่ตำบลท่าราบและตำบลคลองกระแชงในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรีมีประชากรรวม 19,207 คน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2568) แต่จากข้อมูลในพื้นที่กลับพบว่าผู้สูงอายุ คนที่ทำอาชีพอิสระ แรงงานนอกระบบ และคนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา ยังคงมีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้ที่ไม่เท่ากัน นอกจากนี้ การทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ ยังมีลักษณะแยกส่วนตามภารกิจ ข้อมูลแหล่งเรียนรู้และกิจกรรมต่าง ๆ กระจัดกระจายอยู่ตามหน่วยงานต่างๆ ทำให้การใช้ทรัพยากรร่วมกันยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควร อีกทั้งการติดตามประเมินผลส่วนใหญ่ยังเน้นไปที่จำนวนกิจกรรม จำนวนผู้เข้าร่วม หรือความพึงพอใจมากกว่าจะดูผลลัพธ์จริง ๆ ว่าประชาชนสามารถนำความรู้ไปใช้พัฒนาทักษะ อาชีพ หรือคุณภาพชีวิตได้มากน้อยแค่ไหน ปัญหาสำคัญจึงไม่ใช่แค่เรื่องการมีหรือไม่มีแหล่งเรียนรู้ แต่คือการขาดกลไกที่จะเชื่อมโยงทรัพยากรและการทำงานของภาคส่วนต่างๆ ให้กลายเป็นระบบการเรียนรู้ของเมืองที่สมบูรณ์

แม้ว่างานวิจัยที่ผ่านมาจะอธิบายเรื่ององค์ประกอบ เครือข่าย และปัจจัยสนับสนุนเมืองแห่งการเรียนรู้ไว้พอสมควร แต่การศึกษาที่เชื่อมโยงทั้งสภาพความพร้อมของพื้นที่ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ และการพัฒนาเป็นรูปแบบการบริหารสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยเฉพาะนั้นยังมีค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะในบริบทของเทศบาลเมืองเพชรบุรีที่มีทั้งทุนทางวัฒนธรรมและภาคีเครือข่ายที่หลากหลาย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา การพัฒนารูปแบบการจัดการเชิงบูรณาการของเทศบาลเมืองเพชรบุรีสู่เมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยใช้แนวคิดการจัดการเชิงบูรณาการมาช่วยวิเคราะห์สภาพความพร้อมและปัจจัยทางการบริหาร เพื่อพัฒนา

รูปแบบที่สามารถเชื่อมโยงทั้งหน่วยงาน ทรัพยากร เทคโนโลยี แหล่งเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้าด้วยกัน อันจะนำไปสู่ระบบการเรียนรู้ของเมืองที่ยั่งยืนและต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความพร้อมของเทศบาลเมืองเพชรบุรีในการพัฒนาเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการเชิงบูรณาการกับการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเทศบาลเมืองเพชรบุรี

3. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเชิงบูรณาการสำหรับเทศบาลเมืองเพชรบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณร่วมกับแนวคิดการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

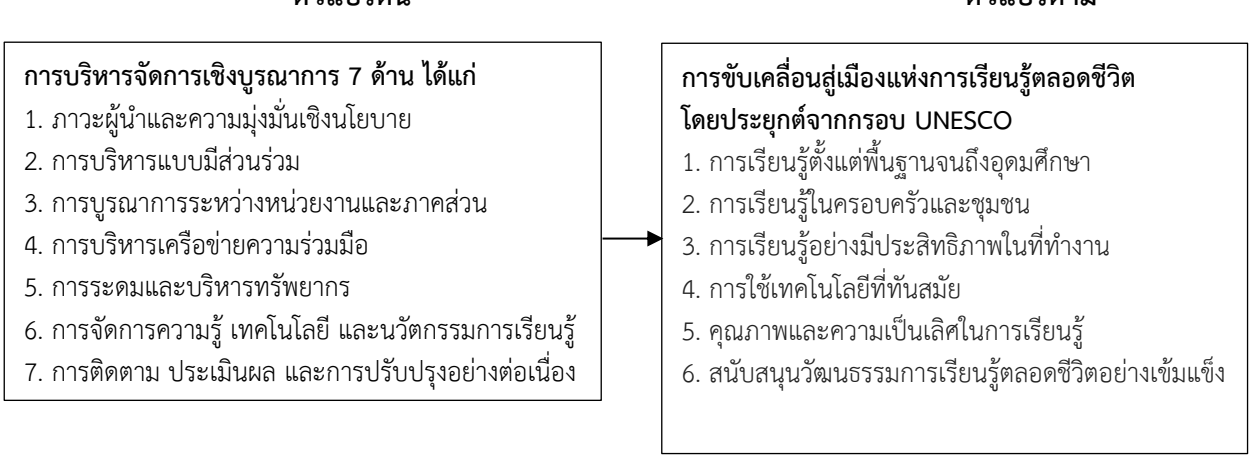
ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและความพร้อมของเทศบาลเมืองเพชรบุรีในการพัฒนาเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและข้อมูลพื้นฐานจาก 3 กลุ่มสำคัญ และสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนดและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยกำหนดเกณฑ์คัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้ 1) ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ต้องปฏิบัติงานหรือมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับพื้นที่เทศบาลเมืองเพชรบุรีไม่น้อยกว่า 2 ปี และมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย การบริหาร การศึกษา หรือการพัฒนาชุมชน 2) ผู้แทนสถานศึกษา นักวิชาการ ชุมชน ผู้ประกอบการภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม หรือเครือข่ายการเรียนรู้ ต้องมีบทบาทหรือประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมด้านการเรียนรู้หรือการพัฒนาพื้นที่ไม่น้อยกว่า 2 ปี และ 3) สมาชิกในชุมชนหรือปราชญ์ชุมชน ต้องเคยเข้าร่วมกิจกรรมของทางเทศบาลและอาศัยอยู่ในพื้นที่เทศบาลเมืองเพชรบุรีไม่น้อยกว่า 2 ปี โดยต้องสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา ศักยภาพ และการบริหารจัดการด้านการเรียนรู้ของพื้นที่ได้และสมัครใจเข้าร่วมให้ข้อมูล สำหรับเกณฑ์คัดออก ได้แก่ ผู้ที่ไม่สามารถให้ข้อมูลได้ครบถ้วนตามประเด็นการศึกษาหรือถอนความสมัครใจระหว่างการเก็บข้อมูล หรือไม่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด

เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นให้สอดคล้องกับเมืองแห่งการเรียนรู้ของ UNESCO ซึ่งสถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (วสศ.) นำเสนอไว้ จำนวน 6 องค์ประกอบสำคัญของเมืองแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ 1) การเรียนรู้ตั้งแต่พื้นฐานจนถึงอุดมศึกษา 2) การเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชน 3) การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพในที่ทำงาน 4) การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย 5) คุณภาพและความเป็นเลิศในการเรียนรู้ และ 6) สนับสนุนวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเข้มแข็ง (สถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (วสศ.), 2021)

การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้การเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนดข้างต้นและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย จำนวน 25 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารเทศบาลและสมาชิกสภาเทศบาล เจ้าหน้าที่เทศบาล หน่วยงานด้านการศึกษาและวัฒนธรรม สถานศึกษาและมหาวิทยาลัย ผู้นำชุมชนและปราชญ์ท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ภาคประชาสังคม และตัวแทนประชาชน/กลุ่มผู้เรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และ การวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) จัดหมวดหมู่ และสังเคราะห์ข้อมูลหลัก สรุปข้อมูลในรูปแบบเนื้อหา

ระยะที่ 2 ศึกษาการบริหารจัดการเชิงบูรณาการกับการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเทศบาลเมืองเพชรบุรี เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยดำเนินการกำหนดกรอบตัวแปร ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษาการบริหารจัดการเชิงบูรณาการกับการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่เทศบาลเมืองเพชรบุรี โดยอ้างอิงข้อมูลจากสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง ซึ่งพบว่ามีประชากรในตำบลท่าราบ 10,873 คน และตำบลคลองกระแชง 8,334 คน รวมทั้งสิ้น 19,207 คน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2568) ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ตามรายตำบล เพื่อให้ได้ตัวอย่างที่ครอบคลุมและเป็นตัวแทนของประชากรในแต่ละพื้นที่อย่างเหมาะสม โดยคำนวณสัดส่วนตามสูตร $n_i = (N_i/N)n$ พบว่า ตำบลท่าราบคิดเป็นร้อยละ 56.61 ของประชากร จึงกำหนดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 222 คน และตำบลคลองกระแชงคิดเป็นร้อยละ 43.39 จึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 170 คน รวม 392 คน

เครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลคือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) แบ่งเป็นประมาณ 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ ตอนที่ 2 ระดับและปัจจัยด้านการบริหารจัดการ 7 ด้าน ตอนที่ 3 ระดับการขับเคลื่อนสู่เมืองแห่งการเรียนรู้ตามกรอบของ UNESCO ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ตามแนวคิดของ ธานินทร์ ศิลป์จารุ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และคำนวณ IOC โดยข้อคำถามแต่ละข้อมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2557) จึงนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน และวิเคราะห์ความเชื่อมั่นตามทฤษฎีของ Cronbach, L. J. โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์ของ Cronbach's Alpha ซึ่งมีค่า 0.88 มากกว่า 0.70 ถือว่าใช้ได้ (Cronbach, L. J., 1951) จากนั้นจึงนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลผ่านระบบออนไลน์

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บผ่านระบบออนไลน์มาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล ได้จำนวน 392 ชุด และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติเชิงพรรณา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายระดับปัจจัยการบริหารจัดการและระดับการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อ

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ การบริหารจัดการเชิงบูรณาการ 7 ด้าน ที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ โดย บุญชม ศรีสะอาด กำหนดเกณฑ์การแปลความหมาย โดยการวิเคราะหคาเฉลี่ยคะแนนที่ไดเทียบกับเกณฑที่พิจารณา ดังตอไปนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556)

4.51 - 5.00	หมายถึง	มีความพร้อมในระดับมากที่สุด
3.51 - 4.50	หมายถึง	มีความพร้อมในระดับมาก
2.51 - 3.50	หมายถึง	มีความพร้อมในระดับปานกลาง
1.51 - 2.50	หมายถึง	มีความพร้อมในระดับนอย
1.00 - 1.50	หมายถึง	มีความพร้อมในระดับน้อยที่สุด

ระยะที่ 3 พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเชิงบูรณาการสำหรับเทศบาลเมืองเพชรบุรี ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิจัยในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 มาสังเคราะห์ร่วมกันโดยใช้ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ ตามกรอบแนวคิดของ UNESCO มาพัฒนาเป็น (ร่าง) รูปแบบการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ

การตรวจสอบและประเมินรูปแบบ ผู้วิจัยนำ (ร่าง) รูปแบบประเมินผลด้วยการ ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 30 คน คัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารท้องถิ่น การศึกษา/การเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้บริหารเทศบาล และตัวแทนภาคีเครือข่าย และให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาประเด็น ดังต่อไปนี้ ความถูกต้องของรูปแบบ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความสามารถในการนำไปปฏิบัติจริง โดย บุญชม ศรีสะอาด ใช้แบบประเมินมาตราส่วน 5 ระดับ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556)

ระดับ 5	หมายถึง	มีความเหมาะสมมากที่สุด
ระดับ 4	หมายถึง	มีความเหมาะสมมาก
ระดับ 3	หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง
ระดับ 2	หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับน้อย
ระดับ 1	หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

กำหนดเกณฑ์องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป ถือว่าผ่านเกณฑ์ความเหมาะสมในระดับมากขึ้นไป และให้ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอข้อแก้ไขเพิ่มเติม จากนั้นผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงรูปแบบฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

การพัฒนารูปแบบจัดการเชิงบูรณาการของเทศบาลเมืองเพชรบุรีสู่เมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและความพร้อมของเทศบาลเมืองเพชรบุรีในการพัฒนาเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า จากการศึกษาเอกสาร นโยบายระดับประเทศและจังหวัด แผนพัฒนาท้องถิ่น รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 25 คน พบว่าเทศบาลเมืองเพชรบุรีมีฐานทุนและทรัพยากรที่พร้อมค่อนข้างมาก ทั้งในด้านสถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ศาสนสถาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุนทางวัฒนธรรม กลุ่มอาชีพ และกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้จากหลายภาคส่วน อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบคือศักยภาพเหล่านี้ยังกระจัดกระจาย การเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานยังไม่เป็นระบบ ประชาชนบางกลุ่มยังเข้าถึงโอกาสได้ไม่เท่าเทียมกัน ข้อมูลและเทคโนโลยีมักแยกส่วนกันตามหน่วยงาน และการติดตามผลส่วนใหญ่ยังเน้นแค่การจัดกิจกรรมมากกว่าการดูผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงกับตัวผู้เรียน ผลการศึกษาสะท้อนว่าประเด็นสำคัญไม่ใช่การขาดแคลนทรัพยากร แต่คือการจัดระบบและเชื่อมโยงทรัพยากรที่มีอยู่ให้ทำงานร่วมกันในระดับเมือง ดังที่ตัวแทนภาครัฐได้สะท้อนว่า “แต่ละส่วนต่างคนต่างมีภารกิจของตัวเอง...ไม่ได้มีระบบอะไรที่เชื่อมโยงทุกอย่างเข้าด้วยกัน” (ตัวแทนภาครัฐ ก, 2568) สรุปได้ว่า เทศบาลเมืองเพชรบุรีมีต้นทุนที่ดีอยู่แล้ว ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และ

เทคโนโลยี สิ่งที่ต้องทำต่อคือการสร้างระบบที่เชื่อมโยงทรัพยากรเหล่านี้เข้าด้วยกัน โดยเฉพาะการสร้างโอกาสที่ครอบคลุมคนทุกกลุ่ม การจัดระบบข้อมูลกลาง และการติดตามผลที่เน้นคุณภาพชีวิตหรือทักษะที่เพิ่มขึ้นมากกว่าแค่จำนวนกิจกรรมที่จัดขึ้น ซึ่งสามารถสรุปศักยภาพ ข้อจำกัด และประเด็นที่ควรพัฒนาตามกรอบ UNESCO ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการสังเคราะห์สภาพและความพร้อมตามองค์ประกอบเมืองแห่งการเรียนรู้ของ UNESCO

องค์ประกอบ	ศักยภาพ	ข้อจำกัด	ประเด็นพัฒนา
1. การเรียนรู้ตั้งแต่พื้นฐานจนถึงอุดมศึกษา	มีสถานศึกษาและกิจกรรมการเรียนรู้หลายรูปแบบ รวมทั้งมีหน่วยงานที่สนับสนุนการเรียนรู้ในพื้นที่	การดำเนินงานยังแยกตามภารกิจและโครงการ ความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา เทศบาล และชุมชนยังไม่ต่อเนื่อง ประชาชนบางกลุ่ม เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ประกอบอาชีพอิสระ แรงงานนอกระบบ และผู้พ้นจากระบบการศึกษา ยังเข้าถึงโอกาสการเรียนรู้แตกต่างกัน	เชื่อมโยงสถานศึกษา เทศบาล และชุมชนเป็นระบบการเรียนรู้ร่วมกัน พร้อมออกแบบโอกาสการเรียนรู้ให้ครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่ม
2. การเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชน	มีทุนวัฒนธรรม ภูมิปัญญา วัด ตลาด แหล่งประวัติศาสตร์ กลุ่มอาชีพ ปราชญ์ชุมชน และช่างฝีมือที่สามารถเป็นฐานการเรียนรู้ รวมทั้งมีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างรุ่นและการเรียนรู้จากการปฏิบัติ	องค์ความรู้บางส่วนยังผูกอยู่กับผู้รู้เฉพาะบุคคล การจัดเก็บความรู้และการเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ยังไม่เป็นระบบ และประชาชนบางส่วนมีบทบาทเป็นผู้เข้าร่วมมากกว่าผู้ร่วมออกแบบ	จัดระบบองค์ความรู้และเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้เป็นเครือข่ายหรือเส้นทางการเรียนรู้ของเมือง พร้อมยกระดับประชาชนและชุมชนให้เป็นผู้ร่วมออกแบบและจัดการเรียนรู้
3. การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพในที่ทำงาน	มีการฝึกอาชีพ พัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด ทักษะดิจิทัล และการพัฒนาผู้ประกอบการอย่างต่อเนื่อง	กิจกรรมส่วนใหญ่ดำเนินตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน และการพัฒนาทักษะยังเชื่อมโยงกับความต้องการของตลาดและสถานประกอบการไม่ชัดเจน	พัฒนาระบบการเรียนรู้และทักษะอาชีพที่เชื่อมความต้องการของประชาชน ผู้ประกอบการ และตลาดแรงงานเข้าด้วยกัน
4. การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย	มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สื่อสังคมออนไลน์ และโทรศัพท์เคลื่อนที่ในการประชาสัมพันธ์ ให้บริการ และเข้าถึงข้อมูลการเรียนรู้เพิ่มขึ้น	ข้อมูลแหล่งเรียนรู้ กิจกรรม ปราชญ์ชุมชน ภูมิปัญญา และโอกาสการฝึกอบรมยังกระจายอยู่ตามหน่วยงาน และประชาชนมีทักษะดิจิทัลแตกต่างกัน	พัฒนาฐานข้อมูลและแพลตฟอร์มการเรียนรู้กลางของเมือง ส่งเสริมทักษะดิจิทัลและช่องทางการเข้าถึงที่เหมาะกับประชาชนแต่ละกลุ่ม
5. คุณภาพและความเป็นเลิศในการเรียนรู้	หน่วยงานและองค์กรในพื้นที่จัดกิจกรรมพัฒนาความรู้และทักษะของประชาชนอย่างต่อเนื่อง	การประเมินยังเน้นจำนวนผู้เข้าร่วม ความพึงพอใจ และการบรรลุเป้าหมายกิจกรรม มากกว่าผลลัพธ์ระยะกลางและระยะยาว เช่น การนำความรู้ไปใช้ รายได้ ทักษะ คุณภาพชีวิต หรือนวัตกรรม	พัฒนาระบบติดตามและประเมินผลที่เน้นผลลัพธ์ของการเรียนรู้ และนำผลประเมินกลับมาใช้ปรับปรุงกิจกรรมและนโยบาย
6. สนับสนุนวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเข้มแข็ง	บริบททางสังคมและวัฒนธรรมเอื้อต่อการเรียนรู้ผ่านศาสนา วัฒนธรรมประเพณี อาชีพ และชีวิตประจำวัน และมีปราชญ์ชุมชนและผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้จำนวนมาก	ประชาชนและหน่วยงานยังมีความเข้าใจต่อแนวคิด “เมืองแห่งการเรียนรู้” ไม่เป็นภาพเดียวกัน และกิจกรรมการเรียนรู้ยังถูกมองเป็นภารกิจของแต่ละหน่วยงานมากกว่าส่วนหนึ่งของระบบการเรียน	สร้างความเข้าใจและเป้าหมายร่วมเรื่องเมืองแห่งการเรียนรู้ และเชื่อมกิจกรรมที่มีอยู่ให้ประชาชนเห็นเป็นระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเมือง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การบริหารจัดการเชิงบูรณาการกับการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า

1. ระดับและปัจจัยด้านการบริหารจัดการเชิงบูรณาการที่ส่งผลต่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า ในภาพรวม เทศบาลเมืองเพชรบุรีมีปัจจัยด้านการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.17, S.D. = 0.56) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ภาวะผู้นำและความมุ่งมั่นเชิงนโยบาย ($\overline{X}$ = 4.30, S.D. = 0.56) รองลงมา ได้แก่ การบริหารแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.24, S.D. = 0.57) และ การบูรณาการระหว่างหน่วยงานและภาคส่วน ($\overline{X}$ = 4.23, S.D. = 0.57) ตามลำดับ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การติดตาม ประเมินผล และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ($\overline{X}$ = 4.03, S.D. = 0.66) แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับและปัจจัยการบริหารจัดการเชิงบูรณาการของเทศบาลเมืองเพชรบุรี (N = 392)

การบริหารจัดการเชิงบูรณาการ	ระดับความคิดเห็น			จัดลำดับ
	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล	
1. ภาวะผู้นำและความมุ่งมั่นเชิงนโยบาย	4.30	0.56	มาก	1
2. การบริหารแบบมีส่วนร่วม	4.24	0.57	มาก	2
3. การบูรณาการระหว่างหน่วยงานและภาคส่วน	4.23	0.57	มาก	3
4. การบริหารเครือข่ายความร่วมมือ	4.19	0.60	มาก	4
5. การระดมและบริหารทรัพยากร	4.08	0.63	มาก	6
6. การจัดการความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมการเรียนรู้	4.17	0.61	มาก	5
7. การติดตาม ประเมินผล และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง	4.03	0.66	มาก	7
รวม	**4.17**	**0.56**	**มาก**	

2. ระดับการขับเคลื่อนเทศบาลเมืองเพชรบุรีสู่เมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลการศึกษาระดับการขับเคลื่อนเทศบาลเมืองเพชรบุรีสู่เมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามกรอบของ UNESCO พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.16, S.D. = 0.56) เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบ พบว่า การเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.29, S.D. = 0.54) รองลงมาคือ การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเข้มแข็ง ($\overline{X}$ = 4.24, S.D. = 0.56) และ การเรียนรู้ตั้งแต่พื้นฐานจนถึงอุดมศึกษา ($\overline{X}$ = 4.21, S.D. = 0.56) ตามลำดับ ส่วนองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพในที่ทำงาน ($\overline{X}$ = 4.02, S.D. = 0.63) แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ระดับการขับเคลื่อนสู่เมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (N = 392)

องค์ประกอบเมืองแห่งการเรียนรู้	ระดับความคิดเห็น			จัดลำดับ
	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล	
1. การเรียนรู้ตั้งแต่พื้นฐานจนถึงอุดมศึกษา	4.21	0.56	มาก	3
2. การเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชน	4.29	0.54	มาก	1
3. การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพในที่ทำงาน	4.02	0.63	มาก	6
4. การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย	4.10	0.61	มาก	4
5. คุณภาพและความเป็นเลิศในการเรียนรู้	4.08	0.59	มาก	5
6. การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเข้มแข็ง	4.24	0.56	มาก	2
รวม	**4.16**	**0.56**	**มาก**	

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการเชิงบูรณาการกับการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ พบว่าปัจจัยด้านการบริหารจัดการเชิงบูรณาการสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ถึงร้อยละ 68.40 ($R = .827$, $R^2 = .684$, Adjusted $R^2 = .678$, $F = 118.76$, $p < .001$) เมื่อพิจารณาทีละปัจจัย พบว่าภาวะผู้นำและความมุ่งมั่นเชิงนโยบายมีอิทธิพลสูงที่สุด ($\beta = .238$, $p < .001$) รองลงมาคือการบริหารแบบมีส่วนร่วม ($\beta = .207$, $p < .001$) การบูรณาการระหว่างหน่วยงานและภาคส่วน ($\beta = .188$, $p < .001$) การจัดการความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมการเรียนรู้ ($\beta = .181$, $p < .001$) และการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ ($\beta = .171$, $p < .001$) ตามลำดับ ส่วนการติดตาม ประเมินผล และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ($\beta = .104$, $p = .019$) รวมถึงการระดมและบริหารทรัพยากร ($\beta = .086$, $p = .046$) แม้จะมีอิทธิพลน้อยกว่าปัจจัยอื่น แต่ก็ยังมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการเชิงบูรณาการกับการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้

Confficients					
ปัจจัย	**Unstandardized Confficients**		**Standardized Confficients**	**t**	**Sig.**
	B	**Std.Error**	**Beta**		
ค่าคงที่	0.512	0.147	–	3.483	.001
ภาวะผู้นำและความมุ่งมั่นเชิงนโยบาย (X1)	0.214	0.041	.238	5.220	<.001
การบริหารแบบมีส่วนร่วม (X2)	0.186	0.043	.207	4.326	<.001
การบูรณาการระหว่างหน่วยงานและภาคส่วน (X3)	0.172	0.045	.188	3.822	<.001
การบริหารเครือข่ายความร่วมมือ (X4)	0.151	0.042	.171	3.595	<.001
การระดมและบริหารทรัพยากร (X5)	0.074	0.037	.086	2.000	.046
การจัดการความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมการเรียนรู้ (X6)	0.163	0.041	.181	3.976	<.001
การติดตาม ประเมินผล และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (X7)	0.092	0.039	.104	2.359	.019

$R = .827$, $R^2 = .684$, Adjusted $R^2 = .678$, $F = 118.76$, $p < .001$

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเชิงบูรณาการสำหรับเทศบาลเมืองเพชรบุรี

1. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ ในการพัฒนารูปแบบนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณมาสังเคราะห์ร่วมกับกรอบแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ของ UNESCO จนได้ออกมาเป็น (ร่าง) รูปแบบเชิงบูรณาการที่เรียกว่า PILCG Model หรือ Phetchaburi Integrated Learning City Governance Model โดยมีการเชื่อมโยงข้อค้นพบและองค์ประกอบต่าง ๆ แสดงดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 การเชื่อมโยงผลการวิจัยสู่การพัฒนา PILCG Model

ข้อค้นพบเชิงคุณภาพ	**ข้อค้นพบเชิงปริมาณ**	**ผลการสังเคราะห์**	**องค์ประกอบ PILCG**
การดำเนินงานด้านการเรียนรู้ยังแยกตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน ความร่วมมือส่วนใหญ่เป็นรายกิจกรรม ประชาชนบางส่วนยังมีบทบาทเป็นผู้เข้าร่วมมากกว่าผู้ร่วมออกแบบ	การมีส่วนร่วม ($\beta = .207$) และการบูรณาการระหว่างหน่วยงานและภาคส่วน ($\beta = .188$) ส่งผลต่อการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญ	การขับเคลื่อนเมืองควรยึดการบูรณาการ ความร่วมมือเครือข่าย และการมีส่วนร่วมเป็นหลักในการบริหาร	1. หลักการของรูปแบบ

ตารางที่ 5 การเชื่อมโยงผลการวิจัยสู่การพัฒนา PILCG Model (ต่อ)

ข้อค้นพบเชิงคุณภาพ	ข้อค้นพบเชิงปริมาณ	ผลการสังเคราะห์	องค์ประกอบ PILCG
พบความจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำ การประสานงาน เครือข่าย การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ระบบข้อมูล และการติดตามประเมินผล	ปัจจัยการบริหารทั้ง 7 ด้านร่วมกันอธิบายการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ได้ร้อยละ 68.40 (R^2 = .684) โดยภาวะผู้นำและความมุ่งมั่นเชิงนโยบายมีอิทธิพลสูงสุด (β = .238)	กำหนดปัจจัยทางการบริหารที่จำเป็นต่อการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ	2. ปัจจัยขับเคลื่อนการบริหาร 7 ด้าน
การดำเนินงานของหน่วยงานและภาคีเครือข่ายยังขาดกลไกกลางในการเชื่อมโยงนโยบาย แผนงาน ทรัพยากร และกิจกรรมร่วมกัน	ภาวะผู้นำ (β = .238) การมีส่วนร่วม (β = .207) การบูรณาการระหว่างหน่วยงาน (β = .188) และเครือข่ายความร่วมมือ (β = .171) เป็นปัจจัยสำคัญ	จำเป็นต้องมีกลไกกลางที่เชื่อมโยงภาคส่วนต่าง ๆ และให้เทศบาลทำหน้าที่ประสานและอำนวยความร่วมมือ	3. กลไกการบริหารจัดการเมืองแห่งการเรียนรู้
การดำเนินกิจกรรมส่วนหนึ่งยังเป็นโครงการเฉพาะ ขาดความต่อเนื่องตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการ การวางแผน การดำเนินงาน จนถึงการประเมินและนำผลกลับมาปรับปรุง	การติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงอย่างต่อเนื่องมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{x}$ = 4.03) และยังส่งผลต่อการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ (β = .104, p = .019)	พัฒนากระบวนการทำงานเป็นวงจรต่อเนื่อง ตั้งแต่ประเมินบริบทจนถึงการเรียนรู้และปรับปรุงผลการดำเนินงาน	4. กระบวนการขับเคลื่อน 6 ขั้นตอน
ข้อมูลแหล่งเรียนรู้และกิจกรรมยังกระจายตามหน่วยงาน ทักษะดิจิทัลของประชาชนแตกต่างกัน การใช้ทรัพยากรร่วมกันและระบบประเมินผลยังไม่เชื่อมโยงกัน	การจัดการความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม (β = .181) การระดมและบริหารทรัพยากร (β = .086, p = .046) และการติดตามประเมินผล (β = .104, p = .019) มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อน	จำเป็นต้องมีระบบข้อมูลเทคโนโลยี การพัฒนาบุคลากร การระดมทรัพยากร และระบบติดตามประเมินผลเป็นโครงสร้างสนับสนุน	5. ระบบสนับสนุนการขับเคลื่อน
ประชาชนบางกลุ่มยังเข้าถึงโอกาสการเรียนรู้ไม่เท่าเทียม ขณะที่พื้นที่มีทุนวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และแหล่งเรียนรู้ที่สามารถต่อยอดสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและชุมชนได้	การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.16) โดยการเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชนสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 4.29)	กำหนดผลที่คาดหวังตั้งแต่การเกิดระบบและกิจกรรมการเรียนรู้ การเข้าถึงและพัฒนาทักษะของประชาชนไปจนถึงคุณภาพชีวิต ความเข้มแข็งของชุมชน และความยั่งยืน	6. ผลลัพธ์และความยั่งยืน

1.1 หลักการของรูปแบบ มุ่งเน้นให้การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วน โดยใช้การบริหารเชิงบูรณาการ ความร่วมมือ เครือข่าย และการมีส่วนร่วมเป็นฐาน โดยมีเทศบาลเป็นตัวกลางเชื่อมโยงทั้งนโยบาย งบประมาณ และทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคน เศรษฐกิจ และสังคมอย่างยั่งยืน

1.2 ปัจจัยขับเคลื่อนการบริหาร ประกอบด้วย 1) ภาวะผู้นำและความมุ่งมั่นเชิงนโยบาย 2) การบริหารแบบมีส่วนร่วม 3) การบูรณาการระหว่างหน่วยงาน 4) การบริหารเครือข่ายความร่วมมือ

5) การระดมและใช้ทรัพยากรร่วมกัน 6) การจัดการความรู้และเทคโนโลยี และ 7) การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

1.3 กลไกการบริหารจัดการ กำหนดให้มีคณะกรรมการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เป็นตัวกลางเชื่อมโยงทุกภาคส่วน โดยเปลี่ยนบทบาทของเทศบาลจากเดิมที่เป็นผู้จัดกิจกรรม มาเป็นผู้กำกับดูแลและผู้อำนวยความสะดวกแทน

1.4 กระบวนการขับเคลื่อน เน้นการทำงานเป็นวงจร เริ่มจากการประเมินบริบทและความต้องการ นำไปสู่การวางแผนและออกแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ดำเนินกิจกรรมผ่านช่องทางต่าง ๆ โดยใช้ทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ แล้วจึงติดตามประเมินผลเพื่อนำบทเรียนกลับมาปรับปรุงงานให้ดีขึ้น

1.5 ระบบสนับสนุน ประกอบด้วยระบบข้อมูลสารสนเทศกลาง แพลตฟอร์มดิจิทัล การพัฒนาศักยภาพคน การระดมงบประมาณ และระบบการจัดการความรู้ เพื่อให้การตัดสินใจและการเข้าถึงการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.6 ผลลัพธ์และความยั่งยืน ตั้งเป้าหมายไว้ตั้งแต่ผลผลิต เช่น แผนงาน แหล่งเรียนรู้ ผลลัพธ์ประชาชนมีทักษะและเข้าถึงการเรียนรู้ ไปจนถึงผลกระทบระยะยาว วัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้จากนโยบายที่ต่อเนื่อง กลไกที่ชัดเจน และความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในพื้นที่

2. การประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยนำ(ร่าง)รูปแบบเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 30 คน โดยใช้แบบประเมินมาตราส่วน 5 ระดับ โดยประเมิน 5 ด้าน ได้แก่ ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความสามารถในการนำไปปฏิบัติจริง พบว่า รูปแบบโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.66, S.D. = 0.38) และผ่านเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดทุกด้าน โดยด้านความเหมาะสมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือความถูกต้อง ความเป็นประโยชน์ ความสามารถในการนำไปปฏิบัติจริง และความเป็นไปได้ตามลำดับ แสดงดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ผลการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ (N = 30)

ด้านการประเมิน	ระดับความคิดเห็น			ลำดับ
	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล	
1. ความถูกต้องของรูปแบบ	4.70	0.42	มากที่สุด	2
2. ความเหมาะสมของรูปแบบ	4.74	0.40	มากที่สุด	1
3. ความเป็นไปได้ในการดำเนินงาน	4.55	0.49	มากที่สุด	5
4. ความเป็นประโยชน์	4.68	0.44	มากที่สุด	3
5. ความสามารถในการนำไปปฏิบัติจริง	4.61	0.47	มากที่สุด	4
รวม	**4.66**	**0.38**	**มากที่สุด**	

อภิปรายผล

เทศบาลเมืองเพชรบุรีมีต้นทุนและทรัพยากรที่พร้อมมากสำหรับการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ไม่ว่าจะเป็นแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญา หรือเครือข่ายในพื้นที่ แต่หัวใจสำคัญที่จะทำให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจริงได้คือการเชื่อมโยงทรัพยากรที่กระจายอยู่ให้เข้ามาอยู่ในระบบการบริหารจัดการของเมือง ประเด็นสำคัญจึงไม่ใช่แค่การเพิ่มกิจกรรมหรือสร้างแหล่งเรียนรู้ใหม่ ๆ แต่คือการสร้างกลไกที่ทำให้ทุกภาคส่วนมีเป้าหมายเดียวกัน ใช้ทรัพยากรร่วมกัน และทำงานประสานกันอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่แค่ทำจบเป็นโครงการไป สอดคล้องกับ Punpeng, G. ที่ศึกษาศักยภาพของจังหวัดบุรีรัมย์ในการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์พบว่า การมีทุนวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาเมือง หากขาดทุนมนุษย์ โครงสร้างพื้นฐาน และระบบนิเวศที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน (Punpeng, G., 2024) จากผลการศึกษายังสามารถอธิบายข้อค้นพบการวิจัยจากบริบทเมืองสร้างสรรค์สู่เมืองแห่ง

การเรียนรู้ โดยเพิ่มเติมว่า ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของเพชรบุรีควรถูกจัดระบบให้เป็นทรัพยากรการเรียนรู้ของเมือง และเชื่อมโยงกับกลไกการบริหาร เทคโนโลยี เครือข่าย และการเรียนรู้ของประชาชนทุกช่วงวัย จึงจะสามารถเปลี่ยน “ทุนหรือทรัพยากรของพื้นที่” ให้เป็น “ทุนแห่งการเรียนรู้” ที่จะสนับสนุนการพัฒนาเมืองได้อย่างต่อเนื่อง และนอกจากนี้ผลการศึกษาที่น่าสนใจอีกประเด็นคือ ภาวะผู้นำและความมุ่งมั่นเชิงนโยบายเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ ซึ่งสามารถอธิบายได้จากลักษณะของการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ไม่ใช่ภารกิจของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่เกี่ยวข้องกับหลายภารกิจ ทั้งด้านการศึกษา วัฒนธรรม การพัฒนาชุมชน อาชีพ เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และคุณภาพชีวิต การทำให้หน่วยงานเหล่านี้เคลื่อนตัวไปในทิศทางเดียวกันจึงต้องอาศัยผู้นำที่สามารถกำหนดวิสัยทัศน์ ทำให้เมืองแห่งการเรียนรู้มีสถานะเป็นวาระเชิงนโยบาย และเชื่อมเป้าหมายดังกล่าวเข้าสู่แผนงาน งบประมาณ และความรับผิดชอบของหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นความสามารถในการกำหนดทิศทางร่วมและทำให้ความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เกิดขึ้นจริง โดยเฉพาะในเทศบาลเมืองเพชรบุรีที่มีทรัพยากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวนมาก แต่การดำเนินงานบางส่วนยังแยกตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน หากขาดนโยบายที่ชัดเจน ทรัพยากรที่มีอยู่จะยังคงกระจัดกระจายและไม่สามารถสร้างผลลัพธ์ในระดับเมืองได้

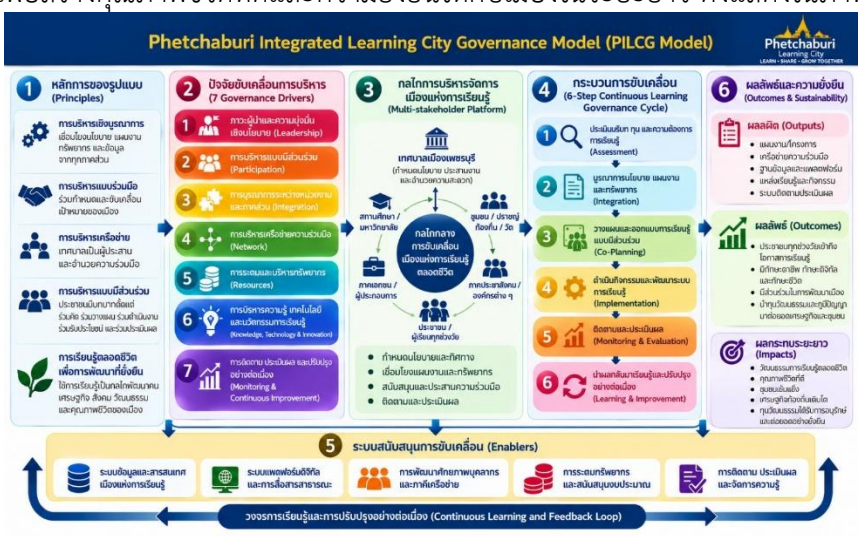
สำหรับ การบริหารแบบมีส่วนร่วม จากการศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมมีความสำคัญรองลงมาจากภาวะผู้นำ แต่จากผลการศึกษายังไม่ควรพิจารณาเพียงว่าประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมมากหรือน้อย แต่ควรพิจารณาถึงระดับของการมีส่วนร่วมด้วย คือ การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ต้องเปลี่ยนบทบาทของประชาชนและภาคีเครือข่ายจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือผู้รับบริการ ไปสู่การเป็นผู้ร่วมกำหนดความต้องการ ร่วมออกแบบร่วมดำเนินงาน และร่วมประเมินผล ซึ่งจะทำให้กิจกรรมการเรียนรู้ตอบสนองต่อบริบทของพื้นที่และสร้างความเป็นเจ้าของร่วมมากขึ้น สอดคล้องกับ Kaewhanam.K et al. ซึ่งศึกษาปัจจัยตามกรอบของยูเนสโก ที่มีผลต่อการพัฒนาจังหวัดกาฬสินธุ์ให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ และการสร้างเสริมความเป็นพลเมือง ที่ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงการศึกษา ครอบครัว ชุมชน การทำงาน เทคโนโลยี และการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกลไกความร่วมมือในพื้นที่ แต่มีความแตกต่างในแง่น้ำหนักของปัจจัย โดยพบว่าปัจจัยด้านการเรียนรู้ตั้งแต่การศึกษาขั้นพื้นฐานถึงอุดมศึกษามีอิทธิพลสูง และการส่งเสริมการเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชนไม่พบอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญในแบบจำลอง ขณะที่การศึกษาพบว่าปัจจัยเชิงการบริหาร โดยเฉพาะภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม และการบูรณาการระหว่างหน่วยงานมีบทบาทเด่น ความแตกต่างดังกล่าวสะท้อนว่า การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้อาจมีจุดเน้นต่างกันตามบริบทและตัวแปรที่ใช้ศึกษา สำหรับเทศบาลเมืองเพชรบุรี ความท้าทายสำคัญมิใช่การขาดฐานการเรียนรู้ในชุมชน แต่เป็นการทำให้ทรัพยากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีอยู่แล้วสามารถทำงานร่วมกันในระดับเมืองได้อย่างเป็นระบบ (Kaewhanam, K. et al., 2023) และเมื่อพูดถึงการเข้าถึงโอกาสการเรียนรู้ แม้เพชรบุรีจะมีแหล่งเรียนรู้มากมาย แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม การเข้าถึงยังขึ้นอยู่กับรูปแบบกิจกรรม ช่องทางการสื่อสาร และทักษะดิจิทัลด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Teeranon, P. et al. ซึ่งศึกษาจากมุมมองของผู้สูงอายุและพบว่า การเข้าถึงการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยการวางแผนและการมีส่วนร่วมมีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวก อย่างไรก็ตาม มีประเด็นที่แตกต่างและควรให้ความสำคัญ คือการศึกษาดังกล่าวพบว่างบประมาณมีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อการเข้าถึงการเรียนรู้ ขณะที่ผลของการศึกษาครั้งนี้พบว่า การระดมและบริหารทรัพยากรยังมีผลเชิงบวกต่อการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ แม้จะมีอิทธิพลต่ำกว่าปัจจัยอื่น ความแตกต่างนี้ชี้ให้เห็นว่า “การมีงบประมาณ” กับ “การบริหารทรัพยากรให้เกิดการเข้าถึง” ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน การมีทรัพยากรมากจึงอาจไม่ก่อให้เกิดผล หากไม่ได้จัดสรรให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและเชื่อมโยงกับกลไกการมีส่วนร่วม การวางแผน และการติดตามผลอย่างเหมาะสม (Teeranon, P. et al., 2021)

นอกจากนี้ การพัฒนาเมืองเพชรบุรีควรตั้งอยู่บนฐานของภาคประชาสังคมและอัตลักษณ์ท้องถิ่น มากกว่าการไปลอกเลียนโมเดลจากที่อื่นมาใช้ สอดคล้องกับแนวคิดของ สรัญพัทธ์ เอี๊ยวเจริญ และ จีระ ประทีป ที่อธิบายการพัฒนาเมืองเพชรบุรีผ่านแนวคิดภาคประชาสังคมและภูมิรัฐประศาสนศาสตร์ โดยให้ความสำคัญกับงานสกุลช่าง ประเพณี ภูมิปัญญา เทคโนโลยีท้องถิ่น การรวมกลุ่มของประชาชน การใช้พื้นที่สาธารณะ การพัฒนาทุนมนุษย์ ตลอดจนการเชื่อมโยงการพัฒนากับลักษณะทางภูมิศาสตร์ ประชากร อารยธรรม และประวัติศาสตร์ของเมือง ผลการวิจัยครั้งนี้จึงสอดคล้องกับงานดังกล่าวในแง่การยอมรับว่า “พื้นที่” มิได้เป็นเพียงสถานที่ดำเนินโครงการ แต่เป็นทุนสำคัญของการพัฒนา ขณะเดียวกัน การศึกษาครั้งนี้เพิ่มเติมมิติด้านการบริหารจัดการ โดยเสนอว่าทุนเหล่านี้ต้องได้รับการเชื่อมโยงเข้าสู่ระบบการเรียนรู้ของเมืองผ่านนโยบาย เครือข่าย ข้อมูล เทคโนโลยี และการมีส่วนร่วม จึงจะทำให้ทุนทางวัฒนธรรมสามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตและสร้างคุณค่าต่อประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง (สรัญพัทธ์ เอี๊ยวเจริญ และ จีระ ประทีป, 2565)

สำหรับ PILCG Model ถือว่ามีความเหมาะสมกับเทศบาลเมืองเพชรบุรีมาก เพราะถูกออกแบบมาจากปัญหาและศักยภาพจริงในพื้นที่ เพชรบุรีไม่ได้ขาดแคลนทรัพยากร แต่ขาดกลไกเชื่อมประสาน โมเดลนี้จึงเปลี่ยนบทบาทเทศบาลจาก ผู้จัดกิจกรรม มาเป็น ผู้กำกับดูแลและผู้อำนวยความร่วมมือแทน โดยทำหน้าที่สร้างเป้าหมายร่วม เชื่อมเครือข่าย และจัดระบบข้อมูล เพื่อให้ภาคส่วนต่างๆ ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Federighi, P. et al. ซึ่งศึกษาการกำกับดูแลเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศอิตาลี โดยให้ความสำคัญกับการกำกับดูแลเชิงพื้นที่ การบริหารร่วม และคุณภาพของนโยบายท้องถิ่นในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมองว่าเมืองแห่งการเรียนรู้ไม่ควรขับเคลื่อนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องอาศัยระบบการบริหารที่เชื่อมโยงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและทรัพยากรของพื้นที่เข้าด้วยกัน (Federighi, P. et al., 2026)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้คือ Phetchaburi Integrated Learning City Governance Model หรือ PILCG Model หัวใจสำคัญคือการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ไม่ควรเริ่มจากการเพิ่มจำนวนโครงการ แต่ต้องเริ่มจากการจัดระบบการกำกับดูแลเมือง เพื่อนำทุนที่มีอยู่มาใช้ร่วมกัน ภายใต้โมเดลนี้ เทศบาลจะเปลี่ยนบทบาทจาก ผู้จัดบริการ ไปเป็น ผู้กำกับดูแลและผู้อำนวยความร่วมมือ ที่คอยกำหนดทิศทาง สนับสนุนทรัพยากร และสร้างเงื่อนไขให้ทุกภาคส่วนร่วมกันพัฒนา โดยมีระบบติดตามประเมินผลเป็นวงจรที่ช่วยให้เมืองเรียนรู้และปรับตัวได้ตลอดเวลา เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีและความยั่งยืนให้กับเมืองในระยะยาว ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 Phetchaburi Integrated Learning City Governance Model (PILCG Model)

สรุปและข้อเสนอแนะ

เทศบาลเมืองเพชรบุรีมีความพร้อมและมีศักยภาพสูงมากในการพัฒนาไปสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะมีต้นทุนที่ดีอยู่แล้ว ทั้งแหล่งเรียนรู้ สถานศึกษา ครอบครัว ชุมชน รวมถึงภูมิปัญญา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี แต่ปัญหาหลักคือทรัพยากรและการทำงานในปัจจุบันยังต่างคนต่างทำ ยังไม่ได้เชื่อมโยงกันอย่างเต็มที่ ดังนั้น สิ่งที่ควรทำคือการสร้างวิสัยทัศน์และนโยบายร่วมกัน มีกลไกกลางที่คอยประสานงาน สร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วน และดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น รวมถึงต้องมีการใช้เทคโนโลยีเชื่อมโยงข้อมูล และมีระบบติดตามประเมินผลที่วัดผลการเรียนรู้ได้จริง โดยเฉพาะการดึงจุดแข็งเรื่องการเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชนมาจัดระบบความรู้ เพื่อยกระดับให้ชุมชนกลายเป็นหุ้นส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้ของเมือง สำหรับการบริหารจัดการเชิงบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้นั้น ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยที่มีค่าสูงสุดคือภาวะผู้นำและความมุ่งมั่นเชิงนโยบาย รองลงมาคือการบริหารแบบมีส่วนร่วมและการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน ส่วนเรื่องการติดตาม ประเมินผล และการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่องยังมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนเมือง พบว่าภาวะผู้นำและความมุ่งมั่นเชิงนโยบายเป็นตัวแปรที่พยากรณ์ได้แม่นยำที่สุด ตามด้วยการบริหารแบบมีส่วนร่วม การบูรณาการระหว่างหน่วยงาน การจัดการความรู้ เทคโนโลยี และการบริหารเครือข่าย ในขณะที่การติดตามประเมินผลและการระดมทรัพยากรแม้จะมีผลน้อยกว่าแต่ก็ยังมีความสำคัญอยู่ ผลวิจัยนี้ยังแสดงให้เห็นว่าการจะพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ให้สำเร็จ ต้องมีระบบบริหารที่เชื่อมโยงทั้งนโยบาย การมีส่วนร่วม เครือข่าย ทรัพยากร เทคโนโลยี และการประเมินผลเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ จากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณร่วมกับกรอบแนวคิดของ UNESCO จึงนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการที่เรียกว่า PILCG Model (Phetchaburi Integrated Learning City Governance Model) ซึ่งประกอบด้วย หลักการ ปัจจัยขับเคลื่อน กลไกการบริหาร กระบวนการทำงาน ระบบสนับสนุน และผลลัพธ์ที่ยั่งยืน โดยทุกส่วนจะทำงานเชื่อมโยงกันเป็นวงจร ตั้งแต่การวางหลักการไปจนถึงการปฏิบัติงาน โดยมีระบบข้อมูล เทคโนโลยี บุคลากร และทรัพยากรเป็นฐานสนับสนุน และนำผลประเมินกลับมาปรับปรุงงานอยู่เสมอ รูปแบบนี้จะช่วยเปลี่ยนบทบาทของเทศบาลจากการเป็นแค่ ผู้จัดกิจกรรม ไปสู่การเป็นผู้กำกับดูแลและผู้อำนวยความร่วมมือ เพื่อเชื่อมโยงศักยภาพของพื้นที่ให้กลายเป็นระบบการเรียนรู้ของเมืองอย่างแท้จริง ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิได้ประเมินว่ารูปแบบนี้มีความเหมาะสมและเป็นไปได้สูงมากในการนำไปใช้จริง สำหรับข้อเสนอแนะ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เทศบาลเมืองเพชรบุรีควรยกเรื่องการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เป็นวาระสำคัญของเมือง และบรรจุไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ควรตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อเป็นกลไกกลางเชื่อมโยงทั้งภาครัฐ สถานศึกษา ชุมชน ภาคธุรกิจ และภาคประชาสังคม โดยต้องกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบ งบประมาณ และตัวชี้วัดให้ชัดเจน เพื่อให้ทุกฝ่ายเดินไปในทิศทางเดียวกันและลดความซ้ำซ้อน 2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ควรนำ PILCG Model มาใช้เป็นกรอบการทำงาน โดยเน้นการสร้างระบบข้อมูลกลางและแพลตฟอร์มดิจิทัลที่เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาเข้าด้วยกัน นำทุนวัฒนธรรมของเพชรบุรีมาสร้างเป็น แหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต ที่เชื่อมโยงกับการฝึกอาชีพและการเรียนรู้ของคนทุกวัย พร้อมเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มคิดจนถึงประเมินผล นอกจากนี้ ควรมีระบบ Learning City Dashboard เพื่อติดตามผลทั้งในด้านการเข้าถึงการเรียนรู้ ทักษะที่พัฒนาขึ้น และคุณภาพชีวิต เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงงานตามวงจรของโมเดล 3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรนำ PILCG Model ไปทดลองใช้จริงในพื้นที่เทศบาลเมืองเพชรบุรี เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการใช้งาน โดยดูทั้งในเรื่องความร่วมมือ การมีส่วนร่วมของประชาชน การใช้ทรัพยากร และผลลัพธ์ด้านคุณภาพชีวิต ซึ่งจะช่วยยืนยันได้ว่ารูปแบบนี้ใช้งานได้จริงและสามารถนำมาปรับปรุงให้เข้ากับบริบทของพื้นที่ได้ดียิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้พัฒนาต่อจากงานวิจัย เรื่อง การขับเคลื่อนเทศบาลเมืองเพชรบุรีเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตบนฐานทุนวัฒนธรรมสู่เครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้ของ UNESCO ด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี Smart Learning ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณสนับสนุนงานมูลฐาน (Fundamental Fund) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 จากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ที่สนับสนุนการดำเนินงานวิจัยมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

ตัวแทนภาครัฐ ก. (18 ต.ค. 2568). การสัมภาษณ์สภาพปัจจุบันและความพร้อมของเทศบาลเมืองเพชรบุรีในการพัฒนาเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต. (เมทิกา รุยันต์, ผู้สัมภาษณ์)

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2557). การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS. (พิมพครั้ง ที่ 15). กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ภคอร จตุพรธนภัทร และ เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร. (2567). การพัฒนาสู่ความเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ตามบริบทพื้นที่. วารสารการบริหารการจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2(3), 622-630.

สถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (วสศ.). (2021). เมืองแห่งการเรียนรู้ คืออะไร. เรียกใช้เมื่อ 1 มีนาคม 2568 จาก https://research.eef.or.th/learning-city/

สรัญพัทธ์ เอี๊ยวเจริญ และ จีระ ประทีป. (2565). แนวทางการพัฒนาเมืองเพชรบุรีตามแนวคิดภาคประชาสังคมและภูมิรัฐประศาสนศาสตร์ของเมืองเพชรบุรี. Journal of Politics and Governance, 12(2), 52-73.

สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2568). สถิติจำนวนประชากรและบ้าน: ข้อมูลระดับตำบล. กรุงเทพมหานคร: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. Psychometrika, 16 (3), 297-334.

Denpaiboon et al. (2024). City to City of Learning in Thailand: From Research Synthesis by Large Language Models. ACADEMIC JOURNAL of ARCHITECTURE, 79 (2024), 19-38.

Federighi, P. et al. (2026). Governance in learning cities in Italy: Evaluation report. Form@re - Open Journal per la Formazione in Rete, 26(1), 43-60.

Kaewhanam, K. et al. (2023). UNESCO building factors Thailand's Kalasin learning city and citizenship. International Journal of Evaluation and Research in Education, 12(2), 771-780.

Kaewhanam, P. & Kaewhanam, K. (2022). Collaboration and Citizen Engagement: Exploring the Variety of Policy Actors Driving the Learning City. Local Administration Journal, 15(1), 59-78.

Longworth, N. (2006). Learning cities, learning regions, learning communities: Lifelong learning and local government. London: Routledge. doi:https://doi.org/10.4324/9780203967454

Punpeng, G. (2024). Unveiling the creative city potential of Buriram: An analysis of its cultural and creative ecosystems. Journal of Urban Culture Research, 29, 202-216. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JUCR/article/view/276787/186207.

Teeranon, P. et al. (2021). UNESCO factors affecting building Phayao Learning City of Thailand: An opinion from the senior citizens. Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences, 10(1), 91-103.

UNESCO Institute for Lifelong Learning (UIL). (2015). UNESCO Global Network of Learning Cities: Guiding documents. UNESCO Institute for Lifelong Learning. Retrieved August 23, 2025, from https://www2.uil.unesco.org/fileadmin/keydocuments/LifelongLearning/learning-cities/en-unesco-global-network-of-learning-cities-guiding-documents.pdf?

Valdés-Cotera, R. et al. (2018). Realising lifelong learning for all: Governance and partnerships in building sustainable learning cities. International Review of Education, 64(3), 287-293.

บทความวิจัย

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการที่ส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดยะลา*

DEVELOPMENT OF A PRACTICAL SCIENCE LEARNING ACTIVITY SERIES TO ENHANCE SCIENCE PROCESS SKILLS AND LEARNING ACHIEVEMENT OF SECONDARY STUDENTS IN ISLAMIC PRIVATE SCHOOLS IN YALA PROVINCE

รูฮัยซา ดือราแม*, ปาวีณา ดุลยเสรี
Ruhaisa Dearamae*, Paweena Dulyaseree
คณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ยะลา ประเทศไทย
Faculty of Science Technology and Agriculture, Yala Rajabhat University, Yala, Thailand
*Corresponding author E-mail: ruhaisa.d@yru.ac.th
*Tel: 089-462-4420

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการเป็นแนวทางที่ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติและการสังเกตเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาและประเมินคุณภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ 2) ศึกษาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนหลังใช้ชุดกิจกรรมเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 และ 3) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ก่อนและหลังใช้ชุดกิจกรรม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิ จังหวัดยะลา จำนวน 42 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ เรื่อง สารและการจำแนกสาร 2) แบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าทีแบบกลุ่มเดียวที่สัมพันธ์กัน ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการมีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (M = 4.77, $S.D.$ = 0.35) 2) นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หลังใช้ชุดกิจกรรมเท่ากับ 7.86 คะแนน ($S.D.$ = 0.75) คิดเป็นร้อยละ 78.60 สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์หลังใช้ชุดกิจกรรม (M = 15.43, $S.D.$ = 2.63) สูงกว่าก่อนใช้ชุดกิจกรรม (M = 12.17, $S.D.$ = 2.86) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในการส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

คำสำคัญ: ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ, ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์, นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา, โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

* Received 17 September 2026; Revised 24 October 2026; Accepted 31 October 2026

Abstract

Practical science learning provides students with opportunities to develop scientific process skills and learning achievement through hands-on activities and observation. This study aimed to 1) develop and evaluate the quality of a practical science learning activity series, 2) examine students' science process skills after participating in the activities against the 70% criterion, and 3) compare students' science learning achievement before and after participating in the activities. The sample consisted of 42 Grade 7 students from Thamavitya Mulniti School in Yala Province, Thailand, selected through cluster random sampling. The research instruments included 1) a practical science learning activity series on substances and their classification, 2) a science process skills test, and 3) a science learning achievement test. Data were analyzed using the mean, standard deviation, one-sample t-test, and paired-samples t-test. The findings revealed that 1) the overall quality of the developed activity series was rated at the highest level (M = 4.77, $S.D.$ = 0.35); 2) students' mean science process skills score after participating in the activities was 7.86 ($S.D.$ = 0.75), equivalent to 78.60%, which was significantly higher than the 70% criterion at the .05 level; and 3) students' mean science learning achievement score after participating in the activities (M = 15.43, $S.D.$ = 2.63) was significantly higher than their pre-activity score (M = 12.17, $S.D.$ = 2.86) at the .05 level. These findings suggest that the developed practical science learning activity series is suitable for enhancing science process skills and improving science learning achievement among lower secondary school students.

Keywords: Practical Science Learning Activity Series, Science Process Skills, Science Learning Achievement, Secondary Students, Islamic Private Schools

บทนำ

การศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้มีความรู้ความสามารถและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ อย่างก้าวกระโดด ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นว่าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้เจริญก้าวหน้า การจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์จึงควรมุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการคิดและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ โดยอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์ ทั้งนี้ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐานสำคัญของการสืบเสาะหาความรู้และการคิดอย่างมีเหตุผล ช่วยให้นักเรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการดำรงชีวิตประจำวันได้ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2560) นอกจากนี้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2561) ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่เชื่อมโยงความรู้กับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ผ่านกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และการแก้ปัญหาที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทุกขั้นตอนและลงมือปฏิบัติจริงอย่างเหมาะสมกับระดับชั้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) ผู้สอนจึงควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการฝึกปฏิบัติและการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านสถานการณ์จริง ทั้งนี้ การปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม (นิภา ตรีแจ่มจันทร์, 2562)

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่ส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยฝึกให้นักเรียนมีทักษะกระบวนการทดลอง ศึกษาค้นคว้าหา และแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง ทำให้นักเรียนสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ ส่งผลให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาที่เรียนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังพบปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้ที่ผู้สอนขาดแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ยังไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์ ลงมือปฏิบัติ และศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองอย่างเพียงพอ อาจส่งผลต่อการพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียน เห็นได้จากการรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน (Ordinary National Educational Test : O-NET) กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในปีการศึกษา 2564 นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศเท่ากับ 34.31 (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2564) และในปีการศึกษา 2565 นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศเท่ากับ 39.34 คะแนน (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2565) ซึ่งคะแนนที่ได้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ที่ 50 คะแนน ทั้งนี้ผลคะแนนสอบ O-NET ที่นักเรียนได้ค่อนข้างต่ำกว่าเกณฑ์ เกิดจากนักเรียนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์โจทย์และทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทำให้นักเรียนไม่สามารถนำความรู้ที่เรียนมาประยุกต์ในการทำข้อสอบในเชิงทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้ (ศิริดา บุรชาติ และศรุดา เห็นสว่าง, 2566) โดยเฉพาะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้ การเรียนรู้เรื่องสารและการจำแนกสารจำเป็นต้องอาศัยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หลายด้าน ได้แก่ การสังเกตสมบัติของสาร การจำแนกประเภท การทดลอง การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผลจากหลักฐานเชิงประจักษ์ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง เพื่อส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ให้สูงขึ้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบที่เป็นชุดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ ถือเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่ผู้สอนสามารถออกแบบกิจกรรมที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ โดยมุ่งให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้นักเรียนมีโอกาสฝึกสังเกต สำรวจ ทดลอง รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ผล และสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเอง (นฤมล หลายประเสริฐพร และณฐพล อยู่เป็นสุข, 2566)

จากความสำคัญและสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ เรื่อง สารและการจำแนกสาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดยะลา เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ฝึกการสังเกต การจำแนกประเภท การทดลอง และการสรุปผลจากข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรม อันเป็นแนวทางในการส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ควบคู่กับการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ ตลอดจนสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้และการดำรงชีวิตประจำวันได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาและประเมินคุณภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ เรื่อง สารและการจำแนกสาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดยะลา
2. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนหลังใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการกับเกณฑ์ร้อยละ 70
3. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนก่อนและหลังใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) ใช้รูปแบบการทดลองกลุ่มเดียววัดผลก่อนและหลังการทดลอง (One-Group Pretest–Posttest Design) โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ห้องเรียนพิเศษ โรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดยะลา จำนวน 3 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 122 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/3 ห้องเรียนพิเศษ โรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดยะลา จำนวน 42 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่มจากประชากร จำนวน 3 ห้องเรียน ซึ่งได้ห้องเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/3 เป็นกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ เรื่อง สารและการจำแนกสาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นโดยการศึกษาหลักสูตรและเนื้อหาวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริง ประกอบด้วย 2 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมที่ 1 เรื่อง สมบัติของสาร และ 2) กิจกรรมที่ 2 เรื่อง การจำแนกสาร โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เชิงปฏิบัติการ เรื่อง สารและการจำแนกสาร ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.77 (*S.D.* = 0.35) ถือว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด

2. แบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เป็นแบบทดสอบอัตนัย จำนวน 10 ข้อ ใช้ประเมินทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หลังใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ โดยเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) และความสอดคล้องระหว่างข้อสอบแต่ละข้อกับจุดประสงค์การเรียนรู้และตัวชี้วัด (Index of Item Objective Congruence: IOC) พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.27 - 0.78 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.23 - 0.77 และค่าความเชื่อมั่นจากสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.95 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้สำหรับการนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ เรื่อง สารและการจำแนกสาร เป็นแบบทดสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ ใช้ประเมินความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสมบัติของสารและการจำแนกสารก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรม โดยผู้วิจัยนำแบบทดสอบเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อสอบแต่ละข้อกับจุดประสงค์การเรียนรู้และตัวชี้วัด (IOC) พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.60 - 0.80 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.30 - 0.40 และค่าความเชื่อมั่นจากสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.86 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้สำหรับการนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยชี้แจงการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จากนั้นให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ก่อนการทดลอง จำนวน 20 ข้อ เป็นแบบทดสอบแบบปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก โดยเก็บคะแนนที่ 20 คะแนน ใช้เวลาทำข้อสอบ 30 นาที

2. ผู้วิจัยจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ เรื่อง สารและการจำแนกสาร ประกอบด้วย 2 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 เรื่อง สมบัติของสาร และกิจกรรมที่ 2 เรื่อง การจำแนกสาร โดยเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติการทดลอง สังเกต รวบรวมข้อมูล และสรุปผลการทดลองด้วยตนเอง มีครูผู้สอนร่วมกับผู้วิจัยในการดูแลและให้คำแนะนำ ใช้เวลาจัดกิจกรรมสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง 40 นาที เป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์ รวม 3 ชั่วโมง 20 นาที

3. ผู้วิจัยให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์หลังการทดลองจำนวน 20 ข้อ เป็นแบบทดสอบแบบปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก โดยเก็บคะแนนที่ 20 คะแนน ใช้เวลาทำข้อสอบ 30 นาที เป็นชุดข้อสอบเดียวกันกับแบบทดสอบก่อนทดลองแต่สลับข้อกัน

4. ผู้วิจัยให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ จำนวน 10 ข้อ เป็นแบบทดสอบอัตนัย 10 คะแนน โดยใช้เวลาในการทำข้อสอบ 20 นาที

5. ผู้วิจัยเก็บรวบรวบและตรวจสอบคะแนนจากแบบทดสอบก่อนและหลังการทดลองและแบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ผลทางสถิติในขั้นตอนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

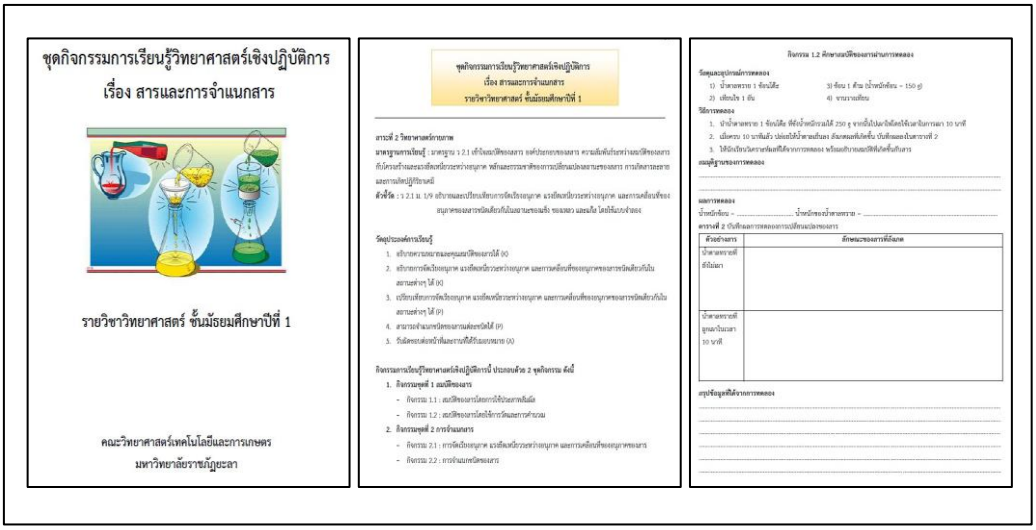
1. การวิเคราะห์คุณภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการจากผลการประเมินผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean: *M*) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: *S.D.*) เพื่อประเมินระดับคุณภาพของชุดกิจกรรม

2. การวิเคราะห์และเปรียบเทียบคะแนนทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนหลังใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการกับเกณฑ์ร้อยละ 70 โดยใช้การทดสอบค่าทีแบบทดสอบสมมติฐานข้อมูล 1 กลุ่ม (One Sample t-Test)

3. การวิเคราะห์และเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ก่อนและหลังใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น โดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีแบบทดสอบสมมติฐานข้อมูล 2 กลุ่มที่ไม่เป็นอิสระกัน (Paired Sample t-Test)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ เรื่อง สารและการจำแนกสาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยเน้นให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ฝึกการสังเกต การทดลอง การบันทึกผลการทดลอง และการสรุปผล ชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 2 กิจกรรม (ภาพที่ 1) ได้แก่ 1) กิจกรรมที่ 1 เรื่อง สมบัติของสาร เน้นให้นักเรียนสังเกตสมบัติต่าง ๆ ของสารผ่านการปฏิบัติการทดลอง และ 2) กิจกรรมที่ 2 เรื่อง การจำแนกสาร เน้นให้นักเรียนฝึกจำแนกประเภทของสารโดยใช้สมบัติของสารเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ทั้งสองกิจกรรมมีผู้สอนเป็นผู้ให้คำแนะนำและจัดเตรียมอุปกรณ์การทดลอง

ภาพที่ 1 ตัวอย่างชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ

จากภาพที่ 1 ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ เรื่อง สารและการจำแนกสาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้ทำการทดลองจริง โดยผู้วิจัยมีอุปกรณ์การทดลองให้นักเรียนได้ปฏิบัติ จากผลการประเมินคุณภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ครอบคลุมด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านสื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ พบว่า ชุดกิจกรรมมีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.77 (*S.D.* = 0.35)

ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์กับเกณฑ์ร้อยละ 70 แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์กับเกณฑ์ร้อยละ 70

กลุ่มตัวอย่าง	N	คะแนนเต็ม	ร้อยละ 70	*M*	*S.D.*	คะแนนร้อยละ	t	Sig
ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์	42	10	7	7.86	0.75	78.60	7.39*	.000

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 คะแนนทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ พบว่า ค่าเฉลี่ยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนเท่ากับ 7.86 (*S.D.* = 0.75) โดยมีคะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 78.60 แสดงให้เห็นว่าทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนภายหลังการอบรมสูงกว่าเกณฑ์ที่ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ก่อนและหลังอบรมด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ แสดงผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 คะแนนเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ เรื่อง สารและการจำแนกสาร ก่อนและหลังอบรมด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติ

กลุ่มตัวอย่าง	N	คะแนนเต็ม	*M*	*S.D.*	t	Sig
การทดสอบก่อนอบรม	42	20	12.17	2.86	-9.776*	.000
การทดสอบหลังอบรม	42	20	15.43	2.63		

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ เรื่อง สารและการจำแนก ก่อนและหลังอบรมด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า นักเรียนมีคะแนน

หลังอบรม (*M* = 15.43, *S.D.* = 2.63) สูงกว่าก่อนอบรม (*M* = 12.17, *S.D.* = 2.86) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการที่ส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดยะลา สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนาและประเมินคุณภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ เรื่อง สารและการจำแนกสาร พบว่า ชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (M = 4.77, S.D. = 0.35) แสดงให้เห็นว่าชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบด้านเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนสื่อและอุปกรณ์ที่มีความเหมาะสมกับการนำไปใช้จัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการออกแบบชุดกิจกรรมได้คำนึงถึงความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาวิทยาศาสตร์ จุดประสงค์การเรียนรู้ และกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยเฉพาะกิจกรรม เรื่อง สมบัติของสารและการจำแนกสาร ซึ่งเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สังเกต ทดลอง รวบรวมข้อมูล และสรุปผลจากหลักฐานที่ได้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางกระทรวงศึกษาธิการที่ได้ระบุว่าหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการสืบเสาะหาความรู้ โดยเชื่อมโยงความรู้วิทยาศาสตร์กับกระบวนการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของนฤมล หลายประเสริฐพร และณฐพล อยู่เป็นสุข ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุดฝึกทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์พบว่า การพัฒนาชุดฝึกทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์สามารถส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐานของนักเรียนได้ (นฤมล หลายประเสริฐพร และณฐพล อยู่เป็นสุข, 2566) และงานวิจัยของตราดขวัญ ศรีมาศ และคณะ ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ พบว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่เน้นการปฏิบัติจริงสามารถส่งเสริมทักษะการทดลองและพัฒนาการด้านความรู้ของนักเรียนได้ (ตราดขวัญ ศรีมาศ และคณะ, 2568) ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่มีคุณภาพไม่ได้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาเพียงอย่างเดียวแต่เกี่ยวข้องกับการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและสามารถใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการสร้างความรู้ด้วยตนเอง

2. ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์กับเกณฑ์ร้อยละ 70 พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังใช้ชุดกิจกรรมเท่ากับ 7.86 คะแนน จากคะแนนเต็ม 10 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.75 หรือคิดเป็นร้อยละ 78.60 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการที่พัฒนาขึ้นมีส่วนส่งเสริมให้นักเรียนสามารถใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ เช่น การสังเกตลักษณะและสมบัติของสาร การจำแนกประเภทของสาร การวัดหรือเก็บข้อมูลจากการทดลอง การเปรียบเทียบข้อมูล การตีความผลการทดลองและการลงข้อสรุปจากหลักฐาน ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ มุกดาวัลย์ จิตรติภิญโญ และพรชัย ผาดไธสง ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้นร่วมกับเกมวิทยาศาสตร์เพื่อส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้นร่วมกับเกมวิทยาศาสตร์สามารถส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ (มุกดาวัลย์ จิตรติภิญโญ และพรชัย ผาดไธสง, 2567) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพ์ขวัญ สังข์ทอง และปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว ที่พบว่าการใช้ชุดกิจกรรมปฏิบัติการทดลองช่วยพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนได้ (พิมพ์ขวัญ สังข์ทอง และปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว, 2563) อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Khampui, K.-O. et al.

ที่พบว่า การใช้ชุดทดลองวิทยาศาสตร์ขนาดเล็กที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติสามารถส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนได้สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด สะท้อนให้เห็นว่าประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติการทดลองด้วยตนเอง เป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (Khampui, K.-O. et al., 2025)

3. การเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ก่อนและหลังใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ เรื่อง สารและการจำแนก พบว่า นักเรียนได้คะแนนเฉลี่ยหลังใช้ชุดกิจกรรมเท่ากับ 15.43 (*S.D.* = 2.63) สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนใช้ชุดกิจกรรมเท่ากับ 12.17 (*S.D.* = 2.86) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการเปิดโอกาสให้นักเรียนเชื่อมโยงความรู้ทางทฤษฎีกับประสบการณ์จากการทดลองจริง โดยนักเรียนได้ฝึกสังเกต วิเคราะห์ข้อมูล อธิบายผลการทดลอง และสรุปองค์ความรู้ผ่านการปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำงานร่วมกันในกระบวนการกลุ่ม ส่งผลให้นักเรียนมีโอกาสพัฒนาความเข้าใจเนื้อหาวิทยาศาสตร์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริกาล จันชัยชะนะ และวีระพงษ์ แสงชูโต ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่เน้นการทดลองสามารถส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ศิริกาล จันชัยชะนะ และวีระพงษ์ แสงชูโต, 2560) และงานวิจัยของพิมพ์ขวัญ สังข์ทอง และปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว ที่พบว่า การใช้ชุดกิจกรรมปฏิบัติการทดลอง เรื่อง สมบัติของธาตุและสารประกอบ นักเรียนมีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (พิมพ์ขวัญ สังข์ทอง และปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว, 2563) ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความรู้ทางวิทยาศาสตร์กับการลงมือปฏิบัติจริงเป็นแนวทางที่ส่งเสริมการพัฒนาความเข้าใจเนื้อหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้พบว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ เรื่อง สารและการจำแนกสาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบด้วยกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง การสังเกต การทดลอง และการสรุปผลจากหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ผลการทดลองใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ พบว่า นักเรียนมีคะแนนทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่าชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในการนำไปใช้จัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ และเป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ควบคู่กับการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จากผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะว่า การนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการไปใช้ควรคำนึงถึงความพร้อมของอุปกรณ์การทดลอง ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม และความแตกต่างระหว่างนักเรียน โดยครูผู้สอนควรให้คำแนะนำและส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมอย่างทั่วถึง เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์อย่างเหมาะสม สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการในเนื้อหาวิทยาศาสตร์อื่น ๆ และศึกษาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนโดยเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรม รวมทั้งควรใช้รูปแบบการวิจัยที่มีกลุ่มเปรียบเทียบเพื่อให้สามารถประเมินผลของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนาชายแดนภาคใต้ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ที่ให้การสนับสนุนทุนงบประมาณแผ่นดิน ประจำปี 2565 ซึ่งมีส่วนสำคัญในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบพระคุณผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ และนักเรียนโรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิที่ให้ความอนุเคราะห์และความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). ตัวชี้วัดและหลักสูตรแกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำนักคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.

ตราดขวัญ ศรีมาศ และคณะ. (2568). ผลการใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้นตอนร่วมกับชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เรื่อง วงจรไฟฟ้า ที่มีต่อทักษะการทดลอง และพัฒนาการด้านความรู้ในการทดลองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, 3(1), 51-67.

นฤมล หลายประเสริฐพร และณฐพล อยู่เป็นสุข. (2566). การพัฒนาชุดฝึกทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เพื่อส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐาน. วารสารวิชาการ ครุศาสตร์สวนสุนันทา, 7(1), 36-42.

นิภา ตรีแจ่มจันทร์. (2562). การพัฒนาทักษะกรพะบวนการทางวิทยาศาสตร์และความสามารถในการทำโครงงานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พิมพ์ขวัญ สังข์ทอง และปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว. (2563). การพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที 4 โดยใช้ชุดกิจกรรมปฏิบัติการทดลอง เรื่อง สมบัติของธาตุและสารประกอบ. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 14(2), 12-28.

มุกดาวัลย์ จิตรติภิญโญ และพรชัย ผาดไธสง. (2567). การพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้นร่วมกับเกมวิทยาศาสตร์ เพื่อส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, 18(1), 169-179.

ศิริกาล จันชัยชะนะ และวีระพงษ์ แสงชูโต. (2560). ผลการสอนโดยใช้ชุดการแสดงทางวิทยาศาสตร์เพื่อส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที 6. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 20(4), 219-229.

ศิริดา บุรชาติ และศรุดา เห็นสว่าง. (2566). การสะท้อนคุณภาพทางการศึกษาจากความสัมพันธ์และพัฒนาการของผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET). วารสารการทดสอบและการประเมินทางการศึกษาระดับชาติ, 3(2), 129-147.

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2564). สรุปผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (ONET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2564. กรุงเทพมหานคร: สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน).

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2565). บทสรุปผู้บริหาร: ผลการวิเคราะห์ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (ONET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2565 เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน).

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2560). การจัดสาระการเรียนรู้กลุ่มวิทยาศาสตร์ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

Khampui, K.-O. et al. (2025). Enhancing science process skills and scientific mind with low-cost mini science experiment kits for Thai 6th graders. Higher Education Studies, 15(2), 158-164.

บทความวิจัย

แนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล*

GUIDELINES FOR ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) TEACHING AND LEARNING FOR ASSOCIATE DEGREE STUDENTS AT SATUN COMMUNITY COLLEGE

กิตติยา ฤทธิภักดี*, สุชฎา พรหมแก้ว, ปวรรณรัตน์ ประเทืองไทย
Kittiya Rittipakdee*, Suchada Phromkaew, Pawannarat Prathuengthai
วิทยาลัยชุมชนสตูล สตูล ประเทศไทย
Satun Community College, Satun, Thailand
*Corresponding author E-mail: Kittiya.c2517@gmail.com
*Tel: 092-645-5992

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ผู้สอน และนักศึกษาระดับอนุปริญญา ที่มีประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเรียนรู้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้ถูกวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้การใช้ AI เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนในบริบทวิทยาลัยชุมชนสตูล มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) การพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะด้าน AI ของนักศึกษา โดยมุ่งเน้นการใช้ AI อย่างมีวิจารณญาณและสอดคล้องกับจริยธรรมทางวิชาการ 2) การออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการ AI เข้ากับรายวิชาและกิจกรรมการเรียนรู้ ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งผลลัพธ์การเรียนรู้ตามแนวคิด Outcome-Based Education (OBE) 3) การพัฒนาศักยภาพของอาจารย์ผู้สอนในการเลือกใช้และประยุกต์ AI เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ การประเมินผล และการให้ข้อเสนอแนะอย่างเหมาะสม และ 4) การจัดสภาพแวดล้อมและระบบสนับสนุนการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการใช้ AI อย่างปลอดภัยและยั่งยืน ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบายและเชิงการปฏิบัติในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนด้วย AI ในวิทยาลัย และเป็นข้อมูลสำคัญในการสนับสนุนการยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้มีสมรรถนะด้านดิจิทัลและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อย่างเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาดิจิทัล การพัฒนาชุมชน ความยั่งยืน และบริบทท้องถิ่นอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: ปัญญาประดิษฐ์, การจัดการเรียนการสอน, นักศึกษาระดับอนุปริญญา, วิทยาลัยชุมชน, การวิจัยเชิงคุณภาพ

Abstract

This research aimed to study guidelines for Artificial Intelligence (AI) teaching and learning for associate degree students at Satun Community College. Using a qualitative research methodology, the key informants consisted of educational administrators, faculty members, and

* Received 16 September 2026; Revised 30 October 2026; Accepted 31 October 2026

associate degree students with experience or involvement in instructional management and the use of digital technology in learning. The research instruments included in-depth interviews, focus group discussions, and relevant document analysis. Data were analyzed using content analysis. The findings revealed that the guidelines for developing AI-assisted learning to support instructional management in the context of Satun Community College comprised four key components: 1) developing students' knowledge, understanding, and AI skills, focusing on critical AI usage aligned with academic ethics; 2) designing instruction that integrates AI into courses and learning activities using a student-centered approach aimed at learning outcomes based on Outcome-Based Education (OBE); 3) enhancing faculty potential in selecting and applying AI to appropriately support learning, assessment, and feedback; and 4) organizing an environment and technological learning support system within the institution to foster safe and sustainable AI utilization. These research findings can serve as policy and practical guidelines for developing AI-integrated instruction in colleges and provide essential data to support the elevation of learners' digital competencies and 21st-century learning skills appropriate to the local context, directly aligning with digital education policy, community development, sustainability, and local context.
Keywords: Artificial Intelligence, Instructional Management, Associate Degree Students, Community College, Qualitative Research

บทนำ

ในปัจจุบัน เทคโนโลยีมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในลักษณะก้าวกระโดด ส่งผลให้สังคมโลกก้าวเข้าสู่ยุคของปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ซึ่งเทคโนโลยีดังกล่าวได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างกว้างขวาง การเปลี่ยนแปลงนี้นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างและวิถีการดำเนินชีวิตในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านการแพทย์ การเกษตร อุตสาหกรรม การคมนาคม และการบริการต่าง ๆ (OECD., 2019) ตลอดจนด้านการศึกษา ซึ่งจำเป็นต้องปรับตัวทั้งในเชิงนโยบาย แนวคิด และรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทของยุคปัญญาประดิษฐ์ โดยเฉพาะการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะดิจิทัล และความสามารถในการใช้ AI อย่างมีวิจารณญาณและมีจริยธรรม (Holmes, W. et al., 2019)

สถาบันวิทยาลัยชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) มาใช้ในการจัดการศึกษา เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล จึงได้กำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติในการใช้ AI เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นการใช้ AI อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสม และปลอดภัย ภายใต้หลักจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อการใช้ข้อมูล ทั้งนี้ นโยบายดังกล่าวครอบคลุมตั้งแต่การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานของ AI ประโยชน์และข้อจำกัดของการใช้ AI ในบริบทการศึกษา ตลอดจนการส่งเสริมการบูรณาการ AI เข้ากับกระบวนการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและตลาดแรงงานในอนาคต (สถาบันวิทยาลัยชุมชน, 2565) อย่างไรก็ตาม การบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ากับการจัดการเรียนการสอนยังคงเผชิญข้อท้าทายในหลายมิติ โดยเฉพาะประเด็นด้านความพร้อมของอาจารย์ผู้สอนในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลขั้นสูง ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ AI ในกระบวนการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม ตลอดจนความกังวลเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของข้อมูลของผู้เรียน นอกจากนี้

ข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี งบประมาณ และทรัพยากรสนับสนุน ยังเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการนำ AI มาใช้ในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ข้อจำกัดดังกล่าวอาจส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนไม่สามารถใช้ศักยภาพของ AI ได้อย่างเต็มที่ และอาจลดโอกาสของผู้เรียนในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และการประกอบอาชีพในอนาคต ดังนั้น การศึกษาแนวทางในการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความพร้อมในการใช้ AI ของผู้สอน รวมถึงการพัฒนากลไกสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและนโยบายที่เหมาะสม จึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการประยุกต์ใช้ AI อย่างมีประสิทธิผล และลดข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจากบริบทด้านเทคโนโลยีและทรัพยากรในสถานศึกษา

การศึกษาครั้งนี้คณะผู้วิจัย เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล ผลการศึกษาคาดว่าจะสะท้อนสภาพจริงของการประยุกต์ใช้ AI ในบริบทการศึกษา และชี้ให้เห็นทั้งปัจจัยสนับสนุนและข้อจำกัดที่ส่งผลต่อการนำเทคโนโลยีดังกล่าวมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสามารถใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับหน่วยงานทางการศึกษาและสถาบันอุดมศึกษาในการกำหนดแนวทาง นโยบาย และกลยุทธ์ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนด้วย AI อย่างเหมาะสม อันจะช่วยส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงนวัตกรรม การพัฒนาทักษะดิจิทัล และสมรรถนะที่จำเป็นของผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในยุคดิจิทัลและมาตรฐานสากล (Amsudharo, S. et al., 2021) ดังนั้น การศึกษานี้จึงมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาการจัดการศึกษาให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและยั่งยืนในยุคปัญญาประดิษฐ์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล โดยมีรายละเอียดการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการศึกษาข้อมูลเชิงลึกจากประสบการณ์ มุมมอง และแนวปฏิบัติของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่สะท้อนบริบทจริงของวิทยาลัยชุมชน

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน รวมถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ ได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากคุณสมบัติด้านบทบาท หน้าที่ ประสบการณ์การทำงาน และความเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนในระดับอนุปริญญา ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลหรือปัญญาประดิษฐ์ในการเรียนรู้ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุมมุมมองเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติ และเชิงประสบการณ์ของผู้เรียน ประกอบด้วย

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน ซึ่งมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย วางแผน และกำกับทิศทางการจัดการเรียนการสอน รวมถึงการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ในระดับสถาบัน

2.2 อาจารย์ผู้สอนระดับอนุปริญญา จำนวน 8 คน ซึ่งมีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลหรือปัญญาประดิษฐ์เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ การประเมินผล และการให้ข้อเสนอแนะ

2.3 นักศึกษาระดับอนุปริญญา จำนวน 16 คน ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้ การใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล และการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการเรียนการสอน รวมถึงการสะท้อนความคิดเห็นต่อประสบการณ์การเรียนรู้ด้วย AI

รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น 27 คน ทั้งนี้ การกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นไปตามหลักความอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความครบถ้วนและน่าเชื่อถือ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นเครื่องมือเชิงคุณภาพที่มุ่งรวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนและการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อการเรียนรู้ โดยมีการออกแบบเครื่องมืออย่างเป็นระบบ และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง เที่ยงตรง และน่าเชื่อถือ ประกอบด้วย

3.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ใช้สำหรับสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและอาจารย์ผู้สอนระดับอนุปริญญา โดยกำหนดประเด็นคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ครอบคลุมแนวคิด นโยบาย แนวปฏิบัติ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนและการประยุกต์ใช้ AI เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ ทั้งในระดับนโยบายและระดับการจัดการเรียนการสอนจริง ทั้งนี้ คำถามได้รับการจัดโครงสร้างเพื่อให้สามารถวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่ข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ และเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมได้อย่างอิสระ

3.2 แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้สำหรับการสนทนากลุ่มนักศึกษาระดับอนุปริญญา โดยกำหนดประเด็นคำถามที่สะท้อนประสบการณ์การเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการเรียนการสอน การรับรู้ประโยชน์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาการเรียนรู้ด้วย AI ทั้งนี้ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและเปรียบเทียบประเด็นร่วม (Pattern Matching) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อค้นพบ

3.3 แบบวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ใช้สำหรับการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายด้านการศึกษาดิจิทัล แนวคิดและกรอบการจัดการเรียนการสอน เช่น Outcome-Based Education (OBE) เอกสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแนวทางการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการศึกษา โดยนำข้อมูลจากเอกสารมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงประกอบการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม (Data Triangulation)

ทั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยทั้งหมดผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหาและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างประเด็นคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Index of Item-Objective Congruence: IOC) อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้ จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงเครื่องมือก่อนนำไปใช้จริง (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในวิทยาลัยชุมชนสตูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ก่อนการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการวิจัย และขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลทุกคน จากนั้นดำเนินการเก็บข้อมูลตามแนวคำถามที่กำหนดไว้ โดยมีการบันทึกข้อมูลด้วยการบันทึกเสียงและบันทึกภาคสนาม ทั้งนี้ การเก็บข้อมูลดำเนินการจนข้อมูลมีความอิ่มตัว (Data Saturation) และสะท้อนประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างครบถ้วน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการวิเคราะห์เอกสารถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยเริ่มจากการถอดความข้อมูล การอ่านข้อมูลซ้ำเพื่อทำความเข้าใจภาพรวม การกำหนดรหัสและจัดหมวดหมู่ข้อมูล จากนั้นจึงตีความและสังเคราะห์

ประเด็นสำคัญให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย พร้อมทั้งพิจารณาความสอดคล้องของข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความถูกต้องของการวิเคราะห์

6. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งด้านแหล่งข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูล และเอกสารที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบความสอดคล้องของการจัดหมวดหมู่ข้อมูลร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ และการทบทวนผลการวิเคราะห์เพื่อยืนยันความสมเหตุสมผลของข้อค้นพบ อันช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและความเที่ยงตรงของผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล พบว่า มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1. การพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษา ควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมตั้งแต่ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักการทำงานของ AIการรับรู้บทบาท ประโยชน์ และข้อจำกัดของการใช้ AI ในการเรียนรู้ ตลอดจนการพัฒนาทักษะในการเลือกใช้เครื่องมือ AI ให้เหมาะสมกับลักษณะงานและรายวิชา โดยเน้นการใช้ AI อย่างมีวิจารณญาณ สอดคล้องกับจริยธรรมทางวิชาการ ความซื่อสัตย์ทางการศึกษา และความรับผิดชอบต่อการใช้ข้อมูล ทั้งนี้ การใช้ AI ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสนับสนุนการคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ความรู้ และการแก้ปัญหา มากกว่าการใช้ในลักษณะที่ทดแทนกระบวนการคิดของผู้เรียน

“การเรียนรู้เรื่อง AI ไม่ใช่เพียงการสอนให้ใช้เครื่องมือเป็น แต่ต้องทำให้นักศึกษาเข้าใจหลักการทำงาน บทบาท และขอบเขตของ AI เพื่อให้สามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างรู้เท่าทันและรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง”
(ผู้บริหารท่านที่ 1, 2569)

“AI เป็นโอกาสในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักศึกษา หากมีการวางกรอบการใช้อย่างเหมาะสม นักศึกษาจะสามารถใช้ AI เพื่อเสริมการคิด การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในยุคดิจิทัล” (ผู้บริหารท่านที่ 2, 2569)

“การเรียนรู้การใช้ AI ทำให้เข้าใจบทเรียนได้มากขึ้น ซึ่งผู้สอนจะเน้นเสมอว่าเราต้องคิดเองก่อน แล้วใช้ AI มาช่วยตรวจสอบหรือขยายความคิดของเรา” (นักศึกษาระดับอนุปริญญาท่านที่ 14, 2569)

“การใช้ AI ช่วยให้การค้นคว้าและทำงานเรียนมีทางเลือกมากขึ้น แต่ถ้าเราไม่เข้าใจเนื้อหาจริง ๆ ก็จะใช้ AI ได้ไม่เต็มที่ ผู้สอนจึงเน้นให้เราอ่าน วิเคราะห์ และสรุปด้วยตนเองก่อน แล้วจึงใช้ AI เป็นเครื่องมือช่วยตรวจสอบความถูกต้องหรือมองมุมใหม่ ๆ ซึ่งทำให้เราได้ฝึกคิดอย่างเป็นระบบมากขึ้น” (นักศึกษาระดับอนุปริญญาท่านที่ 8, 2569)

2. การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ากับรายวิชาและกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน โดยมุ่งเน้นการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเชื่อมโยงกับผลลัพธ์การเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาที่มุ่งผลลัพธ์ (Outcome-Based Education: OBE) การบูรณาการ AI ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ช่วยเพิ่มโอกาสในการออกแบบกิจกรรมที่หลากหลาย ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง ตลอดจนสนับสนุนการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงและการติดตามความก้าวหน้า

ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การใช้ AI ควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับเนื้อหารายวิชา ศักยภาพของผู้เรียน และผลลัพธ์การเรียนรู้ที่กำหนด เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และสมรรถนะได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาจารย์ผู้สอนได้สะท้อนความคิดเห็นว่า

“การนำ AI มาบูรณาการในรายวิชาวิทยาศาสตร์เพื่อชีวิต ไม่ได้มุ่งให้ผู้เรียนใช้เทคโนโลยีแทนการคิด แต่เป็นการใช้ AI เป็นเครื่องมือช่วยตั้งคำถาม วิเคราะห์สถานการณ์จริง และเชื่อมโยงความรู้ทางวิทยาศาสตร์กับชีวิตประจำวัน โดยออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือคิด ลงมือทำ และสะท้อนผลการเรียนรู้ตามเป้าหมายของรายวิชาอย่างชัดเจน” (อาจารย์ผู้สอนท่านที่ 1, 2569)

“AI ช่วยขยายโอกาสการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะการฝึกคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนไม่ได้รับคำตอบสำเร็จรูป แต่ต้องใช้ AI เป็นเครื่องมือประกอบการค้นคว้า ตั้งคำถาม และสะท้อนการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 อย่างชัดเจน” (อาจารย์ผู้สอนท่านที่ 2, 2569)

“การบูรณาการ AI ในรายวิชาเทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับการท่องเที่ยวและบริการช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในบริบทการทำงานจริง ผู้เรียนได้ใช้ AI วิเคราะห์ข้อมูลนักท่องเที่ยว ออกแบบการบริการและแก้ปัญหาสถานการณ์จำลอง โดยเน้นการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล มากกว่าการใช้ AI เพื่อสร้างคำตอบสำเร็จรูป ซึ่งสอดคล้องกับผลลัพธ์การเรียนรู้ของรายวิชาและสมรรถนะวิชาชีพด้านการท่องเที่ยวและบริการ” (อาจารย์ผู้สอนท่านที่ 3, 2569)

3. ศักยภาพของอาจารย์ผู้สอนเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการบูรณาการ AI ในการจัดการเรียนการสอน โดยอาจารย์ผู้สอนมีบทบาทในการเลือกใช้และประยุกต์ AI ให้เหมาะสมกับรายวิชา ลักษณะผู้เรียน และผลลัพธ์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ การใช้ AI สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การประเมินผลตามสภาพจริง และการให้ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนาแก่ผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงบทบาทของอาจารย์จากผู้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้ออกแบบและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลให้การใช้ AI เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาการเรียนรู้และสมรรถนะของผู้เรียน

“เมื่ออาจารย์มีความเข้าใจ AI มากขึ้น จะสามารถเลือกใช้เครื่องมือได้เหมาะสมกับรายวิชา และช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ของนักศึกษาได้ตรงจุดมากขึ้น” (อาจารย์ผู้สอนท่านที่ 4, 2569)

“AI ช่วยลดภาระงานบางส่วน ทำให้อาจารย์มีเวลาออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และให้ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนาแก่นักศึกษาได้มากขึ้น” (อาจารย์ผู้สอนท่านที่ 5, 2569)

“การพัฒนาอาจารย์ให้ใช้ AI ได้อย่างมั่นใจ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบูรณาการ AI ในการเรียนการสอนเกิดผลจริงและยั่งยืน” (ผู้บริหารท่านที่ 3, 2569)

“เมื่ออาจารย์เข้าใจการใช้ AI และอธิบายขอบเขตการใช้อย่างชัดเจน ทำให้พวกเรากล้าใช้ AI ในการเรียนรู้มากขึ้น และรู้ว่าควรใช้ AI อย่างไรไม่ให้ผิดจริยธรรม” (นักศึกษาระดับอนุปริญญาท่านที่ 2, 2569)

4. สภาพแวดล้อมและระบบสนับสนุนด้านเทคโนโลยีของสถานศึกษาเป็นปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยครอบคลุมการจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีที่เหมาะสม ระบบเครือข่ายและสารสนเทศที่รองรับการใช้งาน AI ตลอดจนการกำหนดแนวปฏิบัติและมาตรการด้านความปลอดภัยของข้อมูลและจริยธรรมดิจิทัลอย่างชัดเจน นอกจากนี้ การมีระบบสนับสนุนด้านเทคนิคและการให้คำปรึกษาแก่ผู้สอนและผู้เรียน ยังช่วยลดข้อจำกัดในการใช้ AI และส่งเสริมให้การบูรณาการ AI สอดคล้องกับบริบทของวิทยาลัยชุมชน ทั้งด้านทรัพยากร ความพร้อมของบุคลากร และความต้องการของพื้นที่ อันนำไปสู่การใช้ AI อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนในระยะยาว

สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูลจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและบูรณาการ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียน ผู้สอน การออกแบบการเรียนการสอน และระบบสนับสนุนด้านเทคโนโลยีควบคู่กัน แนวทางดังกล่าวไม่เพียงช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนด้วย AI ให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทวิทยาลัยชุมชนเท่านั้น แต่ยังสนับสนุนการพัฒนาสมรรถนะด้านดิจิทัล การคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาดิจิทัล การพัฒนาชุมชน และเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืนในบริบทท้องถิ่น

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัย แนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชน แสดงให้เห็นว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล เป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและบูรณาการหลายมิติ มิใช่เพียงการนำเทคโนโลยีมาใช้ในชั้นเรียนเท่านั้น แต่เป็นการออกแบบระบบการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงผู้เรียน ผู้สอน รายวิชา และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เข้าด้วยกันอย่างมีความหมาย อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ และจริยธรรมการใช้ AI ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาควรเริ่มจากการสร้างความเข้าใจเชิงแนวคิดเกี่ยวกับหลักการทำงาน บทบาท และข้อจำกัดของ AI ควบคู่กับการฝึกทักษะการเลือกใช้เครื่องมือให้เหมาะสมกับลักษณะงานและรายวิชา ประเด็นดังกล่าวสะท้อนว่า การเรียนรู้ AI ในบริบทวิทยาลัยชุมชนมิได้มุ่งเน้น “การใช้เครื่องมือ” เป็นเป้าหมายสุดท้าย หากแต่ให้ความสำคัญกับการใช้ AI เป็นเครื่องมือสนับสนุนกระบวนการคิด วิเคราะห์ และการตัดสินใจของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมพลังการเรียนรู้ (technology as cognitive support) มากกว่าการทดแทนกระบวนการคิดของมนุษย์ (OECD., 2019) การที่ผู้สอนและผู้บริหารเน้นให้ผู้เรียน “คิดเองก่อน แล้วใช้ AI เป็นเครื่องมือช่วยตรวจสอบหรือขยายความคิด” แสดงให้เห็นถึงการวางกรอบการใช้ AI อย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบสมรรถนะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะการคิดขั้นสูง (higher-order thinking skills) การเรียนรู้ด้วยตนเอง และความรับผิดชอบทางจริยธรรม (Anderson, L. W. & Krathwohl, D. R., 2001) แนวทางดังกล่าวยังช่วยลดความเสี่ยงของการพึ่งพา AI ในลักษณะที่อาจนำไปสู่การละเลยกระบวนการคิด วิเคราะห์ และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน นอกจากนี้ การเน้นจริยธรรมในการใช้ AI เช่น ความซื่อสัตย์ทางวิชาการ ความรับผิดชอบต่อข้อมูล และการตระหนักถึงข้อจำกัดของเทคโนโลยี

2. การบูรณาการ AI กับการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิด OBE ผลการวิจัยพบว่า การเรียนรู้ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนตามแนวคิด Outcome-Based Education (OBE) การใช้ AI จึงมิได้เป็นเพียงเครื่องมือสร้างคำตอบสำเร็จรูป หากแต่ทำหน้าที่เป็นกลไกสนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก การคิดวิเคราะห์ และการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสำคัญของ OBE ที่มุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถแสดงสมรรถนะได้อย่างเป็นรูปธรรม (Spady, W. G., 1994) การสะท้อนจากอาจารย์ผู้สอนในรายวิชาต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า AI

ถูกนำมาใช้เพื่อช่วยตั้งคำถาม วิเคราะห์สถานการณ์ และจำลองบริบทการทำงานจริง โดยเฉพาะในรายวิชาที่เชื่อมโยงกับวิชาชีพ เช่น วิทยาศาสตร์เพื่อชีวิต หรือเทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับการท่องเที่ยวและบริการ แนวทางดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้เชิงทฤษฎีกับการประยุกต์ใช้จริง และพัฒนาทักษะการตัดสินใจ การคิดอย่างมีเหตุผล และการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นสมรรถนะสำคัญตามกรอบการศึกษาศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ การใช้ AI เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผลตามสภาพจริง ยังสอดคล้องกับข้อเสนอของ Harden, R. M. ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิด OBE ควรออกแบบกระบวนการเรียนรู้ วิธีการสอน และการประเมินผลให้สอดคล้องกับผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้ ซึ่งการประยุกต์ใช้ AI อย่างเหมาะสมสามารถช่วยเพิ่มความยืดหยุ่น ความหลากหลาย และประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนรู้ โดยไม่ลดทอนบทบาทการคิดและการลงมือปฏิบัติของผู้เรียน (Harden, R. M., 2007)

3. บทบาทและศักยภาพของอาจารย์ผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ศักยภาพของอาจารย์ผู้สอนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จของการบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนการสอน อาจารย์ที่มีความเข้าใจในหลักการทำงานและขอบเขตการใช้ AI สามารถเลือกใช้เครื่องมือได้อย่างเหมาะสมกับลักษณะรายวิชาและผู้เรียน ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย และใช้ AI เป็นเครื่องมือสนับสนุนการประเมินผลตามสภาพจริง รวมถึงการให้ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึกและการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ (Hattie, J. & Timperley, H., 2007) การเปลี่ยนบทบาทของอาจารย์จาก “ผู้ถ่ายทอดความรู้” ไปสู่ “ผู้ออกแบบและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้” สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และมองเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ มากกว่าการทดแทนบทบาทของผู้สอน (Trilling, B. & Fadel, C. , 2009) ในบริบทดังกล่าว AI ทำหน้าที่ช่วยลดภาระงานบางส่วนของอาจารย์ เช่น การจัดการข้อมูล การประเมินผลเบื้องต้น หรือการวิเคราะห์ความก้าวหน้าของผู้เรียน ส่งผลให้อาจารย์สามารถใช้เวลาไปกับการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การโค้ช และการให้ข้อเสนอแนะเชิงคุณภาพแก่ผู้เรียนได้มากขึ้น นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นว่า การส่งเสริมศักยภาพของอาจารย์ในการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการนำ AI มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะการพัฒนาทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการใช้งาน และความเชื่อมั่นในการเลือกใช้ AI ให้เหมาะสมกับบริบทของรายวิชา ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของสิรินภา สงคราม ที่พบว่า การบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมีบทบาทสำคัญต่อการปรับตัวของสถานศึกษาให้สอดรับกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี โดยผู้บริหารสถานศึกษาควรมีบทบาทในการกำหนดทิศทางและนโยบายการใช้ AI ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากร ตลอดจนสนับสนุนทรัพยากรและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ด้วย AI (สิรินภา สงคราม, 2568) ดังนั้น สถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาอาจารย์ในด้านทักษะการใช้ AI จริยธรรมในการใช้ AI และการออกแบบการเรียนรู้ เพื่อให้อาจารย์สามารถประยุกต์ใช้ AI ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของการจัดการเรียนรู้ และสามารถยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง

4. ระบบสนับสนุนและสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี ผลการพบว่า ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมและระบบสนับสนุนด้านเทคโนโลยีเป็นฐานรากสำคัญที่เอื้อต่อการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยครอบคลุมทั้งโครงสร้างพื้นฐานด้านอินเทอร์เน็ต ระบบสารสนเทศ และเครื่องมือที่เหมาะสม ตลอดจนการกำหนดแนวปฏิบัติด้านความปลอดภัยของข้อมูลและจริยธรรมดิจิทัลอย่างชัดเจน การมีระบบสนับสนุนด้านเทคนิคและการให้คำปรึกษาแก่ผู้สอนและผู้เรียนมีส่วนช่วยลดความกังวลในการใช้ AI และสร้างความมั่นใจในการใช้งานอย่างถูกต้องและมีความรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่มองการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาเป็นระบบนิเวศ (educational technology ecosystem) ที่ต้องอาศัยทั้งโครงสร้างพื้นฐาน กลไกสนับสนุน และกรอบกำกับดูแลควบคู่กัน (OECD, 2020) ประเด็นดังกล่าวสะท้อนว่า การใช้ AI ในบริบทวิทยาลัย

ชุมชนไม่สามารถแยกออกจากข้อจำกัดด้านทรัพยากร ความพร้อมของบุคลากร และบริบทพื้นที่ได้ การออกแบบระบบสนับสนุนที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น เช่น การเลือกใช้เครื่องมือที่สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียนและผู้สอน การจัดบริการช่วยเหลือด้านเทคนิคอย่างต่อเนื่อง และการกำหนดแนวทางการใช้ AI ที่คำนึงถึงจริยธรรมและความปลอดภัยของข้อมูล จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เอื้อต่อการนำ AI มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ OECD ที่เน้นว่าการใช้ AI ในการศึกษาควรคำนึงถึงความเท่าเทียมในการเข้าถึง ความพร้อมขององค์กร และการออกแบบระบบที่สอดรับกับบริบทเชิงสังคมและพื้นที่ (OECD, 2021)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยการวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชน โดยนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยง 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การพัฒนาความรู้และทักษะด้าน AI ของผู้เรียน การออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการ AI ตามแนวคิด Outcome-Based Education (OBE) การพัฒนาศักยภาพอาจารย์ผู้สอนในการใช้ AI และการจัดสภาพแวดล้อมและระบบสนับสนุนด้านเทคโนโลยีอย่างปลอดภัยและยั่งยืน องค์ความรู้ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การใช้ AI ในการจัดการเรียนการสอนมิได้เป็นเพียงการนำเทคโนโลยีมาใช้ในห้องเรียน แต่เป็นกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้เชิงระบบที่ต้องคำนึงถึงผู้เรียน ผู้สอน กระบวนการเรียนการสอน และบริบทของสถานศึกษาอย่างสอดคล้องกัน ผลการวิจัยครั้งนี้ช่วยเสริมสร้างและขยายองค์ความรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในบริบทวิทยาลัยชุมชน ซึ่งยังมีงานศึกษาจำกัด และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนด้วย AI ให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ตลอดจนสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอน และนักศึกษา ผลการวิจัยสามารถสรุปตามประเด็นที่ศึกษาได้ 4 ประเด็น ดังนี้ 1) ด้านการพัฒนาสมรรถนะการใช้

ปัญญาประดิษฐ์ของนักศึกษา การพัฒนาสมรรถนะการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของนักศึกษาควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการใช้ AI อย่างเหมาะสม ควบคู่กับการคิดวิเคราะห์ การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และการตระหนักถึงจริยธรรมทางวิชาการ โดยส่งเสริมให้นักศึกษาใช้ AI เป็นเครื่องมือสนับสนุนการแสวงหาความรู้ การแก้ปัญหา และการสร้างสรรค์ผลงาน มากกว่าการใช้ทดแทนกระบวนการคิดของตนเอง เพื่อพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองและการใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบ 2) ด้านการบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ในการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ควรบูรณาการ AI เข้ากับรายวิชาและกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเหมาะสม โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเชื่อมโยงกับผลลัพธ์การเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาที่มุ่งผลลัพธ์ (Outcome-Based Education: OBE) ผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมการตั้งคำถาม การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง ทั้งนี้ การใช้ AI ควรมีขอบเขตและแนวปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีความหมายและสามารถประเมินสมรรถนะของผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม 3) ด้านการพัฒนาศักยภาพอาจารย์ผู้สอน อาจารย์ผู้สอนเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการใช้ AI เพื่อการเรียนรู้ จึงควรได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะในการเลือกใช้เครื่องมือ AI การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลตลอดจนการให้ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนาแก่ผู้เรียน โดยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาชีพและการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้อาจารย์สามารถประยุกต์ใช้ AI ได้อย่างเหมาะสมกับลักษณะรายวิชาและความแตกต่างระหว่างผู้เรียน 4) ด้านสภาพแวดล้อมและระบบสนับสนุนการใช้ปัญญาประดิษฐ์ สถานศึกษาควรจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วย AI โดยให้ความสำคัญกับความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี ระบบอินเทอร์เน็ต อุปกรณ์ เครื่องมือดิจิทัล และช่องทางสนับสนุนการเรียนรู้ ควบคู่กับการกำหนดแนวปฏิบัติด้านความปลอดภัยของข้อมูล การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และจริยธรรมการใช้ AI เพื่อให้นักศึกษาสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสมและเท่าเทียม และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ได้แก่ 1) ควรศึกษาวิจัยแบบ เชิงปริมาณหรือแบบผสมผสาน เพื่อประเมินผลการใช้ AI ต่อผลสัมฤทธิ์ สมรรถนะดิจิทัล และพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษา 2) ควรขยายการศึกษาไปยัง วิทยาลัยชุมชนหลายพื้นที่/หลายสาขาวิชา เพื่อเปรียบเทียบแนวปฏิบัติและสร้างข้อเสนอเชิงนโยบายที่ครอบคลุมยิ่งขึ้น และ 3) ควรพัฒนาและทดสอบรูปแบบ/โมเดลการจัดการเรียนรู้ด้วย AI ที่เหมาะกับบริบทวิทยาลัยชุมชน (ทรัพยากรจำกัด ความหลากหลายผู้เรียน และความต้องการพื้นที่)

เอกสารอ้างอิง

นักศึกษาระดับอนุปริญญาท่านที่ 14. (12 ก.ค. 2569). แนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล. (กิตติยา ฤทธิภักดี, ผู้สัมภาษณ์)

นักศึกษาระดับอนุปริญญาท่านที่ 2. (12 ก.ค. 2569). แนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล. (กิตติยา ฤทธิภักดี, ผู้สัมภาษณ์)

นักศึกษาระดับอนุปริญญาท่านที่ 8. (12 ก.ค. 2569). แนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล. (กิตติยา ฤทธิภักดี, ผู้สัมภาษณ์)

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ผู้บริหารท่านที่ 1. (11 ก.ค. 2569). แนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล. (กิตติยา ฤทธิภักดี, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้บริหารท่านที่ 2. (11 ก.ค. 2569). แนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล. (กิตติยา ฤทธิภักดี, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้บริหารท่านที่ 3. (11 ก.ค. 2569). แนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล. (กิตติยา ฤทธิภักดี, ผู้สัมภาษณ์)

สถาบันวิทยาลัยชุมชน. (2565). แผนพัฒนาความเป็นเลิศสถาบันวิทยาลัยชุมชน ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

สิรินภา สงคราม. (2568). การบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก. วารสารสมาคมวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย, 7(2). 583-597.

อาจารย์ผู้สอนท่านที่ 1. (18 ก.ค. 2569). แนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล. (กิตติยา ฤทธิภักดี, ผู้สัมภาษณ์)

อาจารย์ผู้สอนท่านที่ 2. (18 ก.ค. 2569). แนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล. (กิตติยา ฤทธิภักดี, ผู้สัมภาษณ์)

อาจารย์ผู้สอนท่านที่ 3. (18 ก.ค. 2569). แนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล. (กิตติยา ฤทธิภักดี, ผู้สัมภาษณ์)

อาจารย์ผู้สอนท่านที่ 4. (25 ก.ค. 2569). แนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล. (กิตติยา ฤทธิภักดี, ผู้สัมภาษณ์)

อาจารย์ผู้สอนท่านที่ 5. (25 ก.ค. 2569). แนวทางการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนสตูล. (กิตติยา ฤทธิภักดี, ผู้สัมภาษณ์)

Amsudharo, S. et al. (2021). Human Resource Management in the Digital Age. Journal of Graduate Studies Periscope, 9(1), 71-84.

Anderson, L. W. & Krathwohl, D. R. (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives. New York, NY: Longman.

Harden, R. M. (2007). Outcome-based education: The future is today. Medical Teacher, 29(7), 625-629.

Hattie, J. & Timperley, H. (2007). The power of feedback. Review of Educational Research, 77(1), 81-112.

Holmes, W. et al. (2019). Artificial intelligence in education: Promises and implications for teaching and learning. Boston, MA: Center for Curriculum Redesign.

OECD. (2020). Education in the digital age: Healthy and happy children. Paris: OECD publishing.

_____. (2021). Teachers as designers of learning environments. Paris: OECD Publishing.

_____. (2019). OECD Future of Education and Skills 2030: OECD Learning Compass 2030: A series of concept notes. Paris: OECD Publishing.

Spady, W. G. (1994). Outcome-based education: Critical issues and answers. Arlington, VA: American Association of School Administrators.

Trilling, B. & Fadel, C. . (2009). 21st century skills: Learning for life in our times. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

บทความวิจัย

แนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ*

GUIDELINES FOR DEVELOPING SCHOOL ADMINISTRATORS' COMPETENCIES FOR CREATING LEARNING SPACES IN SCHOOLS WITHIN THE MUEANG PRAKAN SCHOOL CONSORTIUM UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE SAMUT PRAKAN

ศิริวัฒน์ พัฒน์แก้ว*, ทัศพร เกตุถนอม
Siriwat Patkaew*, Thasporn Kettanom
คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Siam Technology College, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: pk.siriwat@gmail.com
*Tel:082-285-3013

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเสนอแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยใช้ระเบียบวิจัยเชิงพรรณนา กลุ่มตัวอย่างคือครูจำนวน 242 คน โดยการเทียบสัดส่วนตามตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน จากนั้นใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายตามสัดส่วนส่วนของแต่ละสถานศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.986 และแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 5 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านการทำงานเป็นทีมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด และด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด มีแนวทางการพัฒนาดังนี้ 1) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ควรกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัด วางแผน และติดตามประเมินผลการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ 2) ด้านการบริการที่ดี ควรส่งเสริมการให้บริการและอำนวยความสะดวกในการใช้พื้นที่และทรัพยากรทางการศึกษา พร้อมเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา 3) ด้านการพัฒนาตนเอง ควรพัฒนาความรู้และทักษะด้านการบริหารจัดการพื้นที่แห่งการเรียนรู้ รวมทั้งประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ และ 4) ด้านการทำงานเป็นทีม ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความร่วมมือของครู บุคลากร ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่ายในการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

คำสำคัญ: สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา, พื้นที่แห่งการเรียนรู้, สหวิทยาเขตเมืองปราการ

* Received 24 September 2026; Revised 19 October 2026; Accepted 31 October 2026

Abstract

This research aimed to examine and propose guidelines for developing school administrators' competencies for creating learning spaces in schools within the Mueang Prakan School Consortium under the Secondary Educational Service Area Office Samut Prakan. A descriptive research design was employed. The sample consisted of 242 teachers. The sample size was determined using the Krejcie and Morgan table, and proportionate stratified random sampling was subsequently employed based on the number of teachers in each school. The research instruments consisted of a five-point rating scale questionnaire with a reliability coefficient of 0.986 and a semi-structured interview form. Five experts with knowledge and expertise in educational administration were purposively selected for the interviews. Data were analyzed using mean, standard deviation, and content analysis. The findings revealed that school administrators' competencies for creating learning spaces in schools were at a high level, both overall and in each dimension. Teamwork had the highest mean score, whereas achievement motivation had the lowest. The development guidelines comprised four dimensions: 1) achievement motivation setting clear goals and indicators, systematic planning, and monitoring and evaluating learning space development; 2) service mind promoting services, facilitating access to learning spaces and educational resources, and encouraging stakeholder participation in their development; 3) self-development enhancing knowledge and skills in learning space management and applying technology and innovation to support learning; and 4) teamwork promoting participation and collaboration among teachers, school personnel, parents, communities, and network partners to ensure the continuous and sustainable development of learning spaces.

Keywords: School Administrators' Competencies, Learning Spaces, Muang Prakan Consortium

บทนำ

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม การพัฒนาคุณภาพการศึกษาจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการจัดการเรียนการสอนภายในห้องเรียน แต่ยังครอบคลุมถึงการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือ “พื้นที่แห่งการเรียนรู้” ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ และพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคปัจจุบัน โดยพื้นที่แห่งการเรียนรู้มิได้หมายถึงสถานที่ทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่ครอบคลุมทั้งพื้นที่ด้านกายภาพ พื้นที่ด้านสังคมที่ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้ร่วมกัน และพื้นที่เสมือนจริงที่อาศัยเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการขยายโอกาสและเพิ่มความยืดหยุ่นในการเข้าถึงการเรียนรู้ของผู้เรียน (Bygstad, B. et al., 2022) การจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษาในปัจจุบันควรปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน โดยเชื่อมโยงพื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่เสมือนจริง และพื้นที่นอกสถานศึกษา ตลอดจนประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนให้การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา นอกจากนี้ Papaioannou, G. et al. พบว่า พื้นที่แห่งการเรียนรู้ในปัจจุบันมีลักษณะยืดหยุ่นและหลากหลาย ทั้งพื้นที่สำหรับการเรียนรู้แบบร่วมมือ พื้นที่การเรียนรู้นอกห้องเรียน และพื้นที่การเรียนรู้ดิจิทัลซึ่งช่วยสนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก การเรียนรู้แบบร่วมมือ การมีส่วนร่วมของผู้เรียน และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ดังนั้น การพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้จึงควรคำนึงถึงความ

เชื่อมโยงระหว่างมิติด้านกายภาพ สังคม และเทคโนโลยี เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่สามารถตอบสนองต่อรูปแบบและความต้องการในการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม (Papaioannou, G. et al., 2023)

การสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการสถานศึกษาที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดทิศทางและเป้าหมาย วางแผน จัดสรรทรัพยากร ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ตลอดจนติดตามและขับเคลื่อนการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะจึงมีความสำคัญต่อการบริหารสถานศึกษา โดย Dubois และ Rothwell อธิบายว่า สมรรถนะเป็นคุณลักษณะของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วยองค์ประกอบทั้งที่สามารถสังเกตเห็นได้และองค์ประกอบที่ซ่อนอยู่ภายในบุคคล ซึ่งล้วนส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (เอกรินทร์ เขียวไปล่, 2564) สมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริการที่ดี การพัฒนาตนเอง และการทำงานเป็นทีมมีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา (พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์, 2565) ขณะที่ผลการศึกษาของ เอกรินทร์ เขียวไปล่ พบว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเสริมสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะสมรรถนะด้านการพัฒนาทีมงาน การบริการที่ดี การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม และการพัฒนาการใช้นวัตกรรม เทคโนโลยีและการสื่อสาร (เอกรินทร์ เขียวไปล่, 2564) นอกจากนี้ผลการศึกษาของ Uğur, N. et al. ที่พบว่า ภาวะผู้นำ ความสามารถในการบริหารจัดการ การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และความสามารถในการตัดสินใจ เป็นสมรรถนะสำคัญของผู้บริหารและมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการโรงเรียน ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าสมรรถนะของผู้บริหารมิได้มีความสำคัญเฉพาะต่อประสิทธิภาพการบริหารงานเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาสภาพแวดล้อมและพื้นที่แห่งการเรียนรู้ให้ตอบสนองต่อเป้าหมายของสถานศึกษาและความต้องการของผู้เรียน (Uğur, N. et al., 2023)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการมีภารกิจในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาบริบทของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ พบว่ายังมีข้อจำกัดในการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน ทั้งด้านการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงรุก การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เนื่องจากสถานศึกษาแต่ละแห่งมีบริบท ความพร้อมด้านทรัพยากร และการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ยังมีความแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละสถานศึกษา โดยปัจจัยสำคัญประการหนึ่งเกี่ยวข้องกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาในการวางแผน ส่งเสริม สนับสนุน และบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ, 2568) เมื่อพิจารณาร่วมกับงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่ามีการศึกษาทั้งระดับสมรรถนะ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา รวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่แห่งการเรียนรู้ในมิติต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่มุ่งเชื่อมโยงการพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้บริหารทั้งด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริการที่ดี การพัฒนาตนเอง และการทำงานเป็นทีม เข้ากับการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ด้านสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาโดยเฉพาะในบริบทของสหวิทยาเขตเมืองปราการยังมีอยู่อย่างจำกัด จึงมีความจำเป็นที่จะศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารควบคู่กับการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เพื่อให้สามารถนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ การพิจารณาข้อมูลจากรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self-Assessment Report: SAR) ของโรงเรียนในสหวิทยาเขตเมืองปราการ จำนวน 6 แห่ง โดยเฉพาะมาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการ และมาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถใช้เป็นหลักฐานสะท้อนสภาพการดำเนินงานและประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนา

เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งด้านการกำหนดเป้าหมาย การบริหารทรัพยากร การพัฒนาตนเอง และการสร้างความร่วมมือกับบุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ” โดยมุ่งศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา และเสนอแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาในด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริการที่ดี การพัฒนาตนเอง และการทำงานเป็นทีม เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนและกำหนดแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหาร รวมทั้งการบริหารจัดการทรัพยากร การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง และการพัฒนาสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษา อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research)

1. ประชากร ได้แก่ ครูในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2568 จำนวน 647 คน จาก 6 โรงเรียน
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2568 จำนวน 242 คน โดยการเทียบสัดส่วนตามตารางสำเร็จรูปของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W.จากนั้นใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ตามสัดส่วนจำนวนครูสถานศึกษา (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970)

ตารางที่ 1 ประชากรและตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

โรงเรียน	ประชากร	ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
1. โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ	136	51
2. โรงเรียนมัธยมวัดด่านสำโรง	87	33
3. โรงเรียนเทพศิรินทร์ สมุทรปราการ	124	46
4. โรงเรียนปทุมคงคา สมุทรปราการ	107	40
5. โรงเรียนบางแก้วประชาสรรค์	67	25
6. โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ	126	47
รวม	**647**	**242**

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของ Likert, R. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบ ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ภาษาที่ใช้ครอบคลุมเนื้อหาและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยใช้เกณฑ์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congruence Index: IOC) ได้ค่า IOC ตั้งแต่ 0.67 - 1.00 (Likert, R., 1967) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้วไปทดลองใช้ (Try-Out) กับครูจำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จากนั้น นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟ่า (Alpha Coefficient) ตามวิธีของ Cronbach, L. J.ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.986 แบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา มี 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) ด้านการบริการที่ดี 3) ด้านการพัฒนาตนเอง 4) ด้านการทำงานเป็นทีม ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการเสริมสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ด้านสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา มี 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านกายภาพ 2) ด้านสังคม 3) ด้านเสมือนจริง (Cronbach, L. J., 1990)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structured Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ 1) เป็นผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา 2) มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี 3) มีวิทยฐานะชำนาญการ ชำนาญการพิเศษ หรือเชี่ยวชาญ 4) เป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ บริหารจัดการสถานศึกษา การสัมภาษณ์มุ่งเน้นแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) ด้านการบริการที่ดี 3) ด้านการพัฒนาตนเอง 4) ด้านการทำงานเป็นทีม

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยประสานงานกับผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ โดยนำส่งหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลให้แต่ละโรงเรียนด้วยตนเอง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยและขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล จากนั้นส่งแบบสอบถามออนไลน์ผ่าน google form ให้แก่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 242 คน และติดตามแบบสอบถามจนได้กลับคืนครบ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

2. วิเคราะห์ระดับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ทั้งในภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการบริการที่ดี ด้านการพัฒนาตนเอง และด้านการทำงานเป็นทีม โดยกำหนดเกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ยเป็น 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert, R. จากนั้นเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของแต่ละด้านเพื่อพิจารณาระดับสมรรถนะและประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนา (Likert, R., 1967)

3. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งประกอบด้วยการรวบรวมและจัดระเบียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การอ่านและพิจารณาข้อมูลอย่างละเอียด การจำแนกข้อความตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน การจัดกลุ่มข้อมูลที่มีความหมายสอดคล้องกัน และการสังเคราะห์สาระสำคัญจากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำเสนอข้อค้นพบในลักษณะความเรียงเชิงพรรณนา

4. ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพโดยพิจารณาความสอดคล้องของความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน และเปรียบเทียบประเด็นที่มีความเห็นสอดคล้องกัน จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ระดับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเชิงปริมาณมาพิจารณาร่วมกับข้อค้นพบเชิงคุณภาพ โดยเชื่อมโยงประเด็นที่ควรพัฒนาจากผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยกับข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2. วิเคราะห์ข้อมูลสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. วิเคราะห์ข้อมูลระดับการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ด้านสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ทั้งภาพรวมและรายด้าน ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านสังคม และด้านเสมือนจริง โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4. วิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ด้วยการสัมภาษณ์โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ได้ผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ

สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.41	0.66	มาก	4
ด้านการบริการที่ดี	4.45	0.59	มาก	2
ด้านการพัฒนาตนเอง	4.43	0.59	มาก	3
ด้านการทำงานเป็นทีม	4.47	0.58	มาก	1
รวม	**4.43**	**0.57**	**มาก**	

จากตารางที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเลขเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = 0.57) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ

ด้านการทำงานเป็นทีม ($\bar{x}$ = 4.47, S.D. = 0.58) รองลงมาคือ ด้านการบริการที่ดี ($\bar{x}$ = 4.45, S.D. = 0.59) ด้านการพัฒนาตนเอง ($\bar{x}$ = 4.43, S.D. = 0.59) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ($\bar{x}$ = 4.41, S.D. = 0.66)

2. ผลการศึกษาการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ได้ผลดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ

การสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
ด้านกายภาพ	4.41	0.64	มาก	2
ด้านสังคม	4.44	0.63	มาก	1
ด้านเสมือนจริง	4.33	0.65	มาก	3
รวม	**4.39**	**0.64**	**มาก**	

จากตารางที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า การสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเลขเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.39, S.D. = 0.0.64) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านสังคม ($\bar{x}$ = 4.44, S.D. = 0.63) รองลงมาคือ ด้านกายภาพ ($\bar{x}$ = 4.41, S.D. = 0.64) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านเสมือนจริง ($\bar{x}$ = 4.33, S.D. = 0.65)

3. แนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเห็นพ้องต้องกันได้แนวทางในการพัฒนาด้านต่างๆ ดังนี้

3.1 ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการทำงานร่วมกันของครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่ายในการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ด้านสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ การวางแผน การออกแบบ การดำเนินงาน ตลอดจนการติดตามและประเมินผล ควรกำหนดบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในทีมให้ชัดเจนและเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ และความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศในการทำงานที่เปิดกว้าง ส่งเสริมการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การรับฟังซึ่งกันและกัน และการร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ควรสร้างและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนทรัพยากร องค์ความรู้ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ ตลอดจนส่งเสริมให้ทุกฝ่ายเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้สามารถดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืน

3.2 ด้านการบริการที่ดี ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการให้บริการและอำนวยความสะดวกในการใช้พื้นที่แห่งการเรียนรู้และทรัพยากรทางการศึกษาแก่ครู นักเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างทั่วถึงและเหมาะสม โดยควรสำรวจและรับฟังความคิดเห็น ปัญหา และความต้องการของผู้ใช้พื้นที่ เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนและปรับปรุงการให้บริการให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง ควรจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้มีความสะอาด ปลอดภัย เป็นระเบียบ และเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รวมทั้งจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยี และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอและพร้อมต่อการใช้งาน นอกจากนี้ ควรเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ และนำข้อเสนอแนะที่ได้รับมาปรับปรุงการให้บริการอย่างต่อเนื่อง

เพื่อให้ผู้ใช้พื้นที่สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากพื้นที่และทรัพยากรทางการศึกษาได้อย่างเต็มศักยภาพ และเกิดสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ

3.3 ด้านการพัฒนาตนเอง ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมและการออกแบบพื้นที่แห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยศึกษาความรู้และแนวคิดใหม่เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา ตลอดจนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ ควรเข้ารับการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาชีพกับผู้บริหารและสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับบริบทของสถานศึกษาของตนเอง นอกจากนี้ ควรติดตามการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาและเทคโนโลยีอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาทดลองใช้ ประเมินผล และปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่แห่งการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้ผู้บริหารสามารถพัฒนาสถานศึกษาและพื้นที่แห่งการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันต่อการเปลี่ยนแปลง

3.4 ด้านการทำงานเป็นทีม ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครู บุคลากร ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่ายในการร่วมคิด วางแผน ออกแบบ ดำเนินงาน และประเมินผลการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ด้านกายภาพของสถานศึกษา โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเสนอแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้เรียน ตลอดจนกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรและความเชี่ยวชาญร่วมกัน พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือ การสื่อสารที่เปิดกว้าง และความรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเป้าหมายที่สอดคล้องกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาสถานศึกษา

สรุปผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา ควรดำเนินการอย่างเชื่อมโยงทั้ง 4 ด้าน โดยด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์เน้นการกำหนดเป้าหมาย การวางแผน และการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ ด้านการบริการที่ดีเน้นการตอบสนองต่อความต้องการและการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้พื้นที่ ด้านการพัฒนาตนเองเน้นการเสริมสร้างความรู้ทักษะ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง และด้านการทำงานเป็นทีมเน้นการมีส่วนร่วมและความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ทั้งนี้ การพัฒนาสมรรถนะทั้ง 4 ด้านร่วมกันจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถบริหารจัดการและพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษา และนำไปสู่การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

อภิปรายผล

1. สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านการบริการที่ดี ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการมุ่งผมสัมฤทธิ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน การบริการที่ดี การพัฒนาตนเอง และการทำงานเป็นทีม ซึ่งเป็นสมรรถนะสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาและการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนอกจากนี้ สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษายังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา ทั้งด้านกายภาพ ด้านสังคม และด้านเสมือนจริง เนื่องจากผู้บริหารที่มีสมรรถนะสูงสามารถกำหนดนโยบาย วางแผน จัดสรร

ทรัพยากร และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ส่งผลให้ผู้เรียนมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เกิดการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ทั้งในรูปแบบปกติและดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้สอดคล้องกับ Papaioannou, G. et al. ที่พบว่า พื้นที่แห่งการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันควรครอบคลุมทั้งพื้นที่ด้านกายภาพ พื้นที่การเรียนรู้ร่วมกัน และพื้นที่ดิจิทัล ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก การเรียนรู้แบบร่วมมือ และการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 (Papaioannou, G. et al., 2023) สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ เสกสรร อินทะวงศ์ สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และครูที่มีวุฒิการศึกษาและประสบการณ์ทำงานแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ (เสกสรร อินทะวงศ, 2566) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์ สมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และมีความจำเป็นในการพัฒนาด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการบริการที่ดี ด้านการพัฒนาตนเอง และด้านการทำงานเป็นทีมโดยรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากสมรรถนะดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานของสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์, 2565) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Uğur, N. et al. ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสมรรถนะที่ใช้ในการคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาและความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพของโรงเรียน ที่ศึกษาวิจัยพบว่า สมรรถนะด้านภาวะผู้นำ ความสามารถในการบริหารจัดการ การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการตัดสินใจ เป็นสมรรถนะสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา และมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและผลการดำเนินงานของสถานศึกษา สะท้อนให้เห็นว่าสมรรถนะของผู้บริหารเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานของสถานศึกษาสามารถบรรลุเป้าหมายและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Uğur, N. et al., 2023)

2. แนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเห็นพ้องต้องกันได้แนวทางในการพัฒนา ดังนี้

2.1 ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดในการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้ชัดเจน สื่อสารให้ครูและบุคลากรรับทราบร่วมกัน มีการวางแผนการดำเนินงาน กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน รวมทั้งติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ด้านสภาพแวดล้อมของสถานศึกษามีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหลายมิติ ทั้งด้านกายภาพ ด้านสังคม และด้านเสมือนจริง ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด และกระบวนการติดตามประเมินผลที่สามารถสะท้อนความสำเร็จของการดำเนินงานได้อย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม การพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้แต่ละด้านมีลักษณะและวิธีการประเมินผลที่แตกต่างกัน โดยด้านกายภาพมุ่งเน้นความพร้อมของอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสังคมให้ความสำคัญกับบรรยากาศการเรียนรู้และปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ส่วนด้านเสมือนจริงเกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีและทรัพยากรดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ ความแตกต่างดังกล่าวอาจส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาประสบความท้าทายในการกำหนดตัวชี้วัดและประเมินผลความสำเร็จให้ครอบคลุมทุกมิติ ประกอบกับสถานศึกษาแต่ละแห่งมีบริบทและความพร้อมด้านทรัพยากรที่แตกต่างกัน จึงอาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้สมรรถนะด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับสมรรถนะด้านอื่น แม้ว่าผลการประเมินยังอยู่ในระดับมากก็ตาม นอกจากนี้ การพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้มิได้มุ่งเน้นเพียงการจัดให้มีพื้นที่หรือสิ่งอำนวยความสะดวกเท่านั้น แต่ยังต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการวางแผนอย่างเป็นระบบ การกำหนดเป้าหมายที่สามารถวัดผลได้ และ

การติดตามประเมินผลเพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนจะช่วยให้การพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้มีทิศทางที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษา ส่งเสริมให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งสอดคล้องกับ Papaioannou, G. et al. ที่เสนอว่าการออกแบบและพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบจะช่วยยกระดับประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิผล (Papaioannou, G. et al., 2023) สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ จตุรพล แสนศิลา พบว่าสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด เนื่องจากผู้บริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์จะมีการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานที่ชัดเจน มีการวางแผน ติดตาม และประเมินผลอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การดำเนินงานของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ (จตุรพล แสนศิลา, 2564) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์ พบว่าสมรรถนะด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์เป็นด้านที่มีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา เนื่องจากเป็นสมรรถนะสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถกำหนดเป้าหมาย วางแผน และขับเคลื่อนการดำเนินงานของสถานศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์, 2565) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Uğur, N. et al. ที่ศึกษาวิจัยพบว่าความสามารถในการบริหารจัดการและการตัดสินใจเป็นสมรรถนะสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาและมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพของโรงเรียน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการมุ่งผลสัมฤทธิ์มิได้จำกัดเพียงการกำหนดเป้าหมายเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงความสามารถในการตัดสินใจ วางแผน และขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายของสถานศึกษา (Uğur, N. et al., 2023)

2.2 ด้านการบริการที่ดี ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการให้บริการและอำนวยความสะดวกในการใช้พื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาแก่ครู นักเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างทั่วถึง โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ รับฟังปัญหาและความต้องการของผู้ใช้พื้นที่ พร้อมทั้งพัฒนาสภาพแวดล้อมให้มีความสะอาด ปลอดภัย สวยงาม และเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งจัดสรรทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้เพียงพอและเหมาะสมต่อการใช้งาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาจัดการบริการที่ดีในการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ โดยอาศัยการบริหารจัดการที่มุ่งตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ครู และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดความพึงพอใจ ความสะดวก และสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่การเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ อันจะส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียนในระยะยาว การบริการที่ดีของผู้บริหารสถานศึกษายังส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ในทุกมิติ กล่าวคือ ด้านกายภาพทำให้สถานศึกษามีสภาพแวดล้อมที่สะอาด ปลอดภัย และพร้อมต่อการใช้งาน ด้านสังคมก่อให้เกิดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และความร่วมมือระหว่างครูและผู้เรียน ส่วนด้านเสมือนจริงช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ได้อย่างทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับ Papaioannou, G. et al. ที่ระบุว่าพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพควรสนับสนุนทั้งการเรียนรู้ภายในห้องเรียน การเรียนรู้ร่วมกัน และการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างรอบด้าน (Papaioannou, G. et al., 2023) สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ เอกรินทร์ เขียวไปล่ พบว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการบริการที่ดีเป็นหนึ่งในปัจจัยที่สามารถร่วมกันพยากรณ์การเสริมสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่าการที่ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการอำนวยความสะดวก การสนับสนุนทรัพยากร และการตอบสนองต่อความต้องการของครูและผู้เรียน ย่อมมีส่วนช่วยให้สถานศึกษาสามารถจัดสภาพแวดล้อมและพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (เอกรินทร์ เขียวไปล่, 2564) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์ พบว่า สมรรถนะด้านการบริการที่ดีเป็นหนึ่งในสมรรถนะหลักที่มีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา และมีแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษา

เล็งเห็นถึงการบริการที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถสร้างความพึงพอใจ ความร่วมมือ และความเชื่อมั่นจากผู้รับบริการ อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์, 2565)

2.3 ด้านการพัฒนาตนเอง ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องโดยการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา การออกแบบและพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ ตลอดจนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ควรเข้ารับการอบรม ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาชีพ และศึกษาตัวอย่างแนวปฏิบัติที่ดีจากสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำองค์ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี สังคม และการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถบริหารจัดการและพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การพัฒนาตนเองของผู้บริหารยังส่งผลให้สามารถนำองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา โดยเฉพาะพื้นที่แห่งการเรียนรู้ด้านเสมือนจริงที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล รวมถึงการพัฒนาพื้นที่ด้านกายภาพและด้านสังคมให้สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้สอดคล้องกับ Yan, L. et al.. ที่พบว่าการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสังคมพื้นที่ สามารถสนับสนุนการออกแบบและพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับพฤติกรรมและการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Yan, L. et al., 2023) สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์ พบว่า สมรรถนะด้านการพัฒนาตนเองเป็นหนึ่งในสมรรถนะหลักที่มีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา และมีแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องแสวงหาความรู้และประสบการณ์ใหม่อยู่เสมอ เพื่อนำมาปรับใช้ในการบริหารงานและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์, 2565) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ สุจิตรา พิพัฒนพงษ์ ที่เสนอว่าการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ก่อนการปฏิบัติงาน เมื่อเริ่มปฏิบัติงาน และขณะปฏิบัติงาน โดยใช้รูปแบบการพัฒนาที่หลากหลายและผสมผสานทั้งออนไลน์และออฟไลน์ สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาตนเองของผู้บริหารไม่ควรเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง แต่ควรเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้บริหารสามารถปรับตัวและนำองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม (สุจิตรา พิพัฒนพงษ์, 2564)

2.4 ด้านการทำงานเป็นทีม ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการทำงานร่วมกันของครูและบุคลากรทางการศึกษาในการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผลการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสื่อสารที่ดี และการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากร เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ความสามัคคี และความรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาสถานศึกษา นอกจากนี้ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่ายทางการศึกษา เพื่อสนับสนุนการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาได้การสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาซึ่งเป็นภารกิจที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ผู้บริหารเพียงคนเดียวไม่สามารถดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จได้ จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของครู บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชนในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผิดชอบ เพื่อให้การพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้เป็นไปตามเป้าหมายและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน การทำงานเป็นทีมยังเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนา

พื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา เนื่องจากการออกแบบ พัฒนา และบริหารจัดการพื้นที่แห่งการเรียนรู้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของครู บุคลากร ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาพื้นที่ด้านกายภาพ ด้านสังคม และด้านเสมือนจริงให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษา ทั้งนี้สอดคล้องกับ Papaioannou, G. et al. ที่เสนอว่าพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย (Papaioannou, G. et al., 2023) สอดคล้องกับ Yan, L. et al. ที่ชี้ให้เห็นว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ครู และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้แบบร่วมมือและการเรียนรู้เชิงรุก (Yan, L. et al., 2023) สอดคล้องกับ Uğur, N. et al. ที่ศึกษาวิจัยพบว่า การสื่อสารและการทำงานเป็นทีมเป็นองค์ประกอบสำคัญของสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา และมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการโรงเรียน แสดงให้เห็นว่าความสามารถของผู้บริหารในการประสานความร่วมมือ เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วม และสร้างการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Uğur, N. et al., 2023) สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์ พบว่า สมรรถนะด้านการทำงานเป็นทีมเป็นหนึ่งในสมรรถนะหลักที่มีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา และมีแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เนื่องจากการทำงานเป็นทีมช่วยให้บุคลากรเกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงาน สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์, 2565) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ เอกรินทร์ เขียวไปล่ พบว่า สมรรถนะด้านการพัฒนาทีมงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากการทำงานร่วมกันของบุคลากรในสถานศึกษาช่วยให้เกิดการระดมความคิดเห็น การใช้ทรัพยากรร่วมกัน และการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (เอกรินทร์ เขียวไปล่, 2564) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ สุจิตรา พิพัฒนพงษ์ ที่ศึกษาวิจัยพบว่า การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือเป็นหนึ่งในสมรรถนะผู้นำที่สำคัญสำหรับผู้บริหารโรงเรียน เนื่องจากการสร้างความร่วมมือระหว่างบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะช่วยให้การบริหารจัดการสถานศึกษามีประสิทธิภาพและสามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงขององค์กรได้อย่างยั่งยืน (สุจิตรา พิพัฒนพงษ์, 2564)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ มีสมรรถนะในการส่งเสริมการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก โดยมีจุดเด่นด้านการทำงานเป็นทีม สะท้อนถึงความสำคัญของการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาสถานศึกษา ขณะที่ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น จึงเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาเพิ่มเติม ทั้งนี้ การพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาควรมุ่งเน้นการบูรณาการการบริหารงานที่มีเป้าหมายชัดเจน การให้บริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน การพัฒนาความรู้และทักษะของผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง และการสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ทั้งด้านกายภาพ ด้านสังคม และด้านเสมือนจริงให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา อันจะนำไปสู่การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ คือ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ โดยกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด และระบบติดตามประเมินผลการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ให้ชัดเจน เนื่องจากเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น 2) ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครู บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่ายในการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล เพื่อสร้างความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกัน และ

3) สถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาความรู้และทักษะของผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านการออกแบบและบริหารจัดการพื้นที่แห่งการเรียนรู้ รวมถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป คือ 1) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาในการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา เพื่อให้ทราบปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารได้อย่างชัดเจน 2) ควรศึกษาการพัฒนารูปแบบหรือโปรแกรมการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ และทดลองใช้เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบหรือโปรแกรม และ 3) ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังสหวิทยาเขตหรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่น เพื่อเปรียบเทียบผลการศึกษาและพัฒนาแนวทางที่สามารถประยุกต์ใช้กับสถานศึกษาที่มีบริบทแตกต่างกันได้

เอกสารอ้างอิง

จตุรพล แสนศิลา. (2564). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต3. ใน วิทยานพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์. (2565). แนวทางการพัฒนาสมรถนะหลักผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

สุจิตรา พิพัฒนพงษ์. (2564). นวัตกรรมเส้นทางการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนตามแนวคิดสมรรถนะผู้นำในอนาคต. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสกสรร อินทะวงศ. (2566). สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4. ใน สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยพะเยา.

เอกรินทร์ เขียวไปล่. (2564). สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Bygstad, B. et al. (2022). From dual digitalization to digital learning space: Exploring the digital transformation of higher education. Computers & Education, 182(104463), 1-11.

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New yrok: Harper & Row.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

Likert, R. (1967). The human organization: Its management and value. New York: McGraw Hill.

Papaioannou, G. et al. (2023). Learning spaces in higher education: a state-of-the-art review. Trends in Higher Education, 2(3), 526-545.

Uğur, N. et al. (2023). A field study on school administrators: selection, competencies and challenges. International Journal of Turkish Education Sciences, 2023(20), 162-201.

Yan, L. et al. (2023). Socio-Spatial Learning Analytics in Co-located Collaborative Learning Spaces: A Systematic Literature Review. Journal of Learning Analytics, 10(3), 45-63.

บทความวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครู สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง*

RELATIONSHIPS BETWEEN INSTRUCTIONAL LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS AND THE EFFICIENCY OF DUAL VOCATIONAL EDUCATION LEARNING MANAGEMENT OF TEACHERS UNDER THE TRANG PROVINCIAL OFFICE OF VOCATIONAL EDUCATION

วิษณุ พิชัยรัตน์*, นริศ แก้วสีนวล
Witsanu Pichairat*, Narit Kaewsinuan
คณะศึกษาศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้ นครศรีธรรมราช ประเทศไทย
Faculty of Education and Social Sciences,Southern College of Technology, Nakhon Si Thammarat ,Thailand
*Corresponding author E-mail: jaywitsanu2234@gmail.com
*Tel: 086-942-5986

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครู 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการกับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ และ 4) พยากรณ์ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ด้วยองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการ สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างคือ ครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง จำนวน 191 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้องเชิงเนื้อหา (IOC) ระหว่าง 0.80 - 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ .902 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ Enter ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับดี โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการนิเทศเชิงพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพการสอน ($\bar{X}$ = 4.34, S.D. = 0.63) 2) ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครูโดยรวมอยู่ในระดับดี โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการวัดและประเมินผลสมรรถนะวิชาชีพตามสภาพจริง ($\bar{X}$ = 4.38, S.D. = 0.54) 3) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และ 4) องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการสามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001 โดยมีอำนาจพยากรณ์ร้อยละ 60.30 (R^2adj = 0.603) ตัวแปรพยากรณ์ที่ดีที่สุดคือ ด้านการขับเคลื่อนพันธกิจวิชาการของสถานศึกษา (β = .277) รองลงมาคือ ด้านการนิเทศเชิงพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพการสอน (β = .244) สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐานคือ Z'y = 0.277Z1+0.102Z2+0.209Z3+0.161Z4+0.194Z5+0.244Z6

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำทางวิชาการ, ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้, อาชีวศึกษาระบบทวิภาคี

* Received 25 September 2026; Revised 26 October 2026; Accepted 31 October 2026

Abstract

This research aimed to 1) examine the academic leadership of school administrators, 2) examine the efficiency of dual vocational education learning management of teachers, 3) examine the relationship between academic leadership and learning management efficiency, and 4) forecast the learning management efficiency using academic leadership components under the Office of Vocational Education, Trang Province. The sample consisted of 191 teachers institutions under the Office of Vocational Education, Trang Province, selected by multi - stage random sampling. The research instrument was a 5 - level rating scale questionnaire with a content validity index (IOC) ranging from 0.80 to 1.00 and an overall reliability of .902. Data were analyzed using mean, standard deviation, Pearson's correlation coefficient, and Enter multiple regression analysis.The findings revealed that: 1) The overall academic leadership of school administrators was at a high level, with the highest mean score in the aspect of developmental supervision and teaching capacity promotion ($\bar{X}$ = 4.34, S.D. = 0.63), 2) The overall efficiency of dual vocational education learning management of teachers was at a high level, with the highest mean score in the aspect of authentic vocational competency measurement and evaluation ($\bar{X}$ = 4.38, S.D. = 0.54), 3) The academic leadership of administrators had a high positive correlation with learning management efficiency at a statistical significance level of .001, and 4) The components of academic leadership could jointly predict learning management efficiency with statistical significance at the .001 level, with a predictive power of 60.30% (R^2adj = 0.603). The best predictor was academic mission - driven leadership (β = .277), followed by developmental supervision and teaching capacity promotion (β = .244). The forecasting equation in standard scores was $Z'y = 0.277Z_1+0.102Z_2+0.209Z_3+0.161Z_4+0.194Z_5+0.244Z_6$

Keywords: Academic Leadership, Learning Management Efficiency, Dual Vocational Education

บทนำ

ในยุคที่มีความเปราะบาง กังวล ไม่เป็นเส้นตรง และคลุมเครือ (BANI) การอาชีวศึกษามีความสำคัญในฐานะกลไกหลักในการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยเฉพาะการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีซึ่งเป็นนวัตกรรมเชิงนโยบายที่เชื่อมโยงโลกการศึกษากับโลกอาชีพภายใต้ความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชน ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2561) และมาตรฐานการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี พ.ศ. 2567 (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2567) จึงถือเป็นกลไกสำคัญในการผลิตกำลังคนสมรรถนะสูง เมื่อพิจารณาสภาพปัจจุบันของสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง ที่กำกับดูแลสถานศึกษาของรัฐ 7 แห่ง ครอบคลุม 10 อำเภอ เพื่อผลิตกำลังคนรองรับอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปและการท่องเที่ยวฝั่งอันดามัน ยังพบความท้าทายเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะข้อจำกัดด้านงบประมาณวัสดุฝึกและความต่อเนื่องของระบบนิเทศ (กาญจนา วัฒนแผลง และคณะ, 2568) สอดคล้องกับสภาวะการศึกษาไทย ปี 2565/2566 ที่ระบุว่าผู้สำเร็จการศึกษายังขาดทักษะปฏิบัติในสถานการณ์จริง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2566) สะท้อนให้เห็นช่องว่างระหว่างนโยบายกับสภาพการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จำเป็นต้องอาศัยภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามแนวคิดของ Hallinger, P. & Murphy, J. ที่เห็นว่าภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นพฤติกรรมเชิงระบบที่มุ่งนิเทศและพัฒนาคุณภาพการสอน

(Hallinger, P. & Murphy, J., 1985) และกรอบ 3 มิติของ Hallinger, P. ที่ประกอบด้วยการกำหนดพันธกิจ การบริหารจัดการหลักสูตร และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ (Hallinger, P., 2011) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าภาวะผู้นำส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ผ่านตัวแปรคั่นกลางคือครู (Liu, S. & Hallinger, P., 2018)

ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์เหตุผลเชิงทฤษฎีในการนำตัวแปรทั้งสองมาศึกษาคู่กัน โดยด้านภาวะผู้นำทางวิชาการประยุกต์จากแบบวัด PIMRS ของ Hallinger, P. & Murphy, J. จาก 3 มิติ 10 ภารกิจ ให้สอดคล้องกับบริบททวิภาคีไทยตามมาตรฐาน พ.ศ.2567 เป็นพฤติกรรม 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการขับเคลื่อนพันธกิจวิชาการของสถานศึกษา 2) ด้านการพัฒนาและยกระดับหลักสูตรสมรรถนะ 3) ด้านการส่งเสริมและยกระดับมาตรฐานวิชาการ 4) ด้านการสร้างและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ 5) ด้านการปกป้องและจัดสรรเวลาเรียนเพื่อการลงมือปฏิบัติ และ 6) ด้านการนิเทศเชิงพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพการสอน เนื่องจากทวิภาคีต้องการการบริหารที่ครอบคลุมทั้งพันธกิจร่วมกับสถานประกอบการ หลักสูตรที่ยืดหยุ่น และการนิเทศในสถานประกอบการจริงส่วนด้านประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ สังเคราะห์จากมาตรฐานการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี พ.ศ. 2567 เป็น 5 ด้าน ตามวงจรการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ด้านการเตรียมความพร้อมการจัดการเรียนรู้ร่วม 2) การออกแบบการเรียนรู้เพื่อฝึกอาชีพ 3) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นสมรรถนะอาชีพ4) การนิเทศและประสานการฝึกอาชีพ และ 5) การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง การนำ 6 ด้านและ 5 ด้านมาศึกษาคู่กัน จึงอยู่บนฐานตัวแบบอิทธิพลทางอ้อม ที่อธิบายว่าพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารจะส่งผ่านการปฏิบัติงานของครูไปสู่ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ (Hallinger, P. & Murphy, J., 1985)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครู สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร 2) ศึกษาประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครู 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสองตัวแปร และ 4) พยากรณ์ประสิทธิภาพด้วยองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการ เพื่อให้ได้สารสนเทศเชิงประจักษ์สำหรับพัฒนาผู้บริหารให้ขับเคลื่อนการผลิตกำลังคนสมรรถนะสูงได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง

2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครู สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง

4. เพื่อพยากรณ์ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครูโดยองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประเภทการวิจัยเชิงสหสัมพันธ์และการพยากรณ์ (Correlational and Predictive Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรคือครูผู้สอนสถานศึกษาของรัฐ สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง ภาคเรียนที่ 1/2569 จำนวน 376 คน จาก 7 แห่ง กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยตารางของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. 191 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi stage) ทำการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) แบบสัดส่วนตามขนาดของสถานศึกษา (Proportional Allocation) และสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีจับสลาก (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนว Likert 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป จำนวน 6 ข้อ ประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษา บทบาทหน้าที่หลักในสถานศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ในอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ประเภทวิชาที่สังกัด/จัดการเรียนการสอน และขนาดของสถานศึกษาตอนที่ 2 ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร พัฒนาตามกรอบของ Hallinger, P. & Murphy, J. ที่พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ (Hallinger, P. & Murphy, J., 1985) คือ ด้านการขับเคลื่อนพันธกิจวิชาการของสถานศึกษา จำนวน 8 ข้อ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร จำนวน 8 ข้อ ด้านการส่งเสริมมาตรฐานวิชาการ จำนวน 10 ข้อ ด้านการสร้างและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ จำนวน 10 ข้อ ด้านการปกป้องเวลาเรียน จำนวน 8 ข้อ และ ด้านการนิเทศและประเมินผลการสอน จำนวน 8 ข้อ รวม 52 ข้อ และตอนที่ 3 ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครู ตามมาตรฐานการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี พ.ศ. 2567 5 องค์ประกอบ คือ ด้านการเตรียมความพร้อมการจัดการเรียนรู้ร่วม จำนวน 8 ข้อ ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อการฝึกอาชีพ จำนวน 8 ข้อ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นสมรรถนะอาชีพ จำนวน 8 ข้อ ด้านการนิเทศและประสานการฝึกอาชีพ จำนวน 9 ข้อ ด้านการวัดและประเมินผลสมรรถนะวิชาชีพตามสภาพจริง จำนวน 7 ข้อรวม 40 ข้อ

3. การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสอบถาม จำนวน 1 ฉบับ โดยผู้วิจัยสังเคราะห์กรอบแนวคิดและนิยามศัพท์เฉพาะจากเอกสาร ทฤษฎี และมาตรฐานการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี พ.ศ.2567 เพื่อกำหนดองค์ประกอบและสร้างข้อคำถามให้ครอบคลุมพฤติกรรมบ่งชี้ตามวัตถุประสงค์ จากนั้นศึกษารูปแบบการสร้างแบบสอบถามจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อปรับปรุงข้อคำถามให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับบริบทของสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง สำหรับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ประกอบด้วย ด้านการบริหารการศึกษา 2 คน ด้านการจัดการอาชีวศึกษา 2 คน และด้านการวิจัยการวัดและประเมินผล 1 คน คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.80 - 1.00 และตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยทดลองใช้ (Try - out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน วิเคราะห์ด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ.902

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ขอหนังสือจากวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้ถึงผู้อำนวยการสถานศึกษาทั้ง 7 แห่ง จัดทำ Google Form พร้อม QR - Code ส่งผ่านระบบ My Office ให้ครูตามรายชื่อตอบแบบสอบถามภายใน 15 วัน ได้แบบสอบถามสมบูรณ์ 191 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

5. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติเชิงอ้างอิง ได้แก่ สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการถดถอยพหุคูณเชิงเส้น (Multiple Linear Regression) ด้วยวิธี Enter Method ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น พบว่า Tolerance 0.534 - 0.606 (>0.10) VIF 1.650 - 1.873 (<10.0) และ Durbin - Watson = 1.892 (1.50 - 2.50) ไม่เกิดภาวะร่วมเส้นตรงพหุ ค่าคลาดเคลื่อนเป็นอิสระต่อกัน

ผลการวิจัย

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครู สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง มีผลการวิจัยดังนี้

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง ในภาพรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. การขับเคลื่อนพันธกิจวิชาการของสถานศึกษา	4.28	0.63	ดี	6
2. การพัฒนาและยกระดับหลักสูตรสมรรถนะ	4.30	0.62	ดี	5
3. การส่งเสริมและยกระดับมาตรฐานวิชาการ	4.30	0.59	ดี	4
4. การสร้างและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้	4.32	0.62	ดี	2
5. การปกป้องและจัดสรรเวลาเรียนเพื่อการลงมือปฏิบัติ	4.31	0.60	ดี	3
6. การนิเทศเชิงพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพการสอน	4.34	0.63	ดี	1
รวม	**4.31**	**0.57**	**ดี**	

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง ตามการรับรู้ของครูผู้สอน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{x}$ = 4.31, S.D. = 0.57) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับดีทุกด้าน โดยด้านที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุดเป็นอันดับแรก คือ ด้านการนิเทศเชิงพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพการสอน ($\bar{x}$ = 4.34, S.D. = 0.63) รองลงมาคือ ด้านการสร้างและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ ($\bar{x}$ = 4.32, S.D. = 0.62) และด้านการปกป้องและจัดสรรเวลาเรียนเพื่อการลงมือปฏิบัติ ($\bar{x}$ = 4.31, S.D. = 0.60) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านการขับเคลื่อนพันธกิจวิชาการของสถานศึกษา ($\bar{x}$ = 4.28, S.D. = 0.63)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครูสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง

ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครู	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ด้านการเตรียมความพร้อมการจัดการเรียนรู้ร่วม	4.34	0.60	ดี	3
2. ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อการฝึกอาชีพ	4.30	0.63	ดี	5
3. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นสมรรถนะอาชีพ	4.30	0.61	ดี	4
4. ด้านการนิเทศและประสานการฝึกอาชีพ	4.35	0.57	ดี	2
5. ด้านการวัดและประเมินผลสมรรถนะวิชาชีพตามสภาพจริง	4.38	0.54	ดี	1
รวม	**4.33**	**0.55**	**ดี**	

จากตารางที่ 2 พบว่า ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครูสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง ตามการรับรู้ของครูผู้สอน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{x}$ = 4.33, S.D. = 0.55) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับดีทุกด้าน โดยด้านที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุดเป็นอันดับแรก คือ ด้านการวัดและประเมินผลสมรรถนะวิชาชีพตามสภาพจริง ($\bar{x}$ = 4.38, S.D. = 0.54) รองลงมาคือ ด้านการนิเทศและประสานการฝึกอาชีพ ($\bar{x}$ = 4.35, S.D. = 0.57) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อการฝึกอาชีพ ($\bar{x}$ = 4.30, S.D. = 0.63)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครู สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครู

ที่	ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร (X)	ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ฯ (Y)			p
		r	ระดับ	r^2	
1	การขับเคลื่อนพันธกิจวิชาการของสถานศึกษา(X_1)	0.710***	สูง	0.504	.000
2	การพัฒนาและยกระดับหลักสูตรสมรรถนะ (X_2)	0.698***	ปานกลาง	0.487	.000
3	การส่งเสริมและยกระดับมาตรฐานวิชาการ (X_3)	0.744***	สูง	0.554	.000
4	การสร้างและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ (X_4)	0.732***	สูง	0.536	.000
5	การปกป้องและจัดสรรเวลาเรียนเพื่อการลงมือปฏิบัติ (X_5)	0.751***	สูง	0.564	.000
6	การนิเทศเชิงพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพการสอน (X_6)	0.739***	สูง	0.546	.000
รวม		**0.785*** **	**สูง**	**0.616**	**.000**

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

จากตารางที่ 3 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารในภาพรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครูในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($r = .785$, $p < .01$) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย ($r^2 = .616$) สามารถทำนายได้ร้อยละ 61.60 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยด้านที่มีความสัมพันธ์สูงสุดคือ ด้านการปกป้องและจัดสรรเวลาเรียนเพื่อการลงมือปฏิบัติ ($r = .751$) รองลงมาคือด้านการส่งเสริมและยกระดับมาตรฐานวิชาการ ($r = .744$) ส่วนด้านที่มีความสัมพันธ์ต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลางคือด้านการพัฒนาและยกระดับหลักสูตรสมรรถนะ ($r = .698$) อยู่ในระดับปานกลาง

4. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อพยากรณ์ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครูโดยองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณขององค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครู

ตัวแปรพยากรณ์	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p	Tolerance	VIF
	b	Std.Error	Beta				
(ค่าคงที่)	0.620	0.141	-	4.412	.001***	-	-
1.การกำหนดพันธกิจ (X_1)	0.241	0.066	0.277	3.645	.001***	0.593	1.686
2.การพัฒนาและยกระดับหลักสูตรสมรรถนะ (X_2)	0.089	0.061	0.102	1.459	.146	0.585	1.710
3.การส่งเสริมและยกระดับมาตรฐานวิชาการ (X_3)	0.195	0.065	0.209	3.000	.003**	0.534	1.873
4.การสร้างบรรยากาศฯ (X_4)	0.144	0.060	0.161	2.400	.017*	0.580	1.724
5.การปกป้องและจัดสรรเวลาเรียนเพื่อการลงมือปฏิบัติ (X_5)	0.177	0.065	0.194	2.723	.007**	0.564	1.773
6.การนิเทศและประเมินผล (X_6)	0.213	0.064	0.244	3.328	.001***	0.606	1.650
$R = 0.785$ $R^2 = 0.616$ $R^2_{adj} = 0.603$ $F = 68.124$ $SE_{est} = 0.288$ $p = p < .001$ Durbin - Watson = 1.892							

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

จากตารางที่ 4 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารทั้ง 6 ด้าน สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครูได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีอำนาจพยากรณ์ร้อยละ 60.30 (R^2_{adj} = .603) เมื่อพิจารณาน้ำหนักอิทธิพลในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) พบว่ามี 5 ด้านที่สามารถพยากรณ์ได้อย่างมีนัยสำคัญ เรียงตามอิทธิพลจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการขับเคลื่อนพันธกิจวิชาการของสถานศึกษา (β = .277) ด้านการนิเทศเชิงพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพการสอน (β = .244) ด้านการส่งเสริมและยกระดับมาตรฐานวิชาการ (β = .209) ด้านการปกป้องและจัดสรรเวลาเรียนเพื่อการลงมือปฏิบัติ (β = .194) และด้านการสร้างและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ (β = .161) ตามลำดับ ส่วนด้านการพัฒนาและยกระดับหลักสูตรสมรรถนะ ไม่สามารถพยากรณ์ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$Y' = 0.620 + 0.241X_1 + 0.089X_2 + 0.195X_3 + 0.144X_4 + 0.177X_5 + 0.213X_6$$

เมื่อ

Y' คือ ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคี

X_1 คือ ด้านการขับเคลื่อนพันธกิจวิชาการของสถานศึกษา

X_2 คือ ด้านการพัฒนาและยกระดับหลักสูตรสมรรถนะ

X_3 คือ ด้านการส่งเสริมและยกระดับมาตรฐานวิชาการ

X_4 คือ ด้านการสร้างและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้

X_5 คือ ด้านการปกป้องและจัดสรรเวลาเรียนเพื่อการลงมือปฏิบัติ

X_6 คือ ด้านการนิเทศเชิงพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพการสอน

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Z'_Y = 0.277Z_1 + 0.102Z_2 + 0.209Z_3 + 0.161Z_4 + 0.194Z_5 + 0.244Z_6$$

เมื่อ

Z'_Y คือ คะแนนมาตรฐานของประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคี

Z_1 คือ ด้านการเตรียมความพร้อมการจัดการเรียนรู้ร่วม

Z_2 คือ ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อการฝึกอาชีพ

Z_3 คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นสมรรถนะอาชีพ

Z_4 คือ ด้านการนิเทศและประสานการฝึกอาชีพ

Z_5 คือ ด้านการวัดและประเมินผลสมรรถนะวิชาชีพตามสภาพจริง

อภิปรายผล

1. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรังในภาพรวมอยู่ในระดับดี โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการนิเทศเชิงพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพการสอน ผลดังกล่าวสะท้อนบริบทเฉพาะของอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีที่ต้องอาศัยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับสถานประกอบการ ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องแสดงบทบาทเชิงรุกในการนิเทศ กำกับ ติดตามอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ภาคเอกชนว่าการจัดการฝึกอาชีพเป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Hallinger, P. & Murphy, J. และ Hallinger, P. ที่พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นพฤติกรรมเชิงระบบที่มุ่งเน้นการเข้าไปมีส่วนร่วมในการนิเทศการสอนอย่างใกล้ชิด มากกว่าการปฏิบัติภารกิจด้านธุรการทั่วไป (Hallinger, P. & Murphy, J., 1985); (Hallinger, P., 2011) อย่างไรก็ตาม พบว่าด้านการขับเคลื่อนพันธกิจวิชาการของสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยต่ำสุด สะท้อนช่องว่างเชิงระบบที่ผู้บริหารยังต้องยกระดับบทบาทจากการบริหารเชิงธุรการไปสู่การขับเคลื่อนพันธ

กิจเชิงยุทธศาสตร์ที่สอดรับกับมาตรฐานอาชีพและพลวัตของตลาดแรงงาน เพื่อให้ครูมีกรอบทิศทางที่ชัดเจนในการจัดทำแผนการฝึกอาชีพร่วมกับสถานประกอบการ ผลการวิจัยสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วลัยลักษณ์ แก้วชะฎา และคณะ ที่พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการโดยรวมอยู่ในระดับดีถึงดีมาก (วลัยลักษณ์ แก้วชะฎา และคณะ, 2569) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ โกวิท บุญด้วง และคณะ ที่พบผลในทิศทางเดียวกัน (โกวิท บุญด้วง และคณะ, 2564)

2. ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครู

ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของครูในภาพรวมอยู่ในระดับดี โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการวัดและประเมินผลสมรรถนะตามสภาพจริง รองลงมาคือด้านการนิเทศและประสานการฝึกอาชีพ ผลดังกล่าวสะท้อนเจตนารมณ์ของมาตรฐานการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี พ.ศ. 2567 ที่กำหนดให้การวัดและประเมินผลเป็นการประเมินตามสภาพจริงร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2567) ประกอบกับนโยบายยกระดับอัตราการมีงานทำของผู้สำเร็จการศึกษา ทำให้ครูต้องให้ความสำคัญกับการตรวจสอบหลักฐานการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับแนวคิดของ ทิศนา แขมมณี ที่พบว่า การประเมินที่มีประสิทธิภาพต้องประเมินจากพฤติกรรมการปฏิบัติงานจริงในบริบทการทำงาน (ทิศนา แขมมณี, 2566) ในทางกลับกัน ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อการฝึกอาชีพมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด สะท้อนให้เห็นว่าการออกแบบหลักสูตรฐานสมรรถนะร่วมกัน (Co - Design) ระหว่างครูกับผู้เชี่ยวชาญในสถานประกอบการที่เป็น SMEs ส่วนใหญ่ยังเป็นจุดอ่อนที่ต้องได้รับการพัฒนาให้สอดรับกับวงจรการผลิตจริง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จิรสุดา นุชสุวรรณ และพัชรา เสนเกตุ ที่พบว่า ระบบทวิภาคีสมรรถนะสูงส่งผลให้อัตราการได้งานทำอยู่ในระดับสูง (จิรสุดา นุชสุวรรณ และพัชรา เสนเกตุ, 2567) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ราตรีสวัสดิ์ ธนานันต์ ที่พบผลในทำนองเดียวกัน (ราตรีสวัสดิ์ ธนานันต์, 2567)

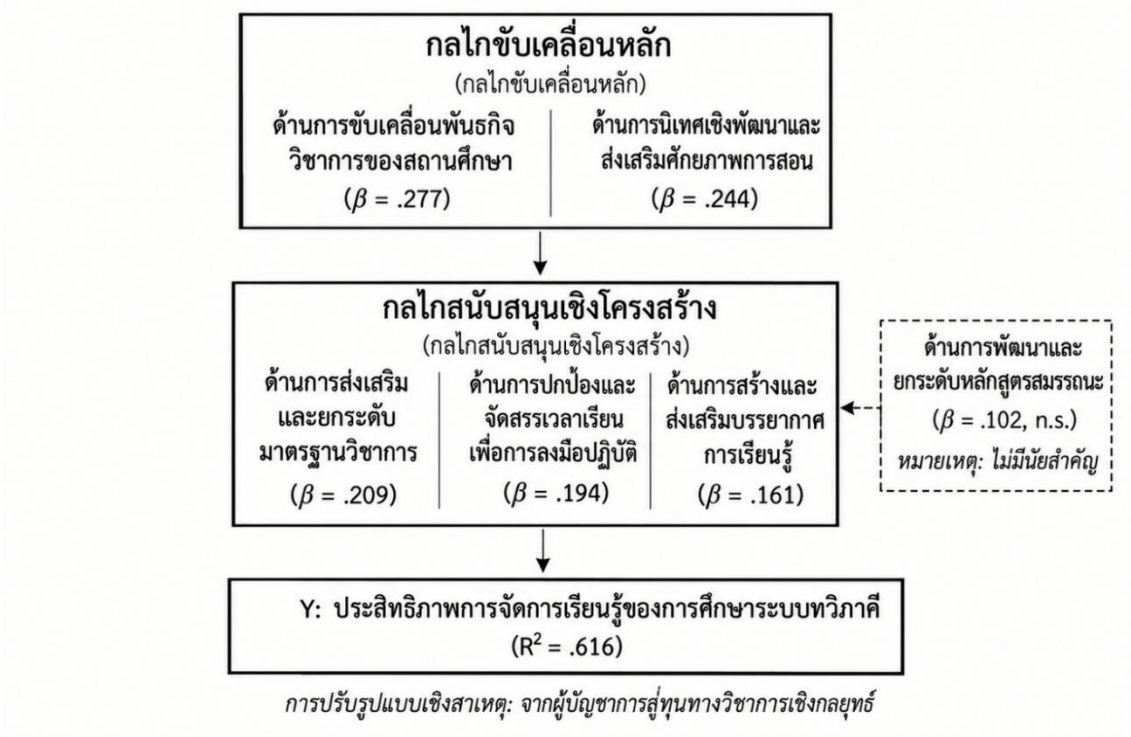
3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการกับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีอำนาจพยากรณ์ร้อยละ 61.60 ผลการวิจัยยืนยันเชิงประจักษ์ว่าภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นปัจจัยเชิงยุทธศาสตร์ต้นทางในการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครูทวิภาคี โดยเฉพาะเมื่อผู้บริหารแสดงบทบาทด้านการปกป้องเวลาเรียนและด้านการส่งเสริมมาตรฐานวิชาการ จะส่งผลให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะอาชีพได้อย่างเต็มศักยภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Hallinger, P. และ Hoy, W. K. & Miskel, C. G. ที่พบว่า ภาวะผู้นำส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ผ่านตัวแปรคั่นกลางคือครูผู้สอน (Hallinger, P., 2011); (Hoy, W. K. & Miskel, C. G., 2013) ผลการวิจัยนี้สอดรับกับงานวิจัยของ วิทยา ศรีอินทร์ และศิลป์ชัย สุวรรณมณี ที่พบความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงมากระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (วิทยา ศรีอินทร์ และศิลป์ชัย สุวรรณมณี, 2567) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ญาราภรณ์ แสงสุระ และสรรฤดี ดีปู่พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกและส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานการสอนของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ญาราภรณ์ แสงสุระ และสรรฤดี ดีปู่, 2568) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Jamalullail, A. et al. ที่พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับผลการปฏิบัติงานของครูอาชีวศึกษา (Jamalullail, A. et al., 2021) รวมถึงสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Cabreros, B. S. พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการยกระดับคุณภาพการบริการและการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยทำหน้าที่เป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญที่ช่วยส่งเสริมสมรรถนะและการปฏิบัติงานของบุคลากรในบริบทของการอาชีวศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด (Cabreros, B. S., 2023) ในมิติทางทฤษฎี ข้อค้นพบนี้ตอกย้ำแนวคิดของ Liu, S. & Hallinger, P. ที่ระบุว่า ผู้บริหารที่สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ครูจะก่อให้เกิดพลวัตเชิงระบบที่เกื้อหนุนกันระหว่างภาวะผู้นำและประสิทธิภาพการสอนได้อย่างยั่งยืน (Liu, S. & Hallinger, P. , 2018)

4. การพยากรณ์ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ด้วยภาวะผู้นำทางวิชาการ

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการทั้ง 6 ด้าน สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีอำนาจพยากรณ์ร้อยละ 60.30 ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนเชิงประจักษ์ว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการมิได้เป็นเพียงคุณลักษณะเฉพาะตัวของผู้บริหารเท่านั้น หากแต่เป็นปัจจัยเชิงเหตุทางวิชาการที่มีอิทธิพลขับเคลื่อนโดยตรงต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูทวิภาคี เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าตัวพยากรณ์ที่ดีที่สุดคือ ด้านการขับเคลื่อนพันธกิจวิชาการของสถานศึกษา รองลงมาคือด้านการนิเทศเชิงพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพการสอน และด้านการส่งเสริมและยกระดับมาตรฐานวิชาการ ตามลำดับ สอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำทางวิชาการของ Hallinger, P. & Murphy, J. ที่พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นพฤติกรรมเชิงระบบที่มุ่งเน้นการกำหนดพันธกิจที่ชัดเจนและการนิเทศการสอนอย่างใกล้ชิด (Hallinger, P. & Murphy, J., 1985) ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องอย่างยิ่งกับงานวิจัยของ กมลชนก ธงทอง และนันทิยา น้อยจันทร์ ที่ระบุว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นตัวแปรพยากรณ์ที่มีประสิทธิภาพสูง โดยเฉพาะมิติด้านการกำหนดพันธกิจและการนิเทศการสอน (กมลชนก ธงทอง และนันทิยา น้อยจันทร์, 2568)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 ส่วนแบบจำลองความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการ (เพื่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระบบทวิภาคี)

ตัวแบบ เชิงสาเหตุภาวะผู้นำทางวิชาการเพื่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคี CALM - DVE (Causal Academic Leadership Model for Dual Vocational Education Efficiency) แสดงกลไกเชิงสาเหตุ 2 ระดับ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ประกอบด้วย 1) กลไกขับเคลื่อนหลัก (Core Driving Mechanism) ได้แก่ ด้านการขับเคลื่อนพันธกิจวิชาการของสถานศึกษา และด้านการนิเทศเชิงพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพการสอน 2) กลไกสนับสนุนโครงสร้าง (Structural Support Mechanism) ได้แก่ ด้านการส่งเสริมและยกระดับมาตรฐานวิชาการ ด้านการปกป้องและจัดสรรเวลาเรียน

เพื่อการลงมือปฏิบัติ และด้านการสร้างและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ โดยทั้ง 5 ตัวแปรสามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 61.60 สำหรับด้านการพัฒนาและยกระดับหลักสูตรสมรรถนะ พบว่าไม่สามารถพยากรณ์ได้อย่างมีนัยสำคัญ สะท้อน Paradigm Shift จากผู้สั่งการ (Commander) สู่ทุนวิชาการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Academic Capital)

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโดยรวมอยู่ในระดับดี โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการนิเทศเชิงพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพการสอน รองลงมาคือด้านการสร้างและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ และต่ำสุดคือด้านการขับเคลื่อนพันธกิจวิชาการของสถานศึกษา 2) ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ทวิภาคีโดยรวมอยู่ในระดับดี สูงสุดคือด้านการวัดและประเมินผลสมรรถนะตามสภาพจริง รองลงมาคือด้านการนิเทศและประสานการฝึกอาชีพ และต่ำสุดคือด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อการฝึกอาชีพ 3) มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ($r = .785$, $p<.01$) โดยคู่ความสัมพันธ์ที่โดดเด่นคือด้านการปกป้องและจัดสรรเวลาเรียนเพื่อการลงมือปฏิบัติ ($r = .751$) และด้านการส่งเสริมและยกระดับมาตรฐานวิชาการ ($r = .744$) และ 4) ภาวะผู้นำทั้ง 6 ด้านร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001 โดยมีอำนาจพยากรณ์ร้อยละ 60.30 ($R^2adj = .603$) ตัวพยากรณ์ที่ดีที่สุดคือด้านการขับเคลื่อนพันธกิจวิชาการของสถานศึกษา รองลงมาคือด้านการนิเทศเชิงพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพการสอน และด้านการส่งเสริมและยกระดับมาตรฐานวิชาการ ส่วนด้านการพัฒนาและยกระดับหลักสูตรสมรรถนะไม่สามารถพยากรณ์ได้อย่างมีนัยสำคัญ สำหรับข้อเสนอแนะในการนำผลไปใช้ สำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรังควรกำหนดนโยบายให้ผู้บริหารจัดทำแผนยุทธศาสตร์ทวิภาคีร่วมกับสถานประกอบการเป็นลายลักษณ์อักษร สื่อสารพันธกิจผ่านเวทีประชุมร่วมอย่างน้อยภาคเรียนละครั้งและกำหนดเป็นตัวชี้วัดผลงานผู้บริหาร ส่งเสริมให้ครูออกแบบการเรียนรู้ร่วมกับครูฝึกโดยบูรณาการสมรรถนะอาชีพกับงานจริงและอบรมการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้อิงสมรรถนะที่ยืดหยุ่นตามบริบท SMEs บริหารเวลาเรียนให้ยืดหยุ่นสอดคล้องกับวงจรการผลิตของสถานประกอบการและป้องกันกิจกรรมอื่นรบกวนเวลาฝึกปฏิบัติ และนำ 5 ด้านที่พยากรณ์ได้จำแนกเป็น 2 กลุ่มไปขับเคลื่อน คือกลุ่มขับเคลื่อนหลัก ได้แก่ ด้านการขับเคลื่อนพันธกิจฯ ควรทำ MOU เชิงยุทธศาสตร์ และด้านการนิเทศเชิงพัฒนา ควรสร้างระบบ Coaching โดยให้ครูฝึกมีส่วนร่วมนิเทศ และกลุ่มสนับสนุน ได้แก่ ด้านมาตรฐานวิชาการให้ประเมินสมรรถนะตามสภาพจริง ด้านการปกป้องเวลาเรียนและด้านบรรยากาศการเรียนรู้ให้สนับสนุน PLC ระหว่างครูและครูฝึก ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปควรวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อถอดบทเรียนสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสถานศึกษาต่างขนาดและบริบท ศึกษาตัวแปรส่งผ่าน เช่น ความเชื่อมั่นของครูและวัฒนธรรมองค์กร และนำตัวแบบ 5 ด้านไปพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมผู้บริหารทวิภาคีให้ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กมลชนก ธงทอง และนันทิยา น้อยจันทร์. (2568). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1. วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์, 10(3), 247-261.

กาญจนา วัฒนแผลง และคณะ. (2568). การดำเนินงานของสถานศึกษาอาชีวศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดตรัง. วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี, 21(4), 73-85.

โกวิท บุญด้วง และคณะ. (2564). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดนครสวรรค์. วารสารวิจัยวิชาการ, 4(3), 125-136.

จิรสุดา นุชสุวรรณ และพัชรา เสนเกตุ. (2567). การบริหารจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของสถานศึกษาสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1. วารสารการอาชีวศึกษา, 11(2), 117-128.

ญาราภรณ์ แสงสุระ และสรรฤดี ดีปู่. (2568). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7. วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย (สพท.), 7(3), 1-14.

ทิศนา แขมมณี. (2566). หลักการและรูปแบบการพัฒนาทักษะและสมรรถนะ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เรียกใช้เมื่อ 24 มีนาคม 2569 จาก https://www.car.chula.ac.th/display7.php?bib=2342514

ราตรีสวัสดิ์ ธนานันต์. (2567). การพัฒนาระบบมาตรฐานการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีสมรรถนะสูงเพื่อพัฒนาอาชีวศึกษาประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. วารสารศิลปศาสตร์และอุตสาหกรรมบริการ, 7(1), 1-15.

วลัยลักษณ์ แก้วชะฎา และคณะ. (2569). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 16 (หน้า 263). นครศรีธรรมราช: วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้.

วิทยา ศรีอินทร์ และศิลป์ชัย สุวรรณมณี. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 1. วารสารการบริหารและนิเทศการศึกษา, 15(3), 261-277.

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2567). แนวปฏิบัติจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี พ.ศ. 2567. สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. เรียกใช้เมื่อ 27 มีนาคม 2569 จาก https://online.anyflip.com/bgbd/kxur/mobile/index.html

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2566). สภาวะการศึกษาไทย ปี 2565/2566. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. เรียกใช้เมื่อ 27 มีนาคม 2569 จาก http://backoffice.onec.go.th/uploads/Book/2162-file.pdf

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก หน้า 1 (13 ตุลาคม 2561).

Cabreros, B. S. (2023). 21st Century Instructional Leadership and Strategic Management of Technical Vocational Education and Training Programs. Journal of Technical Education and Training, 15(2), 33-49.

Hallinger, P. & Murphy, J. (1985). Assessing the instructional management behavior of principals. Elementary School Journal, 86(2), 217-247.

Hallinger, P. (2011). Leadership for learning: Lessons from 40 years of empirical research. Journal of Educational Administration, 49(2), 125-142.

Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2013). Educational administration: Theory, research, and practice. (9th ed.). New York: McGraw-Hill.

Jamalullail, A. et al. (2021). Vocational headmasters' instructional leadership and its relationship with teachers performance. Universal Journal of Educational Research, 9(5), 1102-1115.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

Liu, S. & Hallinger, P. (2018). Principal instructional leadership, teacher self-efficacy, and teacher professional learning in China: Testing a mediated-effects model. Educational Administration Quarterly, 54(4), 543-582.

บทความวิจัย

สภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทในการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC ZERO DROPOUT กรณีศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1*

CURRENT STATUS, PROBLEMS, AND CONTEXT IN DRIVING THE OBEC ZERO DROPOUT POLICY: A CASE STUDY OF NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

สุวิทย์ ดาวังปา
Suwit Dawangpa
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 นครศรีธรรมราช ประเทศไทย
Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 1, Nakhon Si Thammarat, Thailand
*Corresponding author E-mail: suwitdawangpa@gmail.com
Tel: 085-664-5940

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิจากระบบสารสนเทศร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลัก 16 คน ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา บุคลากรกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้รับผิดชอบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยคัดเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนด ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบัน จากนักเรียนทั้งหมด 18,795 คน มีสถานศึกษาคัดกรองนักเรียนครบทุกคน ร้อยละ 12.15 คัดกรองบางส่วน ร้อยละ 34.58 และยังไม่คัดกรอง ร้อยละ 53.27 กลุ่มที่ได้รับการคัดกรองพบเสี่ยงด้านเศรษฐกิจร้อยละ 19.82 และสุขภาพจิตร้อยละ 17.14 แต่นักเรียนกลุ่มเสี่ยงได้รับการช่วยเหลือเพียงร้อยละ 1.89 2) ปัญหาสำคัญ คือ การย้ายถิ่นตามผู้ปกครองโดยไม่แจ้งสถานศึกษา ระยะเวลาเปิดระบบคัดกรองค่อนข้างสั้น และผู้ปกครองไม่ยอมรับความบกพร่องของบุตรหลาน และ 3) บริบทและความต้องการจำเป็น ผู้ให้ข้อมูลเสนอให้พัฒนาระบบ Dashboard แบบ Real-time แบ่งระดับสีความเสี่ยง ใช้กระบวนการ PLC ออนไลน์ และลงพื้นที่เยี่ยมบ้านร่วมกัน ควบคู่กับการชี้แนะ (Coaching) ผลสังเคราะห์ด้วยเทคนิค SOAR Analysis พบความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนานวัตกรรมการบริหารระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่เชื่อมโยงระบบเตือนภัยล่วงหน้า มาตรการป้องกันเชิงรุก และระบบกู้คืนสิทธิเด็กนอกระบบการศึกษาเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ การขับเคลื่อนนโยบายให้ประสบความสำเร็จ ควรปิดช่องว่างเชิงข้อมูล คือความไม่ครบถ้วนของการคัดกรอง ช่องว่างเชิงปฏิบัติการ คือ ความไม่ต่อเนื่องระหว่างการตรวจจับความเสี่ยงกับการช่วยเหลือ และช่องว่างเชิงการประสานงาน คือ การขาดกลไกเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: เด็กนอกระบบการศึกษา, การวิเคราะห์ SOAR, OBEC Zero Dropout

Abstract

This qualitative research aimed to analyze the current state, problems, and context of driving the OBEC Zero Dropout policy under the Nakhon Si Thammarat Primary Educational

* Received 4 October 2026; Revised 29 October 2026; Accepted 31 October 2026

Service Area Office 1. Data were analyzed from secondary information systems, in-depth interviews, and focus group discussions with 16 purposively selected key informants, comprising educational administrators, personnel from the Educational Promotion Group, school administrators, and teachers responsible for student support systems. The results revealed that: 1) Current state: Out of 18,795 students, only 12.15% of schools completed student screening, 34.58% screened partially, and 53.27% had not yet conducted screening. Among those screened, 19.82% were at risk economically and 17.14% mentally, but only 1.89% of at-risk students actually received assistance. 2) Key problems: Student migration following parents without notifying schools, limited screening periods, and parental denial of their children's difficulties. 3) Context and needs: Informants suggested developing a real-time risk-categorized dashboard, utilizing online PLC processes, conducting collaborative home visits, and implementing coaching. The SOAR Analysis synthesis indicated an urgent need to develop administrative innovations at the educational service area level that systematically link early warning systems, proactive preventive measures, and right-restoration mechanisms for out-of-school children. To achieve policy success, three critical gaps must be bridged: the data gap (incomplete screening), the practice gap (discontinuity between risk detection and assistance), and the coordination gap (lack of linking mechanisms among relevant agencies).

Keywords: Out-of-school children, SOAR Analysis, OBEC Zero Dropout

บทนำ

แผนยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 กำหนดยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยเน้นการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและการดูแลให้เด็กและเยาวชนทุกคนอยู่ในระบบการศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ (สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ มาตรา 28 ที่ประเทศไทยให้สัตยาบันตั้งแต่ พ.ศ. 2535 (United Nations, 1989) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 4 ขององค์การยูเนสโกที่มุ่งให้ทุกประเทศบรรลุการศึกษาที่มีคุณภาพและเท่าเทียมภายใน พ.ศ. 2573 (UNESCO, 2015) พันธกรณีดังกล่าวเป็นรากฐานสำคัญที่ผลักดันให้คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2567 ประกาศให้ Thailand Zero Dropout เป็นวาระแห่งชาติ มอบหมายให้ 12 กระทรวงบูรณาการลดจำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาให้เป็นศูนย์ภายในระยะเวลา 5 ปี ภายหลังพบว่าจากการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันระหว่างกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม มีเด็กและเยาวชนอายุ 3 - 18 ปี ที่ไม่ปรากฏในระบบการศึกษาของหน่วยงานที่จัดการศึกษาทั้ง 21 สังกัด มากถึง 1,025,514 คน (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2567)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ตอบสนองนโยบายดังกล่าวด้วยนโยบาย OBEC Zero Dropout กำหนดให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั้ง 245 แห่ง ขับเคลื่อนโครงการพาน้องกลับมาเรียน และโครงการพาน้องกลับมาเรียน นำการเรียนไปให้น้อง โดยใช้ระบบสารสนเทศการแนะแนวดูแลสุขภาพจิตนักเรียนและระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (HERO OBEC CARE) เป็นระบบสัญญาณเตือนภัยล่วงหน้า (Early Warning System) คัดกรองนักเรียนใน 6 มิติ ได้แก่ การเรียน สุขภาพกาย เศรษฐกิจ สวัสดิภาพ พฤติกรรม และสุขภาพจิต เพื่อป้องกันนักเรียนหลุดออกนอกระบบตั้งแต่ต้นทาง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567) อย่างไรก็ตาม ระบบเตือนภัยล่วงหน้าไม่ได้จบที่การคัดกรอง Davis, M. et al. และคณะที่ศึกษาการใช้ตัวชี้วัด

เตือนภัยล่วงหน้าในโรงเรียนมองว่า ระบบลักษณะนี้คือกระบวนการที่บุคลากรในโรงเรียน ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนเพื่อเฝ้าระวังกลุ่มเสี่ยง แล้วจัดมาตรการและทรัพยากรเข้าช่วยเหลือ การมีข้อมูลความเสี่ยงอย่างเดียวจึงยังไม่พอ (Davis, M. et al., 2013)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 รับผิดชอบสถานศึกษา 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อำเภอพระพรหม อำเภอลานสกา และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ พื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท ผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพแรงงานนอกระบบและเกษตรกร รายได้ครัวเรือนไม่มั่นคงจนต้องย้ายถิ่นฐานเพื่อประกอบอาชีพ ปัจจัยดังกล่าวเป็นความเสี่ยงสำคัญที่ทำให้นักเรียนมีแนวโน้มออกกลางคัน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1, 2567ข) ในปีการศึกษา 2567 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีสถานศึกษาในสังกัด 107 แห่ง นักเรียนรวม 18,795 คน ในปีการศึกษา 2568 จำนวนสถานศึกษาลดลงเหลือ 105 แห่ง และนักเรียนลดลงเหลือ 18,175 คน สะท้อนแนวโน้มการควบรวมสถานศึกษาขนาดเล็กและการลดลงของจำนวนนักเรียนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาผลการดำเนินงานคัดกรองผ่านระบบ HERO OBEC CARE ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2567 พบข้อมูลเชิงประจักษ์ที่น่ากังวล กล่าวคือ มีสถานศึกษาที่คัดกรองนักเรียนครบทุกคนเพียง 13 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 12.15 คัดกรองบางส่วน 37 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 34.58 และยังไม่ได้ดำเนินการคัดกรองเลยสูงถึง 57 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 53.27 ในจำนวนนักเรียนที่คัดกรองแล้วพบนักเรียนกลุ่มเสี่ยงด้านเศรษฐกิจ 3,725 คน คิดเป็นร้อยละ 19.82 และกลุ่มเสี่ยงด้านสุขภาพจิต 3,221 คน คิดเป็นร้อยละ 17.14 ของนักเรียนทั้งหมด แต่มีนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่ได้รับการช่วยเหลือเชิงประจักษ์เพียง 131 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 1.89 เมื่อเทียบกับฐานยอดรวมความเสี่ยงทั้งสองด้าน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1, 2567ก); (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1, 2567ค)

ข้อมูลเชิงประจักษ์ดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของ Davis, M. et al. ที่ว่าระบบเตือนภัยล่วงหน้าที่ขาดกลไกการช่วยเหลือที่เชื่อมโยงกัน จะไม่สามารถป้องกันการหลุดออกจากระบบได้จริง และยังเป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่ากลไกการบริหารจัดการในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ยังขาดความต่อเนื่องเชิงกระบวนการระหว่างการตรวจจับความเสี่ยง (ต้นทาง) กับการช่วยเหลือและป้องกันการหลุดออกนอกระบบ (ปลายทาง) (Davis, M. et al., 2013) จากการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ ยังไม่พบงานวิจัยที่วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทของการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout ในลักษณะที่เชื่อมโยงข้อมูลเชิงประจักษ์จากระบบสารสนเทศต้นทางเข้ากับมุมมองเชิงคุณภาพของผู้ปฏิบัติงานจริงในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการดำเนินการวิจัย เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทในการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 อันจะเป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์สำคัญสำหรับการออกแบบนวัตกรรมการบริหารจัดการระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชื่อมโยงกับสถานศึกษา เพื่อแก้ปัญหานักเรียนหลุดออกนอกระบบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทในการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งเป็นข้อมูลระดับทุติยภูมิ โดยเก็บรวบรวมจาก 1) ระบบสารสนเทศการแนะแนวดูแลสุขภาพจิตนักเรียนและระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (HERO OBEC CARE) ปีการศึกษา 2567 2) ข้อมูลนักเรียนจากระบบ OBEC Zero Dropout ปีการศึกษา 2567 3) ข้อมูลระบบ DMC (Data Management

Center) ปีการศึกษา 2567 และ 4) แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 วิเคราะห์ด้วยแบบวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data Analysis Form) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 16 คน คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารการศึกษา ต้องดำรงตำแหน่งผู้บริหารการศึกษา ไม่น้อยกว่า 2 ปี และมีประสบการณ์ในการบริหารกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา จำนวน 1 คน 2) บุคลากรกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา เป็นผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานความปลอดภัยในสถานศึกษา และนักจิตวิทยาโรงเรียนประจำสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา ไม่น้อยกว่า 1 ปี จำนวน 3 คน 3) ผู้บริหารสถานศึกษา ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา ไม่น้อยกว่า 2 ปี โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากขนาดโรงเรียน ประกอบด้วยโรงเรียนขนาดเล็กหรือกลาง จำนวน 4 แห่ง และโรงเรียนขนาดใหญ่หรือใหญ่พิเศษ จำนวน 2 แห่ง รวมเป็น 6 แห่ง จำนวน 6 คน และ 4) ครูผู้รับผิดชอบระบบ HERO OBEC CARE โดยปฏิบัติหน้าที่ครูแนะแนวหรือรับผิดชอบงานระบบสารสนเทศการแนะแนวดูแลสุขภาพจิตนักเรียนและระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (HERO OBEC CARE) ไม่น้อยกว่า 1 ปี เลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากขนาดโรงเรียน ประกอบด้วยโรงเรียนขนาดเล็กหรือกลาง จำนวน 4 แห่ง และโรงเรียนขนาดใหญ่หรือใหญ่พิเศษ จำนวน 2 แห่ง รวมเป็น 6 แห่ง จำนวน 6 คน เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกปลายเปิดที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured) มีแนวคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาการออกกลางคัน แนวทางการดำเนินงานเชิงรุกในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยง และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนานวัตกรรมเพื่อขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout โดยแยกชุดคำถามออกเป็น 2 ฉบับ ได้แก่ สำหรับผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 และผู้บริหารสถานศึกษา และสำหรับบุคลากรกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษาและครูผู้รับผิดชอบระบบสารสนเทศการแนะแนวดูแลสุขภาพจิตนักเรียนและระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (HERO OBEC CARE) ผ่านการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ค่า IOC เฉลี่ย ≥ 0.60 ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้บันทึกภาคสนาม (Field Note) และบันทึกเสียงการสนทนาโดยได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลทุกราย รวมทั้งสร้างฉันทามติตามกรอบ SOAR Analysis ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยมีผู้เข้าร่วมประกอบด้วยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 16 คนเช่นเดียวกับการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา บุคลากรกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้รับผิดชอบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสังกัด เพื่อให้ได้มุมมองที่รอบด้านและสะท้อนบริบทการปฏิบัติงานจริงในทุกระดับ ทั้งนี้ ในกระบวนการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ออกแบบให้เชื่อมโยงและต่อยอดจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้จัดส่งรายงานสภาพเบื้องต้นจากข้อมูลทุติยภูมิให้ผู้เข้าร่วมศึกษาล่วงหน้า จากนั้นในวันประชุม ผู้วิจัยได้นำ ประเด็นสาระสำคัญและข้อค้นพบที่สกัดได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก มานำเสนอต่อที่ประชุม เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มเดิมได้ร่วมกันตรวจสอบความถูกต้อง สะท้อนความคิดเห็น และขยายความประเด็นปัญหาเชิงลึกที่พบจากการสัมภาษณ์รายบุคคลให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เมื่อผู้เข้าร่วมทบทวนข้อมูลและตรวจสอบสาระสำคัญร่วมกันแล้ว ผู้วิจัยได้นำกรอบ SOAR Analysis มาใช้เป็นเครื่องมือระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างฉันทามติ โดยให้ผู้เข้าร่วมร่วมกันจำแนกและวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ออกเป็น 4 มิติ ได้แก่ จุดแข็ง (Strengths) โอกาส (Opportunities) แรงบันดาลใจ (Aspirations) และผลลัพธ์ที่วัดได้ (Results) ซึ่งข้อมูลชุดนี้ถูกนำไปใช้เป็นกรอบฐานรากสำคัญในการออกแบบนวัตกรรมเพื่อขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout ต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จำแนกและจัดกลุ่มประเด็น (Coding and Categorizing) แล้วนำผลที่ได้ทั้งจากข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลเชิงคุณภาพเข้าสู่

กระบวนการสนทนากลุ่มเพื่อสร้างฉันทามติร่วมกันด้วยเทคนิค SOAR Analysis ซึ่งพิจารณา 4 องค์ประกอบ ได้แก่ จุดแข็ง (Strengths) โอกาส (Opportunities) แรงบันดาลใจ (Aspirations) และผลลัพธ์ที่วัดได้ (Results) เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนานวัตกรรมการบริหารต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทในการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 นำเสนอผลตามลำดับ ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของการขับเคลื่อนนโยบาย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2567 จากนักเรียนในสังกัดทั้งหมด 18,795 คน ในสถานศึกษา 107 แห่ง พบว่า สถานศึกษาที่สามารถคัดกรองนักเรียนได้ครบทุกคนตามระบบ HERO OBEC CARE มีเพียง 13 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 12.15 สถานศึกษาที่คัดกรองได้บางส่วนมี 37 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 34.58 และสถานศึกษาที่ยังไม่ได้เริ่มดำเนินการคัดกรองเลยมีมากถึง 57 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 53.27 ของสถานศึกษาทั้งหมด ในจำนวนนักเรียนที่ได้รับการคัดกรองแล้วพบนักเรียนกลุ่มเสี่ยงด้านเศรษฐกิจ 3,725 คน คิดเป็นร้อยละ 19.82 และกลุ่มเสี่ยงด้านสุขภาพจิต 3,221 คน คิดเป็นร้อยละ 17.14 ของนักเรียนทั้งหมด แต่มีนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่ได้รับการช่วยเหลืออย่างเป็นรูปธรรมเพียง 131 คน คิดเป็นร้อยละ 1.89 เท่านั้น เมื่อพิจารณาเทียบกับฐานนักเรียนกลุ่มเสี่ยงรวมทั้งสองด้าน

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกับข้อมูลเชิงประจักษ์ข้างต้น ผู้บริหารสถานศึกษาให้ข้อมูลว่า โรงเรียนมอบหมายให้ครูประจำชั้นและครูแนะแนวร่วมกันสำรวจและค้นหาเด็กที่ตกหล่นหรือขาดเรียนบ่อย เพื่อวิเคราะห์สาเหตุเชิงลึก เช่น ปัญหาความยากจน ครอบครัว หรือสุขภาพ โดยใช้ข้อมูลจากระบบ HERO OBEC CARE เป็นฐานร่วมกับการสำรวจเพิ่มเติม เพื่อคัดกรองและวางแผนช่วยเหลือเป็นรายบุคคล ดังสะท้อนจากผู้ให้ข้อมูลว่า

“โรงเรียนเราให้ครูประจำชั้นจับคู่กับครูแนะแนวเลย พอเห็นตัวเลขเด็กขาดเรียนบ่อยในระบบ HERO OBEC CARE เราจะไม่รอ ชวนกันลงไปดูถึงบ้านว่าเกิดอะไรขึ้นเพื่อค้นหาปัญหาที่แท้จริง เช่น ฐานะยากจน ปัญหาสุขภาพ หรือปัญหากรอบครอบครัว พอเห็นของจริงเราถึงจะจัดความช่วยเหลือช่วยเขาได้ตรงจุดและรวดเร็วที่สุด”

(ผู้บริหารสถานศึกษา, การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทในการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout, 2568ก)

“ทุกครั้งที่เราลงพื้นที่ เป้าหมายร่วมกันของเราคือ จะมีวิธีการอย่างไรที่จะค้นหาสาเหตุที่แท้จริง และช่วยเหลือนักเรียนของเราให้กลับมาเรียนเหมือนเดิม แต่หลาย ๆ ครั้งเราพบว่า ปัญหามีความซับซ้อน โดยเฉพาะในครอบครัวที่อยู่ในแหล่งการระบาดของสิ่งเสพติด การบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายจึงต้องรอบคอบมากขึ้น เพื่อความปลอดภัยของนักเรียน ครู และผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด” (ครู, 2568)

ขณะที่บุคลากรผู้รับผิดชอบระบบสารสนเทศระบุว่า ระบบ HERO OBEC CARE ช่วยลดความซ้ำซ้อนในการบันทึกข้อมูลเมื่อเทียบกับระบบเดิม เนื่องจากข้อมูลมีการเชื่อมโยงกันและสามารถสรุปภาพรวมของโรงเรียนพร้อมแยกรายด้านให้ทันที โดยครูไม่ต้องจัดทำกราฟด้วยตนเอง

“ที่ผ่านมาการคัดกรองนักเรียนเพื่อค้นหาปัญหาหรือสาเหตุต่าง ๆ โรงเรียนต้องดำเนินการกับเครื่องมือที่หลากหลายรูปแบบ และมีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน รวมทั้งขาดความชำนาญในการใช้เครื่องมือคัดกรองดังกล่าว แต่ระบบ Hero OBEC Care ช่วยอำนวยสะดวก ลดขั้นตอนการทำได้เยอะมาก ในส่วนของเขตพื้นที่การศึกษา เราก็สามารถติดตาม สรุปภาพรวมข้อมูลในระดับสำนักงานได้ง่ายขึ้น” (บุคลากรกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา, 2568)

“ขอยอมรับตรงๆ ว่ากระบวนการคัดกรองนักเรียน เราไม่ได้มีความเชี่ยวชาญขนาดนั้น เป็นเพียงคุณครูที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งก็พยายามหาความรู้ในเครื่องมือต่าง ๆ แต่ระบบ Hero OBEC Care เข้าช่วยจัดการงานต่าง ๆ ได้เยอะมาก โดยเฉพาะการสรุปรายงานเสนอผู้บริหาร ช่วยได้เยอะมากจริง ๆ” (ครู, 2568)

“กระบวนการกำกับติดตามผ่านระบบ Coaching ที่เขตพื้นที่ให้ความสำคัญ เป็นเรื่องที่ดีมาก เพราะโรงเรียนไม่รู้โดดเดี่ยว แต่มีเขตพื้นที่การร่วมคิด ร่วมทำ แต่สิ่งสำคัญคือ ประเด็นในการให้ความช่วยเหลือต้องไม่ซ้ำซ้อนและสร้างภาระงานเพิ่มเติม” (ครู, 2568)

ส่วนบุคลากรในโรงเรียนขนาดกลางให้ข้อมูลว่าการคัดกรองไม่ใช่เรื่องยาก เพราะครูคุ้นเคยกับการกรอกข้อมูลนักเรียนยากจนอยู่แล้ว แต่ยอมรับว่าเด็กในโรงเรียนของตนมีความเสี่ยงไม่รุนแรงเมื่อเทียบกับกลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสในพื้นที่อื่น

“การคัดกรองนักเรียนไม่ใช่เรื่องยาก แต่สิ่งสำคัญคือ ใจของคุณครูที่พร้อมที่จะเรียนรู้และคัดกรองเพื่ออยากรู้ อยากช่วยนักเรียนจริง ๆ ที่ผ่านมาเราพบว่า เด็กนักเรียนเราไม่ค่อยมีปัญหา ถ้าเทียบกับการที่เราได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนกับครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาแห่งอื่น”

(ผู้บริหารสถานศึกษา, การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทในการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout, 2568ข)

2. ปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนนโยบาย จากการสัมภาษณ์เชิงลึก สามารถสังเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคสำคัญได้ 4 ประเด็น ดังนี้

2.1 การย้ายถิ่นฐานของครอบครัว ผู้บริหารสถานศึกษาให้ข้อมูลตรงกันว่าปัจจัยหลักที่ทำให้นักเรียนหลุดจากระบบคือการย้ายถิ่นตามผู้ปกครองที่ไปรับจ้างในพื้นที่อื่นโดยไม่แจ้งโรงเรียน โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กปฐมวัยถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เนื่องจากผู้ปกครองไม่มีผู้ดูแลเด็กและอาจมองว่าการเรียนในช่วงวัยนี้ยังไม่สำคัญเท่าที่ควร สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจของพื้นที่ที่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพแรงงานนอกระบบและเกษตรกร

2.2 ข้อจำกัดด้านระยะเวลาและความพร้อมของระบบเทคโนโลยี บุคลากรผู้รับผิดชอบระบบสารสนเทศให้ข้อมูลว่าระบบมักล่มหรือค้างในช่วงใกล้หมดเขตการคัดกรอง และระยะเวลาในการเปิดระบบสั้นเกินไป เมื่อเทียบกับจำนวนนักเรียนที่ต้องคัดกรอง ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงระบบที่ทำให้สถานศึกษาจำนวนมากไม่สามารถคัดกรองนักเรียนได้ครบทุกคนภายในกำหนดเวลา

2.3 การไม่ยอมรับของผู้ปกครอง พบว่า ผู้ปกครองบางส่วนไม่ยอมรับลักษณะความบกพร่องของบุตรหลาน ทำให้สถานศึกษาไม่สามารถคัดกรองเด็กกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษเข้าสู่ระบบการดูแลช่วยเหลือได้อย่างครบถ้วน หรือหากทำได้ก็ค่อนข้างใช้เวลานานเกินความจำเป็น

2.4 ภาระงานและช่องว่างระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติ ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่า แม้ระบบเตือนภัยล่วงหน้าจะทำงานได้ดีในการตรวจจับความเสี่ยง แต่ช่องว่างสำคัญอยู่ที่ขั้นตอนหลังการคัดกรอง กล่าวคือ ขาดกลไกเชื่อมต่อที่ชัดเจนระหว่างข้อมูลความเสี่ยงกับการช่วยเหลือจริง ซึ่งสอดคล้องกับตัวเลขนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่ได้รับการช่วยเหลือจริงเพียงร้อยละ 1.89 ดังที่ปรากฏในข้อมูลเชิงประจักษ์

3. บริบทและความต้องการจำเป็นในการพัฒนา ผู้ให้ข้อมูลเสนอความต้องการสนับสนุนจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาไว้อย่างสอดคล้องกันหลายประเด็น ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาต้องการให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร่วมลงพื้นที่เยี่ยมบ้านกับสถานศึกษา ฝ่ายปกครอง และสาธารณสุข เพื่อแสดงให้ผู้ปกครองเห็นว่าทุกฝ่ายให้ความสำคัญกับการศึกษาของบุตรหลาน ซึ่งเชื่อว่าจะช่วยให้เด็กกลับเข้าสู่ระบบได้จริง ขณะเดียวกันผู้ให้ข้อมูลเห็นตรงกันว่าระบบติดตามควบคุมข้อมูล (Dashboard) ที่แบ่งระดับสี เขียว เหลือง แดง เป็นประโยชน์ในการกำหนดเกณฑ์เฝ้าระวัง และหากสามารถแสดงผลแบบ Real-time ครอบคลุมสถานศึกษาทั้ง 107 แห่ง จะช่วยให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาติดตามกำกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงได้ทันท่วงที

ด้านกระบวนการพัฒนาบุคลากร ผู้ให้ข้อมูลเสนอให้มีกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ในรูปแบบออนไลน์ เพื่อให้ครูได้แลกเปลี่ยนแนวทางการแก้ไขปัญหาและวิธีการใหม่ ๆ ระหว่างสถานศึกษาในเครือข่าย ให้การทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สำหรับกระบวนการชี้แนะทางการศึกษา (Coaching) จาก

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มองว่าไม่เป็นภาระ แต่มองว่าการแจ้งข้อมูลที่เปลี่ยนแปลงและช่วยอัปเดตสถานการณ์ให้เป็นปัจจุบันคือสิ่งจำเป็น แต่ไม่ควรเป็นการให้ข้อเสนอแนะ (Coaching) ที่ซ้ำซ้อนในประเด็นเดิม และมีความเห็นว่าสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมกำกับติดตาม เป็นการช่วยกันดูแล มิใช่การก้าวล่วงการทำงานของสถานศึกษา

4. ผลการสังเคราะห์ SOAR Analysis ผลการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์และข้อมูลเชิงคุณภาพร่วมกับการสนทนากลุ่มด้วยเทคนิค SOAR Analysis สรุปได้ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการสังเคราะห์ SOAR Analysis สภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทในการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

จุดแข็ง (Strengths)	**โอกาส (Opportunities)**
- สถานศึกษามีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มอบหมายบทบาทครูประจำชั้นและครูแนะแนวชัดเจน - ระบบ HERO OBEC CARE ลดความซ้ำซ้อนของการบันทึกข้อมูลและช่วยสรุปภาพรวมความเสี่ยงอัตโนมัติ - ครูมีความคุ้นเคยกับการกรอกข้อมูลนักเรียนกลุ่มเสี่ยงด้านเศรษฐกิจอยู่เดิม - ผู้บริหารสถานศึกษามีทัศนคติเชิงบวกต่อกระบวนการ Coaching และการกำกับติดตามจากเขตพื้นที่	- ความก้าวหน้าของระบบติดตามควบคุมข้อมูล (Dashboard) ที่สามารถพัฒนาสู่การแสดงผลแบบ Real-time - ความพร้อมของบุคลากรในการทำ PLC ออนไลน์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย - ภาคีเครือข่าย เช่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง สาธารณสุข พร้อมร่วมลงพื้นที่เยี่ยมบ้าน - นโยบายระดับชาติ (Thailand Zero Dropout) ให้ความสำคัญและจัดสรรทรัพยากรสนับสนุนต่อเนื่อง
แรงบันดาลใจ (Aspirations)	**ผลลัพธ์ที่วัดได้ (Results)**
- ต้องการระบบที่เชื่อมโยงข้อมูลเตือนภัยล่วงหน้ากับกลไกช่วยเหลือจริงอย่างไร้รอยต่อ - ต้องการขยายระยะเวลาและความเสถียรของระบบคัดกรองให้เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน - ต้องการกลไกเยี่ยมบ้านร่วมสหวิชาชีพที่เป็นระบบและต่อเนื่อง - ต้องการกระบวนการ Coaching และ PLC ที่ไม่ซ้ำซ้อนและตอบสนองความต้องการเฉพาะพื้นที่	- เพิ่มสัดส่วนสถานศึกษาที่คัดกรองนักเรียนครบร้อยละ 100 จากปัจจุบันร้อยละ 12.15 - ลดสัดส่วนสถานศึกษาที่ยังไม่ได้คัดกรองจากร้อยละ 53.27 ให้เหลือน้อยที่สุด - เพิ่มสัดส่วนนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่ได้รับการช่วยเหลือจริงจากร้อยละ 1.89 ให้สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ - ลดจำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาในพื้นที่ 4 อำเภออย่างยั่งยืน

เมื่อนำจุดแข็งและโอกาสมาพิจารณาร่วมกัน พบว่า ระบบ HERO OBEC CARE ที่ใช้งานอยู่แล้ว ประกอบกับทัศนคติเชิงบวกของผู้บริหารสถานศึกษาต่อกระบวนการ Coaching และการกำกับติดตามจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญที่พร้อมต่อยอดไปสู่โอกาสด้านการพัฒนาระบบติดตามควบคุมข้อมูล (Dashboard) แบบ Real-time และการขยายเครือข่ายภาคีสหวิชาชีพที่พร้อมร่วมลงพื้นที่เยี่ยมบ้าน กล่าวคือ ข้อมูลที่ระบบสรุปให้อัตโนมัติอยู่แล้ว สามารถยกระดับเป็น Dashboard แบบ Real-time ที่แบ่งระดับความเสี่ยงโดยใช้สีประกอบไม่ต้องเริ่มต้นสร้างระบบใหม่ ในขณะที่ทัศนคติเชิงบวกต่อการกำกับติดตามเป็นทุนทางสังคมที่ต่อยอดสู่กระบวนการ PLC ออนไลน์และการเยี่ยมบ้านร่วมสหวิชาชีพได้ทันที เส้นทางเชื่อมโยงนี้ตอบแรงบันดาลใจของผู้ให้ข้อมูลที่ต้องการระบบเชื่อมโยงข้อมูลเตือนภัยล่วงหน้ากับกลไกช่วยเหลือจริงอย่างไร้รอยต่อ และนำไปสู่ผลลัพธ์ที่วัดได้ ทั้งการเพิ่มสัดส่วนสถานศึกษาที่คัดกรองนักเรียนครบทุกคน การลดสัดส่วนสถานศึกษาที่ยังไม่ได้คัดกรอง และการเพิ่มสัดส่วนนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่ได้รับการช่วยเหลือจริง อย่างไรก็ตาม การจะเดินตามเส้นทางนี้ได้จริงต้องอาศัยการแก้ช่องว่างเชิงปฏิบัติ 3 ระดับที่ผลการวิจัยชี้ให้เห็น ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอเป็นกรอบวินิจฉัยในหัวข้อองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

อภิปรายผล

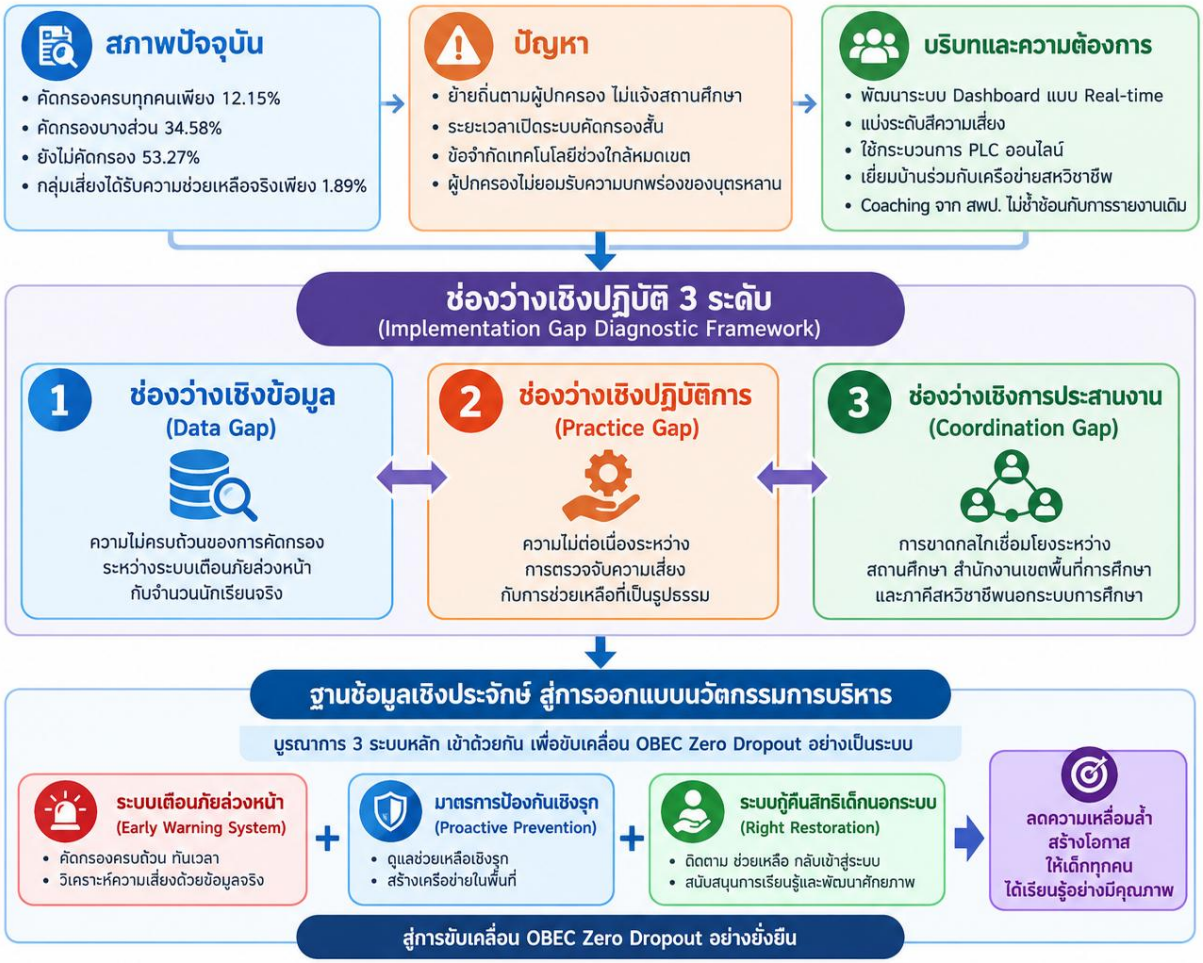
ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทในการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC ZERO DROPOUT กรณีศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 สามารถนำมาอภิปรายผลจำแนกตามประเด็นได้ดังนี้

1. ด้านสภาพปัจจุบันในการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout ผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษาในสังกัดเพียงร้อยละ 12.15 เท่านั้นที่สามารถคัดกรองนักเรียนได้ครบตามระบบ HERO OBEC CARE ขณะที่นักเรียนกลุ่มเสี่ยงได้รับการช่วยเหลือจริงเพียงร้อยละ 1.89 ผลดังกล่าวสอดคล้องและยืนยันข้อเสนอของ Davis, M. et al. ที่ระบุว่าระบบเตือนภัยล่วงหน้า (Early Warning System) จะมีประสิทธิผลจริงได้ก็ต่อเมื่อมีกลไกการเผชิญเหตุและช่วยเหลือ (Intervention) เชื่อมโยงโดยตรงกับสัญญาณเตือน (Davis, M. et al., 2013) ซึ่งในกรณีของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 พบว่า ระบบสามารถแจ้งเตือนได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังขาดกลไกช่วยเหลือที่เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ อันเป็นช่องว่างเชิงปฏิบัติ (Implementation Gap) ที่สอดคล้องกับกรอบตัวบ่งชี้สัญญาณเตือนล่วงหน้า (ABC Framework) ของ Balfanz, R. et al. ที่เน้นย้ำว่าการติดตามการมาเรียน (Attendance) พฤติกรรม (Behavior) และผลการเรียน (Course Performance) ต้องนำไปสู่การแทรกแซงเชิงรุกอย่างทันท่วงที มิเช่นนั้นข้อมูลจะไม่มีคุณค่าในเชิงป้องกัน (Balfanz, R. et al., 2007)

2. ด้านปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนนโยบาย ปัญหาการย้ายถิ่นฐานของผู้ปกครองที่พบในการวิจัยนี้ยังชี้ให้เห็นความจำเป็นในการประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ครอบครัว และชุมชน ตามแนวคิดทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา (Ecological Systems Theory) ของ Bronfenbrenner, U. ซึ่งอธิบายว่าพัฒนาการและพฤติกรรมของเด็กได้รับอิทธิพลจากปฏิสัมพันธ์ในหลายระดับของสิ่งแวดล้อม ทั้งระดับครอบครัว สถานศึกษา และระบบเศรษฐกิจสังคม การแก้ปัญหาเด็กออกกลางคันจึงไม่อาจอาศัยกลไกของสถานศึกษาเพียงลำพัง แต่ต้องอาศัยทุนทางสังคม (Social Capital) (Bronfenbrenner, U., 1979) ตามแนวคิดของ Coleman, J. S. ผ่านความร่วมมือของภาคีสหวิชาชีพ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยนี้เสนอให้มีกลไกร่วมลงพื้นที่เยี่ยมบ้านกับฝ่ายปกครองและสาธารณสุข (Coleman, J. S., 1988)

3. ด้านบริบทและความต้องการจำเป็นในการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout ข้อค้นพบเกี่ยวกับทัศนคติเชิงบวกของผู้บริหารสถานศึกษาต่อกระบวนการ Coaching และ PLC สอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการชี้แนะทางการศึกษาตามโมเดล GROW ของ Whitmore, J. และแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของ DuFour, R. et al. ซึ่งมีผลการวิจัยระดับสากลยืนยันประสิทธิผลต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู และผลลัพธ์ของนักเรียน (Whitmore, J., 2017); (Hallinger, P. & Heck, R. H., 2010); (Kraft, M. A. et al., 2018); (DuFour, R. et al., 2016) ทั้งนี้ ข้อเสนอของผู้ให้ข้อมูลที่ว่าระบบ Coaching ไม่ควรซ้ำซ้อนในประเด็นเดิม เป็นข้อค้นพบเชิงบริบทที่สำคัญ ซึ่งสะท้อนว่าการออกแบบกลไกการชี้แนะในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจำเป็นต้องอาศัยข้อมูล Dashboard ที่เป็นปัจจุบันเพื่อลดภาระงานของผู้ปฏิบัติ และขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 กรอบการวินิจฉัยช่องว่างเชิงปฏิบัติ (Implementation Gap Diagnostic Framework) ของการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout ในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

จากการสังเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทข้างต้น ผู้วิจัยเสนอกรอบการวินิจฉัยช่องว่างเชิงปฏิบัติ (Implementation Gap Diagnostic Framework) ของการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout ในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งประกอบด้วยช่องว่าง 3 ระดับที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ 1) ช่องว่างเชิงข้อมูล (Data Gap) คือความไม่ครบถ้วนของการคัดกรองระหว่างระบบเตือนภัยล่วงหน้ากับจำนวนนักเรียนจริง 2) ช่องว่างเชิงปฏิบัติการ (Practice Gap) คือความไม่ต่อเนื่องระหว่างการตรวจจับความเสี่ยงกับการช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรม และ 3) ช่องว่างเชิงการประสานงาน (Coordination Gap) คือการขาดกลไกเชื่อมโยงระหว่างสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และภาคีสหวิชาชีพนอกระบบการศึกษา กรอบดังกล่าวเป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์สำคัญสำหรับการออกแบบนวัตกรรมการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่บูรณาการระบบเตือนภัยล่วงหน้า มาตรการป้องกันเชิงรุก และระบบกู้คืนสิทธิเด็กนอกระบบการศึกษาเข้าไว้ด้วยกันในระยะต่อไปของงานวิจัยและพัฒนาชุดนี้

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทในการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 สรุปได้ว่า สภาพปัจจุบันยังมีช่องว่างเชิงปฏิบัติที่ชัดเจนระหว่างการคัดกรองความเสี่ยงกับการช่วยเหลือจริง โดยมีสถานศึกษาเพียงร้อยละ 12.15 ที่คัดกรองนักเรียนครบทุกคน และมีนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่ได้รับการช่วยเหลือจริงเพียงร้อยละ 1.89 ปัญหาสำคัญเกิดจากการย้ายถิ่นฐานของครอบครัว ข้อจำกัดด้านระยะเวลาและความเสถียรของระบบเทคโนโลยี การไม่ยอมรับของผู้ปกครอง และช่องว่างระหว่างระบบเตือนภัยกับกลไกช่วยเหลือ ขณะที่บริบทและความต้องการจำเป็นชี้ให้เห็นความคาดหวังต่อแผงควบคุมข้อมูลแบบ Real-time กระบวนการ PLC ออนไลน์ และกลไกเยี่ยมบ้านร่วมสหวิชาชีพ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรพิจารณาขยายระยะเวลาการเปิดระบบคัดกรองให้เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน พัฒนาแผงควบคุมข้อมูลแบบ Real-time ที่เชื่อมโยงข้อมูลจากระบบ HERO OBEC CARE กับระบบ OBEC Zero Dropout เข้าด้วยกัน และจัดให้มีกลไกเยี่ยมบ้านร่วมกับภาคีสหวิชาชีพอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ข้อเสนอแนะสำหรับสถานศึกษา ควรสร้างความตระหนักและบูรณาการการคัดกรองนักเรียนผ่านระบบ HERO OBEC CARE ให้ครบถ้วนตามกรอบเวลา เพื่อลดช่องว่างเชิงข้อมูลและเข้าถึงนักเรียนกลุ่มเสี่ยงได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งเสริมสร้างความเข้าใจอันดีกับผู้ปกครอง เพื่อลดปัญหาการไม่ยอมรับสภาพความบกพร่องหรือความเสี่ยงของบุตรหลาน และสร้างความร่วมมือในการพาเด็กกลับสู่ระบบการศึกษา ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ผลการวิจัยนี้เป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับการพัฒนานวัตกรรมการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่บูรณาการระบบเตือนภัยล่วงหน้า มาตรการป้องกันเชิงรุก และระบบกู้คืนสิทธิเด็กนอกระบบการศึกษาเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ และควรมีการทดลองใช้นวัตกรรมดังกล่าวในสถานศึกษานำร่อง พร้อมประเมินประสิทธิผลทั้งในทางปฏิบัติและเชิงระบบตามเกณฑ์มาตรฐานการประเมินในระยะถัดไป

เอกสารอ้างอิง

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2567). รายงานสถานการณ์เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา Thailand Zero Dropout. กรุงเทพมหานคร: กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา.

ครู. (15 ก.พ. 2568). การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทในการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout. (สุวิทย์ ดาวังปา, ผู้สัมภาษณ์)

บุคลากรกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา. (14 ก.พ. 2568). การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทในการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout. (สุวิทย์ ดาวังปา, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้บริหารสถานศึกษา. (15 ก.พ. 2568ก). การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทในการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout. (สุวิทย์ ดาวังปา, ผู้สัมภาษณ์)

_____. (19 ก.พ. 2568ข). การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทในการขับเคลื่อนนโยบาย OBEC Zero Dropout. (สุวิทย์ ดาวังปา, ผู้สัมภาษณ์)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1. (2567ก). รายงานผลการคัดกรองนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1. นครศรีธรรมราช: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1.

_____. (2567ข). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567. นครศรีธรรมราช: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1.

_____. (2567ค). รายงานผลการคัดกรองนักเรียนผ่านระบบ HERO OBEC CARE ปีการศึกษา 2567. นครศรีธรรมราช: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567). แนวทางการดำเนินงานนโยบาย OBEC Zero Dropout และระบบสารสนเทศการแนะแนวดูแลสุขภาพจิตนักเรียนและระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (HERO OBEC CARE). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ.

Balfanz, R. et al. (2007). Preventing student disengagement and keeping students on the graduation path in urban middle- grades schools: Early identification and effective interventions. Educational Psychologist, 42(4), 223-235.

Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development: Experiments by nature and design. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. American Journal of Sociology, 94, S95-S120. https://doi.org/10.1086/228943.

Davis, M. et al. (2013). Organizing schools to address early warning indicators (EWIs): Common practices and challenges. Journal of Education for Students Placed at Risk, 18(1), 84-100.

DuFour, R. et al. (2016). Learning by doing: A handbook for professional learning communities at work. (3rd ed.). Bloomington, IN: Solution Tree Press.

Hallinger, P. & Heck, R. H. (2010). Collaborative leadership and school improvement: Understanding the impact on school capacity and student learning. School Leadership & Management, 30(2), 95-110.

Kraft, M. A. et al. (2018). The effect of teacher coaching on instruction and achievement: A meta-analysis of the causal evidence. Review of Educational Research, 88(4), 547-588.

UNESCO. (2015). Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action for the Implementation of Sustainable Development Goal 4. Paris: UNESCO.

United Nations. (1989). Convention on the Rights of the Child. Geneva: United Nations.

Whitmore, J. (2017). Coaching for performance: The principles and practice of coaching and leadership. (5th ed.). London: Nicholas Brealey Publishing.

บทความวิจัย

รูปแบบการบริหารงบประมาณเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร*

BUDGET MANAGEMENT MODELS FOR IMPROVING THE EFFICIENCY OF PUBLIC SERVICES OF LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION OF SAMUT SAKHON PROVINCE

วริศรา ชวนบุญ[1*], ณัฐวัฒน์ สิริพรวุฒิ[2]
Varisara Chounbun [1*], Nattawat Siriphornwut[2]
[1]**หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย**
[1]The Degree of Doctor of Public Administration, Bangkokthonburi University, Bangkok, Thailand
[2]**คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย**
[2]Political Science, Bangkokthonburi University, Bangkok, Thailand
[*]Corresponding author E-mail: Vr.Chounbun@gmail.com
[*]Tel: 061-946-5147

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบริหารงบประมาณการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) ศึกษาปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) ศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4) หารูปแบบการบริหารงบประมาณเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เหมาะสม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 20 ท่าน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารงบประมาณการบริการสาธารณะ ส่วนใหญ่มีการจัดทำงบประมาณ การบริหารงบประมาณรายจ่าย การควบคุมงบประมาณ และการประเมินผลและการรายงาน ตามพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561 2) ปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณการบริการสาธารณะ ได้แก่ บางแห่งการวางแผนและจัดทำงบประมาณยังไม่มีประสิทธิภาพ การกำหนดแนวทางการบริหารงบประมาณรายจ่ายยังไม่เหมาะสมกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน ขาดการประเมินผลเชิงลึกของนโยบาย แผนงาน/โครงการที่สำคัญ ๆ 3) ประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณการบริการสาธารณะ ส่วนใหญ่มีการวางแผนงบประมาณ การบริหารทางการเงิน การควบคุมงบประมาณ การรายงานทางการเงินและผลการดำเนินงาน ที่มีประสิทธิภาพ 4) รูปแบบการบริหารงบประมาณเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะ 4.1) การศึกษาวิธีการวางแผนและจัดทำงบประมาณที่มีประสิทธิภาพ 4.2) กำหนดแนวทางการพัฒนาเทคนิคการบริหารงบประมาณรายจ่ายให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน 4.3) กำหนดนโยบายในการใช้ทรัพยากรทางด้าน การเงิน คน วัสดุ เพื่อให้เกิดการสูญเสียการใช้จ่าย งบประมาณน้อยที่สุด 4.4) ประเมินผลเชิงลึกของนโยบาย แผนงาน/โครงการที่สำคัญๆ รายงานการติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานจากการใช้จ่ายงบประมาณ

คำสำคัญ: การบริหารงบประมาณ, ประสิทธิภาพ, การบริการสาธารณะ, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

[*] Received 5 October 2026; Revised 27 October 2026; Accepted 31 October 2026

Abstract

This research aimed to 1) study the budget management of public services by local administrative organizations, 2) examine the problems and obstacles affecting the efficiency of budget management for public services by local administrative organizations, 3) assess the efficiency of budget management for public services by local administrative organizations, and 4) identify a suitable budget management model to improve the efficiency of public services by local administrative organizations. This qualitative research employed 20 key informants who were selected through purposive purposive. A semi-structured interview guide was used as the research instrument. The findings were as follows: 1) the budget management of public services for mostly involves budget preparation, expenditure budget management, budget control, evaluation, and reporting in accordance with the Budgeting Procedures Act B.E. 2561 (2018), 2) the problems and obstacles affecting the efficiency of budget management for public services in some instances include inefficient budget planning and preparation, inappropriate expenditure budget management guidelines, and a lack of in-depth evaluation of key policies, programs, and projects, 3) budget management efficiency for mostly includes for mostly efficient budget planning, financial management, budget control, and financial and performance reporting and 4) budget management models to improve public service efficiency include 4.1) studying efficient budget planning, 4.2) establishing guidelines for developing expenditure budget management techniques that are relevant to current circumstances, 4.3)establishing policies for the use of financial, human, and material resources to minimize budget waste and 4.4)conducting in-depth evaluations of key policies, programs, and projects, and reporting on the monitoring and evaluation of performance from budget expenditures.

Keywords: Budget Management, Efficiency, Public Service, Local Administrative Organizations

บทนำ

งบประมาณ หมายถึง แผนเบ็ดเสร็จ ซึ่งแสดงออกในรูปตัวเงินโดยโครงการดำเนินงานทั้งหมดในระยะหนึ่ง รวมถึงการกะประมาณการบริหารกิจกรรมหรือโครงการ และค่าใช้จ่าย ตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการสนับสนุน (จารุวรรณ มาแต้ม, 2561) การบริหารงานงบประมาณ มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารองค์กรและเป็นเครื่องมือที่พัฒนาองค์กรในด้านต่าง ๆ การจัดสรรงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ การกำหนดนโยบาย การวางแผนเรื่องงบประมาณที่ดีย่อมนำพาองค์กรสู่ความสำเร็จ (สิรินรดา เกตุรักษ์, 2566) การบริหารจัดการงบประมาณจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารงานทุกชนิด ทุก หน่วยงานและทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณจึงมีคำนึงถึงข้อจำกัดของงบประมาณที่ได้รับ และบริหารงบประมาณให้เกิดผลประโยชน์มากที่สุด จึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้และบริหารงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด การใช้เครื่องมือ และกลไกทางงบประมาณในทุก ๆ ด้านเพื่อกำกับการใช้จ่ายงบประมาณ ให้เป็นไปอย่างคุ้มค่า ป้องกันการ ทุจริตคอร์รัปชั่น ในทุกกระบวนการขั้นตอนของงบประมาณ (ปิติธรรม ฐิติมนตรี, 2558) การบริหารงบประมาณนั้น เป็นเครื่องมือของผู้บริหารในการบริหารงานแนวใหม่ ที่แสดงให้เห็นถึงแผนการปฏิบัติการในรอบระยะเวลาหนึ่ง ตั้งแต่ 1 ตุลาคม ของปี จนถึง 30 กันยายน ของปีถัดไป ซึ่งแสดงออกเป็นจำนวนเงินที่ประมาณการว่าจะต้องใช้จ่ายในการบริหารงานนั้นเท่าใด พร้อมทั้งแสดงแหล่งที่มาและวิธีการหาเงินมาเพื่อใช้จ่ายตามแผนงานนั้น รวมทั้งระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยวิธีการงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดแนวทาง

การบริหารงบประมาณของหน่วยงานของรัฐไว้สำหรับในการตั้งงบประมาณรายจ่ายในแต่ละปีนั้น กระทรวงมหาดไทย โดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจะได้แจ้งซักซ้อมแนวทางในการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ เพื่อที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำงบประมาณ เป็นไปได้ด้วยความเรียบร้อยมีประสิทธิภาพสามารถตอบสนองต่อความต้องการและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และนอกจากนี้การบริหารงานงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีหน่วยงานในการตรวจสอบและรายงานรายรับ-รายจ่ายประจำปีได้แก่ สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินจังหวัด และอำเภอ เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของกระทรวงมหาดไทย จะเห็นได้ว่าการบริหารงานด้านงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นมี ความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารเงินงบประมาณที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด เพื่อตอบสนองต่อกิจกรรมภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอง รวมไปถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะตอบสนองความต้องการของประชาชนในรูปแบบของการบริการสาธารณะ เพื่อบริการประชาชน และสังคมในท้องถิ่นของตนเอง (อำพรรณ หลูโยธา, 2568)

ประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณในความหมายของระบบราชการ หมายถึง การที่ได้ปฏิบัติการบริหารงบประมาณตามกฎ ระเบียบ ขั้นตอน วิธีปฏิบัติที่ว่าด้วยการงบประมาณ อย่างเคร่งครัด ถึงแม้ว่าผลลัพธ์ที่ได้จะเป็นอย่างไรก็ตามจะถือได้ว่าการบริหารงบประมาณนั้นมีประสิทธิภาพ ซึ่งแนวคิดในการจัดการองค์การสมัยใหม่มีแนวคิดที่แตกต่างออกไป (ปัทมนันท์ โชติกิจเรืองชัย, 2564) ในเรื่องการใช้จ่ายที่คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดนั้น การบริหารโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Result-based Management : RBM) ซึ่งเป็นเทคนิคการปรับปรุงการบริหารในยุคการจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่เน้นไปในด้านประสิทธิผลเป็นหลัก เสนอให้มีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของงานให้ชัดเจนสามารถวัดค่าได้อย่างมีความเป็นวัตถุวิสัย (ปัณรส มาลากุล ณ อยุธยา, 2563) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณมีวัตถุประสงค์ เพื่อเร่งรัดการใช้จ่ายงบประมาณให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติงานและแผนการใช้จ่ายงบประมาณ และไม่เกิดการใช้จ่ายงบประมาณกระจุกตัวในช่วงปลายปีงบประมาณ (ไตรมาส 4) เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถวางแผนและเร่งรัดการเตรียมความพร้อม รวมถึงจัดลำดับความสำคัญได้ เพื่อติดตามและรายงานผลการปฏิบัติงานและผลการใช้จ่ายงบประมาณประจำปีเพื่อประกอบการตัดสินใจปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงรายการให้เหมาะสมตามสถานการณ์ เพื่อไม่ให้มีการโอนเปลี่ยนแปลงงบประมาณไปใช้ในการดำเนินงานที่มียุทธศาสตร์และวัตถุประสงค์แตกต่างไปจากเดิม และเพื่อนำผลการปฏิบัติงานและการใช้จ่ายงบประมาณรายจ่ายประจำปีปัจจุบัน มาใช้เป็นข้อมูล ประกอบการพิจารณาจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณหน้าต่อไป โดยมีแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณโดยการ เตรียมความพร้อม และวางแผนในขั้นการจัดทำงบประมาณให้รัดกุม จัดทำโครงสร้างแผนงานและกำหนดงบประมาณให้สอดคล้องกับนโยบาย และกลยุทธ์ในการปฏิบัติงาน โดยมุ่งเน้นการปรับรายการที่ควบคุมได้มาดำเนินการหรือใช้จ่ายก่อน ควบคุมการใช้งบประมาณให้เป็นไปตามแผนงานที่กำหนด โดยเร่งรัดการดำเนินการเบิกจ่ายตั้งแต่ไตรมาสแรกหรือต้นปีงบประมาณ พร้อมทั้งหมั่นตรวจสอบและทบทวนแผนงาน งบประมาณอย่างสม่ำเสมอ หากเกิดปัญหาอุปสรรคให้เร่งดำเนินการแก้ไข/ปรับแผนงาน รายงานผลการดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลการใช้งบประมาณอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการเร่งรัดและกำกับดูแลเป็นรายไตรมาส หากมีปัญหาอุปสรรคหาทางแก้ไข/ปรับแผน (ดรงค์รัตน์ กล้าหาญ, 2559) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณต้องมีการเตรียมความพร้อมและวางแผนการจัดทำงบประมาณให้รัดกุม มีความสอดคล้องกับนโยบาย และต้องมีการประเมินผล การใช้จ่ายงบประมาณให้เป็นไปตามแผน หากพบปัญหาอุปสรรคต้องเร่งหาทางแก้ไขหรือปรับแผน (สุพล ศิริ, 2566)

ปัจจุบันองค์การภาครัฐและภาคเอกชนและมีการปฏิรูปการบริหารองค์การเพื่อเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารไปสู่การบริหารโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ (RBM) การบริหารงานงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ เป็นแนวคิดที่พัฒนาขึ้นเพื่อแก้ไขข้อจำกัดของการบริหารแบบดั้งเดิมที่เน้นเพียงการควบคุมปัจจัยนำเข้า (Input) โดย RBM ให้ความสำคัญกับความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยนำเข้า กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) และผลลัพธ์

(Outcome) อย่างเป็นระบบ (Robbins, S. P. & Coulter, M., 2018) แนวคิด RBM ยังสัมพันธ์กับแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ที่เน้นประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า และความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ (Accountability) โดยการบริหารงบประมาณต้องสามารถแสดงผลสัมฤทธิ์ของการใช้ทรัพยากรได้อย่างชัดเจน การดำเนินงานตามแนวคิด RBM จำเป็นต้องอาศัยตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน (Key Performance Indicators: KPI) และระบบติดตามประเมินผล (Monitoring and Evaluation: M&E) ที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งต้องดำเนินงานควบคู่กับหลักธรรมาภิบาล ได้แก่ ความโปร่งใส (Transparency) ความรับผิดชอบ (Accountability) และการมีส่วนร่วม (Participation) เพื่อให้การบริหารงบประมาณมีความน่าเชื่อถือ ตรวจสอบได้ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรและสังคม (เกษศิรินทร์ โสมคง, 2569) ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาในการบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น ได้มีข้อเสนอแนะในการบริหารงบประมาณประกอบด้วย ควรจัดเตรียมงบประมาณให้เป็นไปตามขั้นตอนของการพิจารณาทุกลำดับอย่างถูกต้อง ควรจัดให้มีการอบรมเพิ่มพูนความรู้ด้านงบประมาณให้แก่สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและเจ้าหน้าที่ในระดับต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ และควรให้พนักงานส่วนตำบลหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับวิธีการบริหารงบประมาณ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยทุกรูปแบบ มีการกำหนดรูปแบบวิธีการและประเภทบริการสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดทำได้ การกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลและจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นและย่อมมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายการบริหาร การจัดบริการสาธารณะ การบริหารงานบุคคล การเงินและการคลัง และมีอำนาจหน้าที่เป็นการเฉพาะ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรสาคร ได้มีการบริหารงบประมาณตามพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561 แต่สภาพปัญหาที่พบในปัจจุบันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่ง ไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารงบประมาณเท่าที่ควร ตัวอย่างเช่น อบต.บางน้ำจืด อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร สตง. ตรวจพบปัญหากรณีการเบิกจ่ายเงินประโยชน์ตอบแทนอื่นเป็นกรณีพิเศษ (โบนัส) ประจำปีงบประมาณ 2555 -2557 มิชอบด้วยระเบียบ พร้อมสั่งให้มีการเรียกเงินคืนจากผู้เกี่ยวข้องเป็นจำนวนกว่า 9.99 ล้านบาท (สำนักข่าวอิศรา, 2562) เทศบาลตำบลแคราย จังหวัดสมุทรสาคร ได้รับงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2568 จำนวน 22.9461 ล้านบาท มีการเบิกจ่าย 19.0700 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 83.11 (ผลการเบิกจ่าย ณ วันที่ 30 เมษายน 2568 (เทศบาลตำบลแคราย, 2568)

ดังนั้นทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการบริหารงบประมาณเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อนำผลการวิจัยเป็นข้อมูลและข้อเสนอแนะ เป็นรูปแบบการบริหารงบประมาณเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะ ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดทำให้สามารถนำงบประมาณมาพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารงบประมาณการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร

2. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร

3. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร

4. เพื่อหารูปแบบการบริหารงบประมาณเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร ที่เหมาะสม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารงบประมาณเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

รูปแบบของการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ทำการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล จำนวน 2 แหล่ง ด้วยการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสาร (Documentary Research) เช่น การทบทวนแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือวารสาร เอกสารและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคำถามจากการบริหารงบประมาณตามพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561 ใช้คำถามแบบปลายเปิด (Open-ended questions) ในการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-structured Interview) ในการรวบรวมข้อมูลที่เป็นประเด็นสำคัญ ให้ได้ข้อมูลรายละเอียดครบถ้วนเพื่อนำไปวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย การสังเกตการณ์ ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) เพื่อมิให้เป็นการรบกวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และเพื่อให้ได้ข้อมูลตามสภาพจริง โดยการสังเกตพฤติกรรมการดำเนินการและสังเกตวิธีคิด

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยวิธีเจาะจง และความยินยอมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการให้ความร่วมมือการให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มเจ้าหน้าที่งบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร ได้แก่ ปลัดหรือเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านงบประมาณขององค์กร อย่างน้อย 3 ปี จำนวน 15 ท่าน (องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 ท่าน, เทศบาลนคร 2 ท่าน, เทศบาลเมือง 1 ท่าน, เทศบาลตำบล 3 ท่าน จาก 9 แห่ง อัตราส่วนร้อยละ 33.33) และองค์การบริหารส่วนตำบล 8 ท่าน จาก 25 แห่ง อัตราส่วนร้อยละ 32.00) 2) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน (นักวิเคราะห์นโยบายและแผนฯ จำนวน 2 ท่าน, ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารงบประมาณ จำนวน 2 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 1 ท่าน) ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในวิเคราะห์ วางแผน ประสานงานและติดตามประเมินผล เพื่อให้หน่วยงานหรือองค์กรสามารถกำหนดนโยบายแผนงานและใช้งบประมาณได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างสำหรับสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นรายบุคคล ด้วยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องร่วมกับการนำแนวคำถามในลักษณะเดียวกันที่มีผู้วิจัยได้ทำไว้แล้วมาสร้างเป็นแนวทางการสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย และในการวิจัยครั้งนี้ได้สร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 2 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นกลุ่มเจ้าหน้าที่งบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 15 ท่าน แบ่งเป็น 5 ส่วน เป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเบื้องต้นของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ชื่อ-สกุล ตำแหน่ง วันเวลา ในการให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 สัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารงานงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร ใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดทำงบประมาณ 2) ด้านการบริหารงบประมาณรายจ่าย 3) ด้านการควบคุมงบประมาณ 4) ด้านการประเมินผลและการรายงาน

ส่วนที่ 3 สัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร ใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ปัญหาอุปสรรค

ด้านการจัดทำงบประมาณ 2) ปัญหาอุปสรรคด้านการบริหารงบประมาณรายจ่าย 3) ปัญหาอุปสรรคด้านการควบคุมงบประมาณ 4) ปัญหาอุปสรรคด้านการประเมินผลและการรายงาน

ส่วนที่ 4 สัมภาษณ์เกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร ใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การวางแผนงบประมาณ 2) การบริหารทางการเงิน 3) การควบคุมงบประมาณ 4) การรายงานทางการเงินและผลการดำเนินงาน

ส่วนที่ 5 ความคิดเห็นเพิ่มเติม

ฉบับที่ 2 ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน แบ่งเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 เป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็น 1) รูปแบบการจัดทำงบประมาณเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร 2) รูปแบบการบริหารงบประมาณรายจ่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร 3) รูปแบบการควบคุมงบประมาณ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร 4) รูปแบบการประเมินผลและการรายงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร

ส่วนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ทั้งนี้ได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบเครื่องมือตามลำดับ ดังนี้ 1) ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างสำหรับสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นรายบุคคล ด้วยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย 2) เมื่อได้แบบสัมภาษณ์แล้วนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสมด้านเนื้อหาและภาษา จากนั้นได้นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงอีกครั้งแล้วนำไปตรวจความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา 3) การตรวจสอบหาความตรงเชิงเนื้อหาเกี่ยวกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่นำไปวิเคราะห์โดยนำแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาหรือความสอดคล้องระหว่างข้อความที่เขียนขึ้นในแบบสัมภาษณ์กับนิยามศัพท์ที่กำหนดไว้โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (index of congruence) ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะผู้เชี่ยวชาญ นำแบบสอบถามที่ได้ไปทดสอบใช้ (Try-out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือโดยการหาค่าความเที่ยงตรงหรือความเชื่อถือได้ของแบบสัมภาษณ์ (Reliability) แบบ Cronbach’s alpha

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษา ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวมรวม ดังนี้

1. การสัมภาษณ์ ได้ดำเนินการตามลำดับ ดังนี้ 1) ผู้วิจัยทำการประสานงานเบื้องต้นไปยังผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อขอความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ในงานวิจัยและนัดวันเวลาที่ดำเนินการสัมภาษณ์ 2) ผู้วิจัยขอหนังสือข้อความอนุเคราะห์จากมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขอเข้าเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวมรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ตามวันเวลา ที่ได้นัดหมายไว้ เป็นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ โดยการซักถามพูดคุยกันระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ให้สัมภาษณ์ 4) ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยมีการเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้า และควบคุมคำตอบไม่ให้ตอบนอกประเด็น เป็นวิธีการหลักที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ เพราะเห็นว่าเป็นวิธีการที่ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการศึกษา 5) ในขณะสัมภาษณ์ผู้วิจัยทำการบันทึกเสียง และถ่ายภาพ โดยขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนทำการบันทึกเสียงและถ่ายภาพ 6) เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อย ผู้วิจัยขอเข้าสัมภาษณ์อีกครั้งหากมีข้อสงสัยในประเด็นการตอบคำถามก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลเป็นลำดับต่อไป

2. การสังเกตการณ์ ใช้เทคนิคการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการสังเกตที่ผู้วิจัยไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้วิจัยจะทำการสังเกตพฤติกรรมการดำเนินการและสังเกตวิธีคิด เพื่อมิให้เป็นการรบกวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และเพื่อให้ได้ข้อมูลตามสภาพจริง

3.การตรวจสอบข้อมูลซ้ำ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปขอรับการยืนยันจากผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้ 1) จัดหมวดหมู่ข้อมูล โดยแยกแยะข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ พร้อมกับการพิจารณาถึงความพอเพียงและความสมบูรณ์ของข้อมูล โดยการนำมาเปรียบเทียบกับกรอบแนวคิดและวัตถุ ประสงค์การศึกษา 2) ตรวจสอบความถูกต้องความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่เก็บมาด้วย การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล เป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง เป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ 3) การวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยวิธีการพรรณนา โดยนำข้อมูลที่ได้แยกตามประเด็นคำถาม แล้วนำมาเปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคน ก่อนจะนำข้อมูลที่ได้นั้นไปวิเคราะห์ 4) นำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

จริยธรรมในการวิจัยและการพิทักษ์สิทธิ์

ผู้วิจัยมีการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูลทุกราย โดยก่อนทำการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างความสัมพันธ์อันดี เพื่อให้เกิดความไว้วางใจระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมจากผู้ให้ข้อมูลทุกราย โดยผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล การขออนุญาตจดรายละเอียดจากการสัมภาษณ์และบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ ระยะเวลาและสถานที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ การขอให้ผู้ให้ข้อมูลช่วยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การมีสิทธิตอบหรือไม่ตอบคำถามของผู้วิจัย รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้ซักถามข้อข้องใจ หรือสิ่งที่เป็นข้อสงสัยเพิ่มเติมจนเข้าใจและให้เวลาในการคิดทบทวนก่อนตัดสินใจตอบคำถาม และที่สำคัญผู้วิจัยไม่เปิดเผยข้อมูลใด ๆ ที่เป็นผลในทางลบเกี่ยวโยงถึงผู้ให้ข้อมูลจากการนำเสนอผล นอกจากนี้ผู้วิจัยได้รักษาความลับของข้อมูลโดยเก็บไว้ในที่ปลอดภัย และผลการวิจัยจะถูกนำเสนอโดยภาพรวมและข้อมูลทั้งหมด จะถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในเชิงวิชาการเท่านั้น

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารงบประมาณเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารงานงบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร

พบว่า ส่วนใหญ่มีการจัดทำงบประมาณ การบริหารงบประมาณรายจ่าย การควบคุมงบประมาณ และการประเมินผลและการรายงาน ตามพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณพ.ศ.2561 มีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านการจัดทำงบประมาณ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร มีการจัดทำงบประมาณตามพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ.2561 มีการจัดทำระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน โดยดำเนินการในกรอบของการบริหารจัดการสมัยใหม่บนพื้นฐานของการบริหารที่มีความรับผิดชอบ มุ่งเน้นการจำกัดรายจ่าย การเปลี่ยนแปลงการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการได้รับผลตอบแทนที่สูงกว่า และเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานเพื่อให้คล่องตัวในการบริหารงบประมาณ

2. ด้านการบริหารงบประมาณรายจ่าย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร มีการวางแผนการใช้จ่าย การควบคุม และรายงานผลการใช้งบประมาณอย่างเป็นระบบตามหลักกฎหมาย โดยการจัดทำแผนปฏิบัติงานและแผนการใช้จ่ายงบประมาณ ผ่านการอนุมัติจากสำนักงบประมาณ ยึดความคุ้มค่า โปร่งใส และเกิดประโยชน์สูงสุด ตามระเบียบว่าด้วยการบริหารงบประมาณ มีการบริหารงบประมาณรายจ่ายแบบมุ่งเน้นผลงาน มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งจัดหารายได้จากงานบริการมาใช้บริหารจัดการงบประมาณรายจ่าย

3. ด้านการควบคุมงบประมาณ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร มีการควบคุมบริหารจัดการงบประมาณที่ได้รับจัดสรรให้มีการใช้จ่ายที่เป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานหรือ

โครงการนั้น ๆ มีประสิทธิภาพโปร่งใส ประหยัด คุ้มค่า เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ตรงไปตรงมา ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและมีกระบวนการให้ประชาชน ตรวจสอบกวามถูกต้องชัดเจนได้

4. ด้านการประเมินผลและการรายงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร มีการรายงานผลการใช้จ่ายและความคืบหน้าของโครงการเป็นตามระยะเวลาที่กำหนด เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ ประสิทธิภาพ และความคุ้มค่าเทียบกับแผนที่วางไว้ อย่างมีหลักเกณฑ์และเป็นระบบ มีการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานตามแผนการปฏิบัติงานและแผนการใช้จ่ายงบประมาณ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร

พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร บางแห่งการวางแผนและจัดทำงบประมาณยังไม่มีประสิทธิภาพ การกำหนดแนวทางการบริหารงบประมาณรายจ่ายยังไม่เหมาะสมกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน ขาดการประเมินผลเชิงลึกของนโยบาย แผนงาน/โครงการที่สำคัญ ๆ มีรายละเอียดดังนี้

1. ปัญหาอุปสรรคด้านการจัดทำงบประมาณ ในช่วงก่อนสิ้นปีงบประมาณ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร บางแห่งมีภารกิจเป็นจำนวนมาก ทำให้บางหน่วยงานไม่ได้เตรียมความพร้อมก่อนการอนุมัติโครงการ ทำให้การเสนอขออนุมัติ งบประมาณเป็นไปอย่างล่าช้า หรือเอกสารที่ส่งไม่ครบถ้วนหรือมีความผิดพลาด ทำให้ต้องส่งกลับมาดำเนินการแก้ไข ควรมีการวางแผนการบริหารงบประมาณโดยกำหนดตามวัตถุประสงค์ว่าด้วยเรื่องการบริหารงบประมาณไว้อย่างชัดเจน บางแห่งหลังจากที่เสนอขออนุมัติไว้ในขั้นตอน การจัดทำแผนปฏิบัติราชการประจำปี มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขรายละเอียดในภายหลังจึงทำให้เนื้อหาโครงการไม่ตรงกับแผนปฏิบัติราชการประจำปี จึงต้องมีการแก้ไขทำให้เสียเวลาประมาณ 1 เดือนหลังจากที่ได้รับเอกสาร

2. ปัญหาอุปสรรคด้านการบริหารงบประมาณรายจ่าย ผู้บริหาร สมาชิกสภา และเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร บางแห่งยังขาดความรู้ความเข้าใจ ในการบริหารงบประมาณรายจ่าย เช่น ไม่เข้าใจในอำนาจหน้าที่และภารกิจขององค์กร บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติ ไม่เข้าใจในระเบียบ ข้อบังคับ บางแห่งมีการบริหารงบประมาณไม่สอดคล้องกับแผนที่กำหนดไว้ ไม่ได้มีการดำเนินงานครบทุกขั้นตอนตามแผนงานที่กำหนด บางแห่งการกำหนดภารกิจงานไม่ชัดเจน มีการใช้ทรัพยากร ด้านการเงิน คนวัสดุ ไม่เหมาะสม บางแห่งมีการดำเนินการล่าช้าหลังจากได้รับอนุมัติโครงการ เนื่องจากการดำเนินโครงการเป็นช่วงรอยต่อของปีงบประมาณ แม้ว่าจะได้รับอนุมัติโครงการได้อย่างรวดเร็วก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถเริ่มดำเนินโครงการได้ เนื่องจากเป็นช่วงสิ้นปีงบประมาณที่ต้องเร่งดำเนินโครงการของปีงบประมาณก่อนให้แล้วเสร็จก่อน

3. ปัญหาอุปสรรคด้านการควบคุมงบประมาณ มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร บางแห่งขาดความชำนาญ บางแห่งส่งเอกสารเบิกเงินผิดพลาดไม่ครบถ้วน สาเหตุเกิดจากเจ้าหน้าที่การเงินไม่ได้รับการฝึกอบรมก่อนปฏิบัติงานรวมทั้งไม่มีคู่มือไว้ใช้อ้างอิงในการปฏิบัติงาน บางแห่งไม่มีการประชุมวางแผนการใช้จ่ายงบประมาณก่อนเริ่มทำงาน ทำให้เกิดงานที่ซ้ำซ้อน บางงานไม่มีการกำหนดระยะเวลาในการใช้จ่าย งบประมาณให้เหมาะสมกับงบประมาณที่ได้ตั้งไว้ บางแห่งมีการใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่ไม่คุ้มค่าในการดำเนินงาน

4. ปัญหาอุปสรรคด้านการประเมินผลและการรายงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร บางแห่งไม่ได้มีการจัดประชุมติดตามเป็นประจำทุกเดือน โดยเจ้าหน้าที่ประสานขอข้อมูลในรูปแบบเอกสารเพียงอย่างเดียว ทำให้ขาดการกระตุ้น เร่งรัดการดำเนินงาน บางแห่งการรายงานผลการดำเนินการและผลการเบิกจ่ายที่ได้รับไม่เป็นปัจจุบันเท่าที่ควร เนื่องจากต้องผ่านหลายขั้นตอนทำให้เกิดการเสียเวลา บางโครงการมีการลงพื้นที่ติดตามผลมากเกินไป ซึ่งการลงพื้นที่มีความถี่มากจนเกินไปทำให้ต้องหยุดการปฏิบัติงานเพื่อมาทำกิจกรรมเตรียมการต้อนรับ และจัดเตรียมการนำเสนอพร้อมเอกสารประกอบการบรรยายแทน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประสิทธิภาพการบริหารงานงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร

พบว่า ส่วนใหญ่มีการวางแผนงบประมาณ การบริหารทางการเงิน การควบคุมงบประมาณ การรายงานทางการเงินและผลการดำเนินงาน ที่มีประสิทธิภาพ มีรายละเอียดดังนี้

1. การวางแผนงบประมาณ มีการวางแผนงบประมาณ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีความประหยัดใช้งบประมาณย่างคุ้มค่าสร้างสรรค์บริการสาธารณะที่มีคุณภาพ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความคิดในการวางแผนงบประมาณ เช่น การแสดงความเห็น การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ มีการศึกษาวิธีการวางแผนและจัดการงบประมาณอย่างมี ประสิทธิภาพ มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรทางการเงินให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์

2. การบริหารทางการเงิน มีการกำกับดูแลการบริหารทางการเงิน มีความสามารถในการจัดการทรัพยากรบริหารทางการเงิน มีการจัดประชุมเร่งรัดผลการดำเนินงานและผลการเบิกจ่ายเป็นประจำ มีการประสานขอความร่วมมือผู้รับจ้างให้เบิกเงินตามงวดงาน เพื่อให้ขั้นตอนการเบิกจ่ายได้ดำเนินการอย่างรวดเร็ว โดยมีการข้อตกลงกับผู้รับจ้างตั้งแต่ต้น ในการเบิกจ่ายเงินให้ตรงตามงวดงาน เพื่อเพิ่มการเบิกจ่ายงบประมาณให้ได้ตามเป้าหมายการเบิกจ่ายที่กำหนด

3. การควบคุมงบประมาณ มีการติดตามและประเมินผลโครงการ และการใช้จ่ายงบประมาณ ไปจนถึงการกำกับติดตามเร่งรัดการเบิกจ่ายงบประมาณ ให้เป็นไปตามแผน ให้ความสำคัญและเน้นย้ำเป็นนโยบายตั้งแต่ต้นปีงบประมาณ เร่งรัดติดตามแก้ไขปัญหาเป็นระยะระยะอย่างใกล้ชิด สนับสนุนอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และสวัสดิการต่าง ๆ ให้บุคลากร มีการติดตามการดำเนินการการเบิกจ่ายงบประมาณให้สามารถดำเนินการแล้วเสร็จภายในปีงบประมาณ

4. การรายงานทางการเงินและผลการดำเนินงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานและการรายงานทางการเงินในการใช้จ่ายงบประมาณ ตามงบประมาณที่ได้รับเพื่อการวัดผลสัมฤทธิ์หรือประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้จ่ายงบประมาณ ทั้งก่อน ระหว่าง หลังได้รับงบประมาณ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการบริหารงบประมาณเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร ที่เหมาะสม มีรายละเอียดดังนี้

1. รูปแบบการจัดทำงบประมาณ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร มีการศึกษาวิธีการวางแผนและจัดทำงบประมาณที่มีประสิทธิภาพ มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรทางการเงินให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อกำหนดทิศทางคาดการณ์และ จัดสรรทรัพยากรทางการเงินขององค์กรให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์และเป้าหมาย

2. รูปแบบการบริหารงบประมาณรายจ่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร กำหนดแนวทางการพัฒนาเทคนิคการบริหารงบประมาณรายจ่ายให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน และมีความทันสมัยอยู่ตลอดเวลา โดยเน้นความคล่องตัว โปร่งใส และสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล

3. รูปแบบการควบคุมงบประมาณ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร กำหนดนโยบายในการใช้ทรัพยากรทางด้าน การเงิน คน วัสดุ เพื่อให้เกิดการสูญเสียการใช้จ่าย งบประมาณน้อยที่สุด เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุดและลดการสูญเสียงบประมาณให้เหลือน้อยที่สุด

4. รูปแบบการประเมินผลและการรายงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร การประเมินผลเชิงลึกของนโยบาย แผนงาน/โครงการที่สำคัญๆ รายงานการติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานจากการใช้จ่าย งบประมาณโครงการสำคัญๆ และโครงการที่มีวงเงินงบประมาณสูง เพื่อตรวจสอบว่านโยบาย แผนงานและโครงการ สามารถบรรลุเป้าหมาย และความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากรหรือไม่

อภิปรายผล

การบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่พบว่า การจัดทำงบประมาณ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร เป็นไปตามพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ.2561 มีการวางแผนการใช้จ่าย การควบคุม และรายงานผลการใช้งบประมาณอย่างเป็นระบบตามหลักกฎหมาย มีการควบคุมบริหารจัดการงบประมาณที่ได้รับจัดสรรให้มีการใช้จ่ายที่เป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานหรือโครงการนั้น ๆ มีการรายงานผลการใช้จ่ายและความคืบหน้าของโครงการเป็นตามระยะเวลาที่กำหนด ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 2 กล่าวว่า “การบริหารงบประมาณรายจ่ายเป็นไปตามพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ.2561” และผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 8 กล่าวว่า “จัดทำแผนปฏิบัติงานและแผนการใช้จ่ายงบประมาณ ยึดหลักความคุ้มค่า โปร่งใสและเกิดประโยชน์สูงสุด มีการวางแผน การใช้จ่าย การควบคุม ติดตามรายงานการบริหารงบประมาณรายจ่าย” สอดคล้องกับ อุบลกาญจน์ อมรสิน ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารงบประมาณขององค์การปกครองท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี ได้สรุปว่าการบริหารงานงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เกิดประสิทธิภาพควรมีการวางแผนในการปฏิบัติงานงบประมาณให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ได้วางไว้ โดยมีเทคนิคการบริหารงานงบประมาณให้มีประสิทธิภาพวางแผนในขั้นตอนการจัดทำงบประมาณให้รัดกุมจัดทำโครงสร้างแผนงานและกำหนดงบประมาณให้สอดคล้องกับนโยบายและกลยุทธ์ในการปฏิบัติงานควบคุมการใช้งบประมาณให้เป็นไปตามแผนงานที่กำหนด หมั่น ตรวจสอบและทบทวนแผนงานงบประมาณอย่างสม่ำเสมอ หากเกิดปัญหาอุปสรรคให้เร่ง ดำเนินการแก้ไข ปรับแผนงาน รายงานผลการดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลการใช้งบประมาณอย่างสม่ำเสมอ (อุบลกาญจน์ อมรสิน, 2565)

ปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร ในการจัดทำงบประมาณองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่ง เจ้าหน้าที่มีภารกิจเป็นจำนวนมาก ทำให้การจัดทำงบประมาณไม่มีความพร้อมก่อนการอนุมัติโครงการ ทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างล่าช้า หรือมีข้อผิดพลาด เอกสารไม่ครบถ้วน ทำให้ต้องส่งกลับมาแก้ไข บางแห่ง มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขรายละเอียด ทำให้เสียเวลา ด้านการบริหารงบประมาณรายจ่าย เจ้าหน้าที่บางคนยังขาดความรู้ความเข้าใจไม่เข้าใจในระเบียบ ข้อบังคับ ทำให้การบริหารงบประมาณไม่สอดคล้องกับแผนที่กำหนดไว้ กำหนดภารกิจงานไม่ชัดเจน และในช่วงรอยต่อของปีงบประมาณต้องเร่งดำเนินโครงการของปีงบประมาณก่อนให้แล้วเสร็จก่อน ด้านการควบคุมงบประมาณ เจ้าหน้าที่บางคน ขาดความชำนาญ ไม่มีการประชุมวางแผนการใช้จ่ายงบประมาณก่อนเริ่มทำงาน ทำให้เกิดงานที่ซ้ำซ้อน ด้านการประเมินผลและการรายงาน บางแห่งไม่ได้มีการจัดประชุมติดตามเป็นประจำทุกเดือน โดยเจ้าหน้าที่ประสานขอข้อมูลในรูปแบบเอกสารเพียงอย่างเดียว บางแห่งการรายงานผลการดำเนินการและผลการเบิกจ่ายที่ได้รับไม่เป็นปัจจุบันเท่าที่ควร มีการลงพื้นที่ติดตามผลมากเกินไปเจ้าหน้าที่ต้องคอยต้อนรับและรายงานทำให้เกิดการเสียเวลาในการปฏิบัติงาน ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 1 กล่าวว่า “ไม่มีการวางแผนการบริหารงบประมาณโดยกำหนดตามวัตถุประสงค์ว่าด้วยเรื่องการบริหารงบประมาณไว้อย่างชัดเจน” และผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 4 กล่าวว่า “ก่อนสิ้นปีงบประมาณ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร บางแห่งมีภารกิจเป็นจำนวนมาก ทำให้บางหน่วยงานไม่ได้เตรียมความพร้อมก่อนการอนุมัติโครงการ” สอดคล้องกับ ศิริพร ศิริผล ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ กรณีการเบิกจ่ายงบประมาณประจำปี ของสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร (ศิริพร ศิริผล, 2561) ที่พบว่า ปัญหาด้านบุคลากรภายในหน่วยงาน การขาดความรู้ ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการผู้ปฏิบัติงานต่อกฎหมายระเบียบ คำสั่ง ข้อสั่งการ และแนวทางปฏิบัติ และมีอุปสรรคด้านกฎหมาย ระเบียบและแนวทางการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ยังสอดคล้องกับ อำพรรณ หลูโยธา ที่ได้เรื่อง การบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษา เทศบาลนครนนทบุรี อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี พบว่า ปัญหา อุปสรรคที่พบ ได้แก่ ด้านนโยบาย มีความซ้ำซ้อนของนโยบาย

จากส่วนกลาง ด้านระเบียบ/กฎหมายที่มีความซับซ้อน ด้านการบริหารจัดการมีปัญหาเรื่องการขอใช้พื้นที่ ขาดการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารด้านงบประมาณอย่างทั่วถึงที่ง่ายและ หลากหลายช่องทาง และบุคลากรขาดความรู้ จำนวนบุคลากรไม่เพียงพอ และด้านการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนด้วยจำนวนประชากรที่มีจำนวนมากส่งผลให้การมีส่วนร่วมในกระบวนการงบประมาณทำได้ยากและมีส่วนร่วมน้อย จึงมีแนวทางให้ส่วนกลางกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ปรับปรุงระเบียบ/ กฎหมายให้มีความยืดหยุ่น และลดการตีความหมายของระเบียบกฎหมายต่าง ๆ เทศบาลฯ ดำเนินการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและเพิ่มจำนวนบุคลากรให้เพียงพอ รวมทั้งเพิ่มช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มีความหลากหลาย ครอบคลุม และทั่วถึง (อำพรรณ หลูโยธา, 2568)

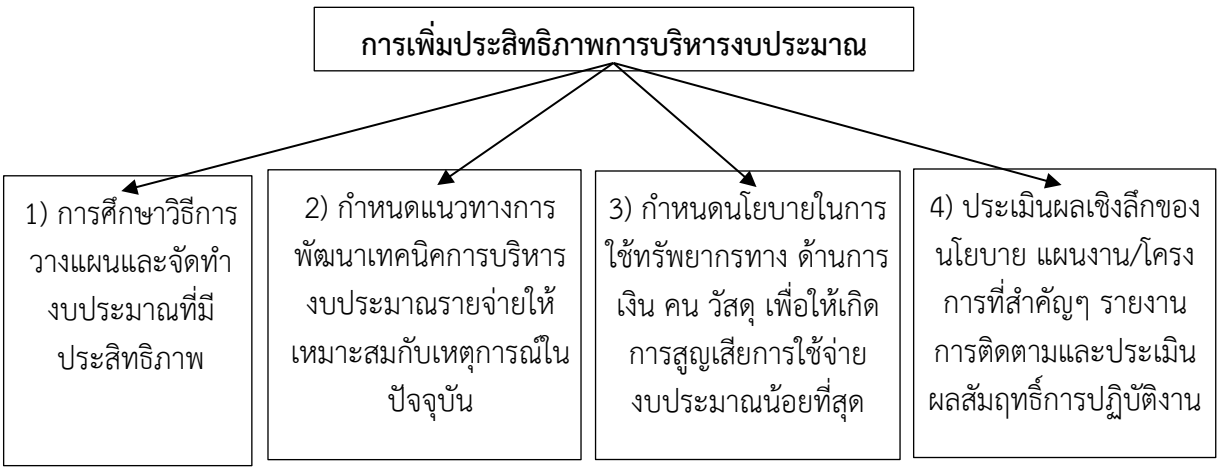
ประสิทธิภาพการบริหารงานงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการวางแผนงบประมาณ มีการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดความคุ้มค่า มีการจัดบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานงบประมาณ โดยการแสดงความเห็น การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ ในการบริหารงานงบประมาณโครงการต่าง ๆ มีการระบุปริมาณ ราคา คุณภาพ ของวัสดุในโครงการ มีกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลประโยชน์ชัดเจน และมีกรอบระยะเวลาของงานหรือโครงการอย่างเป็นรูปธรรม มีการติดตามและประเมินผลโครงการ และการใช้จ่ายงบประมาณ ไปจนถึงการกำกับติดตามเร่งรัดการเบิกจ่ายงบประมาณ ให้เป็นไปตามแผน มีการวัดผลสัมฤทธิ์หรือประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้จ่ายงบประมาณ ทั้งก่อน ระหว่าง หลังได้รับงบประมาณ ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 9 กล่าวว่า “มีการวางแผนงบประมาณ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด”และผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 14 กล่าวว่า “มีความประหยัดใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่าสร้างสรรค์บริการสาธารณะที่มีคุณภาพ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความคิดในการวางแผนงบประมาณ เช่น การแสดงความเห็น การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ” สอดคล้องกับ ณัฐฐินันท์ ตั้นเจริญ ที่ศึกษาเรื่อง ประสิทธิผลการบริหารงบประมาณของเทศบาลนครนนทบุรี พบว่า เทศบาลนครนนทบุรีนั้นได้ มีการกำหนดค่าเป้าหมายซึ่งเป็นทั้งเชิงคุณภาพและเชิงประมาณ โดยที่ผ่านมาเทศบาลนครนนทบุรี มีการใช้ทรัพยากรและงบประมาณให้เกิดประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า และเป็นไปตามเป้าหมายและผลสัมฤทธิ์ตามที่กำหนด และเทศบาลนครนนทบุรี ยังมีการติดตามการใช้งบประมาณ เพื่อให้การบริหารงานงบประมาณประสบความสำเร็จ (ณัฐฐินันท์ ตั้นเจริญ, 2563)

รูปแบบการบริหารงบประมาณเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร ที่เหมาะสม ในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการศึกษาวิธีการวางแผนและจัดทำงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรทางการเงินให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องกำหนดแนวทางการพัฒนาเทคนิคการบริหารงบประมาณรายจ่ายให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน และมีความทันสมัยอยู่ตลอดเวลา มีการกำหนดนโยบายในการใช้ทรัพยากรทางด้าน การเงิน คน วัสดุ เพื่อให้เกิดการสูญเสียการใช้จ่าย งบประมาณน้อยที่สุด ต้องมีการประเมินผลเชิงลึกของนโยบาย แผนงาน/โครงการที่สำคัญๆ รายงานการติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานจากการใช้จ่าย งบประมาณโครงการสำคัญๆ และโครงการที่มีวงเงินงบประมาณสูง ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 18 กล่าวว่า “ศึกษาวิธีการวางแผนและจัดทำงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ จัดอบรมศึกษาดูงานการจัดทำงบประมาณที่มีประสิทธิภาพ” และผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 20 กล่าวว่า การบริหารงบประมาณรายจ่ายให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน และมีความทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ควบคุมการใช้ทรัพยากรทางด้านการเงิน มีการใช้งบประมาณให้โปร่งใส ตรวจอบได้ ควบคุมการใช้งบประมาณให้ถูกต้องตามระเบียบ” สอดคล้องกับ วิไลรัตน์ บุญมาก ที่ศึกษาการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงบประมาณของฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตดอนเมือง พบว่าในการจัดการปัญหา และอุปสรรคในการปฏิบัติงาน (วิไลรัตน์ บุญมาก, 2565) ได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากรในเรื่องทักษะความรู้ความสามารถและปัญหาการโยกย้ายขาดแคลนของบุคลากร ปัญหาด้านนโยบายไม่ชัดเจน กฎ ระเบียบ หลักเกณฑ์ขาดความชัดเจน เกิดปัญหาในการปฏิบัติงาน ปัญหาด้าน

ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ ขาดเครื่องมือเครื่องใช้และเทคโนโลยีสารสนเทศและอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับการทำงานให้สะดวก รวดเร็ว ได้เสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบวิธีการเพิ่มประสิทธิภาพ คือ 1) การส่งเสริมการวางแผนการพัฒนาบุคลากร 2) มีการวางแผนการปฏิบัติงานโดยกำหนดกลยุทธ์ที่ผู้ปฏิบัติงานจะต้องใช้ PDCA ที่มีทิศทางชัดเจนสำหรับการดำเนินงาน 3) ควรผลักดันปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้เป็นปัจจุบันชัดเจน 4) ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาควรสร้างแรงจูงใจ เพื่อกระตุ้นกำลังใจ 5) จัดหาวัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศและอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับการทำงาน

องค์ความรู้ใหม่

การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการวางแผน จัดสรร ควบคุม และประเมินการใช้จ่ายทรัพยากรการเงิน เพื่อตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของประชาชนในพื้นที่อย่างคุ้มค่า สามารถดำเนินการได้ ดังนี้คือ 1) การศึกษาวิธีการวางแผนและจัดทำงบประมาณที่มีประสิทธิภาพเพื่อกำหนดทิศทาง คาดการณ์และ จัดสรรทรัพยากรทางการเงินขององค์กรให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์และเป้าหมาย 2) กำหนดแนวทางการพัฒนาเทคนิคการบริหารงบประมาณรายจ่ายให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน ที่เน้นความคล่องตัว โปร่งใส และสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล 3) กำหนดนโยบายในการใช้ทรัพยากรทางด้าน การเงิน คน วัสดุ เพื่อให้เกิดการสูญเสียการใช้จ่าย งบประมาณน้อยที่สุด เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุดและลดการสูญเสียงบประมาณให้เหลือน้อยที่สุด 4) ประเมินผลเชิงลึกของนโยบาย แผนงาน/โครงการที่สำคัญๆ รายงานการติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานจากการใช้จ่ายงบประมาณ เพื่อตรวจสอบว่านโยบาย แผนงาน และโครงการต่าง ๆ สามารถบรรลุเป้าหมายและความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากรหรือไม่

ภาพที่ 1 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า การบริหารงบประมาณการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสาคร มีการจัดทำงบประมาณ การบริหารงบประมาณรายจ่าย การควบคุมงบประมาณ และการประเมินผลและการรายงาน ตามพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ.2561 ปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณ ได้แก่ การวางแผนและจัดทำงบประมาณยังไม่มีประสิทธิภาพ การกำหนดแนวทางการบริหารงบประมาณรายจ่ายยังไม่เหมาะสมกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน ขาดการประเมินผลเชิงลึกของนโยบาย แผนงาน/โครงการที่สำคัญ ๆ ประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณ มีการวางแผนงบประมาณ การบริหารทางการเงิน การควบคุมงบประมาณ การรายงานทางการเงินและผลการดำเนินงาน ที่มีประสิทธิภาพ รูปแบบการ

บริหารงบประมาณเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะ ประกอบด้วย การศึกษาวิธีการวางแผนและจัดทำงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรทางการเงินให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการกำหนดแนวทางการพัฒนาเทคนิคการบริหารงบประมาณรายจ่ายให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน และมีความทันสมัยอยู่ตลอดเวลา การกำหนดนโยบายในการใช้ทรัพยากรทางด้าน การเงิน คน วัสดุ เพื่อให้เกิดการสูญเสียการใช้จ่าย งบประมาณน้อยที่สุด การประเมินผลเชิงลึกของนโยบาย แผนงาน/โครงการที่สำคัญๆ รายงานการติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานจากการใช้จ่ายงบประมาณโครงการสำคัญๆ และโครงการที่มีวงเงินงบประมาณสูง จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1. กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ควรมีนโยบายจัดการอบรมให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ ผู้บริหารและบุคลากรในเรื่อง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เกี่ยวกับการบริหารงบประมาณ เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2. กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ควรมีนโยบายการบริหารงบประมาณที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาล เช่น หลักประสิทธิผล หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักการกระจายอำนาจ และหลักมุ่งเน้นฉันทามติ เพื่อให้สามารถใช้จ่ายงบประมาณและบริหารจัดการงบประมาณที่ได้รับจัดสรรได้อย่างประหยัด คุ้มค่า มีประสิทธิภาพโปร่งใส ตรวจสอบได้ เพื่อให้มีโอกาสได้รับการพิจารณาจัดสรรงบประมาณที่เพิ่มขึ้นในปีงบประมาณถัดไป ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสาคร ควรควบคุม การดำเนินการทุกอย่างให้เป็นไปด้วยความโปร่งใส คุ้มค่า ประหยัด คำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับ ผลสัมฤทธิ์และประสิทธิภาพในการดำเนินงานเป็นสำคัญเพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสาคร ควรปลูกฝังให้บุคลากร ร่วมมือกันขับเคลื่อนในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ของแผนการบริหารงบประมาณ 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสาคร ควรมีนโยบายในการใช้ทรัพยากรทางด้าน การเงิน คน วัสดุ เพื่อลดการสูญเสียการใช้จ่ายงบประมาณให้น้อยที่สุด และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรมีการศึกษาวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณ และประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร 2) ควรมีการศึกษาการพัฒนาทักษะการบริหารงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ และการเสริมสร้างความรับผิดชอบในการการบริหารงบประมาณ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 3) ควรมีการศึกษากลยุทธ์การบริหารจัดการงบประมาณ ในการบริหารจัดการงบประมาณให้ประสบผลสำเร็จ ข้อจำกัดของการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลที่เลือกแบบเจาะจงไม่สามารถเป็นตัวแทนในวงกว้างได้และข้อมูลที่มาจากการสัมภาษณ์เป็นหลัก ซึ่งทำให้นำผลไปใช้กับ อปท. ในบริบทอื่นได้จำกัด แบบสัมภาษณ์อาจไม่ครอบคลุมทุกมิติของตัวแปรที่ต้องการวัด ผู้ตอบอาจให้คำตอบตามความคาดหวังองค์กร และการเก็บข้อมูลทำในช่วงเวลาสั้น ๆ ซึ่งอาจสะท้อนสถานการณ์ได้เพียงช่วงเวลานั้น

เอกสารอ้างอิง

เกษศิรินทร์ โสมคง. (2569). การบริหารงานงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ (RBM) ตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 4(3), 341-355.

จารุวรรณ มาแต้ม. (2561). การบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจงบคีรีขันธ์ เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ณัฐฐินันท์ ตั้นเจริญ. (2563). ประสิทธิผลการบริหารงบประมาณของเทศบาลนครนนทบุรี. ใน สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ดรงค์รัตน์ กล้าหาญ. (2559). การบริหารงบประมาณที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เทศบาลตำบลแคราย. (2568). เอกสารประกอบการชี้แจง. เรียกใช้เมื่อ 15 ธันวาคม 2568 จาก https://khaerai.go.th/public/list_upload/backend/list_2990/file_2990_1.pdf

ปัณรส มาลากุล ณ อยุธยา. (2563). เทคนิควิธีการพัฒนาองค์การและการจัดการในภาครัฐ. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปัทมนันท์ โชติกิจเรืองชัย. (2564). แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณตามแผนปฏิบัติราชการประจำปีของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1. ใน สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิติธรรม ฐิติมนตรี. (2558). ทำอย่างไรจึงจะให้การใช้งบประมาณเป็นไปอย่างคุ้มค่า. วารสารการงบประมาณ, 12(38), 4-9.

วิไลรัตน์ บุญมาก. (2565). การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงบประมาณของฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตดอนเมือง. ใน สารนิพนธ์รัฐประศานศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศิริพร ศิริผล. (2561). การบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ กรณีการเบิกจ่ายงบประมาณประจำปี ของสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร. ใน สารนิพนธ์รัฐประศานศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สำนักข่าวอิศรา. (2562). แห่งที่ 6 อบต.บางน้ำจืด สมุทรสาคร! สตง.เรียกเงินคืน 9.9 ล้าน จ่ายโบนัสปี 55-57 มิชอบ. เรียกใช้เมื่อ 15 ธันวาคม 2568 จาก https://www.isranews.org/content-page/item/82826-news03_82826.html

สิรินรดา เกตุรักษ์. (2566). การบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานของสถานศึกษาในจังหวัดฉะเชิงเทรา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. EDUCATION JOURNAL, 6(3), 159-173.

สุพล ศิริ. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณการคลังภาครัฐ. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 6(4), 169-183.

อำพรรณ หลู่โยธา. (2568). การบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษา เทศบาลนครนนทบุรี อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี. วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์, 8(3), 367-396.

อุบลกาญจน์ อมรสิน. (2565). การบริหารงบประมาณขององค์การปกครองท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 5(2), A91-A103.

Robbins, S. P. & Coulter, M. (2018). Management. (14th ed.). London: Pearson Education.

บทความวิจัย

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในเขตตรวจราชการที่ 11*

A CAUSAL RELATIONSHIP MODEL OF FACTORS AFFECTING THE LIFE AND CAREER SKILLS OF STUDENTS IN SCHOOLS UNDER THE PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICES IN INSPECTION REGION 11

ธันยาภักค์ คมธัชนิธิชยวัศ*, เอกลักษณ์ เพียสา, อภิสิทธิ์ สมศรีสุข
Thanyaphak Khomthatnitichayawas*, Akkaluck Pheasa, Apisit Somsrisuk
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร สกลนคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, Sakon Nakhon, Thailand
*Corresponding author E-mail: Thanyaphak.bim@gmail.com
*Tel: 094-224-9953

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขตตรวจราชการที่ 11 และ 2) ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน 2 ระยะ ระยะที่ 1 สังเคราะห์เอกสาร สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน และประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน เครื่องมือ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างและแบบประเมินมาตราส่วน 5 ระดับ วิเคราะห์เนื้อหา ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระยะที่ 2 เก็บข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาและครู 700 คน ด้วยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ใช้แบบสอบถามมาตราส่วน 5 ระดับ โดยประเมินแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนผ่านการรับรู้ของผู้บริหารและครู มิได้วัดจากนักเรียนโดยตรง เครื่องมือมีค่า IOC .80 - 1.00 ค่าอำนาจจำแนก .37–.86 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ .97 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สหสัมพันธ์เพียร์สัน การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และโมเดลสมการโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า 1) โมเดลประกอบด้วยปัจจัยเชิงสาเหตุ 5 ปัจจัย ได้แก่ การบริหารแบบมีส่วนร่วม หลักสูตร สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ โดยมีทักษะชีวิตและอาชีพเป็นตัวแปรผล ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ทักษะทางสังคมและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว ความคิดริเริ่มและการชี้นำตนเอง ผลิตผลและความสำนึกรับผิดชอบ การใช้เทคโนโลยี และการแก้ปัญหา 2) โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีอิทธิพลทางตรงต่อทักษะชีวิตและอาชีพสูงที่สุด รองลงมาคือหลักสูตร ขณะที่การบริหารแบบมีส่วนร่วม สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้มีบทบาทเป็นปัจจัยต้นทางและปัจจัยส่งผ่าน

คำสำคัญ: โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ, ทักษะชีวิตและอาชีพ, แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์, โมเดลสมการโครงสร้าง

Abstract

This study aimed to 1) develop a causal relationship model of factors influencing students' life and career skills in schools under the Primary Educational Service Area Offices in

* Received 15 September 2026; Revised 26 October 2026; Accepted 31 October 2026

Education Inspection Region 11 and 2) examine the model's fit with empirical data. A two-phase mixed-methods research design was employed. Phase 1 involved document synthesis, interviews with five experts, and an evaluation of the model's appropriateness and feasibility by five experts. The research instruments included semi-structured interviews and a five-point rating scale. Data were analyzed using content analysis, means, and standard deviations. Phase 2 involved 700 school administrators and teachers selected through multistage sampling. Data were collected using a five-point rating-scale questionnaire. Students' achievement motivation and life and career skills were assessed through administrators' and teachers' perceptions rather than direct student assessments. The instrument demonstrated item-objective congruence indices of .80 - 1.00, item discrimination indices of .37 - .86, and an overall reliability coefficient of .97. Data were analyzed using descriptive statistics, Pearson's correlation, confirmatory factor analysis, and structural equation modeling.

Keywords: Causal Relationship Model, Life and Career Skills, Achievement Motivation, Structural Equation Model

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ เศรษฐกิจ สังคม และโครงสร้างตลาดแรงงาน ส่งผลให้การศึกษามิอาจมุ่งเน้นเพียงการถ่ายทอดความรู้เชิงวิชาการ แต่จำเป็นต้องพัฒนาผู้เรียน ให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต การปรับตัวและการประกอบอาชีพในสถานการณ์ที่มีความซับซ้อน และไม่แน่นอน องค์การยูเนสโกเน้นว่าระบบการศึกษาต้องได้รับการปรับเปลี่ยนเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ คุณค่า และความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต อันจะนำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพและการพัฒนาสังคมในระยะยาว (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2024) ขณะเดียวกัน รายงาน The Future of Jobs Report 2025 ระบุว่าภายในปี ค.ศ. 2030 ทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว ภาวะผู้นำ อิทธิพลทางสังคม และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (World Economic Forum, 2025) สถานการณ์ดังกล่าวจึงแสดงถึงความจำเป็นที่สถานศึกษาต้องเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อม ทั้งด้านชีวิตและอาชีพตั้งแต่วัยเรียน เนื่องจากทักษะชีวิตและอาชีพเป็นองค์ประกอบสำคัญ ของกรอบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งครอบคลุมความยืดหยุ่นและการปรับตัว การริเริ่มและกำกับตนเอง ทักษะทางสังคมและการทำงานร่วมกับบุคคลต่างวัฒนธรรม การสร้างผลผลิตและความรับผิดชอบ ตลอดจนภาวะผู้นำและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (Partnership for 21st Century Learning, 2019) ทักษะเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถกำหนดเป้าหมายชีวิต ตัดสินใจ แก้ปัญหา ทำงานร่วมกับผู้อื่น รับผิดชอบต่อหน้าที่ และปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและอาชีพที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพจึงมิใช่ภารกิจของครูผู้สอนรายวิชาใดรายวิชาหนึ่ง แต่เป็นผลลัพธ์จากการดำเนินงานร่วมกันของระบบบริหาร สถานศึกษา หลักสูตร การจัดการเรียนรู้ สภาพแวดล้อม และคุณลักษณะภายในของผู้เรียน

สำหรับประเทศไทย การพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพได้รับการกำหนดไว้ในทิศทางการพัฒนาประเทศและนโยบายด้านการศึกษาอย่างชัดเจน แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและดำรงชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีสมรรถนะสูง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสามารถตอบสนองต่อทิศทางการพัฒนาประเทศและ

ตลาดแรงงานในอนาคต (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) นอกจากนี้ นโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการยังมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ที่ใช้ประโยชน์ได้จริง การค้นหาเป้าหมายชีวิต การมีรายได้ระหว่างเรียน และการมีงานทำภายใต้แนวคิด “เรียนดี มีความสุข” และ “Learn to Earn” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567) อย่างไรก็ตาม ผลการประเมิน PISA 2022 ชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนไทยยังเผชิญกับข้อจำกัดในการนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์จริง โดยนักเรียนไทยมีคะแนนเฉลี่ยด้านคณิตศาสตร์ 394 คะแนน การอ่าน 379 คะแนน และวิทยาศาสตร์ 409 คะแนน ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศสมาชิกองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา และผลการประเมินทั้งสามด้านลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับปี ค.ศ. 2018 (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2023) แม้ผลดังกล่าวมิได้วัดทักษะชีวิตและอาชีพโดยตรง แต่แสดงถึงข้อจำกัดด้านการประยุกต์ใช้ความรู้ การคิดแก้ปัญหา และความพร้อมในการเผชิญสถานการณ์จริง ซึ่งเชื่อมโยงกับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในอนาคต ดังนั้น การยกระดับคุณภาพผู้เรียนจึงจำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ มิใช่ให้ความสำคัญเฉพาะผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเพียงด้านเดียว ซึ่งผลการประเมิน PISA ดังกล่าวเป็นข้อมูลระดับประเทศและมิใช่หลักฐานวัดทักษะชีวิตและอาชีพของผู้เรียนในเขตตรวจราชการที่ 11 โดยตรง จึงใช้ประกอบบริบทการศึกษาระดับชาติเท่านั้น สำหรับพื้นที่ศึกษา แผนพัฒนาการศึกษากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 พ.ศ. 2566 - 2570 ฉบับทบทวนประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ระบุปัญหาผู้เรียนด้านการคิดวิเคราะห์ การใช้เหตุผล ทักษะชีวิต และการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี รวมทั้งข้อจำกัดของการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูง ซึ่งเป็นหลักฐานเชิงเอกสารจากการวิเคราะห์สถานการณ์ระดับพื้นที่ อาจมิใช่คะแนนประเมินทักษะรายบุคคล แต่ช่วยยืนยันความจำเป็นในการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้เรียนในจังหวัดสกลนคร นครพนม และมุกดาหาร ซึ่งโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตตรวจราชการที่ 11 ซึ่งครอบคลุมจังหวัดสกลนคร นครพนม และมุกดาหาร โดยมีความแตกต่างกันทั้งด้านขนาดโรงเรียน สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ทรัพยากรทางการศึกษา ความพร้อมของบุคลากร และโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยี โรงเรียนจำนวนหนึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบทและให้บริการการศึกษาแก่ผู้เรียนที่มีบริบททางครอบครัวและอาชีพหลากหลาย สภาพดังกล่าวอาจส่งผลต่อโอกาสในการเรียนรู้ การค้นพบความถนัด การพัฒนาความสามารถในการปรับตัว และการเตรียมความพร้อมเข้าสู่การศึกษาต่อหรือการประกอบอาชีพ การพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในพื้นที่นี้จึงจำเป็นต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่และความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน

จากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าทักษะชีวิตและอาชีพของผู้เรียนมิได้เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งโดยลำพัง แต่เป็นผลจากความสัมพันธ์ของปัจจัยหลายระดับ ได้แก่ การบริหารแบบมีส่วนร่วม หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้เรียน ปัจจัยเหล่านี้อาจส่งผลต่อทักษะชีวิตและอาชีพทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การบริหารแบบมีส่วนร่วมอาจเอื้อต่อการจัดสรรทรัพยากรและการสร้างความร่วมมือ การจัดหลักสูตรและการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงอาจทำให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ขณะที่สภาพแวดล้อมที่สนับสนุนและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์อาจกระตุ้นให้ผู้เรียนริเริ่ม รับผิดชอบ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีลักษณะซับซ้อนและจำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ ข้อมูลที่นำมาใช้ประกอบกรอบแนวคิดยังอธิบายบทบาทของการบริหาร หลักสูตร สภาพแวดล้อม การจัดการเรียนรู้ และแรงจูงใจแยกตามแนวคิดเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่งานเชิงประจักษ์ร่วมสมัย เช่น การศึกษากลไกส่งผ่านของแรงจูงใจและการจัดการตนเองต่อการกำกับการเรียนรู้ และศึกษาการส่งเสริมการกำกับการเรียนรู้โดยครู แต่ไม่ได้ตรวจสอบชุดปัจจัยและตัวแปรผลเช่นเดียวกับโมเดลในบทความนี้ในเขตตรวจราชการที่ 11 การวิจัยจึงเติมเต็มช่องว่างด้วยการบูรณาการปัจจัยระดับสถานศึกษากับปัจจัยด้านแรงจูงใจในโมเดลเดียว และตรวจสอบอิทธิพล

ทางตรงและทางอ้อมต่อทักษะชีวิตและอาชีพ 7 องค์ประกอบภายใต้บริบทพื้นที่ดังกล่าว ทั้งนี้ มิได้อ้างว่าเป็นโมเดลแรกหรือโมเดลเดียวของการอธิบายทักษะชีวิตและอาชีพ

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยเรื่อง “โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในเขตตรวจราชการที่ 11” จึงมุ่งศึกษาและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ตลอดจนวิเคราะห์ขนาดและทิศทางของอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยจะทำให้เกิดความเข้าใจเชิงระบบเกี่ยวกับกลไกการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ และเป็นสารสนเทศสำหรับผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูในการกำหนดนโยบาย วางแผนบริหารหลักสูตร ออกแบบการจัดการเรียนรู้ และสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิต เรียนรู้ และเตรียมพร้อมเข้าสู่โลกของอาชีพได้อย่างมีคุณภาพและเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในเขตตรวจราชการที่ 11
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน แบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 ระยะตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

ระยะนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน ผู้วิจัยดำเนินการโดยศึกษาและสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตและอาชีพ รวมทั้งปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะดังกล่าว แล้วนำผลการสังเคราะห์มาสร้างกรอบแนวคิดเบื้องต้น จากนั้นสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เพื่อพิจารณาความครอบคลุมขององค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ ปัจจัย และทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ก่อนนำข้อมูลมาพัฒนาเป็นโมเดลสมมติฐาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกการสังเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง และแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมและความครอบคลุมก่อนนำไปใช้

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน เป็นรายบุคคล แล้วนำผลการสังเคราะห์และการสัมภาษณ์มาสร้างกรอบโมเดลเบื้องต้น จากนั้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิอีก 5 คนประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบ ปัจจัย และทิศทางความสัมพันธ์ก่อนจัดทำโมเดลสมมติฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา การจำแนกหมวดหมู่ และการสังเคราะห์เชิงเหตุผล ส่วนผลการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การเชื่อมโยงฐานแนวคิดกับปัจจัยในโมเดลสามารถอธิบายได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยต้นทางของการสนับสนุนระดับสถานศึกษา หลักสูตรกำหนดจุดมุ่งหมายและประสบการณ์การเรียนรู้ (Tyler, R. W., 1949); (Taba, H., 1962) การจัดการเรียนรู้เชื่อมผลลัพธ์ที่คาดหวังกับหลักฐานการเรียนรู้และกิจกรรม (Wiggins, G. & McTighe, J., 2005) ส่วนแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เกี่ยวข้องกับความพยายามและการรับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติ (McClelland, D. C., 1961) ทิศทางความสัมพันธ์ในโมเดลจึงเป็นสมมติฐานที่ต้องตรวจสอบกับข้อมูล มิใช่ข้อสรุปจากทฤษฎีเพียงอย่างเดียว

ระยะที่ 2 การตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ระยะนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ประชากรเป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตตรวจราชการที่ 11 ครอบคลุมจังหวัดสกลนคร นครพนม และมุกดาหาร กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 700 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน

หน่วยข้อมูลในการวิเคราะห์เป็นคำตอบของผู้บริหารสถานศึกษาและครูแต่ละคน ตัวแปรการบริหารแบบมีส่วนร่วม หลักสูตร สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้เป็นการประเมินการดำเนินงานหรือสภาพของสถานศึกษาตามการรับรู้ของผู้ตอบ ส่วนแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และทักษะชีวิตและอาชีพเป็นการประเมินคุณลักษณะของนักเรียนตามการรับรู้ของผู้บริหารและครู

เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง .80 - 1.00 นำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง 50 คน มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง .37 - .86 และค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ .97

ในเชิงระดับการวัด คำตอบแต่ละข้อเป็นข้อมูลมาตราเรียงอันดับ 5 ระดับ ขณะที่ตัวแปรในโมเดลเป็นตัวแปรแฝงซึ่งวัดผ่านองค์ประกอบที่กำหนดไว้ การนำคะแนนองค์ประกอบไปใช้เป็นตัวแปรสังเกตได้ต้องระบุวิธีรวมคะแนน การจัดการข้อมูลสูญหาย และเหตุผลที่เลือกวิธีประมาณค่าซึ่งเหมาะสมกับระดับการวัดและการแจกแจงของข้อมูล (Kline, R. B., 2023) ค่าความเชื่อมั่น .97 ที่รายงานเป็นค่าทั้งฉบับ จึงไม่ใช้แทนค่าความเชื่อมั่นของตัวแปรหรือองค์ประกอบแต่ละด้าน

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยประสานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีตอบแบบสอบถาม จากนั้นส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างตอบตามความสมัครใจ เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับคืน ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเบ้ ความโด่ง และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ส่วนการตรวจสอบโมเดลใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและโมเดลสมการโครงสร้าง โดยพิจารณาค่าไคสแควร์ ค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ GFI, AGFI และ RMSEA รวมทั้งวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม อิทธิพลรวม และค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (Hair J. et al., 2019); (Kline, R. B., 2023)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ข้อ ดังนี้

1. ผลการพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

โมเดลที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยตัวแปรแฝงภายนอก 1 ตัวแปร คือ การบริหารแบบมีส่วนร่วม และตัวแปรแฝงภายใน 5 ตัวแปร ได้แก่ หลักสูตร สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โดยวัดจากตัวแปรสังเกตได้รวม 28 ตัวแปร ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดพบว่า ตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมดมีน้ำหนักองค์ประกอบแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เป็นหลักฐานเบื้องต้นว่าตัวแปรสังเกตได้สัมพันธ์กับตัวแปรแฝงตามที่กำหนด อย่างไรก็ตาม นัยสำคัญของน้ำหนักองค์ประกอบเพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอสำหรับยืนยันความตรงเชิงลู่เข้าและความตรงเชิงจำแนก

2. ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการตรวจสอบโมเดลกับข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 700 คน พบว่า โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าไคสแควร์เท่ากับ 159.66 องศา

อิสระเท่ากับ 166 ค่าความน่าจะเป็นเท่ากับ .623 ค่าไคสแควร์สัมพัทธ์เท่ากับ .96 ค่า GFI เท่ากับ .98 ค่า AGFI เท่ากับ .96 และค่า RMSEA เท่ากับ .000 ดัชนีที่รายงานผ่านเกณฑ์ที่กำหนดและสนับสนุนความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์

เมื่อพิจารณาเส้นทางอิทธิพลที่มีต่อทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน พบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกสูงที่สุด (β = .73,p<.01) รองลงมา คือ หลักสูตร (β = .24,p<.01) ส่วนการบริหารแบบมีส่วนร่วม สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้ไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อทักษะชีวิตและอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ส่งผลผ่านตัวแปรส่งผ่านในโมเดล การบริหารแบบมีส่วนร่วมมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อหลักสูตร (β = .45,p<.01) และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ (β = .75,p<.01) รวมทั้งมีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนรู้ (β = .45,p<.01) หลักสูตรมีอิทธิพลทางตรงต่อการจัดการเรียนรู้ (β = .58,p<.01) ขณะที่สภาพแวดล้อมการเรียนรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (β = .50,p<.05) และการจัดการเรียนรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (β = .42,p<.01)

ตัวแปรเชิงสาเหตุทั้งหมดร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนตามการประเมินของผู้บริหารและครูได้ร้อยละ 67 (R^2 = .67) สำหรับการเปรียบเทียบอิทธิพลรวม พบว่า ตัวแปรสาเหตุในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน (Y5) ได้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 67 (R2 = .67) รองลงมา ได้แก่ (Y2) ร้อยละ 57 (R2 = .57) การจัดการเรียนรู้ (Y3) ร้อยละ 56 (R2 = .56)แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Y4) ร้อยละ 23 (R2 = .23) และหลักสูตร (Y1) ร้อยละ 20 (R2 = .20) ตามลำดับ

จากค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางตรง สามารถเขียนสมการโครงสร้างในรูปคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

1. หลักสูตร (Y1) = 0.45(X); R2 = .20
2. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ (Y2) = 0.75(X); R2 = .56
3. การจัดการเรียนรู้ (Y3) = 0.52(X) + 0.57(Y1) - 0.26(Y2); R2 = .57
4. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Y4) = 0.39(X) + 0.50(Y2) + 0.42(Y3); R2 = .23
5. ทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน (Y5) = 0.05(X)+0 .24(Y1) + 0.04(Y2) + 0.02(Y3) + 0.73(Y4); R2 = .67

สมการที่ 1 อธิบายได้ว่า ตัวแปรการบริหารแบบมีส่วนร่วม (X) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อ หลักสูตร (Y1) เท่ากับ 0.45 และสามารถอธิบาย ความแปรปรวนของหลักสูตร (Y1) ได้ร้อยละ 20

สมการที่ 2 อธิบายได้ว่า ตัวแปรการบริหารแบบมีส่วนร่วม (X) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ (Y2) เท่ากับ 0.75 และสามารถอธิบาย ความแปรปรวนของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ (Y2) ได้ร้อยละ 56

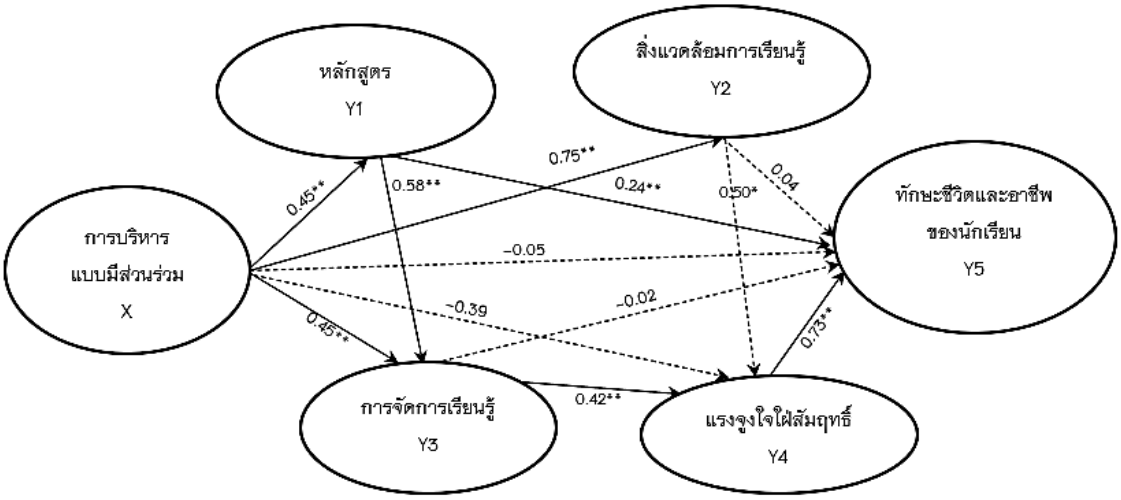
สมการที่ 3 อธิบายได้ว่า ตัวแปรการบริหารแบบมีส่วนร่วม (X) และ(Y1) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการจัดการเรียนรู้ (Y3) เท่ากับ 0.52 และ 0.57 ตามลำดับ ขณะที่สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ (Y2) มีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อการจัดการเรียนรู้ (Y3) เท่ากับ −0.26 โดยตัวแปรทั้งสามร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการจัดการเรียนรู้ (Y3) ได้ร้อยละ 57

สมการที่ 4 อธิบายได้ว่า ตัวแปรการบริหารแบบมีส่วนร่วม (X) มีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Y4) เท่ากับ −0.39 ขณะที่ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ (Y2) และ การจัดการเรียนรู้ (Y3) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Y4) เท่ากับ 0.50 และ 0.42 ตามลำดับ โดยตัวแปรทั้งสามร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Y4) ได้ร้อยละ 23

สมการที่ 5 อธิบายได้ว่า แสดงว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Y4) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อ (Y5) สูงที่สุด เท่ากับ 0.73 รองลงมา ได้แก่ หลักสูตร (Y1) เท่ากับ 0.24 และ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ (Y2) เท่ากับ 0.04

ขณะที่การบริหารแบบมีส่วนร่วม (X) และ การจัดการเรียนรู้ (Y3) มีอิทธิพลทางตรงเชิงลบเท่ากับ - 0.05 และ - 0.02 ตามลำดับ ตัวแปรสาเหตุทั้งหมดร่วมกันสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรผล (Y5) ได้ร้อยละ 67

จากผลการวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นและการวิเคราะห์ขนาด อิทธิพลดังกล่าวข้างต้น สามารถเขียนแผนภาพแสดงค่าสัมประสิทธิอิทธิพลของโมเดล ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในเขตตรวจราชการที่ 11 ดังภาพประกอบที่ 1

Chi-Square=159.66, df= 166, p-value= 0.62395, RMSEA=0.000

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ภาพที่ 1 โมเดลที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

อภิปรายผล

สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ 2 ประเด็น ดังนี้

1. ผลการพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยปัจจัยเชิงสาเหตุ 5 ปัจจัย ได้แก่ การบริหารแบบมีส่วนร่วม หลักสูตร สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ โดยมีทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนเป็นตัวแปรผล ซึ่งประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ทักษะทางสังคมและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว ความคิดริเริ่มและการชี้นำตนเอง ผลิตผลและความสำนึกรับผิดชอบ การใช้เทคโนโลยี และการแก้ปัญหา ทั้งนี้ โมเดลประกอบด้วยตัวแปรแฝงภายนอก 1 ตัวแปร ตัวแปรแฝงภายใน 5 ตัวแปร และตัวแปรสังเกตได้ 28 ตัวแปร การกำหนดองค์ประกอบดังกล่าวมีความเหมาะสมในเชิงแนวคิด เนื่องจากการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพของผู้เรียนมิได้เกิดจากกระบวนการจัดการเรียนรู้เพียงด้านเดียว แต่เกี่ยวข้องกับระบบบริหารจัดการสถานศึกษา การกำหนดเป้าหมายของหลักสูตร การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนา และคุณลักษณะด้านแรงจูงใจของผู้เรียน ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นระบบ สอดคล้องกับแนวคิดของ Tyler, R. W. และ Taba, H. ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรโดยเชื่อมโยงจุดมุ่งหมาย (Tyler, R. W., 1949) ; (Taba, H., 1962) เนื้อหาประสบการณ์การเรียนรู้ และการประเมินผลเข้าด้วยกัน รวมทั้งแนวคิดของ Wiggins, G. & McTighe, J. ที่เสนอให้การออกแบบการเรียนรู้เริ่มต้นจากผลลัพธ์ที่คาดหวัง แล้วจึงกำหนดหลักฐานและกิจกรรมการเรียนรู้ให้

สอดคล้องกัน ดังนั้น การบูรณาการปัจจัยทั้ง 5 ด้านไว้ในโมเดลเดียวจึงเป็นแนวทางในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยระดับสถานศึกษากับคุณลักษณะของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ (Wiggins, G. & McTighe, J., 2005)

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของทักษะชีวิตและอาชีพทั้ง 7 องค์ประกอบ พบว่ามีความครอบคลุมคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การปรับตัว และการเตรียมความพร้อมเข้าสู่โลกของอาชีพ โดยมีพื้นฐานสอดคล้องกับกรอบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของ Partnership for 21st Century Learning ซึ่งให้ความสำคัญกับความยืดหยุ่นและการปรับตัว ความคิดริเริ่มและการชี้นำตนเอง ทักษะทางสังคมและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ผลิตผลและความสำนึกรับผิดชอบ ตลอดจนภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ ขณะที่การเพิ่ม (Partnership for 21st Century Learning, 2019) องค์ประกอบด้านการใช้เทคโนโลยีและการแก้ปัญหาช่วยขยายขอบเขตของโมเดลให้ครอบคลุมสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัลมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ World Economic Forum ที่ให้ความสำคัญกับทักษะการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ ความยืดหยุ่น (World Economic Forum, 2025) การปรับตัว และการเรียนรู้ตลอดชีวิต การกำหนดองค์ประกอบทั้ง 7 ด้านจึงมีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนในเขตตรวจราชการที่ 11 ซึ่งมีความแตกต่างด้านทรัพยากรทางการศึกษา สภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยี

2. ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการวิจัยพบว่า โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าไคสแควร์เท่ากับ 159.66 องศาอิสระเท่ากับ 166 ค่าความน่าจะเป็นเท่ากับ .623 ค่าไคสแควร์สัมพัทธ์เท่ากับ .96 ค่า GFI เท่ากับ .98 ค่า AGFI เท่ากับ .96 และค่า RMSEA เท่ากับ .000 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ความสอดคล้องที่กำหนดไว้ ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่กำหนดขึ้นสามารถอธิบายรูปแบบความสัมพันธ์ของข้อมูลที่ศึกษาได้ในระดับที่ยอมรับได้ สอดคล้องกับหลักการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างของ Hair J. et al. และ Kline, R. B. ที่เสนอให้ประเมินความสอดคล้องของโมเดลโดยพิจารณาดัชนีหลายประเภทร่วมกัน ทั้งนี้ (Hair J. et al., 2019); (Kline, R. B., 2023)

ความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นหลักฐานสนับสนุนความเหมาะสมของโครงสร้างความสัมพันธ์ตามสมมติฐาน แต่ยังไม่สามารถยืนยันความเป็นเหตุเป็นผลได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลภาคตัดขวาง และตัวแปรด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนเป็นการประเมินตามการรับรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาและครู มิใช่การวัดคุณลักษณะของนักเรียนโดยตรง

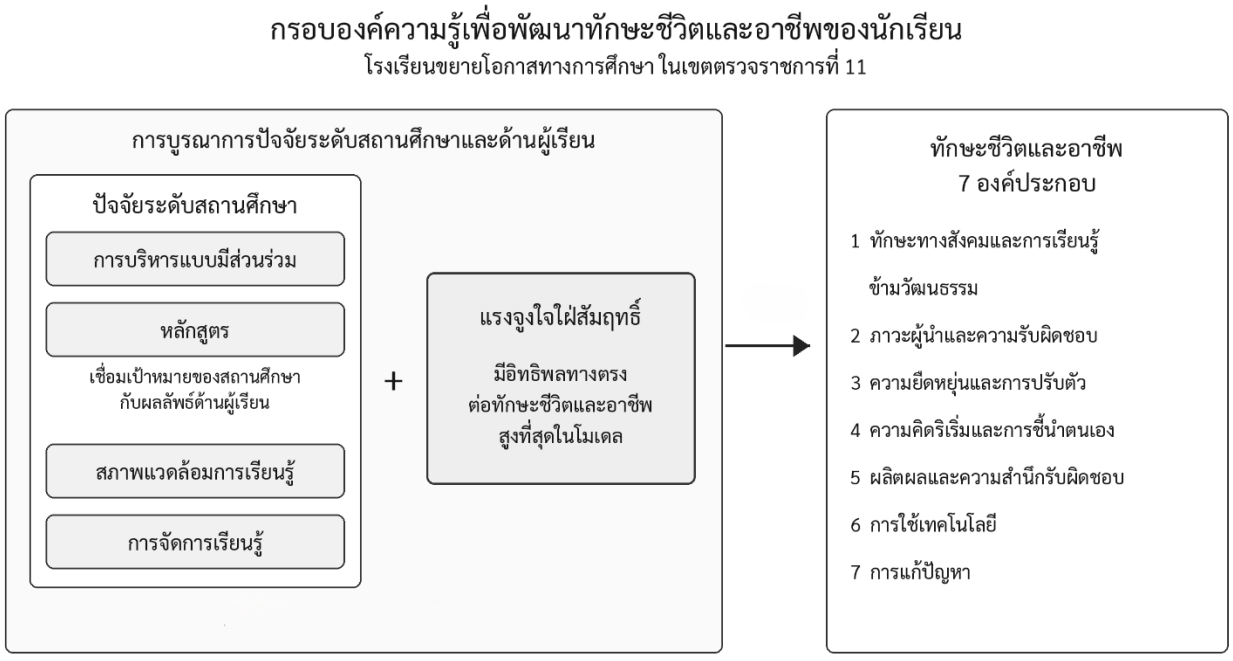
เมื่อพิจารณาอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีต่อทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน พบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกสูงที่สุดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (β = .73) ผลการวิจัยดังกล่าวอาจอธิบายได้ว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นคุณลักษณะภายในที่เกี่ยวข้องกับความพยายาม ความมุ่งมั่น การกำหนดเป้าหมาย การรับผิดชอบต่องาน และการพัฒนาความสามารถของตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ นักเรียนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงมีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ การแสวงหาโอกาสในการพัฒนาตนเอง และการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย สอดคล้องกับแนวคิดของ McClelland, D. C. ที่อธิบายว่าบุคคลที่มีความต้องการความสำเร็จ (McClelland, D. C., 1961) สูงจะมีความมุ่งมั่นในการทำงานและพยายามปรับปรุงผลการปฏิบัติของตนเอง อีกทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของ Deci, E. L. & Ryan, R. M. ที่ให้ความสำคัญกับแรงจูงใจในการกำกับพฤติกรรมและการพัฒนาศักยภาพของบุคคล (Deci, E. L. & Ryan, R. M., 2000) ผลการวิจัยจึงสนับสนุนแนวคิดที่ว่าการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ควบคู่กับการพัฒนาความรู้และทักษะผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้นักเรียนกำหนดเป้าหมาย ลงมือปฏิบัติ ประเมินความก้าวหน้า และปรับปรุงผลงานของตนเอง

โดยสรุป ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้งสองข้อสนับสนุนว่า การพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยระดับสถานศึกษาและปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่เชื่อมโยงกันภายในโมเดล

โดยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อทักษะชีวิตและอาชีพสูงที่สุด รองลงมาคือหลักสูตร ขณะที่การบริหารแบบมีส่วนร่วม สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้มีบทบาทเชื่อมโยงกับตัวแปรอื่นในโครงสร้างความสัมพันธ์ ผลการศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการกำหนดแนวทางพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง การจัดการเรียนรู้ที่เสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และการบริหารจัดการที่สนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ การนำผลการวิจัยไปใช้ควรคำนึงถึงบริบทของสถานศึกษาและข้อจำกัดของข้อมูล เนื่องจากความสัมพันธ์ที่พบเป็นผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณตามการรับรู้ของผู้บริหารและครู ซึ่งยังจำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบเพิ่มเติมด้วยข้อมูลจากนักเรียนและหลักฐานการปฏิบัติจริง เพื่อเพิ่มความชัดเจนของกลไกความสัมพันธ์และความสามารถในการประยุกต์ใช้โมเดลในบริบททางการศึกษาที่แตกต่างกัน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้คือกรอบความสัมพันธ์ที่บูรณาการการบริหารแบบมีส่วนร่วม หลักสูตร สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้ เข้ากับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เพื่ออธิบายทักษะชีวิตและอาชีพ 7 องค์ประกอบในเขตตรวจราชการที่ 11 โดยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีอิทธิพลทางตรงสูงที่สุดและหลักสูตรมีบทบาทเชื่อมเป้าหมายของสถานศึกษากับผลลัพธ์ด้านผู้เรียน แสดงดังภาพประกอบที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน

สรุปและข้อเสนอแนะ

โมเดลที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยปัจจัยเชิงสาเหตุ 5 ปัจจัยและทักษะชีวิตและอาชีพ 7 องค์ประกอบ ดัชนีความสอดคล้องที่รายงานสนับสนุนโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และหลักสูตรมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวก และโมเดลอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรผลได้ร้อยละ 67 ข้อสรุปดังกล่าวเป็นผลจากการประเมินตามการรับรู้ของผู้บริหารและครูในพื้นที่ศึกษา ส่วนข้อสรุปเกี่ยวกับอิทธิพลทางอ้อมและลำดับอิทธิพลรวมยังต้องยืนยันจากผลวิเคราะห์ที่สอดคล้องกัน จากผลการวิจัยที่พบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีอิทธิพลทางตรงต่อทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนสูงที่สุด ในบริบทสถานศึกษาควรส่งเสริมให้นักเรียนกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้และเป้าหมายอาชีพที่เหมาะสมกับศักยภาพ ฝึกวางแผนและบริหารเวลา ติดตามความก้าวหน้า ประเมินตนเอง และ

ปรับปรุงผลงานจากข้อมูลย้อนกลับ โดยบูรณาการกระบวนการเหล่านี้ไว้ในการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ครูควรให้นักเรียนมีทางเลือกในการปฏิบัติงานและสร้างประสบการณ์ความสำเร็จตามลำดับ เพื่อพัฒนาความเชื่อมั่นและความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสนับสนุนความเป็นอิสระและการรับรู้ความสามารถของผู้เรียนตามทฤษฎีการกำหนดตนเอง จากผลที่พบว่าหลักสูตรมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อทักษะชีวิตและอาชีพ สถานศึกษาควรทบทวนและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้กำหนดผลลัพธ์ด้านทักษะชีวิตและอาชีพอย่างชัดเจน โดยเชื่อมโยงหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ สาระการเรียนรู้ กิจกรรม และการวัดและประเมินผลเข้าด้วยกัน ควรนำบริบทอาชีพ ภูมิปัญญา และทรัพยากรในชุมชนมาใช้เป็นฐานการเรียนรู้ พร้อมจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติ แก้ปัญหา ทำงานเป็นทีม ใช้เทคโนโลยี และสร้างชิ้นงานที่ใช้ประโยชน์ได้จริง การออกแบบหลักสูตรควรเริ่มจากผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน แล้วจึงกำหนดหลักฐานและประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกัน แม้การจัดการเรียนรู้ไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อทักษะชีวิตและอาชีพอย่างมีนัยสำคัญ แต่มีอิทธิพลทางอ้อมผ่านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ครูจึงควรออกแบบกิจกรรมที่ไม่ได้มุ่งเพียงการเข้าร่วมกิจกรรม แต่ต้องทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าของงานมีเป้าหมายที่ชัดเจน ได้รับความสำเร็จตามระดับความสามารถ และมีโอกาสประเมินผลการปฏิบัติของตน ควรใช้การเรียนรู้เชิงรุก การเรียนรู้โดยใช้โครงงาน การเรียนรู้โดยใช้ปัญหา และการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ ควบคู่กับการให้ข้อมูลย้อนกลับที่เน้นความก้าวหน้าของผู้เรียน ในบริบทของผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นกลไกสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรสภาพแวดล้อม และการจัดการเรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่ายร่วมกำหนดเป้าหมาย วางแผน ดำเนินงาน และประเมินผล ควรจัดสรรทรัพยากร พัฒนาครู และสร้างแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมมีอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อมการเรียนรู้สูงที่สุด (β = .75) และส่งผลต่อทักษะชีวิตและอาชีพผ่านตัวแปรส่งผ่านในโมเดล และในส่วนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาควรนำโมเดลที่พัฒนาขึ้นไปใช้เป็นกรอบกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ที่เสริมแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และการสร้างเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ด้านอาชีพ ควรสนับสนุนการพัฒนาครูด้านการออกแบบกิจกรรมและการประเมินทักษะชีวิตและอาชีพ รวมทั้งกำหนดระบบติดตามผลที่พิจารณาการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนมากกว่าการรายงานจำนวนกิจกรรมที่ดำเนินการ ซึ่งในการวิจัยครั้งต่อไปควรใช้ข้อมูลจากนักเรียนร่วมกับการประเมินของครูและหลักฐานการปฏิบัติงาน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างแหล่งข้อมูล ควรพิจารณาโมเดลหลายระดับเมื่อมีผู้ตอบซ้อนอยู่ในสถานศึกษา และใช้การติดตามระยะยาวหรือการวิจัยเชิงทดลองเพื่อตรวจสอบลำดับความสัมพันธ์และกลไกส่งผ่านของแรงจูงใจ ก่อนนำโมเดลไปใช้กำหนดมาตรการพัฒนาผู้เรียนในวงกว้าง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง นโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568-2569. เรียกใช้เมื่อ 15 สิงหาคม 2569 จาก https://www.moe.go.th/นโยบายการศึกษา68-69/

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570). Retrieved สิงหาคม 8, 2569, from https://www.nesdc.go.th/the-national-economic-and-social-development-plan/

Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. Psychological Inquiry, 11(4), 227-268.

Hair J. et al. (2019). Multivariate data analysis. (8th ed.). Andover: Cengage Learning.

Kline, R. B. (2023). Principles and practice of structural equation modeling. (5th ed.). New York: Guilford Press.

McClelland, D. C. (1961). The achieving society. Princeton, NJ: D. Van Nostrand.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). PISA 2022 results (Volume I): The state of learning and equity in education. Paris: OECD Publishing.

Partnership for 21st Century Learning. (2019). Framework for 21st century learning. Retrieved August 15, 2026, from https://www.battelleforkids.org/insights/p21-resources/

Taba, H. (1962). Curriculum development: Theory and practice. New York: Harcourt, Brace & World.

Tyler, R. W. (1949). Basic principles of curriculum and instruction. Chicago: University of Chicago Press.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2024). Transforming education towards SDG 4: Report of a global survey on country actions to transform education. Retrieved August 9, 2026, from https://www.unesco.org/en

Wiggins, G. & McTighe, J. (2005). Understanding by design. (2nd ed.). Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

World Economic Forum. (2025). The future of jobs report 2025. Retrieved August 15, 2026, from https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/

บทความวิจัย

การศึกษาอัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มอีสานเพื่อการออกแบบกราฟิกและภาพประกอบสำหรับชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชน*

THE STUDY OF "HOOP TAEM" ESAN MURAL PAINTINGS FOR GRAPHIC AND ILLUSTRATION DESIGNS FOR CULTURAL ART LEARNING KITS FOR YOUTH

ณัฐณิชา มณีพฤกษ์[1], พชร วงชัยวรรณ์[2], อินทิรา พรมพันธุ์[3], กันยารัตน์ เควียเซ่น[4], ชุติภา อัศวเลิศพลากร[5*]

Natnicha Maneephruek[1], Pachara Wongchaiwan[2], Intira Phrompan[3], Kanyarat Kwiecien[4], Chutipa Asavalertplakorn[5*]

[1]โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายประถม กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

[1]Chulalongkorn University Demonstration Elementary School, Bangkok, Thailand

[2]คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย

[2]Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Ayutthaya, Thailand

[3]คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

[3]Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand

[4]คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอนแก่น ประเทศไทย

[4]Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Khon Kaen, Thailand

[5]นักวิชาการอิสระ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

[5]Independent scholar, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: chutipa_asa@hotmail.com

*Tel: 088-879-8479

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบอัตลักษณ์จิตกรรมฮูปแต้มในจังหวัดขอนแก่น 2) เพื่อศึกษากระบวนการออกแบบโดยใช้อัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มในจังหวัดขอนแก่น 3) เพื่อพัฒนารูปแบบกราฟิกและภาพประกอบโดยใช้อัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มในจังหวัดขอนแก่นสำหรับชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชน งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้เชี่ยวชาญในการสัมภาษณ์ ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง และเยาวชน อายุ 18 - 24 ปี ในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน ด้วยวิธีการเลือกแบบสมัครใจ โดยใช้เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย แบบบันทึกอัตลักษณ์ฮูปแต้ม แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ แบบสอบถามความคิดเห็นของเยาวชน และแบบประเมินรับรองคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ฮูปแต้มทั้ง 4 ชุมชน เป็นฮูปแต้มพื้นบ้านที่มีลักษณะการเขียนภาพอิสระ เรียบง่าย และมีรูปแบบเฉพาะสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยเนื้อหาวรรณกรรมแบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1.1) เรื่องราวทางศาสนา เช่น พุทธประวัติ ไตรภูมิ 1.2) วรรณกรรมท้องถิ่น และ 1.3) ภาพกากที่สะท้อนวิถีชีวิตชาวอีสานในอดีต 2) กระบวนการออกแบบโดยใช้อัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้ม ประกอบด้วย 2.1) ขั้นถอดอัตลักษณ์ 2.2) ขั้นวิเคราะห์ และ 2.3) ขั้นออกแบบและการประยุกต์ใช้ ในด้านการออกแบบสื่อกราฟิก 3) รูปแบบกราฟิกและภาพประกอบ แบ่งตัวละครเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มตัวละครจากนิทานสินไซ กลุ่มตัวละครจากพระเวสสันดรชาดก กลุ่มตัวละครวิถีชีวิตอีสาน (ภาพกาก) และกลุ่มพืชพรรณและลวดลายอื่น ๆ กราฟิกที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้เป็นสื่อในชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างความตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในกลุ่มเยาวชน

คำสำคัญ: การเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม, ฮูปแต้มอีสาน, กราฟิกและภาพประกอบ, เยาวชน, จังหวัดขอนแก่น

* Received 25 September 2026; Revised 26 October 2026; Accepted 31 October 2026

Abstract

This evaluative research aims to 1) study and analyze the identity patterns of Hoop Taem mural paintings in Khon Kaen Province; 2) examine the design process based on the identity of Hoop Taem mural paintings in Khon Kaen and 3) develop graphic and illustration designs derived from the identity of Hoop Taem mural paintings in Khon Kaen for a local cultural learning package for youth. This research used research and development (R&D) methods. The research participants consisted of experts selected through purposive sampling for interviews and 30 youths aged 18 - 24 in Khon Kaen Province. The research instruments consisted of a data and image recording form for Hoop Taem characteristics in Khon Kaen, expert interview forms, a youth opinion survey, and a quality certification assessment form. The quantitative data were analyzed by content analysis. The results of this research showed that 1) 4 Hoop Taem sites studied are folk murals characterized by free and simple drawing styles with distinctive forms that reflect local identity. The literary content can be categorized into 3 groups: 1.1) religious stories, such as the Life of the Buddha, Traiphum, and the Vessantara Jataka; 1.2) local literature,and 1.3) Kak images, which depict the traditional way of life of people in the Isan region in the past. 2) Graphic and illustration design, the process consisted of 3 stages: 2.1) cultural decoding 2.2) cultural analysis and 2.3) design and utilization. This process aims to promote youth learning through visual and graphic communication, enabling them to effectively access and understand cultural identity. 3) The developed graphic and illustration styles classify characters into 4 groups: characters from the Sangsinchai, characters from the Vessantara Jataka, characters representing Isan daily life, and groups of plants and decorative motifs. The visual elements developed from this study can be applied as media in local cultural learning packages to enhance learning and foster awareness of the value of local cultural heritage among youth.

Keywords: Cultural Learning, Hoop Taem, Illustration Design, Youth Learning, Khon Kaen

บทนำ

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างและธำรงอัตลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งยังเป็นกลไกเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันให้ดำรงอยู่อย่างมีความหมาย (พระเทพวชิรวิมล (สายัญ ปณฺฑาวชิโร), 2567) “ฮูปแต้ม” หรือจิตรกรรมฝาผนังแบบอีสาน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนภูมิปัญญา ความเชื่อ และวิถีชีวิตของชาวอีสาน คำว่า “ฮูป” หมายถึง “รูป” ตามสำเนียงท้องถิ่น และ “แต้ม” หมายถึง การวาดหรือระบายสี ซึ่งมักปรากฏอยู่ภายใน “สิม” หรืออุโบสถ (ศิวกร โคตรทา และคณะ, 2566) ฮูปแต้มจึงเปรียบเสมือนคลังความรู้ขนาดใหญ่ที่บันทึกเรื่องราวคติความเชื่อ ประเพณี วรรณกรรม และวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น สะท้อนอัตลักษณ์ของชาวอีสานได้อย่างชัดเจน จากการศึกษาพบว่า หนึ่งในแหล่งที่พบฮูปแต้ม คือ จังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นจังหวัดขนาดใหญ่ที่มีทรัพยากรหลากหลายทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม (หอการค้าจังหวัดขอนแก่น, 2568) อีกทั้งยังเป็นพื้นที่สำคัญของการสื่อสารด้านศิลปวัฒนธรรมของภาคอีสาน โดยปรากฏฮูปแต้มพื้นบ้านที่ยังคงความงดงามด้านทัศนศิลป์ เนื้อหาวรรณกรรม และการสะท้อนวิถีชีวิต โดยเฉพาะวัดที่มีฮูปแต้มเก่าแก่ซึ่งเป็นแหล่งรวมภูมิปัญญาช่าง พื้นถิ่นอันทรงคุณค่า

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่การสื่อสารของตลาดโลกดำเนินไปอย่างรวดเร็ว วัฒนธรรมโลกได้เข้ามามีอิทธิพลเหนือวัฒนธรรมท้องถิ่น หลายประเทศจึงเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรม (Chen et

al., 2023) ขณะเดียวกัน สื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นยังขาดความหลากหลายและรูปแบบที่ไม่สามารถดึงดูดความสนใจได้อย่างเพียงพอ อีกทั้งการจัดการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นในบางบริบทยังมีข้อจำกัดด้านความหลากหลายของสื่อการเรียนรู้ โดยส่วนใหญ่เน้นการนำเสนอผ่านสไลด์และวิดีทัศน์ เน้นการบรรยาย และการสรุปเนื้อหาจากตำรา (นิติยา ค้อไผ่ และคณะ, 2566) จากปัจจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่มีความน่าสนใจและเหมาะสมกับเยาวชน เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนมีบทบาทในการเรียนรู้ อนุรักษ์ และต่อยอด ดังที่ วิรัตน์ ปิ่นแก้ว และคณะ กล่าวว่า การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญคือ การให้ความรู้ ซึ่งสามารถดำเนินการได้ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา โดยเป็นกระบวนการสื่อสารที่ผสานอารมณ์ ความรู้สึก สติปัญญา และความสนใจของผู้รับสารเข้าด้วยกัน การสื่อความหมายควรมุ่งเน้นเรื่องราวที่โดดเด่น มีเอกลักษณ์ เข้าใจง่าย และเข้าถึงได้ พร้อมทั้งออกแบบอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง และทันสมัย เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีและก่อให้เกิดความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม (วิรัตน์ ปิ่นแก้ว และคณะ, 2567)

ปัจจุบันการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมในต่างประเทศให้ความสำคัญกับการสร้างประสบการณ์เรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของเยาวชนเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านการพัฒนาภาพรวมของสื่อที่มีการใช้ภาพหรือภาพประกอบในทางที่สร้างสรรค์ รวมถึงมีกิจกรรมที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย (เมธาวี กิตติอาภรณ์พล, 2562) ในขณะเดียวกันประเทศไทยได้มีการนำแนวทางการออกแบบสื่อที่หลากหลายมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับผู้เรียน สอดคล้องกับกับงานวิจัยของ วิรัตน์ ปิ่นแก้ว และคณะ ที่ได้ออกแบบสื่อเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนศาลาตึกสำหรับเยาวชน ในรูปแบบหนังสือภาพการ์ตูน บอร์ดเกม และภาพประกอบแผนที่ชุมชน เพื่อเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยสื่อดังกล่าวมีบทบาทในการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน (วิรัตน์ ปิ่นแก้ว และคณะ, 2567) ด้วยเหตุนี้ การนำ “ฮูปแต้มอีสาน” มาเป็นฐานในการออกแบบสื่อและกิจกรรมการเรียนรู้ จึงเป็นการต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทของจังหวัดขอนแก่น และเป็นแนวทางในการปลูกฝังความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่นแก่ผู้เรียนหรือเยาวชนซึ่งเป็น ช่วงวัยที่เปิดรับสิ่งใหม่ มีศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์ และมีความสนใจที่หลากหลาย การส่งเสริม การเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมในช่วงวัยนี้จะช่วยให้เกิดการตระหนักรู้ เห็นคุณค่า และสามารถนำทรัพยากรท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนต่อยอดเป็นทักษะในอนาคตได้

การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาอัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มอีสาน เพื่อนำมาพัฒนาเป็นกราฟิกและภาพประกอบที่สะท้อนรากฐานทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมสำหรับเยาวชนผ่านการสื่อสารด้วยภาพและกราฟิกอย่างร่วมสมัย ควบคู่กับกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนส่งเสริมให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบสาน และต่อยอดมรดกทางวัฒนธรรมของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบของอัตลักษณ์จิตกรรมฮูปแต้มในจังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษากระบวนการออกแบบโดยใช้อัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มในจังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อพัฒนารูปแบบกราฟิกและภาพประกอบโดยใช้อัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มในจังหวัดขอนแก่นสำหรับชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชน

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง การศึกษาอัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มอีสานเพื่อการออกแบบกราฟิกและภาพประกอบสำหรับชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชน เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยแบ่งการดำเนินวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตรกรรมฮูปแต้มและการเก็บข้อมูลภาคสนามจากฮูปแต้มในจังหวัดขอนแก่น จาก 4 ชุมชน โดยผู้วิจัยเลือกเป็นพื้นที่ศึกษาเนื่องจากเป็นฮูปแต้มพื้นบ้านที่มีการสร้างก่อนปี พ.ศ.2500 ที่ยังปรากฏเนื้อหาเรื่องราววรรณกรรมและลักษณะทางทัศนศิลป์ที่สามารถสะท้อนความเป็นอีสานได้อย่างชัดเจน อีกทั้งสอดคล้องกับเป้าหมายของจังหวัดในการส่งเสริมแหล่งมรดกทางศิลปวัฒนธรรมให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ด้านศิลปศึกษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้เชี่ยวชาญที่คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 ท่าน ในด้านศิลปะไทย ด้านการจัดรูปแบบการเรียนการสอน และด้านศิลปศึกษา และเยาวชนอายุ 18 - 24 ปี ในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการออกแบบกราฟิกภาพประกอบ และชุดการเรียนรู้จากฮูปแต้ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบบันทึกอัตลักษณ์ฮูปแต้ม แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และแบบสอบถามความคิดเห็นของเยาวชน ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน โดยมีค่า IOC ระหว่าง 0.66 - 1.00 และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

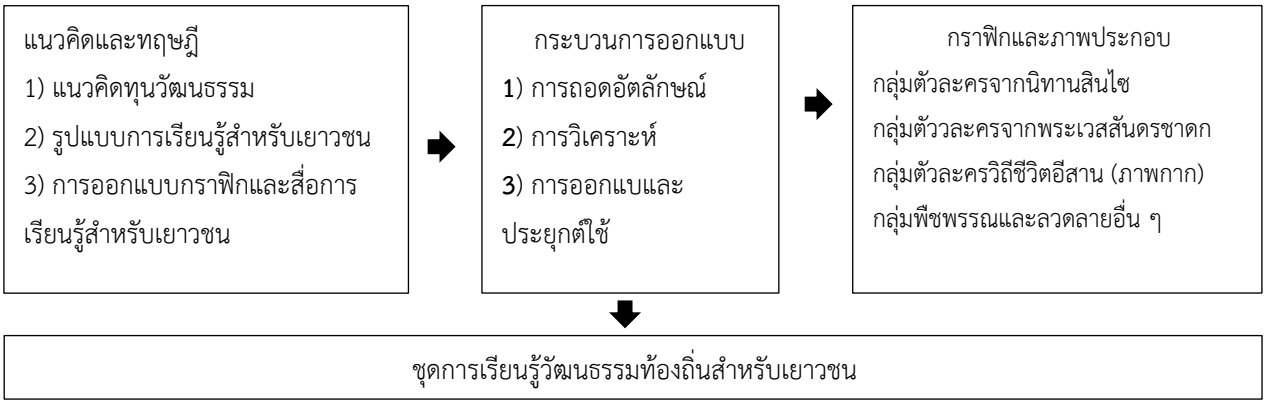
การวิจัยระยะที่ 2 การนำองค์ความรู้จากการวิจัยระยะที่ 1 มาสังเคราะห์และประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ทางทัศนศิลป์ของจิตรกรรมฮูปแต้มในจังหวัดขอนแก่น เพื่อออกแบบกราฟิก ภาพประกอบ และพัฒนาชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชนอายุ 18–24 ปี จากนั้นประเมินรับรองคุณภาพและความเหมาะสมด้านเนื้อหากราฟิก ภาพประกอบ และกิจกรรมการเรียนรู้ โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ด้านศิลปะไทย ด้านการจัดรูปแบบการเรียนการสอน และด้านศิลปศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินรับรองคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการประเมินพบว่า ชุดการเรียนรู้ “ผ่าน” การรับรองคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยระยะที่ 3 การทดลองใช้ชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชนอายุ 18 - 24 ปี กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี อายุประมาณ 18-24 ปี ในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ยินยอมเข้าร่วมกิจกรรม ด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างตามสะดวกหรือสมัครใจ (Convenient or Volunteer Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความพึงพอใจสำหรับเยาวชนเพื่อประเมินระดับความพึงพอใจที่มีต่อชุดการเรียนรู้โดยใช้วิธีถามตอบ โดยเครื่องมือวิจัยได้ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ ทั้งหมด 3 ท่าน ด้วยค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.66-1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์และสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้จริง

ทั้งนี้ บทความฉบับนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัยระยะที่ 1–2 โดยมุ่งเน้นการศึกษา การสังเคราะห์ข้อมูลและองค์ความรู้เพื่อการพัฒนากราฟิกและภาพประกอบที่ถอดอัตลักษณ์จากฮูปแต้มสำหรับการพัฒนาชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาอัตลักษณ์จิตกรรมฮูปแต้มอีสานเพื่อการออกแบบกราฟิกและภาพประกอบสำหรับชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชนมีกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

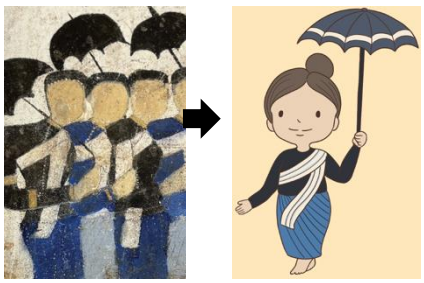
ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาอัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มอีสานเพื่อการออกแบบกราฟิกและภาพประกอบสำหรับชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชน เป็นการศึกษาฮูปแต้มที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากเป็นฮูปแต้มที่จัดอยู่ในประเภทฝีมือช่างพื้นบ้านที่บริสุทธิ์และมีความสมบูรณ์สร้างก่อนปี พ.ศ.2500 โดยจิตรกรรมยังคงปรากฏหลักฐานในด้านของเนื้อหาเรื่องราว วรรณกรรมและสภาพวิถีชีวิตของชาวอีสาน โดยเลือกศึกษาจากฮูปแต้ม 4 ชุมชน สามารถแบ่งผลการวิจัยออกเป็น 3 ตอน ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

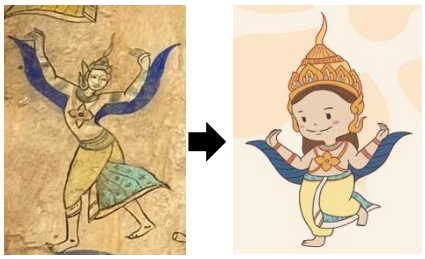
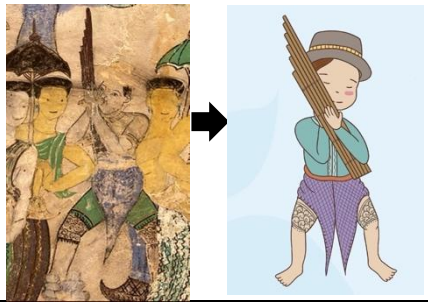
1. ผลการศึกษาอัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มในจังหวัดขอนแก่น จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานตามแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตรกรรมฮูปแต้ม ร่วมกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ พบว่า จิตรกรรมฮูปแต้มจัดอยู่ในกลุ่มฮูปแต้มพื้นบ้านที่เป็นแรงบันดาลใจและทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน โดยมีรายละเอียดด้านเนื้อหา เรื่องราว วรรณกรรมที่นำเสนอ ลักษณะลายเส้น การใช้สี รูปร่างตัวละคร ตลอดจนการจัดองค์ประกอบศิลป์ที่สะท้อนความโดดเด่นและความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของแต่ละพื้นที่ ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ และส่งเสริมให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งวิเคราะห์รูปแบบและค้นหา อัตลักษณ์ของฮูปแต้มอีสาน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการออกแบบและพัฒนากราฟิกและภาพประกอบสำหรับการพัฒนาชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชนต่อไป ซึ่งจากการ ลงพื้นที่ศึกษาชุมชนเพื่อสำรวจอัตลักษณ์ฮูปแต้มที่ปรากฏ สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ลักษณะอัตลักษณ์ ฮูปแต้มได้ดังตารางนี้

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบอัตลักษณ์ฮูปแต้ม

ตารางเปรียบเทียบอัตลักษณ์ฮูปแต้ม

ลายเส้น	สี	กลุ่มตัวละคร	จุดเด่น	ตัวอย่างการออกแบบสื่อการเรียนรู้
1) ฮูปแต้มวัดไชยศรี				
ใช้เส้นพื้นฐาน เช่น เส้นตรง เส้นเฉียง เส้นโค้ง เส้นอิสระ ตัดเส้นขอบ สีดำหรือคราม	- สีขาว สำหรับรองพื้นหลัง - คราม - เหลือง - ดำ - เขียว	- เรื่องสินไซ (สังข์ศิลป์ชัย) เช่น ยักษ์ ช้าง สินไซ งูซวง ฯ - พุทธประวัติ - ไตรภูมิ	เน้นเรื่องสินไซ,ลายคลื่นน้ำ, ปลา, ตัวละครยักษ์เน้นเขียนพิสดารใหญ่กว่าความจริง	

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบอัตลักษณ์ฮูปแต้ม (ต่อ)

ตารางเปรียบเทียบอัตลักษณ์ฮูปแต้ม				
ลายเส้น	**สี**	**กลุ่มตัวละคร**	**จุดเด่น**	**ตัวอย่างการออกแบบสื่อการเรียนรู้**
2) ฮูปแต้มวัดมัชฌิมวิทยาราม				
เส้นคล้ายกับจิตรกรรมไทยภาคกลาง อ่อนช้อยพลิ้วไหวสอดแทรกการจุด และการกระทุ้งสี	- คราม น้ำเงิน - ฟ้า/เขียว - เหลือง - ดำ - ขาว	- เวสสันดรชาดก - พระลักษณ์พระราม - พุทธประวัติ	เน้นเขียนเวสสันดรชาดก มีการประยุกต์ใช้ลายไทยและ ภาพมีมิติมากกว่าที่อื่น	
3) ฮูปแต้มวัดสนวนวารีพัฒนาราม				
ใช้เส้นโค้งมนพลิ้วไหว มีเส้นแบ่งฉากและตัดเส้นด้วยสีทึบหรือสีดำ	- คราม น้ำเงิน - ฟ้า/เขียว - เหลือง - ดำ - น้ำตาล	- เวสสันดร - สินไซ - ไตรภูมิ - สัตว์ป่า - หิมพานต์	ลายพฤกษา/ก้านขด เน้นเรื่องสินไซ การเขียนคล้ายภาพการ์ตูน	
4) ฮูปแต้มวัดสระบัวแก้ว				
ใช้เส้นโค้งพลิ้วไหว สร้างตัวละครที่สัดส่วนใกล้ความเป็นจริง มีการใช้เส้นแบ่งฉาก	- คราม น้ำเงิน - เขียวเทอร์คอยซ์ - เหลือง - ดำ - น้ำตาล	- พุทธประวัติ - พระลัก -พระรามชาดก - สินไซ - เวสสันดร - ภาพวิถีชีวิต	สะท้อนภาพวิถีชีวิตชาวอีสานละเอียดและชัดเจนปรากฏภาพอิทธิพลจากตะวันตก	

จากผลการวิเคราะห์และเปรียบเทียบอัตลักษณ์ฮูปแต้มทั้ง 4 ชุมชนข้างต้น พบว่า มีรูปแบบที่สอดคล้องกัน โดยเป็นฮูปแต้มในกลุ่มพื้นบ้านที่เขียนอย่างเรียบง่าย ไม่เน้นหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์มากนัก มีเทคนิคการเขียนที่หลากหลาย เช่น การระบาย การจุดสี การกระทุ้ง หรือเขียนเส้นอย่างง่าย เป็นต้น ในด้านของการใช้สีนิยมเขียนโครงสีหลัก คือ สีในวรรณะเย็น ได้แก่ สีคราม สีน้ำเงิน ใช้สีเหลืองในจุดสำคัญ และใช้สีน้ำตาลสีดำหรือสีน้ำเงินสำหรับตัดเส้นในบางสถานที่ ด้านเนื้อหาเรื่องราวและวรรณกรรม สามารถแบ่งกลุ่มได้ทั้งหมด 3 กลุ่มหลัก ดังนี้ 1) กลุ่มเรื่องราวทางศาสนา เป็นฮูปแต้มที่นิยมเขียนเกี่ยวกับพุทธประวัติ ไตรภูมิพระเวสสันดรชาดก 2) กลุ่มวรรณกรรมท้องถิ่น เป็นฮูปแต้มที่นิยมเขียนเกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องสังข์ศิลป์ชัย หรือ สินไซ และ 3) ภาพกาก ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำภาพจิตรกรรมมาออกแบบกราฟิกและภาพประกอบสำหรับการพัฒนาชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชน โดยองค์ประกอบภาพต้นแบบที่คงไว้ คือ อัตลักษณ์ภาพรวมของตัวละคร ไม่ว่าจะเป็น ลักษณะท่าทาง รายละเอียดเครื่องแต่งกาย และกลุ่มสีต้นแบบ จากนั้นนำมาปรับองค์ประกอบใหม่ของกราฟิกในด้านของความเรียบง่ายของลายเส้น อารมณ์ของตัวละคร และน้ำหนักเฉดสี ให้มีลักษณะที่เป็นมิตรเข้าถึงได้ง่าย สอดคล้องกับพัฒนาการเรียนรู้และธรรมชาติความสนใจของกลุ่มเยาวชนหรือกลุ่มผู้เรียน เพื่อเป็นสื่อที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

2. กระบวนการออกแบบโดยใช้อัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มอีสานเพื่อการพัฒนาชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชน จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา วิเคราะห์ลักษณะและอัตลักษณ์สำคัญของ ฮูปแต้ม พบว่า ฮูปแต้มเป็นจิตรกรรมที่มีอัตลักษณ์ทางทัศนศิลป์ที่โดดเด่น มีความเฉพาะตัวและมีความหลากหลาย นอกจากนี้ยังมีความหมายที่แฝงไว้ด้วยหลักธรรมคำสอน วิถีชีวิต หรือสภาพสังคมของชาวอีสาน ที่สามารถสะท้อนถึงรากเหง้าของท้องถิ่น โดยมีกระบวนการในการออกแบบกราฟิกและภาพประกอบ 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1. ขั้นถอดอัตลักษณ์ (Identity Decoding) 2. ขั้นวิเคราะห์ (Story Analysis) และ 3) ขั้นออกแบบและการประยุกต์ใช้ (Re-Design and Utilization) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ขั้นถอดอัตลักษณ์ (Identity Decoding) ผู้วิจัยได้ถอดอัตลักษณ์สำคัญจากจิตรกรรมฮูปแต้มในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น 4 ชุมชน คือ ฮูปแต้มวัดสนวนวารีพัฒนาราม ฮูปแต้มวัดไชยศรี ฮูปแต้มวัดมัชฌิม วิทยาราม และฮูปแต้มวัดสระบัวแก้ว โดยการกำหนดให้มีการใช้เส้นและลวดลายอย่างง่ายที่มีลักษณะเฉพาะของจิตรกรรมฮูปแต้ม ผู้วิจัยกำหนดสีที่ใช้ในการออกแบบได้แก่ สีคราม สีเหลือง สีเขียวหรือฟ้าในการออกแบบ รวมถึงการใช้สีพื้นโทนสว่าง เช่น สีขาวและสีครีม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการลงสีของช่างพื้นบ้าน มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบกราฟิกและภาพประกอบ

2. ขั้นวิเคราะห์ (Story Analysis) จากการศึกษาเนื้อหาจากภาพจิตรกรรมที่ปรากฏอยู่บนจิตรกรรมฮูปแต้ม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่ โดยได้กำหนดเนื้อหาและเรื่องราวจากวรรณกรรมที่ปรากฏได้แก่ นิทานพื้นบ้านเรื่องสังข์ศิลป์ชัย (สินไซ) ทศชาติชาดก เรื่อง พระเวสสันดรชาดก และภาพกากที่แสดงถึงวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม การแต่งกาย และการละเล่นของชาวอีสานในอดีต เนื้อหาและเรื่องราวดังกล่าวผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้เป็นองค์ประกอบหลักในการออกแบบ เพื่อให้สามารถถ่ายทอดอัตลักษณ์และคุณค่าของจิตรกรรมฮูปแต้มลงในชุดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

3. ขั้นออกแบบและการประยุกต์ใช้ (Re-Design and Utilization) ผู้วิจัยได้นำอัตลักษณ์และลักษณะสำคัญของจิตกรรมฮูปแต้ม ทั้ง 4 ชุมชน ที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์มาสร้างสรรค์และนำเสนอในรูปแบบภาพประกอบในรูปแบบใหม่ ทั้งในส่วนของตัวละครและกราฟิกจากลวดลายต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่บนจิตรกรรมฮูปแต้ม โดยเป็นการผสมผสานอัตลักษณ์ของจิตรกรรมฮูปแต้มแบบดั้งเดิมเข้ากับการออกแบบกราฟิกในรูปแบบดิจิทัล ผู้วิจัยออกแบบให้มีลักษณะที่เป็นมิตร มีการออกแบบที่เน้นการใช้องค์ประกอบทางทัศนศิลป์ ได้แก่ การใช้เส้น รูปร่าง และองค์ประกอบภาพที่มีการลดทอนรายละเอียดเพื่อให้มีความน่าสนใจ เข้าถึงได้ง่าย และมีความร่วมสมัยมากขึ้น มีการกำหนดชุดสีหลัก ได้แก่ สีคราม สีเหลือง สีเขียว หรือสีฟ้า ควบคู่กับการใช้สีพื้นโทนสว่าง เช่น สีขาวและสีครีม โดยเน้นการใช้น้ำหนักสีที่มีความสว่างสดใสให้สอดคล้องกับธรรมชาติความสนใจของช่วงวัยเยาวชน นอกจากนี้ยังมีการเน้นรายละเอียด ท่าทางของตัวละครเพื่อสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรม ความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวอีสาน เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและการรับรู้ของกลุ่มเยาวชนอายุ 18 - 24 ปี รวมถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมสำหรับเยาวชนได้อย่างหลากหลาย ทั้งสิ่งพิมพ์ สื่อดิจิทัล และสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ โดยยังคงอัตลักษณ์ของฮูปแต้มอีสาน

3. ผลการพัฒนารูปแบบกราฟิกและภาพประกอบจากจิตรกรรมฮูปแต้มอีสานสำหรับการพัฒนาชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชน

จากการกำหนดกระบวนการสำคัญที่ใช้ในการออกแบบข้างต้น ประกอบกับการสอบถามความคิดเห็นจากกลุ่มเยาวชนเกี่ยวกับชุดการเรียนรู้และการออกแบบกราฟิกและภาพประกอบ พบว่า เยาวชนส่วนใหญ่มีความสนใจในการเรียนรู้ผ่านสื่อประเภทภาพกราฟิกและมัลติมีเดีย จากผลการสำรวจดังกล่าวจึงเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดแนวทางการออกแบบที่เน้นการสื่อสารด้วยภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับความสนใจและลักษณะการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยจึงนำผลการวิเคราะห์ลักษณะทางทัศนศิลป์ของจิตรกรรมฮูปแต้มทั้งด้านรูปแบบตัวละคร เส้น สี และลวดลาย มาสังเคราะห์และประยุกต์ใช้ในการออกแบบกราฟิกภาพประกอบ

และลวดลายต่าง ๆ โดยแบ่งผลงานการออกแบบออกเป็นตัวละคร จำนวน 18 ตัวละคร และลวดลาย จำนวน 24 ลาย ทั้งนี้ ผลงานดังกล่าวเป็นต้นแบบผลงานที่พัฒนาขึ้นจากกระบวนการออกแบบ โดยยังไม่ได้ผ่านการประเมินผลจากการนำไปใช้จริงกับกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยสามารถแบ่งกราฟิกและภาพประกอบ ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มตัวละครจากนิทานพื้นบ้านสินไซ กลุ่มตัวละครจากนิทานพื้นบ้านเรื่อง สินไซ จำนวน 8 ตัวละคร ได้แก่ สินไซ สีโห หอยสังข์ นางกินรี นางนารีผล พญานาค ยักษ์กุมภัณฑ์และยักษ์

.

ภาพที่ 2 ตัวละครจากนิทานพื้นบ้านสินไซ

2. กลุ่มตัวละครจากทศชาติชาดก เรื่อง พระเวสสันดรชาดก กลุ่มตัวละครจากทศชาติชาดก เรื่องพระเวสสันดรชาดก จำนวน 4 ตัวละคร ได้แก่ ชูชก กัณหา ชาลี สัตว์ขวางทางพระนางมัทรี และเทพเทวดาปกปักรักษากัณหาชาลี

ภาพที่ 3 ตัวละครจากทศชาติชาดก เรื่อง พระเวสสันดรชาดก

3. กลุ่มตัวละครอีสาน (ภาพกาก) กลุ่มตัวละครอีสานหรือภาพกาก จำนวน 5 ตัวละคร ได้แก่ หญิงสาวชาวอีสาน ชายหญิงเกี้ยวพาราสี หมอลำ คนเป่าแคนและพระราหู ดังนี้

ภาพที่ 4 ตัวละครอีสานหรือภาพกาก

4. กลุ่มพืชพรรณและลวดลายอื่น ๆ ลายพรรณพฤกษา ลายสัตว์และลวดลายต่าง ๆ จากฮูปแต้มทั้ง 4 ชุมชน จำนวน 24 ลาย เช่น สีโห ชาวอีสาน นกยูง นก ลวดลายเฉพาะ ลวดลายของต้นไม้ ดังนี้

ภาพที่ 5 ลายพืชพรรณ ต้นไม้และลวดลายต่าง ๆ

อภิปรายผล

ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลตามลำดับของวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การศึกษารูปแบบอัตลักษณ์งานจิตรกรรมฮูปแต้มในจังหวัดขอนแก่นสำหรับการออกแบบชุดการเรียนรู้ การถอดอัตลักษณ์จิตกรรมฮูปแต้มอีสานเพื่อการออกแบบกราฟิกและภาพประกอบสำหรับชุด การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชนมีแนวทางการพัฒนามาจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและประเด็นของจิตรกรรมฮูปแต้มในด้านเรื่องราว วรรณกรรม ลักษณะทางกายภาพและอัตลักษณ์ฮูปแต้มในจังหวัดขอนแก่น และการเก็บข้อมูลภาคสนาม จากการลงพื้นที่และการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับฮูปแต้มในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น 4 ชุมชน ได้แก่ ฮูปแต้มวัดสนวนวารีพัฒนาราม ฮูปแต้มวัด ไชยศรี ฮูปแต้มวัดมัชฌิมวิทยารามและฮูปแต้มวัดสระบัวแก้ว ซึ่งฮูปแต้มเป็นจิตรกรรมที่มีอัตลักษณ์ทางทัศนศิลป์ที่โดดเด่น

เฉพาะตัวฮูปแต้มในแต่ละพื้นที่มีเนื้อหาวรรณกรรมและรูปแบบทางทัศนศิลป์ที่สอดคล้องกัน เนื่องจากอยู่ในแอ่งวัฒนธรรมเดียวกัน จึงมีความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิตหรือสภาพสังคมที่ใกล้เคียงกัน ผลจากการวิจัย พบว่า ฮูปแต้มอีสานมีอัตลักษณ์สำคัญ 2 ด้าน คือ ด้านลักษณะทางทัศนศิลป์ ที่มีการถ่ายทอดผลงานอย่างเรียบง่ายโดยไม่คำนึงถึงกฎเกณฑ์ตามหลักองค์ประกอบศิลป์และเรื่องมิติของแสง ซึ่งสอดคล้องกับ บุรินทร์ เปล่งดีสกุล ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับจิตรกรรมที่สร้างก่อนปี พ.ศ.2500 ส่วนใหญ่มีการจัดวางองค์ประกอบที่ไม่เคร่งครัด ช่างเขียนจะถ่ายทอดผลงานอย่างเรียบง่ายตามความเข้าใจของตน จึงปรากฏ ผลงานที่มีรูปแบบอิสระเป็นแบบพื้นบ้านประกอบกับใช้สีแบบธรรมชาติ (บุรินทร์ เปล่งดีสกุล, 2557) ในด้านของเนื้อหาวรรณกรรมที่ปรากฏในฮูปแต้มพื้นบ้านจังหวัดขอนแก่น นอกจากนี้ยังพบอัตลักษณ์สำคัญในด้านเนื้อหาเรื่องราวและวรรณกรรม ที่สามารถแบ่งกลุ่มได้ทั้งหมด 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มเรื่องราวทางศาสนา 2) กลุ่มวรรณกรรมท้องถิ่น 3) ภาพกากซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูพิศาลชัยธรรม ชยธมฺโม และคณะ ที่กล่าวว่า จิตรกรรมฝาผนังส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจจากเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา และวรรณกรรมพื้นบ้าน กล่าวคือเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับพุทธประวัติ อรรถกถาชาดก ปริศนาธรรม พระมาลัย ไตรภูมิ เป็นต้น ส่วนเรื่องราวทางวรรณกรรมพื้นบ้าน เช่น สินไชย พระรามชาดก (พระลักพระราม) สุริวงศ์ กาละเกดและท้าวปาจิตต์นางอรพิมพ์ เป็นต้น (พระครูพิศาลชัยธรรม ชยธมฺโม (อินศรีเมือง) และคณะ, 2566) โดยถ่ายทอดแก่นแท้ของเรื่องราวผ่านภาพที่มีการตัดเส้นใช้สีแบนและอิริยาบถแสดง ความรู้สึกที่แตกต่างกันออกไปตามทักษะความสามารถทางเชิงช่างแต่ละคนที่จะรังสรรค์ผลงานนั้น ขึ้นมาจากความเข้าใจของตนเอง นอกจากนี้ ยังมี “ภาพกาก” เป็นภาพที่มีการเขียนสอดแทรกไปในโครงเรื่องหลักหรือบริเวณที่ว่างต่าง ๆ โดยภาพกากเป็นภาพที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม สภาพสังคมหรือสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวของชาวอีสาน เช่น ภาพเกี้ยวพาราสีของหนุ่มสาว ภาพคนกำลังเป่าแคน ภาพประเพณีฮดสรง ภาพกลุ่มหญิงสาวที่แต่งกายแบบอีสาน หรือภาพพระธาตุรูปทรงอีสาน เป็นต้น (บุรินทร์ เปล่งดีสกุล, 2557)

2. กระบวนการออกแบบโดยใช้อัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มในจังหวัดขอนแก่น การออกแบบกราฟิกและภาพประกอบในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นการถอดอัตลักษณ์ทางทัศนศิลป์ควบคู่กับการถ่ายทอดเนื้อหาและเรื่องราว เพื่อสะท้อนคุณค่าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจากฮูปแต้มในจังหวัดขอนแก่นอย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยได้นำผลการศึกษามาสังเคราะห์เป็นกระบวนการออกแบบโดยใช้แนวคิดทุนวัฒนธรรมเพื่อใช้เป็น แนวทางการออกแบบที่เหมาะสมกับกลุ่มเยาวชน และกำหนดกระบวนการสำคัญในการออกแบบ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นถอดอัตลักษณ์ (Identity Decoding) ผู้วิจัยศึกษาจิตรกรรมฮูปแต้มจาก 4 ชุมชนในจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ ฮูปแต้มวัดสนวนวารีพัฒนาราม ฮูปแต้มวัดไชยศรี ฮูปแต้มวัดมัชฌิมวิทยาราม และฮูปแต้มวัดสระบัวแก้ว โดยกำหนดแนวทางการใช้เส้นและลวดลายที่เรียบง่าย เป็นลักษณะเฉพาะของจิตรกรรมฮูปแต้มพื้นบ้าน มีการกำหนดชุดสีหลัก ได้แก่ สีคราม สีเหลือง สีเขียว หรือสีฟ้า ควบคู่กับการใช้สี พื้นโทนสว่าง เช่น สีขาวและสีครีม ซึ่งสะท้อนรูปแบบการลงสีของช่างพื้นบ้านอีสาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พชร วงชัยวรรณ์ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนานวัตกรรมการสอนการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยใช้ อัตลักษณ์จิตรกรรมฝาผนัง “ฮูปแต้มอีสาน” ผ่านกระบวนการศึกษารูปแบบและวิเคราะห์หาอัตลักษณ์ฮูปแต้ม ซึ่งพบว่า ลักษณะทางทัศนศิลป์ของฮูปแต้มพื้นบ้านที่พบส่วนมากจะมีการเขียนแบบอิสระ ไม่เน้นเรื่องมิติแสงเงา และนิยมลงพื้นหลังของผนังด้วยสีขาวนวลหรือสีในโทนสว่างจากนั้นเขียนเส้น รูปร่างลวดลาย หรือตัวละครต่าง ๆ ด้วยสีน้ำเงิน คราม เหลือง เขียว และน้ำตาลแดง (พชร วงชัยวรรณ์, 2565) 2) ขั้นวิเคราะห์ (Story Analysis) การวิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้านและชาดกสำคัญ ได้แก่ สินไช และ พระเวสสันดรชาดก ซึ่งเป็นแก่นเรื่องที่สะท้อนความเชื่อของชาวอีสาน และนำองค์ประกอบเหล่านี้มาใช้เป็นแก่นหลักในการออกแบบและจัดหมวดหมู่ ส่งผลให้ผลงานสามารถถ่ายทอดทั้งมิติทางศิลปะและความหมายเชิงวัฒนธรรมได้อย่างครบถ้วน และ 3) ขั้นออกแบบและการประยุกต์ใช้ (Re-Design and Utilization) เป็นการออกแบบที่ผสมผสานอัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มแบบดั้งเดิมเข้ากับกราฟิกดิจิทัล

สมัยใหม่ โดยใช้การลดทอนรูปทรง เส้น และรายละเอียดให้มีความเรียบง่าย เป็นมิตร และเข้าถึงได้ง่าย เหมาะสมกับกลุ่มเยาวชนหรือกลุ่มผู้เรียน ทั้งยังสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น คู่มือ แผนที่เส้นทางการเรียนรู้ สื่อดิจิทัล เช่น เกมออนไลน์ เว็ปไซต์ หรือชุดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยชุดกิจกรรมศิลปะประเภทต่าง ๆ รวมถึงผลิตภัณฑ์ไลฟ์สไตล์ที่เหมาะสมกับกลุ่มเยาวชน ซึ่งสะท้อนแนวคิดเรื่องการออกแบบที่ต้องตอบสนองต่อผู้ใช้ ดังที่ ชิงชัย ศิริธร กล่าวว่า อัตลักษณ์ฮูปแต้มของสิมอีสานยังสามารถนำไปประยุกต์สร้างสื่อดิจิทัลและผลิตภัณฑ์ได้อีกมากมาย (ชิงชัย ศิริธร, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุชา กลมเกลี้ยง และคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการออกแบบกราฟิกและภาพประกอบเพื่อการสื่อสารทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวจังหวัดอ่างทอง พบว่า การออกแบบสามารถประยุกต์ใช้ตัวอักษรและพื้นหลังเพื่อให้เกิดการถ่ายทอดความรู้สึกและการจดจำในการนำไปต่อยอดใช้จริงอย่างร่วมสมัย (อนุชา กลมเกลี้ยง และคณะ, 2565)

จากกระบวนการทั้ง 3 ขั้นตอน ข้างต้น แสดงให้เห็นว่ากระบวนการและแนวทางการออกแบบดังกล่าวสามารถถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมของชาวอีสานสู่การออกแบบกราฟิกและภาพประกอบร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เชื่อมโยงรากเหง้าทางวัฒนธรรมเข้ากับบริบทปัจจุบัน และตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภาณุพงศ์ จันทน์ผลิน ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการออกแบบอัตลักษณ์ทางตัวอักษรสำหรับตราสินค้า ไลฟ์สไตล์จากทุนทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษา อีสาน คิวบิสม์ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนางานออกแบบที่มีรากฐานจากทุนทางวัฒนธรรมจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีหลักเกณฑ์ชัดเจน และสามารถเชื่อมโยงรากเหง้าทางวัฒนธรรมกับบริบทร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการวิจัยและบันทึก การตีความเชิงสร้างสรรค์โดยใช้รูปทรง สี และเทคนิคการออกแบบร่วมสมัย การมีส่วนร่วมของชุมชนโดยผีมือท้องถิ่น รวมถึงการทดสอบกับกลุ่มเป้าหมาย (ภาณุพงศ์ จันทน์ผลิน , 2567)

3. รูปแบบกราฟิกและภาพประกอบโดยใช้อัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มในจังหวัดขอนแก่นสำหรับการพัฒนาชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชน จากกระบวนการออกแบบข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบและพัฒนากราฟิกและภาพประกอบให้สอดคล้องกับผู้เรียนที่มีความถนัดด้านการจดจำและการเรียนรู้ผ่านสื่อเชิงภาพ โดยเน้นการใช้ภาพ ภาพเคลื่อนไหว สีสัน และแสงเงาที่เหมาะสมเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ผู้เรียน (Fleming, N. D., & Mills, C., 1992) และนำไปต่อยอดเป็นชุดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดทางการศึกษา Cone of Experience ของ Dale, E. ที่ให้ความสำคัญกับการใช้สื่อและประสบการณ์การเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ โดยภาพและสื่อเป็นส่วนหนึ่งของการถ่ายทอดเนื้อหาจากสิ่งที่เป็นนามธรรมไปสู่การนำเสนอที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น (Dale, E., 1969) ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้น การพัฒนากราฟิกและภาพประกอบจากอัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถส่งเสริมให้เยาวชนเข้าถึงและเข้าใจเนื้อหาและเรื่องราวทางวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ง่ายยิ่งขึ้น ผ่านการสื่อสารด้วยภาพและกราฟิกที่มีความร่วมสมัยและสอดคล้องกับความสนใจของกลุ่มเยาวชน โดยผลงานการออกแบบที่พัฒนาขึ้น มีจำนวนทั้งสิ้น 42 ลวดลาย ซึ่งแต่ละลวดลายมีรายละเอียดแตกต่างกันอย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงจัดหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มตัวละครจากนิทานพื้นบ้านสินไซ กลุ่มตัวละครจากทศชาติชาดก และกลุ่มตัวละครอีสาน (ภาพกาก) รวมจำนวนตัวละครทั้งสิ้น 18 ตัวละคร และกลุ่มลวดลายกราฟิกจากพืชพรรณและลวดลายอื่น ๆ อีก จำนวน 24 ลวดลาย การจัดหมวดหมู่ดังกล่าวช่วยให้เยาวชนสามารถทำความเข้าใจเนื้อหาเกี่ยวกับฮูปแต้มได้อย่างเป็นระบบและชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในด้านการออกแบบมีการนำลวดลายพืชพรรณชนิดต่าง ๆ มาลดทอนรูปทรงให้เป็นลวดลายกราฟิกที่เรียบง่าย สอดคล้องกับ นิกร กาเจริญ ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาพประกอบจากทศชาติชาดก ซึ่งพบว่า วิวัฒนาการการสร้างสรรค์ภาพประกอบส่วนใหญ่ มักมีรูปแบบหนังสือแนวจิตรกรรม แบบประเพณีดั้งเดิม เนื้อเรื่องและภาษายากแก่การเข้าใจความหมายแฝงในภาพประกอบค่อนข้างซับซ้อน จึงทำให้เด็กและเยาวชนเข้าถึงได้ยากขึ้น (นิกร กาเจริญ, 2567)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำลักษณะเด่นของตัวละครที่ปรากฏในฮูปแต้มมาลดทอนรายละเอียด โดยยังคงเอกลักษณ์ท่าทาง และบุคลิกเฉพาะตัวของตัวละครไว้ แต่ปรับให้มีความร่วมสมัยและสอดคล้องกับความสนใจของกลุ่มเยาวชนมากขึ้น ด้านการใช้สี ผู้วิจัยกำหนดโทนสีให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ใช้วิธีการวาดภาพแบบสองมิติ (2D) และการตัดเส้นตัวละครโดยไม่เน้นมิติหรือแสงเงา ทำให้ภาพมีลักษณะแบนราบอยู่ในระนาบเดียวกัน สอดคล้องกับ Mutlu-Bayraktar (2024) ที่พบว่า การใช้สีและรูปทรงในการออกแบบสื่อมัลติมีเดียสามารถส่งเสริมแรงจูงใจเชิงบวกของผู้เรียนได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญขององค์ประกอบทางทัศนศิลป์ในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่มีความน่าสนใจและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย (Mutlu-Bayraktar, D., 2024) สอดคล้องกับ Chen et al. ที่ได้ศึกษาปัจจัยสำคัญในการออกแบบการ์ตูนสำหรับเด็กในภาษาจีนฮกเกี้ยนในไต้หวันเพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่กลุ่มเด็กและเยาวชน ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบสำคัญในการออกแบบสามารถแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเนื้อหา ซึ่งควรเป็นเนื้อเรื่องที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น และ 2) ด้านสุนทรียภาพ โดยลักษณะและสัดส่วนของตัวละครควรมีความดึงดูดใจเหมาะสมกับเด็กและเยาวชน อีกทั้งโทนสีโดยรวมควรใช้โทนอุ่นในการออกแบบ เพื่อสร้างความรู้สึกอบอุ่นและเข้าถึงง่าย (Chen et al., 2023) ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับ วราวุฒิ ทิวะสิงห์ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าที่ระลึกจากแรงบันดาลใจประติมากรรมปูนปั้นประดับหอแจก ผลการวิจัยพบว่า แบบร่างผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นมีลักษณะลวดลายที่ร่าเริง สดใส และสนุกสนาน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานออกแบบผลิตภัณฑ์ และต่อยอดสร้างเป็นประติมากรรมของที่ระลึกได้อย่างเหมาะสม ลวดลายมีความร่วมสมัย เนื่องจากเป็นการลดทอนรูปทรงให้มีลักษณะไม่เหมือนจริง มีลักษณะคล้ายภาพการ์ตูนหรือกึ่งนามธรรมในเชิงทัศนศิลป์ จึงมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายวัย 20–29 ปี และยังสามารถประยุกต์ใช้กับกลุ่มอายุต่ำกว่า 20 ปีได้เช่นกัน (วราวุฒิ ทิวะสิงห์, 2565)

จะเห็นได้ว่าการศึกษากระบวนการถอดอัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มอีสาน เป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมให้เยาวชนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการสื่อสารด้วยภาพและกราฟิก นอกจากนี้ ยังสามารถนำ องค์ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกราฟิกและภาพประกอบเพื่อการเรียนรู้อัตลักษณ์ ฮูปแต้มได้ทั้งในบริบทด้านการศึกษา การจัดการเรียนรู้ด้านศิลปศึกษา การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนการต่อยอดสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมให้เยาวชน ผู้ที่สนใจในศิลปะพื้นบ้าน รวมถึงคนในท้องถิ่น ได้เรียนรู้ ตระหนัก และเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ฮูปแต้มในจังหวัดขอนแก่นมากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษารูปแบบอัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มในจังหวัดขอนแก่นเพื่อการออกแบบกราฟิกและภาพประกอบสำหรับพัฒนาชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชน ก่อให้เกิดองค์ความรู้ด้านกระบวนการออกแบบโดยใช้แนวคิดทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐาน ซึ่งมีจุดเด่นในการบูรณาการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเข้ากับกระบวนการออกแบบอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมหลากหลายมิติ ทั้งมิติด้านทัศนศิลป์ มิติด้านเนื้อหาและเรื่องราวทางวัฒนธรรม และมิติด้านการออกแบบและประยุกต์ใช้ โดยให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงรูปแบบทางทัศนศิลป์ เนื้อหาและความหมายทางวัฒนธรรม ตลอดจนบริบทการเรียนรู้และความสนใจของเยาวชน เพื่อถ่ายทอดอัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มสู่กราฟิกและภาพประกอบที่มีความร่วมสมัย กระบวนการดังกล่าวจึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมสู่การพัฒนาสื่อและกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเยาวชน รวมถึงผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ประเภทต่าง ๆ โดยคำนึงถึงอัตลักษณ์และคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 6 กระบวนการออกแบบด้วยทุนวัฒนธรรม

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาอัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มอีสานเพื่อการออกแบบกราฟิกและภาพประกอบสำหรับการพัฒนาชุดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชน เป็นการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบอัตลักษณ์ของจิตรกรรมฮูปแต้มในจังหวัดขอนแก่น เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบกราฟิกและภาพประกอบสำหรับชุดการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับเยาวชน ให้เยาวชนหรือผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการใช้ภาพและสัญลักษณ์ โดยใช้แนวคิดทุนวัฒนธรรมเป็นฐานในการเสริมสร้างการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกระบวนการศึกษาใช้แนวทางการถอดอัตลักษณ์ (Identity Decoding) การวิเคราะห์ (Story Analysis) และการออกแบบและการประยุกต์ใช้ (Re-Design and Utilization) เพื่อถอดองค์ความรู้จากจิตรกรรมฮูปแต้มให้สามารถสื่อสารในแบบร่วมสมัยผ่านงานกราฟิกและภาพประกอบที่เหมาะสมกับกลุ่มเยาวชน ผลจากกระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของการนำทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นฐานในการออกแบบสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถต่อยอดไปสู่การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจและการตระหนักรู้ในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยนำเสนอข้อเสนอแนะโดยแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ 1.1) ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการพัฒนากิจกรรมการสอนและสื่อการเรียนรู้สร้างสรรค์ในรูปแบบอื่น ๆ เช่น สื่อดิจิทัล นิทรรศการ หรือสื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มการเข้าถึงของเยาวชนในยุคปัจจุบัน และ 2) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป 2.1) ควรต่อยอดผลงานกราฟิกและภาพประกอบไปสู่สื่อดิจิทัลในรูปแบบอื่น ๆ เช่น AR/VR แอปพลิเคชัน หรือสื่อมัลติมีเดียอื่น ๆ เป็นต้น เพื่อเพิ่มความน่าสนใจและการเข้าถึงของเยาวชนในยุคปัจจุบัน 2.2) อาจขยายช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษาความแตกต่างของรูปแบบของกราฟิกและภาพประกอบที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัยและความสนใจต่อการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น 2.3) ควรขยายพื้นที่ศึกษาไปยังจังหวัดอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบอัตลักษณ์จิตรกรรมฮูปแต้มที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ และนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการออกแบบกราฟิกและภาพประกอบที่สะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

ผลงานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและนวัตกรรม ภายใต้โครงการ Invention to Business (I-2B) จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2565

เอกสารอ้างอิง

ชิงชัย ศิริธร. (2562). การออกแบบผลิตภัณฑ์กราฟิกจากอัตลักษณ์ตัวละครและฉากในฮูปแต้มอีสานเพื่อใช้ในผลิตภัณฑ์และสื่อดิจิทัลเชิงวัฒนธรรม. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 11(1), 286-312.

นิกร กาเจริญ. (2567). ทศชาติชาดก: วิวัฒนาการการสร้างสรรค์ภาพประกอบร่วมสมัย. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 24(2), 375-390.

นิติยา ค้อไผ่ และคณะ. (2566). การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาโดยโครงงานผลิตหนังสั้น ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เรื่อง “ฮอยฮีตคลองเก่าฮอยข้าวประดับดิน” ของนักศึกษาวิชาเอกสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ในพื้นที่บ้านขัวสูง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร. วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, 12(2), 18-34.

บุรินทร์ เปล่งดีสกุล. (2557). พลวัตของจิตรกรรมร่วมสมัยลาวจากยุคอาณานิคมถึงปัจจุบัน. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 4(1), 30-57.

พชร วงชัยวรรณ์. (2565). การพัฒนานวัตกรรมการสอนการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยใช้อัตลักษณ์จิตรกรรมฝาผนัง “ฮูปแต้มอีสาน” สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศิลปศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระครูพิศาลชัยธรรม ชยธมฺโม (อินศรีเมือง) และคณะ. (2566). จิตรกรรมฝาผนังศิลปะอีสาน. วารสารพุทธศาสตร์ มจร อุบลราชธานี, 5(2), 47-60.

พระเทพวชิรวิมล (สายัญ ปญฺญาวชิโร). (2567). การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในยุคดิจิทัล: โอกาสและความท้าทาย. วารสารวิชาการรัตนบุศย์, 6(3), 595-607.

ภาณุพงศ์ จันทน์ผลิน. (2567). แนวทางการออกแบบอัตลักษณ์ทางตัวอักษรสำหรับตราสินค้าไลฟ์สไตล์จากทุนทางวัฒนธรรม วัฒนธรรม : กรณีศึกษา อีสาน คิวบิสม์. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานฤมิตศิลป์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เมธาวี กิตติอาภรณ์พล. (2562). สื่อการเรียนรู้ประเภทสิ่งพิมพ์ในพิพิธภัณฑ์ศิลปะที่เหมาะสมสำหรับ เยาวชน. ศิลป์ พีระศรี (วารสารศิลปกรรมศาสตร์), 6(2), 223-241.

วราวุฒิ ทิวะสิงห์. (2565). การออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าที่ระลึกจากแรงบันดาลใจ ประติมากรรมปูนปั้น ประดับหอแจก วัดโพธาราม ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 12(1), 119-139.

วิรัตน์ ปิ่นแก้ว และคณะ. (2567). การออกแบบสื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนศาลาตึกสำหรับเยาวชน ตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม. วารสารรัชต์ภาคย์, 18(56), 294-317.

ศิวกร โคตรทา และคณะ. (2566). แนวทางการต่อยอดภูมิปัญญาฮูปแต้มวัดไชยศรีในยุคดิจิทัล. วารสารการพัฒนาพื้นที่และนโยบาย, 1(6), 47-60.

หอการค้าจังหวัดขอนแก่น. (2568). ข้อมูลจังหวัดขอนแก่น. เรียกใช้เมื่อ 14 มีนาคม 2569 จาก https://www.kkcc.or.th/khonkaen-information

อนุชา กลมเกลี้ยง และคณะ. (2565). การออกแบบกราฟิกและภาพประกอบเพื่อการสื่อสารทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวจังหวัดอ่างทอง. วารสารศิลปศาสตร์ มทร.กรุงเทพ, 4(1), 85-96.

Chen et al. (2023). Study on key elements of kids cartoon design in Min-nam (Hokkien) language. International association of societies of design research, 1-12, https://doi.org/10.21606/iasdr.2023.157.

Dale, E. (1969). Audio-visual methods in teaching. (3rd ed.). New York: Holt, Rinehart and Winston.

Fleming, N. D., & Mills, C. (1992). Not another inventory, rather a catalyst for reflection. To Improve the Academy, 11(137), 140-141.

Mutlu-Bayraktar, D. (2024). A systematic review of emotional design research in multimedia learning. Education and Information Technologies, 29, 24603-24626. https://doi.org/10.1007/s10639-024-12823-8.

บทความวิจัย

แนวทางการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น*

DESIGN GUIDELINES FOR A BOARD GAME TO PROMOTE THE LEARNING OF AYUTTHAYA ART FOR LOWER SECONDARY STUDENTS

ณัฐกมล นครพัฒน์*, สริตา เจือศรีกุล
Natkamol Nakornpat*, Sarita Juaseekoon
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: polaroidployy@gmail.com
*Tel: 080-014-9318

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์และบอร์ดเกมอยุธยาที่มีในท้องตลาด และสังเคราะห์แนวทางการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยการศึกษาวิเคราะห์บอร์ดเกมทั้งในประเทศและต่างประเทศ จำนวน 19 ชิ้น รวมถึงตัวอย่างบอร์ดเกมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยคัดเลือกจากความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ศิลป์และศิลปะอยุธยา และมีข้อมูลที่สอดคล้องกับบอร์ดเกมที่ต้องการพัฒนา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ตาราง Matrix Analysis และแผนภาพ Image Scale: Product Positioning เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลจากความสัมพันธ์ระหว่างบอร์ดเกมกับ Characteristic ของบอร์ดเกม และสรุปผลโดยใช้แผนภาพ Image Scale ผลการวิจัยพบว่า 1) ควรระบุตำแหน่งของผลิตภัณฑ์ระหว่าง Quadrant เน้นความสนุกและการมีส่วนร่วม - กติกาซับซ้อน เนื่องจากต้องการให้บอร์ดเกมสนุกและส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่น ในขณะเดียวกันควรมีกติกาที่ซับซ้อนเล็กน้อยเพื่อเพิ่มความท้าทายและส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการเล่น 2) แนวทางการออกแบบบอร์ดเกม ประกอบด้วย 2.1) โทนสี (Color) ใช้สีไทยโทน ประกอบด้วย สีแดงตัด สีแดงชาด สีหมากสุก สีหรดาล และสีครามฝรั่ง ซึ่งสอดคล้องกับโทนสีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอยุธยา 2.2) Key Visual ใช้ภาพประกอบตัวละครที่ลดทอนรายละเอียดให้ดูเรียบง่าย แต่เปี่ยมด้วยบุคลิกเฉพาะตัวด้วยภาพลักษณ์ที่ดูเป็นกันเอง และ 2.3) Typeface ใช้ตัวอักษรประดิษฐ์ที่มีลักษณะเฉพาะตัว โดยดัดแปลงรูปทรงตัวอักษรให้เข้ากับธีมอยุธยา ทั้งนี้ ผลการวิจัยเป็นข้อมูลเชิงลึกเพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบบอร์ดเกม จึงควรนำไปพัฒนาต่อและทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อประเมินประสิทธิผลในการส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาของผู้เรียน

คำสำคัญ: บอร์ดเกม, ศิลปะอยุธยา, นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

Abstract

This research aimed to analyze existing art history and Ayutthaya-themed board games and synthesize design guidelines for a board game to promote the learning of Ayutthaya art among lower secondary students. The study analyzed 19 board games available in domestic and international markets. The research instruments consisted of a Matrix Analysis table and an Image

* Received 24 September 2026; Revised 25 October 2026; Accepted 31 October 2026

Scale: Product Positioning diagram. The data were analyzed based on the characteristics of the selected board games and their relationships, with the findings summarized using the Image Scale diagram. The findings revealed that: 1) the proposed board game should be positioned in the Activities–Complex quadrant, emphasizing fun and participation while incorporating complex rules that encourage challenge and learning through play; and 2) the design guidelines comprise three key components: 2.1) Color, using traditional Thai color tones, including red cut, vermilion, ripe betel nut, gamboge, and Prussian blue, to reflect the cultural identity of Ayutthaya; 2.2) Key Visual, featuring simplified character illustrations with distinctive personalities and a friendly appearance; and 2.3) Typeface, using a distinctive decorative typeface customized to convey the Ayutthaya theme. These findings provide design guidelines for developing an educational board game and serve as a foundation for further development and testing with the target group to evaluate its effectiveness in promoting students' learning of Ayutthaya art.

Keywords: Board Game, Ayutthaya Art, Lower Secondary Students

บทนำ

อยุธยาเป็นดินแดนที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีเอกลักษณ์โดดเด่นทั้งด้านกายภาพประวัติศาสตร์ และอารยธรรม มีโบราณสถานที่ยังเหลืออยู่เป็นเครื่องบ่งชี้ความรุ่งเรืองในอดีตที่เคยเป็นราชธานียาวนานที่สุดถึง 417 ปี สอดคล้องกับที่ ศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวว่า กรุงศรีอยุธยาเป็นนครประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่ายิ่งต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทย (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2537) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านศิลปกรรม ศิลปะอยุธยานับเป็นรากฐานสำคัญของศิลปะไทยประเพณีในปัจจุบัน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีความหลากหลายทางด้านรูปแบบ ได้รับอิทธิพลจากทั้งภายในและภายนอก ส่งผลให้เกิดการพัฒนาจนมีลักษณะเฉพาะของตนเอง การทำความเข้าใจรูปแบบและที่มาของศิลปะอยุธยาจึงควรค่าแก่การศึกษาเรียนรู้ เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในมรดกทางศิลปวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การสร้างมุมมองในเชิงอนุรักษ์มากขึ้น สอดคล้องกับที่กระทรวงศึกษาธิการระบุไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่กำหนดให้ผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นศึกษาพัฒนาการ ความเจริญรุ่งเรือง และภูมิปัญญาของอาณาจักรอยุธยาในรายวิชาประวัติศาสตร์ ขณะเดียวกัน รายวิชาทัศนศิลป์กำหนดให้ผู้เรียนศึกษางานศิลปะอยุธยาและการเปลี่ยนแปลงของงานทัศนศิลป์ไทยในแต่ละยุคสมัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ดังนั้นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นจึงเป็นช่วงวัยที่เหมาะกับการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ศิลปะอยุธยา

อย่างไรก็ตาม การสอนประวัติศาสตร์ศิลป์โดยส่วนใหญ่ใช้วิธีบรรยายประกอบภาพเป็นหลัก Yavelberg, J. & Donahue-Wallace, K. ได้ศึกษาประสบการณ์การเรียนรู้ในรายวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่ชอบการเรียนเพียงเพื่อท่องจำข้อมูลมาใช้ในการสอบ มากกว่าการทำความเข้าใจหรือเชื่อมโยงเนื้อหากับบริบทในชีวิตจริง และมองว่าการเรียนในลักษณะดังกล่าวไม่น่าสนใจ (Yavelberg, J. & Donahue-Wallace, K., 2020) ในการแก้ปัญหาดังกล่าว การจัดการเรียนการสอนในรูปแบบ Active Learning หรือการผสมผสานเกมในการเรียนรู้จะช่วยสร้างแรงจูงใจเชิงบวกได้ การเรียนรู้ผ่านบอร์ดเกมถือเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากบอร์ดเกมมีความสนุกอยู่ในตัว เกมแต่ละเกมถูกออกแบบมาให้สามารถนำมาเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ได้หลากหลายมิติ ทำให้ได้รับองค์ความรู้ที่หลากหลาย (อนิวัฒน์ ทองสีดา, 2566) จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบอร์ดเกมเพื่อสอนประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลป์ พบว่าบอร์ดเกมเป็นแนวทางในการสอนประวัติศาสตร์ศิลป์ที่สร้างสรรค์และน่าสนใจ ทำให้การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่ซับซ้อนเป็นเรื่องสนุกและเข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้น (ภูดิท กรรณิการ์ และคณะ, 2568) นอกจากนี้ Santos, M. S. et al.

ได้ศึกษาการใช้บอร์ดเกมเพื่อสอนประวัติศาสตร์ศิลป์กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา พบว่าการใช้บอร์ดเกมช่วยส่งเสริมแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนจดจำและเชื่อมโยงงานศิลปะที่พบในชีวิตจริงกับเนื้อหาที่เรียนได้ (Santos, M. S. et al., 2020)

ทว่าความท้าทายของบอร์ดเกมเพื่อการศึกษาในปัจจุบันคือความสมดุลระหว่างเนื้อหาวิชาการและการออกแบบเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด รวมถึงการทำให้บอร์ดเกมมีความ “สนุก” และ “น่าสนใจ” เพื่อกระตุ้นความอยากเล่นของผู้เรียน สำหรับบอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์และบอร์ดเกมอยุธยาที่มีอยู่ยังมีประเด็นที่ควรพิจารณาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการนำเสนอเนื้อหาศิลปะอยุธยา โดยเฉพาะการนำเสนอรูปแบบและเอกลักษณ์ของงานศิลปกรรม รวมถึงการออกแบบวิธีเล่นและภาพประกอบให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน การออกแบบบอร์ดเกมเพื่อการศึกษาจึงไม่ควรเน้นที่เนื้อหาเพียงอย่างเดียว แต่ต้องให้ความสำคัญกับการออกแบบกลไกการเล่น ตลอดจนรูปลักษณ์ภายนอก ซึ่งนอกจากจะช่วยกระตุ้นความสนใจแล้ว ภาพ สี และองค์ประกอบที่ผู้เล่นได้เห็นจากเกมยังมีผลต่อการรับรู้ของผู้เล่น โดยเฉพาะบอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ต้องนำเสนอเอกลักษณ์ของศิลปะในยุคสมัย ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เล่นได้รับรู้และซึมซับระหว่างการเล่น

บทความนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวทางการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ผ่านการศึกษาวิเคราะห์บอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์และบอร์ดเกมอยุธยาในท้องตลาด เพื่อสรุปเป็นแนวทางทั้งในด้านกลไกการเล่น ตลอดจนการออกแบบองค์ประกอบทางทัศน์ของเกม (Visual Elements) ให้เหมาะสมกับเนื้อหาและช่วงวัยของผู้เรียน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาบอร์ดเกมเพื่อการเรียนรู้ศิลปะอยุธยา ตลอดจนเป็นแนวทางสำหรับผู้ที่สนใจออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ศิลปะในรูปแบบอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์และบอร์ดเกมอยุธยาที่มีในท้องตลาด
2. เพื่อสังเคราะห์แนวทางการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การศึกษาเอกสารและการวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์บอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์และบอร์ดเกมอยุธยาในท้องตลาด เพื่อสังเคราะห์แนวทางการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านการสอนประวัติศาสตร์ศิลป์ บอร์ดเกม และศิลปะอยุธยา โดยสืบค้นข้อมูลจาการค้นหาโดยการใช้คำสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บอร์ดเกม ศิลปะอยุธยา นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม พ.ศ. 2569 และรวบรวมตัวอย่างผลิตภัณฑ์และข้อมูลอ้างอิงด้านการออกแบบองค์ประกอบทางทัศน์ ได้แก่ โทนสี ภาพประกอบและตัวละคร ตลอดจนรูปแบบตัวอักษร เพื่อใช้ประกอบการสังเคราะห์แนวทางการออกแบบ

2. สำรวจและคัดเลือกผลิตภัณฑ์บอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์และบอร์ดเกมอยุธยาในท้องตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยพิจารณาจากความเกี่ยวข้องของเนื้อหากับประวัติศาสตร์ศิลป์และศิลปะอยุธยา รวมถึงการมีข้อมูลที่สามารถนำมาศึกษาและวิเคราะห์คุณลักษณะของบอร์ดเกมได้ จำแนกเป็นบอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์ จำนวน 11 ชิ้น และบอร์ดเกมอยุธยา จำนวน 8 ชิ้น

3. สร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

3.1 Asymmetric Clustering Matrix Analysis การจัดกลุ่มแบบอสมมาตรแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์และบอร์ดเกมอยุธยาที่มีอยู่ในท้องตลาดกับ Characteristic ของบอร์ดเกม

ได้แก่ ประเภทของบอร์ดเกม เทคนิค/วิธีการเล่น เนื้อหา และกลไกหรือจุดเด่นที่สร้างความน่าสนใจให้แก่ผลิตภัณฑ์ (Gimmick)

3.2 Image Scale: Product Positioning ใช้ระบุและศึกษาตำแหน่งของบอร์ดเกมแบบต่าง ๆ โดยกำหนดให้ Bipolar ของแกน X คือ Simple (กติกาง่าย) – Complex (กติกาซับซ้อน) ส่วนแกน Y คือ Activities (เน้นความสนุกและการมีส่วนร่วม) - Content (เน้นสาระและความรู้) เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

4. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากคุณลักษณะของบอร์ดเกมประเภทต่าง ๆ โดยผู้วิจัยเป็นผู้วิเคราะห์และกำหนดตำแหน่งของบอร์ดเกมแต่ละชิ้นตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยใช้ Asymmetric Clustering Matrix Analysis เพื่อจัดกลุ่มและเปรียบเทียบคุณลักษณะของเกม และใช้ Image Scale: Product Positioning แสดงถึงตำแหน่งของตัวอย่างบอร์ดเกมต่าง ๆ อ้างอิงตามทฤษฎีสเกลภาพของชิเกโนบุ โคบายาชิ (Shigenobu Kobayashi) ซึ่งเป็นการจัดกลุ่มบุคลิกภาพในการออกแบบ แบ่งตามสเกลของสีที่แสดงบุคลิกภาพตามคำศัพท์ที่สื่อความหมายด้านอารมณ์ความรู้สึก (Kobayashi, S., 2001) เพื่อวิเคราะห์ตำแหน่งผลิตภัณฑ์ของบอร์ดเกมตามแกนที่กำหนด จากนั้นตรวจทานผลการวิเคราะห์โดยเปรียบเทียบกับข้อมูลและรายละเอียดของผลิตภัณฑ์จากแหล่งข้อมูลที่รวบรวมไว้ เพื่อพิจารณาความถูกต้องและความสอดคล้องของการจัดกลุ่มคุณลักษณะและการกำหนดตำแหน่งของบอร์ดเกม

5. สังเคราะห์แนวทางการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยนำผลการวิเคราะห์คุณลักษณะและตำแหน่งของบอร์ดเกมมาประกอบกับข้อมูลด้านการออกแบบองค์ประกอบทางทัศน์ เพื่อระบุตำแหน่งผลิตภัณฑ์ แนวทางการออกแบบโทนสี ภาพประกอบและตัวละคร ตลอดจนรูปแบบตัวอักษรให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้และกลุ่มเป้าหมาย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาบอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์และบอร์ดเกมอยุธยาที่มีอยู่ในท้องตลาด พบตัวอย่างบอร์ดเกมที่นำมาศึกษาจำนวน 19 ชิ้น ทั้งในประเทศและต่างประเทศ จำแนกเป็นบอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์ จำนวน 11 ชิ้น และบอร์ดเกมอยุธยา จำนวน 8 ชิ้น โดยสรุปผลการจำแนกคุณลักษณะเชิงคุณภาพของตัวอย่างบอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์และบอร์ดเกมอยุธยาที่มีในท้องตลาด แบ่งออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังนี้

ภาพและชื่อบอร์ดเกม หมายเหตุ : A-S แทนบอร์ดเกมตามลำดับใน Image Scale สี (ภาพที่ 3)	ประเภทของบอร์ดเกม	เทคนิค/วิธีการเล่น				เนื้อหา	GIMMICK
		ตอบคำถาม	เรียงลำดับ	บริหารจัดการทรัพยากร	ประมูล		
A Modern Art ยอดนักประมูล (CMON)	Strategy Games				●	รับบทเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ที่จะต้องปล่อยประมูลภาพของตัวเองและต้องประมูลภาพศิลปะใหม่ ๆ เข้าพิพิธภัณฑ์ เพื่อสำเนินให้ได้มากที่สุด	เรียนรู้การประมูลงานศิลปะในรูปแบบที่หลากหลาย
B Masters Gallery (Eagle-Gryphon Games)	Strategy Games				●	รับบทเป็นนักวิจารณ์งานศิลปะและเจ้าของแกลเลอรี่ คุณมีสิทธิ์ซื้อขาย แต่ความคิดเห็นของคุณอาจเปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับมุมต่างทางการค้าในตลาด เป้าหมายคือการมีคอลเลกชันงานศิลปะที่มีค่าที่สุดอยู่ในแกลเลอรีของคุณ	เรียนรู้มูลค่าในตลาดของงานศิลปะ
C The Grand Museum of Art (Today is Art Day)	Thematic Games	●				คุณและเพื่อนทักษ์คนอื่น ๆ จะต้องรวบรวมงานศิลปะเพื่อจัดแสดงนิทรรศการสิ่งหนึ่งอยู่ตลอดการจัดพิพิธภัณฑ์ของคุณเข้าชมงานมาก ด้วยการแสดงเพื่อน ประมูล หรือขโมยงาน มาเติมเต็มหรือของพิพิธภัณฑ์เพื่อให้ดึงดูดการเข้าชมและรายได้ทางการเงิน	จำลองบทบาทการเป็นภัณฑารักษ์ ให้ผู้เล่นคัดเลือกผลงานศิลปะเพื่อนำมาจัดนิทรรศการ
D Art Shark (Birdcage Press)	Family Games				●	ประมูลผลงานศิลปะเพื่อพยายามสำเร็จให้ได้มากที่สุด คุณต้องเดินและงานศิลปะของร้านอื่นๆ ตลอดเวลา โดยสลับให้คนอื่นเพื่อเพื่อนประมูลของงานอย่างใดที่คุณต้องการเป็น และทำให้ราคาของประมูลของงานนั้นสูงขึ้นมากขึ้นๆ	ใช้ไหวพริบในการประมูลสะสม และชมโมยผลงานศิลปะ
E Philanthropist – National Gallery (Mecenes)	Family Games	●				ผู้เล่นแข่งขันกันเพื่อรับและใช้เงินซื้อผลงานศิลปะสำหรับแกลเลอรีของตน ผ่านการตอบคำถามเกี่ยวกับผลงานศิลปะโดยระเบิดไปที่งานที่จัดแสดงใน The National Gallery, London	จำลองบทบาทการเป็นผู้ประเมินศิลปะที่คัดเลือกและสะบันผลงานของศิลปินต่าง ๆ เพื่อสร้างคุณค่าให้กับพิพิธภัณฑ์
F The Prestel Art Game (Prestel)	Party Games	●				เล่นงานศิลปะของคุณโดยทำการทิ้งไพ่ด้านใน ได้แก่ 1) การตอบคำถามประวัติศาสตร์ศิลปะจากการ์ด มีทั้งคำถามหลายตัวเลือก และ ลิงค์/ลูก 2) ระดมความคิด โดยเพื่อน 3 สิ่งที่เกี่ยวกับรูปภาพ 3) วาดหรือจำงานให้ผู้เล่นเดาหาย และ 4) การประมูล	การเชื่อมโยงความรู้เรื่องศิลปิน ผลงานศิลปะและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ศิลป์
G Timeline Louvre (Asmodee)	Family Games		●			แข่งขันตามลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ตามลำดับ	เรียนรู้ปี ค.ศ. ที่เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ
H History of Art (Professor Noggin's)	Family Games	●				ตอบคำถามประวัติศาสตร์ศิลปะ ที่ครอบคลุมหัวข้อต่าง ๆ มากมาย เช่น ประติมากรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม วรรณกรรมหัวข้อ วิธีการ วัตถุอุปกรณ์ นิยามของคำศัพท์ต่าง ๆ ศิลปะยุคสมัยต่างๆ ประวัติศาสตร์ของวัฒนธรรม และศิลปะศิลปะ	คำถามทบทวนความรู้ประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ครอบคลุมหัวข้อต่าง ๆ มีทั้งง่ายและยาก
I Art (BrainBox)	Children's Games	●				ตอบคำถามประวัติศาสตร์ศิลปะ บนการ์ดมีทั้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับภาพวาดและศิลปิน รู้สึกให้ผู้เล่นสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับผลงานศิลปะชิ้นนั้น ๆ ได้อย่างรอบด้าน	จดจำรายละเอียดของภาพผลงานศิลปะในระยะเวลาที่จำกัดก่อนตอบคำถาม
J History Heroes: ARTISTS card game	Children's Games	●				เกมตอบคำถามศิลปินชื่อดังในประวัติศาสตร์ศิลปะโดยการทายชื่อศิลปินจากคำใบ้บนการ์ด	ทายศิลปินชื่อดังจากคำใบ้ต่าง ๆ

ภาพที่ 1 Matrix Analysis ตัวอย่างบอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์และบอร์ดเกมอยุธยาที่มีในท้องตลาด

ภาพและชื่อบอร์ดเกม หมายเหตุ : A–S แทนบอร์ดเกมตามลำดับใน Image Scale สี (ภาพที่ 3)	ประเภทของบอร์ดเกม	เทคนิค/วิธีการเล่น				เนื้อหา	GIMMICK
		ตอบคำถาม	เรียงลำดับ	บริหารจัดการทรัพยากร	ประมูล		
K Art Frenzy: Gallery Edition ศิลปะสุดป่วน	Party Games	●				เกมแข่งขันหยิบการ์ดผลงานศิลปะตามโจทย์ ท้าทายทักษะการจดจำ เชื่อมโยง และตอบสนองของผู้เล่นเพื่อค้นหานักสะสมงานศิลป์มือ(ไว)อันดับหนึ่ง	แข่งขันสังเกตภาพและหยิบการ์ดด้วยความเร็ว เล่นผ่านแอปพลิเคชัน
L RISE OF THE EMPIRE : AYUTTHAYA	Strategy Games			●		รัฐหรือสังคมที่มีทรัพยากรที่แตกต่างกันย่อมทำให้เกิดการติดต่อค้าขาย แลกเปลี่ยนทรัพยากรที่มีอยู่ระหว่างกันเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ในสังคมหรือผู้คนในรัฐ	จำลองระบบสังคมและการบริหารจัดการทรัพยากรของอาณาจักรอยุธยา
M เกมการ์ดเรียงเหตุการณ์อยุธยา	Party Games		●			แข่งขันเติมการ์ดลำดับเหตุการณ์ที่สำคัญของประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยาให้สมบูรณ์	เรียนรู้ปี พ.ศ. ที่เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ
N อยุธยา เวนิสตะวันออก	Strategy Games			●		สวมบทบาทเป็นพระมหากษัตริย์สำคัญในสมัยกรุงศรีอยุธยาโดยสร้างแหล่งผลิตสินค้าต่าง ๆ ในสมัยอยุธยา เช่น ร่ม สุรา เครื่องปั้นดินเผา โรงสีเป็น โรงหล้า บ้านสมบนจากจำนวนแหล่งผลิตสินค้า หากสามารถอัพการผลแหล่งผลิตสินค้าได้เยอะจะมีกระแบนสูง มีโอกาสชนะมากเท่านั้น	จำลองบทบาทการค้าในสมัยอยุธยา
O แม่หยัว หัวร์กรุงศรี	Family Games	●				แข่งขันกันขุดค้นหาโบราณวัตถุเพื่อทำแต้มให้ได้มากที่สุด	เรียนรู้วัตถุโบราณที่ค้นพบในพื้นที่บริเวณอาณาจักรอยุธยา
P บันไดสู่ อาณาจักรอยุธยา	Family Games	●				อาณาจักรอยุธยา การปกครอง วิถีชีวิต เศรษฐกิจ ทอยลูกเต๋า เดินบนกระดาน เสี่ยงดวงเพื่อไปสู่ชัยชนะ	เรียนรู้เรื่องราวของอาณาจักรอยุธยาทั้งการปกครอง วิถีชีวิต เศรษฐกิจ
Q เสียกรุง พ.ศ. 2112	War Games			●		วางแผนการรบ สวมบทบาทเป็นผู้นำหม่าและอยุธยา โดยฝ่ายอยุธยามีให้ถึกแม่งตัว หม่าต้องตีกรุงศรีให้แตกก่อนอยุน้ำหลาก ผู้เล่นจะเจรจาวางแผน และหักล้นใจร่วมกัน โดยมีผู้นำอยุธยาเป็นผู้ชี้ขาด หากไม่นำไว้วางใจ อาจถูกรอผู้นำตัดอำนาจ	จำลองยุทธศาสตร์สงครามในเหตุการณ์เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1
R Ayutthaya Kingdom Timeline Game	Party Games		●			เรียงลำดับเหตุการณ์สำคัญในสมัยอยุธยา	เรียนรู้พัฒนาการอาณาจักรอยุธยาตามลำดับ
S ศักดินาธานี	Party Games		●			เรียงลำดับศักดินาตามระบบขนชั้นในสมัยอยุธยา	เรียนรู้ลำดับศักดินาในสมัยอยุธยา
ร้อยละ		47.4%	21.1%	15.8%	15.8%		

ภาพที่ 2 Matrix Analysis ตัวอย่างบอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์และบอร์ดเกมอยุธยาที่มีในท้องตลาด

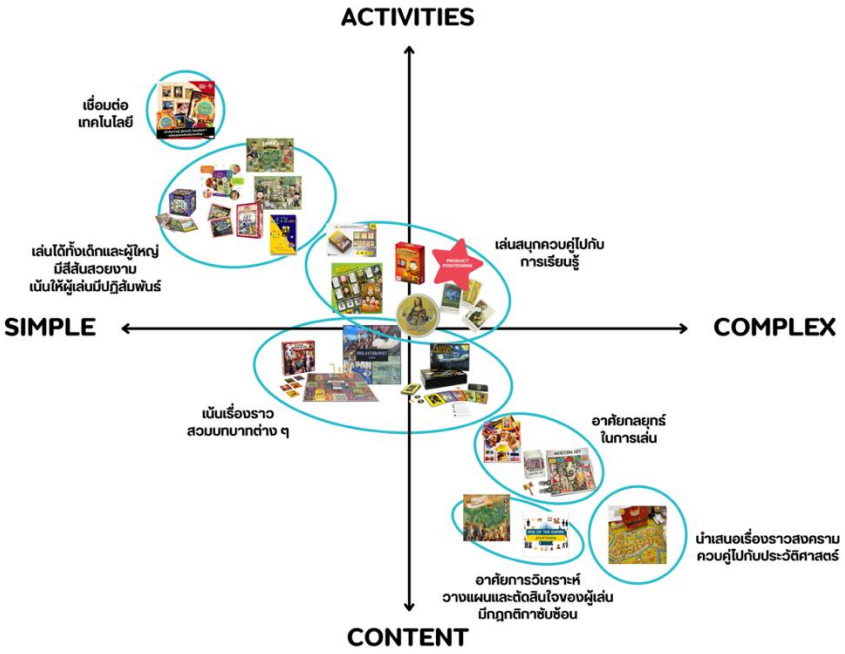
จากการวิเคราะห์ตัวอย่างบอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์และบอร์ดเกมอยุธยาที่มีในท้องตลาด ด้วยตาราง Matrix Analysis สรุปได้ว่า

1. ประเภทของบอร์ดเกม ส่วนใหญ่จัดอยู่ในประเภทบอร์ดเกมครอบครัว (Family Games) จำนวน 6 ชิ้น รองลงมาคือ ประเภทปาร์ตี้เกม (Party Games) จำนวน 5 ชิ้น ประเภทบอร์ดเกมเชิงกลยุทธ์ (Strategy Games) จำนวน 4 ชิ้น ประเภทบอร์ดเกมเด็ก (Children's Games) จำนวน 2 ชิ้น และจัดอยู่ในประเภทบอร์ดเกมธีม (Thematic Games) และบอร์ดเกมสงคราม (War Games) อย่างละ 1 ชิ้น

2. เทคนิค/วิธีการเล่น พบว่ามีบอร์ดเกมที่ใช้เทคนิค/วิธีการเล่นด้วยการตอบคำถามมากที่สุด จำนวน 9 ชิ้น (คิดเป็น 47.4%) ใช้การเรียงลำดับ จำนวน 4 ชิ้น (คิดเป็น 21.1%) ใช้การบริหารจัดการทรัพยากร จำนวน 3 ชิ้น (คิดเป็น 15.8%) และใช้การประมูล จำนวน 3 ชิ้น (คิดเป็น 15.8%)

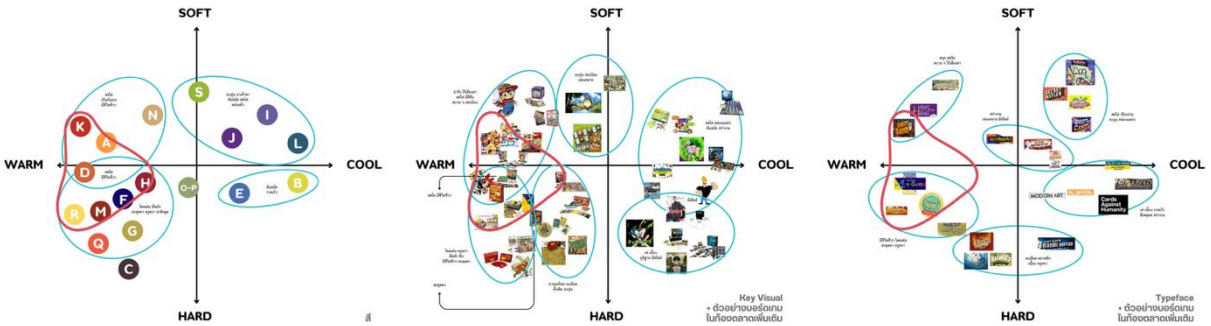
3. เนื้อหา บอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์เนื้อหาจะเน้นให้สวมบทบาทต่าง ๆ ในวงการศิลปะ เช่น นักประมูล เจ้าของพิพิธภัณฑ์ ภัณฑารักษ์ ทำให้ได้เรียนรู้เรื่องภาพวาดชิ้นเอกและจิตรกรคนสำคัญต่าง ๆ ส่วนบอร์ดเกมประวัติศาสตร์ (อยุธยา) เน้นการย้อนเวลาไปจำลองการใช้ชีวิตในสมัยนั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการค้าขาย การปกครอง หรือการทำสงคราม

4. Gimmick (ลูกเล่นที่น่าสนใจของผลิตภัณฑ์) บอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์ส่วนใหญ่เน้นให้ความรู้เรื่องจุดเด่นของภาพวาด ซึ่งท้าทายทักษะการจดจำ สังเกต และเชื่อมโยงของผู้เล่น นอกจากนี้ยังเน้นใช้เป็นเกมสำหรับทบทวนบทเรียน ในลักษณะการตอบคำถาม โดยผู้เล่นจะได้ทบทวนความรู้และเรียนรู้เรื่องราวใหม่ ๆ จากบอร์ดเกม นำไปสู่การจดจำและเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนบอร์ดเกมอยุธยา ส่วนใหญ่เป็นเกมที่เน้นให้ความรู้เรื่องลำดับเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ในสมัยอยุธยา ขณะที่เกมที่เน้นให้ความรู้เรื่องสภาพบ้านเมือง สังคม เศรษฐกิจ มักอยู่ในรูปแบบเกมเชิงกลยุทธ์ (Strategy Games) ซึ่งมีความซับซ้อนของผลลัพธ์การเล่นมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 3 Image Scale: Product Positioning ของบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

จากการวิเคราะห์ตำแหน่งผลิตภัณฑ์ของบอร์ดเกมด้วย Image Scale: Product Positioning ตามภาพที่ 3 สรุปได้ว่า Image Scale: Product Positioning ระบุตำแหน่งของกลุ่มผลิตภัณฑ์บอร์ดเกมตัวอย่าง โดยกำหนดให้แกนนอน (X) คือ Simple (กติกาง่าย) - Complex (กติกาซับซ้อน) ส่วนแกนตั้ง (Y) Activities (เน้นความสนุกและการมีส่วนร่วม) - Content (เน้นสาระและความรู้) บอร์ดเกมที่เน้นสาระและองค์ความรู้สามารถแบ่งกลุ่มบอร์ดเกมที่นำมาวิเคราะห์ได้ตามลักษณะเฉพาะของบอร์ดเกม 7 กลุ่ม ดังนี้ 1) อาศัยกลยุทธ์ในการเล่น 2) เน้นเรื่องราว สวมบทบาทต่าง ๆ 3) เล่นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ มีสีสันสวยงาม เน้นให้ผู้เล่นมีปฏิสัมพันธ์ 4) เชื่อมต่อเทคโนโลยี 5) เล่นสนุกควบคู่ไปกับการเรียนรู้ 6) อาศัยการวิเคราะห์วางแผนและตัดสินใจของผู้เล่นมีกฎกติกาซับซ้อน และ 7) นำเสนอเรื่องราวสงครามควบคู่ไปกับประวัติศาสตร์

ภาพที่ 4 Image Scale และ Product Positioning ของบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

จากการวิเคราะห์สี, Key Visual และ Typeface ของบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วย Image Scale และ Product Positioning สรุปข้อมูลได้ตามภาพที่ 4 คือสี, Key Visual และ Typeface แสดงถึงตำแหน่งของตัวอย่างบอร์ดเกมต่าง ๆ โดยกำหนดให้ Product Positioning ของบอร์ดเกมอยู่บริเวณ Quadrant ของ SOFT-WARM-HARD ซึ่งตรงกับบริเวณของกลุ่ม Casual (สดใส เจิดจ้า มีชีวิตชีวา) Dynamic (กระฉับกระเฉง คล่องแคล่ว) และ Gorgeous (มีเสน่ห์ อุดมสมบูรณ์) เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายของบอร์ดเกมนี้คือนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น รวมถึงกลุ่มวัยรุ่นและครอบครัวที่ต้องการกิจกรรมสร้างความบันเทิงร่วมกัน จึงสอดคล้องกับภาพลักษณ์แบบ Casual และ Dynamic ที่ให้ความรู้สึกเข้าถึงง่าย สนุกสนาน และมีชีวิตชีวา นอกจากนี้การเลือกใช้สีในกลุ่ม Gorgeous ยังช่วยดึงดูดสายตาให้บอร์ดเกมมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์บอร์ดเกมต่าง ๆ ในท้องตลาด สามารถสรุปแนวทางการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นได้ดังต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์บอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์และบอร์ดเกมอยุธยาที่มีในท้องตลาด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากคุณลักษณะของบอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์และบอร์ดเกมอยุธยาที่มีในท้องตลาด โดยมีตัวอย่างบอร์ดเกมที่นำมาศึกษาจำนวน 19 ชิ้น ทั้งในประเทศและต่างประเทศ สามารถแบ่งกลุ่มบอร์ดเกมที่นำมาวิเคราะห์ได้ตามลักษณะเฉพาะของบอร์ดเกม 7 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 บอร์ดเกมที่อาศัยกลยุทธ์ในการเล่น เน้นการใช้ความคิด การวางแผนล่วงหน้า และการตัดสินใจของผู้เล่นเป็นหลัก ซึ่งกระตุ้นให้ผู้เล่นเกิดการเรียนรู้ผ่านการวิเคราะห์มูลค่าของผลงานศิลปะ ตลอดจนเข้าใจปัจจัยทางสังคมหรือบริบททางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อความนิยมและความสำคัญของงานศิลปะ โดยใช้กลไกการประมูลผลงานศิลปะเป็นส่วนสำคัญในการฝึกการวิเคราะห์และตัดสินใจของผู้เล่น ประกอบด้วย Modern Art ยอดนักประมูล (CMON) และ Art Shark (Birdcage Press)

กลุ่มที่ 2 บอร์ดเกมที่เน้นเรื่องราวหรือบรรยากาศที่พ่วงมาพร้อมกับบอร์ดเกม โดยผู้เล่นจะได้สวมบทบาทต่าง ๆ ในเกม เช่น ภัณฑารักษ์ หรือผู้อุปถัมภ์ศิลปะ ช่วยให้ผู้เล่นเข้าใจบทบาท หน้าที่ และความสำคัญของอาชีพต่าง ๆ ทางศิลปะ ประกอบด้วย The Grand Museum of Art (Today is Art Day), Philanthropist – National Gallery (Mecenes) และ Masters Gallery (Eagle-Gryphon Games)

กลุ่มที่ 3 บอร์ดเกมที่เล่นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ มีสีสันสวยงาม เน้นให้ผู้เล่นมีปฏิสัมพันธ์ ซึ่งจะช่วยทำให้ผู้เล่นเรียนรู้เนื้อหาต่าง ๆ ด้วยความสนุกสนาน ประกอบด้วย The Prestel Art Game (Prestel), Art (BrainBox), History of Art, (Professor Noggin’s), History Heroes: ARTISTS card game, แม่หยัว ทัวร์กรุงศรี และ บันไดงู อาณาจักรอยุธยา

กลุ่มที่ 4 บอร์ดเกมที่เชื่อมต่อเทคโนโลยี มีการนำเอาแอปพลิเคชันเข้ามาประกอบ เพื่อยกระดับประสบการณ์การเล่น ทำให้ผลงานศิลปะดูน่าตื่นตาตื่นใจและจับต้องได้มากขึ้น ประกอบด้วย Art Frenzy: Gallery Edition ศิลปะสุดป่วน

กลุ่มที่ 5 บอร์ดเกมที่เล่นสนุกควบคู่ไปกับการเรียนรู้ เป็นเกมที่นำเนื้อหาวิชาการ ประวัติศาสตร์ หรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ มาเป็นแกนหลัก ย่อยข้อมูลให้กลายเป็นเรื่องสนุกและเข้าใจง่าย สร้างการเรียนรู้ผ่านการเชื่อมโยงลำดับเวลา ช่วยให้ผู้เล่นเห็นถึงวิวัฒนาการ ความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นระบบและเข้าใจง่าย ประกอบด้วย Timeline Louvre (Asmodee), เกมการ์ดเรียงเหตุการณ์อยุธยา, Ayutthaya Kingdom Timeline Game และศักดินาธานี

กลุ่มที่ 6 บอร์ดเกมที่อาศัยการวิเคราะห์วางแผนและตัดสินใจของผู้เล่น มีกฎกติกาซับซ้อน เน้นการวางแผนระยะยาว ใช้เวลาเล่นนาน โดยจำลองการดำเนินชีวิตในบริบทของอยุธยา ซึ่งผู้เล่นต้องวางแผนการดำเนินงานและจัดสรรทรัพยากรให้เพียงพอต่อเป้าหมายของเกม ทำให้ผู้เล่นเข้าใจเหตุผลและข้อจำกัดในการ

สร้างสรรค์ผลงานศิลปะอยุธยาในยุคสมัยต่าง ๆ ประกอบด้วย อยุธยา เวนิสตะวันออก และ RISE OF THE EMPIRE : AYUTTHAYA

กลุ่มที่ 7 บอร์ดเกมที่นำเสนอเรื่องราวสงครามควบคู่ไปกับประวัติศาสตร์ เป็นบอร์ดเกมเชิงกลยุทธ์ที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับสงครามการเมือง การทหาร ทำให้ผู้เล่นเข้าใจถึงผลกระทบต่าง ๆ จากสงคราม ซึ่งเป็นจุดหักเหสำคัญในศิลปะอยุธยา ประกอบด้วย เสียกรุง พ.ศ. 2112

ภาพที่ 5 การแบ่งกลุ่มบอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์และบอร์ดเกมอยุธยาที่มีในท้องตลาด

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรระบุตำแหน่งของผลิตภัณฑ์ของผู้วิจัยไว้ในตำแหน่งระหว่าง Quadrant Activities (เน้นความสนุกและการมีส่วนร่วม) – Complex (กติกาซับซ้อน) เนื่องจากต้องการพัฒนาบอร์ดเกมการศึกษาที่ต้องการตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมายนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและเนื้อหาศิลปะอยุธยาอย่างเหมาะสม ในด้าน Activities (เน้นความสนุกและการมีส่วนร่วม) จึงเน้นกลไกที่มีปฏิสัมพันธ์และกิจกรรมให้ผู้เล่นมีส่วนร่วม ซึ่งจะช่วยทำให้เนื้อหาศิลปะอยุธยาน่าสนใจมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่ชอบความสนุกสนานและการเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มเพื่อน ทว่าความสนุกนั้นต้องควบคู่กับความท้าทาย ในด้าน Complex (กติกาซับซ้อน) จึงควรออกแบบให้มีกติกาที่ซับซ้อนเล็กน้อยเพื่อให้เกิดความท้าทาย ให้ผู้เรียนได้ทดลองตัดสินใจ ลองผิด ลองถูก และได้เรียนรู้ผ่านการเล่น

2. แนวทางการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

จากการศึกษาและวิเคราะห์ตัวอย่างผลิตภัณฑ์บอร์ดเกมต่าง ๆ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า Product Positioning ของบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นควรมีสีสันสดใสเป็นมิตร โดยเน้นการนำเสนอเรื่องราวเอกลักษณ์ของศิลปะอยุธยา โดยทั้งสี, Key Visual และ Typeface ทั้งหมดเป็นรูปแบบที่มีความสอดคล้องกัน ซึ่งสามารถสะท้อนความเป็นกันเอง เข้าถึงง่าย และเหมาะสมกับกลุ่มผู้เล่น โดยมุ่งเน้นการผสานองค์ประกอบด้านความสนุกสนานเข้ากับเนื้อหาการเรียนรู้ ผ่านการใช้สี สื่อ และรูปแบบตัวอักษร

ที่ดึงดูดความสนใจ เข้าใจง่าย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากรูปแบบดังกล่าวจึงสามารถสังเคราะห์แนวทางการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 6 แนวทางการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

แนวทางการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 1) โทนสี (Color) 2) Key Visual และ 3) Typeface

1. โทนสี (Color) ใช้โทนสีสัน สนุกสนาน มีชีวิตชีวา มีพลัง และสะดุดตา โดยนำสีที่ได้จากการวิเคราะห์ตัวอย่างบอร์ดเกมมาเทียบและปรับใช้เป็นสีไทยโทน ซึ่งเป็นการรวบรวมและตั้งชื่อเรียกสีไทยอย่างเป็นระบบให้เหมือนกับชุดสีในมาตรฐานสากล ด้วยรหัสสีแบบ CMYK ที่ใช้ในสื่อสิ่งพิมพ์ (ไพโรจน์ พิทยเมธี, 2560) เพื่อให้สอดคล้องกับการนำเสนอเนื้อหาศิลปะไทย ประกอบด้วย สีแดงตัด (#951519) สีแดงชาด (#c9242b) สีหมากสุก (#f36e31) สีหรดาล (#ffde2c) และสีครามฝรั่ง (#0c4da2)

2. Key Visual ใช้ภาพประกอบตัวละครแบบ Stylized Art ที่ลดทอนรายละเอียดให้ดูเรียบง่ายแต่เปี่ยมด้วยบุคลิกเฉพาะตัวด้วยภาพลักษณ์ที่ดูเป็นกันเอง มีการไล่เฉดสีเล็กน้อยและใช้เส้นขอบที่คมชัดเพื่อให้ดูมีมิติมากขึ้น เนื่องจากต้องการให้บอร์ดเกมสามารถเข้าถึงได้ง่าย เล่นได้ทุกเพศ ทุกวัย จึงไม่ได้เป็นภาพสไตล์สมจริง ตัวอย่างการ์ตูนที่มีภาพประกอบในสไตล์นี้ อาทิ โดราเอมอน พาวเวอร์พัฟฟ์เกิลส์ สพันจ์บ็อบ แกร์วิตี้ฟอล และมหัศจรรย์ตำนานคริสต์มาส (Klaus) โดยออกแบบเป็นนักโบราณคดีน้อย เด็กชายนักสำรวจที่ดูเป็นมิตรและกระฉับกระเฉง พร้อมอุปกรณ์คู่ใจอย่างเข็มทิศ แปรงปัดโบราณวัตถุ เป้สะพายหลังที่ใส่ม้วนแผนที่ โดยมีพี่ผีตะเกียงน้อยเป็นผู้ช่วยจิ๋วที่เปรียบเสมือนแสงสว่างและการนำทางอย่างเป็นมิตร ทำหน้าที่ช่วยไขปริศนาและเล่าเกร็ดประวัติศาสตร์

3. Typeface ใช้ตัวอักษรประดิษฐ์ที่มีลักษณะเฉพาะตัว (Display Font/Decorative Font) โดยดัดแปลงรูปทรงตัวอักษรให้เข้ากับธีมอยุธยา ให้มีลวดลายหรือส่วนประกอบที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของศิลปะอยุธยา เช่น เจดีย์ ลายไทย เครื่องทองต่าง ๆ จึงพัฒนาแบบตัวอักษรสำหรับบอร์ดเกมชื่อ “Ayutthaya Art

Quest ตะลุยศิลป์แดนกรุงศรี” ด้วยการนำตัวอักษรคำว่า Ayutthaya มาดัดแปลงแฝงลายกนกเปลวตามปลายตัวอักษรเพื่อสื่อถึงเอกลักษณ์ศิลปะอยุธยา พร้อมรูปแว่นขยายในตัว Q ที่สื่อถึงการสืบค้นและการผจญภัย นอกจากนี้ยังสอดแทรกกราฟิกจำลองสถานที่สำคัญในศิลปะอยุธยาอย่างวัดราชบูรณะ

อภิปรายผล

1. จากการวิเคราะห์บอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์และบอร์ดเกมอยุธยาที่มีในท้องตลาด ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรระบุตำแหน่งของผลิตภัณฑ์ของผู้วิจัยไว้ในตำแหน่งระหว่าง Quadrant เน้นความสนุกและการมีส่วนร่วม - Complex เนื่องจากแนวทางการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นควรผสานความสนุกและการมีส่วนร่วมเข้ากับความท้าทายในการเล่น โดยพิจารณาพัฒนาบอร์ดเกมในลักษณะประเภทบอร์ดเกมปาร์ตี้ (Party Games) เนื่องจากเป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่น ซึ่งสามารถนำมาเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการสังเกต เปรียบเทียบ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับศิลปะอยุธยาได้ ทั้งนี้ ควรออกแบบกติกาให้มีความท้าทายในระดับที่เหมาะสม โดยเปิดโอกาสให้ผู้เล่นได้คิดและตัดสินใจระหว่างเล่น มากกว่าการมุ่งเน้นการจดจำข้อมูลเพียงอย่างเดียว ตรงกับที่ ภูดิท กรรณิการ์ และคณะ กล่าวว่า บอร์ดเกมเป็นแนวทางที่สร้างสรรค์และน่าสนใจ ทำให้การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่ซับซ้อนเป็นเรื่องสนุกและเข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้น (ภูดิท กรรณิการ์ และคณะ, 2568) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับเมริษา ยอดมณฑป ที่กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ที่เหมาะกับผู้เรียนวัยนี้คือการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ และค้นหาความรู้ด้วยตนเอง ส่งผลให้เกิดการสร้างความเข้าใจและสามารถนำไปใช้ได้ อย่างการใช้เกมหรือโจทย์ที่ท้าทาย เช่น บอร์ดเกม (เมริษา ยอดมณฑป, 2564) อย่างไรก็ตาม แนวทางดังกล่าวเป็นแนวทางการออกแบบที่ได้จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของบอร์ดเกมและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จึงควรนำไปพัฒนาต้นแบบและทดลองใช้เพื่อศึกษาความเหมาะสมและประสิทธิผลต่อการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาของผู้เรียนต่อไป

2. การออกแบบองค์ประกอบทางทัศน์ควรคำนึงถึงความสอดคล้องระหว่างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของศิลปะอยุธยากับภาพลักษณ์ที่เข้าถึงง่ายสำหรับกลุ่มเป้าหมาย โดยแนวทางการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย

2.1 โทนสี (Color) ใช้สีไทยโทนที่มีความสดใสและมีชีวิตชีวา ประกอบด้วย สีแดงตัด สีแดงชาด สีหมากสุก สีหรดาล และสีครามฝรั่ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาอัตลักษณ์สีของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดย อภิชาติ ทวีวัฒน์ และเพ็ญสิริ ชาตินิยม ที่ประกอบด้วย สีปูนอยุธยา สีทองอยุธยา และสีแดงอยุธยา (อภิชาติ ทวีวัฒน์ และเพ็ญสิริ ชาตินิยม, 2566) แสดงให้เห็นว่าชุดสีดังกล่าวสะท้อนเอกลักษณ์ความเป็นอยุธยาได้อย่างชัดเจน โดยยังคงไว้ซึ่งความสดใสสนุกสนาน

2.2 Key Visual ใช้ภาพประกอบตัวละครที่ลดทอนรายละเอียดให้ดูเรียบง่าย แต่เปี่ยมด้วยบุคลิกเฉพาะตัวด้วยภาพลักษณ์ที่ดูเป็นกันเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ McCloud, S. ที่มองว่าการลดทอนรูปทรงจะช่วยให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงเนื้อหาได้ง่ายยิ่งขึ้น (McCloud, S., 2006) เป็นการเปลี่ยนภาพจำประวัติศาสตร์ที่เน้นเนื้อหาและการท่องจำให้กลายเป็นเรื่องสนุกและร่วมสมัย

2.3 Typeface ใช้ตัวอักษรประดิษฐ์ที่มีลักษณะเฉพาะตัว โดยดัดแปลงรูปทรงตัวอักษรให้เข้ากับธีมอยุธยา ตรงกับแนวคิดของ Hyndman, S. ที่กล่าวว่าตัวหนังสือสามารถสื่อสารอารมณ์ได้ตั้งแต่แรกเห็น (Hyndman, S., 2016) ดังนั้น การดัดแปลงตัวอักษรจึงไม่ใช่เพียงเพื่อความสวยงาม แต่เป็นการสื่อสารและนำเสนอภาพลักษณ์ของเกมให้เป็นที่จดจำของผู้ชม

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและวิเคราะห์บอร์ดเกมประวัติศาสตร์ศิลป์และบอร์ดเกมอยุธยาที่มีในท้องตลาด จำนวน 19 ชิ้น สามารถจำแนกบอร์ดเกมตามคุณลักษณะได้ 7 กลุ่ม ผู้วิจัยเสนอให้กำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์ระหว่างมิติที่เน้นความสนุกและการมีส่วนร่วมกับกติกาซับซ้อน เพื่อส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่น เพิ่มความท้าทาย และสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านการเล่น ส่วนแนวทางการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วยองค์ประกอบทางทัศน์ 3 ด้าน ได้แก่ โทนสี (Color) Key Visual และ Typeface ควรใช้รูปแบบที่มีความสนุกสนาน ดึงดูดสายตา และเข้าใจง่าย ให้สอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียนในวัยดังกล่าว ควบคู่กับการสื่อสารเนื้อหาศิลปะอยุธยาอย่างเหมาะสม เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ได้มากยิ่งขึ้น ผู้ที่สนใจนำแนวทางการออกแบบไปประยุกต์ใช้ควรพิจารณาลักษณะของผู้เรียน เนื้อหาที่ต้องการนำเสนอและวัตถุประสงค์การเรียนรู้ร่วมกัน โดยสามารถปรับกลไกการเล่นและองค์ประกอบทางทัศน์ให้เหมาะสมกับบริบทของการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้ ควรให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างความสนุก การมีส่วนร่วม ความท้าทาย และการนำเสนอเนื้อหาศิลปะอยุธยา เพื่อให้แนวทางการออกแบบสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม บทความวิจัยนี้เป็นเพียงผลการวิจัยระยะที่ 1 ระยะศึกษาข้อมูล จำเป็นต้องนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาเป็นต้นแบบบอร์ดเกมและทดลองใช้กับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อประเมินประสิทธิผลในการส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะอยุธยาของผู้เรียนในลำดับต่อไป นอกจากนี้ อาจพัฒนาต่อยอดโดยผสมผสานเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริม (Augmented Reality: AR) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสำรวจรายละเอียดของงานศิลปกรรมในมิติที่หลากหลายยิ่งขึ้น โดยควรทดลองใช้และประเมินความเหมาะสมของเทคโนโลยีดังกล่าวร่วมกับการเรียนรู้ผ่านบอร์ดเกมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ไพโรจน์ พิทยเมธี. (2560). การสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะจากสีไทย. วารสารศิลป์ พีระศรี, 5(1), 75-105.

ภูดิท กรรณิการ์ และคณะ. (2568). การผลิตบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ในยุคอาณาจักรสุโขทัย. วารสารเมธีวิจัย, 2(1), 12-26.

เมริษา ยอดมณฑป. (2564). การจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กวัยมัธยมศึกษา. เรียกใช้เมื่อ 2 เมษายน 2569 จาก https://www.eef.or.th/article-learning-management-for-high-school-children/

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2537). ความสำคัญของกรุงศรีอยุธยา. วารสารเมืองโบราณ, 20(3), 6-136.

อนิวัฒน์ ทองสีดา. (2566). ออกแบบเกม ‘บอร์ดเกม’ สื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ศิลปะ. เรียกใช้เมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://www.dailynews.co.th/articles/2472323/

อภิชาติ ทวีวัฒน์ และเพ็ญสิริ ชาตินิยม. (2566). การสร้างสรรค์อัตลักษณ์ใหม่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบพื้นที่แสดงสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน. วารสารศิลป์ปริทัศน์, 12(2), 11-25.

Hyndman, S. (2016). Why fonts matter. London: Virgin Books.

Kobayashi, S. (2001). Color image scale. Tokyo: Kodansha International.

McCloud, S. (2006). Making comics: Storytelling secrets of comics, manga and graphic novels. New York, NY: William Morrow.

Santos, M. S. et al. (2020). Conquer the Artwork: A Board Game For Teaching History of Art. Educação em Revista, 36. https://doi.org/10.1590/0102-4698219027.

Yavelberg, J. & Donahue-Wallace, K. (2020). Understanding the Student Perspective of Art History Survey Course Outcomes Through Game Development. Art History Pedagogy & Practice, 5(1), https://doi.org/10.14713/ahpp.v5i1.2177.

บทความวิจัย

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัลที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าของผู้บริโภคในจังหวัดชลบุรี*

THE MARKETING MIX FACTORS IN THE DIGITAL ERA AFFECTING THE CONSUMER'S DECISION TO USE THE FOOTBALL FIELD FOR RENT IN CHON BURI PROVINCE

มณีรัตน์ สิริมณีรัตน์*, ปทัญทิญา สิงห์คราม
Maneeerat Sirimaneerat*, Patantiya Singcram
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี ชลบุรี ประเทศไทย
Faculty of Liberal Arts, Thailand National Sports University, Chon Buri Campus, Chon buri, Thailand
*Corresponding Author E-mail: maneerat.sir13@gmail.com
*Tel: 080-573-4062

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E's) ของการใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าในจังหวัดชลบุรี 2) ศึกษาระดับการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าในจังหวัดชลบุรี และ 3) ศึกษาอิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E's) ที่มีต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าในจังหวัดชลบุรี การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง 400 คน ใช้วิธีโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น และได้รับข้อมูลที่สมบูรณ์ 306 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 มีค่าความเชื่อมั่นรวมเท่ากับ 0.98 ในการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ความถี่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) ส่วนประสมทางการตลาดดิจิทัล (4E's) โดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = .413) 2) การตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X}$ = 4.59, S.D. = .446) และ 3) ส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัลมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจใช้บริการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยด้านประสบการณ์ (β = 0.275) ด้านการเข้าถึงผู้บริโภค (β = 0.374) และด้านการบอกต่อ (β = 0.245) มีอิทธิพลที่ระดับ .01 ส่วนด้านความคุ้มค่า (β = 0.087) มีอิทธิพลที่ระดับ .05 และสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการตัดสินใจใช้บริการได้ร้อยละ 74.2 ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดและการบริหารจัดการสนามฟุตบอลให้เช่าให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้บริโภคในยุคดิจิทัล

คำสำคัญ: ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล, 4E's, การตัดสินใจใช้บริการ, สนามฟุตบอลให้เช่า, การตลาดดิจิทัล

Abstract

This study aimed to: 1) examine the level of the digital-era marketing mix (4E's) associated with football field rental services in Chon Buri Province; 2) examine the level of consumers' decisions to use football field rental services; and 3) investigate the influence of the digital-era

* Received 24 September 2026; Revised 19 October 2026; Accepted 31 October 2026

marketing mix (4E's) on consumers' decisions to use football field rental services. A quantitative research approach was employed with 400 targeted participants was determined using non-probability sampling, of whom 306 provided complete responses. Data were collected using a questionnaire with an Item-Objective Congruence (IOC) index ranging from 0.67 - 1.00 and an overall reliability coefficient value of 0.98 and analyzed using descriptive statistics included frequency, mean, percentage, and standard deviation and multiple regression analysis. The results showed that: 1) the overall digital-era marketing mix was at a high level ($\bar{x}$ = 4.66, S.D. = .413); 2) consumers' overall decisions to use football field rental services were at a high level ($\bar{x}$ = 4.59, S.D. = .446); and 3) the digital-era marketing mix had a significant positive influence on service-use decisions. Experience (β = 0.275), Everywhere (β = 0.374), and Evangelism (β = 0.245) had significant influences at the .01 level, while Exchange (β = 0.087) had a significant influence at the .05 level. The four dimensions jointly explained 74.2% of the variance in consumers' service-use decisions. The findings provide guidance for developing marketing and management strategies for football field rental businesses in response to consumer behavior in the digital era.
Keywords: Digital-Era Marketing Mix, 4E's, Service-Use Decision, Football Field Rental Services, Digital Marketing

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินธุรกิจและพฤติกรรมของผู้บริโภคอย่างต่อเนื่อง ผู้บริโภคในปัจจุบันสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าและบริการผ่านช่องทางออนไลน์ได้อย่างรวดเร็ว สามารถเปรียบเทียบทางเลือก สอบถามความคิดเห็นจากผู้อื่น และแบ่งปันประสบการณ์หลังการใช้บริการผ่านสื่อดิจิทัลได้ การตัดสินใจของผู้บริโภคจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับข้อมูลที่ผู้ประกอบการนำเสนอเพียงฝ่ายเดียว แต่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ คุณค่าที่ได้รับ ความสะดวกในการเข้าถึงบริการ ตลอดจนความคิดเห็นและการบอกต่อจากผู้ใช้บริการรายอื่น ส่งผลให้ผู้ประกอบการจำเป็นต้องปรับแนวทางการตลาดให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป และให้ความสำคัญกับการสร้างคุณค่าและความสัมพันธ์กับผู้บริโภคควบคู่กับการนำเสนอสินค้าและบริการ

แนวคิดส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล 4E's เป็นแนวคิดที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงจากการตลาดแบบดั้งเดิมที่เน้นองค์ประกอบ 4Ps ไปสู่การให้ความสำคัญกับมุมมองและประสบการณ์ของผู้บริโภคมากขึ้น โดย Fetherstonhaugh เสนอแนวคิดการเปลี่ยนจาก Product เป็น Experience จาก Price เป็น Exchange จาก Place เป็น Everywhere และจาก Promotion เป็น Evangelism (Fetherstonhaugh, B., 2009) แนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับการสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่ผู้บริโภค การแลกเปลี่ยนคุณค่าระหว่างธุรกิจกับผู้บริโภค การทำให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงสินค้าและบริการได้ในทุกช่องทางและทุกสถานที่ที่เหมาะสม และการสร้างความผูกพันจนผู้บริโภคเกิดความเต็มใจที่จะบอกต่อหรือสนับสนุนธุรกิจ สำหรับการทำความเข้าใจการตัดสินใจของผู้บริโภคในยุคดิจิทัล แนวคิด Customer Path ของ ฟิลิป คอตเลอร์ และคณะ เสนอเส้นทางผู้บริโภคแบบ 5A's ประกอบด้วย Aware, Appeal, Ask, Act และ Advocate ซึ่งอธิบายกระบวนการตั้งแต่ผู้บริโภครับรู้เกี่ยวกับแบรนด์หรือบริการ เกิดความสนใจและความรู้สึกชื่นชอบ ค้นหาข้อมูลหรือสอบถามเพิ่มเติม ตัดสินใจดำเนินการหรือใช้บริการ และเกิดการสนับสนุนหรือบอกต่อ แนวคิดดังกล่าวสะท้อนลักษณะของผู้บริโภคในยุคที่มีการเชื่อมโยงผ่านสื่อดิจิทัล ซึ่งความคิดเห็นและคำแนะนำจากบุคคลอื่นสามารถเข้ามามีบทบาทต่อเส้นทางการตัดสินใจของผู้บริโภคได้ (ฟิลิป คอตเลอร์ และคณะ, 2560) อมร นันทวะกุล และสิทธิ์ ธีรสรณ์

ศึกษาแนวทางกลยุทธ์การตลาด 4.0 สำหรับการพัฒนาธุรกิจศูนย์กีฬาในประเทศไทย พบว่า การประยุกต์ใช้ 5A's และส่วนประสมทางการตลาดสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาธุรกิจกีฬาได้ ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนหลักการประยุกต์แนวคิดที่สามารถปรับให้เข้ากับบริบทของผู้บริโภคในปัจจุบัน ซึ่งผู้ประกอบการและผู้บริโภคจะสามารถมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันได้ทั้งในรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์ นอกจากนี้การสร้างการสื่อสารทางออนไลน์ยังสามารถสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างและความประทับใจของผู้บริโภคได้ โดยประสบการณ์ที่ผู้บริโภคได้รับมาในเชิงบวกหรือลบ ผู้บริโภคสามารถบอกต่อบนสื่อออนไลน์ เช่น การรีวิว การคอมเม้นท์ การแชร์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้ถึงข้อมูลของสินค้าและบริการ ไปจนถึงภาพลักษณ์ของผู้ประกอบการที่จะทำให้ส่งผลต่อการตัดสินใจในอนาคตของผู้บริโภคได้ (อมร นันทวะกุล และสิทธิ์ ธีรสรณ์, 2565)

ในบริบทของประเทศไทย การตลาดดิจิทัลมีบทบาทต่อการสร้างการรับรู้ การสื่อสารกับผู้บริโภค และการสนับสนุนการตัดสินใจซื้อหรือใช้บริการมากขึ้น ภัทรธิดา วัฒนาพรรณกิตติ และคณะ ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยทางการตลาดและการตลาดดิจิทัลที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในประเทศไทย พบว่าปัจจัยทางการตลาด การตลาดดิจิทัล และการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคอยู่ในระดับมาก และปัจจัยทางการตลาดรวมถึงการตลาดดิจิทัลมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนความสำคัญของการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการตลาดให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้บริโภคภายใต้สภาพแวดล้อมดิจิทัล (ภัทรธิดา วัฒนาพรรณกิตติ และคณะ, 2567) เมื่อพิจารณาในบริบทของธุรกิจสนามฟุตบอลให้เช่า การตัดสินใจใช้บริการของผู้บริโภคมีลักษณะเกี่ยวข้องกับประสบการณ์และคุณค่าที่ได้รับจากการใช้บริการหลายด้าน ผู้บริโภคอาจพิจารณาคุณภาพและความเหมาะสมของสนาม ความสะดวกในการเดินทางและการจองสนาม ค่าใช้บริการ สิ่งอำนวยความสะดวก การให้บริการของพนักงาน ตลอดจนข้อมูลและความคิดเห็นจากผู้ใช้บริการรายอื่น ปัจจัยเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของผู้บริโภคและการรับรู้คุณค่าของบริการ อีกทั้งช่องทางดิจิทัลยังเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการสามารถสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับสนามและติดต่อกับผู้บริโภคได้อย่างสะดวก ขณะเดียวกันผู้ใช้บริการสามารถแบ่งปันประสบการณ์และความคิดเห็นต่อสนามให้แก่ผู้อื่นได้ จึงทำให้แนวคิด 4E's มีความเหมาะสมสำหรับนำมาใช้พิจารณาการตลาดของธุรกิจสนามฟุตบอลให้เช่า จังหวัดชลบุรีเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และกิจกรรมด้านกีฬา ทำให้ธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกีฬาได้รับความสนใจจากผู้บริโภคในพื้นที่และผู้ที่เข้ามาใช้บริการในจังหวัด กีฬาฟุตบอลเป็นหนึ่งในกีฬาที่ผู้คนให้ความสนใจและมีความชื่นชอบมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจากกระแสความนิยมของกีฬาฟุตบอลทำให้มีผู้ประกอบการหลายรายเล็งเห็นถึงกลุ่มผู้บริโภคที่กำลังมองหาสถานที่ออกกำลังกายและเล่นกีฬาฟุตบอลในทุกช่วงเวลา (นิกร ยาสมร และคณะ, 2566) ส่งผลให้ปัจจุบันธุรกิจสนามฟุตบอลให้เช่ามีเพิ่มมากขึ้น เกิดส่วนแบ่งทางการตลาดและการแข่งขันที่เพิ่มมากขึ้นระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจสนามฟุตบอลให้เช่า (สอ วรรณศักดิ์ และอัศวิน จันทรสระสม, 2565) ผู้ประกอบการสนามฟุตบอลให้เช่าจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการสร้างประสบการณ์ที่ดี การกำหนดคุณค่าของบริการให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภค การอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงบริการ และการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ใช้บริการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในสภาพแวดล้อมที่ผู้บริโภคสามารถค้นหาข้อมูล เปรียบเทียบทางเลือก และแสดงความคิดเห็นผ่านช่องทางดิจิทัลได้อย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การศึกษาแนวคิด 4E's ได้มีการนำไปประยุกต์ใช้กับพฤติกรรมผู้บริโภคในบริบทสินค้าและบริการหลายประเภท ขณะที่การศึกษาเกี่ยวกับการตลาดดิจิทัลและการตัดสินใจของผู้บริโภคในประเทศไทยมุ่งให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการใช้ช่องทางดิจิทัลเพิ่มมากขึ้น แต่การศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์อิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัลตามแนวคิด 4E's ที่มีต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าในจังหวัดชลบุรียังมีไม่มากนัก จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาแนวคิดดังกล่าวในบริบทของธุรกิจสนามฟุตบอลให้เช่า เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับระดับของส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล ระดับการตัดสินใจใช้บริการ และอิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาด

ในยุคดิจิทัลที่มีต่อการตัดสินใจของผู้บริโภค ด้วยเหตุผลดังกล่าว การศึกษาส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัลที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าของผู้บริโภคในจังหวัดชลบุรีจึงมีความสำคัญทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ โดยในเชิงวิชาการ ผลการศึกษาจะช่วยเพิ่มเติมองค์ความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้แนวคิด 4E's กับธุรกิจบริการด้านกีฬาและบริบทของผู้บริโภคในยุคดิจิทัล ส่วนในเชิงปฏิบัติ ผลการศึกษาสามารถใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้ประกอบการสนามฟุตบอลให้เช่าในการพัฒนาแนวทางการตลาด การสร้างประสบการณ์ที่เหมาะสม การเพิ่มคุณค่าและความสะดวกในการใช้บริการ ตลอดจนการส่งเสริมการบอกต่อของผู้ใช้บริการให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E's) ของการใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าของผู้บริโภคในจังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษาระดับการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าในจังหวัดชลบุรี
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E's) ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าในจังหวัดชลบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริโภคที่เคยใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าในจังหวัดชลบุรี ซึ่งไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Cochran ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ร้อยละ 5 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำ 385 คน และเพื่อให้มีจำนวนข้อมูลเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ ผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-probability Sampling) เนื่องจากผู้จัยไม่ทราบจำนวนสนามฟุตบอลให้เช่าในจังหวัดชลบุรีที่แน่ชัด ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) คือ การสุ่มพื้นที่สนามฟุตบอลให้เช่าแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเงื่อนไขคือสนามฟุตบอลให้เช่าตั้งอยู่ในจังหวัดชลบุรีและมีผู้ใช้บริการมากกว่า 100 คนต่อเดือนขึ้นไป จากนั้นผู้วิจัยเลือกสุ่มแบบโควต้า (Quata Sampling) ด้วยการสุ่มตัวอย่างให้มีสัดส่วนจำนวนเท่ากัน ซึ่งสนามฟุตบอลให้เช่าที่ผู้วิจัยคัดเลือกมีจำนวนทั้งสิ้น 5 แห่ง จะได้จำนวนตัวอย่างสนามฟุตบอลให้เช่าแห่งละ 80 คน และขั้นสุดท้ายผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างตามความสะดวก (Convenience Sampling) จากผู้บริโภคที่เคยใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าในจังหวัดชลบุรี ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนจำนวน 400 ฉบับ และหลังจากตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล พบว่าเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์และสามารถนำไปวิเคราะห์ได้จำนวน 306 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 76.50 ของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่า เป็นคำถามเกี่ยวกับลักษณะการใช้บริการของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 3 ส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E's) ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านประสบการณ์ (Experience)

2. ด้านความคุ้มค่า (Exchange)

3. ด้านการเข้าถึงผู้บริโภค (Everywhere)

4. ด้านการเผยแพร่หรือการบอกต่อ (Evangelism)

ส่วนที่ 4 การตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่า ครอบคลุมกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคตามแนวคิด 5A's ได้แก่ Aware, Appeal, Ask, Act และ Advocate

ข้อคำถามในส่วนที่ 3 และส่วนที่ 4 ใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตั้งแต่ระดับ 1 หมายถึง น้อยที่สุด ถึงระดับ 5 หมายถึง มากที่สุด

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์และตัวแปรที่ศึกษา โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) จากนั้นปรับปรุงข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง ซึ่งค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามของผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.3 ถือว่ายอมรับได้ จากนั้นนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาจำนวน 30 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์ครอนบาคอัลฟ่าดังนี้ ด้านประสบการณ์ 0.889 ด้านความคุ้มค่า 0.920 ด้านการเข้าถึงผู้บริโภค 0.816 ด้านการเผยแพร่หรือการบอกต่อ 0.925 ด้านการรับรู้ 0.896 ด้านการดึงดูดใจ 0.882 ด้านการสอบถาม 0.832 ด้านการลงมือทำ 0.949 ด้านการสนับสนุน 0.833 และค่าโดยรวมทั้งแบบสอบถาม 0.980 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.7 ถือว่ายอมรับได้ (Field, A., 2024)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับผู้บริโภคที่เคยใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าในจังหวัดชลบุรี โดยเก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถามออนไลน์ในช่วงเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม พ.ศ. 2568 เมื่อสิ้นสุดการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถาม และคัดเลือกเฉพาะแบบสอบถามที่มีข้อมูลสมบูรณ์จำนวน 306 ฉบับเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและระดับของตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อศึกษาอิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E's) ได้แก่ Experience, Exchange, Everywhere และ Evangelism ที่มีต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าของผู้บริโภคในจังหวัดชลบุรี ด้วยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ในการอธิบายตัวแปรส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E's) มากกว่าหนึ่งตัวแปรที่มีต่อตัวแปรตามการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่า โดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation coefficient) ไม่สูงกว่า 0.85 (Hair, J. et al., 2018) จากนั้นพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Multicollinearity) จากค่า Variance Inflation Factor (VIF) ไม่เกิน 4.000 และค่า Tolerance ไม่น้อยกว่า 0.2 เป็นค่าที่ยอมรับได้ (เพียรใจ โพธิ์ถาวร และพรทิพย์ ตันติวิเศษศักดิ์, 2567) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ผลการวิจัย

การศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดดิจิทัลที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าของผู้บริโภคในจังหวัดชลบุรี จากการตอบแบบสอบถามที่มีข้อมูลสมบูรณ์ 306 ฉบับ ข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 82.03 อายุอยู่ระหว่าง 21 - 30 ปี ร้อยละ 41.83 มีสถานภาพโสด ร้อยละ 64.05 เป็นพนักงานเอกชน ร้อยละ 41.83 และมีรายได้ต่อเดือน 10,001 - 30,000 บาท ร้อยละ 54.25 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่า ส่วนใหญ่ผู้ใช้บริการ 1 - 2 ครั้งต่อสัปดาห์ ร้อยละ 70.92 ช่วงเวลาที่ใช้บริการ 17.00 - 22.00 น. ร้อยละ 62.75 และใช้บริการโดยเฉลี่ย 2 ชั่วโมงต่อครั้ง ร้อยละ 48.04

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E's)

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E's)	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านประสบการณ์ (Experience)	4.73	.463	มากที่สุด
2. ด้านความคุ้มค่า (Exchange)	4.62	.462	มากที่สุด
3. ด้านการเข้าถึงผู้บริโภค (Everywhere)	4.62	.512	มากที่สุด
4. ด้านการเผยแพร่ (Evangelism)	4.64	.479	มากที่สุด
รวม	**4.66**	**.413**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการวิเคราะห์ส่วนประสมทางการตลาดดิจิทัล (4E's) โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.66, S.D. = .413) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงจากมากไปน้อย ด้านประสบการณ์ (Experience) ($\bar{x}$ = 4.73, S.D. = .463) รองลงมา คือ ด้านการเผยแพร่ (Evangelism) ($\bar{x}$ = 4.64, S.D. = .479) ด้านความคุ้มค่า (Exchange) ($\bar{x}$ = 4.62, S.D. = .462) และด้านการเข้าถึงผู้บริโภค (Everywhere) ($\bar{x}$ = 4.62, S.D. = .512) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านพฤติกรรมการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าของผู้บริโภคในจังหวัดชลบุรี (5A's Model)

การตัดสินใจใช้บริการ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการรับรู้ (Aware)	4.54	.547	มากที่สุด
2. ด้านการดึงดูดใจ (Appeal)	4.53	.520	มากที่สุด
3. ด้านการสอบถาม (Ask)	4.62	.511	มากที่สุด
4. ด้านการลงมือทำ (Act)	4.65	.506	มากที่สุด
5. ด้านการสนับสนุน (Advocate)	4.68	.456	มากที่สุด
รวม	**4.59**	**.446**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พบว่า การตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าของผู้บริโภคในจังหวัดชลบุรี อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.59, S.D. = .446) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ด้านการสนับสนุน (Advocate) ($\bar{x}$ = 4.68, S.D. = .456) รองลงมา คือ ด้านการลงมือทำ (Act) ($\bar{x}$ = 4.65, S.D. = .506) ด้านการสอบถาม (Ask) ($\bar{x}$ = 4.62, S.D. = .511) ด้านการรับรู้ (Aware) ($\bar{x}$ = 4.54, S.D. = .547) และด้านการดึงดูดใจ (Appeal) ($\bar{x}$ = 4.53, S.D. = .520) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E's) ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าของผู้บริโภคในจังหวัดชลบุรี

	EPfull	EXfull	EWfull	EDfull	AWfull	APfull	ASfull	ACfull	ADfull
EPfull	1								
EXfull	.723**	1							
EWfull	.693**	.550**	1						
EDfull	.727**	.594**	.665**	1					
AWfull	.718**	.576**	.756**	.733**	1				
APfull	.617**	.557**	.666**	.650**	.806**	1			
ASfull	.710**	.535**	.682**	.611**	.744**	.653**	1		
ACfull	.710**	.557**	.628**	.634**	.694**	.610**	.750**	1	
ADfull	.577**	.529**	.562**	.545**	.611**	.585**	.653**	.646**	1

จากตารางที่ 3 พบว่า ตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 9 ตัวแปรมีความสัมพันธ์กันในทิศทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.529-0.806 คู่ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงสุด คือ ด้านการดึงดูดใจ (APfull) กับด้านการรับรู้ (AWfull) มีค่า r = 0.806 ขณะที่คู่ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่ำสุด คือ ด้านการเผยแพร่ (ADfull) กับด้านความคุ้มค่า (EXfull) มีค่า r = 0.529

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E's) ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าของผู้บริโภคในจังหวัดชลบุรี ด้วยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E's) ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่า	การตัดสินใจใช้บริการ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย			t	Sig	Collinearity Statistics	
	B	SE_b	Beta (β)			Tolerance	VIF
ค่าคงที่ (Constant)	0.392	0.149		2.632	.009**		
ด้านประสบการณ์ (EPfull)	0.264	0.051	0.275	5.159	.000**	.303	3.301
ด้านความคุ้มค่า (EXfull)	0.084	0.041	0.087	2.023	.044*	.465	2.149
ด้านการเข้าถึงผู้บริโภค (EWfull)	0.326	0.037	0.374	8.698	.000**	.463	2.159
ด้านการเผยแพร่ (EVfull)	0.228	0.042	0.245	5.397	.000**	.416	2.406
R = 0.861, R^2 = 0.742, Adjusted R^2 = 0.738, F = 215.969							

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ผลการวิเคราะห์ตารางที่ 4 พบว่า ส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E's) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าของผู้บริโภคในจังหวัดชลบุรี โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.861 และค่าสัมประสิทธิ์การกำหนด (R^2) เท่ากับ 0.742 แสดงว่า ส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัลทั้ง 4 ด้านสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการตัดสินใจใช้บริการได้ร้อยละ 74.2 สามารถเขียนสมการถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบได้ดังนี้

$$\hat{y} = 0.392 + 0.326_{EWfull} + 0.264_{EPfull} + 0.228_{EVfull} + 0.084_{EXfull}$$

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัลที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าของผู้บริโภคในจังหวัดชลบุรี สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับส่วนประสมทางการตลาดดิจิทัล (4E's)

ผลการวิจัยพบว่า ส่วนประสมทางการตลาดดิจิทัล (4E's) โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.66 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .413 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านประสบการณ์ (Experience) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.73, S.D. = .463) รองลงมา ได้แก่ ด้านการเผยแพร่ (Evangelism) ($\bar{X}$ = 4.64, S.D. = .479) ด้านความคุ้มค่า (Exchange) ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = .462) และด้านการเข้าถึงผู้บริโภค (Everywhere) ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = .512) ตามลำดับ

ผลดังกล่าวสามารถอธิบายได้ด้วย แนวคิดส่วนประสมทางการตลาดดิจิทัล 4E's ของ Fetherstonhaugh, B. ซึ่งเสนอการเปลี่ยนมุมมองจากส่วนประสมทางการตลาดแบบดั้งเดิม 4Ps ไปสู่การให้ความสำคัญกับ Experience, Exchange, Everywhere และ Evangelism โดยเน้นมุมมองของผู้บริโภคและคุณค่าที่ผู้บริโภคได้รับจากความสัมพันธ์กับธุรกิจมากขึ้น (Fetherstonhaugh, B., 2009) ผลการศึกษาครั้งนี้จึงสะท้อนว่าผู้ใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าให้ความสำคัญกับองค์ประกอบทางการตลาดที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์และคุณค่าที่ได้รับจากการใช้บริการ ไม่ได้พิจารณาเฉพาะตัวบริการหรือราคาที่ต้องจ่ายเท่านั้น โดยเฉพาะด้าน Experience ที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่าประสบการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการใช้บริการเป็นองค์ประกอบที่ผู้บริโภครับรู้ได้อย่างชัดเจนในบริบทของธุรกิจสนามฟุตบอลให้เช่า

ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ โชติกา อ่วมอุ่ม และสุเมธ ธุวดาราตระกูล ที่ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างส่วนประสมการตลาด 4Es กับกระบวนการตัดสินใจรับชมกีฬาอิเล็กทรอนิกส์ของผู้ชมกลุ่มเจเนอเรชันวายและเจเนอเรชันซีในประเทศไทย และพบว่า ส่วนประสมการตลาด 4Es โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (โชติกา อ่วมอุ่ม และสุเมธ ธุวดาราตระกูล, 2566) ทั้งนี้ ความสอดคล้องดังกล่าวสะท้อนว่าแนวคิด 4E's สามารถนำมาใช้พิจารณาพฤติกรรมผู้บริโภคในบริบทที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกีฬาและบริการที่ผู้บริโภคมีส่วนร่วมโดยตรงได้ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ ภัทรธิดา วัฒนาพรรณกิตติ และคณะ ที่ศึกษาปัจจัยทางการตลาดและการตลาดดิจิทัลที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในประเทศไทย โดยพบว่าปัจจัยทางการตลาดและการตลาดดิจิทัลมีบทบาทต่อการตัดสินใจของผู้บริโภค ผลดังกล่าวสนับสนุนแนวคิดว่า ในบริบทการตลาดปัจจุบัน ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับข้อมูล คุณค่า และประสบการณ์ที่ได้รับจากธุรกิจมากขึ้น (ภัทรธิดา วัฒนาพรรณกิตติ และคณะ, 2567) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการบริหารการตลาดของธุรกิจบริการสนามฟุตบอลให้เช่าในจังหวัดชลบุรี

2. ผลการศึกษาระดับการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่า

ผลการวิจัยพบว่า การตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าของผู้บริโภคในจังหวัดชลบุรีโดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.59 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .446 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสนับสนุน/บอกต่อ (Advocate) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.68, S.D. = .456) รองลงมา ได้แก่ ด้านการลงมือทำ (Act) ด้านการสอบถาม (Ask) ด้านการรับรู้ (Aware) และด้านการดึงดูดใจ (Appeal) ตามลำดับ

ผลดังกล่าวสามารถอธิบายได้ด้วย แนวคิด Customer Path หรือ 5A's ของ ฟิลิป คอตเลอร์ และคณะ ซึ่งประกอบด้วย Aware, Appeal, Ask, Act และ Advocate โดยแนวคิดดังกล่าวอธิบายเส้นทางของผู้บริโภคตั้งแต่การรับรู้ การเกิดความสนใจ การค้นหาข้อมูล การตัดสินใจลงมือใช้บริการ และการสนับสนุนหรือบอกต่อหลังจากมีประสบการณ์กับสินค้าและบริการ (ฟิลิป คอตเลอร์ และคณะ, 2560) ผลการศึกษา ที่พบว่า Advocate มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดจึงสะท้อนว่า ผู้บริโภคที่มีประสบการณ์กับสนามฟุตบอลให้เช่าแล้วมีระดับการสนับสนุนหรือบอกต่ออยู่ในระดับมากที่สุด

ประเด็นดังกล่าวมีความเหมาะสมกับลักษณะของธุรกิจสนามฟุตบอลให้เช่า เนื่องจากการใช้บริการมักเกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มของผู้บริโภค และผู้ใช้บริการสามารถถ่ายทอดข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพสนาม ความสะดวกในการใช้บริการ หรือประสบการณ์ที่ได้รับไปยังสมาชิกในกลุ่มหรือบุคคลอื่นได้ ดังนั้น การตัดสินใจใช้บริการจึงไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อผู้บริโภคลงมือใช้บริการ แต่สามารถพัฒนาไปสู่การสนับสนุนและการบอกต่อได้ ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญตามแนวคิด 5A's ของ ฟิลิป คอตเลอร์ และคณะ (ฟิลิป คอตเลอร์ และคณะ, 2560) ผลดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดการตลาดดิจิทัลที่มองว่าผู้บริโภคในปัจจุบันสามารถมีบทบาทในการสื่อสารข้อมูลและประสบการณ์เกี่ยวกับสินค้าและบริการผ่านช่องทางดิจิทัลได้มากขึ้น โดย ภัทรธิดา วัฒนาพรรณกิตติ และคณะ พบว่าการตลาดดิจิทัลมีความสัมพันธ์กับกระบวนการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในประเทศไทย (ภัทรธิดา วัฒนาพรรณกิตติ และคณะ, 2567) ซึ่งสนับสนุนการอธิบายว่า การสื่อสารระหว่างผู้บริโภคและธุรกิจ รวมถึงข้อมูลที่ผู้บริโภครับรู้จากช่องทางต่าง ๆ สามารถเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคได้

3. ผลการศึกษาอิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E's) ที่มีต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่า

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) พบว่าส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E's) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าของผู้บริโภคในจังหวัดชลบุรี โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.861 และค่าสัมประสิทธิ์การกำหนด (R^2) เท่ากับ 0.742 แสดงว่า ตัวแปรส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัลทั้ง 4 ด้านสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการตัดสินใจใช้บริการได้ร้อยละ 74.2 ส่วนค่า Adjusted R^2 เท่ากับ 0.738 ผลดังกล่าวสอดคล้องกับ แนวคิดส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล 4E's ของ Fetherstonhaugh, B. ที่ให้ความสำคัญกับ Experience, Exchange, Everywhere และ Evangelism ในฐานะองค์ประกอบที่สะท้อนมุมมองของผู้บริโภคในยุคที่การตลาดมีการเปลี่ยนแปลงจากการเน้นตัวสินค้าและผู้ขายไปสู่การเน้นประสบการณ์ คุณค่าที่ได้รับ การเข้าถึง และการมีส่วนร่วมของผู้บริโภค ผลการวิจัยครั้งนี้จึงสนับสนุนการนำแนวคิด 4E's มาใช้ในการอธิบายการตัดสินใจใช้บริการในบริบทของธุรกิจสนามฟุตบอลให้เช่า (Fetherstonhaugh, B., 2009)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการเข้าถึงผู้บริโภค (Everywhere) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปคะแนนดิบสูงที่สุด (B = 0.326) และมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจใช้บริการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลดังกล่าวสามารถอธิบายตามแนวคิด 4E's ของ Fetherstonhaugh ได้ว่า การตลาดในยุคดิจิทัลไม่ได้จำกัดอยู่เพียงสถานที่ให้บริการทางกายภาพ แต่ให้ความสำคัญกับการทำให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงข้อมูล การติดต่อ และการมีปฏิสัมพันธ์กับธุรกิจผ่านช่องทางที่หลากหลาย (Fetherstonhaugh, B., 2009) สำหรับสนามฟุตบอลให้เช่า การเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับสนาม ช่วงเวลาให้บริการ ราคา สิ่งอำนวยความสะดวก และช่องทางการติดต่อ สามารถช่วยให้ผู้บริโภคประเมินทางเลือกและตัดสินใจใช้บริการได้

ด้านประสบการณ์ (Experience) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจใช้บริการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมี B = 0.264 ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด 4E's ของ Fetherstonhaugh ที่ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนจาก Product ไปสู่ Experience (Fetherstonhaugh, B., 2009) กล่าวคือ ผู้บริโภคไม่ได้ประเมินบริการจากองค์ประกอบของบริการเพียงอย่างเดียว แต่พิจารณาประสบการณ์ที่ได้รับตลอดกระบวนการใช้บริการด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยระดับ 4E's ที่พบว่า Experience มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 4.73) จึงสะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างการรับรู้ประสบการณ์ของผู้บริโภคกับการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่า

ด้านการเผยแพร่ (Evangelism) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจใช้บริการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมี B = 0.228 ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด 4E's ของ Fetherstonhaugh, B. ที่เปลี่ยนมุมมองจาก Promotion ไปสู่ Evangelism ซึ่งให้ความสำคัญกับการที่ผู้บริโภคมีส่วนร่วมในการเผยแพร่หรือบอกต่อเกี่ยวกับประสบการณ์และคุณค่าที่ได้รับจากธุรกิจ (Fetherstonhaugh, B., 2009) ผลการวิจัยจึงสะท้อนว่า

การสื่อสารจากผู้ใช้บริการสามารถมีบทบาทต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าได้ โดยเฉพาะในบริบทที่ผู้บริโภคสามารถรับรู้ข้อมูลและความคิดเห็นจากบุคคลอื่นผ่านเครือข่ายสังคมและช่องทางดิจิทัล

ด้านความคุ้มค่า (Exchange) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจใช้บริการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมี B = 0.084 ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด 4E’s ของ Fetherstonhaugh, B. ที่เสนอการเปลี่ยนจาก Price ไปสู่ Exchange ซึ่งไม่ได้มองเพียงจำนวนเงินที่ผู้บริโภคต้องจ่าย แต่ให้ความสำคัญกับคุณค่าที่ผู้บริโภครับรู้จากการแลกเปลี่ยนระหว่างสิ่งที่ต้องเสียไปกับสิ่งที่ได้รับจากสินค้าและบริการ (Fetherstonhaugh, B., 2009) ผลการศึกษาจึงสะท้อนว่า ผู้บริโภคยังคงพิจารณาความเหมาะสมระหว่างค่าใช้จ่ายกับคุณค่าของการใช้บริการสนามฟุตบอล แม้ว่าปัจจัยด้านความคุ้มค่าจะมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยต่ำกว่าปัจจัยอีกสามด้านก็ตาม

ผลการศึกษาข้างต้นยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุมาวรรณ วาทกิจ ซึ่งศึกษาการประยุกต์ใช้ส่วนประสมทางการตลาด 4Es กับการตัดสินใจของผู้บริโภค และพบว่าองค์ประกอบของ 4Es มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภค (อุมาวรรณ วาทกิจ, 2566) รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ โชติกา อ่วมอุ่ม และสุเมธ ธุวดาราตระกูล ที่พบความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประสมการตลาด 4Es กับกระบวนการตัดสินใจในบริบทกิจกรรมกีฬา (โชติกา อ่วมอุ่ม และสุเมธ ธุวดาราตระกูล, 2566)

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสามารถเชื่อมโยงกับ แนวคิด Customer Path (5A’s) ของ ฟิลิป คอตเลอร์ และคณะ (ฟิลิป คอตเลอร์ และคณะ, 2560) ได้โดย 4E’s สามารถสะท้อนองค์ประกอบทางการตลาดที่ผู้บริโภครับรู้ ขณะที่ 5A’s อธิบายเส้นทางการตัดสินใจของผู้บริโภคตั้งแต่ Aware, Appeal, Ask, Act จนถึง Advocate ดังนั้น ผลการวิจัยที่พบว่า 4E’s มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการ และการตัดสินใจโดยรวมอยู่ในระดับที่มีความสำคัญมากที่สุดทุกด้าน จึงแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงแนวคิดระหว่าง การจัดการตลาดที่เน้นประสบการณ์และคุณค่าของผู้บริโภคตาม 4E’s กับกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคตาม 5A’s โดยเฉพาะในธุรกิจบริการที่ผู้บริโภคสามารถรับรู้ประสบการณ์จริงและนำประสบการณ์ดังกล่าวไปสื่อสารต่อได้

โดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า แนวคิดส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล 4E’s ของ Fetherstonhaugh, B. สามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการอธิบายปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าได้ โดยทั้ง Experience, Exchange, Everywhere และ Evangelism มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจใช้บริการ (Fetherstonhaugh, B., 2009) และสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการตัดสินใจได้ร้อยละ 74.2 ขณะเดียวกัน ผลด้านการตัดสินใจที่วัดตามแนวคิด Customer Path ของ ฟิลิป คอตเลอร์ และคณะ (ฟิลิป คอตเลอร์ และคณะ, 2560) พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะ Advocate ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด จึงสะท้อนให้เห็นความสำคัญของประสบการณ์ คุณค่า การเข้าถึง และการบอกต่อในบริบทการใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าในยุคดิจิทัล

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัลที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าของผู้บริโภคในจังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E’s) ระดับการตัดสินใจใช้บริการ และอิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัลที่มีต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าในจังหวัดชลบุรี โดยเก็บข้อมูลจากผู้ที่เคยใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่าในจังหวัดชลบุรี และนำข้อมูลที่สมบูรณ์จำนวน 306 คนมาวิเคราะห์ พบว่า ระดับส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E’s) พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับที่มีความสำคัญมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านประสบการณ์ (Experience) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการเผยแพร่ (Evangelism) ด้านความคุ้มค่า (Exchange) และด้านการเข้าถึงผู้บริโภค (Everywhere) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 4.66 ระดับการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลให้เช่า พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับที่มีความสำคัญมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านการสนับสนุนหรือการบอกต่อ (Advocate) มีค่าเฉลี่ย

สูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการลงมือใช้บริการ (Act) ด้านการสอบถาม (Ask) ด้านการรับรู้ (Aware) และด้านการดึงดูดใจ (Appeal) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 4.59 อิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัล (4E's) ที่มีต่อการตัดสินใจใช้บริการ พบว่า ส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัลทั้ง 4 ด้านมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจใช้บริการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยด้านการเข้าถึงผู้บริโภค (Everywhere) มีค่าสัมประสิทธิ์สูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านประสบการณ์ (Experience) ด้านการเผยแพร่ (Evangelism) และด้านความคุ้มค่า (Exchange) ตามลำดับ ทั้งนี้ โมเดลมีค่า R = .861 และ R^2 = .742 แสดงว่าตัวแปรส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัลทั้ง 4 ด้านสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการตัดสินใจใช้บริการได้ ร้อยละ 74.2 ขณะที่ค่า Adjusted R^2 เท่ากับ .738 จากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ผู้ประกอบการสนามฟุตบอลให้เช่าควรให้ความสำคัญการสร้างประสบการณ์ที่ดีตลอดกระบวนการใช้บริการ เช่น คุณภาพสนาม ความสะอาด ความปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวก และความสะดวกในการติดต่อหรือจองสนาม เพื่อสร้างความประทับใจและสนับสนุนการกลับมาใช้บริการอีก พัฒนาช่องทางการติดต่อและการจองบริการให้เข้าถึงได้ง่ายและหลากหลาย โดยเฉพาะช่องทางดิจิทัล เช่น Facebook, LINE หรือแพลตฟอร์มสำหรับการจองสนาม พร้อมทั้งแสดงข้อมูลสนาม ราคา เวลาให้บริการ และสถานะสนามอย่างชัดเจน เนื่องจากด้านนี้มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยสูงที่สุดในแบบจำลอง ผู้ประกอบการควรส่งเสริมให้เกิดการบอกต่อและการแบ่งปันประสบการณ์ของผู้ใช้บริการ เช่น การสร้างกิจกรรมสำหรับลูกค้าประจำ การนำเสนอรีวิวจากผู้ใช้บริการ และการสร้างเนื้อหาที่ผู้บริโภคสามารถนำไปเผยแพร่ต่อได้ เพื่อสนับสนุนการสื่อสารแบบผู้บริโภคถึงผู้บริโภค และพิจารณาความคุ้มค่าของค่าบริการเมื่อเปรียบเทียบกับคุณภาพสนาม สิ่งอำนวยความสะดวก และบริการที่ได้รับ รวมถึงอาจออกแบบแพ็กเกจหรือเงื่อนไขการใช้บริการที่เหมาะสมกับกลุ่มลูกค้า สำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ควรขยายการศึกษาไปยังจังหวัดหรือภูมิภาคอื่น เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการสนามฟุตบอลในบริบทที่แตกต่างกัน ศึกษาตัวแปรอื่นเพิ่มเติม เช่น คุณภาพการบริการ ความพึงพอใจ ความภักดีของลูกค้า การรับรู้คุณค่า และความผูกพันของลูกค้า เพื่อให้สามารถอธิบายการตัดสินใจและพฤติกรรมหลังการใช้บริการได้ครอบคลุมมากขึ้น ศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติม เช่น การสัมภาษณ์ผู้ใช้บริการและผู้ประกอบการ เพื่อให้เข้าใจเหตุผล ความคาดหวัง และประสบการณ์ของผู้บริโภคในเชิงลึก และควรศึกษาผู้บริโภคโดยจำแนกตามลักษณะสำคัญ เช่น อายุ อาชีพ ความถี่ในการใช้บริการ และรูปแบบการใช้สนาม เพื่อศึกษาว่าปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในยุคดิจิทัลมีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มผู้ใช้บริการหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

โชติกา อ่วมอุ่ม และสุเมธ ธุวดาราตระกูล. (2566). ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างส่วนประสมการตลาด (4 Es) กับกระบวนการตัดสินใจรับชมกีฬาอิเล็กทรอนิกส์ (E-Sports) ของผู้ชมกลุ่มเจเนอเรชันวายและกลุ่มเจเนอเรชันซี ในประเทศไทย. วารสารรัชต์ภาคย์ (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 17(52), 238-252.

นิกร ยาสมร และคณะ. (2566). ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในการเลือกใช้บริการสนามฟตุ บอลหญ้าเทียมในจังหวัดมหาสารคาม. วารสารวิชาการเทคโนโลยีการจัดการ, 4(1), 66-83.

เพียรใจ โพธิ์ถาวร และพรทิพย์ ตันติวิเศษศักดิ์. (2567). อิทธิพลของตัวแปรกำกับด้านการคล้อยตาม กลุ่มอ้างอิงที่ส่งผลต่อส่วนประสมการตลาด 4E กับกระบวนการตัดสินใจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของกลุ่ม Gen Z. วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา, 14(4), 1638-1652.

ฟิลิป คอตเลอร์ และคณะ. (2560). การตลาด 4.0 : สู่ยุคการตลาดดิจิทัล. กรุงเทพมหานคร: เนชั่นบุ๊คส์ (Nation Books).

ภัทรธิดา วัฒนาพรรณกิตติ และคณะ. (2567). อิทธิพลของปัจจัยทางการตลาดและการตลาดดิจิทัลที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในประเทศไทย. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 7(1), 96-113.

สอ วรรณศักดิ์ และอัศวิน จันทรสระสม. (2565). แนวทางการพัฒนาคุณภาพการบริการของธุรกิจสนามฟุตบอลหญ้าเทียม เมืองพนมเปญ: กรณีศึกษาสนามฟุตบอล เวสเทิร์น. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ, 14(3), 93-102.

อมร นันทวะกุล และสิทธิ์ ธีรสรณ์. (2565). กลยุทธ์การตลาด 4.0 สำหรับการพัฒนาธุรกิจศูนย์กีฬาในประเทศไทย. วารสารสาธารณสุข พลศึกษา และสันทนาการ, 48(1), 316-326.

อุมาวรรณ วาทกิจ. (2566). ส่วนประสมทางการตลาด 4Es ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคของผู้บริโภคผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์. วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 13(1), 31-45.

Fetherstonhaugh, B. (2009). THE 4Ps ARE OUT, THE 4Es ARE IN. (pp. 4-7). Retrieved มกราคม 23, 2568, from https://dpc-public-downloads.s3.us-west-1.amazonaws.com/four-es-of-marketing.pdf

Field, A. (2024). Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics. (6th ed.). London: SAGE.

Hair, J. et al. (2018). Multivariate Data Analysis. (8th ed.). New York: Pearson.

บทความวิจัย

แนวทางการปฏิบัติตนที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุไทย*

PRACTICES THAT SUPPORT A GOOD QUALITY OF LIFE AMONG THAI OLDER ADULTS

สถิตย์ นิยมญาติ*, โสมวลี ชยามฤต, นิษฐา คงคาเรียน, ภัทรวิน วันแก้ว, พีรวิทย์ ใจสม, สมเกียรติ ฉัตรแก้วบริบูรณ์

Satit Niyomyaht*, Somwalee Chayamari, Nittha Kongkarian, Phattharawin Wankaew, Peerawit Jaisom, Somkiat Chatkaewboribun

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Political Science, Bangkokthonburi University, Bangkok Thailand

*Corresponding author E-mail: niyom.satit@gmail.com

*Tel: 064-292-3072

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสังเคราะห์แนวทางการปฏิบัติตนที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุไทย ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร ศึกษาจากหนังสือและเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพ การดำเนินชีวิต และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ องค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตอย่างมีสุขภาวะทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยจำแนกหมวดหมู่สาระสำคัญ จัดระบบข้อมูล เปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่างของแนวคิด เชื่อมโยงประเด็นที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางการปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ผลการสังเคราะห์เอกสารสามารถจัดกลุ่มแนวทางการปฏิบัติตนที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุได้ 10 ประเด็น ได้แก่ 1) การดูแลสุขภาพตนเองอย่างสม่ำเสมอ 2) การมีกิจกรรมทางกายและการรักษาความกระฉับกระเฉงของร่างกายอย่างเหมาะสม 3) การบริโภคอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและลดการบริโภคอาหารแปรรูป 4) การดูแลสุขภาพจิตและการส่งเสริมสุขภาวะทางจิตวิญญาณ 5) การป้องกันโรคและการเข้าถึงบริการตรวจสุขภาพที่เหมาะสม 6) การจัดการความเครียดและการป้องกันความเครียดเรื้อรัง 7) การใช้เวลาว่างและการทำกิจกรรมนันทนาการที่ส่งเสริมสุขภาพกายและจิตใจ 8) การใช้ปฏิภาณไหวพริบและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตประจำวัน 9) การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัว เพื่อน และบุคคลในสังคม และ 10) การวางแผนทางการเงิน การใช้จ่ายอย่างรอบคอบ และการหลีกเลี่ยงภาระหนี้สินที่ไม่จำเป็น ควรนำไปประยุกต์ใช้สภาวะสุขภาพ ความสามารถ ความต้องการเศรษฐกิจและสังคม เพื่อเป็นกรอบในการพัฒนากิจกรรมและมาตรการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไทยอย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ, การปฏิบัติตน, การดูแลตนเอง, พฤติกรรมสุขภาพ, ผู้สูงอายุไทย

Abstract

This study aimed to examine and synthesize practices that may contribute to a good quality of life among Thai older adults. A qualitative documentary research approach was employed, drawing on books and academic literature concerning health maintenance, lifestyles, and quality of life among older adults. The study focused on essential dimensions of well-being, including physical, psychological, social, and economic aspects. Data were analyzed using

* Received 18 September 2026; Revised 25 October 2026; Accepted 31 October 2026

content analysis through thematic categorization, systematic organization of information, comparison of similarities and differences among relevant concepts, and integration of related themes to synthesize appropriate practices for older adults. The documentary synthesis identified ten key practices that may support a good quality of life among older adults: 1) maintaining personal health regularly; 2) engaging in appropriate physical activities and maintaining physical vitality; 3) consuming nutritious foods while limiting processed foods; 4) maintaining psychological well-being and promoting spiritual health; 5) adopting disease prevention practices and accessing appropriate health screening services; 6) managing stress and preventing chronic stress; 7) participating in leisure and recreational activities that promote physical and mental well-being; 8) exercising practical judgment and adaptability in daily life; 9) maintaining positive relationships with family members, friends, and other members of society; and 10) practicing financial planning, prudent spending, and avoiding unnecessary debt. The synthesized practices may serve as a framework for developing activities and measures to promote quality of life among Thai older adults. Their application should consider individual health conditions, abilities, needs, and socioeconomic circumstances to ensure appropriateness across different contexts.

Keywords: Quality of Life of Older Adults, Personal Practices, Self-Care, Health Behaviors, Thai Older Adults

บทนำ

ในปัจจุบันประเทศไทยมีสัดส่วนประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและได้เข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรดังกล่าวส่งผลให้ประเด็นด้านสุขภาพ ความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น แม้ประชากรมีแนวโน้มอายุยืนยาวขึ้น แต่การมีอายุยืนเพียงอย่างเดียวมิได้สะท้อนถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดี เนื่องจากคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบหลายมิติ ทั้งสุขภาพกาย สุขภาพจิต ความสัมพันธ์ทางสังคม ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวัน และความมั่นคงในการดำรงชีวิต ดังนั้น การศึกษาแนวทางการปฏิบัติตนที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีสุขภาวะ มีความสุข และพึ่งพาตนเองได้ตามศักยภาพ จึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญต่อสังคมไทย แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุครอบคลุมทั้งการดูแลสุขภาพและการดำเนินชีวิตในมิติต่าง ๆ โดยมีการเสนอองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตที่ดีไว้ 12 ประการ ได้แก่ 1) การมีสุขภาพที่ดี มีความกระตือรือร้น และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความหมาย 2) การมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลต่างวัยและบุคคลในสังคม 3) การเรียนรู้ตลอดชีวิตและการเข้าร่วมกิจกรรมที่เหมาะสม 4) การมีความมั่นคงทางการเงินและความสามารถในการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ 5) การสร้างความสมดุลระหว่างการเรียนรู้ การพักผ่อน การทำกิจกรรมที่สร้างความสุข และการทำงานที่มีคุณค่า 6) การใช้เวลา พลังงาน และความสามารถทางสติปัญญาอย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์ 7) การส่งเสริมให้ร่างกายสามารถทำหน้าที่ได้ตามศักยภาพ 8) การกระตุ้นและพัฒนาความสามารถทางความคิดอย่างต่อเนื่อง 9) การยอมรับความท้าทายและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม 10) การสร้างความสมดุลระหว่างการตอบสนองความต้องการในปัจจุบันกับการเตรียมความพร้อมสำหรับอนาคต 11) การรู้จักและเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง และ 12) การปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมหรือวิถีชีวิตให้เหมาะสมกับความต้องการและข้อจำกัดของตนเอง (Plasker, E., 2007)

องค์ประกอบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า คุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุมิได้จำกัดอยู่เฉพาะการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับความสามารถในการปรับตัว การดำรงความสัมพันธ์ทางสังคม การใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า และการจัดการทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบทั้ง 12 ประการเป็นกรอบแนวคิดที่นำมาใช้ประกอบการพิจารณาประเด็นคุณภาพชีวิต มิใช่ผลการศึกษาที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามในการวิจัยครั้งนี้

การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาและสังเคราะห์แนวทางการปฏิบัติตนที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุไทยจากหนังสือและเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยครอบคลุมมิติด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต การดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ทางสังคม และความมั่นคงทางการเงิน เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดูแลตนเองและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไทยให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม ตลอดจนความแตกต่างด้านสุขภาพ ความสามารถ และสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสังเคราะห์แนวทางการปฏิบัติตนที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุไทยจากหนังสือและเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสังเคราะห์แนวทางการปฏิบัติตนที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุไทย โดยใช้หนังสือและเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพ การดำเนินชีวิต และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษา การดำเนินการวิจัยประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) การคัดเลือกเอกสาร ศึกษาหนังสือและเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ การดำเนินชีวิต และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยมีเอกสารหลัก 4 รายการ ได้แก่ How to Live to 100 (Cowley, G., 1997), The 100 Year Lifestyle, (Plasker, E., 2007), A Study for the Ages และ Age Smart (Rosensweig, J. A. & Liu, B. , 2006) ทั้งนี้การคัดเลือกพิจารณาจากความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษา ความน่าเชื่อถือของผู้เขียน และความสามารถในการตรวจสอบแหล่งที่มา 2) การรวบรวมข้อมูล ศึกษาและรวบรวมสาระสำคัญจากเอกสารที่คัดเลือก โดยมุ่งเน้นประเด็นด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต การดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ทางสังคม และความมั่นคงทางการเงิน จากนั้นจัดระบบข้อมูลตามประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกันเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ 3) การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จำแนกและจัดหมวดหมู่สาระสำคัญ เปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่างของแนวคิดจากเอกสาร แล้วสังเคราะห์และสรุปผลการวิเคราะห์เป็นแนวทางการปฏิบัติตนที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุไทย จำนวน 10 ประเด็น และ 4) การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ดำเนินการโดยพิจารณาความถูกต้องและความสามารถในการตรวจสอบย้อนกลับของเอกสารต้นทาง ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างผลการสังเคราะห์กับเอกสารอ้างอิง ตลอดจนจำแนกข้อเสนอเชิงแนวคิดออกจากข้อค้นพบที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับ เพื่อป้องกันการสรุปผลเกินขอบเขตของข้อมูล โดยเฉพาะประเด็นด้านการป้องกันโรคและการดูแลสุขภาพ ทั้งนี้ ผลการศึกษาเป็นข้อสังเคราะห์จากเอกสารวิชาการ มิใช่ผลการทดสอบประสิทธิผลของแนวทางดังกล่าวกับผู้สูงอายุไทยโดยตรง

ผลการวิจัย

1. การดูแลสุขภาพตนเองอย่างสม่ำเสมอการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุควรพิจารณาทั้งมิติทางกาย จิตใจ และสังคม มิใช่เฉพาะการปราศจากโรค โดยให้ความสำคัญกับการรักษาสุขอนามัยส่วนบุคคล ความสะอาดของที่อยู่อาศัย การพักผ่อนอย่างเพียงพอ และการติดตามภาวะสุขภาพตามความเหมาะสม การดูแลสุขภาพดังกล่าวเป็น

ส่วนหนึ่งของการสร้างความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันและการพึ่งพาตนเองตามศักยภาพ (วิพุธ พูลเจริญ, 2544)

2. การมีกิจกรรมทางกายและการรักษาความกระฉับกระเฉงเป็นองค์ประกอบสำคัญของการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในวัยสูงอายุ โดยควรเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถ ความสนใจ และสภาวะสุขภาพของแต่ละบุคคล เช่น การเดิน การออกกำลังกายเบา ๆ และการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันที่ช่วยให้ร่างกายได้เคลื่อนไหวอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ การทำกิจกรรมที่เหมาะสมและสร้างความพึงพอใจอาจช่วยส่งเสริมความกระฉับกระเฉง ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวัน และความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุ โดยคำนึงถึงความปลอดภัย ข้อจำกัดด้านสุขภาพ และความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นสำคัญ (Plasker, E., 2007)

3. การบริโภคอาหารที่เหมาะสมเป็นองค์ประกอบสำคัญของการดูแลสุขภาพในวัยสูงอายุ โดยควรให้ความสำคัญกับความหลากหลาย ความเพียงพอ และความเหมาะสมกับภาวะสุขภาพของแต่ละบุคคล เช่น การบริโภคผัก ผลไม้ ธัญพืชไม่ขัดสี และอาหารที่เป็นแหล่งโปรตีนที่มีคุณภาพ ควบคู่กับการจำกัดอาหารที่มีน้ำตาล โซเดียม และไขมันอิ่มตัวสูง ทั้งนี้ การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบพบว่า รูปแบบการบริโภคอาหารมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ดังกล่าวมิได้หมายความว่าอาหารชนิดใดชนิดหนึ่งสามารถป้องกันโรคหรือส่งผลให้มีอายุยืนยาวได้อย่างแน่นอน (Govindaraju, T. et al., 2018)

4. การดูแลสุขภาพจิตและการส่งเสริมสุขภาวะทางจิตวิญญาณครอบคลุมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การเปิดรับประสบการณ์ใหม่อย่างต่อเนื่อง การเปิดรับประสบการณ์ใหม่ การรักษาความสนใจต่อสิ่งรอบตัว และการจัดการอารมณ์อย่างเหมาะสม ให้ความสำคัญกับการดูแลสมองความใฝ่รู้ ความใฝ่รู้ และทัศนคติที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิต และทัศนคติที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ การมีกิจกรรมทางความคิด การนอนหลับที่เหมาะสม การดูแลสุขภาพ และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอาจเป็นองค์ประกอบสนับสนุนสุขภาวะโดยรวม (Health.mil Staff, 2021)

ในด้านจิตวิญญาณ ผู้สูงอายุอาจได้รับความหมายและความสงบใจจากความเชื่อทางศาสนา การทำกิจกรรมที่มีคุณค่า หรือการช่วยเหลือผู้อื่นตามความสมัครใจ โดยไม่ควรเหมารวมว่าผู้สูงอายุทุกคนมีความเชื่อหรือความต้องการเหมือนกัน ความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับครอบครัวและชุมชนเป็นอีกปัจจัยที่อาจช่วยลดความโดดเดี่ยวและสนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดี (Rowe, J. W. & Kahn, R. L., 1998)

5. การป้องกันโรคและการเข้าถึงบริการสุขภาพที่เหมาะสม การส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุควรให้ความสำคัญกับการลดปัจจัยเสี่ยงที่ปรับเปลี่ยนได้ เช่น การไม่สูบบุหรี่ การมีกิจกรรมทางกายตามความสามารถ การรับประทานอาหารที่เหมาะสม และการติดตามภาวะสุขภาพร่วมกับบุคลากรทางการแพทย์ โดยเฉพาะการควบคุมความดันโลหิตและระดับน้ำตาลในเลือดตามคำแนะนำของแพทย์ ส่วนการตรวจคัดกรองโรคและการใช้ยาให้พิจารณาตามอายุ โรคประจำตัว และข้อบ่งชี้เฉพาะราย ข้อเสนอจากหนังสือด้านการดำเนินชีวิต (Plasker, E., 2007) ควรแยกออกจากแนวทางเวชปฏิบัติที่มีหลักฐานรองรับ และไม่ควรอ้างว่าขมิ้น วิตามินบี หรือผลิตภัณฑ์เสริมอาหารสามารถป้องกันโรคอัลไซเมอร์ได้อย่างแน่นอน รวมถึงไม่ควรแนะนำให้ผู้ป่วยโรคไตดื่มน้ำมากหรือหยุดยาโดยไม่มีคำแนะนำจากแพทย์

6. การจัดการความเครียดและการป้องกันความเครียดเรื้อรัง ความเครียดเป็นการตอบสนองทางร่างกายและจิตใจต่อสถานการณ์ที่บุคคลรับรู้ว่าเป็นความท้าทายหากเกิดขึ้นต่อเนื่องอาจสัมพันธ์กับปัญหาสุขภาพหลายด้าน ทั้งการนอนหลับ อารมณ์ และการทำงานของระบบต่าง ๆ ในร่างกาย (Yaribeygi, H. et al., 2017); (O'Connor, D. B. et al., 2021) ผู้สูงอายุจึงควรมีแนวทางจัดการความเครียดที่เหมาะสมกับตนเอง เช่น การทำกิจกรรมทางกาย การพักผ่อน การฝึกผ่อนคลาย และการขอรับการสนับสนุนจากบุคคลใกล้ชิด

การจัดการความเครียดในผู้สูงอายุสามารถดำเนินการได้ด้วยการปรับพฤติกรรมสุขภาพ การรักษาความสัมพันธ์และการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง การฝึกสติ และการนอนหลับพักผ่อนอย่างเพียงพอ ซึ่งเป็น

แนวทางที่อาจช่วยบรรเทาความเครียดและส่งเสริมสุขภาวะทางจิตใจได้ ทั้งนี้ หากผู้สูงอายุมีความเครียดหรืออาการทางจิตใจที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตอย่างต่อเนื่อง ควรได้รับการประเมินและคำแนะนำจากบุคลากรทางสุขภาพที่เหมาะสม (Mayo Clinic Staff, 2023)

7. การใช้เวลาว่างและกิจกรรมนันทนาการอย่างสร้างสรรค์ กิจกรรมนันทนาการเป็นโอกาสให้ผู้สูงอายุได้พักผ่อน สร้างความเพลิดเพลิน และคงการมีส่วนร่วมในชีวิตประจำวัน กิจกรรมอาจอยู่ในรูปการอ่านหนังสือ งานอดิเรก ศิลปะ ดนตรี การเดิน หรือกิจกรรมร่วมกับครอบครัวและชุมชน โดยควรเลือกให้เหมาะกับความสนใจ ความสามารถ และข้อจำกัดด้านสุขภาพ การมีเวลาว่างอย่างมีคุณค่าจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี มากกว่าการกำหนดรูปแบบกิจกรรมเดียวสำหรับผู้สูงอายุทุกคน (Plasker, E., 2007)

8. การใช้ปฏิภาณไหวพริบและการปรับตัวในการดำเนินชีวิต การดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารอย่างเหมาะสม การดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารอย่างเหมาะสม ความเข้าใจสถานการณ์และความยืดหยุ่นในการปรับตัว แนวคิดเรื่องปฏิภาณไหวพริบ (tact) สามารถพิจารณาในฐานะทักษะทางสังคมที่ช่วยให้ผู้สูงอายุจัดการความแตกต่างทางความคิดเห็นและรักษาความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างได้ ทั้งนี้ไม่ควรสรุปว่าปฏิภาณ มีความสำคัญเหนือกว่าสติปัญญาโดยปราศจากหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับ

9. การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและสังคม การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญของการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าในวัยสูงอายุ โดยครอบคลุมการติดต่อสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว เพื่อน บุคคลต่างวัย และเครือข่ายในชุมชน ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมหรือการทำงานอาสาสมัครตามความสมัครใจ ซึ่งอาจช่วยส่งเสริมความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ลดความโดดเดี่ยว และสร้างความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ทั้งนี้ แนวคิดการสูงวัยอย่างประสบความสำเร็จให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและความสัมพันธ์ทางสังคม ควบคู่กับการดูแลสุขภาพและการคงไว้ซึ่งความสามารถในการดำเนินชีวิต (Rowe, J. W. & Kahn, R. L., 1998)

10. การวางแผนทางการเงินและการใช้จ่ายอย่างรอบคอบ ความมั่นคงทางการเงินเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ การวางแผนรายรับรายจ่าย การจัดลำดับความจำเป็น การเตรียมค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ และการหลีกเลี่ยงหนี้สินที่ไม่จำเป็นอาจช่วยลดความกังวลทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ความสามารถในการออมและการพึ่งพาตนเองด้านการเงินขึ้นอยู่กับรายได้ ทรัพยากร และระบบสนับสนุนของแต่ละบุคคล จึงไม่ควรตีความว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยไม่สามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ (Plasker, E., 2007)

อภิปรายผล

ผลการสังเคราะห์เอกสารพบว่า แนวทางการปฏิบัติตนที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุไทยประกอบด้วย 10 ประเด็น ซึ่งครอบคลุมการดูแลสุขภาพกาย การบริโภคอาหารที่เหมาะสม การมีกิจกรรมทางกาย การดูแลสุขภาพจิตและจิตวิญญาณ การป้องกันโรค การจัดการความเครียด การใช้เวลาว่างอย่างสร้างสรรค์ การปรับตัวในการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ทางสังคม และการบริหารจัดการทางการเงิน สะท้อนให้เห็นว่าคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุมีลักษณะเป็นองค์รวม มิได้ขึ้นอยู่กับสุขภาพร่างกายเพียงด้านเดียว แต่ยังเกี่ยวข้องกับความสามารถในการดำเนินชีวิต การปรับตัว และการดำรงความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง ซึ่งสอดคล้องในเชิงแนวคิดกับองค์ประกอบคุณภาพชีวิต 12 ประการ ที่ให้ความสำคัญกับสุขภาพ การเรียนรู้ การปรับตัว ความสัมพันธ์ทางสังคม และความมั่นคงในการดำรงชีวิต อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาครั้งนี้เป็นการสังเคราะห์องค์ความรู้จากเอกสารวิชาการ จึงยังไม่สามารถยืนยันประสิทธิผลของแนวทางทั้ง 10 ประเด็นต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไทยโดยตรง อีกทั้งความแตกต่างด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมอาจส่งผลต่อความเหมาะสมของการนำแนวทางดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ ดังนั้น การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจึงควรพิจารณาความ

ต้องการและข้อจำกัดของแต่ละบุคคลควบคู่กับบริบทการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

เมื่อพิจารณาผลการสังเคราะห์ในมิติสุขภาพกาย พบว่า การดูแลสุขภาพตนเอง การมีกิจกรรมทางกาย การบริโภคอาหารที่เหมาะสม และการป้องกันโรคมีความเชื่อมโยงกันในเชิงการดำเนินชีวิต กล่าวคือ การดูแลสุขภาพไม่อาจพิจารณาเป็นกิจกรรมแยกส่วน แต่ควรคำนึงถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันและข้อจำกัดเฉพาะบุคคลควบคู่กัน ผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพแตกต่างกันย่อมมีความต้องการด้านอาหาร การเคลื่อนไหว และการเข้าถึงบริการสุขภาพที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้น แนวทางที่สังเคราะห์ได้จึงควรใช้เป็นกรอบพิจารณาเพื่อปรับกิจกรรมให้เหมาะสม มิใช่ข้อกำหนดตายตัวที่ใช้กับผู้สูงอายุทุกคนในลักษณะเดียวกัน มิติสุขภาพจิตและการดำเนินชีวิต ประเด็นการจัดการความเครียด การใช้เวลาว่างอย่างสร้างสรรค์ และการปรับตัวต่อสถานการณ์ต่าง ๆ สะท้อนความสำคัญของการคงความหมายและความพึงพอใจในการดำรงชีวิต การทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจและความสามารถของตนเองอาจช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมสุขภาวะทางจิตใจควรเคารพความแตกต่างด้านความเชื่อ ความสนใจ และประสบการณ์ชีวิต โดยไม่กำหนดว่าผู้สูงอายุทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรมประเภทเดียวกัน การพิจารณาความสมัครใจและความพร้อมของแต่ละบุคคลจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการประยุกต์ใช้แนวทางดังกล่าว สำหรับมิติทางสังคม ผลการสังเคราะห์ชี้ให้เห็นความเกี่ยวเนื่องระหว่างการรักษาความสัมพันธ์กับครอบครัวและชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และความสามารถในการปรับตัวต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งสอดคล้องในเชิงแนวคิดกับการสูงวัยอย่างประสบความสำเร็จที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในชีวิตและสังคม (Rowe, J. W. & Kahn, R. L., 1998) การสนับสนุนผู้สูงอายุจึงไม่ควรมุ่งเฉพาะการดูแลทางกาย แต่ควรเปิดโอกาสให้มีบทบาทในการตัดสินใจ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการดำเนินกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นตามความเหมาะสม ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีคุณภาพมิได้ขึ้นอยู่กับจำนวนกิจกรรมหรือจำนวนบุคคลที่ติดต่อเท่านั้น หากยังเกี่ยวข้องกับความรู้สึกได้รับการยอมรับและการมีปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน ในมิติเศรษฐกิจ การวางแผนรายรับรายจ่ายและการเตรียมความพร้อมต่อค่าใช้จ่ายจำเป็นเป็นส่วนหนึ่งของความมั่นคงในการดำรงชีวิต แต่ความสามารถในการจัดการทางการเงินมีข้อจำกัดแตกต่างกันตามรายได้ ภาระครอบครัว และการเข้าถึงระบบสนับสนุน จึงไม่ควรนำแนวทางเรื่องการออมและการหลีกเลี่ยงหนี้สินไปใช้ตัดสินคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเป็นรายบุคคลโดยปราศจากการพิจารณาบริบท แนวทางดังกล่าวเหมาะสำหรับใช้ประกอบการออกแบบการให้ความรู้และการสนับสนุนที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง มากกว่าการกำหนดมาตรฐานทางการเงินแบบเดียวสำหรับทุกคน

โดยสรุป การสังเคราะห์ทั้ง 10 ประเด็นแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างพฤติกรรมส่วนบุคคลกับเงื่อนไขแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ การนำผลการศึกษาไปใช้จึงควรอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้สูงอายุ ครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาทั้งความต้องการและข้อจำกัดของกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ดี ข้ออภิปรายนี้เป็นการตีความเชิงแนวคิดจากเอกสารที่ศึกษา มิใช่หลักฐานยืนยันความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลหรือประสิทธิผลของแนวทางทั้ง 10 ประเด็นในประชากรผู้สูงอายุไทย จึงควรมีการศึกษาเชิงประจักษ์เพิ่มเติมก่อนกำหนดเป็นมาตรการเฉพาะที่ใช้ในวงกว้าง

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้สังเคราะห์แนวทางการปฏิบัติตนที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุไทยได้ 10 ประเด็น ครอบคลุมมิติด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต การดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ทางสังคม และความมั่นคงทางการเงิน โดยสะท้อนให้เห็นว่าการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ควรดำเนินการอย่างครอบคลุมและสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละบุคคล สามารถนำผลการศึกษาไปใช้ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุควรนำ

แนวทางที่สังเคราะห์ได้ไปประกอบการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิต โดยคำนึงถึงสภาวะสุขภาพ ความสามารถ และบริบททางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์จากผู้สูงอายุที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำแนวทางดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมไทย

กิตติกรรมประกาศ

การที่งานวิจัยนี้สำเร็จลงด้วยดีนั้น กระผมขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อท่านศาสตราจารย์ ดร. บังอร เบ็ญจาธิกุล อธิการบดี มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ที่ได้ให้ทุนสำหรับการวิจัย ขอขอบคุณ คุณเสาวรส อังคนา ที่ช่วยพิมพ์งานวิจัยจนแล้วเสร็จ และคุณภาพของงานพิมพ์อยู่ในระดับที่น่าพอใจ

เอกสารอ้างอิง

วิพุธ พูลเจริญ. (2544). สุขภาพ: อุดมการณ์และยุทธศาสตร์ทางสังคม. นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.

Cowley, G. (1997). How to live to 100. In H. G. Cox (Ed.), Aging 98/99. (12th ed.). Guilford, CT: McGraw-Hill College.

Govindaraju, T. et al. (2018). Dietary patterns and quality of life in older adults: A systematic review. Nutrients, 10(8), 971. https://doi.org/10.3390/nu10080971.

Health.mil Staff. (2021). Five ways to keep your brain healthy. Falls Church, VA: Military Health System.

Mayo Clinic Staff. (2023). Stress relievers: Tips to tame stress. Mayo Clinic. เรียกใช้เมื่อ 3 August 2026 จาก https://www.mayoclinic.org/healthy-lifestyle/stress-management/in-depth/stress- relievers/art-20047257

O'Connor, D. B. et al. (2021). Stress and health: A review of psychobiological processes. Annual Review of Psychology, 72, 663-688. https://doi.org/10.1146/annurev-psych-062520-122331.

Plasker, E. (2007). The 100 year lifestyle. Avon, MA: Adams Media.

Rosensweig, J. A. & Liu, B. (2006). Age smart: Discovering the fountain of youth at midlife and beyond. Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.

Rowe, J. W. & Kahn, R. L. (1998). Successful aging. New York, NY: Pantheon Books.

Yaribeygi, H. et al. (2017). The impact of stress on body function: A review. EXCLI Journal, 16, 1057-1072. https://doi.org/10.17179/excli2017-480.

บทความวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบราง คอนเวเยอร์ไฟฟ้า กรณีศึกษา บริษัท อินเตอร์ไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์ จำกัด*

FACTORS AFFECTING THE EFFICIENCY ENHANCEMENT OF MATERIAL HANDLING USING AN ELECTRIC CONVEYOR RAIL SYSTEM: A CASE STUDY OF INTERFIBER CONTAINER COMPANY LIMITED

ปราณี ทับอุไร*, บุญสาน ทระทึก
Pranee Tuburai*, Boonsan Tharathuek
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Business Administration, Southeast Asia University, Bangkok Thailand
*Corresponding author E-mail: boonsant@sau.ac.th
*Tel: 064-935-2391

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า กรณีศึกษา บริษัท อินเตอร์ไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์ จำกัด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ พนักงานที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า จำนวน 243 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นพนักงานคลังสินค้า ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.27) และระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ($\bar{X}$ = 4.41) ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณพบว่า ปัจจัยทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านระบบสารสนเทศและการควบคุม ด้านกายภาพและเทคโนโลยีเครื่องจักร ด้านความพร้อมและการบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์ และด้านการจัดการกระบวนการและทรัพยากรบุคคล สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($F = 28.351$, $p < .001$) โดยอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 32.4 ($R^2 = 0.324$, Adjusted $R^2 = 0.312$) โดยด้านระบบสารสนเทศและการควบคุมมีอิทธิพลสูงสุด ($\beta = 0.299$) รองลงมาคือด้านกายภาพและเทคโนโลยีเครื่องจักร ($\beta = 0.207$) ด้านความพร้อมและการบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์ ($\beta = 0.137$) และด้านการจัดการกระบวนการและทรัพยากรบุคคล ($\beta = 0.125$) ตามลำดับ ผลการวิจัยนี้นำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบแบบจำลอง IPMH Efficiency Model ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางให้ผู้บริหารจัดลำดับความสำคัญในการลงทุนพัฒนาระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าและลดต้นทุนการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิผลต่อไป

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้า, ระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า, ระบบสารสนเทศและการควบคุม, การบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์

* Received 24 September 2026; Revised 30 October 2026; Accepted 31 October 2026

Abstract

This research aimed to study the factors affecting the efficiency enhancement of material handling using an electric conveyor rail system: a case study of Interfiber Container Company Limited. The sample consisted of 243 employees directly involved in operating the electric conveyor rail system. A questionnaire was employed as the research instrument, and data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis. The findings revealed that most respondents were warehouse staff. The overall opinion level regarding the factors affecting efficiency enhancement was at the highest level ($\bar{X}$ = 4.27), and the overall opinion level regarding material handling efficiency was also at the highest level ($\bar{X}$ = 4.41). Multiple regression analysis showed that the four factors, namely information and control systems, physical and machine technology, readiness and predictive maintenance, and process and human resource management, jointly predicted material handling efficiency with statistical significance at the .05 level (F = 28.351, p < .001), explaining 32.4% of the variance (R^2 = 0.324, Adjusted R^2 = 0.312). Information and control systems had the greatest influence (β = 0.299), followed by physical and machine technology (β = 0.207), readiness and predictive maintenance (β = 0.137), and process and human resource management (β = 0.125). These findings led to the development of the IPMH Efficiency Model, which managers can use as a guideline for prioritizing investment in the electric conveyor rail system to enhance material handling efficiency and reduce operating costs.

Keywords: Material Handling Efficiency, Electric Conveyor Rail System, Information and Control System, Predictive Maintenance

บทนำ

ในยุคที่ระบบเศรษฐกิจโลกเชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อนและการแข่งขันทางธุรกิจทวีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bowersox, D. J. et al. ที่สรุปว่า การบริหารจัดการโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทาน (Logistics and Supply Chain Management) ได้กลายเป็นปัจจัยชี้ขาดความสามารถในการแข่งขันขององค์กรธุรกิจในทุกระดับ ทั้งในมิติของการลดต้นทุนดำเนินงาน การเพิ่มความเร็วในการส่งมอบสินค้า และการตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างแม่นยำและทันเวลา (Bowersox, D. J. et al., 2020) สำหรับประเทศไทย แม้ภาครัฐจะมีนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบโลจิสติกส์อย่างต่อเนื่อง แต่จากรายงานของศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจ ทีทีบี (ttb analytics) ที่สรุปว่า สัดส่วนต้นทุนโลจิสติกส์ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Logistics Cost per GDP) ของไทยในปี 2567 อยู่ที่ร้อยละ 13.6 (ตัวเลขประมาณการ) ซึ่งแม้จะปรับตัวลดลงจากปีก่อนหน้าอันเป็นผลจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านระบบขนส่งทางราง แต่ยังคงสูงกว่าประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศ (ศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจ ทีทีบี (ttb analytics), 2568) ทั้งนี้ ตัวชี้วัดต้นทุนโลจิสติกส์ต่อ GDP มีแหล่งต้นทางจากรายงานโลจิสติกส์ของประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่สรุปว่า การยกระดับประสิทธิภาพโลจิสติกส์ภายในภาคการผลิตยังเป็นประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2568) ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าภาคอุตสาหกรรมการผลิตของไทยยังมีช่องว่างและโอกาสอีกมากในการปรับปรุงประสิทธิภาพของกระบวนการเคลื่อนย้ายวัสดุและสินค้าภายในองค์กร (Internal Material Flow) ซึ่งเป็น

องค์ประกอบสำคัญของต้นทุนโลจิสติกส์โดยรวม การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบขนถ่ายวัสดุ (Material Handling System) จึงมิได้เป็นเพียงประเด็นทางวิศวกรรมการผลิตเท่านั้น แต่ยังเป็นประเด็นเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลโดยตรงต่อขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคอุตสาหกรรมไทยในภาพรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kagermann, H. et al และงานวิจัยของ Ali และ Phan ที่สรุปว่า อุตสาหกรรม 4.0 ผลักดันให้กระบวนการผลิตและระบบโลจิสติกส์ภายในโรงงานต้องปรับตัวไปสู่ระบบอัตโนมัติ (Automation) และระบบที่มีความยืดหยุ่นสูง เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์ตลาดที่รวดเร็วและไม่แน่นอนมากขึ้นกว่าในอดีต (Kagermann, H. et al., 2013); (Ali, I. & Phan, H. M., 2022)

เมื่อพิจารณาลงในระดับกระบวนการผลิต ระบบสายพานลำเลียงและระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า (Electric Conveyor Rail System) ถือเป็นหนึ่งในเทคโนโลยีขนถ่ายวัสดุที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในโรงงานอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Groover, M. P. ที่สรุปว่า ระบบลำเลียงเป็นกลไกหลักที่ทำหน้าที่เคลื่อนย้ายวัตถุดิบ ชิ้นงานระหว่างกระบวนการ และผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปให้เคลื่อนที่ผ่านแต่ละสถานีงานได้อย่างต่อเนื่อง โดยไม่ต้องอาศัยแรงงานคนในการยกขนเป็นหลัก (Groover, M. P., 2015) และแนวคิดของ Tompkins, J. A. et al. ที่สรุปว่า ระบบดังกล่าวช่วยลดระยะเวลาการผลิต (Cycle Time) ลดความเสี่ยงจากอุบัติเหตุในการทำงาน เพิ่มความสม่ำเสมอของอัตราการผลิต (Production Throughput) และสามารถเชื่อมโยงกระบวนการผลิตหลายขั้นตอนเข้าด้วยกันเป็นสายการผลิตที่ราบรื่น (Tompkins, J. A. et al., 2010) อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ ประสิทธิภาพของระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้ามิได้ขึ้นอยู่กับตัวเทคโนโลยีหรือเครื่องจักรเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังได้รับอิทธิพลจากปัจจัยแวดล้อมหลายประการ อาทิ การออกแบบผังเส้นทางลำเลียง (Layout Design) ความเร็วและกำลังการขับเคลื่อนของมอเตอร์ไฟฟ้า ระบบการควบคุมและการซิงโครไนซ์ระหว่างสถานีงาน แผนการบำรุงรักษาเชิงป้องกัน (Preventive Maintenance) ทักษะและความชำนาญของพนักงานผู้ควบคุมระบบ ตลอดจนลักษณะเฉพาะของสินค้าที่ลำเลียง เช่น น้ำหนัก ขนาด และความเปราะบางของวัสดุ ดังเช่นงานวิจัยของ ปฐมพงศ์ พรมมาบุญ และคณะ ที่สรุปว่า ระบบสายพานลำเลียงพร้อมระบบนับกล่องอัตโนมัติที่ออกแบบและสร้างขึ้นสำหรับบริษัท ซีพีเอฟ เทรดดิ้ง จำกัด สาขาลำปาง ช่วยลดเวลาในการขนถ่ายสินค้าและเพิ่มประสิทธิภาพการขนถ่ายเมื่อเทียบกับการใช้แรงงานคน (ปฐมพงศ์ พรมมาบุญ และคณะ, 2559) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูศักดิ์ พรสิงห์ และคณะ ที่สรุปว่า การปรับปรุงผังโรงงานด้วยเทคนิคทางวิศวกรรมอุตสาหการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพสายการผลิตจากร้อยละ 63.75 ซึ่งอยู่ในระดับต่ำอันเนื่องมาจากการจัดวางผังและเส้นทางลำเลียงที่ไม่เหมาะสม เป็นร้อยละ 86.54 ภายหลังการปรับปรุง (ชูศักดิ์ พรสิงห์ และคณะ, 2562) และหากปัจจัยเหล่านี้ไม่ได้รับการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม ย่อมนำไปสู่ปัญหาคอขวด (Bottleneck) การหยุดชะงักของสายการผลิต ความเสียหายของสินค้าระหว่างการลำเลียง และการสูญเสียพลังงานไฟฟ้าโดยไม่จำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Chopra, S. & Meindl, P. ที่สรุปว่า ปัญหาในการดำเนินงานดังกล่าวส่งผลกระทบโดยตรงต่อต้นทุนการผลิตและระยะเวลาการส่งมอบสินค้าให้แก่ลูกค้า (Chopra, S. & Meindl, P., 2019)

ในบริบทของอุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์กระดาษของประเทศไทย ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมสนับสนุน (Supporting Industry) ที่มีความสำคัญต่อภาคการผลิตและการส่งออกในหลากหลายกลุ่มสินค้า ทั้งอาหาร เครื่องดื่ม สินค้าอุปโภคบริโภค และสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ จากรายงานของศูนย์วิจัย Krungthai COMPASS ที่สรุปว่า มูลค่าตลาดบรรจุภัณฑ์กระดาษของไทยในปี 2568 - 2569 มีแนวโน้มขยายตัวร้อยละ 3.6 และ 4.2 ตามลำดับ โดยตลาดในประเทศซึ่งมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 85 - 90 ของมูลค่าตลาดรวมยังคงเป็นแรงขับเคลื่อนหลัก และคาดว่าจะขยายตัวร้อยละ 3.9 และ 4.7 ตามลำดับ ตามการฟื้นตัวของภาคการค้าและการบริโภคภายในประเทศ รวมถึงการเติบโตของตลาดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) ทว่าผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมนี้กำลังเผชิญแรงกดดันด้านต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นราคากระดาษ

ค่าไฟฟ้า และค่าเชื้อเพลิง รวมถึงการแข่งขันที่รุนแรงขึ้นทั้งจากผู้ผลิตในประเทศและต่างประเทศ (ศูนย์วิจัย Krungthai COMPASS, 2568) บริษัท อินเตอร์ไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์ จำกัด ในฐานะผู้ประกอบการผลิตกระดาษลูกฟูก กระดาษแข็งลอนลูกฟูก และกล่องกระดาษรายหนึ่งของประเทศไทย ก็มิได้อยู่นอกเหนือแรงกดดันดังกล่าว โดยกระบวนการผลิตของบริษัทจำเป็นต้องอาศัยการเคลื่อนย้ายแผ่นกระดาษลูกฟูก ชิ้นงานระหว่างกระ บวนการพิมพ์ การตัด การขึ้นรูป และกล่องสำเร็จรูป ผ่านระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าในปริมาณมากและต่อเนื่องตลอดวันทำงาน จากการสังเกตการณ์และข้อมูลเบื้องต้นของฝ่ายผลิตพบว่า ระบบดังกล่าวยังคงประสบปัญหาในเชิงปฏิบัติการหลายประการ อาทิ ความล่าช้าในการลำเลียงสินค้าระหว่างสถานีงานที่ทำให้เกิดการสะสมของงานระหว่างผลิต (Work-in-Process) ความไม่สม่ำเสมอของความเร็วสายพานที่ส่งผลต่อคุณภาพและความเสียหายของชิ้นงาน ความถี่ของการหยุดซ่อมบำรุงที่ไม่ได้วางแผนล่วงหน้า ตลอดจนข้อจำกัดด้านกำลังการลำเลียงที่ไม่สอดคล้องกับปริมาณคำสั่งซื้อในช่วงที่มีความต้องการสูง ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบสะสมต่อประสิทธิภาพการผลิตโดยรวม ต้นทุนการดำเนินงาน และความสามารถในการส่งมอบสินค้าตรงเวลาให้แก่ลูกค้า ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้บริหารของบริษัทให้ความสำคัญ และต้องการแนวทางแก้ไขที่เป็นระบบและอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์ มากกว่าการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าตามประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติงานเพียงอย่างเดียว

จากการทบทวนวรรณกรรมของผู้วิจัยพบว่า งานวิจัยด้านโลจิสติกส์ในบริบทของประเทศไทยจำนวนมากมุ่งเน้นการบริหารจัดการโลจิสติกส์ในระดับองค์กรและภายนอกโรงงาน ดังเช่นงานวิจัยของ อนุช นามภิญโญ และคณะ ที่สรุปว่า กิจกรรมโลจิสติกส์ เช่น การขนส่ง การบริหารคลังสินค้า และการจัดซื้อ ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการโลจิสติกส์ของผู้ประกอบการขนส่งและคลังสินค้า (อนุช นามภิญโญ และคณะ, 2567) ในขณะที่การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของระบบขนถ่ายวัสดุภายในโรงงาน โดยเฉพาะระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าในบริบทของอุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์กระดาษของไทยยังมีอยู่อย่างจำกัด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบสายพานลำเลียงที่ผ่านมามักมุ่งเน้นประเด็นเฉพาะด้าน ได้แก่ งานวิจัยของ ปฐมพงศ์ พรมมาบุญ และคณะ ที่มุ่งเน้นการออกแบบและสร้างระบบสายพานลำเลียงในเชิงวิศวกรรม (ปฐมพงศ์ พรมมาบุญ และคณะ, 2559) และงานวิจัยของ ชูศักดิ์ พรสิงห์ และคณะ ที่มุ่งเน้นการปรับปรุงผังโรงงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพสายการผลิตในภาพรวม (ชูศักดิ์ พรสิงห์ และคณะ, 2562) มากกว่าการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงพหุมิติที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของระบบขนถ่ายวัสดุในลักษณะองค์รวม ทั้งที่ในความเป็นจริง ระบบขนถ่ายวัสดุภายในโรงงานเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างกระบวนการผลิตแต่ละขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Groover, M. P. ที่สรุปว่า ระบบขนถ่ายวัสดุเป็นตัวแปรสำคัญที่กำหนดขีดความสามารถสูงสุดของทั้งสายการผลิต (Line Capacity) (Groover, M. P., 2015) ช่องว่างทางวิชาการดังกล่าวจึงเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า โดยใช้บริษัท อินเตอร์ไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์ จำกัด เป็นกรณีศึกษาและหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) เพื่อระบุปัจจัยเชิงประจักษ์ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของระบบดังกล่าวอย่างเป็นระบบ ผลการศึกษาที่ได้คาดว่าจะเป็นประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการ ในฐานะองค์ความรู้ที่ต่อยอดจากทฤษฎีการจัดการปฏิบัติการและโลจิสติกส์ภายในองค์กร และในเชิงปฏิบัติ ในฐานะแนวทางที่ผู้บริหารของบริษัทกรณีศึกษาและผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์กระดาษรายอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้า ลดต้นทุนการดำเนินงาน และเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า กรณีศึกษา บริษัท อินเตอร์ไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์ จำกัด

2. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า กรณีศึกษา บริษัท อินเตอร์ไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์ จำกัด

3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยที่มีต่อประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า กรณีศึกษา บริษัท อินเตอร์ไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์ จำกัด

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรที่ปฏิบัติงานและมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับระบบการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าของ บริษัท อินเตอร์ไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์ จำกัด ประกอบด้วย พนักงานฝ่ายผลิต พนักงานฝ่ายซ่อมบำรุง และพนักงานคลังสินค้า รวมจำนวนประชากร 660 คน (ฝ่ายผลิต 250 คน ฝ่ายซ่อมบำรุง 90 คน และฝ่ายคลังสินค้า 320 คน) โดยอ้างอิงจากข้อมูลจำนวนพนักงานของฝ่ายทรัพยากรบุคคล บริษัท อินเตอร์ไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์ จำกัด ณ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2569

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในฝ่ายผลิต ฝ่ายซ่อมบำรุง และฝ่ายคลังสินค้า ของบริษัท อินเตอร์ไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์ จำกัด จำนวนทั้งสิ้น 243 คน ซึ่งกำหนดขนาดตามแนวทางของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W.ที่สรุปว่า การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างในกรณีที่ทราบจำนวนประชากรแน่นอน สามารถคำนวณได้จากสูตรที่กำหนดค่าความเชื่อมั่นและค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) โดยการวิจัยครั้งนี้กำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ระดับร้อยละ 95 และค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ร้อยละ 5 สูตรมีรูปดังนี้

$$n = \frac{X^2 N P (1-P)}{e^2 (N-1) + X^2 P (1-P)}$$

โดยที่

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร = 660 คน

e = ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ = 0.05

X^2 = ค่าไคสแควร์ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% = 3.841

P = สัดส่วนของประชากรที่สนใจ = 0.5

แทนค่า

$$n = \frac{3.841 \times 660 \times 0.50 (1 - 0.50)}{0.05^2 \times (660 - 1) + 3.841 \times 0.50 (1 - 0.50)}$$

n = 243

เมื่อพิจารณาจำนวนประชากร 660 คน ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามแนวทางของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W.ที่สรุปว่า การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเพื่อประมาณค่าสัดส่วนประชากรที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ร้อยละ 5 สามารถคำนวณได้จากจำนวนประชากรที่ทราบค่าแน่นอน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 243 คน จากนั้นเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) โดยจำแนกชั้นภูมิตามตำแหน่งงาน และคำนวณจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนประชากรของแต่ละฝ่าย ได้ฝ่ายผลิต 92 คน ฝ่ายซ่อมบำรุง 33 คน

และฝ่ายคลังสินค้า 118 คน รวม 243 คน แล้วสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากบัญชีรายชื่อพนักงานของฝ่ายทรัพยากรบุคคลในแต่ละฝ่าย เพื่อให้พนักงานแต่ละคนมีโอกาสถูกเลือกอย่างเท่าเทียมกัน

3. กำหนดพื้นที่ศึกษา คือ บริษัท อินเตอร์ไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์ จำกัด

4. ขอบเขตเนื้อหา ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า กรณีศึกษา บริษัท อินเตอร์ไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์ จำกัด ได้แก่ ด้านกายภาพและเทคโนโลยีเครื่องจักร ด้านระบบสารสนเทศและการควบคุม ด้านความพร้อมและการบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์ และด้านการจัดการกระบวนการและทรัพยากรบุคคล ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า ได้แก่ ด้านปัจจัยเชิงเทคโนโลยีและการบำรุงรักษา ด้านปัจจัยเชิงกายภาพการผลิตและสิ่งแวดล้อม ด้านปัจจัยเชิงความเร็วและการจัดการงาน และด้านประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายและผลลัพธ์

5. ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา ระหว่างเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2569 ถึง เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2569

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบในการสร้างข้อคำถามให้ครอบคลุมตัวแปรตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งโครงสร้างของแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (Demographic Information) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามในลักษณะคำถามปลายปิด (Close-ended Question) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน ระยะเวลาการปฏิบัติงาน และประสบการณ์ในการใช้งานระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าก่อนเข้าทำงานกับบริษัท ทั้งนี้ “ระยะเวลาการทำงาน” หมายถึง อายุงานของผู้ตอบในบริษัทกรณีศึกษา ส่วน “ประสบการณ์ในการใช้งานระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าก่อนเข้าทำงานกับบริษัท” หมายถึง ประสบการณ์การทำงานกับระบบดังกล่าวจากสถานประกอบการอื่นก่อนเข้าทำงานกับบริษัทกรณีศึกษา ผู้ที่ตอบว่า “ไม่มีประสบการณ์” จึงหมายถึงผู้ที่เริ่มใช้งานระบบดังกล่าวครั้งแรกที่บริษัทกรณีศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า เป็นแบบสอบถามเพื่อวัดระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยขับเคลื่อนหลัก แบ่งเป็น 4 ด้าน ด้านกายภาพและเทคโนโลยีเครื่องจักร ด้านระบบสารสนเทศและการควบคุม ด้านความพร้อมและการบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์ ด้านการจัดการกระบวนการและทรัพยากรบุคคล รวม 20 ข้อ (ด้านละ 5 ข้อ) มีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert’s Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า (ตัวแปรตาม) เป็นแบบสอบถามเพื่อประเมินผลลัพธ์การดำเนินงานและระดับประสิทธิภาพของการเคลื่อนย้ายสินค้า แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ด้านปัจจัยเชิงเทคโนโลยีและการบำรุงรักษา ด้านปัจจัยเชิงกายภาพการผลิตและสิ่งแวดล้อม ด้านปัจจัยเชิงความเร็วและการจัดการงาน ด้านประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายและผลลัพธ์ รวม 11 ข้อ (ด้านปัจจัยเชิงเทคโนโลยีและการบำรุงรักษา 3 ข้อ ด้านปัจจัยเชิงกายภาพการผลิตและสิ่งแวดล้อม 3 ข้อ ด้านปัจจัยเชิงความเร็วและการจัดการงาน 2 ข้อ และด้านประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายและผลลัพธ์ 3 ข้อ) มีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert’s Scale) 5 ระดับ ทั้งนี้ ข้อคำถามในตอนที่ 2 วัดสภาพและความพร้อมของปัจจัยนำเข้า เช่น สภาพเครื่องจักร ความสามารถของระบบควบคุม การวางแผนบำรุงรักษา และทักษะของพนักงาน ขณะที่ข้อคำถามในตอนที่ 3 วัดผลลัพธ์ที่เกิดจากการทำงานของระบบ เช่น เวลาในการลำเลียง ความถี่ของการหยุดเครื่อง ความเสียหายของสินค้า และปริมาณงานที่ลำเลียงได้ ดังนั้น แม้ชื่อด้านของตัวแปรตามจะคล้ายกับตัวแปรอิสระ แต่ข้อคำถามทั้งสองชุดวัดคนละเรื่อง

วัดค่าด้วยมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีของ Likert, R. โดยกำหนดน้ำหนักคะแนน ดังนี้ (Likert, R., 1932)

5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

4 หมายถึง เห็นด้วยมาก

3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

2 หมายถึง เห็นด้วยน้อย

1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย (Mean Interpretation)

ค่าเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง มีระดับความคิดเห็น/ประสิทธิภาพ อยู่ในระดับ มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง มีระดับความคิดเห็น/ประสิทธิภาพ อยู่ในระดับ มาก

ค่าเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง มีระดับความคิดเห็น/ประสิทธิภาพ อยู่ในระดับ ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง มีระดับความคิดเห็น/ประสิทธิภาพ อยู่ในระดับ น้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง มีระดับความคิดเห็น/ประสิทธิภาพ อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

การตรวจสอบและการทดสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความตรงเชิงเนื้อหา คือการตรวจสอบว่าข้อคำถามแต่ละข้อในแบบสอบถาม สามารถวัด “แนวคิด” หรือ “นิยามศัพท์” ที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน และสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำส่งแบบสอบถามฉบับร่าง พร้อมทั้ง “นิยามศัพท์เฉพาะ” ของตัวแปรแต่ละตัว และ “กรอบแนวคิดการวิจัย” ให้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน 3 ท่าน) เพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามของตัวแปร (Item-Objective Congruence: IOC) พบว่าข้อคำถามทั้ง 31 ข้อมีค่า IOC เท่ากับ 1.00 ทุกข้อ ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป

2. ความเชื่อมั่น (Reliability) หลังจากที่แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือดังกล่าวไป ทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 ชุด

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเฉพาะส่วนที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ได้แก่ ตอนที่ 2 และตอนที่ 3 โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) ของชุดข้อคำถามในแต่ละมิติ (Scale) ว่ามีความน่าเชื่อถือเพียงใด และเพื่อให้มั่นใจว่าชุดข้อคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสามารถวัดตัวแปรได้อย่างแม่นยำ ทั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การพิจารณาตามแนวคิดของ Nunnally, J. C. ที่สรุปว่าค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นในระดับที่ยอมรับได้ (Nunnally, J. C., 1978) ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบสอบถามตอนที่ 2 (ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพ จำนวน 20 ข้อ) มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ .954 ตอนที่ 3 (ประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้า จำนวน 11 ข้อ) เท่ากับ .916 และทั้งฉบับ (31 ข้อ) เท่ากับ .968 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 0.70 ทุกตอน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามภายในบริเวณสถานประกอบการ บริษัท อินเตอร์ไฟเบอร์คอนเทนเนอร์ จำกัด ระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2569 มีขั้นตอนดังนี้ 1) ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์จากสถาบันการศึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์เข้าเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยในพื้นที่โรงงาน

2) ประสานงานกับผู้บริหาร ฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคล และหัวหน้าฝ่ายผลิต ฝ่ายซ่อมบำรุง และฝ่ายคลังสินค้า เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและนัดหมายการจัดส่งแบบสอบถาม 3) แจกแบบสอบถามให้แก่พนักงานกลุ่มตัวอย่างจำนวน 243 ราย โดยอธิบายขั้นตอนการตอบและสร้างความมั่นใจเรื่องการรักษาความลับของข้อมูล 4) ติดตามและรวบรวมแบบสอบถามกลับคืนมา ตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกชุด ซึ่งรวบรวมแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์กลับคืนมาได้คิดเป็นร้อยละ 100

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยผู้วิจัยผ่านการอบรมจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หลักสูตรหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ของมหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ (วุฒิบัตรเลขที่ 25690115 ลงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2569) ผู้วิจัยได้ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากบริษัทกรณีศึกษาอย่างเป็นทางการก่อนดำเนินการ และชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอน และระยะเวลาของการวิจัยแก่ผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งสามารถตัดสินใจเข้าร่วมหรือถอนตัวได้โดยสมัครใจโดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ข้อมูลทั้งหมดถูกเก็บเป็นความลับ ใช้รหัสแทนชื่อ และนำเสนอผลในภาพรวมโดยไม่ระบุตัวตนของผู้ตอบ

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) 1) ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ใช้บรรยายลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน ระยะเวลาการทำงาน และประสบการณ์ใช้งานระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าก่อนเข้าทำงานกับบริษัท 2) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.): ใช้บรรยายระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพและระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า และสถิติเชิงอ้างอิง (Inferential Statistics)การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis: MRA) ใช้วิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรอิสระทั้ง 4 ด้าน (ด้านกายภาพและเทคโนโลยีเครื่องจักร, ด้านระบบสารสนเทศและการควบคุม , ด้านความพร้อมและการบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์, และด้านการจัดการกระบวนการและทรัพยากรบุคคล) ที่มีต่อตัวแปรตาม (ประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า) โดยการทดสอบสมมติฐานที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน ระยะเวลาการทำงาน และประสบการณ์ใช้งานระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าก่อนเข้าทำงานกับบริษัท ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
1. เพศ		
ชาย	151	62.10
หญิง	92	37.90
รวม	**243**	**100.00**
2. อายุ		
ต่ำกว่า 25 ปี	31	12.80
25 - 34 ปี	105	43.20
35 - 44 ปี	62	25.50
45 ปีขึ้นไป	45	18.50
รวม	**243**	**100.00**

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
3. ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	149	61.30
ปริญญาตรี	92	37.90
สูงกว่าปริญญาตรี	2	0.80
รวม	**243**	**100.00**
4. ตำแหน่งงาน		
พนักงานฝ่ายผลิต	94	38.70
พนักงานฝ่ายซ่อมบำรุง	30	12.30
พนักงานคลังสินค้า	119	49.00
รวม	**243**	**100.00**
5. ระยะเวลาการทำงาน		
น้อยกว่า 1 ปี	50	20.60
1 - 3 ปี	75	30.90
4 - 6 ปี	66	27.20
มากกว่า 6 ปี	52	21.40
รวม	**243**	**100.00**
6. ประสบการณ์ใช้งานระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าก่อนเข้าทำงานกับบริษัท		
ไม่มีประสบการณ์	79	32.50
น้อยกว่า 1 ปี	64	26.30
1 - 3 ปี	62	25.50
มากกว่า 3 ปี	38	15.60
รวม	**243**	**100.00**

จากตารางที่ 1 พบว่า จากการวิเคราะห์ข้อมูลทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวนทั้งสิ้น 243 คน โดยใช้สถิติความถี่และค่าร้อยละ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 62.1 และเพศหญิง จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 37.9 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาด้านช่วงอายุ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 25 - 34 ปี จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 43.2 รองลงมาคือช่วงอายุ 35 - 44 ปี จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 25.5 ช่วงอายุ 45 ปีขึ้นไป จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 18.5 และน้อยที่สุดคือช่วงอายุต่ำกว่า 25 ปี จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 12.8 ตามลำดับ ในด้านระดับการศึกษา พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 149 คน คิดเป็นร้อยละ 61.3 รองลงมาคือระดับปริญญาตรี จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 37.9 และระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.8 ตามลำดับ สำหรับตำแหน่งงาน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งพนักงานคลังสินค้า จำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 49.0 รองลงมาคือพนักงานฝ่ายผลิต จำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 38.7 และพนักงานฝ่ายซ่อมบำรุง จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 12.3 ตามลำดับ ในด้านระยะเวลาการทำงาน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระยะเวลาการทำงาน 1 - 3 ปี จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 30.9 รองลงมาคือ 4 - 6 ปี จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 27.2 มากกว่า 6 ปี จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 21.4 และน้อยกว่า 1 ปี จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 20.6 ตามลำดับ และในด้านประสบการณ์ใช้งานระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าก่อนเข้าทำงานกับบริษัท พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์ใช้งานระบบดังกล่าวมาก่อน จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 รองลงมาคือมีประสบการณ์น้อยกว่า 1 ปี จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 26.3 ระยะเวลา 1 - 3 ปี จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 25.5 และมากกว่า 3 ปี จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 15.6

ตามลำดับ จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นบุคลากรเพศชายในวัยทำงานตอนต้นถึงตอนกลาง ซึ่งมีระดับการศึกษาไม่สูงมากนักและปฏิบัติงานในตำแหน่งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเคลื่อนย้ายสินค้าและกระบวนการผลิตเป็นหลัก อีกทั้งยังมีระยะเวลาการทำงานและประสบการณ์ที่ค่อนข้างกระจายตัวในช่วงเริ่มต้นถึงระดับปานกลาง ซึ่งลักษณะทางประชากรศาสตร์ดังกล่าวมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของกลุ่มตัวอย่างที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าในสถานประกอบการกรณีศึกษาโดยตรง

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรต้น จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพและเทคโนโลยีเครื่องจักร ด้านระบบสารสนเทศและการควบคุม ด้านความพร้อมและการบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์และด้านการจัดการกระบวนการและทรัพยากรบุคคล ซึ่งสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพฯ จำแนกตามรายด้าน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพ	$\overline{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านกายภาพและเทคโนโลยีเครื่องจักร	4.27	0.47	มากที่สุด
2. ด้านระบบสารสนเทศและการควบคุม	4.12	0.53	มาก
3. ด้านความพร้อมและการบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์	4.35	0.48	มากที่สุด
4.ด้านการจัดการกระบวนการและทรัพยากรบุคคล	4.33	0.50	มากที่สุด
รวม	**4.27**	**0.49**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{x}$ = 4.27, S.D. = 0.49) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน และระดับมาก 1 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความพร้อมและการบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์ ($\overline{x}$ = 4.35, S.D. = 0.48) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการจัดการกระบวนการและทรัพยากรบุคคล ($\overline{x}$ = 4.33, S.D. = 0.50) อยู่ในระดับมากที่สุด ถัดมาคือ ด้านกายภาพและเทคโนโลยีเครื่องจักร ($\overline{x}$ = 4.27, S.D. = 0.47) อยู่ในระดับมากที่สุด และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านระบบสารสนเทศและการควบคุม ($\overline{x}$ = 4.12, S.D. = 0.53) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรตามจำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านปัจจัยเชิงเทคโนโลยีและการบำรุงรักษา ด้านปัจจัยเชิงกายภาพการผลิตและสิ่งแวดล้อม ด้านปัจจัยเชิงความเร็วและการจัดการงาน และด้านประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายและผลลัพธ์ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า จำแนกตามรายด้าน

ประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า	$\overline{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านปัจจัยเชิงเทคโนโลยีและการบำรุงรักษา	4.37	0.73	มากที่สุด
2. ด้านปัจจัยเชิงกายภาพการผลิตและสิ่งแวดล้อม	4.41	0.52	มากที่สุด
3. ด้านปัจจัยเชิงความเร็วและการจัดการงาน	4.43	0.58	มากที่สุด
4. ด้านประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายและผลลัพธ์	4.44	0.40	มากที่สุด
รวม	**4.41**	**0.32**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 พบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{x}$ = 4.41, S.D. = 0.32) เมื่อพิจารณาราย

ด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายและผลลัพธ์ ($\overline{x}$ = 4.44, S.D. = 0.40) รองลงมาคือ ด้านปัจจัยเชิงความเร็วและการจัดการงาน ($\overline{x}$ = 4.43, S.D. = 0.58) ถัดมาคือ ด้านปัจจัยเชิงกายภาพการผลิตและสิ่งแวดล้อม ($\overline{x}$ = 4.41, S.D. = 0.52) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านปัจจัยเชิงเทคโนโลยีและการบำรุงรักษา ($\overline{x}$ = 4.37, S.D. = 0.73) ตามลำดับ

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยที่มีต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า เพื่อศึกษาว่าปัจจัยอิสระทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพและเทคโนโลยีเครื่องจักร ด้านระบบสารสนเทศและการควบคุม ด้านความพร้อมและการบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์ และด้านการจัดการกระบวนการและทรัพยากรบุคคล สามารถร่วมกันพยากรณ์หรือส่งผลต่อประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้า ต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า

ตัวแปรอิสระ	B	Std. Error	β	t	Sig.	Tolerance	VIF
(Constant)	2.334	0.209	-	11.176	<.001*		
1. ด้านกายภาพและเทคโนโลยีเครื่องจักร	0.140	0.042	0.207	3.325	.001*	.739	1.353
2. ด้านระบบสารสนเทศและการควบคุม	0.182	0.039	0.299	4.698	<.001*	.703	1.423
3. ด้านความพร้อมและการบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์	0.090	0.039	0.137	2.312	.022*	.814	1.228
4. ด้านการจัดการกระบวนการและทรัพยากรบุคคล	0.079	0.037	0.125	2.127	.034*	.832	1.203

R = 0.569, R^2 = 0.324, Adjusted R^2 = 0.312, F = 28.351* (p < .001), Durbin-Watson = 1.943, Std. Error of the Estimate = 0.265, n = 242

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4 พบว่า ปัจจัยอิสระทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านระบบสารสนเทศและการควบคุม (X2), ด้านกายภาพและเทคโนโลยีเครื่องจักร (X1), ด้านความพร้อมและการบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์ (X3) และด้านการจัดการกระบวนการและทรัพยากรบุคคล (X4) สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) เท่ากับ 0.324 ซึ่งอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิภาพได้ร้อยละ 32.4 และค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted R^2) เท่ากับ 0.312 หรือร้อยละ 31.2 (F = 28.351, p < .001) และผ่านการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติโดยไม่มีปัญหาความสัมพันธ์กันเองของตัวแปรอิสระ (VIF ต่ำกว่า 10) และไม่มีปัญหาความสัมพันธ์ในตัวเองของค่าคลาดเคลื่อน (Durbin-Watson = 1.943) เมื่อพิจารณาขนาดอิทธิพลรายด้านผ่านค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β) พบว่าทุกปัจจัยส่งผลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพ โดยด้านระบบสารสนเทศและการควบคุมมีอิทธิพลสูงสุด (β = 0.299) รองลงมาคือด้านกายภาพและเทคโนโลยีเครื่องจักร (β = 0.207), ด้านความพร้อมและการบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์ (β = 0.137) และด้านการจัดการกระบวนการและทรัพยากรบุคคล (β = 0.125) ตามลำดับ ซึ่งนำไปสู่สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบที่แสดงความสัมพันธ์เชิงเส้นคือ $\hat{Y}$ = 2.334 + 0.140 (X1) + 0.182 (X2) + 0.090 (X3) + 0.079 (X4) และสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐานคือ Z = 0.207 (Z X1) + 0.299 (Z X2) + 0.137 (Z X3) + 0.125 (Z X4)

อภิปรายผล

1.ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อปัจจัยทั้ง 4 ด้านโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{x}$ = 4.27, S.D. = 0.49) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบุคลากรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าของบริษัทกรณีศึกษามีการรับรู้และให้ความสำคัญกับปัจจัยเชิงระบบทั้งในมิติของฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ และบุคลากรอย่างสอดคล้องกัน ผลการศึกษานี้สนับสนุนแนวคิดของ Tompkins, J. A. et al. ที่สรุปว่า ประสิทธิภาพของระบบขนถ่ายวัสดุในโรงงานอุตสาหกรรมมิได้เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งโดยลำพัง หากแต่เป็นผลรวมของปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเชิงกายภาพ ระบบควบคุม การบำรุงรักษา และการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลที่ต้องดำเนินไปพร้อมกันอย่างสมดุล เมื่อองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งอ่อนแอ ย่อมส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของระบบโดยรวมในลักษณะห่วงโซ่ (Chain Effect) (Tompkins, J. A. et al., 2010) เช่นเดียวกับกรณีศึกษานี้ที่แม้ปัจจัย 3 ด้านจะอยู่ในระดับมากที่สุด แต่ด้านระบบสารสนเทศและการควบคุมยังอยู่ในระดับมากและมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปฐมพงศ์ พรมมาบุญ และคณะ ที่สรุปว่า การพัฒนาระบบสายพานลำเลียงในโรงงานมักเริ่มจากการปรับปรุงตัวเครื่องจักรและการบำรุงรักษาเป็นหลัก (ปฐมพงศ์ พรมมาบุญ และคณะ, 2559)

2.ประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{x}$ = 4.41, S.D. = 0.32) และอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน สะท้อนว่าผู้ปฏิบัติงานรับรู้ว่าระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าของบริษัทสามารถลำเลียงสินค้าได้ตามความต้องการของกระบวนการผลิตในระดับสูง โดยด้านประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายและผลลัพธ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{x}$ = 4.44) ขณะที่ด้านปัจจัยเชิงเทคโนโลยีและการบำรุงรักษามีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดและมีการกระจายของความคิดเห็นมากที่สุด ($\overline{x}$ = 4.37, S.D. = 0.73) ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาการหยุดซ่อมบำรุงที่ไม่ได้วางแผนล่วงหน้าที่พบในบริษัทกรณีศึกษา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wu, M. et al. ที่สรุปว่า ความเสียหายของชิ้นส่วน เช่น ชุดเกียร์และเฟืองขับ เป็นสาเหตุสำคัญของการหยุดชะงักของระบบสายพานลำเลียงในอุตสาหกรรม (Wu, M. et al., 2024) ทั้งนี้ ผลดังกล่าวเป็นการรับรู้ของผู้ปฏิบัติงาน จึงควรยืนยันด้วยตัวชี้วัดการปฏิบัติงานจริงของระบบในการศึกษาครั้งต่อไป

3.จากผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) พบว่าปัจจัยอิสระทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพและเทคโนโลยีเครื่องจักร ด้านระบบสารสนเทศและการควบคุม ด้านความพร้อมและการบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์ และด้านการจัดการกระบวนการและทรัพยากรบุคคล สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าของบริษัท อินเตอร์ไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์ จำกัด ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($F = 28.351$, $p < .001$) โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าได้ร้อยละ 32.4 ($R^2 = 0.324$, Adjusted $R^2 = 0.312$) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bowersox, D. J. et al. และคณะ ที่สรุปว่า ประสิทธิภาพของระบบโลจิสติกส์ภายในองค์กรเป็นผลลัพธ์จากปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของปัจจัยหลายมิติ มิใช่ปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงลำพัง (Bowersox, D. J. et al., 2020) เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยของ อนุช นามภิญโญ และคณะ ที่สรุปว่า กิจกรรมโลจิสติกส์ร่วมกันอธิบายประสิทธิภาพการจัดการโลจิสติกส์ของผู้ประกอบการขนส่งและคลังสินค้าได้ร้อยละ 64.70 (อนุช นามภิญโญ และคณะ, 2567) พบว่าอำนาจการพยากรณ์ของงานวิจัยครั้งนี้ต่ำกว่า ซึ่งอาจเป็นเพราะเป็นการศึกษาระบบขนถ่ายวัสดุเฉพาะจุดภายในโรงงานที่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเชิงเทคนิคอื่นร่วมด้วย ทั้งนี้ค่า Adjusted R^2 ที่อยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 31.2) บ่งชี้ว่ายังมีปัจจัยอื่นนอกเหนือจากตัวแปรที่ศึกษาในครั้งนี้ที่สามารถอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าได้อีกประมาณร้อยละ 68.8 เช่น ปัจจัยด้านนโยบายองค์กร งบประมาณการลงทุน หรือลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นข้อจำกัดที่ควรนำไปพิจารณาในการศึกษาครั้งต่อไป นอกจากนี้ ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณพบว่า ค่า Durbin-

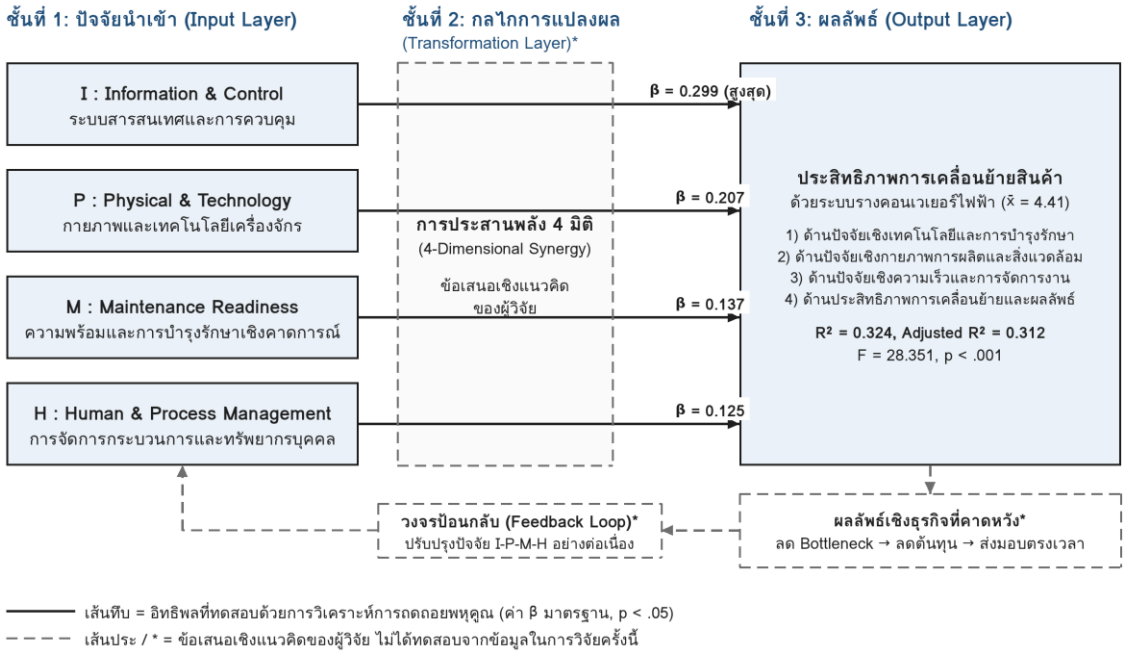
Watson เท่ากับ 1.943 ซึ่งใกล้เคียงค่า 2 แสดงว่าค่าคลาดเคลื่อนไม่มีปัญหาความสัมพันธ์ในตัวเอง (Autocorrelation) และค่า Tolerance ของทุกตัวแปรมากกว่า 0.10 ประกอบกับค่า VIF สูงสุดเพียง 1.423 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ 10 อย่างมาก แสดงว่าตัวแปรอิสระทั้ง 4 ด้านไม่มีปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (Multicollinearity) ซึ่งสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของ Hair, J. F. et al. ที่สรุปว่า ค่า Tolerance ที่มากกว่า 0.10 และค่า VIF ที่ไม่เกิน 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระไม่มีปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (Hair, J. F. et al., 2019) จึงกล่าวได้ว่าโมเดลการถดถอยที่ได้มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้อย่างเหมาะสม

ประเด็นสำคัญของผลการวิจัยคือ ด้านระบบสารสนเทศและการควบคุมมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าสูงที่สุด (β = 0.299) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าเชื่อมต่อสถานีงานหลายสถานีเข้าด้วยกัน การควบคุมความเร็ว การซิงโครไนซ์ระหว่างสถานี และการแสดงสถานะของระบบจึงเป็นตัวกำหนดว่าชิ้นงานจะไหลผ่านสายการผลิตได้ต่อเนื่องหรือเกิดการสะสมของงานระหว่างผลิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Groover, M. P. ที่สรุปว่า ระบบควบคุมเป็นองค์ประกอบที่ทำให้ระบบขนถ่ายวัสดุอัตโนมัติทำงานประสานกับกระบวนการผลิตได้ (Groover, M. P., 2015) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Qureshi, K. M. et al. ที่สรุปว่า การนำเทคโนโลยีอุตสาหกรรม 4.0 เช่น หุ่นยนต์ บิ๊กดาต้า และคลาวด์คอมพิวติ้ง มาใช้ในงานโลจิสติกส์ส่งผลเชิงบวกต่อผลการดำเนินงานของห่วงโซ่อุปทานการผลิต (Qureshi, K. M. et al., 2024) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wu, M. et al. ที่สรุปว่า การบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์ของสายพานลำเลียงต้องอาศัยข้อมูลจากเซนเซอร์และระบบสารสนเทศเป็นฐาน (Wu, M. et al., 2024) ด้านระบบสารสนเทศและการควบคุมจึงอาจทำหน้าที่เป็นฐานที่ช่วยให้ปัจจัยด้านอื่นทำงานได้เต็มศักยภาพ ส่วนด้านความพร้อมและการบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์มีอิทธิพลค่อนข้างน้อย (β = 0.137)

4. ข้อจำกัดของการวิจัย การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดที่ควรพิจารณา ได้แก่ 1) เป็นกรณีศึกษาของบริษัทเพียงแห่งเดียว จึงควรระมัดระวังในการสรุปอ้างอิงไปยังองค์กรอื่น 2) ตัวแปรตามวัดจากการรับรู้ของพนักงาน มิใช่ตัวชี้วัดการปฏิบัติงานจริงของระบบ เช่น เวลาหยุดเครื่อง ปริมาณงานต่อชั่วโมง หรืออัตราความเสียหายของสินค้า และ 3) ตัวแปรอิสระและตัวแปรตามเก็บจากผู้ตอบคนเดียวกันในคราวเดียว (Cross-sectional, Single-source Data) จึงอาจเกิดความลำเอียงจากวิธีการวัดร่วม (Common Method Bias) และไม่สามารถสรุปความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลได้อย่างสมบูรณ์

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิเคราะห์ทั้ง 3 ตอนที่ผ่านมา ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลลัพธ์ (Output) ของระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า มาบูรณาการเป็นแบบจำลองใหม่ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอในชื่อ “IPMH Efficiency Model” โดยตั้งชื่อย่อจากตัวอักษรตัวแรกของปัจจัยทั้ง 4 ด้าน เรียงลำดับตามน้ำหนักอิทธิพล (β) ที่ได้จากผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณจริง ได้แก่ Information & Control, Physical & Technology, Maintenance Readiness, และ Human & Process Management

ภาพที่ 1 IPMH Efficiency Model: ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้า

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบแบบจำลอง “IPMH Efficiency Model” ซึ่งบูรณาการปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าทั้ง 4 มิติ ได้แก่ ระบบสารสนเทศและการควบคุม (Information & Control) กายภาพและเทคโนโลยีเครื่องจักร (Physical & Technology) ความพร้อมและการบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์ (Maintenance Readiness) และการจัดการกระบวนการและทรัพยากรบุคคล (Human & Process Management) โดยเรียงลำดับตามน้ำหนักอิทธิพลที่แท้จริงจากผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (β = 0.299, 0.207, 0.137 และ 0.125 ตามลำดับ) ข้อสังเกตสำคัญจากข้อมูลคือปัจจัยด้านระบบสารสนเทศและการควบคุม แม้จะมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเชิงทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานต่ำที่สุดในบรรดาปัจจัยทั้ง 4 ด้าน แต่กลับมีอิทธิพลเชิงพยากรณ์ต่อประสิทธิภาพสูงที่สุด ซึ่งอาจเป็นจุดที่องค์กรยังให้ความสำคัญไม่มากเท่าที่ควร และควรให้ความสำคัญในการลงทุนพัฒนาเป็นลำดับแรก แตกต่างจากแนวปฏิบัติดั้งเดิมที่มักทุ่มทรัพยากรไปที่การบำรุงรักษาเครื่องจักรหรือการพัฒนาบุคลากรเป็นหลัก ทั้งนี้ ชั้นที่ 2 (กลไกการแปลงผล) ผลลัพธ์เชิงธุรกิจที่คาดหวัง และวงจรป้อนกลับ (Feedback Loop) ในภาพที่ 1 เป็นข้อเสนอเชิงแนวคิดของผู้วิจัย ซึ่งไม่ได้ทดสอบจากข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณจากข้อมูลที่เก็บครั้งเดียวทดสอบได้เพียงอิทธิพลทางเดียวของปัจจัยต่อประสิทธิภาพ แบบจำลองจึงเสนอในเชิงแนวคิดว่าผลลัพธ์ที่ได้ควรถูกนำกลับไปปรับปรุงปัจจัยนำเข้าตามแนวคิดการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) ทำให้องค์ความรู้นี้สามารถใช้เป็นทั้งกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ต่อยอดจากศาสตร์การจัดการวัสดุดั้งเดิม และเป็นเครื่องมือวินิจฉัยเชิงปฏิบัติ (Diagnostic Tool) ที่ผู้บริหารในอุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์กระดาษหรืออุตสาหกรรมที่มีกระบวนการผลิตคล้ายคลึงกันสามารถนำสมการพยากรณ์ไปประยุกต์ใช้ประเมินและจัดลำดับความสำคัญของการลงทุนพัฒนาระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าในองค์กรของตนได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับ

สรุปและข้อเสนอแนะ

พนักงานของบริษัท อินเตอร์ไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์ จำกัด มีความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของการเคลื่อนย้ายสินค้าด้วยระบบรางคอนเวเยอร์ไฟฟ้าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{x}$ = 4.27) และมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ($\overline{x}$ = 4.41) โดยปัจจัยทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านระบบสารสนเทศและการควบคุม ด้านกายภาพและเทคโนโลยีเครื่องจักร ด้านความพร้อมและการบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์ และด้านการจัดการกระบวนการและทรัพยากรบุคคล สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพการเคลื่อนย้ายสินค้าได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 32.4 (R^2 = 0.324, Adjusted R^2 = 0.312) ทั้งนี้ ปัจจัยด้านระบบสารสนเทศและการควบคุมมีอิทธิพลสูงสุด (β = 0.299) แม้จะมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่ำที่สุด ผลนี้อาจสะท้อนว่าระบบสารสนเทศและการควบคุมเป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนประสิทธิภาพของระบบ แต่ยังเป็นช่องว่างเชิงกลยุทธ์ที่องค์กรยังพัฒนาได้ไม่เต็มศักยภาพ ดังนั้น บริษัทกรณีศึกษาควรให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกกับการลงทุนพัฒนาระบบสารสนเทศและการควบคุมอาทิ ระบบตรวจสอบสถานะแบบเรียลไทม์ ระบบเตือนภัยล่วงหน้า และระบบซิงโครไนซ์ความเร็วระหว่างสถานีงาน ควบคู่กับการปรับปรุงโครงสร้างทางกายภาพและเทคโนโลยีเครื่องจักรให้สอดคล้องกับปริมาณงานจริง การจัดทำแผนบำรุงรักษาเชิงคาดการณ์อย่างเป็นระบบเพื่อลดการหยุดทำงานที่ไม่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้า และการพัฒนาทักษะบุคลากรผู้ควบคุมระบบให้ปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยีใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่การวิจัยในอนาคตควรใช้การวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods) เพื่อค้นหาตัวแปรอื่นที่ยังไม่ได้นำเข้าสู่แบบจำลอง เช่น งบประมาณการลงทุน นโยบายองค์กร และลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์ ใช้ข้อมูลการปฏิบัติงานจริง เช่น เวลาหยุดเครื่อง ปริมาณงานต่อชั่วโมง และอัตราความเสียหายของสินค้า เป็นตัวแปรตามเพื่อยืนยันผลจากแบบสอบถาม เก็บข้อมูลหลายช่วงเวลา (Longitudinal Study) เพื่อทดสอบวงจรป้อนกลับในแบบจำลอง IPMH Efficiency Model ตลอดจนขยายการศึกษาไปยังผู้ประกอบการรายอื่นในอุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์กระดาษ เพื่อทดสอบความสามารถในการสรุปอ้างอิงผล (Generalizability) ของแบบจำลองให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ชูศักดิ์ พรสิงห์ และคณะ. (2562). การปรับปรุงผังโรงงานและกระบวนการผลิตด้วยเทคนิคทางวิศวกรรมอุตสาหการ กรณีศึกษาโรงงานผลิตหลอดไฟแอลอีดีตัวอย่าง. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 27(6), 1132-1146.

ปฐมพงศ์ พรมมาบุญ และคณะ. (2559). การออกแบบและสร้างระบบสายพานลำเลียง กรณีศึกษา: บริษัท ซีพีเอฟ เทรดดิ้ง จำกัด สาขาลำปาง). Wittayasara: Integration Apply Engineering and Industrial Technology, 9(1), 11-20.

ศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจ ทีทีบี (ttb analytics). (2568). ttb analytics คาดต้นทุนขนส่งไทยปี 2568 ลดลงต่อเนื่องเป็นปีที่ 2 จากผลสัมฤทธิ์การพัฒนาระบบขนส่งทางราง. เรียกใช้เมื่อ 30 มีนาคม 2569 จาก https://www.ttbbank.com/th/newsroom/detail/ttba-transportation-jan-2025

ศูนย์วิจัย Krungthai COMPASS. (2568). Industry Analysis: บรรจุภัณฑ์กระดาษ (Paper Packaging). กรุงเทพมหานคร: ธนาคารกรุงไทย. เรียกใช้เมื่อ 30 มีนาคม 2569 จาก https://media.settrade.com/settrade/Documents/2025/Mar/20250306-KTB-COMPASS-

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2568). รายงานโลจิสติกส์ของประเทศไทย ประจำปี 2568. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

อนุช นามภิญโญ และคณะ. (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการโลจิสติกส์ของผู้ประกอบการขนส่งและคลังสินค้าในเขตอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม. วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการสื่อสาร, 7(3), 153-166.

Ali, I. & Phan, H. M. (2022). Industry 4.0 technologies and sustainable warehousing: A systematic literature review and future research agenda. The International Journal of Logistics Management, 33(2), 644-662.

Bowersox, D. J. et al. (2020). Supply chain logistics management. (5th ed.). New York, NY: McGraw-Hill Education.

Chopra, S. & Meindl, P. (2019). Supply chain management: Strategy, planning, and operation. (7th ed.). New York, NY: Pearson.

Groover, M. P. (2015). Automation, production systems, and computer-integrated manufacturing. (4th ed.). Boston, MA: Pearson.

Hair, J. F. et al. (2019). Multivariate data analysis. (8th ed.). Andover, Hampshire: Cengage Learning.

Kagermann, H. et al. (2013). Recommendations for implementing the strategic initiative INDUSTRIE 4.0: Final report of the Industrie 4.0 Working Group. Frankfurt am Main: acatech – National Academy of Science and Engineering.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. Archives of Psychology, 22(140), 1-55.

Nunnally, J. C. (1978). Psychometric theory. (2nd ed.). New York, NY: McGraw-Hill.

Qureshi, K. M. et al. (2024). Investigating industry 4.0 technologies in logistics 4.0 usage towards sustainable manufacturing supply chain. Heliyon, 10(10), e30661. https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e30661.

Tompkins, J. A. et al. (2010). Facilities planning. (4th ed.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.

Wu, M. et al. (2024). An intelligent predictive maintenance system based on random forest for addressing industrial conveyor belt challenges. Frontiers in Mechanical Engineering, 10(2024), 1-14.

บทความวิจัย

มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2561*

LEGAL MEASURES FOR THE PREVENTION AND SUPPRESSION OF CORRUPTION UNDER THE ORGANIC ACT ON ANTI-CORRUPTION B.E. 2561 (2018)

สุรชัย พ่วงชูศักดิ์
Surachai Phuangchoosakdi
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Law, Bangkokthonburi University, Bangkok, Thailand
Corresponding author E-mail: attorneyssp@yahoo.com
Tel: 084-427-6162

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาการใช้มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 2) เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาและฮ่องกง 3) วิเคราะห์ข้อจำกัดและแนวทางแก้ไขปัญหาของประเทศไทย และ 4) เสนอแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพมาตรการทางกฎหมายให้เหมาะสมกับประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษากฎหมายและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและกฎหมายเปรียบเทียบ ผลการวิจัยพบว่า 1) ประเทศไทยมีกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และมาตรการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน แต่การตรวจสอบทรัพย์สินที่ถือครองผ่านบุคคลอื่นยังมีความซับซ้อนในการพิสูจน์ความเชื่อมโยงกับการกระทำความผิด 2) เมื่อเปรียบเทียบพบว่า ประเทศไทยมีคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นองค์กรหลักด้านการต่อต้านการทุจริต ขณะที่สหรัฐอเมริกามี Government Accountability Office (GAO) ตรวจสอบการใช้เงินสาธารณะเพื่อสนับสนุนรัฐสภา ส่วนฮ่องกงมี Independent Commission Against Corruption (ICAC) ซึ่งบูรณาการการบังคับใช้กฎหมาย การป้องกัน และการให้ความรู้แก่ประชาชน ความแตกต่างดังกล่าวสะท้อนความสำคัญของการเชื่อมโยงกลไกตรวจสอบและป้องกันการทุจริตของประเทศไทย 3) ข้อจำกัดเกี่ยวข้องกับธุรกรรมทางการเงินที่ซับซ้อนและการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน จึงควรพัฒนาการตรวจสอบเส้นทางการเงิน การระบุผู้รับประโยชน์ที่แท้จริง และการติดตามทรัพย์สิน และ 4) เสนอให้ทบทวนกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการตรวจสอบทรัพย์สิน การไต่สวนกรณีร่ำรวยผิดปกติ และการแลกเปลี่ยนข้อมูลตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยประสานการบังคับใช้กับกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการตรวจสอบโดยไม่ซ้ำซ้อนกับอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่มีอยู่

คำสำคัญ: การทุจริต, ปัญหาการทุจริต, มาตรการแก้ไขปัญหาการทุจริต, การต่อต้านการทุจริต

Abstract

This research aimed to 1) examine problems in applying legal measures for the prevention and suppression of corruption under the Organic Act on Anti-Corruption B.E. 2561 (2018); 2)

* Received 30 September 2026; Revised 31 October 2026; Accepted 31 October 2026

compare Thailand's legal measures with those of the United States and Hong Kong; 3) analyze the limitations of Thailand's legal measures and possible solutions; and 4) propose approaches to enhance the effectiveness of legal measures appropriate to Thailand. This study employed documentary research by examining relevant laws and research studies through content analysis and comparative legal analysis. The findings revealed that 1) Thailand had established laws defining the powers and duties of the National Anti-Corruption Commission (NACC) and measures for examining assets and liabilities. However, examining assets held through third parties remained complex, particularly in establishing links between such assets and unlawful conduct. 2) The comparative analysis revealed that Thailand relied on the NACC as its principal anti-corruption body, whereas the United States Government Accountability Office (GAO) audited public expenditures to support Congress, and Hong Kong's Independent Commission Against Corruption (ICAC) integrated law enforcement, corruption prevention, and public education. These differences highlighted the importance of strengthening coordination between Thailand's oversight and corruption prevention mechanisms. 3) Key limitations involved complex financial transactions and insufficient integration of information among relevant agencies. Accordingly, financial transaction tracing, beneficial ownership identification, and asset tracing should be strengthened. 4) The study proposed reviewing regulations concerning asset examination, investigations into unusual wealth, and interagency information sharing under the Organic Act on Anti-Corruption B.E. 2561 (2018), as amended, while coordinating enforcement with anti-money laundering legislation to improve investigative effectiveness without duplicating the powers and duties of existing agencies.

Keywords: Corruption, Corruption Problems, Legal Measures against Corruption, Anti-Corruption

บทนำ

การทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการบริหารราชการ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความเชื่อมั่นของประชาชนต่อภาครัฐ ประเทศไทยจึงกำหนดมาตรการทางกฎหมายและกลไกองค์กรอิสระเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยมีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เป็นองค์กรหลักในการดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจที่กฎหมายกำหนด ทั้งการไต่สวนการทุจริต การตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน การดำเนินการเกี่ยวกับกรณีร่ำรวยผิดปกติ และการป้องกันการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 และที่แก้ไขเพิ่มเติม อย่างไรก็ตาม การมีกฎหมายและองค์กรรับผิดชอบมิได้หมายความว่าการบังคับใช้มาตรการดังกล่าวจะสามารถรองรับพฤติการณ์ทุจริตได้อย่างครบถ้วน โดยเฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายทรัพย์สิน การถือครองทรัพย์สินผ่านบุคคลอื่น และธุรกรรมทางการเงินที่มีความซับซ้อน ซึ่งอาจก่อให้เกิดข้อจำกัดในการรวบรวมพยานหลักฐานและพิสูจน์ความเชื่อมโยงระหว่างทรัพย์สินกับการกระทำความผิด ทั้งนี้ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริตให้ความสำคัญกับมาตรการป้องกัน การบังคับใช้กฎหมาย ความร่วมมือระหว่างประเทศ และการติดตามทรัพย์สินคืน (United Nations Office on Drugs and Crime, 2004)

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 พบว่า กฎหมายกำหนดกลไกเกี่ยวกับการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน รวมถึงการดำเนินการกรณีร่ำรวยผิดปกติ

ไว้โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นมาตรการสำคัญในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทรัพย์สินและพฤติการณ์ที่อาจเกี่ยวข้องกับการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ควรได้รับการวิเคราะห์มิใช่เพียงการมีบทบัญญัติกฎหมายรองรับ แต่รวมถึงความชัดเจนของกระบวนการตรวจสอบ การเข้าถึงข้อมูลทางการเงิน การพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับทรัพย์สิน และการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการเชื่อมโยงมาตรการตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการทุจริตกับพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 นอกจากนี้ การตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐระดับสูง และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการถือครองหรือเคลื่อนย้ายทรัพย์สิน ควรพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งที่มาของทรัพย์สิน ผู้รับประโยชน์ที่แท้จริง และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลประกอบกัน ซึ่งสัมพันธ์กับข้อแนะนำของ Financial Action Task Force (FATF) เกี่ยวกับการตรวจสอบบุคคลที่มีสถานภาพทางการเมือง (Politically Exposed Persons: PEPs) สมาชิกในครอบครัว และบุคคลใกล้ชิดตามระดับความเสี่ยง (Financial Action Task Force, 2013) โดยการตรวจสอบดังกล่าวต้องดำเนินการภายใต้ขอบเขตอำนาจตามกฎหมายและคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิของบุคคลควบคู่กัน

การศึกษามาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศมีความสำคัญในฐานะกรอบเปรียบเทียบ โดยสหรัฐอเมริกามี Government Accountability Office (GAO) ซึ่งเป็นหน่วยงานตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของรัฐบาลเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา มิใช่องค์กรปราบปรามการทุจริตที่มีหน้าที่และอำนาจเช่นเดียวกับคณะกรรมการ ป.ป.ช. (U.S. Government Accountability Office, 2024) ขณะที่ฮ่องกงมี Independent Commission Against Corruption (ICAC) ซึ่งดำเนินงานโดยบูรณาการมาตรการบังคับใช้กฎหมาย การป้องกันการทุจริต และการให้ความรู้แก่ประชาชน รวมถึงการส่งเสริมจริยธรรมในภาคธุรกิจ (Independent Commission Against Corruption, 2024) แตกต่างดังกล่าวสะท้อนถึงบทบาทขององค์กรและรูปแบบการดำเนินงานที่แตกต่างกันตามระบบกฎหมายของแต่ละประเทศ จึงควรนำมาวิเคราะห์เพื่อพิจารณาว่าหลักการหรือกลไกใดสามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนามาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยได้ โดยไม่ก่อให้เกิดความซ้ำซ้อนของหน้าที่และอำนาจระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้อง

จากประเด็นทางกฎหมายและแนวทางของต่างประเทศดังกล่าว ประเด็นที่จำเป็นต้องศึกษาเพิ่มเติมคือความเชื่อมโยงระหว่างมาตรการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน การตรวจสอบเส้นทางการเงิน การดำเนินการกรณีร่ำรวยผิดปกติ และการประสานงานระหว่างหน่วยงานภายใต้ระบบกฎหมายไทย การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาปัญหาการใช้มาตรการทางกฎหมายตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เปรียบเทียบมาตรการของประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาและฮ่องกง วิเคราะห์ข้อจำกัดและแนวทางแก้ไข ตลอดจนเสนอแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพมาตรการทางกฎหมายให้เหมาะสมกับโครงสร้างองค์กรและบริบทของประเทศไทย โดยมุ่งเน้นการพัฒนากลไกที่มีอยู่ให้สามารถดำเนินงานเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบและคำนึงถึงหลักประกันสิทธิของบุคคลตามกฎหมาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการใช้มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 และที่แก้ไขเพิ่มเติม
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา และฮ่องกง
3. เพื่อวิเคราะห์ข้อจำกัดในการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายของประเทศไทย โดยเฉพาะการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน การติดตามเส้นทางการเงิน และการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนแนวทางแก้ไขข้อจำกัดดังกล่าว

4. เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตให้เหมาะสมกับระบบกฎหมายและบริบทของประเทศไทย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาข้อมูลปฐมภูมิจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 กฎหมายที่เกี่ยวข้องของสหรัฐอเมริกาและฮ่องกง ตลอดจนอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ค.ศ. 2000 ส่วนข้อมูลทุติยภูมิประกอบด้วยหนังสือ บทความวิชาการ งานวิจัย รายงานของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรระหว่างประเทศ รวมถึงเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์กฎหมายเปรียบเทียบ (Comparative Legal Analysis) โดยกำหนดประเด็นการวิเคราะห์ 4 ด้าน ได้แก่ 1) โครงสร้าง หน้าที่ และอำนาจขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต 2) มาตรการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน การติดตามเส้นทางการเงิน และการระบุผู้รับประโยชน์ที่แท้จริง 3) มาตรการป้องกันการทุจริต การบังคับใช้กฎหมาย และการประสานงานระหว่างหน่วยงาน และ 4) การส่งเสริมจริยธรรมและการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคธุรกิจ จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อพิจารณาความเหมือน ความแตกต่าง และข้อจำกัดของมาตรการทางกฎหมาย โดยคำนึงถึงโครงสร้างองค์กร ขอบเขตหน้าที่และอำนาจตามกฎหมาย และหลักประกันสิทธิของบุคคล เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์แนวทางปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพมาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริตให้เหมาะสมกับระบบกฎหมายและบริบทของประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิด ทฤษฎี และพัฒนาการของการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในระดับนานาชาติ การทุจริตเป็นปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจโดยมิชอบ การแสวงหาประโยชน์ส่วนบุคคล การฟอกเงิน และการเคลื่อนย้ายทรัพย์สินที่อาจมีลักษณะข้ามพรมแดน การป้องกันและปราบปรามการทุจริตในระดับนานาชาติจึงมิได้จำกัดอยู่เฉพาะการกำหนดความผิดและการลงโทษทางอาญา แต่ครอบคลุมมาตรการป้องกัน การตรวจสอบธุรกรรมทางการเงิน การติดตามทรัพย์สิน และความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 (United Nations Convention against Corruption: UNCAC) กำหนดกรอบความร่วมมือสำคัญเกี่ยวกับมาตรการป้องกันการทุจริต การกำหนดความผิดและการบังคับใช้กฎหมาย ความร่วมมือระหว่างประเทศ และการติดตามทรัพย์สินคืน (United Nations Office on Drugs and Crime, 2004) ขณะที่อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ค.ศ. 2000 (United Nations Convention against Transnational Organized Crime: UNTOC) มีบทบาทในการกำหนดมาตรการความร่วมมือเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติ รวมถึงมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการฟอกเงินและการริบทรัพย์สิน (United Nations, 2000) อย่างไรก็ตาม อนุสัญญาทั้งสองฉบับมีขอบเขตและวัตถุประสงค์แตกต่างกัน จึงต้องพิจารณาการนำหลักการมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับลักษณะของการกระทำความผิดและกฎหมายภายในประเทศ นอกจากนี้ มาตรฐานระหว่างประเทศด้านการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินให้ความสำคัญกับการตรวจสอบเพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลูกค้า การระบุผู้รับประโยชน์ที่แท้จริง การเก็บรักษาข้อมูลธุรกรรมและการรายงานธุรกรรมที่มีเหตุอันควรสงสัย โดยเฉพาะมาตรฐานของ Financial Action Task Force (FATF) ซึ่งสนับสนุนการบริหารความเสี่ยงและการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับธุรกรรมทางการเงิน สำหรับบุคคลที่มีสถานภาพทางการเมือง (Politically Exposed Persons: PEPs) มาตรฐานดังกล่าวให้ความสำคัญกับการตรวจสอบเพิ่มเติมตามระดับความเสี่ยง ทั้งการพิจารณาแหล่งที่มาของทรัพย์สินและเงินทุน การติดตาม

ความสัมพันธ์ทางธุรกิจ ตลอดจนการตรวจสอบสมาชิกในครอบครัวและบุคคลใกล้ชิดที่เกี่ยวข้อง (Financial Action Task Force, 2013) แนวทางดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การป้องกันและปราบปรามการทุจริตจำเป็นต้องเชื่อมโยงมาตรการทางอาญา มาตรการป้องกันการฟอกเงิน และกลไกตรวจสอบทรัพย์สินเข้าด้วยกัน โดยมีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายในประเทศและระหว่างประเทศเป็นองค์ประกอบสำคัญ

2. แนวคิด ทฤษฎี และพัฒนาการของการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในประเทศไทย การป้องกันและปราบปรามการทุจริตในประเทศไทยมีพัฒนาการสัมพันธ์กับระบบการปกครอง การบริหารราชการ และการควบคุมการใช้อำนาจรัฐ โดยในอดีตมีแนวคิดเกี่ยวกับการห้ามเจ้าหน้าที่รับสินบน การป้องกันการเบียดบังทรัพย์สินของทางราชการ และการควบคุมการใช้อำนาจโดยมิชอบ ซึ่งสะท้อนความพยายามกำหนดความรับผิดของผู้ใช้อำนาจรัฐ ต่อมาเมื่อระบบราชการและการบริหารประเทศมีความซับซ้อนมากขึ้น รูปแบบการทุจริตได้ขยายไปสู่การจัดซื้อจัดจ้าง การใช้งบประมาณ การแสวงหาประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่ และการดำเนินการผ่านเครือข่ายบุคคลที่เกี่ยวข้อง (วิทยากร เชียงกูล, 2549) ส่งผลให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตจำเป็นต้องอาศัยทั้งมาตรการทางกฎหมาย กลไกตรวจสอบของรัฐ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ในทางกฎหมาย ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 (1) กำหนดความหมายของคำว่า “โดยทุจริต” ว่าเป็นการแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น (พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499, 2499) ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการพิจารณาความผิดเกี่ยวกับการกระทำโดยทุจริต ขณะที่แนวคิดด้านการบริหารราชการให้ความสำคัญกับความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และการใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (วิทยากร เชียงกูล, 2549) การพัฒนาระบบกฎหมายไทยจึงมุ่งกำหนดมาตรการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและกลไกป้องกันการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ โดยเฉพาะการจัดตั้งองค์กรอิสระและการกำหนดมาตรการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นหลัก การบังคับใช้มาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริตจึงต้องพิจารณาขอบเขตหน้าที่และอำนาจตามบทบัญญัติกฎหมาย รวมถึงหลักการตีความกฎหมายและการคุ้มครองสิทธิของบุคคล (สมยศ เชื้อไทย, 2553); (ธานินทร์ กรัยวิเชียร, 2553); (ปรีดี เกษมทรัพย์, 2555) ทั้งนี้ การพัฒนากลไกต่อต้านการทุจริตในประเทศไทยไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะการเพิ่มอำนาจในการตรวจสอบและลงโทษ แต่ควรพิจารณาความชัดเจนของกระบวนการตรวจสอบ ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน และการป้องกันการใช้อำนาจที่อาจกระทบต่อสิทธิของบุคคลโดยไม่จำเป็น

3. มาตรการทางกฎหมายของประเทศไทย

มาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของประเทศไทยมีพื้นฐานจากหลักธรรมาภิบาล ความรับผิดชอบในการใช้อำนาจรัฐ และการบริหารราชการเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 กำหนดแนวทางการบริหารราชการที่มุ่งประโยชน์สุขของประชาชน ผลสัมฤทธิ์ของภารกิจ ประสิทธิภาพ และความคุ้มค่าในการดำเนินงานของรัฐ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการส่งเสริมความโปร่งใสและความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐ (พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545, 2545) กฎหมายหลักที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งกำหนดโครงสร้าง หน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. กระบวนการไต่สวน การตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน การดำเนินการกรณีร่ำรวยผิดปกติ การป้องกันการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม และมาตรการส่งเสริมการป้องกันการทุจริต (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561, 2561); (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568, 2568) มาตรการดังกล่าวมีความสำคัญต่อการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ โดยเฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือผลประโยชน์ที่อาจมีการถือครองผ่านบุคคลอื่น การตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน

จำเป็นต้องพิจารณาควบคู่กับข้อมูลธุรกรรมทางการเงิน แหล่งที่มาของทรัพย์สิน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือครองทรัพย์สินกับผู้ได้รับประโยชน์ที่แท้จริง โดยพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายอีกฉบับหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบธุรกรรมและการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด (พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542, 2542) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายทั้งสองฉบับจึงมีความสำคัญต่อการพิจารณาขอบเขตหน้าที่และอำนาจ การแลกเปลี่ยนข้อมูลและการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อให้การตรวจสอบและติดตามทรัพย์สินมีประสิทธิภาพโดยไม่ก่อให้เกิดความซ้ำซ้อนของกระบวนการทางกฎหมาย

นอกจากนี้ การพัฒนามาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริตยังต้องพิจารณาสถานการณ์และปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง โดยงานศึกษาของเสาวณีย์ ไทยรุ่งโรจน์ และคณะ สะท้อนความสำคัญของการประเมินสถานการณ์และพัฒนากลไกต่อต้านการทุจริตอย่างต่อเนื่อง (เสาวณีย์ ไทยรุ่งโรจน์ และคณะ, 2553) ขณะที่ดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index: CPI) เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาภาพรวมการรับรู้ปัญหาการทุจริตของภาครัฐ อย่างไรก็ตาม ดัชนีดังกล่าวไม่อาจใช้เป็นหลักฐานเพียงประการเดียวในการประเมินประสิทธิผลของบทบัญญัติกฎหมายหรือการดำเนินงานขององค์กรที่เกี่ยวข้อง จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ตัวบทกฎหมาย กระบวนการบังคับใช้ และข้อจำกัดของกลไกตรวจสอบควบคู่กัน

4. มาตรการทางกฎหมายของสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกามี Government Accountability Office (GAO) เป็นหน่วยงานตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของรัฐบาลในฝ่ายนิติบัญญัติ โดยมีบทบาทสนับสนุนรัฐสภาในการตรวจสอบการใช้จ่ายเงินสาธารณะ ประเมินประสิทธิภาพของโครงการและหน่วยงานของรัฐบาล ตลอดจนจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงการบริหารงานภาครัฐ GAO ก่อตั้งขึ้นตาม Budget and Accounting Act of 1921 ภายใต้ชื่อ General Accounting Office และเปลี่ยนชื่อเป็น Government Accountability Office ใน ค.ศ. 2004 เพื่อสะท้อนบทบาทด้านการตรวจสอบและประเมินผลที่ครอบคลุมมากกว่าการตรวจสอบบัญชีเพียงอย่างเดียว (U.S. Government Accountability Office, 2024) ลักษณะสำคัญของ GAO คือ การดำเนินงานในฐานะหน่วยงานตรวจสอบที่มีความเป็นอิสระและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายการเมือง โดยใช้การตรวจสอบและประเมินผลเป็นเครื่องมือสนับสนุนความรับผิดชอบของหน่วยงานรัฐ อย่างไรก็ตาม GAO มิใช่องค์กรปราบปรามการทุจริตโดยตรงในลักษณะเดียวกับคณะกรรมการ ป.ป.ช. ของประเทศไทย หรือ Independent Commission Against Corruption (ICAC) ของฮ่องกง การนำ GAO มาเป็นกรณีศึกษาจึงมิได้มุ่งเปรียบเทียบหน้าที่และอำนาจในการไต่สวนคดีทุจริตโดยตรง แต่เน้นศึกษาหลักการตรวจสอบการใช้เงินสาธารณะ ความเป็นอิสระในการประเมินผล การรายงานข้อค้นพบต่อฝ่ายนิติบัญญัติ และการใช้ผลการตรวจสอบเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารภาครัฐ เมื่อพิจารณาในบริบทของประเทศไทย แนวทางของ GAO มีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างการตรวจสอบการใช้จ่ายภาครัฐกับการป้องกันความเสี่ยงต่อการทุจริต โดยเฉพาะการใช้ข้อมูลจากการตรวจสอบและประเมินผลเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่มีหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการทุจริต อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้หลักการดังกล่าวจำเป็นต้องคำนึงถึงโครงสร้างองค์กรและขอบเขตหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายไทย เพื่อมิให้เกิดการซ้ำซ้อนระหว่างองค์กรตรวจสอบและองค์กรบังคับใช้กฎหมาย

5. มาตรการทางกฎหมายของฮ่องกง

ฮ่องกงมีพัฒนาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่สำคัญจากปัญหาการทุจริตในภาครัฐช่วงทศวรรษ 1960 - 1970 โดยเฉพาะกรณีของ Peter Godber ใน ค.ศ. 1973 ซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อสงสัยเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ไม่สอดคล้องกับรายได้และการหลบหนีออกจากฮ่องกง เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การจัดตั้ง Independent Commission Against Corruption (ICAC) ใน ค.ศ. 1974 โดยแยกการดำเนินงานด้านการต่อต้านการทุจริตออกจากหน่วยงานตำรวจ (Independent Commission Against Corruption, 2024) ทั้งนี้

ICAC จัดตั้งขึ้นตาม ขณะที่ Prevention of Bribery Ordinance (Cap. 201) เป็นกฎหมายที่กำหนดความผิดเกี่ยวกับการให้และรับสินบนทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน (Prevention of Bribery Ordinance (Cap. 201), 1971) การดำเนินงานของ ICAC ประกอบด้วยมาตรการหลัก 3 ด้าน ได้แก่ การบังคับใช้กฎหมาย การป้องกันการทุจริต และการให้ความรู้แก่ประชาชน ซึ่งเป็นแนวทางที่มุ่งแก้ไขปัญหาการทุจริตอย่างครอบคลุมทั้งด้านการดำเนินคดีและการป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิด (Independent Commission Against Corruption, 2024) นอกจากนี้ ฮ่องกงยังให้ความสำคัญกับการส่งเสริมจริยธรรมในภาคธุรกิจผ่าน Hong Kong Business Ethics Development Centre (HKBEDC) ซึ่งดำเนินงานด้านการให้คำปรึกษา การฝึกอบรม และการเผยแพร่แนวทางปฏิบัติเพื่อส่งเสริมความซื่อสัตย์สุจริตและป้องกันการทุจริตในภาคเอกชน (Hong Kong Business Ethics Development Centre, 2026)

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทย แนวทางการดำเนินงานของ ICAC สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการบูรณาการมาตรการบังคับใช้กฎหมาย การป้องกันการทุจริต และการส่งเสริมจริยธรรมให้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกัน ประเทศไทยจึงอาจนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ทั้งนี้ การประยุกต์ใช้ควรคำนึงถึงโครงสร้างองค์กร ขอบเขตหน้าที่และอำนาจตามกฎหมาย ตลอดจนบริบทของประเทศไทย โดยไม่จำเป็นต้องปรับโครงสร้างองค์กรให้เหมือนกับฮ่องกง

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้กำหนดหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ครอบคลุมการไต่สวน การตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน การดำเนินการกรณีร่ำรวยผิดปกติ การป้องกันการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม และการส่งเสริมการป้องกันการทุจริต อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบทรัพย์สินที่ถือครองผ่านบุคคลอื่นและธุรกรรมทางการเงินที่มีความซับซ้อนยังเป็นประเด็นท้าทายในการพิสูจน์ความเชื่อมโยงระหว่างทรัพย์สินกับการกระทำความผิด โดยเฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับ

เครือข่ายบุคคลและการเคลื่อนย้ายทรัพย์สินหลายขั้นตอน จึงสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนากลไกการตรวจสอบและการใช้ข้อมูลทางการเงินประกอบการดำเนินการตามกฎหมาย เพื่อให้สามารถติดตามและตรวจสอบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561, 2561)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการศึกษาเปรียบเทียบพบว่า ประเทศไทยมีคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นองค์กรหลักด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ขณะที่สหรัฐอเมริกามี Government Accountability Office (GAO) ซึ่งเน้นการตรวจสอบการใช้เงินสาธารณะและประเมินผลการดำเนินงานของรัฐบาลเพื่อสนับสนุนรัฐสภา ส่วนฮ่องกงมี Independent Commission Against Corruption (ICAC) ซึ่งบูรณาการการบังคับใช้กฎหมาย การป้องกันการทุจริต และการให้ความรู้แก่ประชาชน รวมถึงส่งเสริมจริยธรรมภาคธุรกิจผ่าน Hong Kong Business Ethics Development Centre (HKBEDC) ความแตกต่างดังกล่าวสะท้อนว่า GAO มีจุดเน้นด้านการตรวจสอบและความรับผิดชอบในการใช้เงินสาธารณะ ขณะที่ ICAC เน้นการดำเนินงานต่อต้านการทุจริตแบบบูรณาการ จึงสามารถนำหลักการทั้งสองแนวทางมาพิจารณาประกอบการพัฒนากลไกของประเทศไทย โดยไม่จำเป็นต้องปรับโครงสร้างองค์กรให้เหมือนต่างประเทศ (U.S. Government Accountability Office, 2024) ; (Independent Commission Against Corruption, 2024) ; (Hong Kong Business Ethics Development Centre, 2026)

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิเคราะห์พบว่า ข้อจำกัดสำคัญของประเทศไทยเกี่ยวข้องกับความซับซ้อนในการตรวจสอบทรัพย์สินที่ถือครองผ่านบุคคลอื่น การติดตามธุรกรรมทางการเงินและเครือข่ายบุคคล ตลอดจนการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจส่งผลต่อความต่อเนื่องของการตรวจสอบและการรวบรวมพยานหลักฐาน แนวทางแก้ไขจึงควรมุ่งพัฒนาระบบแลกเปลี่ยนข้อมูล การวิเคราะห์เส้นทางการเงิน และการระบุผู้รับประโยชน์ที่แท้จริง รวมถึงการตรวจสอบบุคคลที่มีสถานภาพทางการเมือง (Politically Exposed Persons: PEPs) และผู้เกี่ยวข้องตามระดับความเสี่ยง โดยประยุกต์ใช้แนวทางของ Financial Action Task Force (FATF) ภายใต้ขอบเขตหน้าที่และอำนาจของหน่วยงานตามกฎหมาย (Financial Action Task Force, 2013); (Financial Action Task Force, 2026)

วัตถุประสงค์ที่ 4 ผลการศึกษานำไปสู่ข้อเสนอให้ประเทศไทยทบทวนและปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน การดำเนินการกรณีร่ำรวยผิดปกติ และการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยพิจารณาความเชื่อมโยงกับมาตรการตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบเส้นทางการเงินและการติดตามทรัพย์สินให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ควรนำหลักการตรวจสอบการใช้เงินสาธารณะและการประเมินผลของ GAO ตลอดจนแนวทางบูรณาการการบังคับใช้กฎหมาย การป้องกัน และการส่งเสริมจริยธรรมของ ICAC มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากลไกที่มีอยู่ โดยกำหนดแนวทางประสานงานและแลกเปลี่ยนข้อมูลให้ชัดเจน คำนึงถึงหลักประกันสิทธิของบุคคล และหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนของหน้าที่และอำนาจระหว่างหน่วยงาน (U.S. Government Accountability Office, 2024); (Independent Commission Against Corruption, 2024)

อภิปรายผล

แม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายเฉพาะและองค์กรที่รับผิดชอบด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต แต่การตรวจสอบทรัพย์สินที่ถือครองผ่านบุคคลอื่นและการติดตามธุรกรรมทางการเงินที่มีความซับซ้อนยังเป็นข้อจำกัดสำคัญ เนื่องจากการทุจริตอาจเกี่ยวข้องกับเครือข่ายบุคคลและการเคลื่อนย้ายผลประโยชน์หลายขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิทยากร เชียงกูล ที่ได้เสนอไว้ในหนังสือเรื่อง แนวทางปราบคอร์รัปชั่นอย่างได้ผล: เปรียบเทียบไทยกับประเทศอื่น ว่าการแก้ไขปัญหาการทุจริตจำเป็นต้องอาศัยมาตรการหลายด้านควบคู่กัน มิใช่เพียงการบังคับใช้กฎหมายเท่านั้น (วิทยากร เชียงกูล, 2549) และสอดคล้องกับแนวคิดของ สังศิต พิริยะรังสรรค์ ที่ได้ศึกษาเรื่อง คอร์รัปชั่นเชิงระบบ: นวัตกรรมที่ต้องควบคุม ซึ่งสะท้อนว่าปัญหาการทุจริตมีความเชื่อมโยงกับโครงสร้างและกลไกหลายส่วน มากกว่าการเป็นพฤติกรรมเฉพาะบุคคล (สังศิต พิริยะรังสรรค์, 2554) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวณีย์ ไทยรุ่งโรจน์ และคณะ ที่ได้ศึกษาเรื่อง โครงการประเมินสถานการณ์ด้านการทุจริตในประเทศไทย ซึ่งให้ความสำคัญกับการประเมินสถานการณ์และพัฒนากลไกต่อต้านการทุจริตอย่างต่อเนื่อง (เสาวณีย์ ไทยรุ่งโรจน์ และคณะ, 2553) จึงสะท้อนว่าการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบป้องกันและปราบปรามการทุจริตควรดำเนินการทั้งด้านกฎหมาย การตรวจสอบ และการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ด้านการตรวจสอบทรัพย์สินและเส้นทางการเงิน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการเชื่อมโยงข้อมูลทรัพย์สิน ธุรกรรมทางการเงิน และเครือข่ายบุคคล เพื่อให้สามารถตรวจสอบผู้รับประโยชน์ที่แท้จริงและติดตามทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ Financial Action Task Force ที่เผยแพร่เอกสารเรื่อง FATF Guidance: Politically Exposed Persons (Recommendations 12 and 22) โดยให้ความสำคัญกับการตรวจสอบบุคคลที่มีสถานภาพทางการเมือง (Politically Exposed Persons: PEPs) สมาชิกในครอบครัว และบุคคลใกล้ชิดตามระดับความเสี่ยง รวมถึงการพิจารณาแหล่งที่มาของทรัพย์สินและเงินทุน (Financial Action Task Force, 2013) อีกทั้งสอดคล้องกับหลักการของอนุสัญญา

สหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 ซึ่งให้ความสำคัญกับมาตรการป้องกัน ความร่วมมือระหว่างประเทศ และการติดตามทรัพย์สินคืน (United Nations Office on Drugs and Crime, 2004) ทั้งนี้ การพัฒนาระบบตรวจสอบและแลกเปลี่ยนข้อมูลควรดำเนินการภายใต้กรอบกฎหมายและคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิของบุคคลควบคู่กัน ผลการเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศพบว่า แต่ละประเทศมีรูปแบบองค์กรและกลไกตรวจสอบที่แตกต่างกัน โดยสหรัฐอเมริกามี Government Accountability Office (GAO) ทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้เงินสาธารณะและประเมินผลการดำเนินงานของรัฐบาลเพื่อสนับสนุนรัฐสภา ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของ U.S. Government Accountability Office ที่เผยแพร่เรื่อง About ซึ่งอธิบายบทบาทด้านการตรวจสอบและประเมินผลของหน่วยงาน (U.S. Government Accountability Office, n.d.) ขณะที่ฮ่องกงมี Independent Commission Against Corruption (ICAC) ซึ่งดำเนินงานด้านการต่อต้านการทุจริตโดยตรงผ่านมาตรการบังคับใช้กฎหมาย การป้องกัน และการให้ความรู้แก่ประชาชน สอดคล้องกับข้อมูลของ Independent Commission Against Corruption ที่เผยแพร่เรื่อง Brief History ซึ่งแสดงถึงพัฒนาการและแนวทางดำเนินงานขององค์กร (Independent Commission Against Corruption, 2024) ความแตกต่างดังกล่าวสะท้อนว่า การนำแนวทางจากต่างประเทศมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทยควรพิจารณาโครงสร้างองค์กรและขอบเขตหน้าที่ตามกฎหมาย โดยมุ่งพัฒนากลไกที่มีอยู่มากกว่าการจัดตั้งองค์กรใหม่ที่อาจก่อให้เกิดความซ้ำซ้อน นอกจากนี้ ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่าการเพิ่มประสิทธิภาพมาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของประเทศไทยควรให้ความสำคัญกับการประสานการบังคับใช้กฎหมาย การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานและการส่งเสริมจริยธรรมในภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ Hong Kong Business Ethics Development Centre ที่เผยแพร่เรื่อง Mission โดยมุ่งส่งเสริมจริยธรรมและการป้องกันการทุจริตในภาคธุรกิจผ่านการให้คำปรึกษา การฝึกอบรม และการเผยแพร่แนวทางปฏิบัติ (Hong Kong Business Ethics Development Centre, 2026) ดังนั้น การพัฒนามาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยควรมุ่งเสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างการป้องกัน การตรวจสอบทรัพย์สิน การติดตามเส้นทางการเงิน และการบังคับใช้กฎหมายโดยอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยมีกฎหมายและองค์กรที่รับผิดชอบด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตอย่างชัดเจน แต่ยังมีข้อจำกัดในการตรวจสอบทรัพย์สินที่ถือครองผ่านบุคคลอื่น การติดตามเส้นทางการเงินและการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศพบว่า สหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับการตรวจสอบการใช้เงินสาธารณะและการประเมินผลการดำเนินงานผ่าน Government Accountability Office (GAO) ขณะที่ฮ่องกงใช้แนวทางบูรณาการการบังคับใช้กฎหมาย การป้องกันการทุจริตและการส่งเสริมจริยธรรมผ่าน Independent Commission Against Corruption (ICAC) ผลการศึกษาจึงสะท้อนว่า การเพิ่มประสิทธิภาพมาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของประเทศไทยควรมุ่งพัฒนากลไกที่มีอยู่ให้สามารถดำเนินงานเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ มากกว่าการจัดตั้งองค์กรใหม่โดยไม่จำเป็น ผู้วิจัยเสนอให้พัฒนาระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านทรัพย์สินและธุรกรรมทางการเงินระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพิ่มศักยภาพการตรวจสอบเส้นทางการเงินและผู้รับประโยชน์ที่แท้จริง ตลอดจนกำหนดบทบาทและขั้นตอนการประสานงานให้ชัดเจน โดยประยุกต์ใช้หลักการตรวจสอบการใช้เงินสาธารณะของ GAO และแนวทางบูรณาการมาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของ ICAC รวมถึงการส่งเสริมจริยธรรมภาคธุรกิจของ Hong Kong Business Ethics Development Centre (HKBEDC) ทั้งนี้ ควรทบทวนความเชื่อมโยงระหว่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กับพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 โดยพิจารณาแก้ไขกฎหมายเฉพาะกรณีที่พบข้อจำกัดซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้

ด้วยการปรับปรุงกระบวนการดำเนินงาน พร้อมทั้งประเมินผลกระทบ รับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงหลักนิติรัฐ หลักความได้สัดส่วน และการคุ้มครองสิทธิของบุคคล เพื่อให้มาตรการที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่องมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2561 ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ประจำปี พ.ศ. 2569 ขอบพระคุณผู้บริหาร มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ที่สนับสนุนการทำวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2553). บทสัมภาษณ์ความเห็นทางวิชาการ: เรื่อง “หลักการตีความกฎหมายตามครรลองของหลักนิติธรรม”: ฯพณฯ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ธานินทร์ กรัยวิเชียร. จุลนิติ, 7(4), 4-13.

ปรีดี เกษมทรัพย์. (2555). นิติปรัชญา (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568. (2568). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 142 ตอนที่ 38 ก หน้า 1-50 (5 มิถุนายน 2568).

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561. (2561). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 52 ก หน้า 1-105 (21 กรกฎาคม 2561).

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. (2542). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 116 ตอนที่ 29 ก หน้า 45 (21 เมษายน 2542).

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545. (2545). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 119ตอนที่ 99 ก หน้า 1-13 (2 ตุลาคม 2545).

พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499. (2499). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 73 ตอนที่ 95 ฉบับพิเศษ หน้า 1 (15 พฤศจิกายน 2499).

วิทยากร เชียงกูล. (2549). แนวทางปราบคอร์รัปชั่นอย่างได้ผล: เปรียบเทียบไทยกับประเทศอื่น. กรุงเทพมหานคร: สายธาร.

สมยศ เชื้อไทย. (2553). คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง: หลักทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

สังศิต พิริยะรังสรรค์. (2554). คอร์รัปชั่นเชิงระบบ: นวัตกรรมที่ต้องควบคุม. รัฐศาสตร์สาร, 32(1), 60-80.

เสาวณีย์ ไทยรุ่งโรจน์ และคณะ. (2553). โครงการประเมินสถานการณ์ด้านการทุจริตในประเทศไทย. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

Financial Action Task Force. (2013). FATF guidance: Politically exposed persons(Recommendations 12 and 22). Retrieved September 16, 2026, from https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fat-recommendations/Peps-r12-r22.html

Financial Action Task Force. (2026). The FATF recommendations. เรียกใช้เมื่อ 16 September 2026 จาก https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatf-recommendations.html

Hong Kong Business Ethics Development Centre. (2026). Mission. Retrieved September 16, 2026, from https://hkbedc.icac.hk/en/about_us/mission

Independent Commission Against Corruption. (2024). Brief history. Retrieved September 16, 2026, from https://www.icac.org.hk/en/about/history/index.html

Prevention of Bribery Ordinance (Cap. 201). (1971). Hong Kong e-Legislation. Retrieved September 16, 2026, from https://www.elegislation.gov.hk/hk/cap201

U.S. Government Accountability Office. (2024). Performance and accountability report, fiscal year 2024 (GAO-25-900570). Retrieved September 16, 2026, from https://www.gao.gov/products/gao-25-900570

United Nations. (2000). United Nations Convention against Transnational Organized Crime. New York: United Nations.

United Nations Office on Drugs and Crime. (2004). United Nations Convention against Corruption. New York: United Nations.

บทความวิจัย

องค์ประกอบสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดสกลนคร*

COMPONENTS OF TEACHERS' COMPETENCIES IN LEARNING MANAGEMENT TO ENHANCE THE LIFE AND CAREER SKILLS OF STUDENTS IN EDUCATIONAL OPPORTUNITY EXPANSION SCHOOLS IN SAKON NAKHON PROVINCE

ธันยาภักค์ คมธัชนิธิชยวัศ[1*], อำนาจ ไชยสงค์[2], นันทณัฏฐ์ เวียงอินทร์[3], ณัฐพล วงศ์ประทุม[4]

Thanyaphak Khomthatnithichayawat[1*], Amnat Chaisong[2], Nanthanut Wiangin[3], Natthapon Wongprathum[4]

[1]สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3 สกลนคร ประเทศไทย

[1]Sakon Nakhon Primary Educational Service Area Office 3, Sakhonakorn, Thailand

[2]สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1 นครพนม ประเทศไทย

[2]Nakhon Phanom Primary Educational Service Area Office 1, Nakorn Phanom, Thailand

[3]คณะศึกษาศาสตร์และนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ กาฬสินธุ์ ประเทศไทย

[3]Faculty of Education and Educational Innovation, Kalasin University, Kalasin, Thailand

[4]สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 สกลนคร ประเทศไทย

[4]Sakon Nakhon Primary Educational Service Area Office 2, Sakhonakorn, Thailand

[**]Corresponding author E-mail: Thanyaphak.bim@gmail.com

[*]Tel: 094-224-9953

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้สมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดสกลนคร ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสานเชิงสำรวจตามลำดับ 3 ขั้นตอน ได้แก่ การสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัย 9 แหล่ง การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน และการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบบันทึกการสังเคราะห์ แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง และแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า จากการสังเคราะห์สมรรถนะ 7 องค์ประกอบ และมีองค์ประกอบที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 6 องค์ประกอบ รวม 24 พฤติกรรมบ่งชี้ ซึ่งครอบคลุม 1) การบูรณาการหลักสูตร 2) การจัดการเรียนรู้เชิงรุก 3) การตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียนและบริบท 4) การจัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย 5) การสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และ 6) เครือข่ายอาชีพ โดยมีความเหมาะสมระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.83, S.D. = 0.38) และความเป็นไปได้ระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.17, S.D. = 0.52) โดยแต่ละองค์ประกอบมีพฤติกรรมบ่งชี้ 4 ข้อ ซึ่งการเรียนรู้เชิงรุกจากประสบการณ์จริงมีความเหมาะสมสูงที่สุด ขณะที่การสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และเครือข่ายอาชีพมีความเป็นไปได้น้อยที่สุด แต่ยังผ่านเกณฑ์การยอมรับ ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถใช้เป็นกรอบเบื้องต้นในการพัฒนาสมรรถนะครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยเน้นการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน การดูแลผู้เรียนกลุ่มเสี่ยงเพื่อป้องกันการหลุดออกจากระบบการศึกษา และการเชื่อมโยงประสบการณ์เรียนรู้กับทักษะอาชีพและความต้องการของตลาดแรงงานภายในท้องถิ่น

คำสำคัญ: สมรรถนะของครู, การจัดการเรียนรู้, ทักษะชีวิตและอาชีพ

[*] Received 9 October 2026; Revised 30 October 2026; Accepted 31 October 2026

Abstract

This study aimed to identify the components and behavioral indicators of teachers' competencies in learning management to enhance life and career skills among students in educational opportunity expansion schools in Sakon Nakhon Province, Thailand. A sequential exploratory mixed-methods approach was employed through three stages: 1) a synthesis of nine documents and research studies, 2) semi-structured interviews with five experts, and 3) an evaluation of the appropriateness and feasibility of the identified components by five experts. The research instruments included a document synthesis form, a semi-structured interview protocol, and a five-point rating scale. Data were analyzed using content analysis, frequencies, percentages, means, and standard deviations. The findings revealed that seven competency components were initially identified, of which six met the established criteria, comprising 24 behavioral indicators. These components encompassed 1) curriculum integration, 2) active learning management, 3) responsiveness to learner diversity and contextual needs, 4) the provision of safe learning environments, 5) collaboration with parents and communities, and 6) partnerships with career-related networks. Each component comprised four behavioral indicators. Overall, the components were rated at the highest level of appropriateness (M = 4.83, SD = 0.38) and a high level of feasibility (M = 4.17, SD = 0.52). Experiential active learning received the highest appropriateness rating, whereas collaboration with parents, communities, and career-related networks received the lowest feasibility rating, although it remained within the acceptable range. These findings provide a preliminary framework for developing teachers' competencies in educational opportunity expansion schools, emphasizing community-responsive learning management, support for at-risk students to prevent school dropout, and the integration of authentic learning experiences with career skills and local labor market needs.

Keywords: Teacher Competency, Learning Management, Life and Career Skills

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้การจัดการศึกษาจำเป็นต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การปรับตัว และการประกอบอาชีพในอนาคต โดยกรอบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 กำหนดให้ทักษะชีวิตและอาชีพเป็นสมรรถนะสำคัญ ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว ความคิดริเริ่มและการกำกับตนเอง ทักษะทางสังคมและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม การเพิ่มผลผลิตและความรู้รับผิด และภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ (Battelle for Kids, 2019) ทักษะดังกล่าวมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถจัดการตนเอง ทำงานร่วมกับผู้อื่น แก้ปัญหา และเตรียมความพร้อมสำหรับการศึกษาต่อหรือการประกอบอาชีพ ทั้งนี้ ประเทศไทยได้กำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษาผ่านแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ซึ่งมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต และมีสมรรถนะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและความต้องการกำลังคน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) การบรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยครูเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงนโยบายและหลักสูตรสู่การปฏิบัติในชั้นเรียน โดยครูต้องมีสมรรถนะในการวิเคราะห์หลักสูตร ออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้กับชีวิตจริงและบริบทอาชีพ ใช้สื่อและเทคโนโลยี ตลอดจนวัดและประเมินผลตามสภาพจริง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้

และทักษะในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพครูที่ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและการพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (คณะกรรมการคุรุสภา, 2563)

ที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการศึกษาสมรรถนะครูในหลายมิติ ทั้งสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และสมรรถนะเฉพาะด้านตามลักษณะการจัดการศึกษา โดยสิริสวัสช์ ทองก้านเหลือง (2565) ศึกษาการพัฒนารูปแบบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครูในจังหวัดสุราษฎร์ธานี (สิริสวัสช์ ทองก้านเหลือง, 2565) พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ 13 ตัวชี้วัด ครอบคลุมด้านความรู้ บุคลิกลักษณะ การบริหารจัดการเรียนรู้ และคุณภาพผู้เรียน ขณะที่กชภัทร์ สงวนเครือ และสุวัฒน์ จุลสุวรรณ์ (2563) ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้สมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกตามแนวทางสะเต็มศึกษา โดยมุ่งพัฒนากรอบสมรรถนะที่เหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้เฉพาะแนวทาง นอกจากนี้ ณัฐกานต์ เรือนคำ และคณะ (2568) ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (ณัฐกานต์ เรือนคำ และคณะ, 2568) พบว่า ประกอบด้วย 3 ด้าน 10 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ ส่วนเพ็ญพักตร์ ช่วยพันธ์ และคณะ (2569) ทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูในประเทศไทย จำนวน 22 เรื่อง พบว่าสมรรถนะสำคัญประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรและการออกแบบการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เชิงรุก การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยี การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน (เพ็ญพักตร์ ช่วยพันธ์ และคณะ, 2569)

จากการทบทวนงานวิจัยพบว่า การศึกษาสมรรถนะครูที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับสมรรถนะการจัดการเรียนรู้โดยทั่วไป การพัฒนาคุณภาพการสอน และสมรรถนะเฉพาะแนวทางหรือเฉพาะกลุ่มผู้สอน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่นำมาทบทวนยังไม่ได้มุ่งกำหนดองค์ประกอบและตัวบ่งชี้พฤติกรรมสมรรถนะของครูโดยมีการเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเป็นเป้าหมายเฉพาะ ทั้งยังมีข้อจำกัดในการอธิบายพฤติกรรมการปฏิบัติงานของครูที่เชื่อมโยงการจัดการเรียนรู้กับการดำรงชีวิต การปรับตัว การทำงานร่วมกัน และการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพของผู้เรียนภายใต้บริบทของสถานศึกษาที่มีทรัพยากรแตกต่างกัน จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาและสังเคราะห์สมรรถนะครูให้มีความเฉพาะเจาะจงกับเป้าหมายการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ พร้อมกำหนดตัวบ่งชี้เชิงพฤติกรรมที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางประเมินและพัฒนาครูได้อย่างเป็นรูปธรรม ประเด็นดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งจัดการศึกษาต่อเนื่องถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมีผู้เรียนที่แตกต่างกันทั้งด้านพื้นฐานครอบครัว เศรษฐกิจ ความพร้อมในการเรียนรู้ และแนวทางการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ ขณะเดียวกัน สถานศึกษาบางแห่งอาจเผชิญข้อจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ ส่งผลให้ครูต้องสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงหลักสูตรกับทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาชุมชน และประสบการณ์การทำงานจริง เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตามศักยภาพ สำหรับจังหวัดสกลนครปัญหาด้านโอกาสและความต่อเนื่องทางการศึกษายังคงเป็นประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ โดยข้อมูลการติดตามการดำเนินงานตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปี พ.ศ. 2569 พบว่า จังหวัดสกลนครมีเด็กและเยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา จำนวน 6,848 คน ในจำนวนนี้ได้รับโอกาสทางการศึกษาแล้ว 788 คน คิดเป็นร้อยละ 11.51 ซึ่งต่ำกว่าค่าเป้าหมายร้อยละ 70 เมื่อพิจารณาเฉพาะสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่ามีเด็กและเยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา 350 คน และได้รับโอกาสทางการศึกษาแล้ว 226 คน คิดเป็นร้อยละ 64.57 (สำนักตรวจราชการและติดตามประเมินผล, 2569) แม้ข้อมูลดังกล่าวจะเป็นสถิติระดับจังหวัดและระดับสังกัด มิได้จำแนกเฉพาะนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา แต่แสดงให้เห็นถึงความท้าทายด้านการเข้าถึงและความต่อเนื่องทางการศึกษาในพื้นที่ ซึ่งเป็นบริบทสำคัญของการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้ตอบสนองความต้องการและความแตกต่างของผู้เรียน ตลอดจนส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับเส้นทางการศึกษาและการดำรงชีวิตในอนาคต

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงอยู่ที่การมุ่งศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้พฤติกรรมสมรรถนะครูที่มีเป้าหมายเฉพาะในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดสกลนคร โดยบูรณาการแนวคิดสมรรถนะครูเข้ากับกรอบทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21 และบริบทการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในพื้นที่ เพื่อพัฒนากรอบสมรรถนะที่มีองค์ประกอบและตัวบ่งชี้พฤติกรรม ที่ชัดเจน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประเมินสมรรถนะ การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครู และการวางแผนส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้สมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดสกลนคร เพื่อให้ได้กรอบสมรรถนะที่สอดคล้องกับหลักวิชาการและบริบทการปฏิบัติงานจริง ผลการวิจัยจะเป็นสารสนเทศสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด และผู้เกี่ยวข้องในการกำหนดแนวทางประเมินและพัฒนาสมรรถนะครู ตลอดจนส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่สนับสนุนให้นักเรียนมีทักษะชีวิตและอาชีพ สามารถปรับตัวและเตรียมความพร้อมสำหรับการศึกษาต่อหรือการประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้สมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่ององค์ประกอบสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดสกลนคร ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสานเชิงสำรวจตามลำดับ โดยเริ่มจากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ แล้วจึงใช้ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้น (Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L., 2018) การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้จากเอกสารและงานวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารทางวิชาการ นโยบายทางการศึกษา มาตรฐานวิชาชีพครู และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะครู การจัดการเรียนรู้ ทักษะชีวิตและอาชีพ ตลอดจนบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยคัดเลือกเอกสารที่มีความน่าเชื่อถือ จำนวน 9 ฉบับ มีเนื้อหาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และสามารถเข้าถึงเนื้อหาฉบับสมบูรณ์ได้ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกที่ร้อยละ 45 ขึ้นไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบบันทึกการสังเคราะห์เอกสาร ซึ่งประกอบด้วยชื่อองค์ประกอบ ความหมาย ขอบเขต และตัวบ่งชี้ของสมรรถนะครู ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา จัดกลุ่มข้อความที่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน และสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ฉบับร่าง เพื่อนำไปใช้เป็นกรอบในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในขั้นตอนต่อไป

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา จำแนกและจัดกลุ่มแนวคิดที่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน จากนั้นวิเคราะห์ความถี่ขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่ปรากฏในเอกสารแต่ละแหล่ง แล้วสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบ นิยามเชิงปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้สมรรถนะของครูฉบับร่าง โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่าง

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้วิจัยนำองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ฉบับร่างจากขั้นตอนที่ 1 ไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยผู้ที่มีความรู้หรือประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครู การวัดและประเมินผล หรือการจัดการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทาง

การศึกษา โดยบันทึกเสียงโดยได้รับความยินยอม และจดบันทึกข้อมูลสำคัญ จากนั้นถอดความและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการ

วิเคราะห์เนื้อหา เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิกับผลการสังเคราะห์เอกสาร แล้วปรับปรุงวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยการถอดความแบบคำต่อคำ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล แล้วใช้การวิเคราะห์เนื้อหา โดยกำหนดรหัสข้อมูล จำแนกประเด็น จัดหมวดหมู่ และสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับชื่อองค์ประกอบ นิยาม ขอบเขต และตัวบ่งชี้ นำผลการสัมภาษณ์มาเปรียบเทียบกับผลการสังเคราะห์เอกสารในขั้นตอนที่ 1 และใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล เพื่อพิจารณาความสอดคล้องและความแตกต่างของความคิดเห็นก่อนปรับปรุงแก้ไขกำหนดให้มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโท หรือมีประสบการณ์ในสาขาที่เกี่ยวข้องไม่น้อยกว่า 5 ปี โดยคัดเลือกตัวบ่งชี้ที่ร้อยละ 50 ขึ้นไป

เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของชื่อองค์ประกอบ ความหมาย ขอบเขต ตัวบ่งชี้ ตลอดจนข้อเสนอแนะในการเพิ่มเติม ตัดออก หรือปรับปรุงข้อความ ผู้วิจัยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ก่อนนำไปใช้ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล บันทึกเสียงโดยได้รับความยินยอม และจดบันทึกข้อมูลสำคัญ

จากนั้นถอดความและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิกับผลการสังเคราะห์เอกสาร แล้วปรับปรุงวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยการถอดความแบบคำต่อคำ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล แล้วใช้การวิเคราะห์เนื้อหา โดยกำหนดรหัสข้อมูล จำแนกประเด็น จัดหมวดหมู่ และสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับชื่อองค์ประกอบ นิยาม ขอบเขต และตัวบ่งชี้ นำผลการสัมภาษณ์มาเปรียบเทียบกับผลการสังเคราะห์เอกสารในขั้นตอนที่ 1 และใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล เพื่อพิจารณาความสอดคล้องและความแตกต่างของความคิดเห็นก่อนปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้

ผู้วิจัยนำองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ฉบับที่ 2 ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการนำองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ไปใช้ในบริบทโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดสกลนคร ผู้เชี่ยวชาญต้องมีความรู้หรือประสบการณ์ด้านสมรรถนะครู การบริหารและพัฒนาการศึกษา การจัดการเรียนรู้ การวิจัยและประเมินผล หรือการปฏิบัติงานในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยระดับ 5 หมายถึง มีความเหมาะสมหรือความเป็นไปได้มากที่สุด และระดับ 1 หมายถึง มีความเหมาะสมหรือความเป็นไปได้น้อยที่สุด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กำหนดเกณฑ์การยอมรับองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป ซึ่งแสดงว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ตั้งแต่ระดับมากขึ้นไป สำหรับข้อเสนอแนะปลายเปิดใช้

การวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำผลมาปรับปรุงเป็นองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ฉบับสมบูรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอน และสิทธิของผู้ให้ข้อมูลก่อนขอความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย โดยรักษาความลับและนำเสนอข้อมูลในภาพรวมเพื่อคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทั้งในระดับรายตัวบ่งชี้ รายองค์ประกอบ และภาพรวม ส่วนข้อเสนอแนะปลายเปิดวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา โดยใช้เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ยตามแนวคิดของบุญชม ศรีสะอาด ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง มีความเหมาะสมหรือความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง ระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง ระดับน้อย และค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ว่า ต้องมีค่าเฉลี่ยด้านความเหมาะสมและด้านความเป็นไปได้ตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไปทั้งสองด้าน จึงถือว่าผ่านเกณฑ์และสามารถนำไปกำหนดเป็นองค์ประกอบและตัวบ่งชี้สมรรถนะของครูฉบับสมบูรณ์ได้ หากรายการใดมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าเกณฑ์ ผู้วิจัยจะพิจารณาปรับปรุง ตัดออกหรือรวบรวมกับตัวบ่งชี้อื่น โดยคำนึงถึงข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและหลักฐานจากการสังเคราะห์เอกสารประกอบการพิจารณา

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา การจัดหมวดหมู่ประเด็น และการสรุปแบบอุปนัย

ในการดำเนินการวิจัยเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงแต่ละขั้นของการดำเนินการและผลที่ได้รับชัดเจนผู้วิจัยได้ดำเนินการตามภาพประกอบที่ 1 ที่ได้แสดงวิธีดำเนินการวิจัยเรื่องการศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส จังหวัดสกลนคร

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

1. การสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำนวน 9 แหล่ง โดยความรู้และการบูรณาการหลักสูตรด้านทักษะชีวิตและอาชีพปรากฏในทุกแหล่ง ได้องค์ประกอบสมรรถนะครูฉบับ 6 องค์ประกอบที่มีค่าร้อยละ 45 ขึ้นไป โดยเรียงตามลำดับค่ามากที่สุดไปน้อยที่สุดดังนี้ 1) การบูรณาการหลักสูตร 2) การจัดการเรียนรู้เชิงรุก 3) การตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียนและบริบท 4) การจัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย 5) การสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และ 6) เครือข่ายอาชีพ

2. ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน และการใช้เกณฑ์คัดสรรตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป ทำให้ได้องค์ประกอบที่ผ่านเกณฑ์ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความรู้และการบูรณาการหลักสูตรด้านทักษะชีวิตและอาชีพ 2) การออกแบบและจัดการเรียนรู้เชิงรุกจากประสบการณ์จริง 3) การจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองผู้เรียนและบริบท 4) การใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีดิจิทัล 5) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และความปลอดภัย และ 6) การสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และเครือข่ายอาชีพ รวมพฤติกรรมบ่งชี้ 24 ข้อ

3. ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน พบว่า ทุกองค์ประกอบผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.83, S.D. = 0.38) โดยการออกแบบและจัดการเรียนรู้เชิงรุกจากประสบการณ์จริงมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.95, S.D. = 0.22) ส่วนความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.17, S.D. = 0.52) องค์ประกอบที่ 1 - 3 มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากัน (ค่าเฉลี่ย = 4.30, S.D. = 0.47) และการสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และเครือข่ายอาชีพมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ยังอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.85, S.D. = 0.59)

อภิปรายผล

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า สมรรถนะครูที่จำเป็นต่อการเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีลักษณะเป็นองค์รวม ครอบคลุมตั้งแต่การทำความเข้าใจและบูรณาการหลักสูตร การออกแบบการเรียนรู้ การตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียน การใช้เทคโนโลยี การสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ไปจนถึงการเชื่อมโยงครอบครัว ชุมชน และโลกของงาน โครงสร้างดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งเน้นการนำความรู้ไปใช้ การกำกับตนเอง การทำงานร่วมกัน และความรับผิดชอบต่อการดำรงชีวิตและ การทำงาน (Battelle for Kids, 2019) และสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพครูที่มุ่งให้ครูจัดการเรียนรู้โดยคำนึงถึง ความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาผู้เรียนเต็มตามศักยภาพ (คณะกรรมการคุรุสภา, 2563)

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ในตารางที่ 1 โครงสร้างสมรรถนะดังกล่าวมีความสอดคล้องในด้านการเชื่อมโยงสมรรถนะครูกับเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียน งานของ Chumpanin K. et al. 2022 ศึกษาองค์ประกอบ สมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองโลกของนักเรียนมัธยมศึกษา (Chumpanin K. et al., 2022) โดยสาระที่บทความนี้นำมาสังเคราะห์ครอบคลุมการบูรณาการทักษะในรายวิชาการจัดกิจกรรมจาก การลงมือปฏิบัติ และการคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ประเด็นเหล่านี้เชื่อมโยงกับองค์ประกอบการบูรณาการ หลักสูตร การเรียนรู้เชิงรุก และการตอบสนองผู้เรียนและบริบทของการวิจัยครั้งนี้ แม้เป้าหมายการพัฒนาผู้เรียน จะแตกต่างกัน แต่มีจุดร่วมที่ครูต้องแปลงเป้าหมายเชิงสมรรถนะให้เป็นกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนปฏิบัติได้จริงองค์ประกอบการออกแบบและจัดการเรียนรู้เชิงรุกจากประสบการณ์จริงมีค่าความเหมาะสมสูงที่สุดบ่งชี้ว่าการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพไม่ควรจำกัดอยู่ที่การถ่ายทอดเนื้อหา แต่ควรให้ผู้เรียนเผชิญปัญหา ปฏิบัติงาน สร้างผลงาน และสะท้อนการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Choi 2015 ที่เสนอให้พัฒนาทักษะ ข้ามศาสตร์ผ่านการเรียนรู้จากการปฏิบัติ และสอดคล้องกับ Prasertcharoensuk et al. (2015) ซึ่งชี้ว่าสมรรถนะ ครูและทักษะชีวิตของผู้เรียนสัมพันธ์กับผลลัพธ์การเรียนรู้ (Choi, Y., 2015); (Prasertcharoensuk T. et al., 2015) นอกจากนี้ สาระจากงานวิจัยของนภัทร ภัทรเดชากูล (2563) ที่นำมาสังเคราะห์ในตารางที่ 1 ให้ความสำคัญกับการใช้โครงงาน ปัญหา ภาระงาน และการลงมือปฏิบัติในการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 จึงสอดคล้องกับพฤติกรรมบ่งชี้ของการวิจัยครั้งนี้ที่กำหนดให้ครูใช้สถานการณ์จริงเป็นฐานและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสร้างผลงานด้วยตนเอง ส่วนสาระจากงานของนันทิชา ตุ่นวิชัย (2564) เชื่อมโยงกับการส่งเสริม การคิด การสื่อสาร การร่วมมือ และการกำกับตนเอง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ผู้เรียนต้องใช้ระหว่างทำกิจกรรม แม้งานทั้งสองศึกษาในบริบทสถานศึกษาและระดับผู้เรียนที่แตกต่างจากโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา แต่มีจุดร่วมในการให้ครูออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมและใช้ทักษะหลายด้านร่วมกัน การจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองผู้เรียนและบริบทรวมถึงการใช้สื่อและเทคโนโลยีดิจิทัลชี้ให้เห็นความ จำเป็นที่ครูต้องปรับการสอนให้เหมาะกับความพร้อมของผู้เรียนและทรัพยากรที่มีอยู่จริง UNESCO เน้นว่าครูควรใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ การสื่อสาร และการสร้างความรู้ มิใช่ใช้เพียงเพื่อการนำเสนอเนื้อหาขณะเดียวกัน OECD (2025) ให้ความสำคัญกับบทบาทครูในฐานะผู้ร่วมออกแบบหลักสูตรและผู้นำการเปลี่ยนแปลง (UNESCO, 2018); (UNESCO, 2025) ดังนั้นการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลจึงควรเชื่อมโยงกับการออกแบบการเรียนรู้และบริบทของสถานศึกษาความสอดคล้องกับงานวิจัยยังปรากฏในประเด็นการเข้าใจผู้เรียนและการเลือกใช้สื่อ โดยสาระจากงานของนภัทร ภัทรเดชากูล, 2563) ที่ปรากฏในตารางสังเคราะห์เกี่ยวข้องกับการเข้าใจผู้เรียน และจิตวิทยาการเรียนรู้ (นภัทร ภัทรเดชากูล, 2563) ขณะที่สาระจากงานของนันทิชา ตุ่นวิชัย (2564) เกี่ยวข้องกับการเลือกและใช้สื่อ อย่างเหมาะสม (นันทิชา ตุ่นวิชัย, 2564) ซึ่งประเด็นดังกล่าวสนับสนุนการพิจารณาสมรรถนะการตอบสนองผู้เรียน ควบคู่กับสมรรถนะการใช้สื่อ กล่าวคือครูต้องอาศัยข้อมูลความพร้อม ความสนใจ และข้อจำกัดของผู้เรียนในการ เลือกกิจกรรมและสื่อ มิใช่พิจารณาความสามารถในการใช้เทคโนโลยีแยกจากจุดประสงค์การเรียนรู้ สำหรับ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา การประยุกต์ใช้ข้อค้นพบนี้ควรมุ่งให้ผู้เรียนเข้าถึงกิจกรรมได้และใช้สื่อเพื่อ สืบค้น สื่อสาร ทำงานร่วมกัน และสร้างผลงานตามพฤติกรรมบ่งชี้ที่กำหนดไว้ องค์ประกอบการสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และเครือข่ายอาชีพมีความเป็นไปได้ต่ำที่สุด แม้ยังอยู่ในระดับมาก ผลดังกล่าวอาจเกี่ยวข้องกับข้อจำกัดด้านเครือข่าย สถานประกอบการ เวลา และทรัพยากรของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จึงควรเริ่มจากแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในชุมชนก่อนขยายสู่เครือข่ายภายนอก สำหรับการวัดและประเมินทักษะตามสภาพจริงซึ่งไม่ผ่านเกณฑ์การสัมภาษณ์ให้เป็นองค์ประกอบเฉพาะนั้น ไม่ได้หมายความว่าไม่มีความสำคัญ แต่อาจถูกมองว่าเป็นกระบวนการที่แทรกอยู่ในการออกแบบและจัดการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม มาตรฐานวิชาชีพครูและงานวิจัยด้านการประเมินทักษะในศตวรรษที่ 21 ยังคงยืนยันความจำเป็นของการประเมินจากการปฏิบัติและการใช้ผลประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียน (คณะกรรมการคุรุสภา, 2563);

(ธัญชนก สีฟ้า, 2562) ในประเด็นสภาพแวดล้อมและความร่วมมือจากงานของ Chumpanin K. et al. (2022) ที่บทความนี้ นำมาสังเคราะห์เกี่ยวข้องกับการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและกล้าแสดงออก (Chumpanin K. et al., 2022) ตลอดจนการใช้ภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนสามารถเชื่อมโยงกับการสร้างบรรยากาศที่ผู้เรียนได้รับการยอมรับและการจัดประสบการณ์จากบริบทจริง

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่คือ กรอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดสกลนคร ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบที่สำคัญ เรียงลำดับความสำคัญ ดังนี้ 1) การบูรณาการหลักสูตร 2) การจัดการเรียนรู้เชิงรุก 3) การตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียนและบริบท 4) การจัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย 5) การสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และ 6) เครือข่ายอาชีพ รายละเอียดดังภาพประกอบที่ 1

ภาพที่ 1 สมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน

สรุปและข้อเสนอแนะ

สถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดควรนำกรอบสมรรถนะครู 6 องค์ประกอบและ 24 พฤติกรรมบ่งชี้ไปใช้เป็นข้อมูลตั้งต้นในการประเมินความต้องการจำเป็นและวางแผนพัฒนาครู โดยให้ความสำคัญกับการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุก การบูรณาการทักษะชีวิตและอาชีพในหลักสูตร ตลอดจนการปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับผู้เรียนและบริบท พร้อมทั้งสนับสนุนทรัพยากรดิจิทัล แหล่งเรียนรู้ในชุมชน และกลไกความร่วมมือกับผู้ปกครองหรือสถานประกอบการ รวมถึงกำหนดหลักฐานพฤติกรรมที่สังเกตได้เพื่อใช้ติดตามผลอย่างต่อเนื่อง สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรนำองค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ดังกล่าวไปตรวจสอบความสอดคล้องของโครงสร้างกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่มีขนาดใหญ่และครอบคลุมพื้นที่หลากหลาย ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจและการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะครูกับทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน ตลอดจนพัฒนาเครื่องมือประเมินแบบหลายแหล่งข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการคุรุสภา. (2563). ประกาศคณะกรรมการคุรุสภา เรื่อง รายละเอียดของมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพครู ตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 137 (ตอนพิเศษ 109 ง) หน้าที่ 10 (7 พฤษภาคม 2563).

ณัฐกานต์ เรือนคำ และคณะ. (2568). การศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู. วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา, 15(3-4), 2793-2806. https://so01.tci-thaijo.org/index.php/JDAR/article/view/280539.

ธัญชนก สีฟ้า. (2562). การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะด้านการวัดและประเมินทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครูในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นภัทร ภัทรเดชากูล. (2563). การพัฒนาสมรรถนะครูสอนภาษาอังกฤษเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 สำหรับสถานศึกษาเอกชนขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. ในดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นันทิชา ตุ่นวิชัย. (2564). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครูปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2. ใน สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

เพ็ญพักตร์ ช่วยพันธ์ และคณะ. (2569). สมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูในศตวรรษที่ 21. วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการศึกษา, 4(1), 36-50.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักตรวจราชการและติดตามประเมินผล. (2569). ตัวชี้วัดที่ 3: ร้อยละของเด็กและเยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาได้รับโอกาสทางการศึกษา จังหวัดสกลนคร สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. เรียกใช้เมื่อ 20 ตุลาคม 2569 จาก https://inp.moe.go.th/inspec2026/?info_level=province&info_prov=47&module=info_sec02_qw02_r2_table03

สิริสวัสช์ ทองก้านเหลือง. (2565). การพัฒนารูปแบบสมรรถนะจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน ตามแนวปฏิรูปการศึกษาและวิสัยทัศน์เชิงนโยบายประเทศไทย 4.0 ของครูในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 33(1), 94-110.

Battelle for Kids. (2019). Framework for 21st century learning. Retrieved August 4, 2026, from https://static.battelleforkids.org/documents/p21/p21_framework_brief.pdf

Choi, Y. (2015). Transversal skills in TVET: Pedagogies and assessment. UNESCO Bangkok Office. Retrieved August 4, 2026, from https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/ pf0000235487

Chumpanin K. et al. (2022). Components of teacher competency in learning management to enhance the global citizenship of secondary school students: A qualitative study. NeuroQuantology, 20(16), 3632-3641. https://doi.org/10.48047/NQ.2022.20. 16.NQ88036.

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). Designing and conducting mixed methods research (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE.

Prasertcharoensuk T. et al. (2015). Influence of teacher competency factors and students' life skills on learning achievement. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 186, 566-572. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.021 .

UNESCO. (2018). UNESCO ICT competency framework for teachers (Version 3). Retrieved August 4, 2026, from https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265721

_____. (2025). OECD teaching compass: Reimagining teachers as agents of curriculum change (OECD Education Policy Perspectives No. 123). Paris: OECD Publishing.

บทความวิจัย

ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*

RESULTS OF IMPLEMENTING AN ACTIVITY-BASED LEARNING MODEL INTEGRATED WITH TECHNOLOGY TO PROMOTE INNOVATIVENESS AND CREATIVE WORKS AMONG GRADE 8 STUDENTS

บุญรอด ชาติยานนท์*, เอกสิทธิ์ ชนินทรภูมิ, ชนสิทธิ์ สิทธิ์สูงเนิน
Boonrod Chatiyanon*, Akesit Chanintarapum, Chanasith Sithsungnoen
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม ประเทศไทย
Faculty of Education, Silpakorn University, Nakhon Pathom, Thailand
*Corresponding author E-mail: 2113boonrod@gmail.com
Tel: 099-348-1666

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเป็นนวัตกรของนักเรียนหลังการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยี 2) เพื่อศึกษาผลงานสร้างสรรค์ของนักเรียน และ 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน รูปแบบการจัดการเรียนรู้นี้พัฒนาขึ้นจากข้อมูลพื้นฐาน มี 5 องค์ประกอบ 6 ขั้นตอน และผ่านการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ การวิจัยนี้เป็นระยะทดลองใช้รูปแบบในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 รายวิชาเพิ่มเติมการปลูกพืชผักทั่วไป ใช้แผนการจัดการเรียนรู้ 4 แผน รวม 16 ชั่วโมง กลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศิลปากร (มัธยมศึกษา) จำนวน 12 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบประเมินความเป็นนวัตกร แบบประเมินผลงานสร้างสรรค์ และแบบสอบถามความคิดเห็น ซึ่งผ่านการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ 9 คน สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ความเป็นนวัตกรของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับดี โดยอยู่ในระดับดีร้อยละ 42 ระดับพอใช้ร้อยละ 33 และระดับดีมากร้อยละ 25 ตามลำดับ 2) ผลงานสร้างสรรค์ของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X}$ = 14.82, S.D. = 0.47) โดยด้านการออกแบบนวัตกรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วนด้านความเป็นนวัตกรรมมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดแต่ยังอยู่ในระดับดี และ 3) ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.30, S.D. = 0.73) โดยด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่าการจัดกิจกรรมตามขั้นตอนร่วมกับเทคโนโลยีช่วยส่งเสริมการลงมือปฏิบัติ และเป็นแนวทางสำหรับครูในการออกแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์ของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาต่อไป

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐาน, เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้, ความเป็นนวัตกร, ผลงานสร้างสรรค์, การจัดการเรียนรู้เชิงรุก

Abstract

The objectives of this research were: 1) to examine students' innovativeness after implementing an activity-based learning model integrated with technology, 2) to evaluate students' creative works, and 3) to explore students' opinions. Developed from preliminary data, the model

* Received 10 September 2026; Revised 20 October 2026; Accepted 31 October 2026

comprises 5 components and 6 steps, and was validated by experts. This implementation study was conducted in the second semester of the 2022 academic year in the General Vegetable Cultivation elective course using 4 lesson plans totaling 16 hours. The target group consisted of 12 Grade 8 students at the Demonstration School of Silpakorn University (Secondary Education), selected via purposive sampling. Research instruments included lesson plans, an innovativeness assessment form, a creative works assessment form, and an opinion questionnaire, all validated by 9 experts. Data were analyzed using percentage, mean, and standard deviation. The results revealed that: 1) students' overall innovativeness was at a good level, with 42% at a good level, 33% at a fair level, and 25% at an excellent level, respectively; 2) students' creative works were overall at a good level ($\bar{X}$ = 14.82, S.D. = 0.47), with innovation design scoring highest and novelty scoring lowest, though remaining at a good level; and 3) students' opinions toward the learning management were overall at a high level ($\bar{X}$ = 4.30, S.D. = 0.73), with the learning process dimension receiving the highest average. These findings indicate that sequential activities supported by technology promote hands-on practice and serve as guidelines for teachers to design learning that fosters secondary students' innovativeness and creative works.

Keywords: Activity-Based Learning, Educational Technology, Innovativeness, Creative Works, Active Learning

บทนำ

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ด้านการผลิตและพัฒนากำลังคนทางการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อสร้างขีดความสามารถทางการแข่งขันของประเทศ ได้มุ่งเน้นการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนานักเรียนให้เป็นนวัตกร การสร้างนวัตกรรุ่นเยาว์คือกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะหรือสมรรถนะนวัตกร ซึ่งเป็นผลลัพธ์การเรียนรู้หรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สำคัญยิ่งในการจัดการศึกษายุคปัจจุบัน (สุกัญญา แช่มช้อย, 2565) วิธีการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และได้ฝึกฝนตนเองจากการปฏิบัติจริง เน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาจากสภาพแวดล้อมรอบตัวและมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ เรียกว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน (Activity-Based Learning: ABL) ซึ่งเป็นหนึ่งในวิธีการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ ความสนใจ ความกระตือรือร้น และการมีส่วนร่วม มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง (มานะ สินธุวงษานนท์, 2562) ควบคู่ไปกับการที่สถานศึกษาต้องนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ โดยครูผู้สอนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้ให้คำแนะนำ และผู้ประเมินตามสภาพจริงเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์และพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง (เขมจิรา คำหงษา และคณะ, 2566); (ชัชชญา พีระธรณิศร์, 2563) อย่างไรก็ดีจากการศึกษาสภาพปัญหาในการจัดการเรียนการสอนจริงในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศิลปากร (มัธยมศึกษา) โดยเฉพาะในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ และรายวิชาเพิ่มเติมทางการเกษตร (รายวิชา ง 20276 การปลูกพืชผักทั่วไป) พบข้อจำกัดเชิงประจักษ์สำคัญด้านความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์ของผู้เรียน กล่าวคือ กระบวนการจัดการเรียนรู้เดิมยังคงมุ่งเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบทางเดียวและการปฏิบัติตามคำสั่งหรือขั้นตอนที่ครูกำหนดไว้ล่วงหน้า (Routine Practice) เช่น การเตรียมแปลง การปลูก และการดูแลรักษาเหมือนที่เคยปฏิบัติกันมาในอดีต ส่งผลให้นักเรียนขาดทักษะการสังเกตเพื่อค้นหาปัญหา ขาดความคิดริเริ่ม และไม่ได้ลงมือปฏิบัติการทดลองวิธีการใหม่ ๆ อีกทั้งผลงานหรือชิ้นงานที่นักเรียนสร้างขึ้นส่วนใหญ่ยังมีลักษณะเป็นการทำซ้ำหรือลอกเลียนแบบเดิมๆ ขาดอัตลักษณ์และความคิดสร้างสรรค์ในเชิงนวัตกรรมที่จะนำไปใช้แก้ปัญหาทางการเกษตร

ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในยุคปัจจุบันแม้นักเรียนจะมีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีดิจิทัล แต่พฤติกรรมการใช้งานส่วนใหญ่ยังคงจำกัดอยู่เพียงการสืบค้นข้อมูลพื้นฐานและการใช้เพื่อความบันเทิง ยังไม่สามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยีและแอปพลิเคชันต่าง ๆ มาช่วยในการออกแบบ วางแผน วิเคราะห์ข้อมูล และจำลองกระบวนการเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตามการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมมีความสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในอนาคต ต้องศึกษาปัจจัยสำคัญทั้งในด้านผู้เรียน ครู และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผ่านนวัตกรรมการเรียนรู้เชิงรุกและการบูรณาการกับเทคโนโลยีดิจิทัล รวมถึงการมีเครื่องมือวัดและประเมินที่มีคุณภาพ (เสาวลักษณ์ เรืองศรี และรตานรี สุทธิพงษ์, 2568)

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาในมิติของช่องว่างการวิจัย (Research Gap) พบว่า แม้งานวิจัยที่ผ่านมาจะมีการนำการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานมาใช้อย่างแพร่หลาย แต่ส่วนใหญ่มักมุ่งเน้นผลลัพธ์ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือทักษะทางวิชาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้หลัก เช่น วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณิตศาสตร์ อีกทั้งการนำเทคโนโลยีเข้ามาบูรณาการในงานวิจัยส่วนใหญ่มักมีสถานะเป็นเพียงสื่อการสอนของครู หรือใช้เพื่อการนำเสนอผลงานในขั้นสุดท้ายเท่านั้น ยังขาดการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือทางปัญญาของผู้เรียน(Cognitive Tools) ที่ผสานเข้าไปในทุกขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้ตั้งแต่ขั้นกระตุ้นประสบการณ์ การสร้างความรู้ การออกแบบ จนถึงการปรับปรุงผลงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของวิชาทักษะปฏิบัติการอย่างวิชาเกษตรกรรม จึงยังขาดหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนว่า การบูรณาการกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเป็นระบบจะสามารถช่วยยกระดับทั้งพฤติกรรมความเป็นนวัตกรภายในตัวบุคคล ควบคู่ไปกับคุณภาพของผลงานสร้างสรรค์เชิงรูปธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้มากน้อยเพียงใด

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เพื่อยืนยันประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น และนำข้อค้นพบที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางเชิงประจักษ์สำหรับครูผู้สอนและสถานศึกษาในการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี เพื่อบ่มเพาะความเป็นนวัตกรและทักษะการสร้างสรรค์ผลงานของผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นนวัตกรของนักเรียนหลังการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยี
2. เพื่อศึกษาผลงานสร้างสรรค์ของนักเรียนหลังการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยี
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยในบทความนี้นำเสนอผลการวิจัยในระยะการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ (Implementation Phase) ซึ่งใช้แบบแผนการทดลองแบบกลุ่มเดียววัดผลหลังการทดลอง (One-Group Posttest-Only Design) โดยมีรายละเอียดการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศิลปากร (มัธยมศึกษา) ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 12 คน ซึ่งเป็นนักเรียนทั้งหมดที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาเพิ่มเติม ง 20276 การปลูกพืชผักทั่วไป

2. เนื้อหา ระยะเวลา และบทบาทผู้ดำเนินการ

เนื้อหา รายวิชาเพิ่มเติม ง 20276 การปลูกพืชผักทั่วไป โดยมุ่งเน้นการออกแบบและประดิษฐ์นวัตกรรมอุปกรณ์การปลูกพืชผักตามกระบวนการ 6 ขั้นตอน ดังภาพที่ 1 ดังนี้

1. ขั้นกระตุ้นและให้ประสบการณ์ (Stimulation and Experience) ใช้เทคโนโลยีสื่อดิจิทัลและกรณีศึกษาออนไลน์ฉายภาพปัญหาจริงในแปลงเกษตร ทำหน้าที่กระตุ้นทักษะการสังเกตและการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เรียนอยากที่จะเรียนรู้ พร้อมทั้งกำหนดวัตถุประสงค์และผลการเรียนรู้ที่ต้องการ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความเป็นนวัตกร

2. ขั้นให้ความรู้ใหม่ (New Knowledge Provision) เป็นการให้ผู้เรียนศึกษาเนื้อหา บทเรียนและทำงานร่วมกันตามกิจกรรมที่กำหนดจากแหล่งข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ฝึกปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง และสมาชิกในกลุ่ม ครูเป็นผู้แนะนำช่วยเหลือ

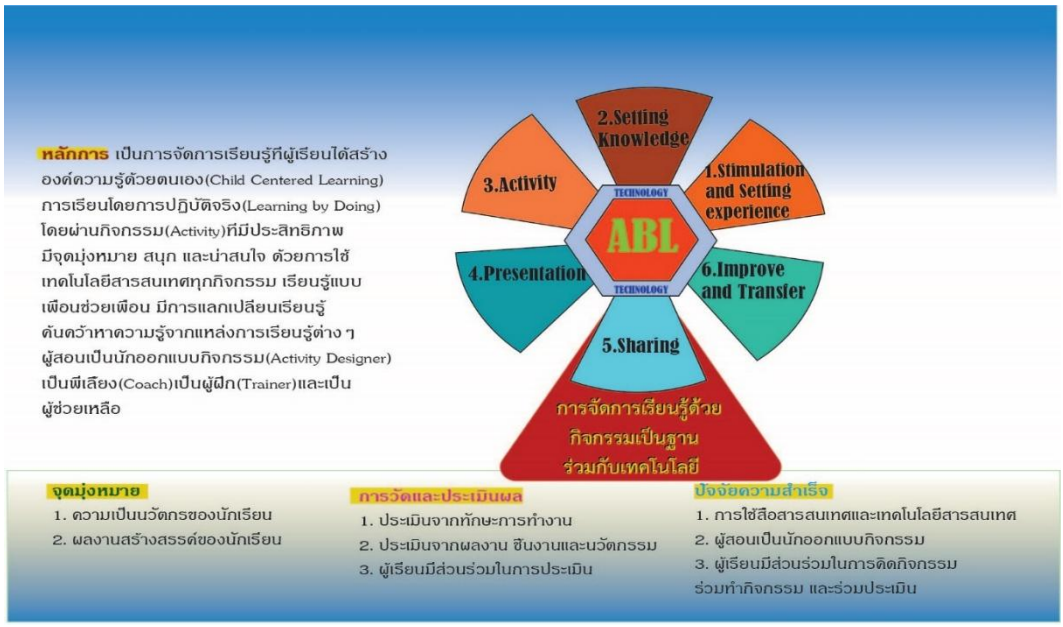
3. ขั้นจัดกิจกรรม (Activity Organization) จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกันโดยเน้นกิจกรรมกลุ่มในการฝึกปฏิบัติจริง กำหนดผลงาน ชิ้นงาน และนวัตกรรม โดยใช้เทคโนโลยีออกแบบกระถางปลูกพืชผักด้วยโปรแกรม Tinkercad พร้อม Print 3 D Print เพื่อสร้างผลงานสร้างสรรค์ที่เป็นรูปธรรม และพัฒนาทักษะการปฏิบัติของผู้เรียน

4. ขั้นนำเสนอผลงาน (Presentation): นักเรียนใช้เทคโนโลยีมัลติมีเดียช่วยในการนำเสนอผลงาน ชิ้นงาน นวัตกรรมที่เกิดจากการเรียนตามเนื้อหาสาระการเรียนรู้นั้น ๆ ผสมผสานเป็นแนวคิดเพื่อพัฒนาเป็นผลงานต่อไป

5. ขั้นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share) นักเรียนได้อภิปราย และวิพากษ์ถึงผลงานที่เกิดจากการเรียนตามเนื้อหาสาระการเรียนรู้นั้นของเพื่อนกลุ่มอื่น ๆ ร่วมกัน ว่ามีข้อดี ข้อจำกัด อย่างไรและนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจ ที่ได้จากขั้นปฏิบัติกิจกรรมมาแลกเปลี่ยนกัน สรุปร่วมกันและการเน้นประเด็นสำคัญ ประเมินผลงานของตนเองและของกลุ่มอื่น และเคารพความคิดเห็นของกันและกันและการยอมรับมุมมองใหม่ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของนวัตกร

6. ขั้นปรับปรุงและนำไปใช้ (Improvement and Implementation) นักเรียนนำข้อเสนอแนะของสมาชิกในกลุ่ม ของเพื่อนกลุ่มอื่น และของครูผู้สอน มาปรับปรุง ผลงาน ชิ้นงาน นวัตกรรมของตนเองให้สมบูรณ์ และเลือกนำเอาหลักการ แนวคิด การปฏิบัติงานที่ดีที่สุด และสรุปผลการเรียนรู้ นำผลงาน ชิ้นงานและนวัตกรรมไปจัดแสดง เผยแพร่ หรือ ขยายผลงานของตนเองในสื่อสารสนเทศต่าง ๆ

จากรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 6 ขั้นตอนสิ่งที่พัฒนาเพิ่มเติมจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน (ABL) เดิมโดยทั่วไปมักเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมทางกายภาพ การเล่น หรือการปฏิบัติเพื่อสร้างความเข้าใจในเนื้อหาบทเรียนเป็นหลัก แต่รูปแบบที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้ได้ต่อยอดองค์ความรู้เดิมใน 2 มิติสำคัญ คือ มิติเป้าหมายการเรียนรู้ ยกระดับจากการทำกิจกรรมเพื่อความเข้าใจเนื้อหาไปสู่การสร้างผลลัพธ์เชิงนวัตกรรมและผลงานสร้างสรรค์ และมิติการบูรณาการเทคโนโลยี ปรับเปลี่ยนบทบาทของเทคโนโลยีจากเดิมที่เป็นเพียงสื่อการสอนของครู มาเป็นเครื่องมือการเรียนรู้และสร้างสรรค์ของผู้เรียน ในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การระบุปัญหา การออกแบบ การทำงานร่วมกัน ไปจนถึงการสะท้อนคิดเพื่อปรับปรุงผลงาน

ภาพที่ 1 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ระยะเวลาการทดลอง ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 4 แผนการจัดการเรียนรู้ แผนละ 4 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 16 ชั่วโมง

เทคโนโลยีและแอปพลิเคชันที่ใช้: มีการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลในทุกขั้นตอน เช่น YouTube, Canva, แอปพลิเคชันสืบค้นข้อมูลพืชผัก โปรแกรม Tinkercad และเครื่องปริ้นเตอร์ 3 D

ผู้ดำเนินการกิจกรรม คณะผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนและเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ตลอดการทดลอง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและคุณภาพของเครื่องมือ

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

2. แผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 4 แผน รวม 16 ชั่วโมง ผ่านการประเมินความสอดคล้องเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 9 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านวิจัยและประเมินผลการศึกษา จำนวน 3 คน และผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยีการศึกษา จำนวน 3 คน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 ทุกแผน

3. แบบประเมินความเป็นนวัตกรของนักเรียน เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) จำนวน 20 ข้อ ให้คะแนน 1 เมื่อปฏิบัติ/แสดงออก และ 0 เมื่อไม่ปฏิบัติ/ไม่แสดงออก ค่า IOC จากผู้เชี่ยวชาญ 9 คน อยู่ระหว่าง 0.78 - 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นตามวิธีของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (KR-20) เท่ากับ 0.83 เกณฑ์การแปลผลคะแนนรวม (20 คะแนน) แบ่งเป็น 4 ระดับ:

18.00 - 20.00 คะแนน หมายถึง ระดับดีมาก

15.00 - 17.99 คะแนน หมายถึง ระดับดี

12.00 - 14.99 คะแนน หมายถึง ระดับพอใช้

ต่ำกว่า 12.00 คะแนน หมายถึง ระดับปรับปรุง

4. แบบประเมินผลงานสร้างสรรค์ของนักเรียน มีประเด็นการประเมิน 6 ประเด็น ประเมินโดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริก (Scoring Rubrics) แต่ละประเด็นมีคะแนน 1–3 คะแนน (คะแนนเต็ม 18 คะแนน) ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.78 - 1.00 ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คน ผลการหาค่าความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมินโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในชั้น (Intraclass Correlation Coefficient: ICC) เท่ากับ 0.88 แสดงว่าผลการประเมินมีความสอดคล้องกันในระดับสูงมาก โดยมีเกณฑ์การแปลผลคะแนนเฉลี่ยรายข้อและภาพรวม ดังนี้:

2.50 - 3.00 หมายถึง ผลงานอยู่ในระดับดี

1.50 - 2.49 หมายถึง ผลงานอยู่ในระดับพอใช้

1.00 - 1.49 หมายถึง ผลงานอยู่ในระดับปรับปรุง

5. แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน เป็นมาตรส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ แบ่งเป็น 3 ด้าน และมีข้อคำถามปลายเปิดท้ายแบบสอบถาม ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คน มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.78 - 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.89 เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย:

4.50 - 5.00 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

3.50 - 4.49 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

2.50 - 3.49 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

1.50 - 2.49 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

1.00 - 1.49 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ชี้แจงบทบาท เป้าหมาย และการวัดผลให้นักเรียนทราบ 2) ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4 แผน รวม 16 ชั่วโมง โดยนักเรียนได้ลงมือสร้างผลงานนวัตกรรมกระถางปลูกพืชผัก ผ่านการออกแบบด้วยโปรแกรม Tinkercad พร้อม Print 3 D Printer 3) ประเมินความเป็นนวัตกรของนักเรียนหลังสิ้นสุดการจัดกิจกรรม 4) ประเมินผลงานสร้างสรรค์ของนักเรียน และ 5) ให้นักเรียนตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยี

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินความเป็นนวัตกร แบบประเมินผลงานสร้างสรรค์ของนักเรียน และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยี โดยใช้สถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

1. ผลการประเมินความเป็นนวัตกรของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ผลการประเมินความเป็นนวัตกรของนักเรียน จากการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐาน (Activity Based Learning : ABL) ร่วมกับเทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์สำหรับนักเรียน พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีความเป็นนวัตกร ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี อันดับ 1 จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 42 รองลงมาอันดับ 2 อยู่ในระดับพอใช้ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 33 และมีความเป็นนวัตกรอยู่ในระดับดีมาก อันดับ 3 จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 25 ตามลำดับดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความเป็นนวัตกรของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

คะแนนการประเมินที่ได้ จากจำนวนเต็ม 20 คะแนน	จำนวน	ร้อยละ	ระดับคุณภาพ	ลำดับที่
18-20	3	25	ดีมาก	(3)
15-17	5	42	ดี	(1)
12-14	4	33	พอใช้	(2)
ต่ำกว่า 11	-	-	ปรับปรุง	
รวม	**12**	**100**		

2. ผลการประเมินผลงานสร้างสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ผลการประเมินผลงานสร้างสร้างสรรค์ของนักเรียนจากการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐาน (Activity Based Learning : ABL) ร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์สำหรับนักเรียน พบว่า แสดงให้เห็นว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีผลงานสร้างสรรค์ โดยรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X}$ = 14.82 , S.D. = 0.47) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีผลงานสร้างสรรค์อันดับ 1 การออกแบบนวัตกรรม อยู่ในระดับดี ($\bar{X}$ = 2.64, S.D. = 0.49) รองลงมา ได้แก่ อันดับ 2 ผลงานมีความริเริ่มสร้างสรรค์ อยู่ในระดับดี ($\bar{X}$ = 2.52, S.D. = 0.51) และ การใช้ความรู้ในการพัฒนานวัตกรรม อยู่ในระดับดี ($\bar{X}$ = 2.52, S.D. = 0.51) อันดับ 3 ความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรม อยู่ในระดับดี ($\bar{X}$ = 2.47, S.D. = 0.51) และ นักเรียนมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการพัฒนานวัตกรรม อยู่ในระดับดี ($\bar{X}$ = 2.47, S.D. = 0.51) และ อันดับ 4 ความเป็นนวัตกรรม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =2.11, S.D. = 0.44) ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินผลงานสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ประเด็นการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับคุณภาพ	ลำดับที่
1. ผลงานมีความริเริ่มสร้างสรรค์	2.52	0.51	ดี	(2)
2. ความเป็นนวัตกรรม	2.11	0.44	ดี	(4)
3. นักเรียนมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการพัฒนานวัตกรรม	2.47	0.51	ดี	(3)
4. การใช้ความรู้ในการพัฒนานวัตกรรม	2.52	0.51	ดี	(2)
5. การออกแบบนวัตกรรม	2.64	0.49	ดี	(1)
6. ความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรม	2.47	0.51	ดี	(3)
รวม	**14.82**	**0.47**	**ดี**	

3. ผลการประเมินความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ผลการประเมินความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐาน (Activity Based Learning : ABL) ร่วมกับเทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐาน (Activity Based Learning : ABL) ร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยรวมทั้ง 3 ด้านมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.30, S.D. = 0.73) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ อยู่ในอันดับ 1 มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.44 , S.D. = 0.59) รองลงมาได้แก่ ด้านบรรยากาศการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.27 , S.D. = 0.61) และ ด้านการวัดและประเมินผล มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.21 , S.D. = 0.73) ตามลำดับ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐาน (Activity Based Learning : ABL) ร่วมกับเทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้			
1. ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อเนื่องและเป็นลำดับขั้นตอน	4.59	0.54	มากที่สุด
2. ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย	4.47	0.53	มาก
3. ครูอธิบายเนื้อหาให้เข้าใจง่าย	4.47	0.59	มาก
4. ครูใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	4.54	0.56	มากที่สุด
5. มีการสรุปสิ่งที่เรียนรู้	4.36	0.61	มาก
6. มีการจัดแสดงผลงาน ชิ้นงาน และนวัตกรรม ในแต่ละกิจกรรมมีความเหมาะสม	4.33	0.63	มาก
7. เวลาที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนมีความเหมาะสม	4.38	0.67	มาก
8. นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติการเรียนรู้ด้วยตนเอง	4.41	0.62	มาก
รวม	**4.44**	**0.59**	**มาก (1)**
ด้านบรรยากาศการเรียนการสอน			
9. กิจกรรมการเรียนการสอนน่าสนใจ	4.43	0.53	มาก
10. กิจกรรมการเรียนการสอนเหมาะสมกับวัย	4.30	0.57	มาก
11. ครูคอยช่วยเหลือแนะนำเสมอ	4.36	0.55	มาก
12. สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ วัสดุอุปกรณ์ครบถ้วนเพียงพอ	4.23	0.60	มาก
13. สถานที่เรียนเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอน	4.24	0.57	มาก
14. นักเรียนได้แสดงออก	4.21	0.68	มาก
15. นักเรียนมีการแลกเปลี่ยนความรู้แก่กันและกัน	4.18	0.69	มาก
16. นักเรียนมีการแลกเปลี่ยนความรู้แก่กันและกัน	4.23	0.66	มาก
รวม	**4.27**	**0.61**	**มาก (2)**
ด้านการวัดและประเมินผล			
17. เกณฑ์การประเมินผลงานมีความเหมาะสม	4.12	0.68	มาก
18. นักเรียนรู้ถึงเกณฑ์การประเมินผลงาน	4.38	0.55	มาก
19. นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมิน	4.13	0.74	มาก
20. นักเรียนนำผลการประเมิน/ข้อเสนอแนะมาปรับปรุงงานของตนเอง	4.22	0.77	มาก
รวม	**4.21**	**0.68**	**มาก (3)**
รวมทั้ง 3 ด้าน	**4.30**	**0.73**	**มาก**

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สามารถนำผลการวิจัยมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ความเป็นนวัตกรของนักเรียน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับดี โดยกลุ่มที่ได้คะแนนระดับดี (15-17 คะแนน) มีจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 42) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ในการวิจัยนี้เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติงานจริงและใช้เทคโนโลยีในการสืบค้นข้อมูล นำไปสู่การคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ผลงานอย่างเป็น

ระบบ ซึ่งสอดคล้องกับภุชงค์ ในพิมายที่พบว่านักเรียนมีลักษณะความเป็นนวัตกรในระดับดีมากเมื่อได้รับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสะเต็มศึกษาร่วมกับโครงงานเป็นฐาน (ภุชงค์ ในพิมาย, 2567) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Dyer, J.H. et al.ที่ระบุว่าการสร้างนวัตกรรมเกิดจากความสามารถในการเชื่อมโยงความคิดจากศาสตร์ที่หลากหลายเข้าด้วยกัน (Dyer, J. H. et al., 2011) ในขณะที่กลุ่มที่ได้ระดับดีมาก (18 - 20 คะแนน) มีจำนวนน้อยที่สุด (ร้อยละ 25) อาจเนื่องมาจากนักเรียนมีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ที่ไม่หลากหลายมากนัก เนื่องจากอยู่ในระดับชั้นเดียวกัน การพัฒนาผลงานส่วนใหญ่ยังอยู่ในลักษณะการปรับปรุงจากสิ่งเดิมมากกว่าการสร้างสิ่งใหม่ ซึ่งวสันต์ สุทธาวาศ และประสพชัย พสุนนท์ สรุปว่าการเปิดกว้างทางความคิดและการยอมรับประสบการณ์ใหม่เป็นปัจจัยสำคัญของพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมระดับบุคคล (วสันต์ สุทธาวาศ และประสพชัย พสุนนท์, 2558) และสอดคล้องกับพัชรพร อยู่ยืน และคณะ ที่พบว่าความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการเปิดกว้างทางความคิดเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเป็นนวัตกร (พัชรพร อยู่ยืน และคณะ, 2560)

2. ผลงานสร้างสรรค์ของนักเรียน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X}$ = 14.82, S.D. = 0.47) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัฐติพล สีหะวงษ์ และคณะ ที่พบว่าผลงานสร้างสรรค์ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานสะตีมเป็นฐานอยู่ในระดับดี (รัฐติพล สีหะวงษ์ และคณะ, 2567) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากนักเรียนได้ใช้เทคโนโลยีในการออกแบบชิ้นงานและร่วมมือกันปฏิบัติงานเป็นกลุ่ม มีการวางแผน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีครูผู้สอนคอยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ซึ่งสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ผ่านการสร้างชิ้นงาน (Constructionism) ของลักขณา สริวัฒน์ ที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านการลงมือสร้างผลงานที่เป็นรูปธรรม (ลักขณา สริวัฒน์, 2557) เมื่อพิจารณารายประเด็น พบว่าการออกแบบนวัตกรรม มีคะแนนสูงสุด อาจเนื่องมาจากการนำกระบวนการออกแบบมาประยุกต์ใช้ก่อนลงมือปฏิบัติจริงช่วยให้นักเรียนเห็นภาพและวางแผนงานได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Schoell, W.F. & Guiltinan, J.P. กล่าวว่าการสร้างสรรค์ผลงานเป็นการถ่ายโอนกระบวนการคิดสร้างสรรค์ไปสู่การออกแบบและประดิษฐ์ผลงานจริง (Schoell, W. F. & Guiltinan, J. P., 1988) ส่วนความเป็นนวัตกรรมมีคะแนนต่ำที่สุด อาจเนื่องมาจากนักเรียนยังค้นหาปัญหาหรือความต้องการใหม่ ๆ ได้ไม่มากนัก ทำให้ผลงานส่วนใหญ่ยังอยู่ในรูปแบบการแก้ปัญหาที่เคยพบเจอมาก่อนมากกว่าการสร้างสิ่งใหม่ที่แตกต่างอย่างชัดเจน

3. ความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยี พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของชนสิทธิ์ สิทธิ์สูงเนิน และคณะ พบว่านักเรียนทุกระดับชั้นมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้รูปแบบนี้อยู่ในระดับมากเช่นกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการใช้เท คโนโลยีทำให้ผู้เรียนสนุกสนานและได้ลงมือปฏิบัติจริง มีครูคอยให้คำแนะนำตลอดกระบวนการ และมีการวัดประเมินผลจากทักษะปฏิบัติและผลงานที่เป็นรูปธรรม (ชนสิทธิ์ สิทธิ์สูงเนิน และคณะ, 2567) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Wongyai, W. & Patphol, M. สรุปว่าหลักการประเมินตามสภาพจริงเน้นการใช้ผู้ประเมินและวิธีการที่หลากหลายตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบกระบวนการเรียนรู้ (Wongyai, W. & Patphol, M., 2019) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Aslem, M. et al. พบว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานช่วยให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น (Aslem, M. et al., 2015) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ได้รับความคิดเห็นในระดับสูงสุด สะท้อนให้เห็นว่าจากการบูรณาการระหว่างขั้นตอนของกิจกรรม 6 ขั้น ร่วมกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีแต่ละประเภทที่สนับสนุนการทำงานของนักเรียน ดังนี้ ขั้นที่ 1–2 (กระตุ้นและให้ประสบการณ์ / ให้ความรู้ใหม่) การใช้สื่อวิดีทัศน์และแหล่งสืบค้นข้อมูลดิจิทัลช่วยให้นักเรียนมองเห็นสถานการณ์ปัญหาทางการเกษตรในชีวิตจริง และเข้าถึงข้อมูลองค์ความรู้ใหม่ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ขั้นที่ 3 (จัดกิจกรรม) การนำโปรแกรม Tinkercad การออกแบบกระถางปลูกพืชผัก ช่วยให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการแก้ปัญหาและการลงมือปฏิบัติร่วมกันเป็นกลุ่ม ขั้นที่ 4–5 (นำเสนอผลงาน / แลกเปลี่ยนเรียนรู้): การใช้สื่อมัลติมีเดียแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยเปิดพื้นที่ให้นักเรียนได้สื่อสาร ถ่ายทอดแนวคิด และรับฟังผลสะท้อนกลับ (Feedback) จากครูและ

เพื่อนร่วมชั้นเรียน ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการกลั่นกรองความคิดสร้างสรรค์ ขั้นที่ 6 (ปรับปรุงและนำไปใช้) การนำข้อเสนอแนะที่ได้มาปรับแต่งชิ้นงานจริง ส่งผลให้นักเรียนเห็นพัฒนาการของผลงานตนเองอย่างเป็นรูปธรรม

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ 1) ความเป็นนวัตกรของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยรวมอยู่ในระดับดี 2) ผลงานสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยรวมอยู่ในระดับดี และ 3) ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากการวิจัยนี้เน้นการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและแอปพลิเคชันที่หลากหลายมาช่วยในทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนระหว่างครูกับนักเรียน อย่างไรก็ตาม การวิจัยในครั้งนี้มีข้อจำกัดทางระเบียบวิธีวิจัย 3 ประการ ได้แก่ 1) ขนาดของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีจำนวน 12 คน ที่เลือกเรียนรายวิชาเพิ่มเติมการปลูกพืชผักทั่วไปโดยเฉพาะ ข้อค้นพบที่ได้จึงสะท้อนผลลัพธ์ภายใต้บริบทของชั้นเรียนขนาดเล็กที่มีความสนใจเฉพาะทาง จึงไม่สามารถสรุปอ้างอิง (Generalize) ผลไปยังประชากรนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในภาพรวมหรือในบริบทวิชาอื่นได้ 2) แบบแผนการวิจัย ซึ่งเป็นการประเมินเฉพาะหลังการทดลองใช้รูปแบบ (Post-trial evaluation only) โดยไม่มีการประเมินก่อนเรียน (Pre-test) และไม่มีกลุ่มควบคุมเพื่อเปรียบเทียบ จึงไม่สามารถสรุปได้อย่างชัดเจนว่าระดับความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์เกิดจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้นี้เพียงปัจจัยเดียว หรือเป็นผลร่วมจากพื้นฐานความรู้เดิมและพัฒนาการตามวัยของผู้เรียน และ 3) บทบาทของผู้วิจัย ซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ออกแบบรูปแบบและเป็นผู้สอนในชั้นเรียนด้วยตนเอง ความใกล้ชิดและการมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องอาจส่งผลต่อการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน (Hawthorne effect หรือ Social desirability bias) ดังนั้นในการนำผลการวิจัยไปใช้ ครูผู้สอนควรเน้นการบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศและแอปพลิเคชันต่าง ๆ เข้ามาช่วยในทุกขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างเต็มศักยภาพ และสำหรับการนำรูปแบบนี้ไปขยายผลในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ขึ้น มีการใช้แบบแผนการทดลองที่มีกลุ่มเปรียบเทียบ และควรให้ครูผู้สอนท่านอื่นเป็นผู้ทดลองจัดการเรียนรู้ เพื่อยืนยันความเที่ยงตรงของรูปแบบและต่อยอดสู่การพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนอย่างรอบด้านต่อไป

เอกสารอ้างอิง

เขมจิรา คำหงษา และคณะ. (2566). บทบาทครูสังคมศึกษากับการเรียนรู้เชิงรุกในศตวรรษที่ 21. วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์, 8(1), 188-203.

ชนสิทธิ์ สิทธิ์สูงเนิน และคณะ. (2567). ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรและผลงานสร้างสรรค์สำหรับนักเรียน. Silpakorn University e-Journal (Social Sciences, Humanities. And Arts), 44(3), 66-75.

ชัชชญา พีระธรณิศร์. (2563). ความท้าทายการจัดการศึกษาในยุค Disruptive Change ของผู้บริหารสถานศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 4(2), 126-139.

พัชรพร อยู่ยืน และคณะ. (2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นนวัตกร:กรณีศึกษา ผลิตภัณฑ์ PUNN. การประชุมวิชาการระดับชาติ ด้านการบริหารกิจการสาธารณะ ครั้งที่ 4 การบริหารกิจการสาธารณะภายใต้ประเทศไทย 4.0. (หน้า 827-833.). ขอนแก่น: วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ภุชงค์ ในพิมาย. (2567). การพัฒนาลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโดยใช้การบูรณาการสะเต็มศึกษาร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาวิทยาศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มานะ สินธุวงษานนท์. (2562). กลยุทธ์การพัฒนานักเรียนสู่การเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21. วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 11(2), 118-129.

รัฐติพล สีหะวงษ์ และคณะ. (2567). ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานสะตีมเป็นฐานเน้นกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. วารสารวิจัยและนวัตกรรม สถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร, 7(2), 254-271.

ลักขณา สริวัฒน์ . (2557). จิตวิทยาสำหรับครู. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

วสันต์ สุทธาวาศ และ ประสพชัย พสุนนท์. (2558). ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมระดับบุคคล ในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts), 8(1), 530-545.

สุกัญญา แช่มช้อย. (2565). การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสาวลักษณ์ เรืองศรี และ รตานรี สุทธิพงษ์. (2568). ห้องเรียนธรรมชาติ: แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 19(4), 2733-2748.

Aslem, M. et al. (2015). Enhancing communication skills of ESL primary students through activity based learning. European Journal of Language Studie, 2(1), 1-11.

Dyer, J. H. et al. (2011). The Innovator's DNA: Mastering the Five Skills of Disruptive Innovators. Boston, MA: Harvard Business Review Press.

Schoell, W. F. & Guiltinan, J. P. (1988). Marketing: Contemporary Concepts and Practices. Boston: Allyn and Bacon.

Wongyai, W. & Patphol, M. (2019). Building creative learning power. Bangkok: Innovative Leaders Center in Curriculum and Learning.

บทความวิจัย

การเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง: กรณีศึกษาชุมชนบ้านสาละวะ ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี*

SOCIO-ECONOMIC CHANGES IN THE KAREN ETHNIC COMMUNITY: A CASE STUDY OF BAN SALAWA COMMUNITY, LAI WO SUBDISTRICT, SANGKHLA BURI DISTRICT, KANCHANABURI PROVINCE

มะรอแซะ เล๊าะและ, วีระวัฒน์ อุดมทรัพย์*
Marosaeh Lohlaeh, Weerawat Udomsap*
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กาญจนบุรี ประเทศไทย
Faculty of Humanities and Social Science, Kanchanaburi Rajabhat University, Kanchanaburi, Thailand
*Corresponding author E-mail: weerawat@kru.ac.th
*Tel: 084-121-8941

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ปัจจัยและกระบวนการเปลี่ยนแปลง รวมถึงแนวทางส่งเสริมและพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมที่สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านสาละวะ ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ศึกษาช่วงระหว่าง พ.ศ. 2563 - 2567 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจงจำนวน 21 คน จากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนา การตีความ และสรุปเชิงอุปนัย พร้อมตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยวิธีสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า ระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อยังชีพ ไร่หมุนเวียน และการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติกับแรงงานครัวเรือนและเครือญาติ ไปสู่เศรษฐกิจแบบผสมผสานที่เชื่อมโยงการทำนา การรับจ้าง การผลิตเพื่อจำหน่าย และพึ่งพารายได้เงินสด โดยยังคงมีการแลกเปลี่ยนและช่วยเหลือเกื้อกูล ขณะที่ระบบสังคมผสมผสานโครงสร้างสังคมบทบาทผู้นำทางการ กลุ่มอาชีพ คนรุ่นใหม่ และหน่วยงานภายนอกเข้ากับโครงสร้างเครือญาติและกลไกดั้งเดิม และการเปลี่ยนแปลงเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนโยบายรัฐ ข้อจำกัดด้านที่ดิน แรงงานและเวลา ตลาด การศึกษา การคมนาคม การสื่อสาร และการติดต่อกับสังคมภายนอก ข้อค้นพบองค์ความรู้ใหม่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงมิใช่การแทนที่ระบบดั้งเดิมด้วยระบบสมัยใหม่ แต่เป็นกระบวนการปรับตัวต่อรอง และผสมผสานระหว่างวิถีดั้งเดิมกับระบบสมัยใหม่ โดยมีทุนทางสังคมและเครือญาติ การช่วยเหลือเกื้อกูลช่วยธำรงความสัมพันธ์และรองรับการเปลี่ยนแปลง ข้อเสนอแนะ ควรส่งเสริมเกษตรผสมผสาน เน้นความมั่นคงทางอาหารควบคู่การสร้างรายได้ การพัฒนาอาชีพ การรวมกลุ่ม และการถ่ายทอดภูมิปัญญา และอัตลักษณ์ระหว่างรุ่น ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนและความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อสร้างความยั่งยืน

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลง, ระบบเศรษฐกิจและสังคม, แนวทางการส่งเสริมและพัฒนา, ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านสาละวะ

* Received 3 October 2026; Revised 31 October 2026; Accepted 31 October 2026

Abstract

This research aimed to examine changes in the economic and social systems of the Karen ethnic community, the factors and processes associated with these changes, and approaches to promoting and developing economic and social systems in accordance with the cultural context of Ban Salawa, Lai Wo Subdistrict, Sangkhlaburi District, Kanchanaburi Province, during 2020 - 2024. A qualitative research approach was employed. Data were collected through document reviews, in-depth interviews, focus group discussions, and observations. Twenty-one key informants with relevant knowledge and experience were purposively selected. Data were analyzed through description, interpretation, and inductive synthesis, and the trustworthiness of the findings was established through triangulation. The findings revealed that the economic system had shifted from subsistence production based on rotational farming, natural resources, and household and kinship labor toward a mixed economy integrating paddy cultivation, wage labor, production for sale, and increasing dependence on cash income. Nevertheless, exchange and mutual assistance continued to play important roles. The social system incorporated formal leadership structures, occupational groups, younger generations, and external agencies into existing kinship networks and traditional mechanisms. These changes resulted from interactions among government policies, land constraints, labor and time limitations, market conditions, education, transportation, communication, and contact with external society. The new body of knowledge demonstrates that change does not involve the replacement of traditional systems by modern ones, but rather constitutes a process of adaptation, negotiation, and integration between traditional ways of life and modern systems. Social capital, kinship networks, and mutual assistance help maintain social relationships and enable the community to cope with change. Recommendations: Integrated farming should be promoted with an emphasis on food security alongside income generation, occupational development, group formation, and the intergenerational transmission of local wisdom and cultural identity. These efforts should be driven by community participation and collaboration with network partners to ensure long-term sustainability.

Keywords: Changes, Socio-economic Systems, Approaches for Promotion and Development, Ban Salawa Karen Ethnic Community.

บทนำ

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และการบังคับใช้กฎหมายด้านทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ในช่วงที่ผ่านมา ส่งผลให้ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงต้องปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายรัฐ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบตลาด และวัฒนธรรมชุมชน โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีวิถีชีวิตผูกพันกับป่าและระบบไร่หมุนเวียนมาอย่างยาวนาน โดยการบังคับใช้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ได้กำหนดข้อจำกัดในการใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งส่งผลต่อสิทธิของชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากร (เพ็ญพรรณ อินทปันตี, 2554) ภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าว ชุมชนจึงค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนจากการพึ่งพาไร่หมุนเวียน การเก็บหาอาหารจากป่า และการเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคในครัวเรือน ไปสู่รูปแบบการผลิตที่หลากหลายและเชื่อมโยงกับตลาดภายนอก

การเปลี่ยนแปลงนี้มิได้ส่งผลเฉพาะต่อการใช้ทรัพยากรและระบบนิเวศเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับสิทธิชุมชน ความมั่นคงทางอาหาร ระบบเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และความยั่งยืนในการดำรงวิถีชีวิตของชุมชนชาติพันธุ์ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ปัจจุบันมีการส่งเสริมด้านคมนาคม สาธารณสุข สาธารณูปโภค การศึกษา และเศรษฐกิจจากหน่วยงานภายนอก ทำให้ชุมชนกะเหรี่ยงเชื่อมโยงกับสังคมและตลาดภายนอก อย่างไรก็ตาม ไร่หมุนเวียนยังเป็นทั้งแหล่งผลิตอาหารและฐานวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับความรู้ทางนิเวศ การจัดการทรัพยากร และความมั่นคงทางอาหาร สอดคล้องกับการศึกษาชุมชนกะเหรี่ยงจังหวัดตาก ซึ่งพบว่าไร่หมุนเวียนเชื่อมโยงการผลิตอาหารกับประเพณีและวัฒนธรรม (ธีรศิลป์ กันธา และคณะ, 2565) รวมถึงการศึกษาในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรด้านตะวันตก จังหวัดกาญจนบุรี ที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างไร่หมุนเวียน การอนุรักษ์พันธุ์พืช ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความมั่นคงทางอาหาร (พระชาแหม่ ชยเมธี, 2565) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้ทำให้ระบบเศรษฐกิจเพื่อยังชีพสิ้นสุดลง แต่ก่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกันระหว่างการผลิตเพื่อบริโภคและการผลิตเพื่อจำหน่าย ขณะเดียวกัน การเปลี่ยนอาชีพและการใช้แรงงานยังสัมพันธ์กับการจัดสรรเวลา ความสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติ การทำความเข้าใจพลวัตนี้จึงต้องพิจารณาทั้งโอกาสสร้างรายได้ ข้อจำกัดด้านทรัพยากร และความสามารถของชุมชนในการรักษาความมั่นคงทางอาหารและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยเชื่อมโยงปัจจัยเศรษฐกิจกับเงื่อนไขทางสังคมและนิเวศวิทยา (เพ็ญพรรณ อินทปันตี, 2554) แม้ชุมชนเผชิญข้อจำกัดจากกฎระเบียบด้านการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงของตลาด แต่ยังมีศักยภาพจากความรู้ทางนิเวศวิทยา ภูมิปัญญาการผลิต เครือญาติ และกลไกความร่วมมือ การศึกษาชุมชนกะเหรี่ยงบ้านจะแก ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ในพื้นที่ทุ่งใหญ่นเรศวร พบว่าไร่หมุนเวียนเป็นระบบความรู้ที่เชื่อมโยงการจัดการป่า พืช สัตว์ ภูมิอากาศ และความเชื่อเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มิใช่เพียงวิธีเพาะปลูก (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2539) ดังนั้น การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนกะเหรี่ยงจึงต้องเชื่อมโยงมิติเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากร และวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน

กรณีชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านสาละวะ ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี สะท้อนการเปลี่ยนผ่านจากระบบผลิตเพื่อยังชีพที่พึ่งพาไร่หมุนเวียน การเก็บอาหารจากป่า และการเลี้ยงสัตว์โดยใช้แรงงานครัวเรือนและเครือญาติ ไปสู่การผลิตที่หลากหลายและเชื่อมโยงตลาด ภายหลังการคมนาคมสะดวกขึ้นและหน่วยงานภายนอกเข้ามาส่งเสริมผ่านโครงการพัฒนาชุมชนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติ จังหวัดกาญจนบุรี ข้อมูลสำรวจชุมชนระหว่างวันที่ 9–24 มิถุนายน 2564 พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ยังปลูกข้าวไร่เพื่อบริโภค และบางส่วนทำนาควบคู่กัน ขณะเดียวกันเริ่มปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น กาแฟและมะม่วงหิมพานต์ แม้ผลผลิตบางส่วนยังไม่ได้จำหน่าย ขณะที่หมากเป็นทั้งผลผลิตเพื่อบริโภคและจำหน่าย นอกจากนี้ ครัวเรือนยังเลี้ยงวัว ควาย หมู และไก่เพื่อการดำรงชีพ ข้อมูลนี้แสดงว่าชุมชนไม่ได้ละทิ้งการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่เชิงพาณิชย์อย่างสมบูรณ์ แต่ปรับให้การผลิตเพื่อบริโภคดำรงอยู่ควบคู่กับการผลิตเพื่อจำหน่าย ภายใต้เงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจ และตลาดภายนอก ประกอบกับข้อจำกัดในการใช้พื้นที่ป่าและการควบคุมการเผาไร่ทำให้ครัวเรือนมีการทำไร่หมุนเวียนลดลง และมีการปรับพื้นที่ไร่ซากไปปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น กาแฟ มะม่วงหิมพานต์ หมาก ทุเรียน เงาะ มังคุด กล้วย และบุก รวมถึงขยายการทำนาในพื้นที่เหมาะสม การปรับตัวนี้เพิ่มต้นทุนจากแรงงาน น้ำมัน รถไถ ปุ๋ย และวัสดุการเกษตร ขณะเดียวกันจำนวนวัวควายยังลดลงจากข้อจำกัดด้านแรงงาน การห้ามเลี้ยงสัตว์ที่ทำลายพืชผล และเงื่อนไขการใช้พื้นที่ ทำให้ปุ๋ยจากมูลสัตว์ลดลงและครัวเรือนพึ่งพาปุ๋ยภายนอก (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, 2564)

กล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงชุมชนบ้านสาละวะสะท้อนพลวัตทางเศรษฐกิจและสังคมภายใต้กระบวนการพัฒนาและความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก โดยเฉพาะการเปลี่ยนจากระบบผลิตเพื่อยังชีพที่มีไร่หมุนเวียนเป็นฐานไปสู่การผลิตที่หลากหลายและเชื่อมโยงตลาด กระบวนการนี้สัมพันธ์กับข้อจำกัดด้านทรัพยากร กฎหมาย นโยบายการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐาน ประกอบกับชุมชนบ้านสาละวะเป็นพื้นที่

เป้าหมายของโครงการพัฒนาชุมชนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติ ซึ่งส่งเสริมด้านคมนาคม สาธารณสุข สาธารณูปโภค การศึกษา เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน (รายงานครบรอบ 2 ปี โครงการพัฒนาชุมชนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติ จังหวัดกาญจนบุรี, 2565) โดยการก่อสร้างและปรับปรุงถนนสายบ้านไล่โว่ - สาละวะ ซึ่งเพิ่มการเข้าถึงพื้นที่และเร่งกิจกรรมพัฒนาของหน่วยงานภายนอก ส่งผลให้ชุมชนมีโอกาสทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น แต่ก็เผชิญความท้าทายในการรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิม การวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบ้านสาละวะ รวมถึงปัจจัยและกระบวนการเปลี่ยนแปลงในช่วง พ.ศ. 2563 - 2567 เพื่อทำความเข้าใจการปรับตัวของชุมชนภายใต้การพัฒนาที่เข้มข้น และใช้ผลการศึกษาเสนอแนวทางส่งเสริมและพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมของชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านสาละวะ ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยและกระบวนการที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านสาละวะ
3. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมและการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านสาละวะ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านสาละวะเป็นกรณีศึกษา โดยมุ่งศึกษาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมในช่วง พ.ศ. 2563 - 2567 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่หน่วยงานภายนอกมีการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติอย่างเข้มข้น และบ้านสาละวะเป็นพื้นที่เป้าหมายนำร่องที่ได้รับการสนับสนุนด้านคมนาคม สาธารณสุข สาธารณูปโภค การสื่อสาร เศรษฐกิจ และการศึกษา ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยการศึกษาเอกสารและภาคสนาม ข้อมูลทุติยภูมิได้จากงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ และบทความ ส่วนข้อมูลปฐมภูมิได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 21 คน คัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้มีความรู้และประสบการณ์ ได้แก่ ผู้นำทางการ 5 คน ผู้นำไม่เป็นทางการ 4 คน ผู้สูงวัย 4 คน สมาชิกชุมชน 6 คน และผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2 คน ขณะที่เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและแบบบันทึกภาคสนาม โดยผู้วิจัยเป็นเครื่องมือหลัก การสัมภาษณ์ใช้คำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลอธิบายประสบการณ์ ความคิดเห็น และการเปลี่ยนแปลงอย่างยืดหยุ่น พร้อมบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ ควบคู่กับการศึกษาเอกสาร

การวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มจากจัดระเบียบเอกสาร บันทึกภาคสนาม และข้อมูลสัมภาษณ์ ตรวจสอบความครบถ้วนและถูกต้อง ถอดความและอ่านทบทวนเพื่อทำความเข้าใจภาพรวม จากนั้นเข้ารหัสข้อความตามประเด็น ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยภายในและภายนอก และกระบวนการปรับตัวของชุมชน แล้วจัดหมวดหมู่ เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและแหล่งข้อมูล ก่อนสังเคราะห์รูปแบบ เงื่อนไข ปัจจัย และกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ส่วนการตีความใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการสรุปแบบอุปนัย โดยเชื่อมโยงข้อค้นพบเชิงประจักษ์กับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ตามบริบทชุมชน ความน่าเชื่อถือของข้อมูลตรวจสอบด้วยวิธีสามเส้า โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสาร บุคคล และวิธีเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน รวมทั้งตรวจสอบความสอดคล้องของผลวิเคราะห์กับนักวิจัยและผู้ให้ข้อมูล เพื่อลดความคลาดเคลื่อนในการตีความ สำหรับด้านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ผู้วิจัยคำนึงถึงสิทธิ ศักดิ์ศรี ความปลอดภัย และการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ วิธีเก็บข้อมูล

และการนำข้อมูลไปใช้ก่อนเข้าร่วม พร้อมขอความยินยอมโดยสมัครใจ และให้สิทธิปฏิเสธตอบคำถามหรือถอนตัวได้โดยไม่เกิดผลกระทบ ข้อมูลที่ระบุตัวบุคคลถูกปกปิดด้วยรหัสแทนชื่อ จำกัดการเข้าถึงภายใต้การดูแลของผู้วิจัย

ผลการวิจัย

1. การเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านสาละวะ

1.1 การเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจ ผลการวิจัยพบว่า ฐานการผลิตของชุมชนเปลี่ยนจากการพึ่งพาไร่หมุนเวียน ทรัพยากรธรรมชาติ และแรงงานครัวเรือน ไปสู่ระบบเกษตรผสมผสานที่เชื่อมโยงการผลิตเพื่อยังชีพกับการสร้างรายได้มากขึ้นในปี พ.ศ. 2565 และการปลูกข้าวไร่ยังเป็นฐานความมั่นคงทางอาหาร ควบคู่กับการทำนาและปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น กาแฟ หมาก ขมิ้น มะม่วงหิมพานต์ และไม้ผล ข้อมูลปี พ.ศ. 2564 พบว่ามีครัวเรือนปลูกข้าวไร่ 51 ครัวเรือน และทำนาควบคู่กับการทำข้าวไร่ 34 ครัวเรือน สะท้อนการปรับตัวภายใต้ข้อจำกัดด้านพื้นที่ป่าและเงื่อนไขทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง

ภาพที่ 1 พื้นที่ข้าวไร่ชุมชนบ้านสาละวะ

ภาพที่ 2 พื้นที่นาข้าวชุมชนบ้านสาละวะ

ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน พื้นที่ไร่เดิมหรือไร่ซากถูกปรับเป็นสวนกาแฟ มะม่วงหิมพานต์ หมาก ไม้ผล และเกษตรผสมผสาน โดยปี พ.ศ. 2564 มีครัวเรือนปลูกกาแฟ 44 ครัวเรือน และมะม่วงหิมพานต์ 46 ครัวเรือน แต่ผู้มีรายได้จากการจำหน่ายยังมีจำนวนจำกัด เนื่องจากผลผลิตบางส่วนยังไม่ถึงระยะเก็บเกี่ยว ขณะเดียวกันมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาส่งเสริมการปลูกผักทั้งในและนอกโรงเรือนเพื่อเพิ่มทางเลือกด้านรายได้ ข้อจำกัดของพื้นที่ไร่หมุนเวียนทำให้ครัวเรือนใช้พื้นที่เดิมซ้ำและลดระยะเวลาพักฟื้นเหลือประมาณ 2–3 ปี ส่งผลให้วัชพืชเพิ่มขึ้นและดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ จึงต้องพึ่งพาปุ๋ย สารควบคุมวัชพืช และวัสดุการเกษตรจากภายนอก ขณะที่การทำนามีต้นทุนด้านรถไถและน้ำมันเชื้อเพลิง สะท้อนการเปลี่ยนจากระบบที่พึ่งพาแรงงานและทรัพยากรภายในไปสู่การใช้เงินทุน เทคโนโลยี และปัจจัยการผลิตภายนอก แม้การเชื่อมโยงกับตลาดเพิ่มขึ้น แต่การผลิตเพื่อบริโภคยังมีความสำคัญ ครัวเรือนยังปลูกผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ ไก่ วัว ควาย ปลา และหมู เพื่อสนับสนุนความมั่นคงทางอาหาร โดยข้าวไร่เป็นฐานอาหาร ข้าวนาและพืชเศรษฐกิจเป็นทางเลือกสร้างรายได้ ส่วนผักและปศุสัตว์ช่วยลดการซื้ออาหารจากภายนอก ด้านรายได้และรายจ่าย เงินตรามีบทบาทเพิ่มขึ้นจากค่าอาหาร การเดินทาง การศึกษา การรักษาพยาบาล การก่อสร้างบ้าน และการลงทุนในการผลิต ประกอบกับการคมนาคมที่สะดวกขึ้น ทำให้ชุมชนเชื่อมโยงกับตลาดและหน่วยงานภายนอกมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การแลกเปลี่ยนอาหาร ผลผลิต วัตถุดิบ และแรงงานระหว่างครัวเรือนและเครือญาติยังคงดำรงอยู่ รายได้หลักมาจากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรและการรับจ้าง ขณะที่ผ้าทอและเครื่องจักสานยังมีข้อจำกัดด้านตลาด ส่วนรายจ่ายเพิ่มขึ้นทั้งด้านอาหาร สุขภาพ สินค้าอุปโภคบริโภค การเดินทาง ยานพาหนะ และการศึกษาบุตร นอกจากนี้ พบครัวเรือนมีภาระหนี้สิน 10 ครัวเรือน โดยการซื้อสินค้าเชื่อในร้านค้าชุมชนและการกู้ยืมเป็นกลไกสำคัญในการจัดการสภาพคล่อง ด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและ

สังคม พบความแตกต่างด้านทรัพยากรและโอกาส โดยแบ่งเป็นกลุ่ม “มีกินมีใช้” 12 ครัวเรือน “พอมีพอกิน” 34 ครัวเรือน และ “ขาดแคลน” 14 ครัวเรือน พิจารณาจากทรัพย์สิน ที่ดิน ผลผลิต ปศุสัตว์ ยานพาหนะ รายได้ การศึกษา อาชีพ และสถานภาพด้านสัญชาติไทย อย่างไรก็ตาม ยังไม่ปรากฏการแบ่งช่วงชั้นทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างชัดเจน เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่มีอาชีพและวิถีชีวิตใกล้เคียงกัน รวมทั้งยังพึ่งพาเครือญาติและทรัพยากรร่วมของชุมชน (นายเอ นามสมมุติ, 2566); (นายซี นามสมมุติ, 2566); (นายไอ นามสมมุติ, 2566) โดยสรุป เศรษฐกิจบ้านสาละวะเปลี่ยนจากการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานครัวเรือนสู่การผลิตแบบผสมผสานที่เชื่อมโยงตลาดมากขึ้น โดยยังคงปลูกข้าวเพื่อความมั่นคงทางอาหารควบคู่กับพืชเศรษฐกิจและการรับจ้างทั้งในชุมชนและนอกชุมชน

1.2 การเปลี่ยนแปลงในระบบสังคม ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างสังคมเปลี่ยนจากการพึ่งพาครอบครัว เครือญาติ ผู้อาวุโส และผู้นำจิตวิญญาณ ไปสู่การมีสถาบันทางการ หน่วยงานรัฐ กลุ่มอาชีพ และเครือข่ายภายนอกเข้ามามีบทบาทร่วมกัน ครอบครัวและเครือญาติยังคงทำหน้าที่ดูแลสมาชิก ถ่ายทอดความรู้ และประกอบพิธีกรรม แต่การศึกษาและการทำงานนอกชุมชนทำให้โครงสร้างครัวเรือนและรูปแบบการพึ่งพาอาศัยหลากหลายขึ้น ด้านการเมืองการปกครอง เกิดการผสมผสานระหว่างระบบจารีตกับระบบทางการ โดยมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบลไล่โว่ ทำงานควบคู่กับผู้อาวุโสและผู้นำตามจารีต ความชอบธรรมทางสังคมจึงเกิดจากทั้งอำนาจตามกฎหมาย ความอาวุโส เครือญาติ และการยอมรับของชุมชน ส่วนการช่วยเหลือเกื้อกูลปรับจากการลงแรงและแบ่งปันไปสู่การใช้เงิน การจ้างแรงงาน และการดำเนินงานผ่านกลุ่มหรือองค์กรชุมชน สถานภาพทางสังคมเชื่อมโยงกับการศึกษา อาชีพ รายได้ และเครือข่ายภายนอก โดยสมาชิกบางครัวเรือนประกอบอาชีพครู ข้าราชการ ทหาร เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ทำให้สถานะทางสังคมไม่ได้ขึ้นอยู่กับเครือญาติและทรัพยากรเพียงอย่างเดียว ขณะเดียวกัน การศึกษาสมัยใหม่ช่วยให้คนรุ่นใหม่เข้าถึงภาษาไทย ความรู้ เทคโนโลยี และอาชีพที่หลากหลาย ส่วนภาษากะเหรี่ยง ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมยังได้รับการถ่ายทอดผ่านครอบครัวและผู้รู้ในชุมชน จึงเกิดการใช้ทั้งภาษาไทยและภาษากะเหรี่ยงตามบริบท ด้านสาธารณสุข เกิดการผสมผสานระหว่างบริการสมัยใหม่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยบริการของรัฐมีบทบาทเพิ่มขึ้น มีการก่อตั้งโรงเรือนอนามัยชุมชนบ้านสาละวะในปี 2563 ขณะที่หมอพื้นบ้านยังคงมีบทบาทในการรักษาและดูแลสุขภาพบางด้าน (นายบี นามสมมุติ, 2566); (นายเอฟ นามสมมุติ, 2567)

ภาพที่ 3 กระปุกยาบ้านของหมอพื้นบ้านสำหรับใช้ยารักษาโรคให้สมาชิกในชุมชนบ้านสาละวะ

ภาพที่ 4 โรงเรือนอนามัยชุมชนบ้านสาละวะ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2563

ด้านศาสนา ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม ยังคงมีการผสมผสานระหว่างความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ป่า น้ำ พื้นที่ทำกิน และคำสอนของบรรพบุรุษ กับศาสนา การศึกษา และค่านิยมสมัยใหม่ บทบาทการสืบทอดวัฒนธรรมจึงกระจายจากผู้อาวุโสไปสู่ผู้นำพิธีกรรม ผู้สอนภาษากะเหรี่ยง และผู้รู้เฉพาะด้าน ขณะเดียวกัน บทบาททางเพศมี

ความยืดหยุ่นมากขึ้น ผู้หญิงมีส่วนร่วมด้านอาชีพ การผลิต และกิจกรรมชุมชนเพิ่มขึ้น ส่วนคนรุ่นใหม่ได้นำความรู้เทคโนโลยี และเครือข่ายภายนอกมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ การรวมกลุ่มขยายจากเครือญาติ ศาสนา และประเพณี ไปสู่กลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มวัฒนธรรม และกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากร ส่งผลให้โครงสร้างสังคมมีลักษณะเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงทั้งภายในและภายนอกชุมชน นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติและรัฐมีความซับซ้อนขึ้น จากเดิมที่การใช้ป่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยอาศัยกฎเกณฑ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ต่อมาเมื่อมีข้อกำหนดของรัฐเกี่ยวกับพื้นที่ป่าและที่ดินทำกิน ชุมชนจึงต้องปรับตัวภายใต้ทั้งกติกาชุมชนและกฎหมายของรัฐ ส่งผลให้ความสัมพันธ์กับภาครัฐมีทั้งการพึ่งพา ประสานความร่วมมือ และต่อรอง โดยเฉพาะประเด็นที่ดิน ป่าไม้ และวิถีการผลิต (นายบี นามสมมุติ, 2566); (นายดี นามสมมุติ, 2566) โดยสรุป ระบบสังคมบ้านสาละวะเปลี่ยนจากการพึ่งพาครอบครัว เครือญาติ และผู้นำตามจารีต สู่โครงสร้างที่เชื่อมโยงกับสถาบันทางการและเครือข่ายภายนอกมากขึ้น

2. ปัจจัยและกระบวนการที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจและสังคม

2.1 ปัจจัยและกระบวนการที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจ ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอก ได้แก่ กลไกของรัฐ ตลาด และการเชื่อมโยงกับสังคมภายนอก กับปัจจัยภายใน ได้แก่ ข้อจำกัดด้านทรัพยากร ที่ดิน แรงงาน การปรับตัวของครัวเรือน และความต้องการในการดำรงชีพ โดยมีประเด็นสำคัญดังนี้ ประการแรก การกำกับดูแลทรัพยากรธรรมชาติของรัฐส่งผลโดยตรงต่อระบบไร่หมุนเวียน โดยเฉพาะข้อจำกัดด้านการเผาและการใช้พื้นที่ ทำให้ครัวเรือนปรับรูปแบบการผลิตและเพิ่มการใช้พื้นที่ที่สามารถผลิตต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ไร่หมุนเวียนไม่ได้ยุติลงทั้งหมด แต่มีการปรับสัดส่วนและวิธีการให้สอดคล้องกับกฎระเบียบและทรัพยากรที่มีอยู่ ประการที่สอง ข้อจำกัดด้านที่ดิน และระยะเวลาพักฟื้นที่ลดลง ทำให้ครัวเรือนนำพื้นที่เดิมกลับมาใช้ซ้ำและปรับพื้นที่ไร่เป็นสวนหรือแปลงพืชเศรษฐกิจ ที่ดินจึงมีบทบาททั้งด้านความมั่นคงทางอาหารและการสร้างรายได้ แต่ก่อให้เกิดปัญหาวัชพืชและดินเสื่อมโทรม จนนำไปสู่การพึ่งพาปัจจัยการผลิตภายนอก ประการที่สาม การเข้าสู่ตลาดและค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันที่เพิ่มขึ้น ทำให้ครัวเรือนต้องการเงินสดมากขึ้น จึงหันมาปลูกกาแฟ มะม่วงหิมพานต์ หมาก และพืชเศรษฐกิจอื่น รวมทั้งเข้าร่วมโครงการส่งเสริมจากหน่วยงานภายนอก (นายดี นามสมมุติ, 2566) ประการที่สี่ การเปลี่ยนแปลงฐานการผลิต ทำให้ต้นทุนเพิ่มขึ้น จากเดิมที่พึ่งพาแรงงานครัวเรือนและเครือญาติ ไปสู่การใช้ปุ๋ย สารควบคุมวัชพืช น้ำมัน เครื่องจักร และเงินทุน โดยเฉพาะการทำนา ส่งผลให้ครัวเรือนพึ่งพาปัจจัยภายนอกมากขึ้น ประการที่ห้า การเปลี่ยนแปลงด้านแรงงานและเวลาในการผลิต สมาชิกต้องแบ่งเวลาให้กับการศึกษา การทำงาน และกิจกรรมภายนอก ขณะที่ไร่หมุนเวียนต้องอาศัยแรงงานและช่วงเวลาที่เหมาะสม ข้อจำกัดด้านการเผาจึงลดความยืดหยุ่นของระบบเดิม ทำให้บางครัวเรือนเลือกกิจกรรมการผลิตที่จัดการได้ง่ายกว่า ประการที่หก การเชื่อมโยงกับสังคมภายนอกและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ผ่านการเดินทาง การศึกษา การสื่อสาร และการทำงานนอกชุมชน ทำให้รูปแบบการบริโภคและความต้องการใช้เงินเปลี่ยนแปลง ครัวเรือนจึงต้องมีรายได้เงินสดควบคู่กับการผลิตเพื่อบริโภค แม้การซื้อขายและการกู้ยืมเพิ่มขึ้น แต่การแบ่งปันอาหาร ผลผลิต และแรงงานในเครือญาติยังคงเป็นกลไกลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ (นายเอ นามสมมุติ, 2566); (นายดี นามสมมุติ, 2566); (นายไอ นามสมมุติ, 2566) โดยสรุป การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนโยบายรัฐ ข้อจำกัดด้านทรัพยากรและที่ดิน กลไกตลาด และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ทำให้ครัวเรือนปรับจากการพึ่งพาธรรมชาติและแรงงานเครือญาติสู่การปลูกพืชเศรษฐกิจและใช้ปัจจัยภายนอก

2.2 ปัจจัยและกระบวนการที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระบบสังคม ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนกับแรงผลักจากภายนอก โดยเฉพาะการขยายตัวของการศึกษา การติดต่อกับสังคมภายนอก และบทบาทของรัฐและสถาบันทางการ ส่งผลให้การจัดการชุมชนเปลี่ยนจากการพึ่งพาผู้อาวุโสและผู้นำตามจารีตเพียงอย่างเดียว ไปสู่การประสานระบบราชการกับกฎเกณฑ์ชุมชน นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและอาชีพทำให้สถานภาพทางสังคมเชื่อมโยงกับการศึกษา รายได้

ความรู้ ความสามารถ และเครือข่ายภายนอก ขณะที่การศึกษาและการทำงานของคนรุ่นใหม่ทำให้โครงสร้างครัวเรือนและความสัมพันธ์ทางสังคมหลากหลายขึ้น โดยคนรุ่นใหม่บางส่วนได้นำความรู้ด้านการศึกษา สุขภาพ เทคโนโลยี และการพัฒนากลับมาประยุกต์ใช้ในชุมชน ส่วนด้านภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม เกิดการปรับตัวมากกว่าการแทนที่ โดยภาษาไทยมีบทบาทเพิ่มขึ้นในโรงเรียน การติดต่อราชการ และการทำงาน ขณะที่ภาษากะเหรี่ยงยังเป็นฐานความสัมพันธ์ภายในชุมชน ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติและบรรพบุรุษยังดำรงอยู่ควบคู่กับศาสนาและค่านิยมสมัยใหม่ เช่นเดียวกับการช่วยเหลือเกื้อกูลที่ปรับจากการลงแรงและแลกเปลี่ยนไปสู่การใช้เงินและการจ้างแรงงาน (นายเอ นามสมมุติ, 2566); (นายดี นามสมมุติ, 2566)

ภาพที่ 5 การลงแรงเกี่ยวข้าวของสมาชิกชุมชนบ้านสาละวะ

ขณะเดียวกัน การรวมกลุ่มขยายจากเครือญาติและประเพณีไปสู่กลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มวัฒนธรรม และกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากร ส่งผลให้โครงสร้างสังคมบ้านสาละวะมีลักษณะผสมผสานระหว่างระบบดั้งเดิมกับระบบสมัยใหม่ มากกว่าการเปลี่ยนแปลงแบบแทนที่ โดยยังคงรักษาความสัมพันธ์ เครือญาติ ภาษา วัฒนธรรม และการพึ่งพาทรัพยากรภายใน ควบคู่กับการเชื่อมโยงรัฐ ตลาด การศึกษา เทคโนโลยี และเครือข่ายภายนอก (นายเอ นามสมมุติ, 2566); (นายดี นามสมมุติ, 2566) โดยสรุป การเปลี่ยนแปลงทางสังคมบ้านสาละวะเกิดจากปัจจัยภายในและแรงผลักภายนอก โดยเฉพาะบทบาทรัฐ การศึกษาและการเชื่อมโยงกับสังคมสมัยใหม่ ส่งผลให้โครงสร้างอำนาจ การจัดการชุมชนและสถานภาพทางสังคมเปลี่ยนแปลง สะท้อนการผสมผสานระหว่างวิถีดั้งเดิมกับความทันสมัย

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบประเด็นวิเคราะห์ ลักษณะระบบเดิมกับลักษณะระบบที่ปรับตัวของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านสาละวะ

ประเด็นวิเคราะห์	ลักษณะระบบเดิม	ลักษณะระบบที่ปรับตัว
ฐานการผลิต	พึ่งพาไร่หมุนเวียน ทรัพยากรธรรมชาติ และแรงงานครัวเรือน	ผลิตแบบผสมผสานเพื่อบริโภคและจำหน่าย
การใช้ที่ดิน	ใช้พื้นที่ตามรอบการผลิตและระยะพักฟื้น	ใช้พื้นที่เดิมซ้ำและขยายการปลูกพืชเศรษฐกิจ
รายได้และรายจ่าย	พึ่งพาผลผลิตและการแลกเปลี่ยนในชุมชน	ต้องการเงินสดเพิ่มขึ้นจากค่าใช้จ่ายและการเชื่อมโยงตลาด
ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ	อาศัยแรงงานเครือญาติและการแบ่งปัน	จ้างแรงงาน ซื้อขาย และพึ่งพาปัจจัยภายนอกมากขึ้น
ครอบครัวและเครือญาติ	เป็นกลไกหลักในการดูแลและช่วยเหลือ	ยังคงมีบทบาทและเชื่อมโยงกับสถาบันทางการและเครือข่ายภายนอก
การปกครอง	อาศัยผู้อาวุโสและผู้นำตามจารีตเป็นหลัก	ผสมผสานระบบจารีตกับการปกครองทางการ
การศึกษาและอาชีพ	ความรู้และอาชีพสัมพันธ์กับวิถีชุมชนเป็นหลัก	เข้าถึงการศึกษาสมัยใหม่และอาชีพหลากหลายขึ้น
การรวมกลุ่ม	อาศัยเครือญาติ ศาสนา และประเพณี	ขยายสู่กลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี และกลุ่มเยาวชน

3. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมชุมชน

3.1 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาระบบเศรษฐกิจ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจบ้านสาละวะควรมุ่งเสริมสร้างการพึ่งตนเองภายใต้การเปลี่ยนแปลง ควบคู่กับการรักษาความมั่นคงทางอาหาร ฐานทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น เครือญาติ และคุณค่าทางวัฒนธรรม พร้อมเพิ่มความรู้ เทคโนโลยี รายได้ และศักยภาพทางการตลาด โดยไม่มุ่งแทนที่ระบบเศรษฐกิจดั้งเดิม แต่สนับสนุนการปรับตัวและเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจสมัยใหม่ แนวทางสำคัญ ได้แก่ การยอมรับภูมิปัญญาเกี่ยวกับไร่หมุนเวียนและการใช้ประโยชน์จากป่าเป็นฐานจัดการทรัพยากรร่วมระหว่างรัฐกับชุมชน การรักษาการผลิตเพื่อบริโภคควบคู่กับการเพิ่มผลผลิตจำหน่าย และส่งเสริมเกษตรผสมผสานให้เหมาะกับที่ดิน แรงงาน และทรัพยากรครัวเรือน ตลอดจนพัฒนาพื้นที่ทำกินและฟื้นฟูดินเพื่อลดต้นทุนและการพึ่งพาปัจจัยภายนอก นอกจากนี้ ควรส่งเสริมอาชีพนอกภาคเกษตรเพื่อรองรับรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น พร้อมพัฒนาทักษะการคำนวณต้นทุน การออม การจัดการกองทุน การวางแผนการผลิต การรวมกลุ่ม และการตลาด เพื่อเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชน โดยเชื่อมโยงการสร้างรายได้กับสุขภาพ การศึกษา และคุณภาพชีวิต ไม่จำกัดความสำเร็จเพียงด้านรายได้ (นายเอ นามสมมุติ, 2566); (นายอี นามสมมุติ, 2566); (นายจี นามสมมุติ, 2567) โดยสรุป การพัฒนาเศรษฐกิจบ้านสาละวะควรมุ่งสร้างความสามารถในการพึ่งตนเอง รักษาความมั่นคงทางอาหาร ภูมิปัญญา และฐานทรัพยากร ควบคู่กับการส่งเสริมเกษตรผสมผสาน และอาชีพเสริม ตลอดจนพัฒนาทักษะการจัดการต้นทุน การออม และการตลาด เพื่อลดความเสี่ยงและเพิ่มรายได้

3.2 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาระบบสังคม ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาระบบสังคมบ้านสาละวะควรยึดหลักการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยใช้ทุนทางสังคม ภูมิปัญญา และเครือญาติเป็นฐาน พร้อมเชื่อมโยงระบบสมัยใหม่อย่างเหมาะสม เพื่อรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัว บทบาทผู้อาวุโส ภาษา ความเชื่อ และวัฒนธรรม ควบคู่กับการพัฒนาการศึกษา การปกครอง สาธารณสุข และเครือข่ายภายนอก แนวทางสำคัญ ได้แก่ การส่งเสริมบทบาทผู้อาวุโส ผู้นำตามจารีต ผู้นำทางการ และคนรุ่นใหม่ในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจพัฒนาชุมชน ตลอดจนพัฒนาระบบถ่ายทอดภาษา ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมระหว่างรุ่น โดยเชื่อมโยงครอบครัว โรงเรียน และผู้รู้ในชุมชน พร้อมสนับสนุนคนรุ่นใหม่ให้สืบทอดทุนทางวัฒนธรรมและประยุกต์ใช้ความรู้และเทคโนโลยี นอกจากนี้ ควรรักษาระบบช่วยเหลือเกื้อกูลและทุนทางสังคม พร้อมสนับสนุนกลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน และกลุ่มวัฒนธรรม รวมทั้งพัฒนาระบบสุขภาพแบบบูรณาการระหว่างบริการของรัฐกับภูมิปัญญาสมุนไพรและการดูแลสุขภาพท้องถิ่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและประสานความร่วมมือกับภาครัฐผ่านการสื่อสารและกำหนดแนวทางร่วมกัน ตลอดจนสร้างเครือข่ายกับโรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ และสถาบันการศึกษา เพื่อเพิ่มโอกาสเข้าถึงความรู้และทรัพยากร โดยคำนึงถึงอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม (นายบี นามสมมุติ, 2566); (นายเอฟ นามสมมุติ, 2567); (นายจี นามสมมุติ, 2567) โดยสรุป การพัฒนาระบบสังคมบ้านสาละวะควรใช้ทุนทางสังคม เครือญาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ควบคู่กับการพัฒนาการศึกษา สุขภาพ และเครือข่ายภายนอก ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำทุกกลุ่มและคนรุ่นใหม่ ถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมระหว่างรุ่น สนับสนุนกลุ่มทางสังคมและระบบช่วยเหลือเกื้อกูล พร้อมบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก

อภิปรายผล

การเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านสาละวะมิใช่การแทนที่วิถีดั้งเดิมด้วยระบบตลาดหรือสถาบันสมัยใหม่อย่างสมบูรณ์ แต่เป็นกระบวนการปรับตัว ต่อรอง และผสมผสานภายใต้เงื่อนไขเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เปลี่ยนแปลง โดยมีนโยบายรัฐ การจัดการทรัพยากร การคมนาคม การศึกษา ความต้องการเงินสด และตลาดภายนอกเป็นแรงผลัก ขณะที่ครอบครัว เครือญาติ ความรู้ท้องถิ่น ความเชื่อ และความสามารถในการปรับตัวของครัวเรือนยังมีบทบาทกำหนดทิศทาง จึงเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างภายนอก สถาบันทางสังคม และการตัดสินใจของสมาชิกชุมชน มากกว่าการเปลี่ยนผ่านเชิงเส้นจาก

สังคมดั้งเดิมสู่สังคมสมัยใหม่ สอดคล้องกับภัทรมน สุวพันธุ์ และสุธี ประศาสน์เศรษฐ ที่ชี้ให้เห็นผลกระทบจากอำนาจรัฐในการจัดการทรัพยากรและการแทรกตัวของทุนนิยมต่อวิถีดำรงชีพของชุมชนกะเหรี่ยง (ภัทรมน สุวพันธุ์ และสุธี ประศาสน์เศรษฐ, 2563) ทั้งนี้ ครัวเรือนมิได้เป็นเพียงผู้รับผลจากนโยบาย แต่ยังจัดสรรที่ดิน แรงงาน เงินทุน และเวลาเพื่อรักษาความสามารถในการดำรงชีพ เมื่อพิจารณาผ่านกรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของ Scoones, I. ซึ่งให้ความสำคัญกับทุนธรรมชาติ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนมนุษย์ และทุนทางสังคม (Scoones, I., 1998) จะเห็นว่าการปรับตัวเป็นการใช้ทุนหลายประเภทเพื่อสร้างความมั่นคง ดังนั้น การประเมินการเปลี่ยนแปลงจึงไม่ควรพิจารณาเฉพาะรายได้เงินสด แต่ต้องคำนึงถึงความมั่นคงทางอาหาร การเข้าถึงที่ดิน ต้นทุนการผลิต แรงงาน ความสัมพันธ์ทางสังคม และความต่อเนื่องของทรัพยากร เพราะรายได้ระยะสั้นอาจไม่ก่อให้เกิดความมั่นคงระยะยาว หากแลกกับทรัพยากรเสื่อมโทรม หนี้สินเพิ่มขึ้น และความสามารถในการผลิตอาหารลดลง

ในด้านเศรษฐกิจ ชุมชนเปลี่ยนจากการพึ่งพาการผลิตเพื่อบริโภคและทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก สู่ระบบดำรงชีพแบบผสมผสานระหว่างการผลิตอาหาร พืชเศรษฐกิจ และอาชีพนอกภาคเกษตร สอดคล้องกับผลสำรวจ พ.ศ. 2564 พบว่า ครัวเรือนปลูกข้าวไร่ ควบคู่กับการทำนา ปลูกกาแฟ มะม่วงหิมพานต์ หมาก ไม้ผล เลี้ยงสัตว์ และทำงานนอกภาคเกษตร สะท้อนการรักษาฐานอาหารพร้อมเพิ่มรายได้เงินสดสำหรับการศึกษา การรักษาพยาบาล การเดินทาง ที่อยู่อาศัย และปัจจัยการผลิต สอดคล้องกับอภิญญา จงพัฒนากร และคณะ ซึ่งให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างการปลูกข้าวไร่ วิถีชีวิต เครือญาติ และการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ข้าว รวมถึงการเปลี่ยนแปลงเมื่อการผลิตเชิงพาณิชย์เชื่อมโยงชุมชนกับตลาดและปัจจัยภายนอก (อภิญญา จงพัฒนากร และคณะ, 2560)

ส่วนการเปลี่ยนแปลงระบบไร่หมุนเวียนสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และนโยบายรัฐ โดยพื้นที่เพาะปลูกบางส่วนถูกนำกลับมาใช้เร็วขึ้น มีระยะพักฟื้นประมาณ 2–3 ปี และปรับเป็นพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจและไม้ผล ซึ่งอาจเพิ่มวัชพืช ลดความอุดมสมบูรณ์ของดิน และเพิ่มต้นทุน สถานการณ์นี้ไม่ได้เกิดจากการตัดสินใจทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องกับสิทธิการเข้าถึงที่ดิน กฎระเบียบป่าไม้ สภาพนิเวศ และความสามารถในการรักษาระบบการผลิตให้เหมาะสมกับพื้นที่ สอดคล้องกับ Rigert, M. ซึ่งสะท้อนข้อจำกัดจากนโยบายป่าไม้ที่ห้ามการทำไร่หมุนเวียนบางลักษณะ (Rigert, M., 2024) ขณะที่วัชระ ศรีเมืองมูล และคณะ ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมและความรู้ท้องถิ่นในการต่อรองกับนโยบายจัดการทรัพยากร (วัชระ ศรีเมืองมูล และคณะ, 2564) เมื่อเชื่อมโยงกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของ Ostrom, E. ความยั่งยืนจึงขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมกำหนดกติกา ติดตามการใช้ทรัพยากร จัดสรรผลประโยชน์ และปรับกติกาให้เหมาะกับพื้นที่ มิใช่การกำหนดระเบียบจากภายนอกเพียงอย่างเดียว (Ostrom, E., 1990)

กรณีบ้านสาละวะจึงควรพัฒนากลไกประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานรัฐ โดยเปิดโอกาสให้ผู้รู้ท้องถิ่น ครัวเรือน และผู้นำร่วมกำหนดแนวทางใช้ที่ดินและดูแลทรัพยากรภายใต้ข้อจำกัดทางกฎหมายและนิเวศ การส่งเสริมพืชเศรษฐกิจควรคำนึงถึงการฟื้นฟูดิน ระยะพักฟื้น และความมั่นคงทางอาหาร เพื่อไม่ให้รายได้ระยะสั้นลดทอนความสามารถในการดำรงชีพระยะยาว ขณะเดียวกัน ตลาดและเงินตราทำให้ครัวเรือนต้องมีเงินสดรองรับรายจ่ายที่การผลิตเพื่อบริโภคหรือการช่วยเหลือภายในชุมชนไม่สามารถครอบคลุมได้ทั้งหมด อย่างไรก็ตาม การแลกเปลี่ยนอาหาร วัตถุดิบ และสิ่งของระหว่างครัวเรือนและเครือญาติยังคงดำรงอยู่ สอดคล้องกับอภิญญา จงพัฒนากร และคณะ ซึ่งสะท้อนความสำคัญของเครือข่ายและการแลกเปลี่ยนภายในชุมชน (อภิญญา จงพัฒนากร และคณะ, 2560) แม้รายได้จากพืชเศรษฐกิจจะขึ้นอยู่กับราคา ผู้รับซื้อ ระยะเวลาให้ผลผลิต และต้นทุนที่ควบคุมได้จำกัด จึงมีความเสี่ยงจากตลาด การพัฒนาจึงไม่ควรปฏิเสธตลาดหรือผลักดันทุกครัวเรือนเข้าสู่การผลิตเชิงพาณิชย์รูปแบบเดียวกัน แต่ควรเพิ่มความสามารถในการเลือกและต่อรอง รักษาฐานอาหารควบคู่กับการสร้างรายได้ วางแผนการผลิต คำนวณต้นทุน ลดการพึ่งพาปัจจัยราคาแพง รวมกลุ่มตามความสมัครใจ เพิ่มช่องทางจำหน่าย และส่งเสริมอาชีพนอกภาคเกษตรตามความพร้อม เพื่อลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาพืชเศรษฐกิจชนิดเดียว

ในด้านสังคม ครอบครัว เครือญาติ ผู้อาวุโส ภาษา ความเชื่อ และการช่วยเหลือเกื้อกูลยังเป็นฐานสำคัญ ขณะที่การศึกษา ระบบราชการ สาธารณสุข การคมนาคม และเครือข่ายภายนอกมีบทบาทเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นการปรับบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างสถาบัน มากกว่าการสูญสลายของระบบจารีต สอดคล้องกับดำรงพล อินทร์จันทร์ ซึ่งสะท้อนการปรับตัวของชุมชนกะเหรี่ยงภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง (ดำรงพล อินทร์จันทร์, 2562) ครอบครัวและเครือญาติยังดูแลสมาชิก ถ่ายทอดความรู้ และประกอบพิธีกรรม แต่การศึกษาและการทำงานภายนอกทำให้โครงสร้างครัวเรือนและความสัมพันธ์หลากหลายขึ้น โดยครัวเรือนที่สมาชิกยังอยู่ในชุมชนมีโอกาสลงแรงและถ่ายทอดความรู้แตกต่างจากครัวเรือนที่สมาชิกย้ายออกไป ดังนั้น เครือญาติยังเป็นแหล่งช่วยเหลือสำคัญ แต่รูปแบบปฏิสัมพันธ์ปรับตามวิถีชีวิต การพัฒนาจึงควรเชื่อมโยงสมาชิกที่ออกไปศึกษาและทำงานภายนอกให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่วนด้านผู้นำและการปกครอง พบการอยู่ร่วมกันระหว่างผู้นำตามจารีตกับผู้นำทางการ สะท้อนโครงสร้างอำนาจและความรับผิดชอบที่หลากหลาย สอดคล้องกับนัฐวุฒิ สิงห์กุล และวราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ ซึ่งกล่าวถึงบทบาทผู้นำตามจารีตในการกำกับความสัมพันธ์ของสมาชิกและเชื่อมโยงชุมชนกับความเชื่อและธรรมชาติ (นัฐวุฒิ สิงห์กุล และวราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์, 2564) ในประเด็นการช่วยเหลือเกื้อกูลและการรวมกลุ่มปรับจากการลงแรงร่วมกันและแลกเปลี่ยนในเครือญาติ ไปสู่กลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มวัฒนธรรม และกลุ่มอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอก สอดคล้องกับจิรวัฒน์ รักชาติ ซึ่งให้ความสำคัญกับเครือข่ายเยาวชนในฐานะทุนทางสังคมที่เชื่อมโยงชุมชนกับสังคมภายนอก (จิรวัฒน์ รักชาติ, 2565) ตามแนวคิดทุนทางสังคมของ Putnam, R. D. ความไว้วางใจ บรรทัดฐานการช่วยเหลือ และเครือข่ายความสัมพันธ์เป็นพื้นฐานของความร่วมมือและการเข้าถึงทรัพยากร (Putnam, R. D., 1993) อย่างไรก็ตาม การมีกลุ่มหรือเครือข่ายจำนวนมากไม่ได้รับประกันการกระจายประโยชน์อย่างทั่วถึง หากการตัดสินใจและการเข้าถึงทรัพยากรยังจำกัดอยู่ในกลุ่มผู้นำหรือสมาชิกบางส่วน การพัฒนาจึงควรเน้นคุณภาพการมีส่วนร่วม ให้สมาชิกกำหนดแผนงาน บริหารทรัพยากร ติดตาม และประเมินผล พร้อมสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม ความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมต้องอาศัยผู้ถ่ายทอด เวลา พื้นที่ปฏิบัติ และโอกาสเรียนรู้ร่วมกัน หากคนรุ่นใหม่มีเวลาร่วมกิจกรรมน้อยลง วัฒนธรรมบางส่วนอาจเปลี่ยนจากวิถีประจำวันเป็นกิจกรรมเฉพาะโอกาส การส่งเสริมวัฒนธรรมจึงควรเชื่อมความรู้ของผู้สูงวัยกับการศึกษา การจัดการทรัพยากร และการพัฒนาชุมชน ไม่จำกัดเพียงการแสดงหรือสินค้า แต่เปิดโอกาสให้สมาชิกกำหนดความหมายและปรับวิถีปฏิบัติของตนเอง ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ป่า น้ำ ที่ดิน และคำสอนบรรพบุรุษยังมีบทบาทต่ออัตลักษณ์และการกำกับพฤติกรรม สอดคล้องกับนัฐวุฒิ สิงห์กุล และวราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ รวมถึงธรรมนูญชุมชนตำบลไล่โว่ ซึ่งสะท้อนบทบาทของคำสอนและข้อห้ามจากบรรพบุรุษ (สภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดกาญจนบุรี, 2561) วัฒนธรรมจึงเป็นทั้งมรดกจากอดีตและองค์ประกอบกำหนดการปรับตัวต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับทรัพยากร (นัฐวุฒิ สิงห์กุล และ วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์, 2564) การถ่ายทอดวัฒนธรรมจึงควรดำเนินควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ประยุกต์ความรู้เดิมกับเงื่อนไขใหม่ ส่วนในประเด็นผู้หญิงและคนรุ่นใหม่มีบทบาทเพิ่มขึ้นในกิจกรรมเศรษฐกิจ การรวมกลุ่ม และการเชื่อมโยงกับสังคมภายนอก โดยเฉพาะการใช้ความรู้และเทคโนโลยีพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน สอดคล้องกับนพรัตน์ ไชยชนะ ซึ่งเสนอการใช้ทุนทางวัฒนธรรมพัฒนาผลิตภัณฑ์และขยายช่องทางตลาด (นพรัตน์ ไชยชนะ, 2567) อย่างไรก็ตาม การเพิ่มบทบาทควรมาพร้อมการเข้าถึงทรัพยากร อำนาจตัดสินใจ และโอกาสพัฒนาทักษะ ไม่ใช่เพิ่มภาระงานโดยที่อำนาจควบคุมผลประโยชน์ยังอยู่กับกลุ่มเดิม ขณะเดียวกัน การศึกษาและเครือข่ายภายนอกช่วยให้คนรุ่นใหม่เข้าถึงความรู้ เทคโนโลยี และอาชีพ ตลอดจนนำความรู้ดั้งเดิมมาประยุกต์กับแนวทางพัฒนาใหม่ สอดคล้องกับจิรวัฒน์ รักชาติ ซึ่งกล่าวถึงบทบาทเครือข่ายเยาวชนกะเหรี่ยงในการเชื่อมโยงชุมชนกับสังคมภายนอก (จิรวัฒน์ รักชาติ, 2565)

เมื่อบูรณาการข้อค้นพบ พบว่าปัจจัยภายในและภายนอกมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด นโยบายรัฐและข้อจำกัดด้านทรัพยากรมีอิทธิพลต่อการใช้ที่ดินและรูปแบบการผลิต ขณะที่ความต้องการเงินสดและตลาดกระตุ้นการปลูกพืชเศรษฐกิจและการแสวงหาอาชีพใหม่ ส่วนการศึกษา การคมนาคม และการติดต่อภายนอกเพิ่มโอกาสเข้าถึงความรู้และทรัพยากร แต่ก็ทำให้แรงงานวัยหนุ่มสาวบางส่วนออกไปทำงานนอกชุมชน ปัจจัยเหล่านี้จึงส่งผลทั้งต่อเศรษฐกิจและโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม สอดคล้องกับนพรัตน์ ไชยชนะ ซึ่งพบว่าการนำทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนกะเหรี่ยงบ้านหนองบางมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกับแนวทางเศรษฐกิจ BCG ช่วยเพิ่มมูลค่าและโอกาสทางตลาด (นพรัตน์ ไชยชนะ, 2567) รวมถึงวัชระ ศรีเมืองมูล และคณะ และวรวิทย์ นพแก้ว และคณะ ซึ่งให้ความสำคัญกับข้อจำกัดด้านที่ดิน นโยบายจัดการป่า และความร่วมมือระหว่างรัฐกับชุมชน (วัชระ ศรีเมืองมูล และคณะ, 2564); (วรวิทย์ นพแก้ว และคณะ, 2563) ขณะเดียวกัน จิรวัฒน์ รักชาติสะท้อนการเปลี่ยนผ่านของเกษตรกรพื้นที่สูงภายใต้แรงกดดันจากพืชพาณิชย์และเงื่อนไขเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป (จิรวัฒน์ รักชาติ, 2565) กรณีบ้านสาละวะจึงแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจมิได้หมายถึงการเพิ่มรายได้เท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการรักษาฐานทรัพยากร ความมั่นคงทางอาหาร และความสัมพันธ์ทางสังคมที่ช่วยให้ครัวเรือนรับมือความเสี่ยง

สำหรับแนวทางส่งเสริมเศรษฐกิจบ้านสาละวะควรมุ่งสร้างความสามารถในการพึ่งตนเอง โดยเชื่อมโยงความมั่นคงทางอาหาร การจัดการทรัพยากร และโอกาสทางเศรษฐกิจ ประการแรก สนับสนุนการผลิตข้าว พืชอาหาร และเกษตรผสมผสานตามศักยภาพครัวเรือน เพื่อลดความเสี่ยงจากตลาด โดยไม่ผลักดันทุกครัวเรือนเข้าสู่การผลิตเชิงพาณิชย์รูปแบบเดียวกัน สอดคล้องกับพระซาแหม่ ชยเมธี ซึ่งให้ความสำคัญกับความหลากหลายของการผลิตและระบบไร่หมุนเวียน (พระซาแหม่ ชยเมธี, 2565) ประการที่สอง พัฒนากลไกจัดการทรัพยากรโดยผสานความรู้ท้องถิ่นกับหลักวิชาการ ให้ครัวเรือน ผู้รู้ ผู้นำ และหน่วยงานรัฐร่วมกำหนดแนวทางดูแลที่ดิน ดิน น้ำ และป่า ภายใต้กฎหมายและการฟื้นฟูทรัพยากร ประการที่สาม เพิ่มความสามารถในการจัดการเศรษฐกิจครัวเรือนผ่านการวางแผนผลิต คำนวณต้นทุน ออมเงิน รวมกลุ่ม และเข้าถึงตลาด พร้อมส่งเสริมอาชีพนอกภาคเกษตรและผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรมตามความพร้อม สอดคล้องกับนพรัตน์ ไชยชนะ โดยควรเน้นผลประโยชน์สุทธิและความมั่นคงระยะยาวมากกว่ายอดขายเพียงอย่างเดียว (นพรัตน์ ไชยชนะ, 2567) ทั้งนี้ การใช้ทุนทางวัฒนธรรมไม่ควรจำกัดอยู่ที่การแปรรูปภูมิปัญญาเป็นสินค้า เพราะวัฒนธรรมยังมีคุณค่าต่อความมั่นคงทางอาหาร การถ่ายทอดความรู้ และความสัมพันธ์ทางสังคม การเน้นตลาดมากเกินไปอาจลดความสำคัญของวิถีปฏิบัติที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีพแต่ไม่สร้างรายได้โดยตรง ชุมชนจึงควรมีอำนาจกำหนดว่าความรู้และทรัพยากรใดเหมาะแก่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ และสิ่งใดควรดูแลในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมและฐานการดำรงชีพ

ส่วนประเด็นการพัฒนาระบบสังคม ควรเชื่อมโยงทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเดิมกับสถาบันสมัยใหม่แทนการแทนที่โครงสร้างเดิมด้วยกลไกภายนอก โดยสร้างระบบถ่ายทอดความรู้ข้ามรุ่นระหว่างครอบครัว ผู้สูงอายุ ผู้รู้ท้องถิ่น โรงเรียน และเยาวชน เพื่อสืบสานภาษา ภูมิปัญญา พิธีกรรม และความรู้ด้านการจัดการทรัพยากร ควบคู่กับการสนับสนุนกลุ่มสตรี เยาวชน กลุ่มอาชีพ และกลุ่มวัฒนธรรมให้ร่วมกำหนดแผนงาน งบประมาณ และประเมินผล ตลอดจนประสานผู้นำตามจารีตกับระบบทางการ เพื่อให้ความรู้และกติกาท้องถิ่นได้รับการพิจารณาพร้อมเปิดพื้นที่ให้คนรุ่นใหม่ประยุกต์ความรู้ด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร อาชีพ และการจัดการทรัพยากรร่วมกับภูมิปัญญาเดิม การดำเนินงานควรยึดหลักการมีส่วนร่วมและกระจายโอกาส เพื่อไม่ให้ประโยชน์กระจุกตัวในกลุ่มที่มีทรัพยากรหรืออำนาจต่อรองสูงกว่า ทั้งนี้ แนวคิดทุนทางสังคมของ Putnam, R.D. ชี้ว่าความไว้วางใจและความร่วมมือภายในชุมชนเป็นพื้นฐานของกิจกรรมร่วมกัน ขณะที่เครือข่ายภายนอกช่วยเพิ่มโอกาสเข้าถึงทรัพยากร ความรู้ และตลาด (Putnam, R. D., 1993)

องค์ความรู้ใหม่

โมเดลนี้เป็นกรอบแนวคิดที่สังเคราะห์จากข้อค้นพบกรณีศึกษาชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านสาละวะ โดยชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายใน ได้แก่ ข้อจำกัดด้านที่ดิน ทรัพยากร และแรงงาน ความต้องการอาหารและรายได้ เครือญาติ การช่วยเหลือเกื้อกูล ภูมิปัญญา ภาษา ความเชื่อ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม กับปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายและกฎหมายรัฐ ตลาดและเศรษฐกิจเงินสด ค่าใช้จ่ายการศึกษา เทคโนโลยี การคมนาคม และความเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอก ส่งผลให้ชุมชนปรับตัวด้วยการผสมผสานวิถีเดิมกับวิถีใหม่ โดยครัวเรือนยังผลิตอาหารควบคู่กับการสร้างรายได้ เครือญาติและผู้อาวุโสยังทำงานร่วมกับกลไกทางการ ชุมชนนำความรู้และเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมรักษาภาษา ความเชื่อ และประเพณี ผลที่เกิดขึ้นคือระบบเศรษฐกิจมีความหลากหลายและเชื่อมโยงตลาดภายนอก แต่ยังมีข้อจำกัดด้านต้นทุนและความเสี่ยง ขณะที่เครือข่ายทางสังคมมีความหลากหลายเพิ่มขึ้น ดังนั้น การพัฒนาชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงควรให้ความสำคัญกับความมั่นคงทางอาหาร การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน เพิ่มทักษะอาชีพ การสืบทอดวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่ม โดยใช้การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนา ดังแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 1 โมเดลเส้นทางการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านสาละวะ ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบประเด็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนกะเหรี่ยงบ้านสาละวะเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและภายนอก โดยเดิมชุมชนพึ่งพาไร่หมุนเวียน ทรัพยากรธรรมชาติ และแรงงานครัวเรือน มีเครือญาติ การแลกเปลี่ยน และการช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นกลไกสำคัญ ต่อมา ข้อจำกัดด้านที่ดิน แรงงาน

และเวลา ประกอบกับนโยบายรัฐ การศึกษา คมนาคม และการติดต่อภายนอก ทำให้ครัวเรือนปรับสู่เศรษฐกิจผสมผสาน ทั้งทำนา ปลูกพืชเศรษฐกิจ รับจ้าง และผลิตเพื่อจำหน่าย พร้อมเชื่อมโยงกับผู้นำทางการ กลุ่มอาชีพ คนรุ่นใหม่ และหน่วยงานภายนอก ปัจจุบันวิถีดั้งเดิมผสมผสานกับระบบสมัยใหม่ การผลิตเชื่อมโยงตลาดมากขึ้น แต่การปลูกข้าวเพื่อความมั่นคงทางอาหาร การแบ่งปัน และเครือญาติยังคงสำคัญ ขณะที่ข้อจำกัดด้านที่ดิน ต้นทุน หนี้สิน และความเหลื่อมล้ำยังเป็นความท้าทาย แม้ภาษา วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และการเกื้อกูลยังดำรงอยู่ โดยสตรีและคนรุ่นใหม่มีบทบาทเพิ่มขึ้น การพัฒนาชุมชนจึงควรส่งเสริมการพึ่งตนเอง การอนุรักษ์ทรัพยากรและวัฒนธรรม การมีส่วนร่วม และความร่วมมือภายนอก เพื่อสร้างความเข้มแข็งที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมชุมชน โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ หน่วยงานดูแลเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรร่วมกำหนดแนวทางจัดการทรัพยากรและไร่หมุนเวียนให้สอดคล้องกับกฎหมาย ส่วนสำนักงานเกษตรอำเภอควรส่งเสริมเกษตรผสมผสาน อาชีพตามศักยภาพ พร้อมสนับสนุนโรงเรียนและผู้นำชุมชนในการสืบทอดอัตลักษณ์วัฒนธรรม รวมถึงพัฒนาเครือข่ายกลุ่มอาชีพ สตรี เยาวชน และกลุ่มอนุรักษ์ 2) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรบูรณาการความร่วมมือ จัดทำฐานข้อมูลและแผนพัฒนารายครัวเรือน เปิดเวทีประชาคมร่วมกำหนดโครงการและงบประมาณ พร้อมจัดตั้งคณะทำงานด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ โดยกำหนดผู้รับผิดชอบ ตัวชี้วัด และระบบติดตามประเมินผล 3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาระยะยาวด้านรายได้ หนี้สิน ความมั่นคงทางอาหาร การใช้ที่ดิน และการเคลื่อนย้ายแรงงาน รวมถึงบทบาทสตรี เยาวชน และเครือข่ายภายนอก โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อประเมินแนวทางพัฒนาที่เหมาะสม

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรีที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัยจากเงินรายได้ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 รวมทั้งขอขอบคุณสมาชิกชุมชนบ้านสาละวะและผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี. (2564). รายงานผลการสำรวจครัวเรือนสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนชุมชนบ้านสาละวะ หมู่ที่ 4 บ้านไล่โว่ ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

จิรวัฒน์ รักชาติ. (2565). ความเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการบนพื้นที่สูงของชาวกะเหรี่ยงในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 11(1), 36-54.

ดำรงพล อินทร์จันทร์. (2562). พลวัตชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงภาคตะวันตกของไทย ระยะที่ 1 พื้นที่ศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี และเพชรบุรี ชุดโครงการศึกษาวิจัยพลวัตของชุมชนชาติพันธุ์เพื่อการสร้างแผนที่วัฒนธรรมมีชีวิต ปีที่ 1 (พ.ศ. 2562). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธีรศิลป์ กันธา และคณะ. (2565). วิถีการผลิตแบบไร่หมุนเวียนของชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่ตำบลแม่วะหลวง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก. วารสารพิกุล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 20(2), 89-102.

นพรัตน์ ไชยชนะ. (2567). การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยยุทธศาสตร์ BCG (Bio-Circular-Green Economy) กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านหนองบาง ตำบลลิ่นถิ่น อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารชุมชนวิจัยและพัฒนาสังคม, 18(4), 659-677.

นัฐวุฒิ สิงห์กุล และ วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์. (2564). พิธีกรรมไหว้เจดีย์และผูกข้อมือของกะเหรี่ยงโผล่ว: การดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และการต่อรองท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม: กรณีศึกษาพิธีกรรมของชุมชนกะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี อุทัยธานีและนครสวรรค์. วารสารมานุษยวิทยา, 4(1), 43-80.

นายจี นามสมมุติ. (12 เม.ย. 2567). ประวัติความเป็นของชุมชนบ้านสาละวะ หมู่ที่ 4 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. (วีระวัฒน์ อุดมทรัพย์, ผู้สัมภาษณ์)

นายซี นามสมมุติ. (28 ส.ค. 2566). สถานภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบ้านสาละวะ หมู่ที่ 4 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. (มะรอแซะ เล๊าะและ, ผู้สัมภาษณ์)

นายดี นามสมมุติ. (14 ก.ย. 2566). ปัจจัยและกระบวนการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านสาละวะ หมู่ที่ 4 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. (มะรอแซะ เล๊าะและ, ผู้สัมภาษณ์)

นายบี นามสมมุติ. (12 พ.ค. 2566). การเปลี่ยนแปลงในระบบสังคมของชุมชนบ้านสาละวะ หมู่ที่ 4 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. (มะรอแซะ เล๊าะและ, ผู้สัมภาษณ์)

นายอี นามสมมุติ. (23 มิ.ย. 2566). แนวทางการส่งเสริมและการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนบ้านสาละวะ หมู่ที่ 4 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. (มะรอแซะ เล๊าะและ, ผู้สัมภาษณ์)

นายเอ นามสมมุติ. (20 มิ.ย. 2566). การเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจของชุมชนบ้านสาละวะ หมู่ที่ 4 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. (มะรอแซะ เล๊าะและ, ผู้สัมภาษณ์)

นายเอฟ นามสมมุติ. (10 มี.ค. 2567). แนวทางการส่งเสริมและการพัฒนาระบบสังคมของชุมชนบ้านสาละวะ หมู่ที่ 4 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. (วีระวัฒน์ อุดมทรัพย์, ผู้สัมภาษณ์)

นายไอ นามสมมุติ. (22 ก.ค. 2566). ครัวเรือนขาดแคลนของชุมชนบ้านสาละวะ หมู่ที่ 4 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. (วีระวัฒน์ อุดมทรัพย์, ผู้สัมภาษณ์)

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2539). ภูมิปัญญานิเวศวิทยาชนพื้นเมือง : ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร. กรุงเทพมหานคร: โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ.

พระซาแหม่ ชยเมธี. (2565). การอนุรักษ์พันธุ์พืชเพื่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชนกะเหรี่ยงโปว์ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรด้านตะวันตก จังหวัดกาญจนบุรี. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม , 7(2), 12-21.

เพ็ญพรรณ อินทปันตี. (2554). สิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ: ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุ้มผาง. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภัทรมน สุวพันธุ์ และสุธี ประศาสน์เศรษฐ. (2563). เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยกระบวนการตกขอบ และปฏิกิริยาต่ออำนาจรัฐและทุนของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง: กรณีศึกษากะเหรี่ยงแก่งกระจาน. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา, 8(2), 48-78.

รายงานครบรอบ 2 ปี โครงการพัฒนาชุมชนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติ จังหวัดกาญจนบุรี. (2565). สาละวะ ไล่โว่. กรุงเทพมหานคร: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.

วรวิทย์ นพแก้ว และคณะ. (2563). แนวทางการจัดการเขตพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย และการฟื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านภูเหม็น ตำบลทองหลาง อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี. อุทัยธานี: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

วัชระ ศรีเมืองมูล และคณะ. (2564). การใช้วัฒนธรรมในการต่อรองกับนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ กรณีศึกษา: ชุมชนแม่ลานคำ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 3(1), 87-111.

สภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดกาญจนบุรี. (2561). ธรรมนูญชุมชนตำบลไล่โว่ พ.ศ. 2561 (ด้านข้อตกลงในการดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมชุมชนตำบลไล่โว่). กาญจนบุรี: องค์กรการบริหารส่วนตำบลไล่โว่.

อภิญญา จงพัฒนากร และคณะ. (2560). รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ข้าวไร่ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง. Veridian E-Journal, Silpakorn University, 10(3), 2114-2129.

Ostrom, E. (1990). Governing the commons: The evolution of institutions for collective action. Cambridge: Cambridge University Press.

Putnam, R. D. (1993). What makes democracy work? National Civic Review, 82(2), 101-107.

Rigert, M. (2024). (Agri)cultural activism: The role of Pgaz K'nyau Karen youth in sustaining rotational farming in Thailand. In Master's thesis. Department of Anthropology. Northern Illinois University.

Scoones, I. (1998). Sustainable rural livelihoods: A framework for analysis (IDS Working Paper No. 72). The city of Brighton: Institute of Development Studies.

บทความวิจัย

การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงพยากรณ์และการจำแนกกลุ่มผู้ใช้เพื่อการนำระบบบริหารจัดการตัวชี้วัดไปใช้ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต*

PREDICTIVE FACTOR ANALYSIS AND USER SEGMENTATION FOR DEVELOPING IMPLEMENTATION APPROACHES FOR A KPI MANAGEMENT SYSTEM IN PRINCE OF SONGKLA UNIVERSITY, PHUKET CAMPUS

นัยนา ทองเสน, ทศพล สนิทเปรม*

Naiyana Thongsan, Thotsaphol Sanitprem*

งานนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต ประเทศไทย

Policy Strategy and Planning Division, Prince of Songkla University, Phuket Campus, Phuket, Thailand

*Corresponding author E-mail: thotsaphol.s@phuket.psu.ac.th

*Tel: 089-648-4596

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ระดับปัญหาและความเสี่ยงในการบริหารจัดการข้อมูลตัวชี้วัดของบุคลากรภายในองค์กร 2) ปัจจัยเชิงพยากรณ์ที่มีความสำคัญต่อสภาพปัจจุบันและระดับความเสี่ยงในการบริหารจัดการตัวชี้วัดด้วยเทคนิค Random Forest 3) จำแนกกลุ่มผู้ใช้งานตามการรับรู้สภาพปัจจุบันและระดับความเสี่ยงด้วยเทคนิค K-Means Clustering และเสนอแนวทางการนำระบบบริหารจัดการตัวชี้วัดไปใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ใช้งานแต่ละกลุ่ม กลุ่มตัวอย่างคือบุคลากรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต 167 คน สุ่มแบบชั้นภูมิตามหน่วยงาน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามออนไลน์ 5 ระดับ มีค่า IOC เท่ากับ 0.67 และค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.89 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา Random Forest Regression เพื่อสกัดและจัดลำดับความสำคัญของปัจจัย (MAE เท่ากับ 0.75, RMSE เท่ากับ 0.91) K-Means Clustering (k = 3) Silhouette Score เท่ากับ 0.39 และ Davies-Bouldin Index เท่ากับ 0.87 ยืนยันความเหมาะสมการจำแนกผู้ใช้งานออกเป็น 3 กลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ความสอดคล้องตัวชี้วัดกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ปัญหาและความเสี่ยงภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยความเสี่ยงด้านมาตรฐานและการจัดการข้อมูลมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ผลการพยากรณ์พบว่า หน่วยงานเป็นปัจจัยสำคัญสูงสุดต่อสภาพปัจจุบัน ส่วนปัจจัยสำคัญต่อระดับความเสี่ยง ได้แก่ ความเข้าใจตัวชี้วัด การเข้าถึงและใช้งาน และการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ ตามลำดับ การจำแนกผู้ใช้งานออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มต้องการการสนับสนุนสูง (ร้อยละ 37.13) 2) กลุ่มพร้อมใช้งานสูง (ร้อยละ 29.34) 3) กลุ่มพร้อมใช้งานแต่ต้องควบคุมความเสี่ยง (ร้อยละ 33.53) ผลการวิจัยสรุปได้ว่าองค์กรควรปรับนโยบายจากการใช้มาตรฐานเดียวเป็นการเปิดใช้งานทีละเฟสพร้อมสนับสนุนเฉพาะกลุ่มตามความพร้อมของแต่ละหน่วยงาน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการข้อมูลตัวชี้วัด, ความเสี่ยงในการจัดการข้อมูล, แรนดอมฟอเรสต์, การจัดกลุ่มเคมีนส์, ระบบบริหารจัดการตัวชี้วัด

* Received 25 September 2026; Revised 29 October 2026; Accepted 31 October 2026

Abstract

This study aimed to 1) examine the current state, problem levels, and risks associated with internal employee Key Performance Indicator (KPI) data management; 2) identify critical predictive factors influencing the current state and risk levels using Random Forest Regression; and 3) segment system users based on their perceived current state and risk levels using K-Means Clustering to propose tailored implementation guidelines for each user group. The sample consisted of 167 personnel from Prince of Songkla University, Phuket Campus, selected via stratified random sampling based on department affiliation. Data were collected using an online 5-point Likert scale questionnaire. The research instrument demonstrated an Item-Objective Congruence (IOC) index of 0.67 and a Cronbach's Alpha reliability coefficient of 0.89. Data were analyzed using descriptive statistics, Random Forest Regression to extract Feature Importance Scores (MAE = 0.75, RMSE = 0.91), and K-Means Clustering (k = 3), which yielded a Silhouette Score of 0.39 and a Davies-Bouldin Index of 0.87, confirming the validity of the three-cluster classification. The findings revealed that the overall current state of KPI data management was at a high level, with the alignment of KPIs with organizational vision, mission, and strategic goals scoring the highest mean. Overall problems and risks were at a moderate level, with data standards and management risks posting the highest mean score. Predictive analysis indicated that department affiliation was the most significant factor predicting the current state. Meanwhile, the key predictors for risk levels were KPI understanding, system access and usability, and systematic data storage, respectively. User segmentation identified three distinct groups: 1) High-Support-Required Group (37.13%), 2) High-Readiness Group (29.34%), and 3) High-Readiness with Risk-Control-Required Group (33.53%). In conclusion, organizations should transition from a standardized, single-policy approach to a phased rollout model, accompanied by targeted group-specific support aligned with the readiness and context of each unit.

Keywords: Indicator Data Management, Data Management Risk, Random Forest, K-Means Clustering, Indicator Management System.

บทนำ

ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษากำลังเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลโดยนำข้อมูลมาใช้สนับสนุนการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ การติดตามผลการดำเนินงาน การประกันคุณภาพการศึกษา และการตัดสินใจเชิงนโยบาย การบริหารจัดการข้อมูลตัวชี้วัดจึงมีบทบาทสำคัญต่อการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน รวมทั้งการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในหลายมิติขององค์กร การใช้ข้อมูลเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการตัดสินใจ (Komljenovic, J. et al., 2025) ในปัจจุบันองค์กรยังประสบปัญหาด้านคุณภาพข้อมูล การจัดเก็บข้อมูลที่กระจัดกระจาย การประสานข้อมูลระหว่างหน่วยงานภายในองค์กร การเข้าถึงข้อมูลที่ล่าช้า และการขาดมาตรฐานในการบริหารจัดการข้อมูล ซึ่งอาจส่งผลต่อความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยเฉพาะข้อมูลตัวชี้วัด การกำกับดูแลข้อมูลจึงมีความสำคัญต่อการกำหนดมาตรฐาน กระบวนการ และความรับผิดชอบด้านข้อมูล โดยสถาบันอุดมศึกษาควรมีการกำกับดูแลข้อมูลตัวชี้วัดที่สามารถกำหนดมาตรฐาน กระบวนการ บทบาท และความรับผิดชอบด้านข้อมูลอย่างชัดเจน เพื่อให้ข้อมูลมีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Acuña Contreras, I.

et al., 2024) ขณะเดียวกัน การกำกับดูแลและการบริหารจัดการข้อมูลในสถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องอาศัยบุคลากรที่มีทักษะ สมรรถนะ และบทบาทด้านการจัดการข้อมูลที่เหมาะสม (Fitsilis, P. et al., 2026) ดังนั้น การนำระบบบริหารจัดการตัวชี้วัดไปใช้ควรพิจารณาถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหา ระดับความเสี่ยง และลักษณะของผู้ใช้งานร่วมกัน

เทคนิคการเรียนรู้ของเครื่อง (Machine Learning) สามารถนำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลที่มีหลายตัวแปรและมีความซับซ้อนได้ โดยเทคนิค Random Forest คือ อัลกอริทึมในกลุ่ม Supervised Machine Learning ที่ใช้แนวคิด Ensemble Learning โดยการสร้าง “ต้นไม้ตัดสินใจ” (Decision Tree) จำนวนหลาย ๆ ต้นขึ้นมาทำงานร่วมกันเพื่อหาคำตอบที่มีความแม่นยำเสถียร และลดโอกาสเกิดปัญหาการที่โมเดลจำข้อมูลฝึกฝนมากเกินไปจนทำนายข้อมูลใหม่ได้ไม่ดี (Overfitting) โดยคำตอบสุดท้ายจะมาจากการโหวตเสียงข้างมากสำหรับการจำแนกประเภท (Classification) หรือการหาค่าเฉลี่ยสำหรับการพยากรณ์เชิงตัวเลข (Regression) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Gerstorfer, Y. et al. ที่เสนอแนวทางการพิจารณาความสำคัญของตัวแปรและการตรวจหาแนวโน้มของข้อมูลด้วยเทคนิค Random Forest Regression ซึ่งช่วยสนับสนุนการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลลัพธ์ที่สนใจ (Gerstorfer, Y. et al., 2023) ขณะที่เทคนิค K-Means Clustering คือ อัลกอริทึมในกลุ่ม Unsupervised Machine Learning ที่ใช้สำหรับ “การจัดกลุ่มข้อมูล” (Clustering) ที่ไม่มีฉลากคำตอบ (Unlabeled Data) โดยระบบจะทำการแบ่งกลุ่มข้อมูลออกเป็น K กลุ่มตามที่ผู้ใช้กำหนด โดยยึดหลักการพิจารณาจาก “ระยะห่าง” (Distance) เป็นหลัก จุดข้อมูลที่อยู่ใกล้กันและมีความคล้ายคลึงกันจะถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hasan, M. M. et al. ที่ใช้เทคนิค K-Means Clustering เพื่อจำแนกผู้เรียนออกเป็นกลุ่มตามลักษณะและพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกัน เพื่อนำไปใช้กำหนดแนวทางสนับสนุนที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม (Hasan, M. M. et al., 2025) ซึ่งการประยุกต์ใช้ทั้งสองเทคนิคจึงช่วยให้องค์กรสามารถวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญ และทำความเข้าใจความแตกต่างของผู้ใช้งานเพื่อประกอบการบริหารจัดการ และการนำระบบไปใช้ได้อย่างเหมาะสม

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต เป็นกรณีศึกษาของการวิจัยครั้งนี้ การศึกษาสภาพปัจจุบันและระดับความเสี่ยงในการบริหารจัดการข้อมูลตัวชี้วัด รวมถึงการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงพยากรณ์และการจำแนกกลุ่มผู้ใช้งาน จึงมีความสำคัญต่อการจัดทำแนวทางการบริหารจัดการและการนำระบบบริหารจัดการตัวชี้วัดไปใช้ให้สอดคล้องกับบริบทขององค์กรและลักษณะของผู้ใช้งานแต่ละกลุ่ม การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน พร้อมทั้งวิเคราะห์ระดับปัญหาและความเสี่ยง วิเคราะห์ปัจจัยเชิงพยากรณ์ที่มีความสำคัญต่อสภาพปัจจุบันและระดับความเสี่ยงในการบริหารจัดการตัวชี้วัดด้วยเทคนิค Random Forest และจำแนกกลุ่มผู้ใช้งานตามการรับรู้สภาพปัจจุบันและระดับความเสี่ยงด้วยเทคนิค K-Means Clustering และเสนอแนวทางการนำระบบบริหารจัดการตัวชี้วัดไปใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ใช้งานแต่ละกลุ่ม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน พร้อมทั้งวิเคราะห์ระดับปัญหาและความเสี่ยงในการบริหารจัดการข้อมูลตัวชี้วัดของบุคลากรภายในองค์กร
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเชิงพยากรณ์ที่มีความสำคัญต่อสภาพปัจจุบันและระดับความเสี่ยงในการบริหารจัดการตัวชี้วัดด้วยเทคนิค Random Forest
3. เพื่อจำแนกกลุ่มผู้ใช้งานตามการรับรู้สภาพปัจจุบันและระดับความเสี่ยงด้วยเทคนิค K-Means Clustering และเสนอแนวทางการนำระบบบริหารจัดการตัวชี้วัดไปใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ใช้งานแต่ละกลุ่ม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ที่มุ่งเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยประยุกต์ใช้เทคนิค Random Forest ในการวิเคราะห์และระบุปัจจัยสำคัญเชิงพยากรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการข้อมูลตัวชี้วัด พร้อมทั้งนำเทคนิคการจัดกลุ่ม K-Means Clustering มาใช้ในการจำแนกกลุ่มผู้ใช้งานตามลักษณะความคล้ายคลึงกัน

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต ประกอบด้วยบุคลากรสายวิชาการและสายอำนวยการ โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากประชากรจำนวน 281 คน ด้วยสูตรของ Yamane, T. ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำจำนวน 166 คน (Yamane, T., 1973) โดยมีเกณฑ์การคัดออกคือผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่ครบถ้วนและไม่สมบูรณ์ และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ผ่านการสุ่มในช่องทางอีเมล์หน่วยงานและ Line กลุ่ม และใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ภายในแต่ละหน่วยงาน เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากรในแต่ละส่วนงานอย่างเหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ และเปิดโอกาสให้บุคลากรเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณในเดือนกันยายน พ.ศ. 2568 มีผู้ตอบแบบสอบถามและให้ความยินยอมเข้าร่วมการวิจัยจำนวน 171 คน ภายหลังตรวจสอบความครบถ้วนและคุณภาพของข้อมูล พบว่ามีแบบสอบถามที่มีข้อมูลสมบูรณ์และสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์ได้จำนวน 167 คน เป็นจำนวนที่มากกว่าขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำที่กำหนดไว้

2. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

แบบสอบถามเชิงปริมาณได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน โดยได้กำหนดเกณฑ์คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ คือ บุคลากรสายอำนวยการ ผู้บริหารคณะ/ส่วนงาน มีประสบการณ์ในการบริหารคณะ/ส่วนงาน พิจารณาประเมินความเที่ยงตรงเชิงพินิจ ความถูกต้อง และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) เท่ากับ 0.67 จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Pilot Test) กับกลุ่มบุคลากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ในบริบทสถาบันอุดมศึกษาที่ใกล้เคียงกัน เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าเท่ากับ 0.89 ทั้งฉบับ แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูงและสามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลได้

3. จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

การวิจัยครั้งนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขที่ IRBPSU-HREC-2025-048-1-2 วันที่ 19 สิงหาคม 2568 ก่อนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้เข้าร่วมการวิจัยเข้าร่วมโดยสมัครใจและให้ความยินยอมก่อนตอบแบบสอบถาม

4. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามออนไลน์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย ตำแหน่งงาน ประสบการณ์การทำงานและหน่วยงานสังกัด

4.2 สภาพปัจจุบันในการจัดการข้อมูลตัวชี้วัด จำนวน 7 ข้อ

4.3 ปัญหาและความเสี่ยงในการจัดการข้อมูลตัวชี้วัด จำนวน 5 ข้อ

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินตามมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับของ Likert ซึ่งกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายจากค่าเฉลี่ยไว้ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.49 อยู่ในระดับน้อยที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.50 - 2.49 อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 2.50 - 3.49 อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.50 - 4.49 อยู่ในระดับมาก และค่าเฉลี่ย 4.50 - 5.00 อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

5. ตัวแปรพยากรณ์

กลุ่มตัวแปร	ตัวแปร	รายละเอียด
ข้อมูลพื้นฐาน	Position	ตำแหน่งงาน
ข้อมูลพื้นฐาน	Experience	ประสบการณ์ทำงาน
ข้อมูลพื้นฐาน	Organization	หน่วยงานสังกัด
สภาพปัจจุบัน	Current_1	ข้อมูลตัวชี้วัดสามารถเข้าถึงและใช้งานได้สะดวก
สภาพปัจจุบัน	Current_2	ข้อมูลตัวชี้วัดมีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ
สภาพปัจจุบัน	Current_3	มีความเหมาะสม ของระยะเวลาในการติดตามและรายงานข้อมูลตัวชี้วัด
สภาพปัจจุบัน	Current_4	ความรู้ ความเข้าใจของผู้ตอบแบบสอบถามในเรื่องของข้อมูลตัวชี้วัด
สภาพปัจจุบัน	Current_5	ข้อมูลตัวชี้วัดมีคุณภาพ ชัดเจน และเหมาะสม
สภาพปัจจุบัน	Current_6	ข้อมูลตัวชี้วัดมีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ขององค์กรที่ท่านสังกัด
สภาพปัจจุบัน	Current_7	ภาพรวมของสภาพปัจจุบันในการจัดการตัวชี้วัด

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

6.1 การวิเคราะห์เชิงพรรณนา

วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม รวมถึงคำนวณค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพปัจจุบัน และปัญหา/ความเสี่ยง เพื่ออธิบายลักษณะข้อมูลโดยรวม

6.2 การวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญด้วยเทคนิค Random Forest

ในการวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยเชิงพยากรณ์ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนทางวิทยาศาสตร์ข้อมูลดังนี้:

การเข้ารหัสตัวแปรเชิงกลุ่ม: แปลงตัวแปรกลุ่มที่ไม่มีลำดับขั้น (Nominal Scale) ได้แก่ ตำแหน่งงาน (Position) และหน่วยงานสังกัด (Organization) ด้วยเทคนิค One-Hot Encoding เพื่อแปลงเป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variables) และแปลงตัวแปรประสบการณ์การทำงาน (Experience) เป็นตัวแปรเชิงลำดับ (Ordinal Encoding)

การแบ่งชุดข้อมูล: แบ่งข้อมูลออกเป็นชุดฝึกสอน (Training Set) ร้อยละ 80 และชุดทดสอบร้อยละ 20 เพื่อใช้ในการประเมินประสิทธิภาพของแบบจำลอง

การปรับแต่ง Hyperparameters และ Cross-Validation: ใช้เทคนิค Grid Search ร่วมกับ 5-Fold Cross-Validation บนชุดข้อมูลฝึกสอน เพื่อค้นหาค่า Hyperparameters ที่เหมาะสมที่สุด โดยกำหนดขอบเขตการค้นหา ได้แก่ จำนวนต้นไม้ (n_estimators: 50, 100, 200) ความลึกสูงสุด (max_depth: 3, 5, 8, None) จำนวนตัวอย่างขั้นต่ำในการแยกโหนด (min_samples_split: 2, 5) และการสุ่มเลือกฟีเจอร์ (max_features: 'sqrt', 'log2')

การวัดประสิทธิภาพแบบจำลอง: ประเมินประสิทธิภาพการพยากรณ์บนชุดข้อมูลทดสอบ ด้วยดัชนีวัดผลความคลาดเคลื่อน ได้แก่ Mean Absolute Error (MAE), Root Mean Squared Error (RMSE)

6.3 การจำแนกกลุ่มผู้ใช้งานด้วยเทคนิค K-Means Clustering

ผู้วิจัยจำแนกกลุ่มผู้ใช้งานตามการรับรู้สภาพปัจจุบันและระดับความเสี่ยง โดยดำเนินการปรับมาตรฐานข้อมูล (Data Standardization) ด้วย StandardScaler เพื่อปรับข้อมูลให้อยู่ในสเกลเดียวกัน และคำนวณระยะห่างด้วยระยะทางยูคลิด (Euclidean Distance) จากนั้นประเมินหาจำนวนกลุ่ม (k) ที่เหมาะสมที่สุดด้วย Elbow Method และ Silhouette Analysis ซึ่งพบว่า k = 3 เป็นจำนวนกลุ่มที่มีความเหมาะสมที่สุดเชิงสถิติ (Silhouette Score = 0.39, Davies-Bouldin Index = 0.87)

6.4 การกำหนดมิติความเสี่ยง

การวิจัยครั้งนี้กำหนดตัวแปรด้านความเสี่ยง จากข้อคำถามเกี่ยวกับปัญหาในการจัดการข้อมูลตัวชี้วัด จำนวน 5 ข้อ โดยผู้วิจัยได้แปลงประเด็นปัญหาในการจัดการข้อมูลตัวชี้วัดให้เป็นมิติความเสี่ยงสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ตัวแปร	ประเด็นปัญหาจากแบบสอบถาม	มิติความเสี่ยง
Risk_1	การจัดเก็บ การรายงาน การใช้งาน การเข้าถึง และอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับข้อมูลตัวชี้วัด	ความเสี่ยงด้านมาตรฐานและการจัดการข้อมูล
Risk_2	ความครบถ้วนและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้งาน	ความเสี่ยงด้านความครบถ้วนและความสอดคล้องของข้อมูล
Risk_3	การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลตัวชี้วัด	ความเสี่ยงด้านความถูกต้องของข้อมูล
Risk_4	ความคล่องตัวในการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ต่อการจัดการข้อมูลตัวชี้วัด	ความเสี่ยงด้านการประสานงานและเชื่อมโยงข้อมูล
Risk_5	ความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี นโยบาย บุคลากร และอื่น ๆ	ความเสี่ยงด้านเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงองค์กร

6.5 การสกัดความรู้จากข้อมูล

ภายหลังการวิเคราะห์ผู้วิจัยสรุปผลลัพธ์เชิงกลยุทธ์โดยพิจารณาปัจจัยที่มีค่าความสำคัญสูงสุด ร่วมกับผลการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพื่อสกัดข้อค้นพบเชิงลึกและอธิบายปัจจัยเชิงพยากรณ์ที่มีความสำคัญต่อสภาพปัจจุบันและระดับความเสี่ยงในการบริหารจัดการตัวชี้วัด ขั้นตอนดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด Knowledge Discovery in Databases (KDD) ที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนข้อมูลดิบให้เป็นองค์ความรู้เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงบริหาร

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันพร้อมทั้งวิเคราะห์ระดับปัญหาและความเสี่ยงในการบริหารจัดการข้อมูลตัวชี้วัดของบุคลากรภายในองค์กร

1.1 ระดับการรับรู้ในสภาพปัจจุบันในการบริหารจัดการข้อมูลตัวชี้วัดของบุคลากร

ตารางที่ 1 ระดับสภาพปัจจุบันในการบริหารจัดการข้อมูลตัวชี้วัดของบุคลากร

บุคลากร	จำนวน	ร้อยละ	สภาพปัจจุบัน ($\bar{x}$/SD)						
			Current_1	Current_2	Current_3	Current_4	Current_5	Current_6	Current_7
ผู้บริหาร	25	14.97	3.56	3.32	3.76	3.60	3.60	3.64	3.45
วิชาการ	33	19.76	3.48	3.42	3.48	3.50	3.56	3.79	3.67
อำนวยการ	109	65.27	3.43	3.57	3.66	3.54	3.61	3.88	3.68

จากตารางที่ 1 สภาพปัจจุบันในการบริหารจัดการข้อมูลตัวชี้วัด พบว่า กลุ่มผู้บริหาร มีค่าเฉลี่ยสูงสุดด้านความเหมาะสมของระยะเวลาในการติดตามและรายงานข้อมูลตัวชี้วัด (Current_3, $\bar{x}$ = 3.76) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือด้านข้อมูลตัวชี้วัดมีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ขององค์กร (Current_6, $\bar{x}$ = 3.64) อยู่ในระดับมาก ขณะที่ด้านข้อมูลตัวชี้วัดมีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ (Current_2, $\bar{x}$ = 3.32) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดและอยู่ในระดับปานกลาง ส่วน กลุ่มบุคลากรสายวิชาการ และ กลุ่มบุคลากรสายอำนวยการ มีความคิดเห็นส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดด้านข้อมูลตัวชี้วัดมีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ขององค์กร (Current_6, $\bar{x}$ = 3.79 และ 3.88) อยู่ในระดับมากตามลำดับ ขณะที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุดของสายวิชาการคือด้านข้อมูลตัวชี้วัดมีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ (Current_2, $\bar{x}$ = 3.42) อยู่ในระดับปานกลาง และสายอำนวยการคือด้านข้อมูลตัวชี้วัดสามารถเข้าถึงและใช้งานได้สะดวก (Current_1, $\bar{x}$ = 3.43) อยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน

1.2 ระดับการรับรู้ในสภาพปัจจุบันและระดับความเสี่ยงจำแนกรายหน่วยงาน

ตารางที่ 2 ผลการสกัดระดับความรับรู้ในสภาพปัจจุบันและระดับความเสี่ยงในการจัดการข้อมูลตัวชี้วัดจำแนกรายหน่วยงาน

หน่วยงานสังกัด	สภาพปัจจุบัน ($\bar{x}$/SD)	Risk_1	Risk_2	Risk_3	Risk_4	Risk_5	ความเสี่ยง ($\bar{x}$/SD)
COC	3.47/0.67	2.75	2.72	2.91	2.84	2.66	2.78/0.80
FHT	3.68/0.75	2.87	2.74	2.91	2.70	2.78	2.80/0.90
FIS	3.83/0.72	2.62	2.50	2.54	2.62	2.50	2.56/0.91
FTE	3.29/0.60	2.95	2.82	2.68	2.77	2.77	2.80/0.73
PKT Campus	3.62/0.71	2.59	2.59	2.61	2.62	2.73	2.63/0.90
ค่าเฉลี่ยรวมแต่ละด้าน	3.63/0.69	2.76	2.67	2.73	2.71	2.69	2.71/0.85

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับความเสี่ยงในการจัดการข้อมูลตัวชี้วัดของแต่ละหน่วยงานแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย และอยู่ในระดับปานกลาง โดยหน่วยงาน FHT และหน่วยงาน FTE มีค่าเฉลี่ยความเสี่ยงโดยรวมสูงสุดเท่ากัน ($\bar{x}$ = 2.80) รองลงมาคือหน่วยงาน COC ($\bar{x}$ = 2.78) หน่วยงาน PKT Campus ($\bar{x}$ = 2.63) และหน่วยงาน FIS ($\bar{x}$ = 2.56) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพยากรณ์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัจจุบันและระดับความเสี่ยงในการบริหารจัดการตัวชี้วัดด้วยเทคนิค Random Forest

2.1 ปัจจัยเชิงพยากรณ์ที่มีความสำคัญต่อการพยากรณ์สภาพปัจจุบัน

ตารางที่ 3 ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพยากรณ์สภาพปัจจุบัน

ปัจจัย	Feature Importance Score
หน่วยงานสังกัด	0.4269
ประสบการณ์การทำงาน	0.3008
ตำแหน่งงาน	0.2722

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพยากรณ์สภาพปัจจุบันสูงสุด คือ หน่วยงานสังกัด (0.4269) รองลงมาคือ ประสบการณ์การทำงาน (0.3008) และตำแหน่งงาน (0.2722) ตามลำดับ

2.2 ปัจจัยเชิงพยากรณ์ที่มีความสำคัญต่อการพยากรณ์ระดับความเสี่ยงในการบริหารจัดการตัวชี้วัด

ตารางที่ 4 ลำดับความสำคัญของปัจจัยเชิงพยากรณ์ระดับความเสี่ยงด้วย Random Forest Regression

ลำดับ	ปัจจัยเชิงพยากรณ์ (Features)	Feature Importance Score
1	ความรู้ ความเข้าใจของผู้ตอบแบบสอบถามเรื่องตัวชี้วัด (Current_4)	0.1998
2	การเข้าถึงและใช้งานข้อมูลตัวชี้วัดได้สะดวก (Current_1)	0.1392
3	ข้อมูลตัวชี้วัดมีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ (Current_2)	0.1260
4	ข้อมูลมีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ (Current_6)	0.1213
5	ข้อมูลตัวชี้วัดมีคุณภาพ ชัดเจน และเหมาะสม (Current_5)	0.1156
6	ความเหมาะสมของระยะเวลาในการติดตามและรายงาน (Current_3)	0.1039
7	ตำแหน่งงาน: สายวิชาการ	0.0595
8	ประสบการณ์การทำงาน	0.0475
9	หน่วยงาน: PKT Campus	0.0310
10	หน่วยงาน: FTE	0.0173
11	ตำแหน่งงาน: สายอำนวยการ	0.0145
12	หน่วยงาน: FHT	0.0124
13	หน่วยงาน: FIS	0.0122

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์เชิงพยากรณ์ด้วย Random Forest Regression โดยผู้วิจัยได้ตัดตัวแปร Current_7 ออกเพื่อป้องกันปัญหา Data Leakage พบว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพยากรณ์ระดับความเสี่ยงสูงที่สุด ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจเรื่องตัวชี้วัด (Current_4, 0.1998) การเข้าถึงและใช้งานข้อมูลตัวชี้วัดได้สะดวก (Current_1, 0.1392) และการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ (Current_2, 0.1260) ตามลำดับ ในขณะที่ปัจจัยด้านสังกัดหน่วยงาน ประสบการณ์ทำงาน และตำแหน่งงาน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพยากรณ์ค่อนข้างต่ำ (น้อยกว่า 0.0600)

3. ผลการจำแนกกลุ่มผู้ใช้งานตามการรับรู้สภาพปัจจุบันและระดับความเสี่ยงในการบริหารจัดการข้อมูลตัวชี้วัด โดยใช้เทคนิค K-Means Clustering และเสนอแนวทางการนำระบบบริหารจัดการตัวชี้วัดไปใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม

ตารางที่ 5 ลักษณะเด่นและสัดส่วนทางประชากรศาสตร์ของการจำแนกกลุ่มผู้ใช้งาน

รายการ	Cluster 0	Cluster 1	Cluster 2
สัดส่วนผู้ใช้ (คน / %)	56 (33.53)	49 (29.34)	62 (37.13)
ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็น ($\bar{x}$)			
- สภาพปัจจุบัน	3.85	4.21	2.85
- ระดับความเสี่ยง	3.21	1.71	3.00
ตำแหน่งงาน (%)			
- สายวิชาการ	19.64	18.37	20.97
- สายอำนวยการ	62.50	65.31	67.74
- ผู้บริหาร	17.86	16.33	11.29
ประสบการณ์ทำงาน (%)			
- น้อยกว่า 1 ปี	3.45	3.85	8.33
- 1 - 5 ปี	6.90	15.38	23.33
- 6 - 10 ปี	31.03	19.23	13.33
- มากกว่า 10 ปี	58.62	61.54	55.00

ตารางที่ 5 ลักษณะเด่นและสัดส่วนทางประชากรศาสตร์ของการจำแนกกลุ่มผู้ใช้งาน (ต่อ)

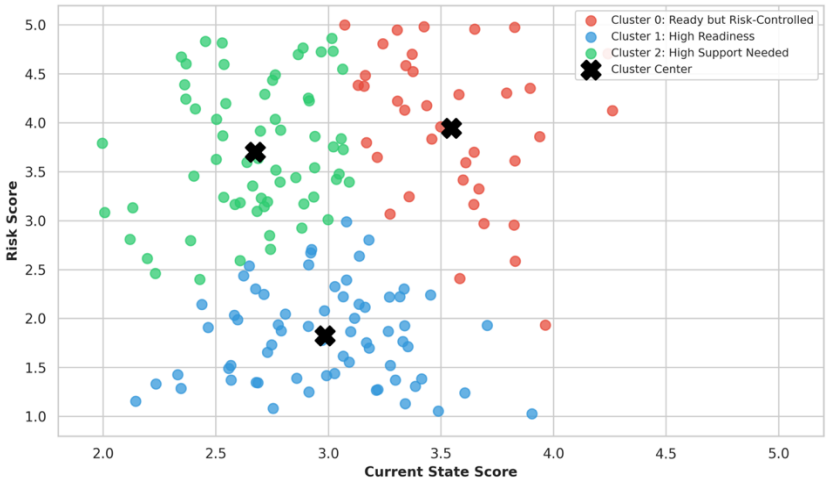
รายการ	Cluster 0	Cluster 1	Cluster 2
สังกัดหน่วยงาน (%)			
- COC	16.07	18.37	22.58
- FHT	19.64	10.20	11.29
- FIS	16.07	20.41	8.06
- FTE	12.50	8.16	17.74
- PKT Campus	35.71	42.86	40.32

จากตารางที่ 5 ผลการจำแนกกลุ่มผู้ใช้งานด้วยเทคนิค K-Means Clustering สามารถแบ่งผู้ใช้งานออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

Cluster 0 จำนวน 56 คน (ร้อยละ 33.53) มีค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันอยู่ในลำดับสองของกลุ่ม ($\bar{x}$ = 3.85) และมีระดับความเสี่ยงสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 3.21) โดยส่วนใหญ่เป็นบุคลากรสายอำนวยการและมีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 10 ปี

Cluster 1 จำนวน 49 คน (ร้อยละ 29.34) เป็นกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 4.21) และมีระดับความเสี่ยงต่ำที่สุด ($\bar{x}$ = 1.71) โดยส่วนใหญ่เป็นบุคลากรสายอำนวยการ หน่วยงาน PKT Campus และมีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 10 ปี

Cluster 2 จำนวน 62 คน (ร้อยละ 37.13) เป็นกลุ่มที่มีสัดส่วนมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันต่ำที่สุด ($\bar{x}$ = 2.85) และมีระดับความเสี่ยงค่อนข้างสูง ($\bar{x}$ = 3.00) โดยส่วนใหญ่เป็นบุคลากรสายอำนวยการที่สังกัดหน่วยงาน PKT Campus ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าผู้ใช้งานแต่ละกลุ่มมีระดับการรับรู้สภาพปัจจุบันและความเสี่ยงแตกต่างกัน จึงควรกำหนดแนวทางการบริหารจัดการและการนำระบบไปใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะของแต่ละกลุ่ม

ภาพที่ 1 แผนภาพ Scatter Plot แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนสภาพปัจจุบันกับระดับความเสี่ยง

ตารางที่ 6 แนวทางการนำระบบไปใช้ การสร้างการมีส่วนร่วม และกลยุทธ์การสื่อสารจำแนกตามกลุ่มผู้ใช้งาน

ประเด็น/กลุ่มผู้ใช้งาน	Cluster 0	Cluster 1	Cluster 2
คำนิยาม	กลุ่มพร้อมใช้งานแต่ต้องควบคุมความเสี่ยง	กลุ่มพร้อมใช้งานสูง	กลุ่มต้องการการสนับสนุนสูง
ลักษณะสำคัญและผู้ใช้งานหลัก	ส่วนใหญ่เป็นบุคลากรสายอำนวยการและสัดส่วนผู้บริหารมากที่สุด ประสบการณ์ทำงานมากกว่า 6 - 10 ปีขึ้นไป	ส่วนใหญ่เป็นบุคลากรสายอำนวยการและมีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 10 ปีขึ้นไป	ส่วนใหญ่เป็นบุคลากรสายอำนวยการและสัดส่วนสายวิชาการมากที่สุด มีประสบการณ์ทำงานที่หลากหลาย โดยมีสัดสวนน้อยกว่า 1 - 5 ปี มากที่สุด
การตีความเชิงบริหาร	เน้นการตรวจสอบความถูกต้อง มาตรฐานการรายงาน และบทบาทของผู้บริหารในการกำกับติดตามก่อนขยายการใช้งาน	มีความพร้อมสูงสุดและกังวลน้อยที่สุด เหมาะสำหรับเป็นกลุ่มนำร่องผู้ใช้งานระบบต้นแบบ	ควรให้ความสำคัญกับการอบรม การให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด และการสนับสนุนด้านขั้นตอนหรือเครื่องมือก่อนนำระบบไปใช้เต็มรูปแบบ
การรับรู้ในสภาพปัจจุบันความเสี่ยง	ปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.85) สูงที่สุด ($\bar{X}$ = 3.21)	สูงที่สุด ($\bar{X}$ = 4.21) ต่ำที่สุด ($\bar{X}$ = 1.71)	ต่ำที่สุด ($\bar{X}$ = 2.85) ปานกลาง $\bar{X}$ = 3.00)
แนวทางการนำระบบไปใช้	ตรวจสอบข้อมูลก่อนใช้งานจริง เปิดโอกาสให้ร่วมทดสอบระบบและฟีเจอร์การใช้งานที่เหมาะสม	เริ่มนำระบบต้นแบบไปทดลองใช้ ให้มีส่วนร่วมในการทดสอบระบบ ถ่ายทอดความรู้ และสนับสนุนกลุ่มอื่น	จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ จัดให้มีผู้ให้คำปรึกษาหรือทีมสนับสนุนและติดตามปัญหาจากการใช้งานอย่างใกล้ชิด
แนวทางการสื่อสาร	ควรสื่อสารโดยเน้นประโยชน์ของระบบและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการใช้งาน	เน้นความเข้าใจในขั้นตอนการใช้งาน พร้อมจัดให้มีการสาธิตและฝึกปฏิบัติ	เน้นให้การสนับสนุน ให้คำแนะนำ และเน้นประโยชน์ในการใช้งาน

จากตารางที่ 6 การกำหนดแนวทางการนำระบบไปใช้ การสร้างการมีส่วนร่วม และกลยุทธ์การสื่อสารจำแนกตามกลุ่มผู้ใช้งาน ได้แก่ 1) กลุ่มพร้อมใช้งานสูง (Cluster 1, 29.34%) เน้นให้เป็นกลุ่มนำร่องทดลองใช้ระบบต้นแบบ มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้ และสื่อสารผ่านการสาธิตฝึกปฏิบัติ 2) กลุ่มพร้อมใช้งานแต่ต้องควบคุมความเสี่ยง (Cluster 0, 33.53%) เน้นตรวจสอบความถูกต้องก่อนใช้จริง ให้มีส่วนร่วมทดสอบฟีเจอร์ และสื่อสารชี้ให้เห็นประโยชน์ของระบบ และ 3) กลุ่มต้องการการสนับสนุนสูง (Cluster 2, 37.13%) เน้นจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด และสื่อสารเน้นการช่วยเหลือเพื่อลดความกังวล

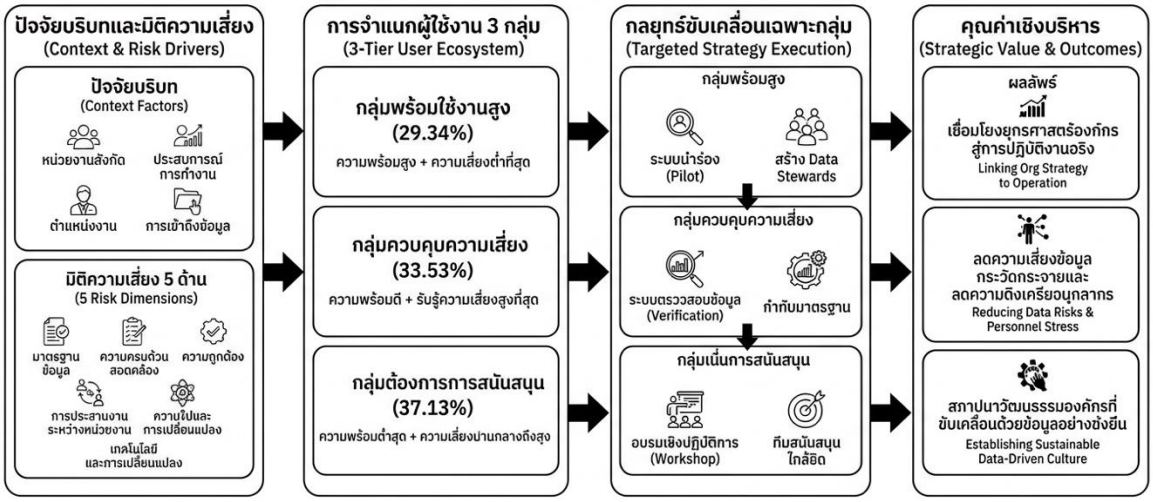
อภิปรายผล

ปัจจุบันถึงแม้ว่าข้อมูลสนับสนุนตัวชี้วัดสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ขององค์กร (Current_6) แต่ปัจจัยเชิงพยากรณ์ที่มีความสำคัญต่อการพยากรณ์ระดับความเสี่ยงในการบริหารจัดการตัวชี้วัดในด้านความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล (Current_1) และระบบการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ (Current_2) มีค่าความสำคัญอยู่ในระดับสูง โดย “หน่วยงานสังกัด” เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพยากรณ์สภาพปัจจุบันมากที่สุด ปัญหานี้ส่งผลโดยตรงในความเสี่ยงด้านมาตรฐานและการจัดการข้อมูล (Risk_1) ที่มีค่าเฉลี่ยทุกหน่วยงานสูงสุดในการรับรู้สภาพปัจจุบันและระดับความเสี่ยงในการจัดการข้อมูลตัวชี้วัด ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาภรณ์ ช่อแก้ว และคณะ ที่ระบุว่า หากองค์กรปราศจากกรอบการกำกับดูแลข้อมูลที่ชัดเจน การบริหารจัดการข้อมูลจะประสบปัญหาความกระจัดกระจาย ขาดมาตรฐาน และขาดความน่าเชื่อถือ ส่งผลไปสู่

ปัญหาการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ การกำหนดโครงสร้างกำกับดูแลจึงมีความจำเป็นในกระบวนการบริหารจัดการตัวชี้วัด พร้อมทั้งพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการวิเคราะห์และการใช้ข้อมูล (สุภาภรณ์ ช่อแก้ว และคณะ, 2569) ในทางกลับกัน ความรู้ ความเข้าใจของผู้ตอบแบบสอบถามเรื่องตัวชี้วัด (Current_4) เป็นปัจจัยเชิงพยากรณ์ที่มีความสำคัญต่อระดับความเสี่ยงสูงที่สุด เมื่อวิเคราะห์ร่วมกับผลการวิเคราะห์ระดับความรับรู้ในสภาพปัจจุบันและระดับความเสี่ยงในการจัดการข้อมูลตัวชี้วัดจำแนกรายหน่วยงาน พบว่า แต่ละหน่วยงานมีระดับความพร้อมและระดับความเสี่ยงในการนำระบบไปใช้ที่แตกต่างกัน โดยหน่วยงาน FIS มีลักษณะพร้อมสูงและมีความเสี่ยงต่ำ ขณะที่หน่วยงาน FTE มีความพร้อมต่ำกว่าและมีความเสี่ยงสูง ส่วนหน่วยงาน FHT แม้มีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับสูงแต่ยังมีระดับความเสี่ยงสูง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Brooks, R. & Timms, J. ที่ชี้ว่าการนำข้อมูลมาใช้ในการบริหารสถาบันอุดมศึกษาดำเนินอยู่ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดเชิงสถาบันของแต่ละองค์กร (Brooks, R. & Timms, J., 2025) ดังนั้น การนำระบบไปใช้จึงควรคำนึงถึงความพร้อมและบริบทของแต่ละหน่วยงาน และกำหนดรูปแบบการสนับสนุนที่แตกต่างกันแทนการใช้แนวทางเดียวกันทั้งองค์กร เมื่อพิจารณาแนวทางการนำระบบไปใช้ตามบริบทกลุ่มผู้ใช้ที่จำแนกกลุ่มผู้ใช้ด้วยเทคนิค K-Means Clustering ช่วยให้องค์กรสามารถก้าวข้ามการบริหารจัดการแบบมาตรฐานเดียวไปสู่การกำหนดนโยบายที่ตอบสนองผู้ใช้งานที่มีความพร้อมแตกต่างกันได้ ผลลัพธ์นี้ทำให้ พบข้อแตกต่างจากงานวิจัยของสุภาภรณ์ ช่อแก้ว และคณะ ที่ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการส่งเสริมศักยภาพบุคลากรในภาพรวมขององค์กรพร้อมกัน (สุภาภรณ์ ช่อแก้ว และคณะ, 2569) ซึ่งการดำเนินนโยบายภาพรวมลักษณะนี้อาจมองข้ามความแตกต่างของระดับความพร้อม และอาจสร้างแรงต้านเชิงพฤติกรรมหรือความตึงเครียดแก่บุคลากรกลุ่มที่ยังไม่พร้อม ในขณะเดียวกัน การดึงกลุ่มผู้ใช้งานที่มีความพร้อมสูงมาร่วมทดสอบระบบและทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงจะช่วยส่งเสริมทักษะการใช้งานระบบแก่บุคลากรกลุ่มที่ต้องการการสนับสนุนสูงและช่วยสร้างวัฒนธรรมการดูแลรักษาข้อมูลให้มีคุณภาพตามแนวคิด Data Stewardship ของ Fitsilis, P. et al. ที่บทบาทในการดูแลข้อมูลซึ่งถือเป็นสินทรัพย์ของสถาบัน และส่งเสริมให้ข้อมูลได้รับการจัดเก็บ จัดการ และแบ่งปันอย่างมีความรับผิดชอบ (Fitsilis, P. et al., 2026) ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล และตามแนวคิดของ Komljenovic, J. et al. ที่ระบุว่า การเปลี่ยนผ่านมหาวิทยาลัยไปสู่องค์กรที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในหลายมิติ ทั้งด้านความมุ่งหมาย เทคโนโลยี กฎหมาย การค้า องค์กร อุดมการณ์ และการดำรงอยู่ของมหาวิทยาลัย (Komljenovic, J. et al., 2025)

องค์ความรู้ใหม่

คุณค่าของ Machine Learning ในการสกัดองค์ความรู้เชิงบริหาร การบูรณาการ Random Forest, K-Means Clustering ช่วยสกัดองค์ความรู้จากข้อมูลหลายมิติ โดยสามารถระบุปัจจัยสำคัญ จำแนกกลุ่มผู้ใช้งาน และสนับสนุนการตีความผลในเชิงบริหาร ผลดังกล่าวสะท้อนศักยภาพของ Machine Learning ในการสนับสนุนการตัดสินใจเชิงข้อมูลและการกำหนดแนวทางนำระบบไปใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ใช้งาน ที่ได้เสนอการประยุกต์ใช้ Random Forest เพื่อวิเคราะห์ความสำคัญของตัวแปรจากข้อมูลที่มีความซับซ้อน

ภาพที่ 2 โมเดลกลยุทธ์การทางการนำระบบบริหารจัดการตัวชี้วัดไปใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม ตามบริบท ระดับความเสี่ยง และความพร้อมของผู้ใช้งาน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรมีระดับการรับรู้สภาพปัจจุบันในการบริหารจัดการข้อมูลตัวชี้วัดในภาพรวม (Current_7) อยู่ในระดับมาก โดยประเด็นด้านความสอดคล้องของข้อมูลตัวชี้วัดกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ขององค์กร (Current_6) มีระดับการประเมินสูงสุด ขณะที่ความเสี่ยงในการจัดการข้อมูลตัวชี้วัดในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยปัญหาสำคัญที่บุคลากรมีความกังวลมากที่สุด ได้แก่ ความเสี่ยงด้านมาตรฐานและการจัดการข้อมูล รองลงมาคือความเสี่ยงด้านความถูกต้องของข้อมูล และความเสี่ยงด้านการประสานงานและเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงพยากรณ์ด้วยเทคนิค Random Forest Regression พบว่า ความรู้ความเข้าใจเรื่องตัวชี้วัด (Current_4) เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพยากรณ์ระดับความเสี่ยงในการบริหารจัดการตัวชี้วัดมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ความสะดวกในการเข้าถึงและใช้งานข้อมูล (Current_1) การจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ (Current_2) และความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์องค์กร (Current_6) ตามลำดับ ในขณะที่ปัจจัยด้านตำแหน่งงาน ประสบการณ์การทำงาน และหน่วยงานสังกัดมีอิทธิพลต่อการพยากรณ์ระดับความเสี่ยงในระดับที่ต่ำกว่า นอกจากนี้ ผลการจำแนกกลุ่มผู้ใช้งานด้วยเทคนิค K-Means Clustering สามารถแบ่งบุคลากรออกเป็น 3 กลุ่ม ตามลักษณะการรับรู้สภาพปัจจุบันและระดับความเสี่ยงที่แตกต่างกัน ได้แก่ 1) กลุ่มต้องการการสนับสนุนสูง (Cluster 2) ซึ่งประเมินสภาพปัจจุบันต่ำแต่รับรู้ความเสี่ยงสูง 2) กลุ่มพร้อมใช้งานสูง (Cluster 1) ซึ่งประเมินสภาพปัจจุบันสูงและรับรู้ความเสี่ยงต่ำ และ 3) กลุ่มพร้อมใช้งานแต่ต้องควบคุมความเสี่ยง (Cluster 0) ซึ่งประเมินสภาพปัจจุบันค่อนข้างดีแต่ยังมีความเสี่ยงในระดับสูง ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าผู้ใช้งานไม่ได้มีความต้องการหรือบริบทในการใช้งานระบบที่เหมือนกันทั้งหมด ข้อมูลนี้สามารถนำไปใช้สนับสนุนการออกแบบระบบและการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับผู้ใช้แต่ละกลุ่ม รวมถึงกำหนดแนวทางการสื่อสาร การสนับสนุน และการส่งเสริมการใช้งานระบบให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย มากกว่าการบังคับใช้แนวทางเดียวสำหรับทุกหน่วยงาน ดังนั้น องค์กรควรปรับเปลี่ยนการใช้นโยบายแบบมาตรฐานเดียวกับบุคลากร และเปลี่ยนมาใช้นโยบายการเปิดใช้งานแบบทีละเฟส โดยแบ่งแนวทางการส่งเสริม การสื่อสาร และการสนับสนุนให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของบุคลากรทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มต้องการการสนับสนุนสูง (Cluster 2) ควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) จัดทีมงานหรือผู้ให้คำปรึกษาคอยสนับสนุนอย่างใกล้ชิด ให้คำแนะนำด้านขั้นตอนปฏิบัติและเครื่องมือ พร้อมทั้งติดตามปัญหาการใช้งานจริงก่อนนำระบบไปใช้เต็มรูปแบบ 2) กลุ่มพร้อมใช้งานสูง (Cluster 1) เป็นกลุ่มนำร่อง

ในการทดสอบ ถ่ายทอดความรู้ และเป็นพี่เลี้ยง (Super Users/Data Stewards) ให้กับบุคลากรกลุ่มอื่น สื่อสาร เน้นความเข้าใจในขั้นตอนการใช้งาน สาธิต และฝึกปฏิบัติและ 3) กลุ่มพร้อมใช้งานแต่ต้องควบคุมความเสี่ยง (Cluster 0) เน้นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล กำหนดมาตรฐานการรายงาน และให้ผู้บริหารกำกับติดตามความเสี่ยงอย่างใกล้ชิดก่อนขยายการใช้งานจริง นอกจากนี้ องค์กรควรเพิ่มความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องกับข้อมูลตัวชี้วัด ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เป็นเจ้าของตัวชี้วัด และผู้รายงานผล พร้อมการจัดเตรียมระบบการจัดเก็บและการเข้าถึงข้อมูลตัวชี้วัด ให้มีความพร้อมในการนำระบบไปใช้ เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยสนับสนุนด้านการเข้าถึงข้อมูลและการใช้งานที่สะดวก มีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ ช่วยลดความเสี่ยงในด้านมาตรฐานและการจัดการข้อมูล และส่งเสริมให้การบริหารจัดการตัวชี้วัดของทุกหน่วยงานเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งองค์กร ขณะเดียวกันการวางแผนเพื่อเปลี่ยนผ่านสู่องค์กรดิจิทัลจำเป็นต้องคำนึงถึงการรับรู้และการบริหารจัดการตัวชี้วัดในแต่ละหน่วยงานที่แตกต่างกัน และควรเตรียมความพร้อมการทดลองใช้งานให้สอดรับกับวัฒนธรรมการทำงานเฉพาะของแต่ละหน่วยงานและภาระงานจริงของบุคลากรด้วย ข้อเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งถัดไป 1) ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายการนำเทคนิคบูรณาการ Machine Learning (เช่น Random Forest, K-Means Clustering) ทดลองใช้กับข้อมูลการบริหารจัดการในบริบทสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ หรือมิติการบริหารงานด้านอื่น เพื่อยืนยันความแม่นยำและการสกัดองค์ความรู้เชิงบริหาร 2) ควรติดตามและประเมินผลกระทบหลังจากนำแนวทางการบริหารจัดการตามกลุ่มผู้ใช้ไปปฏิบัติจริง ว่าสามารถเพิ่มระดับการยอมรับระบบและปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการดูแลรักษาข้อมูลได้จริงหรือไม่

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “การจัดการตัวชี้วัดผลการดำเนินงานเชิงกลยุทธ์เพื่อการบริหารในสถาบันอุดมศึกษา: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต” ได้รับทุนสนับสนุนจาก กองทุนวิจัยวิทยาเขตภูเก็ต ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 และผ่านการพิจารณารับรองจาก คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จากการประชุมคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ครั้งที่ 7/2568 วาระ 4.4 วันที่ 19 สิงหาคม 2568 รหัสโครงการ IRBPSU-HREC-2025-048-1-2

เอกสารอ้างอิง

สุภาภรณ์ ช่อแก้ว และคณะ. (2569). การจัดการตัวชี้วัดผลการดำเนินงานเชิงกลยุทธ์เพื่อการบริหารในสถาบันอุดมศึกษา: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต. วารสารการจัดการและการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 13(1), 1-16.

Acuña Contreras, I. et al. (2024). Proposal for a data governance framework in higher education. 2024 43rd International Conference of the Chilean Computer Science Society (SCCC), 1 - 9. https://doi.org/10.1109/SCCC63879.2024.10767672.

Brooks, R. & Timms, J. (2025). Institutional constraints to higher education datafication: an English case study. Higher Education, 90, 1049-1063. https://doi.org/10.1007/s10734-024-01363-2.

Fitsilis, P. et al. (2026). Effective data stewardship in higher education: Skills, competences, and the emerging role of open data stewards. International Journal of Changes in Education, 3(1), 11-22.

Gerstorfer, Y. et al. (2023). A notion of feature importance by decorrelation and detection of trends by Random Forest regression. Data Science Journal, 22(1), 1-18.

Hasan, M. M. et al. (2025). Predicting student performance and identifying learning behaviors using decision trees and K - means clustering. International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE), 14(5), 3872-3881.

Komljenovic, J. et al. (2025). Turning universities into data - driven organisations: Seven dimensions of change. Higher Education, 89(5), 1369-1386.

Yamane, T. (1973). Statistics: An Introductory Analysis. (3rd ed.). New York: Harper & Row.

บทความวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการพัฒนาพนักงานกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน กรณีศึกษา ธุรกิจหล่อพระเครื่องไทย*

THE RELATIONSHIP BETWEEN EMPLOYEE DEVELOPMENT MODELS AND WORK PERFORMANCE EFFICIENCY A CASE STUDY OF THE THAI AMULET CASTING BUSINESS

วรรธนะพล สิริชัญญาภักดิ์*, ธนชาติ ประทุมสวัสดิ์
Wattanaphol Sirichanyaphak*, Tanachat Pratoomsawat
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Liberal Arts, Krirk University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: Boonsan2526@gmail.com
*Tel: 064-935-2391

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับของรูปแบบการพัฒนาพนักงาน ความผูกพันต่อองค์กร และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในธุรกิจหล่อพระเครื่องไทย 2) พัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 3) วิเคราะห์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม และตรวจสอบบทบาทตัวแปรคั่นกลางของความผูกพันต่อองค์กร และ 4) นำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ผลการวิจัยในการพัฒนาบุคลากรของธุรกิจหล่อพระเครื่องไทย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือบุคลากรระดับปฏิบัติการและระดับหัวหน้างาน จำนวน 400 คน สถิติที่ใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน และการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการพัฒนาพนักงานและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.08) 2) โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (χ^2 = 45.232, df = 24, χ^2/df = 1.885, CFI = .992, TLI = .987, RMSEA = .047, SRMR = .022) และอธิบายความแปรปรวนของความผูกพันต่อองค์กรและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานได้ร้อยละ 62.2 3) รูปแบบการพัฒนาพนักงานมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความผูกพันต่อองค์กร (β = .789) และต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (β = .256) ความผูกพันต่อองค์กรมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (β = .645) และรูปแบบการพัฒนาพนักงานมีอิทธิพลทางอ้อมต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานผ่านความผูกพันต่อองค์กร (β = .508) โดยมีอิทธิพลรวมเท่ากับ .764 ($p < .001$ ทุกเส้นทาง) ความผูกพันต่อองค์กรจึงเป็นตัวแปรคั่นกลางบางส่วน คิดเป็นร้อยละ 66.5 ของอิทธิพลรวม และ 4) สถานประกอบการควรยกระดับระบบครูช่าง–ศิษย์ให้เป็นมาตรฐาน บูรณาการการฝึกอบรมหน้างานกับมาตรฐานการปฏิบัติงาน

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนาพนักงาน, ความผูกพันต่อองค์กร, ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน, ธุรกิจหล่อพระเครื่องไทย, โมเดลสมการโครงสร้าง

* Received 6 September 2026; Revised 30 October 2026; Accepted 31 October 2026

Abstract

This research aimed to: 1) examine the levels of employee development practices, organizational commitment, and job performance of personnel in the Thai amulet casting business; 2) develop a causal relationship model and validate its fit with empirical data; 3) analyze the direct, indirect, and total effects, and examine the mediating role of organizational commitment; and 4) propose guidelines for applying the findings to personnel development in the Thai amulet casting business. This quantitative study used a sample of 400 operational-level and supervisory-level employees. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, Pearson's correlation coefficient, and structural equation modeling (SEM). The results revealed that: 1) employee development practices and job performance were rated at a high level overall ($\bar{x}$ = 4.08); 2) the model fit the empirical data well (χ^2 = 45.232, df = 24, χ^2/df = 1.885, CFI = .992, TLI = .987, RMSEA = .047, SRMR = .022) and explained 62.2% of the variance in organizational commitment and job performance; 3) employee development practices had significant positive direct effects on organizational commitment (β = .789) and on job performance (β = .256). Organizational commitment had a significant positive direct effect on job performance (β = .645), and employee development practices had an indirect effect on job performance through organizational commitment (β = .508), yielding a total effect of .764 ($p < .001$ for all paths). Organizational commitment therefore served as a partial mediator, accounting for 66.5% of the total effect; and (4) organizations should standardize the master–apprentice training system and integrate on-the-job training with operational standards.

Keywords: Employee Development Models, Organizational Commitment, Work Performance Efficiency, Thai Amulet Casting Business, Structural Equation Modeling

บทนำ

ในยุคอุตสาหกรรม 5.0 ที่ให้ความสำคัญกับการบูรณาการระหว่างศักยภาพมนุษย์ (Human-Centric) กับเทคโนโลยีขั้นสูง ปัจจัยชี้ขาดความอยู่รอดและความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์กรไม่ได้ขึ้นอยู่กับเงินทุนหรือเทคโนโลยีเพียงลำพัง แต่ขึ้นอยู่กับศักยภาพของ “ทุนมนุษย์” (Human Capital) (พยอม วงศ์สารศรี, 2552) ทฤษฎีทุนมนุษย์อธิบายว่าการลงทุนพัฒนาความรู้และทักษะของบุคลากรช่วยเพิ่มผลิตภาพขององค์กรได้โดยตรง โดยเฉพาะทักษะเฉพาะทางที่สั่งสมได้ยากและทดแทนได้ยาก (Becker, G. S., 1993) การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์จึงให้ความสำคัญกับรูปแบบการพัฒนาพนักงาน (Employee Development Models) ซึ่งหมายถึงกระบวนการเชิงระบบที่องค์กรออกแบบขึ้นเพื่อยกระดับความรู้ ทักษะ และทัศนคติของบุคลากร (Noe, R. A., 2023) ประกอบด้วย 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ การฝึกอบรมในงาน (On-the-Job Training) ซึ่งเป็นการถ่ายทอดทักษะอย่างมีโครงสร้าง ณ สถานที่ปฏิบัติงานจริง (Jacobs, R. L., 2003) การสอนงานแบบพี่เลี้ยง (Mentoring) ซึ่งทำหน้าที่ทั้งด้านการพัฒนาอาชีพและด้านจิตสังคมแก่ผู้รับการสอนงาน (Kram, K. E., 1985) (และการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้ริเริ่มวินิจฉัยความต้องการและแสวงหาแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง (Knowles, M. S., 1975) โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (Operational Efficiency) ตามหลัก QCD ทั้งในมิติคุณภาพและมาตรฐานชิ้นงาน การลดของเสียและต้นทุน และความรวดเร็วใน

การส่งมอบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการผลิตแบบลีนที่มุ่งกำจัดความสูญเปล่าในกระบวนการผลิต (Womack, J. P. & Jones, D. T., 1996)

ในบริบทของประเทศไทย “ธุรกิจหล่อพระเครื่องและพระพุทธรูป” เป็นอุตสาหกรรมหัตถศิลป์ที่ผสานความศรัทธาทางพุทธศาสนาเข้ากับหัตถอุตสาหกรรมชั้นสูง และมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจ ศูนย์วิจัยกสิกรไทยประเมินว่าตลาดพระเครื่องภายในประเทศมีมูลค่าประมาณ 17,000 - 23,000 ล้านบาทต่อปี ซึ่งยังไม่รวมยอดจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวต่างชาติและการส่งออก กระบวนการผลิตต้องอาศัยทั้งความรู้ด้านโลหะวิทยา เช่น การควบคุมอุณหภูมิหลอมโลหะและการออกแบบระบบทางเดินน้ำโลหะ และศิลปกรรมตามจารีตช่างสิบหมู่ เช่น การขึ้นรูปหุ่นขี้ผึ้งด้วยเทคนิคการหล่อแบบสูญขี้ผึ้ง (Lost Wax Casting) องค์ความรู้เหล่านี้จัดเป็นความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ที่สั่งสมอยู่ในตัวช่างฝีมือชั้นครู และถ่ายทอดได้ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) คือ การสังเกตและลงมือปฏิบัติร่วมกับผู้เชี่ยวชาญเป็นหลัก (Nonaka, I. & Takeuchi, H., 1995) อย่างไรก็ตาม เมื่อสถานประกอบการต้องขยายกำลังการผลิตจากระบบครัวเรือนสู่ระบบโรงงาน ระบบสืบทอดภูมิปัญญาแบบ “ครูพักลักจำ” ที่ขาดโครงสร้างหลักสูตรกลับผลิตบุคลากรได้ไม่ทันความต้องการ ขณะที่ช่างอาวุโสทยอยเกษียณ มรดกภูมิปัญญานี้จึงเสี่ยงต่อการสูญหายหากขาดการจัดการความรู้และการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ

จากการสำรวจเบื้องต้นและการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการของผู้วิจัย พบว่าสถานประกอบการส่วนใหญ่เผชิญปัญหาคอขวดด้านประสิทธิภาพ (Efficiency Bottleneck) สะท้อนผ่านอัตราของเสีย (Defect Rate) ที่ยังอยู่ในระดับสูงและผันแปรตามตัวบุคคล เช่น รูพรุนบนผิวองค์พระ รอยแตกร้าวจากการหดตัวของโลหะ และการเทหล่อไม่เต็มแม่พิมพ์ ซึ่งนำไปสู่ความสูญเสียโลหะมีค่า พลังงานในการหลอมซ้ำ และการส่งมอบงานล่าช้ากว่ากำหนดพิธีพุทธาภิเษก สาเหตุหลักมิได้อยู่ที่เครื่องจักรหรือวัตถุดิบ แต่อยู่ที่ความผิดพลาดจากปัจจัยมนุษย์ (Human Error) และความไม่สม่ำเสมอของทักษะพนักงาน สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการคุณภาพของ Crosby, P. B., (1979) ที่ชี้ว่าของเสียส่วนใหญ่เกิดจากการไม่ทำงานให้ถูกต้องตั้งแต่ครั้งแรก ซึ่งป้องกันได้ด้วยการพัฒนาความรู้และทักษะของผู้ปฏิบัติงานตามหลักของเสียเป็นศูนย์ (Zero Defects) (Crosby, P. B. , 1979) นอกจากปัจจัยด้านทักษะแล้ว ความผูกพันต่อองค์กร (Organizational Commitment) ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความทุ่มเทและความประณีตในการทำงาน โดยประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความผูกพันด้านจิตใจ (Affective) ความผูกพันด้านบรรทัดฐาน (Normative) และความผูกพันด้านการคงอยู่ (Continuance) (Meyer, J. P. & Allen, N. J., 1991) ซึ่งในบริบทโรงหล่อพระสะท้อนผ่านความศรัทธาในงานพุทธศิลป์ ความกตัญญูต่อครูช่าง และการตระหนักในคุณค่าของทักษะเฉพาะทาง ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคมอธิบายว่าเมื่อองค์กรลงทุนพัฒนาพนักงาน พนักงานจะตอบแทนด้วยความผูกพันต่อองค์กร (Blau, P. M., 1964) และความผูกพันดังกล่าวเป็นแรงจูงใจภายในที่ส่งผลเชิงบวกต่อพฤติกรรมและผลการปฏิบัติงาน (Meyer, J. P. et al., 2002); (Riketta, M., 2002)

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานวิจัยด้านการพัฒนาบุคลากรส่วนใหญ่มุ่งศึกษาอุตสาหกรรมการผลิตกระแสหลัก ขณะที่งานด้านประวัติศาสตร์ศิลป์เน้นคุณค่าเชิงสุนทรียศาสตร์ และงานด้านวิศวกรรมวัสดุเน้นกระบวนการทางโลหะวิทยา ยังขาดการศึกษาเชิงปริมาณที่เชื่อมโยงตัวแปรด้านทรัพยากรมนุษย์กับผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานในบริบทธุรกิจหล่อพระเครื่องไทย และยังไม่มีการตรวจสอบว่าการพัฒนาพนักงานส่งผลต่อประสิทธิภาพผ่านกลไกทางจิตใจ คือ ความผูกพันต่อองค์กร หรือไม่ ผู้วิจัยจึงประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดสิ่งเร้า–อินทรีย์–การตอบสนอง (Stimulus–Organism–Response: S-O-R) ซึ่งอธิบายว่าสิ่งเร้าจากสภาพแวดล้อมส่งผลต่อการตอบสนองเชิงพฤติกรรมผ่านสภาวะภายในของบุคคล (Mehrabian, A. & Russell, J. A., 1974) โดยกำหนดให้รูปแบบการพัฒนาพนักงานเป็นสิ่งเร้า ความผูกพันต่อองค์กรเป็นสภาวะภายใน และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานเป็นการตอบสนอง เพื่อทดสอบสมมติฐานว่า รูปแบบการพัฒนาพนักงานมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความ

ผูกพันต่อองค์กร (H1) ความผูกพันต่อองค์กรมีอิทธิพลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (H2) รูปแบบการพัฒนาพนักงานมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (H3) และรูปแบบการพัฒนาพนักงานมีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานผ่านความผูกพันต่อองค์กร (H4) ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างรูปแบบการพัฒนาพนักงานกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยมีความผูกพันต่อองค์กรเป็นตัวแปรคั่นกลาง อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการ ผู้บริหารทรัพยากรบุคคล และหน่วยงานภาครัฐ ในการพัฒนาและธำรงรักษาทุนมนุษย์ของธุรกิจพุทธพาณิชย์ไทยอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับของรูปแบบการพัฒนาพนักงาน ความผูกพันต่อองค์กร และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในธุรกิจหล่อพระเครื่องไทย

2. เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างรูปแบบการพัฒนาพนักงาน ความผูกพันต่อองค์กร และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม และตรวจสอบบทบาทตัวแปรคั่นกลางของความผูกพันต่อองค์กร

4. เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ผลการวิจัยในการพัฒนาบุคลากรของสถานประกอบการธุรกิจหล่อพระเครื่องไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร คือ บุคลากรระดับปฏิบัติการและระดับหัวหน้างาน (หน่วยการวิเคราะห์ระดับบุคคล) ในสถานประกอบการที่ประกอบกิจการหล่อพระเครื่อง พระพุทธรูป และงานพุทธศิลป์ ซึ่งจดทะเบียนนิติบุคคลกับกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ และยังดำเนินกิจการอยู่ ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2568 (คัดกรองตามรหัส TSIC 24310, 24320, 25999 และ 32112) โดยใช้สถานประกอบการจำนวน 372 แห่งเป็นกรอบการสุ่มตัวอย่าง (Sampling Frame) กระจายใน 6 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคกลางและกรุงเทพมหานคร 102 แห่ง ภาคตะวันตก 96 แห่ง ภาคตะวันออก 60 แห่ง ภาคเหนือ 58 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 32 แห่ง และภาคใต้ 24 แห่ง (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2568) ทั้งนี้ เนื่องจากไม่มีฐานข้อมูลที่ระบุจำนวนพนักงานรายสถานประกอบการ จำนวนประชากรระดับบุคคลจึงไม่ทราบค่าแน่นอน

2. ขนาดกลุ่มตัวอย่าง คำนวณจากองศาความเป็นอิสระของโมเดล $df = [NI(NI + 1)/2] - NP = [9(10)/2] - 21 = 24$ โดย NI คือ ตัวแปรสังเกตได้ 9 ตัว และ NP คือ พารามิเตอร์ที่ต้องประมาณค่า 21 ค่า (น้ำหนักองค์ประกอบ 6 ความแปรปรวนความคลาดเคลื่อน 9 ความแปรปรวนตัวแปรแฝงภายนอก 1 ความคลาดเคลื่อนในสมการโครงสร้าง 2 และสัมประสิทธิ์เส้นทาง 3) แล้วคำนวณด้วยโปรแกรม G*Power 3.1.9.7 (χ^2 tests, Goodness-of-fit) กำหนดขนาดอิทธิพล $w = 0.30$, $\alpha = .05$ และอำนาจการทดสอบ 0.85 (Cohen, J., 1988) ได้ขนาดตัวอย่างขั้นต่ำ 277 คน ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์อัตราส่วน 10:1 ต่อพารามิเตอร์ (210 คน) และเกณฑ์ขั้นต่ำ 200 คนของ SEM (Kline, R. B., 2016); (Schumacker, R. E. & Lomax, R. G., 2016) ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจริง 400 คน (ประมาณ 19:1) เพื่อรองรับแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์และการคัดค่าผิดปกติ

3. การสุ่มตัวอย่าง ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิอย่างเป็นสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) โดยใช้ภูมิภาคเป็นชั้นภูมิ และจัดสรรจำนวนตัวอย่างตามสัดส่วนของสถานประกอบการในแต่ละภูมิภาค ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การจัดสรรกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนสถานประกอบการรายภูมิภาค

ภูมิภาค	สถานประกอบการ (แห่ง)	ร้อยละ	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
ภาคกลางและกรุงเทพมหานคร	102	27.42	110
ภาคตะวันตก	96	25.81	103
ภาคตะวันออก	60	16.13	65
ภาคเหนือ	58	15.59	62
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	32	8.60	34
ภาคใต้	24	6.45	26
รวม	**372**	**100.00**	**400**

หมายเหตุ: จำนวนกลุ่มตัวอย่าง = 400 × (จำนวนสถานประกอบการในภูมิภาค / 372) ปัดเศษให้รวมเท่ากับ 400 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหาและตัวแปร

การวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยตัวแปรแฝง 3 ตัว และตัวแปรสังเกตได้ 9 ตัว ได้แก่ 1) ตัวแปรแฝงภายนอก คือ รูปแบบการพัฒนาพนักงาน (EDM) ประกอบด้วย การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (EDM1) การสอนงานแบบพี่เลี้ยงและการสืบทอดภูมิปัญญา (EDM2) และการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง (EDM3) 2) ตัวแปรคั่นกลาง คือ ความผูกพันต่อองค์กร (OCM) ประกอบด้วย ความผูกพันด้านจิตใจและความศรัทธา (OCM1) ความผูกพันด้านบรรทัดฐานและความกตัญญู (OCM2) และความผูกพันด้านการคงอยู่และการตระหนักในคุณค่า (OCM3) และ 3) ตัวแปรตาม คือ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (OPE) ประกอบด้วย ด้านคุณภาพและมาตรฐานชิ้นงานหล่อพุทธศิลป์ (OPE1) ด้านความรวดเร็วและกระบวนการส่งมอบงาน (OPE2) และด้านการลดอัตราของเสียและต้นทุนการผลิต (OPE3) ระยะเวลาการศึกษารวม 8 เดือน นับตั้งแต่วันที่ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือ คือ แบบสอบถาม 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป (เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน และระยะเวลาการทำงาน) แบบตรวจสอบรายการ (Checklist) และส่วนที่ 2 ตัวแปรในโมเดล (EDM, OCM และ OPE ด้านละ 9 ข้อ รวม 27 ข้อ) แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (5 = เห็นด้วยมากที่สุด ถึง 1 = เห็นด้วยน้อยที่สุด) แปลความหมายค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์อันตรภาคชั้น ได้แก่ 4.21 - 5.00 มากที่สุด 3.41 - 4.20 มาก 2.61 - 3.40 ปานกลาง 1.81 - 2.60 น้อย และ 1.00 - 1.80 น้อยที่สุด ผู้วิจัยสร้างข้อคำถามจากนิยามเชิงปฏิบัติการที่สังเคราะห์จากแนวคิดและทฤษฎี ผ่านการตรวจสอบของอาจารย์ที่ปรึกษา และตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน (ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ด้านวิศวกรรมการผลิตและพุทธศิลป์ และด้านสถิติและระเบียบวิธีวิจัย) ด้วยดัชนี IOC (Rovinelli, R. J. & Hambleton, R. K., 1977) ได้ค่า IOC 0.80 - 1.00 (เฉลี่ย 0.98) จากนั้นทดลองใช้ (Try-out) กับบุคลากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่าง 30 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาครายด้าน 0.925–0.951 และทั้งฉบับ 0.941 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 0.70 (Hair, J. F. et al., 2019)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามออนไลน์ (Google Forms) แบบสอบถามทั้งสิ้น 400 ชุด ได้รับคืน 100 ชุด (อัตราการตอบกลับร้อยละ 100) ซึ่งเพียงพอและเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคโมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ตามเกณฑ์ขนาดตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำหรับสถิติเชิงพรรณนาและการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น และโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับ CFA และ SEM (Kaiser, H. F., 1974) โดยแบ่งการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นตามเกณฑ์ในตารางที่ 2 แล้ววิเคราะห์โมเดลการวัดด้วย CFA ตามแนวทางสองขั้นตอน

Anderson, J. C. & Gerbing, D. W., (1988) โดยพิจารณาน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน ($\lambda \geq 0.50$) CR ≥ 0.70 และ AVE ≥ 0.50 (Anderson, J. C. & Gerbing, D. W., 1988); (Hair, J. F. et al., 2019) ความตรงเชิงจำแนกตามเกณฑ์ Fornell, C. & Larcker, D. F. และ HTMT < .85 (Henseler, J. et al., 2015); (Fornell, C. & Larcker, D. F., 1981) และตรวจสอบความลำเอียงจากวิธีการวัดร่วม (Common Method Bias) ด้วยการเปรียบเทียบโมเดลองค์ประกอบเดียว (Podsakoff, P. M. et al., 2003) จากนั้นวิเคราะห์ SEM ด้วยวิธีความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood) และประเมินความสอดคล้องตามเกณฑ์ในตารางที่ 3 3) วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 วิเคราะห์อิทธิพลทางตรง ทางอ้อม และรวม (Hu, L. & Bentler, P. M., 1999) ทดสอบนัยสำคัญของอิทธิพลทางอ้อมด้วยช่วงความเชื่อมั่นแบบมอนติคาร์โล 20,000 รอบ (Preacher, K. J. & Selig, J. P., 2012) และจำแนกประเภทการส่งผ่านตามแนวทางของ Zhao, X. et al. (Zhao, X. et al., 2010) และ 4) วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 สังเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้จากขนาดอิทธิพลและค่าเฉลี่ยรายด้าน (Byrne, B. M., 2010)

ตารางที่ 2 เกณฑ์การตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติ

รายการตรวจสอบ	สถิติที่ใช้	เกณฑ์การพิจารณา
การแจกแจงปกติ	ความเบ้ (Skewness) และความโด่ง (Kurtosis)	|Skewness| ≤ 3 และ |Kurtosis| ≤ 10 Kline, R. B., 2016
ภาวะร่วมเส้นตรงพหุ	สหสัมพันธ์เพียร์สัน	r < .80 (Hair, J. F. et al., (2019)
ความเหมาะสมต่อการวิเคราะห์องค์ประกอบ	KMO และ Bartlett's Test of Sphericity	KMO ≥ .60 และ Bartlett's Test มีนัยสำคัญ Kaiser, H. F., 1974

ตารางที่ 3 เกณฑ์การพิจารณาความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดล

ดัชนี	เกณฑ์	แหล่งอ้างอิง
χ^2/df	< 3.00	Hair, J. F. et al., (2019)
GFI	≥ .90	Byrne, B. M., (2010).
CFI และ TLI	≥ .90 (≥ .95 ดี)	Hu, L. & Bentler, P. M., (1999)
RMSEA	< .08	Hu, L. & Bentler, P. M., (1999)
SRMR	< .08	Hu, L. & Bentler, P. M., (1999)

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่าง 400 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 71.25) อายุ 31 - 40 ปี (ร้อยละ 36.25) การศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ 56.25) ปฏิบัติงานระดับปฏิบัติการหรือช่างฝีมือ (ร้อยละ 78.75) และมีระยะเวลาการทำงานในองค์กร 5 - 10 ปี (ร้อยละ 37.50)

ตอนที่ 1 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1: ระดับของตัวแปร

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของรูปแบบการพัฒนาพนักงาน

รูปแบบการพัฒนาพนักงาน	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. **ด้านการสอนงานแบบพี่เลี้ยง (**EDM2)	4.28	0.59	มากที่สุด
2. ด้านการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (EDM1)	4.17	0.67	มาก
3. ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง (EDM3)	3.78	0.78	มาก
ผลรวม	**4.08**	**0.60**	**มาก**

จากตารางที่ 4 พบว่า รูปแบบการพัฒนาพนักงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.08, S.D. = 0.60) โดยด้านการสอนงานแบบพี่เลี้ยงมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.28) รองลงมาคือด้านการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ($\bar{X}$ = 4.17) และด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองต่ำสุด ($\bar{X}$ = 3.78)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความผูกพันต่อองค์กร

ความผูกพันต่อองค์กร	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านจิตใจและความศรัทธา (OCM1)	4.32	0.55	มากที่สุด
2. ด้านบรรทัดฐานและความกตัญญู (OCM2)	4.24	0.62	มากที่สุด
3. ด้านการคงอยู่และการตระหนักในคุณค่า (OCM3)	4.08	0.71	มาก
ผลรวม	**4.21**	**0.57**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 5 พบว่า ความผูกพันต่อองค์กรโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.21, S.D. = 0.57) โดยด้านจิตใจมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.32) รองลงมาคือด้านบรรทัดฐาน ($\bar{X}$ = 4.24) และด้านการคงอยู่ ($\bar{X}$ = 4.08)

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านคุณภาพและมาตรฐานชิ้นงานพุทธศิลป์ (OPE1)	4.25	0.58	มากที่สุด
2. ด้านการลดของเสียและต้นทุนการผลิต (OPE3)	4.15	0.62	มาก
3. ด้านความรวดเร็วและกระบวนการส่งมอบงาน (OPE2)	4.13	0.65	มาก
ผลรวม	**4.18**	**0.55**	**มาก**

จากตารางที่ 6 พบว่า ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.18, S.D. = 0.55) โดยด้านคุณภาพชิ้นงานหล่อมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.25) ซึ่งข้อความสามารถในการหล่อและขัดแต่งองค์พระให้ประณีตตามมาตรฐานพุทธศิลป์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.30) รองลงมาคือด้านการลดของเสียและต้นทุน ($\bar{X}$ = 4.15) และด้านความรวดเร็วในการส่งมอบ ($\bar{X}$ = 4.13)

ตอนที่ 2 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2: การพัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดล

1. ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น ตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 9 ตัวมีค่าความเบ้ระหว่าง - 1.492 ถึง - 0.090 และค่าความโด่งระหว่าง - 1.192 ถึง 1.207 อยู่ในเกณฑ์ของ คาสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้มีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ทุกคู่ อยู่ระหว่าง .482 ถึง .745 ไม่เกิน .80 จึงไม่พบภาวะร่วมเส้นตรงพหุ ค่า KMO เท่ากับ .925 และ Bartlett's Test of Sphericity มีนัยสำคัญ (χ^2 = 2526.226, df = 36, p < .001) ข้อมูลจึงเหมาะสมสำหรับ CFA และ SEM

2. ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัด (CFA) เนื่องจากตัวแปรแฝงแต่ละตัวมีตัวบ่งชี้ 3 ตัว โมเดลการวัดรายตัวแปรจึงเป็นโมเดลระบุพอดี (df = 0) ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์โมเดลการวัดรวม ซึ่งสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (χ^2 = 45.232, df = 24, p = .006, χ^2/df = 1.885, GFI = .976, CFI = .992, TLI = .987, RMSEA = .047, SRMR = .022) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานรายตัวแปรแสดงดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน ความเชื่อมั่นเชิงประกอบ และค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่สกัดได้

ตัวแปรแฝง	ตัวแปรสังเกตได้	λ	C.R.	R^2	CR	AVE
EDM	EDM1	0.813***	18.872	0.662	0.866	0.684
	EDM2	0.853***	20.297	0.728		
	EDM3	0.813***	18.905	0.661		

ตารางที่ 7 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน ความเชื่อมั่นเชิงประกอบ และค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่สกัดได้ (ต่อ)

ตัวแปรแฝง	ตัวแปรสังเกตได้	λ	C.R.	R^2	CR	AVE
OCM	OCM1	0.851***	20.590	0.725	0.887	0.724
	OCM2	0.874***	21.447	0.764		
	OCM3	0.826***	19.641	0.682		
OPE	OPE1	0.844***	20.148	0.712	0.879	0.708
	OPE2	0.840***	20.008	0.705		
	OPE3	0.841***	20.047	0.707		

หมายเหตุ: *** p < .001; λ = น้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน; C.R. = Critical Ratio

จากตารางที่ 7 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.813 - 0.874 สูงกว่าเกณฑ์ 0.70 และมีนัยสำคัญที่ระดับ .001 ทุกตัว ตัวบ่งชี้ที่มีน้ำหนักสูงสุดของ EDM, OCM และ OPE ได้แก่ การสอนงานแบบพี่เลี้ยง (λ = 0.853) ความผูกพันด้านบรรทัดฐานและความกตัญญู (λ = 0.874) และคุณภาพชิ้นงานหล่อ (λ = 0.844) ตามลำดับ ค่า CR (0.866 - 0.887) และ AVE (0.684–0.724) ผ่านเกณฑ์ความตรงเชิงบรรจบ สำหรับความตรงเชิงจำแนก ค่า √AVE ของ EDM (0.827) และ OCM (0.851) สูงกว่าสหสัมพันธ์กับตัวแปรแฝงอื่น แต่ √AVE ของ OPE (0.841) ต่ำกว่าสหสัมพันธ์ระหว่าง OCM กับ OPE (r = .846) เล็กน้อย ผู้วิจัยจึงตรวจสอบเพิ่มเติม พบว่าค่า HTMT ของคู่ EDM–OCM, EDM–OPE และ OCM–OPE เท่ากับ 0.791, 0.764 และ 0.847 ต่ำกว่า .85 ทุกคู่ และการกำหนดให้สหสัมพันธ์ OCM–OPE เท่ากับ 1 ทำให้ความสอดคล้องลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ($\Delta\chi^2$ = 107.484, Δdf = 1, p < .001) นอกจากนี้ โมเดลองค์ประกอบเดียวมีความสอดคล้องต่ำมาก (χ^2/df = 11.288, CFI = .890, RMSEA = .161; $\Delta\chi^2$ = 259.544, Δdf = 3, p < .001) แสดงว่าความลำเอียงจากวิธีการวัดร่วมไม่รุนแรง

3. ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) โมเดลสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดี (χ^2 = 45.232, df = 24, p = .006, χ^2/df = 1.885, GFI = .976, AGFI = .955, CFI = .992, TLI = .987, RMSEA = .047 [90% CI = .025–.068], SRMR = .022) แม้ค่า χ^2 มีนัยสำคัญ แต่สถิตินี้ไวต่อขนาดกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ ดัชนีอื่นทั้งหมดผ่านเกณฑ์ ทั้งนี้ โมเดลโครงสร้างกำหนดเส้นทางครบทุกเส้นทาง (Saturated Structural Model) ดัชนีความสอดคล้องจึงเท่ากับโมเดลการวัดรวม ตัวแปรในโมเดลอธิบายความแปรปรวนของความผูกพันต่อองค์กรได้ร้อยละ 62.2 (R^2 = .622) และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานได้ร้อยละ 74.1 (R^2 = .741)

ตอนที่ 3 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3: อิทธิพลทางตรง ทางอ้อม และอิทธิพลรวม

ตารางที่ 8 ผลการทดสอบสมมติฐานและอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม

สมมติฐาน / เส้นทาง	β	S.E.	C.R./z	95% CI	ผลการทดสอบ
H1: EDM ⟶ OCM	0.789***	0.046	14.737	[.731, .840]	สนับสนุน
H2: OCM ⟶ OPE	0.645***	0.078	8.626	[.513, .775]	สนับสนุน
H3: EDM ⟶ OPE (ทางตรง)	0.256***	0.065	3.539	[.114, .392]	สนับสนุน
H4: EDM ⟶ OCM ⟶ OPE (ทางอ้อม)	0.508***	0.058	7.894	[.398, .622]	สนับสนุน
EDM ⟶ OPE (อิทธิพลรวม)	0.764***	0.050	13.635	[.701, .816]	–

หมายเหตุ: *** p < .001; S.E. และ C.R./z คำนวณจากค่าประมาณแบบไม่มาตรฐาน; 95% CI = ช่วงความเชื่อมั่นแบบมอนติคาร์โล 20,000 รอบ

จากตารางที่ 8 สมมติฐานทั้ง 4 ข้อได้รับการสนับสนุน รูปแบบการพัฒนาพนักงานมีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันต่อองค์กรสูงสุด (β = .789) ความผูกพันต่อองค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (β = .645) และรูปแบบการพัฒนาพนักงานมีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (β = .256) อิทธิพลทางอ้อมผ่านความผูกพันต่อองค์กรเท่ากับ .508 (.789 × .645) ช่วงความเชื่อมั่นไม่ครอบคลุมศูนย์ และอิทธิพลรวมเท่ากับ .764 (.256 + .508) โดยอิทธิพลทางอ้อมคิดเป็นร้อยละ 66.5 ของอิทธิพลรวม (VAF) เมื่ออิทธิพลทางตรงยังมีนัยสำคัญ ความผูกพันต่อองค์กรจึงเป็นตัวแปรคั่นกลางบางส่วนแบบเสริม (Complementary Partial Mediation) ขนาดอิทธิพล (f^2) ของ EDM ต่อ OCM เท่ากับ 1.645 (ใหญ่) ของ OCM ต่อ OPE เท่ากับ 0.605 (ใหญ่) และของ EDM ต่อ OPE เท่ากับ 0.095 (เล็ก) สมการโครงสร้างคะแนนมาตรฐาน ได้แก่ OCM = .789(EDM), R^2 = .622 และ OPE = .256(EDM) + .645(OCM), R^2 = .741

ตอนที่ 4 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4: แนวทางการประยุกต์ใช้ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสังเคราะห์แนวทางจากขนาดอิทธิพลและค่าเฉลี่ยรายด้าน ได้ 4 แนวทาง ได้แก่ 1) ยกระดับระบบครูช่าง–ศิษย์ให้เป็นมาตรฐาน เนื่องจากการสอนงานแบบพี่เลี้ยงมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.28) และน้ำหนักองค์ประกอบ (λ = 0.853) สูงสุด 2) บูรณาการการฝึกอบรมหน้างานกับคู่มือมาตรฐานการปฏิบัติงาน (SOPs) 3) เปิดพื้นที่การเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x}$ = 3.78) และ 4) ออกแบบโครงการพัฒนาทุกโครงการให้มีองค์ประกอบของการสร้างความผูกพันควบคู่ เนื่องจากเส้นทางผ่านความผูกพันมีขนาดอิทธิพลใหญ่ (f^2 = 1.645 และ 0.605) และคิดเป็นสองในสามของอิทธิพลรวม ขณะที่เส้นทางตรงมีขนาดเล็ก (f^2 = 0.095) รายละเอียดเชิงปฏิบัติแสดงในหัวข้อข้อเสนอแนะ ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวสังเคราะห์จากผลเชิงปริมาณ ยังมิได้ผ่านการประเมินความเป็นไปได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งผู้วิจัยเสนอให้ดำเนินการในการวิจัยครั้งต่อไป

อภิปรายผล

ผลการวิจัยสามารถอภิปรายตามวัตถุประสงค์ โดยเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

1.ระดับของตัวแปร (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1) การที่การสอนงานแบบพี่เลี้ยงมีระดับสูงสุดขณะที่การเรียนรู้ด้วยตนเองต่ำสุด สะท้อนธรรมชาติของงานหล่อพระที่ทักษะสำคัญ เช่น การสังเกตสีของโลหะหลอมเหลวหรือน้ำหนักมือในการแต่งหุ่นเทียน เป็นความรู้ฝังลึกที่ถ่ายทอดได้ดีที่สุดผ่านการเรียนรู้ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ (Nonaka, I. & Takeuchi, H., 1995) และสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์อภิมานที่พบว่าผู้ได้รับการสอนงานแบบพี่เลี้ยงมีผลลัพธ์ทางอาชีพดีกว่าผู้ที่ไม่ได้รับ Allen, T. D. et al. ขณะที่ความรู้ในวัฒนธรรมครูช่างมักไหลในทิศทางเดียว (Allen, T. D. et al., 2004) และการทดลองด้วยตนเองถูกมองว่าเสี่ยงต่อความเสียหายของวัตถุดิบมูลค่าสูง ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Billett, S., และ Eraut, M. ว่าการเรียนรู้ด้วยตนเองในที่ทำงานจะเกิดขึ้นเมื่อองค์กรเปิดโอกาสอย่างชัดเจน ในส่วนความผูกพันด้านจิตใจที่สูงที่สุด (Billett, S., 2001); (Eraut, M., 2004) อธิบายได้ว่าช่างตระหนักว่างานของตนเป็นการสร้างปูชนียวัตถุอันเป็นศูนย์รวมศรัทธา จึงเกิดสภาวะทางอารมณ์เชิงบวกที่ต้องการอยู่กับองค์กรด้วยความเต็มใจตามทฤษฎีของ Meyer, J. P. & Allen, N. J. (Meyer, J. P. & Allen, N. J., 1991) และการที่ด้านคุณภาพชิ้นงานสูงที่สุดสอดคล้องกับหลักของเสียเป็นศูนย์ (Crosby, P. B. , 1979) เนื่องจากตำหนิบนองค์พระกระทบต่อคุณค่าทางจิตใจของผู้เช่าบูชา ขณะที่ด้านความรวดเร็วในการส่งมอบที่ต่ำกว่าด้านอื่นสะท้อนข้อจำกัดด้านเวลาที่ผูกกับฤกษ์ยามและคอขวดของกระบวนการผลิต ตามทฤษฎีข้อจำกัด (Goldratt, E. M. & Cox, J., 1984)

2. โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและอิทธิพลทางตรง (วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และ 3) อิทธิพลขนาดใหญ่ของรูปแบบการพัฒนาพนักงานต่อความผูกพันต่อองค์กร (β = .789) สนับสนุนทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม

Blau, P. M., (1964) ว่าเมื่อโรงหล่อลงทุนจัดพี่เลี้ยงและการฝึกอบรม พนักงานรับรู้ถึงความเมตตาของครูช่างและตอบแทนด้วยความผูกพันและความกตัญญู ส่วนอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิภาพ (β = .256) สนับสนุนทฤษฎีทุนมนุษย์ (Becker, G. S., 1993) ที่ว่าการฝึกอบรมสะสมทักษะเฉพาะทาง เช่น การคำนวณระบบทางเดินน้ำโลหะ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยนี้มีประเด็นที่แตกต่างจากงานวิจัยในอดีต ได้แก่ ประการแรก การวิเคราะห์อภิมานพบว่าความผูกพันต่อองค์กรมีความสัมพันธ์กับผลการปฏิบัติงานในระดับต่ำ (Meyer, J. P. et al., 2002); (Riketta, M., 2002) และการวิเคราะห์อภิมานงานวิจัยระยะยาวพบอิทธิพลเชิงสาเหตุของทัศนคติต่อผลการปฏิบัติงานเพียงเล็กน้อย (Riketta, M., 2002) ขณะที่การวิจัยนี้พบอิทธิพลสูง (β = .645) ซึ่งอาจอธิบายได้จากบริบทงานพุทธศิลป์ที่ความศรัทธาเชื่อมโยงใกล้ชิดกับพฤติกรรมการทำงานอย่างพิถีพิถัน และอีกส่วนหนึ่งอาจมาจากการวัดทั้งสองตัวแปรด้วยการรายงานตนเองจากแหล่งเดียว ประการที่สอง Meyer, J. P. et al., พบว่าความผูกพันด้านการคงอยู่ไม่สัมพันธ์หรือสัมพันธ์ทางลบกับผลการปฏิบัติงาน แต่การวิจัยนี้พบว่าด้านการคงอยู่เป็นตัวบ่งชี้ที่ดีของความผูกพัน (λ = 0.826) เนื่องจากนิยามในบริบทนี้เน้นการตระหนักในคุณค่าของทักษะเฉพาะทางมากกว่าต้นทุนการเปลี่ยนงาน (Meyer, J. P. et al., 2002) และประการที่สาม การวิเคราะห์อภิมานของ Arthur, W., Jr. et al., พบว่าการฝึกอบรมมีผลต่อพฤติกรรมและผลลัพธ์ในระดับปานกลางถึงสูง แต่การวิจัยนี้พบอิทธิพลทางตรงขนาดเล็ก (f^2 = 0.095) แสดงว่าในงานหัตถศิลป์ อิทธิพลของการพัฒนาส่วนใหญ่ส่งผ่านกลไกทางจิตใจ (Arthur, W., Jr. et al., 2003)

3. บทบาทตัวแปรคั่นกลาง (วัตถุประสงค์ข้อที่ 3) อิทธิพลทางอ้อม (β = .508) ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 66.5 ของอิทธิพลรวม สนับสนุนกรอบแนวคิด S-O-R (Mehrabian, A. & Russell, J. A., 1974) ว่าการพัฒนาพนักงาน (สิ่งเร้า) จะนำไปสู่ประสิทธิภาพ (การตอบสนอง) ได้เต็มที่เมื่อผ่านการยกระดับความผูกพัน (อินทรีย์) และเมื่ออิทธิพลทางตรงยังมีนัยสำคัญ จึงเป็นการส่งผ่านบางส่วนแบบเสริม (Zhao, X. et al., 2010) กล่าวคือ ทฤษฎีทุนมนุษย์อธิบายเส้นทางตรง และทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคมอธิบายเส้นทางอ้อมซึ่งมีน้ำหนักมากกว่า ดังนั้นการสอนทักษะเชิงช่างเพียงอย่างเดียวโดยไม่ปลูกฝังความศรัทธาและความภักดี จะไม่สามารถยกระดับประสิทธิภาพได้อย่างยั่งยืน

4. ข้อจำกัดของการวิจัย การวิจัยนี้เป็นแบบภาคตัดขวางจึงยืนยันลำดับเวลาของความสัมพันธ์เชิงสาเหตุได้ไม่สมบูรณ์ ข้อมูลทุกตัวแปรได้จากการรายงานตนเอง และความผูกพันต่อองค์กรกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์กันสูง (r = .846) แม้ผลการตรวจสอบ HTMT และการเปรียบเทียบโมเดลทางเลือกยืนยันว่าเป็นโครงสร้างที่แยกจากกันได้ ควรตีความขนาดอิทธิพลของเส้นทาง OCM ⟶ OPE ด้วยความระมัดระวัง

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิเคราะห์ CFA และ SEM ผู้วิจัยสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่เป็น “โมเดลความเป็นเลิศเชิงปฏิบัติการที่ขับเคลื่อนด้วยภูมิปัญญา” (The Wisdom-Driven Operational Excellence Chain) หรือ “โมเดล E-O-E” ตามกรอบ S-O-R ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการพัฒนาพนักงานกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

โมเดล E-O-E ประกอบด้วย 1) สิ่งเร้า (Stimulus) คือ รูปแบบการพัฒนาพนักงาน 3 กลไก ได้แก่ การฝึกอบรมหน้าเตาหลอม การสอนงานแบบครูช่าง–ศิษย์ และการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านนวัตกรรม 2) สภาวะภายใน (Organism) คือ ความผูกพันเชิงศรัทธา ความกตัญญูต่อครูช่าง และการตระหนักในคุณค่าของทักษะเฉพาะทาง และ 3) การตอบสนอง (Response) คือ ประสิทธิภาพตามหลัก QCD ได้แก่ ความประณีตของชิ้นงาน การส่งมอบทันฤกษ์ และการลดของเสียและต้นทุน โดยมีเส้นทางหลัก 2 เส้นทาง คือ เส้นทางผ่านความผูกพัน (.789 × .645 = .508) และเส้นทางตรงผ่านทักษะ (.256)

องค์ความรู้นี้แตกต่างจากองค์ความรู้เดิม 3 ประการ ได้แก่ 1) งานวิจัยการพัฒนาบุคลากรในอุตสาหกรรมกระแสหลักมักอธิบายผลของการฝึกอบรมต่อผลการปฏิบัติงานผ่านการเพิ่มทักษะโดยตรง แต่โมเดลนี้แสดงว่าในงานหัตถศิลป์เชิงศรัทธา อิทธิพลประมาณสองในสามส่งผ่านความผูกพันต่อองค์กร 2) ความผูกพันในบริบทนี้ตั้งอยู่บนความศรัทธาและความกตัญญูต่อครูช่าง (ด้านบรรทัดฐานมีน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด $\lambda = 0.874$) มากกว่าต้นทุนการเปลี่ยนงาน ซึ่งเป็นการขยายทฤษฎีสามองค์ประกอบของสู่บริบทวัฒนธรรมไทย และ 3) โมเดลบูรณาการทฤษฎีทุนมนุษย์กับทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคมภายใต้กรอบ S-O-R ในบริบทธุรกิจหล่อพระเครื่องไทยเป็นครั้งแรก ซึ่งผู้ประกอบการสามารถใช้เป็นแนวทางในการบริหารทุนมนุษย์ได้

สรุปและข้อเสนอแนะ

รูปแบบการพัฒนาพนักงานและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานอยู่ในระดับมาก ส่วนความผูกพันต่อองค์กรอยู่ในระดับมากที่สุด โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดี และอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิภาพการปฏิบัติงานได้ร้อยละ 74.1 รูปแบบการพัฒนาพนักงานมีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันต่อองค์กรและต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ความผูกพันต่อองค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและทำหน้าที่เป็นตัวแปรคั่นกลางบางส่วน สมมติฐานทั้ง 4 ข้อจึงได้รับการสนับสนุน ผลนี้สะท้อนว่าการพัฒนาทักษะจะส่งผลต่อประสิทธิภาพได้มากที่สุดเมื่อดำเนินการควบคู่กับการสร้างความผูกพันของพนักงาน ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงวัฒนธรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ควรสนับสนุนทุนหรือจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อพระอย่างเป็นระบบ ควรจัดทำมาตรฐานอาชีพและการรับรองคุณวุฒิช่างหล่อพระ และควรสนับสนุนโครงการพี่เลี้ยงระหว่างครูช่างอาวุโสกับช่างรุ่นใหม่ เพื่อป้องกันการสูญหายของมรดกภูมิปัญญาและยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจพุทธพาณิชย์ ผู้ประกอบการควรจัดระบบพี่เลี้ยงอย่างเป็นทางการพร้อมถอดความรู้ฝังลึกของครูช่าง และจัดทำคู่มือมาตรฐานการปฏิบัติงาน (SOPs) ควบคู่กับการฝึกปฏิบัติจริงหน้าเตาหลอม ผู้ประกอบการยังควรเปิดพื้นที่ทดลองนวัตกรรม เช่น การพิมพ์สามมิติหรือโปรแกรม CAD และสร้างความผูกพันผ่านการยกย่องผลงานที่ประณีต การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมสำคัญ และเส้นทางความก้าวหน้าจากช่างฝึกหัดสู่ครูช่าง นอกจากนี้ควรวางแผนการผลิตย้อนกลับจากวันพิธีหรือฤกษ์ส่งมอบ และติดตามอัตราของเสีย อัตราการหลอมซ้ำ และอัตราการส่งมอบตรงเวลาควบคู่กับระดับความผูกพันของพนักงาน ในเชิงวิชาการผลการวิจัยยืนยันการประยุกต์ใช้กรอบ S-O-R และทฤษฎีสามองค์ประกอบของความผูกพันในบริบทงานหัตถศิลป์เชิงศรัทธา นักวิชาการด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงควรพิจารณาความผูกพันต่อองค์กรเป็นกลไกส่งผ่านหลักและนิยามความผูกพันด้านการคงอยู่ให้สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมที่ศึกษา การวิจัยในอนาคตควรใช้การวิจัยเชิงคุณภาพหรือแบบผสมผสานกับเจ้าของกิจการ ครูช่าง และผู้ทรงคุณวุฒิ ควรเพิ่มตัวแปรด้านภาวะผู้นำของผู้ประกอบการ วัฒนธรรมองค์กร และการรับรู้การสนับสนุนจากองค์กร และควรใช้แบบแผนการวิจัยระยะยาว ควรใช้ข้อมูลประสิทธิภาพจากแหล่งอื่นเพื่อลดความลำเอียงจากวิธีการวัดร่วม และควรวิเคราะห์กลุ่มพหุพร้อมทดสอบโมเดลกับงานหัตถศิลป์ประเภทอื่น

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2568). ข้อมูลนิติบุคคลประกอบกิจการตามรหัส TSIC 24310, 24320, 25999 และ 32112. เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2569 จาก https://datawarehouse.dbd.go.th

พยอม วงศ์สารศรี. (2552). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

Allen, T. D. et al. (2004). Career benefits associated with mentoring for protégés: A meta-analysis. Journal of Applied Psychology, 89(1), 127-136.

Anderson, J. C. & Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. Psychological Bulletin, 103(3), 411-423.

Arthur, W., Jr. et al. (2003). Effectiveness of training in organizations: A meta-analysis of design and evaluation features. Journal of Applied Psychology, 88(2), 234-245.

Becker, G. S. (1993). Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education. (3rd ed.). Chicago: University of Chicago Press.

Billett, S. (2001). Learning through work: Workplace affordances and individual engagement. Journal of Workplace Learning, 13(5), 209-214.

Blau, P. M. (1964). Exchange and power in social life. New York: John Wiley & Sons.

Byrne, B. M. (2010). Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming. (2nd ed.). New York: Routledge.

Cohen, J. (1988). Statistical power analysis for the behavioral sciences. (2nd ed.). Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.

Crosby, P. B. . (1979). Quality is free: The art of making quality certain. New York: McGraw-Hill.

Eraut, M. (2004). Informal learning in the workplace. Studies in Continuing Education, 26(2), 247-273.

Fornell, C. & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. Journal of Marketing Research, 18(1), 39-50.

Goldratt, E. M. & Cox, J. (1984). The goal: A process of ongoing improvement. Croton-on-Hudson, NY: North River Press.

Hair, J. F. et al. (2019). Multivariate data analysis. (8th ed.). Andover, Hampshire: Cengage Learning.

Henseler, J. et al. (2015). A new criterion for assessing discriminant validity in variance-based structural equation modeling. Journal of the Academy of Marketing Science, 43(1), 115-135.

Hu, L. & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal, 6(1), 1-55.

Jacobs, R. L. (2003). Structured on-the-job training: Unleashing employee expertise in the workplace. (2nd ed.). San Francisco, CA: Berrett-Koehler.

Kaiser, H. F. (1974). An index of factorial simplicity. Psychometrika, 39(1), 31-36.

Kline, R. B. (2016). Principles and practice of structural equation modeling. (4th ed.). New York, NY: Guilford Press.

Knowles, M. S. (1975). Self-directed learning: A guide for learners and teachers. New York, NY: Association Press.

Kram, K. E. (1985). Mentoring at work: Developmental relationships in organizational life. Glenview, IL: Scott, Foresman.

Mehrabian, A. & Russell, J. A. (1974). An approach to environmental psychology. Cambridge, MA: MIT Press.

Meyer, J. P. & Allen, N. J. (1991). A three-component conceptualization of organizational commitment. Human Resource Management Review, 1(1), 61-89.

Meyer, J. P. et al. (2002). Affective, continuance, and normative commitment to the organization: A meta- analysis of antecedents, correlates, and consequences. Journal of Vocational Behavior, 61(1), 20-52.

Noe, R. A. (2023). Employee training and development. (9th ed.). New York, NY: McGraw-Hill Education.

Nonaka, I. & Takeuchi, H. (1995). The knowledge-creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation. New York, NY: Oxford University Press.

Podsakoff, P. M. et al. (2003). Common method biases in behavioral research: A critical review of the literature and recommended remedies. Journal of Applied Psychology, 88(5), 879-903.

Preacher, K. J. & Selig, J. P. (2012). Advantages of Monte Carlo confidence intervals for indirect effects. Communication Methods and Measures, 6(2), 77-98.

Riketta, M. (2002). Attitudinal organizational commitment and job performance: A meta-analysis. Journal of Organizational Behavior, 23(3), 257-266.

Rovinelli, R. J. & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion- referenced test item validity. Tijdschrift voor Onderwijsresearch, 2(2), 49-60.

Schumacker, R. E. & Lomax, R. G. (2016). A beginner's guide to structural equation modeling. (4th ed.). New York, NY: Routledge.

Womack, J. P. & Jones, D. T. (1996). Lean thinking: Banish waste and create wealth in your corporation. New York, NY: Simon & Schuster.

Zhao, X. et al. (2010). Reconsidering Baron and Kenny: Myths and truths about mediation analysis. Journal of Consumer Research, 37(2), 197-206.

บทความวิจัย

พหุปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

FACTORS AFFECTING TOURIST SATISFACTION IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

กฤษณา กิจเกตุ
Kritsana Kitket
คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Tourism and Hospitality, Dhurakij Pundit University, Bangkok, Thailand
Corresponding author E-mail: kritsana.kitket@gmail.com
Tel: 063-962-2669

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) ศึกษาระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจำแนกตามลักษณะทางประชากรศาสตร์ และ 3) ศึกษาอิทธิพลของพหุปัจจัยทางการท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 421 คน ได้มาด้วยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบสะดวก ณ แหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test, One-Way ANOVA และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า พหุปัจจัยทางการท่องเที่ยวในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.27) โดยด้านแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูดมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ขณะที่ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและด้านความปลอดภัยอยู่ในระดับมาก ส่วนความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.22) นักท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์แตกต่างกันมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพหุปัจจัยทางการท่องเที่ยวร่วมกันพยากรณ์ความพึงพอใจได้ร้อยละ 55.3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลทางบวก เรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านความปลอดภัย (β = 0.440) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (β = 0.317) และด้านแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูด (β = 0.102) ข้อค้นพบสำคัญ คือ ด้านความปลอดภัยมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดแต่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจสูงที่สุด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรยกระดับความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่มรดกโลกเป็นลำดับแรก ควบคู่กับการรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์

คำสำคัญ: พหุปัจจัยทางการท่องเที่ยว, ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว, พระนครศรีอยุธยา, การท่องเที่ยวมรดกโลก

Abstract

This research aimed to 1) examine factors attracting tourists to Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, 2) evaluate tourist satisfaction levels categorized by demographic characteristics, and 3) analyze the influence of multiple tourism factors on tourist satisfaction. This was a quantitative study. The population consisted of Thai tourists aged 18 years and above visiting Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, and the sample comprised 421 Thai tourists selected

* Received 6 September 2026; Revised 31 October 2026; Accepted 31 October 2026

through convenience sampling at major tourist attractions in the province. Data were collected via a 5-point Likert scale questionnaire and analyzed using descriptive statistics (frequency, percentage, mean, standard deviation) and inferential statistics (Independent Samples t-test, One-Way ANOVA, and Multiple Regression Analysis). The findings indicated that overall perceptions of tourism factors were at the highest level ($\bar{x}$ = 4.27), and overall tourist satisfaction was at the highest level ($\bar{x}$ = 4.22). Attractions received the highest mean score, whereas Facilities and Safety were rated at a high level. Hypothesis testing revealed no statistically significant differences in overall satisfaction across demographic groups. However, Multiple Regression Analysis indicated that tourism factors collectively predicted tourist satisfaction at the .05 significance level (R^2 = 0.553). Three factors exerted a significant positive influence, ordered by strength: Safety (β = 0.440), Facilities (β = 0.317), and Attractions (β = 0.102). The key finding highlights that although Safety received the lowest descriptive rating, it exerted the strongest statistical influence on overall tourist satisfaction as a critical fundamental factor. Therefore, relevant agencies should prioritize improving safety and facilities in the World Heritage area while preserving its historical value, in order to enhance tourist satisfaction and the quality of the visitor experience in a sustainable manner.

Keywords: Tourism Factors, Tourist Satisfaction, Phra Nakhon Si Ayutthaya, World Heritage Tourism

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นภาคส่วนที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ทั้งในด้านการสร้างรายได้ การกระจายโอกาสทางอาชีพ และการพัฒนาพื้นที่ในระดับภูมิภาค ภายหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ภาครัฐได้มุ่งเน้นการส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศ การกระตุ้นการใช้จ่าย และการกระจายรายได้สู่เมืองท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2567) โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในแหล่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นจุดแข็งสำคัญของประเทศในการสืบสานและสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจควบคู่กันไป

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นอดีตราชธานีที่มีความรุ่งเรืองยาวนานถึง 417 ปี และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมจากองค์การ UNESCO ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมระดับสากล (กรมศิลปากร, 2560) ในภาพรวมของประเทศ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยตั้งเป้ารายได้จากการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2567 ไว้ราว 1,070,000 ล้านบาท และคาดว่าจะมีการเดินทางท่องเที่ยวของคนไทยภายในประเทศประมาณ 160 ล้านคน-ครั้ง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2567) จังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครจึงเป็นจุดหมายสำคัญของนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวนมาก โดยเฉพาะการท่องเที่ยวแบบเช้าไปเย็นกลับ (ญาณินท์ ช้างหลำ และภิญรดา เมธารมณ์, 2567) คุณภาพของการให้บริการในพื้นที่จึงย่อมส่งผลต่อนักท่องเที่ยวจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางการแข่งขันในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ทวีความรุนแรงและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งให้ความสำคัญกับคุณภาพของประสบการณ์โดยรวมมากกว่าการเข้าชมโบราณสถานเพียงอย่างเดียว (Pine, B. J. & Gilmore, J. H., 1999) ครอบคลุมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวก การเดินทาง ความปลอดภัย และคุณภาพการให้บริการ ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบของจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว (Buhalis, D., 2000) หากองค์ประกอบเหล่านี้

ขาดประสิทธิภาพย่อมส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Oliver, R. L., 1980)

แม้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะมีจุดแข็งด้านโบราณสถาน แต่ยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งคุณค่าการอนุรักษ์ เช่น มาตรฐานการให้บริการ ข้อจำกัดของพื้นที่จอดรถและห้องน้ำสาธารณะ ระบบขนส่งภายในเกาะเมือง และมาตรการความปลอดภัยในยามค่ำคืน (กรมศิลปากร, 2560); (พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ และคณะ, 2564); (พัชรินทร์ สมบูรณ์ และภัครดา เกิดประทุม, 2567) ซึ่งเป็นปัญหาที่พบได้ทั่วไปในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (พรทิพย์ มณีรัตน์, 2561) การศึกษาปัจจัยเหล่านี้ในลักษณะพหุปัจจัยจึงมีความสำคัญเพื่ออธิบายโครงสร้างอิทธิพลของแต่ละองค์ประกอบต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอย่างครอบคลุม (ชุติมา พรหมมา, 2563)

ในปัจจุบัน บริบทการท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทั้งการฟื้นตัวของการท่องเที่ยวภายในประเทศภายหลังโควิด-19 การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวกลุ่ม Gen Z และ Millennials ที่ตัดสินใจเดินทางจากการค้นหาข้อมูลและรีวิวออนไลน์ ตลอดจนความคาดหวังต่อมาตรฐานความปลอดภัยและสุขอนามัยที่สูงขึ้น ข้อมูลล่าสุดยังพบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยหันมาเที่ยวอยุธยาแบบไปกลับในวันเดียวแต่ต้องการกิจกรรมที่หลากหลายขึ้น (ญาณินท์ ช้างหลำ และภิญรดา เมธารมณ์, 2567) ข้อค้นพบจากงานวิจัยในช่วงก่อนหน้าจึงอาจไม่สะท้อนพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน นอกจากนี้ งานศึกษาที่ผ่านมาจำนวนมากยังพิจารณาปัจจัยเหล่านี้แยกจากกันหรือเลือกศึกษาเพียงบางประเด็น จึงยังขาดหลักฐานว่าเมื่อพิจารณาทุกปัจจัยพร้อมกันแล้ว แต่ละปัจจัยมีน้ำหนักต่อความพึงพอใจมากน้อยเพียงใด งานวิจัยนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวใน 2 ประเด็น ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ปัจจัย 5 ด้านพร้อมกันด้วยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ เพื่อระบุน้ำหนักอิทธิพลของแต่ละปัจจัยเมื่อควบคุมปัจจัยอื่น และ 2) การรวมด้านความปลอดภัยไว้ในแบบจำลอง ซึ่งเป็นประเด็นที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญมากขึ้นหลังสถานการณ์โควิด-19 ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งวิเคราะห์พหุปัจจัยทางการท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการวางแผน ยกระดับการบริหารจัดการพื้นที่ และพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างมีทิศทางและยั่งยืนต่อไป (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2561)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำแนกตามลักษณะประชากรศาสตร์
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของพหุปัจจัยทางการท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) แบบสำรวจภาคตัดขวาง ประชากรเป้าหมาย คือ นักท่องเที่ยวสัญชาติไทยที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ที่เดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตร Cochran ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำ 384 คน และผู้วิจัยได้ขยายขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็น 400 คน เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อน โดยดำเนินการเก็บข้อมูลจริงได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ทั้งสิ้น 421 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อิงความน่าจะเป็นด้วยเทคนิคการเลือกตามความสะดวก (Convenience Sampling) ณ แหล่งท่องเที่ยวสำคัญ เช่น วัดมหาธาตุ วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดไชยวัฒนาราม ตลาดน้ำอโยธยา และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

โดยผู้วิจัยลงพื้นที่แจกแบบสอบถามด้วยตนเองระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2569 และตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถามทันทีเมื่อได้รับคืน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลประชากรศาสตร์ จำนวน 7 ข้อ ส่วนที่ 2 ระดับความคิดเห็นต่อพหุปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน ได้แก่ ด้านแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูด ด้านการให้บริการ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการเดินทางและการเข้าถึง และด้านความปลอดภัย ด้านละ 4 ข้อ รวม 20 ข้อ ส่วนที่ 3 ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว จำนวน 4 ข้อ ได้แก่ ความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวโดยรวม การท่องเที่ยวเป็นไปตามความคาดหวัง ความตั้งใจจะกลับมาเที่ยวอีก และการแนะนำแก่ผู้อื่น และส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด ข้อคำถามในส่วนที่ 2 และ 3 พัฒนาขึ้นจากแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยว (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2561); (ชุติมา พรหมมา, 2563) และแนวคิดคุณภาพการบริการ (Parasuraman, A. et al., 1985)

แบบสอบถามส่วนที่ 2 และส่วนที่ 3 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของ Likert ได้แก่ 5 หมายถึง มากที่สุด 4 หมายถึง มาก 3 หมายถึง ปานกลาง 2 หมายถึง น้อย และ 1 หมายถึง น้อยที่สุด โดยแปลความหมายค่าเฉลี่ยตามช่วงคะแนนที่มีความกว้างของอันตรภาคชั้นเท่ากับ (5 - 1) / 5 = 0.80 ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 4.21–5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด 3.41 - 4.20 หมายถึง ระดับมาก 2.61–3.40 หมายถึง ระดับปานกลาง 1.81 - 2.60 หมายถึง ระดับน้อย และ 1.00 - 1.80 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด (Best, J. W., 1977)

แบบสอบถามผ่านการหาความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน (ค่า IOC ≥ 0.50 ทุกข้อ) และผ่านการทดลองใช้ (Try-out) กับผู้ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างแต่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน โดยกำหนดเกณฑ์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ไว้ที่ 0.70 ขึ้นไป และเมื่อคำนวณจากข้อมูลจริง (n = 421) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.890 ด้านพหุปัจจัยทางการท่องเที่ยวเท่ากับ 0.855 และด้านความพึงพอใจเท่ากับ 0.817

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Independent Samples t-test, One-Way ANOVA (ทดสอบรายคู่ด้วย Scheffé's method) และ Multiple Regression Analysis แบบ Enter ทั้งนี้ ก่อนการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น ได้แก่ ภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (Multicollinearity) พิจารณาจากค่า Tolerance ซึ่งควรมากกว่า 0.10 และค่า VIF ซึ่งควรน้อยกว่า 10 (Hair, J. F. et al., 2010) ความเป็นอิสระของความคลาดเคลื่อนพิจารณาจากค่า Durbin-Watson ซึ่งควรอยู่ระหว่าง 1.5 - 2.5 และการแจกแจงปกติของความคลาดเคลื่อน

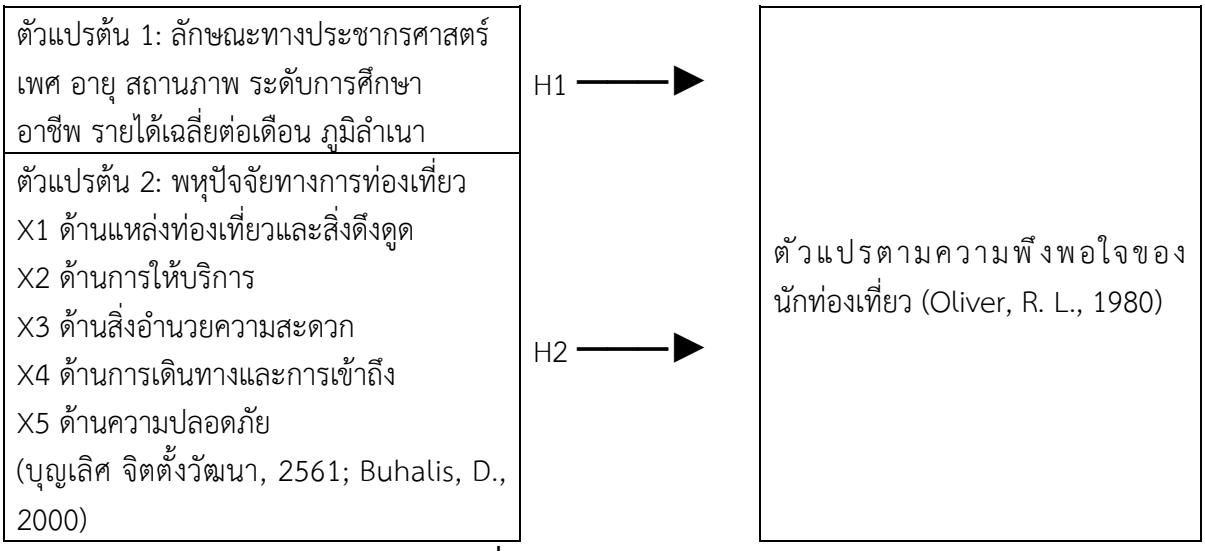
ด้านจริยธรรมการวิจัย ผู้วิจัยเก็บข้อมูลตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยใช้หนังสือแนะนำตัวจากมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ในการขอความร่วมมือ ยืนยันว่าผู้ตอบมีอายุ 18 ปีขึ้นไป มอบเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย (Information Sheet) และแจ้งว่าการตอบแบบสอบถามเป็นไปโดยสมัครใจ ผู้ตอบสามารถปฏิเสธหรือยุติการตอบได้ทุกเมื่อ แบบสอบถามไม่มีการเก็บข้อมูลที่ระบุตัวตน และข้อมูลทั้งหมดถูกเก็บเป็นความลับและนำเสนอในภาพรวมเพื่อการศึกษาเท่านั้น

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้กำหนดพหุปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้านเป็นตัวแปรอิสระ ตามแนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยวที่มองว่าองค์ประกอบทุกส่วนเป็นระบบที่เกี่ยวพันและพึ่งพากัน และความพึงพอใจเกิดจากการประเมินการท่องเที่ยวทั้งครั้ง ทั้งคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว คุณภาพบริการ และความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2561); (ชุติมา พรหมมา, 2563) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดองค์ประกอบของจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวของ Buhalis, D. ที่ประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ (Attractions) การเข้าถึง (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) และบริการเสริม (Ancillary Services) (Buhalis, D., 2000) ผู้วิจัยเลือกปัจจัย 5 ด้าน

ได้แก่ 1) ด้านแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูด 2) ด้านการให้บริการ 3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 4) ด้านการเดินทางและการเข้าถึง และ 5) ด้านความปลอดภัย เนื่องจากครอบคลุมองค์ประกอบของจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวข้างต้น โดยด้านการให้บริการสอดคล้องกับแนวคิดคุณภาพการบริการ (Parasuraman, A. et al., 1985) และด้านความปลอดภัยสอดคล้องกับแนวคิดที่ชี้ว่าความปลอดภัยเป็นเงื่อนไขสำคัญของการท่องเที่ยว (Pine, B. J. & Gilmore, J. H., 1999) ส่วนตัวแปรตาม คือ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว อธิบายด้วยทฤษฎีการยืนยันความคาดหวัง (Expectancy-Disconfirmation Theory) ซึ่งเสนอว่าความพึงพอใจเกิดจากการเปรียบเทียบความคาดหวังก่อนการเดินทางกับผลการรับรู้จริง (Oliver, R. L., 1980)

กรอบแนวคิดการวิจัยแสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

H1: นักท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และภูมิลำเนา แตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

H2: พหุปัจจัยทางการท่องเที่ยว ได้แก่ ด้านแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูด ด้านการให้บริการ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการเดินทางและการเข้าถึง และด้านความปลอดภัย มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 57.72 มีอายุระหว่าง 20-30 ปี ร้อยละ 50.12 มีสถานภาพโสด ร้อยละ 55.82 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 64.61 ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน ร้อยละ 46.56 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001-30,000 บาท ร้อยละ 48.22 และมีภูมิลำเนาอยู่ในภาคกลาง กรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมกันคิดเป็นร้อยละ 73.39

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการศึกษาปัจจัยดึงดูดทางการท่องเที่ยวพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อพหุปัจจัยทางการท่องเที่ยวโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = 0.35) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูด ($\bar{X}$ = 4.51, S.D. = 0.35) ด้านการให้บริการ ($\bar{X}$ = 4.44, S.D. = 0.41) และด้านการเดินทางและการเข้าถึง ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.40) และอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.52) และด้านความปลอดภัย ($\bar{X}$ = 3.92, S.D. = 0.61) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อพหุปัจจัยทางการท่องเที่ยว (n = 421)

พหุปัจจัยทางการท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
X1: ด้านแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูด	4.51	0.35	มากที่สุด	1
X2: ด้านการให้บริการ	4.44	0.41	มากที่สุด	2
X4: ด้านการเดินทางและการเข้าถึง	4.40	0.40	มากที่สุด	3
X3: ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	4.10	0.52	มาก	4
X5: ด้านความปลอดภัย	3.92	0.61	มาก	5
รวม	**4.27**	**0.35**	**มากที่สุด**	-

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.22, S.D. = 0.57) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความตั้งใจจะกลับมาเที่ยวอีก และการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวให้ผู้อื่น ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X}$ = 4.25) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวโดยรวม ($\bar{X}$ = 4.14, S.D. = 0.66) ซึ่งอยู่ในระดับมาก ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (n = 421)

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ท่านมีความตั้งใจจะกลับมาเที่ยวอีก	4.25	0.71	มากที่สุด
2. ท่านจะแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวนี้ให้ผู้อื่น	4.25	0.72	มากที่สุด
3. การท่องเที่ยวครั้งนี้เป็นไปตามความคาดหวัง	4.22	0.77	มากที่สุด
4. ความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวโดยรวม	4.14	0.66	มาก
รวม	**4.22**	**0.57**	**มากที่สุด**

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 1 ด้วย Independent Samples t-test และ One-Way ANOVA พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และภูมิลำเนาแตกต่างกัน มีความพึงพอใจโดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p > .05$) จึงไม่จำเป็นต้องทดสอบความแตกต่างรายคู่ และปฏิเสธสมมติฐานที่ 1 แสดงว่าความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยมีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกัน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจโดยรวมของนักท่องเที่ยว จำแนกตามลักษณะทางประชากรศาสตร์

ลักษณะทางประชากรศาสตร์	สถิติที่ใช้	t / F	Sig.	ผลการทดสอบ
เพศ	t-test	0.854	0.394	ไม่แตกต่าง
อายุ	One-Way ANOVA	0.342	0.795	ไม่แตกต่าง
สถานภาพ	One-Way ANOVA	0.350	0.705	ไม่แตกต่าง
ระดับการศึกษา	One-Way ANOVA	0.782	0.458	ไม่แตกต่าง
อาชีพ	One-Way ANOVA	1.848	0.103	ไม่แตกต่าง
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	One-Way ANOVA	0.539	0.656	ไม่แตกต่าง
ภูมิลำเนา	One-Way ANOVA	0.672	0.612	ไม่แตกต่าง

หมายเหตุ: ทดสอบที่ระดับนัยสำคัญ .05 การทดสอบตามเพศใช้ข้อมูลเพศชาย 164 คน และเพศหญิง 243 คน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 และการทดสอบสมมติฐานที่ 2 ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น พบว่า ค่า VIF ของตัวแปรพยากรณ์ทุกตัวอยู่ระหว่าง 1.50 - 1.96 (ค่า Tolerance ระหว่าง 0.51 - 0.67) และ

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์สูงสุดเท่ากับ 0.612 จึงไม่พบปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุ ค่า Durbin-Watson เท่ากับ 1.885 ซึ่งใกล้เคียง 2 แสดงว่าความคลาดเคลื่อนเป็นอิสระต่อกัน และความคลาดเคลื่อนมีการแจกแจงใกล้เคียงโค้งปกติ ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแสดงดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของพหุปัจจัยทางการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

ตัวแปรพยากรณ์	b	S.E.	β	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	0.191	0.270	-	0.707	0.480
X1: ด้านแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูด	0.168	0.066	0.102	2.542	0.011*
X2: ด้านการให้บริการ	-0.008	0.062	-0.005	-0.124	0.901
X3: ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	0.351	0.051	0.317	6.897	< .001*
X4: ด้านการเดินทางและการเข้าถึง	0.058	0.066	0.040	0.866	0.387
X5: ด้านความปลอดภัย	0.411	0.040	0.440	10.336	< .001*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($R = 0.744$, $R^2 = 0.553$, Adjusted $R^2 = 0.548$, $F = 102.7$, $p < .001$, VIF = 1.50–1.96, Durbin-Watson = 1.885)

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณพบว่า พหุปัจจัยทางการท่องเที่ยวสามารถร่วมกันพยากรณ์ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความพึงพอใจได้ร้อยละ 55.3 ($R^2 = 0.553$) โดยมีปัจจัยที่มีอิทธิพลทางบวกอย่างมีนัยสำคัญ 3 ด้าน เรียงตามลำดับค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (β) ได้แก่ ด้านความปลอดภัย ($\beta = 0.440$, $p < .001$) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ($\beta = 0.317$, $p < .001$) และด้านแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูด ($\beta = 0.102$, $p = .011$) ส่วนด้านการให้บริการและด้านการเดินทางและการเข้าถึงไม่พบอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงยอมรับสมมติฐานที่ 2 บางส่วน

อภิปรายผล

ข้อค้นพบสำคัญของการวิจัยครั้งนี้คือ ปรากฏการณ์ความไม่สอดคล้องกันระหว่างค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเชิงพรรณนากับอิทธิพลเชิงถดถอย กล่าวคือ ด้านความปลอดภัยซึ่งมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่ำที่สุด ($\bar{X} = 3.92$) กลับมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวสูงที่สุด ($\beta = 0.440$) ผลดังกล่าวอธิบายได้ด้วยแนวคิดปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) ในทฤษฎีสองปัจจัย ซึ่งอธิบายว่าปัจจัยค้ำจุนเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่หากมีอยู่อาจไม่สร้างความพึงพอใจโดดเด่น แต่หากขาดหายไปหรือมีข้อบกพร่องจะก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจทันที (Herzberg, F. et al., 1959) เมื่อนำแนวคิดนี้มาประยุกต์กับบริบทการท่องเที่ยว ความปลอดภัยจึงมีลักษณะเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของประสบการณ์การท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pizam, A. et al. ที่ชี้ว่าความปลอดภัยเป็นเงื่อนไขสำคัญที่นักท่องเที่ยวใช้พิจารณาจุดหมายปลายทาง และการสร้างความรู้สึกปลอดภัยเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของหลายภาคส่วน (Pizam, A. et al., 1997) และสอดคล้องกับงานของ พรทิพย์ มณีรัตน์ ที่ได้ศึกษาเรื่องการจัดการความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (พรทิพย์ มณีรัตน์, 2561) และงานวิจัยของ ศิริวรรณ เชี่ยงฉิน และคณะ ที่ได้ศึกษาเรื่องการประเมินคุณภาพการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ศิริวรรณ เชี่ยงฉิน และคณะ, 2565) ซึ่งพบว่าการรับรู้ความปลอดภัยส่งผลต่อความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยวอย่างมากในบริบทของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เนื่องจากเป็นโบราณสถานกลางแจ้งที่มีพื้นที่กว้างขวาง สภาพพื้นผิวไม่เรียบ มีบันไดสูงชัน และมีข้อจำกัดเรื่องไฟส่องสว่างยามค่ำคืนเพื่อการอนุรักษ์ ปัจจัยด้านความปลอดภัยจึงกลายเป็นตัวแปรสำคัญที่กำหนดระดับความพึงพอใจที่ได้รับจริง

สำหรับด้านสิ่งอำนวยความสะดวกซึ่งมีอิทธิพลเป็นลำดับที่สอง (β = 0.317) ทั้งที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในลำดับที่สี่ ($\bar{x}$ = 4.10) สะท้อนข้อจำกัดด้านพื้นที่จอดรถและห้องน้ำสาธารณะในเขตโบราณสถานที่กล่าวไว้ในบทนำ (พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ และคณะ, 2564) ทั้งนี้ ความเพียงพอ สุขอนามัยของห้องน้ำสาธารณะ และพื้นที่จอดรถเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญที่ช่วยลดอุปสรรคการเดินทาง ขณะที่ด้านแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูดแม้จะมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}$ = 4.51) แต่มีอิทธิพลพยากรณ์ความพึงพอใจเป็นลำดับที่สาม (β = 0.102) เนื่องจากคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของมรดกโลกเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวรับรู้และคาดหวังไว้อยู่แล้วตั้งแต่ก่อนเดินทาง จึงมีความผันแปรของคะแนนต่ำ (S.D. = 0.35) ผลดังกล่าวอธิบายได้ด้วยทฤษฎีการยืนยันความคาดหวังที่กล่าวไว้ในบทนำ ซึ่งเสนอว่าความพึงพอใจเกิดจากการเปรียบเทียบระหว่างความคาดหวังก่อนการเดินทางกับผลการรับรู้จริง (Oliver, R. L., 1980) เมื่อนักท่องเที่ยวมีความคาดหวังสูงต่อคุณค่าของมรดกโลกตั้งแต่ก่อนเดินทาง และได้รับประสบการณ์ที่ตรงกับความคาดหวัง ผลที่เกิดขึ้นจึงเป็นการยืนยันความคาดหวัง (Confirmation) ซึ่งไม่ได้เพิ่มระดับความพึงพอใจมากนัก ในทางกลับกัน ด้านความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นองค์ประกอบที่ผลการรับรู้จริงมีความผันแปรสูง (S.D. = 0.61 และ 0.52) และอาจต่ำกว่าความคาดหวังในบางสถานการณ์ จึงเป็นตัวกำหนดความแตกต่างของระดับความพึงพอใจระหว่างนักท่องเที่ยวได้มากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการรับรู้คุณค่าเชิงนามธรรมและความผูกพันกับสถานที่ของนักท่องเที่ยวในแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม (พิชญ์สินี นาคะรักษ์ และคณะ, 2564)

ส่วนด้านการให้บริการและด้านการเดินทางและการเข้าถึง ไม่พบอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อวิเคราะห์ร่วมในแบบจำลอง ซึ่งอธิบายได้ว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคกลาง กรุงเทพมหานครและปริมณฑล (ร้อยละ 73.39) ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและคุ้นเคยกับเส้นทางการเดินทาง ประกอบกับการใช้แอปพลิเคชันนำทางบนสมาร์ตโฟนช่วยลดอุปสรรคการเข้าถึง ตลอดจนการรับรู้การให้บริการที่มีมาตรฐานใกล้เคียงกัน ทำให้ทั้งสองด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดและมีความผันแปรต่ำ เมื่อวิเคราะห์ร่วมกับปัจจัยอื่น สองด้านนี้จึงไม่มีอิทธิพลเฉพาะตัวเพิ่มเติมต่อความพึงพอใจ โดยส่วนที่ทั้งสองด้านอธิบายได้อาจทับซ้อนกับด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยที่มีความสัมพันธ์ร่วมกันในแบบจำลอง ทั้งนี้ ผลการตรวจสอบค่า Tolerance และ VIF ไม่พบปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุที่รุนแรง

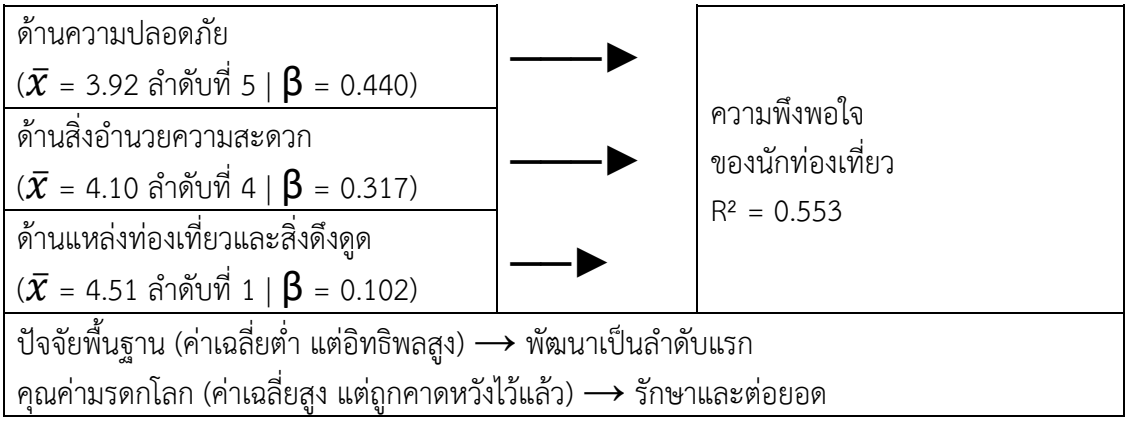
สำหรับผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ที่พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจโดยรวมในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.22) และนักท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์แตกต่างกันมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน ผลดังกล่าวไม่เป็นไปตามแนวคิดด้านพฤติกรรมผู้บริโภคที่ว่าบุคคลที่มีพื้นฐานต่างกันย่อมมีเจตคติต่างกัน แต่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิชญ์สินี นาคะรักษ์ และคณะ ที่ได้ศึกษาเรื่องการรับรู้คุณค่าเชิงนามธรรมและความผูกพันกับสถานที่ของนักท่องเที่ยวในแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม พบว่าคุณค่าที่จับต้องไม่ได้ของแหล่งมรดกโลก เช่น ความขลัง ความเชื่อ และบรรยากาศ เป็นตัวสร้างความประทับใจหลักและมีความเป็นสากลไม่ขึ้นกับพื้นเพของผู้มาเยือน (พิชญ์สินี นาคะรักษ์ และคณะ, 2564) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะมรดกทางประวัติศาสตร์ของอยุธยามีเสน่ห์ที่สร้างความประทับใจได้กับทุกกลุ่ม ประกอบกับความศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นค่านิยมร่วมของคนไทย และนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มได้รับประสบการณ์จากแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก และมาตรการความปลอดภัยชุดเดียวกัน ความพึงพอใจจึงขึ้นอยู่กับคุณภาพขององค์ประกอบการท่องเที่ยวมากกว่าลักษณะส่วนบุคคล ซึ่งสนับสนุนผลการวิเคราะห์การถดถอยที่พบว่าพหุปัจจัยทางการท่องเที่ยวอธิบายความพึงพอใจได้ถึงร้อยละ 55.3

อย่างไรก็ตาม การวิจัยนี้มีข้อจำกัดที่ควรพิจารณาในการนำผลไปใช้ ได้แก่ 1) การเลือกตัวอย่างแบบสะดวก ณ แหล่งท่องเที่ยวหลักเพียงไม่กี่แห่ง อาจไม่เป็นตัวแทนของนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวรองของจังหวัด 2) การศึกษาเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทย จึงไม่สามารถอ้างอิงผลไปยังนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้ 3) การเก็บข้อมูลเพียงช่วงเวลาเดียวแบบภาคตัดขวาง (เดือนกรกฎาคม–กันยายน พ.ศ. 2569) จึงไม่สะท้อน

ความแตกต่างตามฤดูกาลหรือช่วงเทศกาล และ 4) ค่าความเชื่อมั่นรายด้านบางด้านต่ำกว่า 0.70 ได้แก่ ด้านแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูด (0.492) ด้านการเดินทางและการเข้าถึง (0.540) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (0.582) และด้านการให้บริการ (0.599) ซึ่งอาจเป็นเพราะแต่ละด้านมีข้อคำถามเพียง 4 ข้อ แม้ความเชื่อมั่นโดยรวมจะอยู่ในเกณฑ์ดี (0.855) การวิจัยครั้งต่อไปจึงควรเพิ่มจำนวนข้อคำถามในแต่ละด้าน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้สำคัญจากการวิจัยนี้ คือ “ปัจจัยที่ได้รับคะแนนต่ำสุดอาจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุด” กล่าวคือ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมไม่ได้ขึ้นอยู่กับคุณค่าของโบราณสถานเป็นหลัก เนื่องจากคุณค่าดังกล่าวเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวคาดหวังอยู่แล้ว แต่ขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานที่ยังมีจุดอ่อน ได้แก่ ความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวก ดังนั้น การพัฒนาแหล่งมรดกโลกจึงควรเริ่มจากการเสริม “ฐาน” ของประสบการณ์ให้มั่นคงก่อน แล้วจึงต่อยอดด้วยคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 โมเดลองค์ความรู้: ปัจจัยพื้นฐานที่กำหนดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในแหล่งมรดกโลกพระนครศรีอยุธยา

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า พหุปัจจัยทางการท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด นักท่องเที่ยวที่มีลักษณะประชากรศาสตร์ต่างกันมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน และพหุปัจจัยทางการท่องเที่ยวร่วมกันอธิบายความพึงพอใจได้ร้อยละ 55.3 โดยด้านความปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวก และแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูด เป็นตัวพยากรณ์ที่ส่งผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา และกรมศิลปากร ควรร่วมกันยกระดับความปลอดภัย เช่น ปรับปรุงระบบไฟส่องสว่างบริเวณโบราณสถานในยามค่ำคืน ติดตั้งป้ายเตือนจุดเสี่ยงภัย จัดตั้งจุดปฐมพยาบาลฉุกเฉิน และเพิ่มการตรวจตราของเจ้าหน้าที่ ควบคู่กับการพัฒนาสุขอนามัยห้องน้ำสาธารณะ การจัดระเบียบพื้นที่จอดรถในช่วงเทศกาล และระบบป้ายสื่อความหมายให้เป็นสากล ตลอดจนส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่ต่อยอดจากทุนทางวัฒนธรรม เช่น การแต่งกายชุดไทยถ่ายภาพ และเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปควรขยายการศึกษาไปยังนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เพื่อเจาะลึกข้อจำกัดในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในเขตอนุรักษ์มรดกโลก และใช้การสุ่มตัวอย่างแบบอิงความน่าจะเป็นโดยเก็บข้อมูลหลายช่วงเวลา เพื่อเพิ่มความเป็นตัวแทนของผลการวิจัย

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เรียบเรียงมาจากวิทยานิพนธ์เรื่อง "พหุปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อัศวิน แสงพิกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ตลอดจนนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจนงานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2560). รายงานการติดตามสถานภาพการอนุรักษ์อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2567). แผนส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยว พ.ศ. 2567. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

ชุติมา พรหมมา. (2563). องค์ประกอบการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ญาณินท์ ช้างหลำ และภิญรดา เมธารมณ์. (2567). พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการเดินทางท่องเที่ยวแบบเช้าไปเย็นกลับในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 15(1), 89-102.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2561). การพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: เฟื่องฟ้า พริ้นติ้ง.

พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ และคณะ. (2564). การยกระดับศักยภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา. วารสารนวัตกรรมการจัดการและการท่องเที่ยว, 9(3), 112-127.

พรทิพย์ มณีรัตน์. (2561). การจัดการความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัชรินทร์ สมบูรณ์ และภัครดา เกิดประทุม. (2567). แนวทางการบริหารจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารการบริหารท้องถิ่น, 17(1), 33-48.

พิชญ์สินี นาคะรักษ์ และคณะ. (2564). การรับรู้คุณค่าเชิงนามธรรมและความผูกพันกับสถานที่ของนักท่องเที่ยวในแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 47(2), 201-215.

ศิริวรรณ เชี่ยงฉิน และคณะ. (2565). การประเมินคุณภาพการบริการตามโมเดล SERVQUAL ในธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารวิชาการบริหารธุรกิจและการจัดการ, 10(2), 75-90.

Best, J. W. (1977). Research in education. (3rd ed.). Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall.

Buhalis, D. (2000). Marketing the competitive destination of the future. Tourism Management, 21(1), 97-116.

Hair, J. F. et al. (2010). Multivariate data analysis. (7th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.

Herzberg, F. et al. (1959). The motivation to work. (2nd ed.). New York: John Wiley & Sons.

Oliver, R. L. (1980). A cognitive model of the antecedents and consequences of satisfaction decisions. Journal of Marketing Research, 17(4), 460-469.

Parasuraman, A. et al. (1985). A conceptual model of service quality and its implications for future research. Journal of Marketing, 49(4), 41-50.

Pine, B. J. & Gilmore, J. H. (1999). The experience economy: Work is theatre & every business a stage. Boston, MA: Harvard Business School Press.

Pizam, A. et al. (1997). Making tourists feel safe: Whose responsibility is it? Journal of Travel Research, 36(1), 23-28.

บทความวิจัย

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3*

TRANSFORMATIVE LEADERSHIP OF ADMINISTRATORS IN THE 21'S CENTURY AFFECTING TO THE TEACHER'S JOB MOTIVATION UNDER NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3

สุพัตรา หล้าปวงคำ*, นิลรัตน์ นวกิจไพฑูรย์, นพรัตน์ ชัยเรือง
Supattra Lapuangkham*, Nilrat Navakijpaitoon, Nopparat Chairueng
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย
Faculty of Education, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand
*Corresponding author E-mail: Supattra1709.l@gmail.com
*Tel: 083-820-9815

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 2) ศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู 3) ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู และ 4) ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 การศึกษาวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครู 313 คน โดยสุ่มอย่างง่าย และ ครูที่ได้รับรางวัล "ครูผู้มีจรรยาบรรณวิชาชีพดีเด่น" 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.47, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.44) 2) แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.55 , ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.40) 3) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สามารถเรียงลำดับตัวแปรจากมีอำนาจพยากรณ์ที่ดีที่สุด ดังนี้ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล และการกระตุ้นทางปัญญา ตามลำดับ และ 4) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู เน้นให้ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านการปฏิบัติงานและคุณธรรม ใช้การสื่อสารเชิงบวกอย่างเหมาะสม ควบคู่กับการพัฒนาความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง, ผู้บริหาร, แรงจูงใจ, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3

* Received 31 August 2026; Revised 26 September 2026; Accepted 31 October 2026

Abstract

This research aimed to 1) examine the transformative leadership of administrators in the 21st century, 2) examine the teacher's job motivation, 3) examine the transformative leadership of administrators in the 21st century affecting to the teacher's job motivation, and 4) explore the guidelines for developing the transformative leadership of administrators in the 21st century affecting to the teacher's job motivation under Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 3. This research methodology was Mixed Methods Reseach. The sample consisted of 313 teachers by using the simple random sampling technique and 5 of the teachers with "Outstanding Teacher Professional Ethics Award". The research instruments included questionnaires and the interview. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, and Stepwise Multiple Regression Analysis. The results of the research finding were as follow: 1) The transformational leadership of administrators in the 21st century were high level in all aspects. ($\bar{x}$ = 4.47, S.D. = 0.44) 2) The teacher's job motivation were highest in all aspects. ($\bar{x}$ = 4.55, S.D. = 0.40) 3) The transformational leadership of administrators in the 21st century affecting the teacher's job motivation could be put in descending order by idealized Influence, Individualized Consideration and, Intellectual Stimulation respectively. And 4) The guidelines for developing the transformative leadership of administrators in the 21st century affecting to the teacher's job motivation were serve as role models in both professional conduct and moral integrity, appropriate positive communication including continuously updating their knowledge to keep pace with ongoing changes.

Keywords: Transformative Leadership, Administrator, Motivation, Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 3

บทนำ

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงถือเป็นแนวทางการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการสร้างแรงบันดาลใจและการยกระดับสมรรถนะของบุคลากรภายในองค์กร ผู้บริหารที่มีคุณลักษณะดังกล่าวจะสามารถเสริมสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้ออำนวย พัฒนาวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ตลอดจนกระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงบวกในการทำงาน กล่าวคือ หากผู้บริหารสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้แก่บุคลากรทางการศึกษาได้ จะส่งผลให้ครูรับรู้ถึงคุณค่าในวิชาชีพของตนเอง การจัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน จะช่วยให้ครูเกิดความรู้สึกมั่นคงและได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร และการสร้างความผูกพันต่อองค์กรยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้บุคลากรมีความสุขและทุ่มเทให้กับการทำงาน ซึ่งท้ายที่สุดจะส่งผลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน

ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ และระบบอัตโนมัติ ส่งผลให้อายุขัยขององค์ความรู้สั้นลง รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบดั้งเดิมที่เน้นการท่องจำจึงไม่เพียงพอต่อการพัฒนาผู้เรียนในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ ตลาดแรงงานยุคใหม่ต้องการกำลังคนที่มีทักษะสูง บูรณาการทักษะแห่งอนาคตในศตวรรษที่ 21 รวมถึงการปรับตัวต่อสังคมผู้สูงอายุ อัตราการเกิดที่ลดลง และความท้าทายระดับโลก เช่น ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สถานศึกษาจึงต้องเผชิญกับภาวะกดดันในการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาผู้เรียนให้มีขีดความสามารถสอดรับกับโลกยุคใหม่ บทบาทของ ผู้บริหารสถานศึกษา จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการแสดงออกถึง ภาวะผู้นำการ

เปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 เพื่อนำพาองค์กรเผชิญความท้าทายและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิผล การขับเคลื่อนสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ซึ่งเป็นกลไกหลักในการถ่ายทอดและจัดการเรียนรู้ หากผู้บริหารมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสม ย่อมส่งผลโดยตรงต่อการสร้างแรงบันดาลใจ ความผูกพัน และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของครู

ปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่แวดวงการศึกษาต้องเร่งศึกษาวิจัยเพิ่มเติม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารในบริบทของศตวรรษที่ 21 ที่มีความซับซ้อนทวีคูณ การศึกษาวิจัยในประเด็นนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการวิเคราะห์ว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อแรงจูงใจในการทำงานของครูอย่างไร เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและวางกลยุทธ์ในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต 3
2. เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3
3. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3
4. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบสอบถามเชิงสำรวจ (Survey Research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 214 โรงเรียน จำนวนครูทั้งสิ้น 1,662 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 จำนวน 313 คน ซึ่งได้มาโดยการใช้ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครจซี่ และมอร์แกน มีวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิผู้ให้ข้อมูลได้จากการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) และผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วยครูจำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย 2) ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามกรอบแนวคิดในการวิจัยที่กำหนดไว้ โดยขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 3) ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่สร้างขึ้นโดยเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการตรวจสอบพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญได้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item – Objective Congruence: IOC) 4) นำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยฉบับปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบแก้ไขอีกครั้ง 5) ทดลองใช้แบบสอบถาม (Try Out) กับครูผู้สอนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน 6) นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์มาบันทึกลงในระบบ Google forms เพื่อนำไปใช้จัดเก็บข้อมูลแบบออนไลน์ต่อไป และแบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย 2) ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามกรอบแนวคิดในการวิจัยที่กำหนดไว้ โดยขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 3) นำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยฉบับปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอ

ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบแก้ไขอีกครั้ง และ 4) นำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ใช้เก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 แสดงผลตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้าน (n=313)

ด้าน	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1.	ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	4.49	.49	มาก
2.	ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	4.46	.50	มาก
3.	ด้านการกระตุ้นทางปัญญา	4.47	.47	มาก
4.	ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล	4.46	.46	มาก
	รวม	**4.47**	**.44**	**มาก**

จากตารางที่ 1 ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.47, S.D. = 0.44) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากัน รองลงมาคือ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล และด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ตามลำดับ

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 โดยรวมและรายข้อด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์

ข้อ	ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1.	ผู้บริหารกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการบริหารไว้อย่างชัดเจน	4.48	.62	มาก
2.	ผู้บริหารกระตุ้นบุคลากรให้มีความกระตือรือร้นในการทำงาน	4.55	.62	มากที่สุด
3.	ผู้บริหารยึดหลักคุณธรรมจริยธรรมและหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ของตนเอง	4.52	.65	มากที่สุด
4.	ผู้บริหารกำหนดมาตรฐานของการปฏิบัติงานไว้ในระดับสูง	4.41	.61	มาก
5.	ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรมองเป้าหมายในการพัฒนาสถานศึกษาร่วมกัน	4.51	.61	มากที่สุด
	รวม	**4.49**	**.49**	**มาก**

จากตารางที่ 2 ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.49, S.D. = 0.49) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 2 ผู้บริหารกระตุ้นบุคลากรให้มีความกระตือรือร้นในการทำงาน รองลงมาได้แก่ ข้อที่ 3 ผู้บริหารยึดหลักคุณธรรมจริยธรรมและหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ของตนเอง ข้อที่ 5 ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรมองเป้าหมายในการพัฒนาสถานศึกษาร่วมกัน ข้อที่ 1 ผู้บริหารกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการบริหารไว้อย่างชัดเจน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 4 ผู้บริหารกำหนดมาตรฐานของการปฏิบัติงานไว้ในระดับสูง ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 โดยรวมและรายข้อด้านการสร้างแรงบันดาลใจ

ข้อ	ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1.	ผู้บริหารเป็นผู้นำในการพัฒนาวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม	4.39	.61	มาก
2.	ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดีในการมุ่งเน้นการลงมือปฏิบัติมากกว่าการสั่งงาน	4.45	.63	มาก
3.	ผู้บริหารมีเทคนิคและวิธีการในการกระตุ้นให้บุคลากรเกิดแรงบันดาลใจ	4.50	.64	มาก
4.	ผู้บริหารสร้างความเชื่อมั่นว่าจะสามารถดำเนินงานได้ตามเป้าประสงค์	4.45	.63	มาก
5.	ผู้บริหารสร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากรเห็นถึงความมีคุณค่าในตนเอง	4.49	.65	มาก
	รวม	**4.46**	**.50**	**มาก**

จากตารางที่ 3 ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.46, S.D. = 0.50) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 3 ผู้บริหารมีเทคนิคและวิธีการในการกระตุ้นให้บุคลากรเกิดแรงบันดาลใจ รองลงมาได้แก่ ข้อที่ 5 ผู้บริหารสร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากรเห็นถึงความมีคุณค่าในตนเอง ข้อที่ 2 ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดีในการมุ่งเน้นการลงมือปฏิบัติมากกว่าการสั่งงาน ข้อที่ 4 ผู้บริหารสร้างความเชื่อมั่นว่าจะสามารถดำเนินงานได้ตามเป้าประสงค์ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 1 ผู้บริหารเป็นผู้นำในการพัฒนาวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 โดยรวมและรายข้อด้านการกระตุ้นทางปัญญา

ข้อ	ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1.	ผู้บริหารเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ และภารกิจของสถานศึกษา	4.44	.62	มาก
2.	ผู้บริหารสามารถเสนอแนะแนวทางใหม่ๆในการทำงานให้แก่บุคลากรได้	4.48	.62	มาก
3.	ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาศักยภาพตนเองอยู่เสมอ	4.52	.63	มากที่สุด
4.	ผู้บริหารกระตุ้นให้บุคลากรได้ทดลองโครงการใหม่หรือทำงานที่ท้าทายความสามารถ	4.46	.60	มาก
5.	ผู้บริหารกระตุ้นให้บุคลากรสะท้อนผลของพฤติกรรมในการทำงานอย่างเต็มความสามารถ	4.45	.63	มาก
	รวม	**4.47**	**.47**	**มาก**

จากตารางที่ 4 ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ด้านการกระตุ้นทางปัญญา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.47, S.D. = 0.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 3 ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาศักยภาพตนเองอยู่เสมอ รองลงมาได้แก่ ข้อที่ 2 ผู้บริหารสามารถเสนอแนะแนวทางใหม่ๆในการทำงานให้แก่บุคลากรได้ ข้อที่ 4 ผู้บริหารกระตุ้นให้บุคลากรได้ทดลองโครงการใหม่หรือทำงานที่ท้าทายความสามารถ ข้อที่ 5 ผู้บริหารกระตุ้นให้บุคลากรสะท้อนผลของพฤติกรรมในการทำงานอย่างเต็มความสามารถ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 1 บริหารเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ และภารกิจของสถานศึกษา ตามลำดับ

ตารางที่ 5 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 โดยรวมและรายข้อด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล

ข้อ	ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1.	ผู้บริหารให้ความสำคัญกับความเชื่อส่วนบุคคลของบุคลากร	4.43	.59	มาก
2.	ผู้บริหารมอบหมายงานให้บุคลากรตามความสามารถและความสนใจ	4.45	.59	มาก
3.	ผู้บริหารพิจารณาความดีความชอบแก่บุคลากรที่อุทิศตนให้กับงาน	4.51	.64	มากที่สุด
4.	ผู้บริหารให้คำแนะนำต่อบุคลากรที่ประสบปัญหาระหว่างการทำงาน	4.45	.63	มาก
5.	ผู้บริหารเข้าใจและให้โอกาสแต่ละบุคคลในการแก้ไขความผิดพลาด	4.46	.63	มาก
	รวม	**4.46**	**.46**	**มาก**

จากตารางที่ 5 ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.46, S.D. = 0.46) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 3 ผู้บริหารพิจารณาความดีความชอบแก่บุคลากรที่อุทิศตนให้กับงาน รองลงมาได้แก่ ข้อที่ 5 ผู้บริหารเข้าใจและให้โอกาสแต่ละบุคคลในการแก้ไขความผิดพลาด ข้อที่ 2 ผู้บริหารมอบหมายงานให้บุคลากรตามความสามารถและความสนใจ ข้อที่ 4 ผู้บริหารให้คำแนะนำต่อบุคลากรที่ประสบปัญหาระหว่างการทำงาน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 1 ผู้บริหารให้ความสำคัญกับความเชื่อส่วนบุคคลของบุคลากร ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 แสดงผลตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้าน (n=313)

ด้าน	แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1.	ด้านความต้องการความอยู่รอด	4.58	.42	มากที่สุด
2.	ด้านความต้องการความสัมพันธ์	4.55	.43	มากที่สุด
3.	ด้านความต้องการความก้าวหน้า	4.51	.40	มากที่สุด
	รวม	**4.55**	**.40**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 6 แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.55, S.D. = 0.40) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านความต้องการความอยู่รอด มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านความต้องการความสัมพันธ์ และด้านความต้องการความก้าวหน้า (ตามลำดับ

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้าน (n=313) ด้านความต้องการความอยู่รอด

ข้อ	ด้านความต้องการความอยู่รอด	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1.	ท่านสามารถปฏิบัติปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายที่กำหนด	4.58	.55	มากที่สุด
2.	ท่านสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในที่ทำงานได้เป็นอย่างดี	4.61	.57	มากที่สุด
3.	ท่านสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตรงตามระยะเวลาที่กำหนด	4.64	.54	มากที่สุด
4.	ท่านได้รับโอกาสเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากการจัดอบรมให้ความรู้	4.52	.57	มากที่สุด
5.	ท่านสามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานได้อย่างเต็มที่	4.53	.56	มากที่สุด
	รวม	**4.58**	**.42**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 7 ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ด้านความต้องการความอยู่รอด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = 0.42) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 3 ท่านสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตรงตามระยะเวลาที่กำหนด รองลงมาได้แก่ ข้อที่ 2 ท่านสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในที่ทำงานได้เป็นอย่างดี ข้อที่ 1 ท่านสามารถปฏิบัติ ปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายที่กำหนด ข้อที่ 5 ท่านสามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานได้อย่างเต็มที่ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 4 ท่านได้รับโอกาสเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากการจัดอบรมให้ความรู้ ตามลำดับ

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้าน (n=313) ด้านความต้องการความสัมพันธ์

ข้อ	ด้านความต้องการความสัมพันธ์	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1.	ท่านได้รับการยอมรับในความสามารถจากเพื่อนร่วมงาน	4.50	.56	มาก
2.	ท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงานและแนวทางในการปฏิบัติงาน	4.52	.58	มากที่สุด
3.	ท่านมีความรู้สึกที่ดีเมื่อได้สร้างความสัมพันธ์อันดีต่อเพื่อนร่วมงาน	4.62	.56	มากที่สุด
4.	ท่านมีการติดต่อสื่อสารและมีความเข้าใจอันดีต่อเพื่อนร่วมงาน	4.56	.58	มากที่สุด
5.	ท่านรู้สึกเต็มใจและมีความสุขในการปฏิบัติงานร่วมกัน	4.56	.58	มากที่สุด
	รวม	**4.55**	**.43**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 8 ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ด้านความต้องการความสัมพันธ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = 0.43) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 3 ท่านมีความรู้สึกที่ดีเมื่อได้สร้างความสัมพันธ์อันดีต่อเพื่อนร่วมงาน รองลงมาได้แก่ ข้อที่ 4 ท่านมีการติดต่อสื่อสารและมีความเข้าใจอันดีต่อเพื่อนร่วมงาน ข้อที่ 5 ท่านรู้สึกเต็มใจและมีความสุขในการปฏิบัติงานร่วมกัน ข้อที่ 2 ท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงานและแนวทางในการปฏิบัติงาน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 1 ท่านได้รับการยอมรับในความสามารถจากเพื่อนร่วมงาน ตามลำดับ

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้าน (n=313) ความต้องการความก้าวหน้า

ข้อ	ด้านความต้องการความสัมพันธ์	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1.	ท่านพึงพอใจเมื่อได้รับโอกาสในความก้าวหน้าหรือได้รับการเลื่อนขั้นเงินเดือน	4.46	.60	มาก
2.	ท่านรู้สึกถึงความเป็นธรรมในการพิจารณาการได้รับโอกาสในความก้าวหน้าหรือการเลื่อนขั้นเงินเดือน	4.47	.62	มาก
3.	ท่านได้รับการสนับสนุนและโอกาสในความก้าวหน้าอยู่เสมอ	4.58	.59	มากที่สุด
4.	ท่านได้รับมอบหมายงานสำคัญของสถานศึกษาที่อาจส่งผลต่อความก้าวหน้าในอนาคต	4.52	.61	มากที่สุด
5.	ท่านได้รับโอกาสในความก้าวหน้าในตำแหน่งงานเช่นเดียวกับบุคลากรท่านอื่นในสถานศึกษา	4.50	.61	มาก
	รวม	**4.51**	**.47**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 9 ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ความต้องการความก้าวหน้า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.51, S.D. = 0.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 3 ท่านได้รับการสนับสนุนและโอกาสในความก้าวหน้าอยู่เสมอ รองลงมาได้แก่ ข้อที่ 4 ท่านได้รับมอบหมายงานสำคัญของสถานศึกษาที่อาจส่งผลต่อความก้าวหน้าในอนาคต ข้อที่ 5 ท่านได้รับโอกาส

ในความก้าวหน้าในตำแหน่งงานเช่นเดียวกับบุคลากรท่านอื่นในสถานศึกษา ข้อที่ 2 ท่านรู้สึกถึงความเป็นธรรมในการพิจารณาการได้รับโอกาสในความก้าวหน้าหรือการเลื่อนขั้นเงินเดือน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 1 ท่านพึงพอใจเมื่อได้รับโอกาสในความก้าวหน้าหรือได้รับการเลื่อนขั้นเงินเดือน ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 แสดงผลตามตารางดังนี้

ตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 (X)	แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู				
	ด้านความต้องการความอยู่รอด (Y_1)	ด้านความต้องการความสัมพันธ์ (Y_2)	ด้านความต้องการความก้าวหน้า (Y_3)	แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู (Y_{tot})	ระดับ
ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (X_1)	.695**	.666**	.691**	.749**	สูง
ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ (X_2)	.632**	.622**	.646**	.694**	สูง
ด้านการกระตุ้นทางปัญญา (X_3)	.652**	.629**	.706**	.726**	สูง
ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (X_4)	.650**	.657**	.669**	.721**	สูง
ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 (X_{tot})	.724**	.708**	.746**	.795**	สูง

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 10 พบว่า ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 โดยรวม (X_{tot}) มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง (r = 0.795) กับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยรวม (Y_{tot}) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อพิจารณาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 รายด้านกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยรวม (Y_{tot}) พบว่า ทุกด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงถึงสูงมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยด้านที่มีความสัมพันธ์สูงสุดคือ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (X_1) (r = 0.749) รองลงมาคือ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา (X_3) (r = 0.726) และด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (X_4) (r = 0.721) โดยด้านที่มีความสัมพันธ์น้อยที่สุด คือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ (X_2) (r = 0.694)

การวิเคราะห์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ใช้วิธีการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

ตารางที่ 11 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ได้แก่ ค่าอำนาจในการพยากรณ์ (R^2) ค่าอำนาจในการพยากรณ์ที่ปรับแก้ (Adjusted R^2) และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ (Standard Error of the Estimate)

Model	R	R^2	R^2_{adj}	SE_{est}
Stepwise	.805	.648	.644	0.239

จากตารางที่ 11 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณมีค่า 0.805 และค่าอำนาจในการพยากรณ์มีค่า 0.648 ซึ่งมีตัวแปรจำนวน 3 ตัวแปร คือ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (X_1) ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (X_4) และด้านการกระตุ้นทางปัญญา (X_3) ร่วมกันพยากรณ์ผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา ได้ร้อยละ 64.80 และมีค่าอำนาจในการพยากรณ์ที่ปรับแก้ (Adjusted R^2) เท่ากับ 0.644 ส่วนค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์มีค่า 0.239

ตารางที่ 12 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
การถดถอย	32.555	3	10.852	189.360	.000
ส่วนที่เหลือ	17.708	309	.057		
โดยรวม	**50.263**	**312**			

จากตารางที่ 12 พบว่า ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู พบว่า ค่า F มีค่าเท่ากับ 189.360 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 (Sig = .000) ซึ่งตัวแปรอิสระจำนวน 3 ตัวแปร ได้แก่ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (X_1) ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (X_4) และด้านการกระตุ้นทางปัญญา (X_3) สามารถร่วมกันพยากรณ์แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสามารถนำไปสร้างเป็นสมการได้

ตารางที่ 13 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์หารถดถอยพหุคูณของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3

ตัวแปรทำนาย	คะแนนดิบ		คะแนนมาตรฐาน	t	Sig
	b	$S.E._b$	β		
ค่าคงที่	1.217	.141	-	8.607***	.000
1. ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (X_1)	.313	.047	.384	6.684***	.000
2. ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (X_4)	.273	.046	.316	5.944***	.000
3. ด้านการกระตุ้นทางปัญญา (X_3)	.157	.054	.182	2.903**	.004
$R = 0.805$, $R^2 = 0.648$, $R^2_{adj} = 0.644$, $SE_{est} = 0.239$, $F = 189.360$					

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

***มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

จากตารางที่ 13 พบว่า ตัวแปรที่มีอำนาจพยากรณ์ที่ดีที่สุด คือ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (X_1) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์เท่ากับ .384 รองลงมา คือ ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (X_4) มีค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์เท่ากับ .316 และด้านการกระตุ้นทางปัญญา (X_3) มีค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์เท่ากับ .182 ตามลำดับ ซึ่งตัวแปรทั้ง 3 ด้านนี้สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา ได้ร้อยละ 64.80 และมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ ±.239

จากค่าต่างๆในตารางที่ 21 สามารถสร้างสมการถดถอยในรูปคะแนนดิบและในรูปคะแนนมาตรฐานได้ ดังนี้

สมการถดถอยในรูปคะแนนดิบ

$\hat{Y}_{tot} = 1.217 + .313 (X_1) + .273 (X_4) + .157 (X_3)$

สมการถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน

$\hat{Z}_{tot} = .384 (X_1) + .316 (X_4) + .182 (X_3)$

ตอนที่ 4 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 สรุปผลในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ผู้บริหารสถานศึกษาควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพและคุณธรรม มีจุดยืนเชิงกลยุทธ์ ยึดหลักความเสมอภาคและปราศจากอคติ ใช้การสื่อสารเชิงบวกอย่างเหมาะสม พร้อมพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ที่ทันสมัยและเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อันจะส่งเสริมแรงจูงใจ ความสุขในการทำงาน และประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างที่ดี สื่อสารนโยบายอย่างชัดเจน และส่งเสริมให้ครูพัฒนาสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนสนับสนุนการดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการยกย่องเชิดชูเกียรติบุคลากร ควบคู่กับการสร้างแรงจูงใจ การแก้ไขปัญหาอย่างรับผิดชอบ และการเปิดโอกาสให้ครูปฏิบัติงานอย่างอิสระบนพื้นฐานของความไว้วางใจ เพื่อส่งเสริมความสุขและศักยภาพในการทำงาน

ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ผู้บริหารควรสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้าง รับฟังความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกระบวนการระดมสมอง พร้อมสนับสนุนให้ครูประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ รวมถึงเปิดโอกาสให้ทดลองปฏิบัติและสะท้อนผลการทำงาน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ไขปัญหา โดยผู้บริหารทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกและส่งเสริมศักยภาพของครูให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล ผู้บริหารควรเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยพิจารณาความถนัดและความสามารถของครูในการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับศักยภาพ (Put the right man on the right job) พร้อมสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวก ให้คำปรึกษาและชื่นชมความสำเร็จอย่างเหมาะสม ตลอดจนบริหารงานด้วยหลักธรรมาภิบาลและความยุติธรรม เพื่อส่งเสริมคุณค่าและศักยภาพของบุคลากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและสถานศึกษา

อภิปรายผล

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือการกระตุ้นทางปัญญา การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล และการสร้างแรงบันดาลใจ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์ในการมุ่งยกระดับสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาให้ก้าวสู่ความเป็นผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ควบคู่กับการยึดมั่นในหลักจริยธรรม ตลอดจนการพัฒนาขีดความสามารถในการปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อพลวัตและความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ปัจจัยขับเคลื่อนทางนโยบายเหล่านี้ส่งผลให้อัตราเฉลี่ยของมิติด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ปรากฏในระดับสูงสุด ยิ่งไปกว่านั้น ผู้วิจัยมีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า การที่ผู้บริหารดำเนินกลยุทธ์การบริหาร จัดการเชิงรุกมีระบบการวางแผนการดำเนินงานเชิงโครงสร้าง และมีการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้บุคลากรทางการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการสถานศึกษา ย่อมเป็นกลไกเชิงพฤติกรรมที่สร้างความ

ศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อภาวะผู้นำอย่างมีนัยสำคัญ ในขณะเดียวกัน แผนยุทธศาสตร์ระดับชาติ อาทิ นโยบายประเทศไทย 4.0 และแผนการส่งเสริมทักษะแห่งอนาคตย่อมเป็นปัจจัยแวดล้อมสำคัญที่ช่วยกระตุ้นกระบวนการคิดวิเคราะห์เชิงระบบและการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางการศึกษา ส่งผลให้มิติด้านการกระตุ้นทางปัญญามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการบริหารจัดการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจในมิติความแตกต่างระหว่างบุคคล การบูรณาการระบบชี้แนะและการเป็นพี่เลี้ยง เพื่อพัฒนาครูรายบุคคลอย่างใกล้ชิด ตลอดจนการสร้างวัฒนธรรมองค์กรและบรรยากาศการทำงานเชิงบวก ล้วนเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ส่งผลให้มิติด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคลและมิติด้านการสร้างแรงบันดาลใจปรากฏผลลัพธ์ในระดับมากตามลำดับ ซึ่งภาพสะท้อนเชิงวิชาการเหล่านี้ล้วนเป็นหลักฐานยืนยันถึงประสิทธิผลของการ บริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาที่สอดรับกับบริบทและข้อกำหนดของโครงสร้างทางการศึกษาในยุคปัจจุบันอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bass, B. M. ที่กล่าวว่าอิทธิพลเชิงอุดมการณ์เป็นการที่ผู้นำประพฤติตนเป็นแบบอย่างและมีความน่าเคารพนับถือ (Bass, B. M., 1985) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิรวรรณ จิตต์ปราณี โดยศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (วิรวรรณ จิตต์ปราณี, 2559) นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับวิจัยของ สุพจน์ ปลื้มจิตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่องภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่การปฏิบัติสูงสุด คือ การกระตุ้นทางปัญญา รองลงมาคือ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล และการสร้างทีมงาน ด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุดคือ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (สุพจน์ ปลื้มจิตร, 2566) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุษา บัวหลวง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนศูนย์เครือข่ายการศึกษาตำบลปอ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีทักษะการสื่อสาร รองลงมา คือการกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือการมีความกระตือรือร้น (อุษา บัวหลวง, 2565)

2. แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยความต้องการความอยู่รอดมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ความต้องการความสัมพันธ์ และความต้องการความก้าวหน้า ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูที่อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน สามารถวิเคราะห์สภาวะการณ์เชิงพฤติกรรมของครูได้ว่า เป็นกลุ่มผู้ปฏิบัติงานที่มีจิตสำนึกความรับผิดชอบในระดับสูง และให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดกับเสถียรภาพในวิชาชีพ โดยพบว่าแรงจูงใจในมิติด้านความต้องการความอยู่รอดมีค่าเฉลี่ยจำแนกอยู่ในระดับสูงสุด ซึ่งอธิบายได้จากพฤติกรรมของครูที่มุ่งเน้นการตอบสนองความต้อง การขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ อัตราผลตอบแทนหรือรายได้ ความมั่นคงปลอดภัยในหน้าที่การงาน ตลอดจนระบบสวัสดิการที่เกื้อหนุนต่อการครองชีพอย่างเหมาะสม ในขณะเดียวกัน ข้อสังเกตเชิงวิชาการประการต่อมาระบุว่า วัฒนธรรมการทำงานของครูในสถานศึกษามีลักษณะร่วมกันในรูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงค่อนข้างหนาแน่น โดยมีการบูรณาการระบบการปฏิบัติงานเป็นทีม มีการกำกับและช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันทั้งในมิติด้านการจัดการเรียนรู้และการดำเนินภารกิจสนับสนุนอื่น ๆ ของสถานศึกษา ปัจจัยเชิงสภาพแวดล้อมทางสังคมนี้ส่งผลให้แรงจูงใจในมิติด้านความต้องการความสัมพันธ์ ปรากฏผลลัพธ์ในระดับมากที่สุด ยิ่งไปกว่านั้น บุคลากรทางการศึกษาโดยส่วนใหญ่ยังมีแรงขับเคลื่อนภายในที่มุ่งส่งเสริมความก้าวหน้าและการพัฒนาแห่งตนอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นการยกระดับคลังความรู้ การพัฒนาสมรรถนะเฉพาะทางวิชาชีพ ตลอดจนการเติบโตในสายอาชีพ เช่น การประเมินเพื่อเลื่อนระดับวิทยฐานะ หรือการผลิตผลงานสร้างสรรค์ทางวิชาการ ปัจจัยเชิงบวกเหล่านี้จึงส่งผลให้

แรงจูงใจในมิติด้านความต้องการความก้าวหน้ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดตามลำดับมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดตามลำดับ ซึ่งภาพสะท้อนทางสถิติเหล่านี้ล้วนเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ยืนยันถึงความทุ่มเทและอัตลักษณ์ความเป็นมืออาชีพของครูในบริบทของการปฏิบัติงานจริงอย่างเด่นชัด ณฐาพัชร์ วรพงศ์พัชร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสถานศึกษา จังหวัด ตรัง สุราษฎร์ กาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาโดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก (ณฐาพัชร์ วรพงศ์พัชร, 2566) นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับวิจัยของ ธนวัฒน์ ปริญญาวาณิชย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู พบว่า มีค่าเฉลี่ยโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (ธนวัฒน์ ปริญญาวาณิชย์, 2568) และสอดคล้องกับวิจัยของ ภูวิศ สิงสีดา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยภาพรวมและรายด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน (ภูวิศ สิงสีดา, 2565)

3. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยรวมพบว่า ตัวแปรที่มีอำนาจพยากรณ์ที่ดีที่สุด คือ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ รองลงมา คือ การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล และการกระตุ้นทางปัญญา ตามลำดับ ซึ่งตัวแปรทั้ง 3 ด้านนี้สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา ได้ร้อยละ 64.80 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทเชิงโครงสร้างที่ส่งอิทธิพลโดยตรงต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูอย่างเป็นรูปธรรม โดยเมื่อจำแนกรายมิติพบว่า มิติด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์เป็นตัวแปรพยากรณ์ที่มีค่าน้ำหนักอิทธิพลหรืออำนาจการทำนายสูงสุด ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิสัยทัศน์ที่ก้าวไกลมีจุดยืนที่เด่นชัด ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีบนฐานของหลักคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวสามารถสร้างความเลื่อมใสศรัทธาและความมั่นใจให้แก่บุคลากรทางการศึกษา อันส่งผลลัพธ์เชิงบวกต่อการยกระดับแรงขับเคลื่อนภายในในการปฏิบัติงานของครูให้สูงยิ่งขึ้น สำหรับองค์ประกอบที่มีอำนาจการพยากรณ์รองลงมาคือ มิติด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคลซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า การที่ผู้บริหารให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างบุคคลตลอดจนเอาใจใส่ สนับสนุน และส่งเสริมศักยภาพของครูอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับอัตลักษณ์เฉพาะบุคคล ย่อมส่งผลให้ครูรับรู้ถึงคุณค่าในตนเองและเกิดความมุ่งมั่นทุ่มเทในการอุทิศตนเพื่อการทำงานอย่างเต็มกำลังขีดความสามารถ ในขณะที่ มิติด้านการกระตุ้นทางปัญญา แม้จะมีค่าน้ำหนักอิทธิพลในลำดับรองลงมา แต่ยังคงเป็นกลไกเชิงพฤติกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนสภาพแวดล้อมให้ครูเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์เชิงระบบ และกระตุ้นให้เกิดความริเริ่มสร้างสรรค์ในการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัชพล สอนใหม่ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนในกลุ่มบางละมุง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 พบว่ามีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (รัชพล สอนใหม่, 2563) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนวัฒน์ ปริญญาวาณิชย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรีระยอง ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ ผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู เรียงลำดับตามอำนาจพยากรณ์จากมากไปน้อย ได้แก่ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล และการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ สามารถร่วมกันทำนายแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ได้ร้อยละ 91.00 (ธนวัฒน์ ปริญญาวาณิชย์, 2568) นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภูวิศ สิงสีดา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา การเป็นแบบอย่างที่ดี การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล การสร้างแรงบันดาลใจ และการกระตุ้นทางปัญญา ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสามารถร่วมกันทำนายแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ของครูได้ร้อยละ 99.30 (ภูวิศ สิงสีดา, 2565) และยังสอดคล้องกับวิจัยของ อาวัชนนท์ อิ่มเพ็ง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารที่สามารถพยากรณ์การปฏิบัติงานของครู โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ เกิดการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ การสร้างแรงบันดาลใจ และการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในองค์กร โดยอำนาจพยากรณ์ได้ร้อยละ 71.3 และมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ เท่ากับ ±0.22493 (อาวัชนนท์ อิ่มเพ็ง, 2566)

4. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จอย่างยั่งยืนและประสิทธิภาพในการดำเนินงานในภาพรวมของสถานศึกษา มีรากฐานสำคัญมาจากกลไกการบริหารจัดการที่บูรณาการแนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งส่งอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญในการขับเคลื่อนแรงจูงใจภายในเพื่อการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษา โดยกระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นผ่านการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารในการเป็นแบบอย่างด้านจริยธรรมวิชาชีพที่มุ่งเน้นความรับผิดชอบและความโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาลอย่างเท่าเทียมและปราศจากอคติ ผนวกกับการใช้กลยุทธ์การสื่อสารเชิงสร้างสรรค์และการส่งเสริมวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสให้ครูได้ร่วมคิด วางแผน และร่วมตัดสินใจในระดับกลยุทธ์ นอกจากนี้สถานศึกษาจำเป็นต้องมุ่งเน้นการสร้างสรรค์ระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ที่ทันสมัยผ่านการสนับสนุนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมทางการศึกษา ควบคู่ไปกับการขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อกระตุ้นการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกัน กระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคลต้องตั้งอยู่บนฐานคิดเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยผู้บริหารต้องวิเคราะห์ความถนัดเชิงลึกและขีดความสามารถเฉพาะตัวของครูแต่ละราย เพื่อประโยชน์ในการจัดสรรและกระจายภาระงานอย่างเหมาะสม ซึ่งมาตรการบูรณาการเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะเป็นการเสริมสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธา ความผูกพันต่อองค์กรตลอดจนสุขภาวะในการทำงาน และความมุ่งมั่นในการพัฒนาวิชาชีพของครูเท่านั้น แต่ยังถือเป็นปัจจัยตั้งต้นที่ส่งผลสัมฤทธิ์โดยตรงต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาและความสำเร็จขององค์กรในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา พรัดขำ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า เพื่อให้สถานศึกษาสามารถขับเคลื่อนภารกิจและบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายหลักของการเป็นสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างเป็นรูปธรรม ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีบทบาทเชิงรุกในการเสริมสร้างและพัฒนาทักษะกระบวนการแก้ไขปัญหาเชิงระบบให้แก่ครู ควบคู่ไปกับการยกระดับสมรรถนะการเรียนรู้และทักษะการตัดสินใจด้วยตนเองอย่างเป็นอิสระ ยิ่งไปกว่านั้น ฝ่ายบริหารต้องกระตุ้นให้บุคลากรทางการศึกษาเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีความตระหนักรู้ต่อประเด็นปัญหาท้าทายที่เกิดขึ้นในมิติต่าง ๆ ของระบบการศึกษา กระบวนการดังกล่าวจะนำไปสู่การแสวงหาและพัฒนาแนวปฏิบัติที่ดีเลิศ (Best Practices) ตลอดจนการสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้รูปแบบใหม่ที่มีความสอดคล้องทางวัฒนธรรมและเป็นประโยชน์ต่อบริบทเชิงพื้นที่อย่างแท้จริง ซึ่งนอกจากกลยุทธ์นี้จะช่วยขับเคลื่อนผลงานที่เป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่นให้แก่ทางองค์กรแล้วยังถือเป็นกลไกเชิงพฤติกรรมที่สำคัญในการยกระดับความพึงพอใจในงาน (Job Satisfaction) และเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานเชิงรุก (Proactive Work Motivation) ของครูให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นในระยะยาว (กาญจนา พรัดขำ, 2565)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 สามารถเรียงลำดับตัวแปรจากมีอำนาจพยากรณ์ที่ดีที่สุด ดังนี้ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล และการกระตุ้นทางปัญญา ตามลำดับ และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ มุ่งเน้นการปฏิบัติตนของผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นแบบอย่างที่ดี (Role Model) ทั้งในด้านจริยธรรม คุณธรรม และการปฏิบัติงาน เพื่อสร้างความเลื่อมใสศรัทธาและความเป็นมืออาชีพในกลุ่มบุคลากรทางการศึกษา โดยผู้บริหารต้องแสดงออกถึงจุดยืนที่ชัดเจน บริหารงานด้วยความโปร่งใส เสมอภาค ปราศจากอคติ ตลอดจนเลือกใช้กลยุทธ์การสื่อสารเชิงบวกที่เหมาะสม ควบคู่ไปกับการพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองให้เท่าทันต่อกระแสนวัตกรรมและความเปลี่ยนแปลง ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ เน้นการแสดงพฤติกรรมที่เป็นรูปธรรมและจับต้องได้ โดยผู้บริหารต้องลงมือปฏิบัติให้เห็นเป็นประจักษ์ก่อนทำการสื่อสารวิสัยทัศน์หรือเป้าหมาย เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันทั่วทั้งองค์กร นอกจากนี้ การกระตุ้นแรงจูงใจในการทำงานยังสามารถทำได้ผ่านการสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง ด้านการกระตุ้นทางปัญญา มุ่งสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างและปราศจากอคติ โดยผู้บริหารต้องทำหน้าที่เป็นผู้ฟังที่ดี มีความฉลาดทางอารมณ์ และเปิดโอกาสให้ครูได้ร่วมระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และเหตุผล มากกว่าการยึดแนวคิดของผู้นำเป็นศูนย์กลาง และด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล เน้นการสังเกตเชิงพฤติกรรม ตลอดจนทำความเข้าใจในลักษณะอัตลักษณ์เฉพาะบุคคล ตลอดจนทักษะความเชี่ยวชาญและความถนัดเฉพาะทางของครูแต่ละราย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการจัดสรรและกระจายภาระงาน (Workload Allocation) ให้มีความสอดคล้องกับสมรรถนะที่แท้จริง ซึ่งกลยุทธ์การบริหารงานในลักษณะดังกล่าวไม่เพียงแต่จะช่วยส่งเสริมการรับรู้คุณค่าในตนเอง (Self-Worth Perception) ของบุคลากรทางการศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยเอื้อให้ครูสามารถขับเคลื่อนและแสดงศักยภาพในการปฏิบัติงานได้อย่างเต็มขีดความสามารถสูงสุด

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา พรัดขำ. (2565). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ของครูในสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

ณฐาพัชร์ วรพงศ์พัชร. (2566). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา จังหวัด ตรัง สุราษฎร์ กาญจนบุรี. วารสารพุทธอาเซียนศึกษา, 8(2), 9-20.

ธนวัฒน์ ปริญญาวาณิชย์. (2568). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 22(98), 34-49.

ภูวิศ สิงสีดา. (2565). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 19(85), 97-109.

รัชพล สอนใหม่. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนในกลุ่มบางละมุง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

วิรวรรณ จิตต์ปราณี. (2559). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุพจน์ ปลื้มจิตร. (2566). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น. วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ , 13(2), 202-215.

อาวัชนนท์ อิ่มเพ็ง. (2566). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครพนม เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

อุษา บัวหลวง. (2565). การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนศูนย์เครือข่ายการศึกษาตำบลปอ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4. ใน สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยพะเยา.

Bass, B. M. (1985). Leadership and Performance Beyond Expectations. New York: The Free Press.

บทความวิจัย

การพัฒนาและประเมินความเหมาะสมของเกมเชิงโต้ตอบสำหรับฝึกฟัง–พูดภาษาจีน และการรับรู้ความสามารถในการสอนของนักศึกษาครูหลังใช้เกม*

DEVELOPMENT AND SUITABILITY EVALUATION OF AN INTERACTIVE GAME FOR CHINESE LISTENING AND SPEAKING PRACTICE AND PRE-SERVICE TEACHERS' TEACHING SELF-EFFICACY AFTER GAME USE

ยุภาพร นอกเมือง*, วิษณุ สุทธิวรรณ
Yupaporn Nokmueang*, Witsanu Suttiwan
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปทุมธานี ประเทศไทย
Faculty of Education, Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal under Patronage, Pathum Thani, Thailand
*Corresponding author E-mail: yupaporn.nok@vru.ac.th
*Tel: 091-335-3248

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ออกแบบและพัฒนาเกมเชิงโต้ตอบเพื่อพัฒนาทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนสำหรับนักศึกษาครู 2) ประเมินความเหมาะสมของเกม และ 3) ศึกษาการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครูภายหลังการใช้เกม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาแบบผสานวิธี แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ การพัฒนาต้นแบบเกมผ่านการประชุมผู้เชี่ยวชาญ การประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ด้วยแบบประเมิน 18 ข้อ (IOC = 1.00) และการนำเกมไปใช้กับนักศึกษาครู สาขาวิชาภาษาจีน ชั้นปีที่ 2 จำนวน 25 คน เป็นระยะเวลา 8 ชั่วโมง แล้วตอบแบบประเมินตนเอง 20 ข้อ 8 ด้าน (IOC = 0.67 - 1.00, α = .94) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า เกมที่พัฒนาขึ้นเป็นเกมการ์ดที่มีโครงสร้าง 6 องค์ประกอบ ภายใต้กรอบคำศัพท์ HSK ระดับ 1-3 ครอบคลุม 4 กลุ่มสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน บนฐานแบบจำลองการฟัง HURIER และทฤษฎีวัจนกรรม ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.87, S.D. = 0.34) และนักศึกษาครูมีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.30, S.D. = 0.21) โดยด้านการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 4.80, S.D. = 0.25) ทั้งนี้ ผลการวิจัยสะท้อนความเหมาะสมของเกมตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญและการรับรู้ของนักศึกษาครูภายหลังการใช้เกมเท่านั้น ยังไม่ยืนยันพัฒนาการด้านการฟังและการพูดภาษาจีน ผู้วิจัยเสนอแนะให้นำเกมไปใช้ในรายวิชาการฟัง-การพูดภาษาจีนระดับต้น โดยให้นักศึกษาผลัดกันเป็นผู้ดูแลกลุ่มเพื่อฝึกบทบาทการเป็นผู้สอน

คำสำคัญ: เกมเชิงโต้ตอบ, ทักษะการฟังและการพูดภาษาจีน, การรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครู, นักศึกษาครู

Abstract

This research aimed to 1) design and develop an interactive game to enhance the Chinese listening and speaking skills of pre-service teachers, 2) evaluate the appropriateness of the game, and 3) examine the pre-service teachers' teacher self-efficacy after using the game. The study

* Received 13 October 2026; Revised 29 October 2026; Accepted 31 October 2026

used a mixed-methods research and development design with three phases. In the first phase, a game prototype was developed through expert meetings. In the second phase, three experts evaluated the game's appropriateness using an 18-item evaluation form (IOC = 1.00). In the third phase, the game was implemented with 25 second-year pre-service teachers majoring in Chinese over a period of 8 hours. The participants then completed a 20-item self-assessment covering eight dimensions (IOC = 0.67 - 1.00, α = .94). Data were analyzed using content analysis, mean, and standard deviation. The results showed that the developed game was a card game with a six-component structure. It was built on HSK Levels 1–3 vocabulary, covered four groups of everyday situations, and was grounded in the HURIER listening model and speech act theory. The experts rated the game's overall appropriateness at the highest level ($\bar{x}$ = 4.87, S.D. = 0.34). The pre-service teachers' overall teacher self-efficacy was at a high level ($\bar{x}$ = 4.30, S.D. = 0.21), and the highest-rated dimension was coping with change and challenges ($\bar{x}$ = 4.80, S.D. = 0.25). However, these findings reflect only the experts' judgment of the game's appropriateness and the pre-service teachers' perceptions after using it. They do not confirm any improvement in Chinese listening and speaking skills. The researchers recommend using the game in elementary Chinese listening and speaking courses, with students taking turns as group facilitators so they can practice the teaching role.

Keywords: Interactive Game, Chinese Listening and Speaking Skills, Teaching Self-Efficacy, Pre-Service Teachers

บทนำ

ภาษาจีนเป็นภาษาที่มีผู้ใช้มากที่สุดภาษาหนึ่งของโลก และบทบาททางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของจีนที่สูงขึ้นทำให้ความต้องการเรียนภาษาจีนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (Feng, M. et al., 2025) การสอบวัดระดับความรู้ภาษาจีน (HSK) เป็นมาตรฐานการวัดความสามารถทางภาษาจีนแบบหลายระดับในระดับสากล (Peng, Y. et al., 2021) และมีผลย้อนกลับต่อการเรียนของผู้เรียนภาษาจีนในฐานะภาษาที่สอง (Kong, F. & Zhang, Y., 2024) สำหรับประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ประกาศแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในปี พ.ศ. 2566 โดยนำมาตรฐานความสามารถทางภาษาจีน HSK และ YCT มาเป็นกรอบการจัดการเรียนการสอน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2568) ความสำเร็จของนโยบายดังกล่าวขึ้นอยู่กับคุณภาพของครูภาษาจีน ซึ่งต้องมีทั้งความสามารถทางภาษาและความพร้อมในวิชาชีพตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ซึ่งกำหนดมาตรฐานวิชาชีพครูไว้ 3 ด้าน คือ มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ มาตรฐานการปฏิบัติงาน และมาตรฐานการปฏิบัติตน (ข้อบังคับคุรุสภา, 2562) หลักสูตรผลิตครูจึงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครู (Pendergast, D. et al., 2011) ตามทฤษฎีปัญญาสังคม การรับรู้ความสามารถของตนเองมีแหล่งที่มาจากประสบการณ์ความสำเร็จ การสังเกตตัวแบบ การโน้มน้าวทางสังคม และสภาวะทางอารมณ์ ซึ่งประสบการณ์ความสำเร็จเป็นแหล่งที่มีอิทธิพลมากที่สุด (Bandura, A., 1997)

อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนที่ไม่ใช่เจ้าของภาษายังเผชิญความท้าทายทั้งด้านระบบวรรณยุกต์ ตัวอักษร และความคล่องแคล่วในการพูดสื่อสาร สำหรับผู้เรียนชาวไทย ภัทรปภา ทองแท่งใหญ่ และอารดี เก้าเอี้ยน สำรวจนักศึกษาปริญญาตรีเอกภาษาจีนหรือการสอนภาษาจีน 165 คน และอาจารย์ 14 คน พบว่าผู้เรียนรู้คำศัพท์ไม่เพียงพอจนสลับไปใช้ภาษาไทยระหว่างสนทนา เรียงประโยคตามโครงสร้างภาษาไทย และใช้เวลานานในการเรียบ

เรียงประโยค (ภัทรปภา ทองแท่งใหญ่ และอารดี เก้าเอี้ยน, 2566) ซึ่งสอดคล้องกับผลแทรกแซงจากภาษาแม่ที่พบในผู้เรียนไทย (Luo, M. et al., 2022) ด้านการฟัง กาญจนารัติ อุไรรัตน์ สัมภาษณ์นักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 37 คน พบว่าปัญหาเกิดจากผู้เรียน สื่อการเรียน สภาพห้องเรียน และผู้สอน (กาญจนารัติ อุไรรัตน์, 2569) และ Sukjairungwattana, P. สัมภาษณ์นักศึกษา 10 คน และครู 5 คน รายงานว่าผู้เรียนแยกและออกเสียงวรรณยุกต์ 4 เสียงได้ยาก และฟังเจ้าของภาษาไม่เข้าใจ (Sukjairungwattana, P., 2023) นอกจากนี้ นักศึกษาไทยยังมีความวิตกกังวลในการเรียนภาษาจีนและมีโอกาสใช้ภาษาจีนในชีวิตประจำวันน้อย (Ning, L. & Tananuraksakul, N., 2024) งานวิจัยเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นการสำรวจหรือสัมภาษณ์ ซึ่งชี้ให้เห็นปัญหาและความต้องการ แต่ยังไม่มีการทดลองแนวทางแก้ไข

ปัญหาดังกล่าวพบในนักศึกษาครูสาขาวิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี เช่นกัน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากผลการเรียนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการฟังและการพูดภาษาจีน สังเกตพฤติกรรมของนักศึกษา 25 คน และสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอน 4 คน พบว่านักศึกษา ฟังได้เพียงคำศัพท์ไม่กี่คำในแต่ละประโยคและไม่เข้าใจความหมายทั้งหมด อีกทั้งยังพูดสื่อสารหรือโต้ตอบในเรื่องง่าย ๆ ไม่ได้ ปัญหานี้มีความสำคัญเป็นพิเศษ เพราะนักศึกษากลุ่มนี้เป็นทั้งผู้เรียนภาษาและว่าที่ครูผู้ที่จะถ่ายทอดทักษะการฟังและการพูดสู่ผู้เรียนในอนาคต การขาดประสบการณ์ใช้ภาษาที่ประสบความสำเร็จ จึงอาจกระทบต่อความเชื่อมั่นในการเป็นครูด้วย ซึ่งจากการสังเกตการณ์ทดลองสอนในชั้นเรียน พบว่า นักศึกษายังขาดความมั่นใจในการทำหน้าที่เป็นผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่น Täschner, J. et al. ได้รวบรวมงานวิจัยที่ทดลองจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความมั่นใจของครูได้ 115 เรื่อง แล้ววิเคราะห์ผลรวมกัน พบว่า กิจกรรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของครูได้ (g = 0.47) และกิจกรรมที่เน้นเฉพาะประสบการณ์ความสำเร็จให้ผลสูงในกลุ่มนักศึกษาครู (g = 0.62) (Täschner, J. et al., 2025)

จากความเป็นมาข้างต้น ปัญหาการฟังและการพูดภาษาจีนของนักศึกษาครูสัมพันธ์กับความวิตกกังวลและมีโอกาสในการฝึกใช้ภาษาน้อย การเรียนรู้ผ่านเกมจึงน่าจะเป็นทางเลือกที่เหมาะสม เพราะผู้สอนและนักพัฒนาใช้เกมเพื่อการศึกษาเป็นเครื่องมือการเรียนรู้รูปแบบใหม่มากขึ้น (Feng, M. et al., 2025) และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เชิงโต้ตอบเป็นประเด็นที่ได้รับการศึกษามากในงานด้านการเรียนรู้ผ่านเกม (Hwang, G.-J. & Chen, P.-Y., 2022) ในบริบทของไทย านวิจัยด้านการเรียนภาษาจีนส่วนหนึ่งมุ่งพัฒนาการจดจำคำศัพท์ (นพพล จันทร์กระจ่างแจ้ง และสันติพงษ์ ทองดี, 2565) และมีงานที่นำเกมมาใช้ในการเรียนภาษาจีน (Huang, X. et al., 2025); (Phupunna, S. & Hongsamsibkao, N., 2024); (Thongkoo, K. et al., 2025) ส่วน Gong, C. et al. ใช้เทคโนโลยีเกมพัฒนาการพูดภาษาจีนของนักศึกษานานาชาติ 40 คน ในเชียงใหม่ พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุม และเกมช่วยลดความกังวลและกระตุ้นให้ฝึกซ้ำ (Gong, C. et al., 2026) อย่างไรก็ตาม ยังไม่พบงานที่ใช้เกมฝึกการฟังและการพูดภาษาจีนควบคู่กันในนักศึกษาครู และศึกษาการรับรู้ความสามารถของนักศึกษาครูหลังใช้เกม ผู้วิจัยจึงพัฒนาเกมเชิงโต้ตอบบนฐานแบบจำลองการฟัง HURIER (Brownell, J., 2010) ทฤษฎีวัจนกรรม (Austin, J. L., 1962) และทฤษฎีปัญญาสังคม (Bandura, A., 1997) ผลการวิจัยจะเป็นต้นแบบสื่อการเรียนรู้สำหรับรายวิชาการฟังและการพูดภาษาจีน และเป็นองค์ความรู้สำหรับหลักสูตรผลิตครูภาษาต่างประเทศ ในการบูรณาการการฝึกภาษาเข้ากับการเตรียมความพร้อมด้านความเชื่อมั่นในความเป็นครู

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อออกแบบและพัฒนาเกมเชิงโต้ตอบเพื่อพัฒนาทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนสำหรับนักศึกษาครู
2. เพื่อประเมินความเหมาะสมของเกมเชิงโต้ตอบเพื่อพัฒนาทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนสำหรับนักศึกษาครู
3. เพื่อศึกษาการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครูด้านทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนของนักศึกษาครูภายหลังการใช้เกมเชิงโต้ตอบเพื่อพัฒนาทักษะการฟังและการพูดภาษาจีน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง ผลของเกมเชิงโต้ตอบเพื่อพัฒนาทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนที่มีต่อทักษะการฟัง-พูด การรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครู และความพึงพอใจของนักศึกษาครู โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการประชุมผู้เชี่ยวชาญ และข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบประเมิน ดำเนินการ 3 ระยะ ระหว่างปีการศึกษา 2569 ระยะที่ 1 และ 2 ตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1 และ 2 ส่วนระยะที่ 3 ตอบวัตถุประสงค์ข้อ 3 การวิจัยได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขที่ PTURB-EXP-2026-0093 และผู้เข้าร่วมทุกคนเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ

ลำดับการดำเนินการวิจัยและพัฒนาเป็นแบบต่อเนื่อง ระยะที่ 1 เป็นขั้นออกแบบและพัฒนาต้นแบบเกมจากกรอบแนวคิดและความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ระยะที่ 2 เป็นขั้นประเมินความเหมาะสมของต้นแบบที่ปรับปรุงแล้ว และระยะที่ 3 เป็นขั้นนำเกมไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อศึกษาการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครู ข้อมูลเชิงคุณภาพจากระยะที่ 1 ใช้ปรับปรุงต้นแบบก่อนประเมินในระยะที่ 2 และผลการประเมินระยะที่ 2 ใช้พิจารณาความพร้อมของต้นแบบก่อนนำไปใช้ในระยะที่ 3

ระยะที่ 1 การออกแบบและพัฒนาเกม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยสังเคราะห์องค์ประกอบของเกมการเรียนรู้จากการศึกษาทฤษฎีองค์รวมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงได้โครงสร้างเกม 6 องค์ประกอบ แล้วกำหนดเนื้อหาจากคำศัพท์ HSK ระดับ 1-3 หมวดชีวิตประจำวัน 4 กลุ่มสถานการณ์ และสร้างต้นแบบเกม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ได้แก่ ด้านการสอนภาษาจีน ด้านเทคโนโลยีการศึกษา และด้านการพัฒนาเกมเพื่อการเรียนรู้ ด้านละ 1 คน คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้มีคุณวุฒิปริญญาโทขึ้นไปและมีประสบการณ์ในด้านนั้นไม่ต่ำกว่า 7 ปี เครื่องมือ คือ ต้นแบบเกม ซึ่งนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญในการประชุมผู้เชี่ยวชาญ (Expert Meeting) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโครงสร้างและเนื้อหาเกมกับกรอบแนวคิด โดยในการประชุมร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้มีการจดบันทึกข้อเสนอแนะต่างๆตลอดการประชุม และได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยได้มีการอ่านบันทึกทำความเข้าใจ กำหนดรหัสข้อเสนอแนะ จัดหมวดหมู่ตามองค์ประกอบของเกม และสรุปประเด็น แล้วดำเนินการปรับปรุงต้นแบบตามข้อเสนอแนะ

ระยะที่ 2 การประเมินความเหมาะสมของเกม เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยนำต้นแบบเกมที่ปรับปรุงแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 คนชุดเดิม เครื่องมือ คือ แบบประเมินความเหมาะสมของเกม มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 18 ข้อ ครอบคลุม 6 องค์ประกอบ องค์ประกอบละ 3 ข้อ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาด้วยดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ที่มีคุณวุฒิปริญญาโทขึ้นไปและมีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาจีน ด้านเทคโนโลยีการศึกษา และด้านการพัฒนาเกมเพื่อการเรียนรู้ ไม่ต่ำกว่า 7 ปี ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ ชุดเดียวกับที่ประเมินเกม โดยคัดเลือกข้อที่มีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ได้ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ เท่ากับ 1.00 ทุกข้อ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) รายองค์ประกอบและภาพรวม แปลความหมายตามเกณฑ์ 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

ระยะที่ 3 การศึกษาการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครู เป็นการวิจัยเชิงปริมาณแบบกลุ่มเดียววัดหลังการใช้เกม (One-Shot Case Study) กลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษาครู หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาจีน ชั้นปีที่ 2 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2569 จำนวน 25 คน ซึ่งเป็นนักศึกษาที่ลงทะเบียนในรายวิชาการฟังและการพูดภาษาจีน ได้มาโดยความสมัครใจ ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ ไม่มีผลกระทบต่อการเรียน คะแนน การประเมินผล

หรือการปฏิบัติงานใด ๆ ที่กลุ่มเป้าหมายพึงได้รับต่อไป ในการเล่นเกม นักศึกษาเล่นเกมโดยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน โดยมีผู้วิจัยหรือผู้ช่วยวิจัยประจำกลุ่ม เล่นครบ 4 สถานการณ์ สถานการณ์ละ 2 ชั่วโมง รวม 8 ชั่วโมง แล้วตอบแบบประเมินตนเองแบบไม่ระบุชื่อ เครื่องมือ คือ แบบประเมินตนเองเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครูด้านทักษะการฟังและการพูดภาษาจีน มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ ครอบคลุม 8 ด้าน (Skaalvik, E. M. & Skaalvik, S., 2010); (Gibson, S. & Dembo, M. H., 1984) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ได้ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ ระหว่าง 0.67 - 1.00 และทดลองใช้ (Try Out) กับนักศึกษาที่มีลักษณะใกล้เคียงแต่มิใช่กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1951) เท่ากับ .94 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รายด้านและภาพรวม แปลความหมายตามเกณฑ์เดียวกับระยะที่ 2

ข้อจำกัดของการวิจัย ผลการวิจัยระยะที่ 3 มาจากการวัดภายหลังการใช้เกมในกลุ่มเป้าหมายกลุ่มเดียว จึงสะท้อนการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครูของนักศึกษาครูในบริบทการใช้เกมครั้งนี้ ข้อมูลส่วนนี้ได้จากแบบรายงานตนเอง ซึ่งแสดงมุมมองของผู้เรียนโดยตรง ส่วนความเหมาะสมของเกมได้รับการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญจากหลายสถาบัน ซึ่งติดตามการพัฒนาเกมต่อเนื่องตั้งแต่ระยะออกแบบจนถึงระยะประเมิน กลุ่มเป้าหมายเป็นนักศึกษาครูสาขาวิชาภาษาจีน ชั้นปีที่ 2 จำนวน 25 คน การนำผลไปใช้ในบริบทอื่นจึงควรพิจารณาความคล้ายคลึงของผู้เรียนและสภาพการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญ 3 คนชุดเดียวกันเป็นทั้งผู้ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาต้นแบบ (ระยะที่ 1) และผู้ประเมินความเหมาะสมของเกม (ระยะที่ 2) ผลการประเมินจึงอาจเอนเอียงไปทางเห็นชอบต่อต้นแบบที่ตนมีส่วนร่วมปรับปรุง และไม่ใช่การประเมินโดยผู้ประเมินที่เป็นอิสระ

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการออกแบบและพัฒนาเกมเชิงโต้ตอบเพื่อพัฒนาทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนสำหรับนักศึกษาครู

ผลการวิจัยตอนที่ 1 ตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1 จากการดำเนินการระยะที่ 1 นำเสนอเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ผลการประชุมผู้เชี่ยวชาญและการปรับปรุงต้นแบบเกม 2) โครงสร้างของเกม และ 3) เนื้อหาและวิธีเล่นในเกม รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลการประชุมผู้เชี่ยวชาญและการปรับปรุงต้นแบบเกม

ผู้วิจัยนำเสนอต้นแบบเกมที่พัฒนาตามโครงสร้าง 6 องค์ประกอบต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 คนในการประชุมผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาพบว่าผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คนเห็นว่าโครงสร้างและเนื้อหาของต้นแบบสอดคล้องกับกรอบแนวคิด และมีข้อเสนอแนะสำคัญ 2 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญเสนอให้คำนึงถึงระดับความยากของคำศัพท์ที่นำมาใช้ในเกม เนื่องจากคำศัพท์บางคำแม้อยู่ในกรอบ HSK ระดับ 1 - 3 แต่อาจยากเกินไปสำหรับการนำมาสร้างประโยคแล้วพูดสื่อสาร เมื่อเทียบกับบริบท ระดับชั้นปี และศักยภาพของผู้เรียน และ 2) ด้านการใช้งานและเทคนิค ผู้เชี่ยวชาญเสนอให้พิจารณาความเหมาะสมของพฤติกรรมต้องห้าม เนื่องจากพฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้ง่ายหรือเป็นปกติในชีวิตประจำวัน เช่น การนั่งหลังพิงเก้าอี้ อาจทำให้ผู้เล่นกังวลจนขาดสมาธิ หรือทำให้การ์ดหมดมือเร็วและเกมจบก่อนที่ผู้เล่นจะได้ฝึกฟังและพูดอย่างเพียงพอ

ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงต้นแบบเกมก่อนนำไปประเมินความเหมาะสมในระยะที่ 2 ดังนี้ ด้านเนื้อหา ปรับใช้คำศัพท์ที่ง่ายขึ้นแต่มีความหมายใกล้เคียงกัน และเป็นคำที่ใช้จริงในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ผู้เล่นนำมาเรียบเรียงเป็นประโยคได้ง่ายและเหมาะกับศักยภาพของผู้เล่นมากขึ้น ส่วนด้านการใช้งานและเทคนิค

ปรับพฤติกรรมต้องห้ามให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยเลี่ยงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเป็นปกติ เพื่อลดความกังวลของผู้เล่น ผลการปรับปรุงสะท้อนอยู่ในโครงสร้างของเกม (ตารางที่ 1) และเนื้อหาและวิธีเล่นในเกม (ภาพที่ 1)

2. โครงสร้างของเกม

ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของเกมการเรียนรู้ได้โครงสร้าง 6 องค์ประกอบ ผู้วิจัยกำหนดหลักการออกแบบของแต่ละองค์ประกอบและสะท้อนในต้นแบบเกมที่ปรับปรุงแล้ว ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 องค์ประกอบของเกมและการสะท้อนในต้นแบบเกม

องค์ประกอบ	หลักการออกแบบ	ตัวอย่างการสะท้อนในต้นแบบเกม
1. วัตถุประสงค์และวิธีการสอน	กำหนดผลลัพธ์ด้านการฟัง-พูดให้ชัดเจน	ผู้เล่นฝึกฟังและพูดต่อเนื่องในสถานการณ์เดียวกัน โดยมีเป้าหมายในเกม คือ ทำให้การ์ดในมือหมดก่อน
2. เนื้อหา	เนื้อหาถูกต้อง เหมาะสมกับระดับความรู้ และใกล้เคียงกับชีวิตประจำวัน	การ์ดแต่ละใบมีภาพสื่อสถานการณ์และคำศัพท์ HSK ระดับ 1-3 จำนวน 4 คำ แบ่งเป็น 4 กลุ่มสถานการณ์ กลุ่มละ 50 ใบ เล่นเรียงตามกลุ่ม
3. การเรียนรู้	กิจกรรมนำไปสู่ทักษะที่ตั้งเป้าไว้	ฟัง จดจำ ตีความคำพูดของผู้เล่นคนก่อนหน้า (HURIER) แล้วพูดต่อโดยคำนึงถึงความถูกต้อง เจตนา และผลต่อผู้เล่นคนถัดไป (วัจนกรรม) และสังเกตคำพูดและพฤติกรรมของเพื่อนตลอดการเล่น
4. ความผูกพันและแรงจูงใจ	ผู้เล่นมีส่วนร่วม ความท้าทายพอเหมาะ และกังวลน้อย	ผลัดกันพูดและแข่งทำให้การ์ดหมดมือ หลอกล่อผู้เล่นคนถัดไปด้วยการเลือกใช้คำ ไม่มีระบบคะแนน
5. การใช้งานและเทคนิค	ใช้งานง่าย กติกาชัดเจน วัสดุเหมาะสม	การ์ดเกม 1 สำรับมี 4 ชุด ชุดละ 50 ใบ (รวม 200 ใบ) ใช้ 5 สำรับ สำหรับ 5 กลุ่ม เริ่มต้น 2 ใบ เล่นกลุ่มละ 5 คน มีผู้วิจัยหรือผู้ช่วยวิจัยประจำกลุ่ม
6. องค์ประกอบการออกแบบเกมและการโต้ตอบ	มีเป้าหมาย กติกา การแข่งขัน และการโต้ตอบ	หยิบการ์ดเพิ่ม 1 ใบ เมื่อพูดโดนคำศัพท์ที่อยู่ในมือผู้เล่นอื่น ให้ลดการ์ด 1 ใบ เมื่อจับผิด เพื่อนได้ ผู้เล่นรอบวง ช่วยตรวจสอบ และมีข้อมูลย้อนกลับหลังจบแต่ละรอบ (ภาพที่ 1)

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่าต้นแบบเกมเชิงโต้ตอบสะท้อนองค์ประกอบทั้ง 6 ด้านอย่างเชื่อมโยงกัน ด้านวัตถุประสงค์และวิธีการสอน เกมมีเป้าหมายชัดเจนในการฝึกฟังและพูดต่อเนื่องในสถานการณ์เดียวกัน โดยใช้เนื้อหาคำศัพท์ HSK ระดับ 1-3 ที่ใช้จริงในชีวิตประจำวัน 4 กลุ่มสถานการณ์ ด้านการเรียนรู้ ผู้เล่นได้ฝึกกระบวนการฟังตามแบบจำลอง HURIER และฝึกการพูดตามทฤษฎีวัจนกรรมผ่านการพูดร้อยเรียงประโยคต่อจากผู้เล่นคนก่อนหน้า ด้านความผูกพันและแรงจูงใจ การแข่งกันทำให้การ์ดหมดมือและการหลอกล่อด้วยการเลือกใช้คำช่วยสร้างความท้าทายโดยไม่มีระบบคะแนน ด้านการใช้งานและเทคนิค เกมใช้การ์ดที่มีกติกาไม่ซับซ้อนและเหมาะกับการเล่นเป็นกลุ่ม และด้านองค์ประกอบการออกแบบเกมและการโต้ตอบ กติกาการหยิบและลดการ์ด การจับผิดซึ่งกันและกัน และการให้ข้อมูลย้อนกลับ หลังจบแต่ละรอบ ทำให้ผู้เล่นมีปฏิสัมพันธ์กันตลอด การเล่น

3. เนื้อหาและวิธีเล่นในเกม

เกมครอบคลุมคำศัพท์ HSK ระดับ 1 - 3 ในหมวดชีวิตประจำวัน 4 กลุ่มสถานการณ์ ได้แก่ 1) ตลาดและถนนคนเดิน (ซื้อสินค้า ถามราคา ต่อรองราคา) 2) วัดและสถานที่ทำบุญ (ถามทาง สอบถามเวลา ขอข้อมูลสถานที่) 3) สวนสนุกและพิพิธภัณฑ์ (ซื้อตั๋ว สอบถามเวลาเปิด-ปิดและรายละเอียดกิจกรรม) และ 4) ร้านอาหารและคาเฟ่ (สั่งอาหารและเครื่องดื่ม ระบุจำนวน ชำระเงิน) ทั้ง 4 กลุ่มมีระดับความยากไม่แตกต่างกันมาก จึงให้เล่นเรียงตามกลุ่มโดยไม่แบ่งเป็นด่านหรือระดับความยาก การ์ดมี 4 ชุดตามกลุ่มสถานการณ์ ชุดละ 50 ใบ รวม 200 ใบ แต่ละใบประกอบด้วยภาพสื่อสถานการณ์ คำศัพท์ 4 คำ และพฤติกรรมต้องห้ามที่ด้านบนการ์ด ผู้วิจัยกำหนดพฤติกรรม

ต้องห้าม 50 พฤติกรรมที่ไม่ซ้ำกัน เช่น มีผู้เล่นหยิบโทรศัพท์ มีผู้เล่นหาวนอน และมีผู้เล่นกินขนม ใส่ 1 พฤติกรรมต่อการ์ด 1 ใบ และใช้ชุดพฤติกรรมเดียวกันทั้ง 4 ชุด

ในการเล่น ผู้เล่นเริ่มต้นแต่ละสถานการณ์ด้วยการ์ดในมือคนละ 2 ใบ แล้วผลัดกันพูดร้อยเรียงประโยคต่อเนื่องจากผู้เล่นคนก่อนหน้า โดยเลือกใช้คำศัพท์บนการ์ดทั้งหมดหรือเพียงบางคำก็ได้ เพื่อหลอกล่อให้ผู้เล่นคนถัดไปพูดคำที่อยู่ในมือของตน ผู้เล่นที่พูดโดนคำศัพท์ในมือของผู้อื่นหรือแสดงพฤติกรรมต้องห้ามต้องหยิบการ์ดเพิ่ม ส่วนผู้ที่จับผิดคำพูดหรือพฤติกรรมของเพื่อนได้จะเหลือการ์ดน้อยลง ผู้ที่ทำให้การ์ดในมือหมดก่อนเป็นผู้ชนะ เกมไม่มีระบบคะแนน ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยประจำกลุ่มทำหน้าที่อำนวยความสะดวกตลอดการเล่น และให้ข้อมูลย้อนกลับด้านความถูกต้องทางภาษาหลังจบแต่ละรอบ รอบละประมาณ 3 - 5 นาที โดยแจ้งจุดที่ทำได้ดีและจุดที่ควรพัฒนา การเล่นจัดเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน เล่นสถานการณ์เดียวกันพร้อมกัน สถานการณ์ละ 2 ชั่วโมง รวม 4 สถานการณ์ เป็น 8 ชั่วโมง ซึ่งภายใน 2 ชั่วโมง จะสามารถเล่นได้ 4 - 6 รอบ รอบละประมาณ 20 - 30 นาที ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และบรรยากาศขณะเล่นเกมของแต่ละกลุ่ม

ภาพที่ 1 โครงสร้างและวิธีเล่นของเกมเชิงโต้ตอบ

การเล่นลักษณะนี้เน้นฝึกการฟังตามกระบวนการ HURIER คือ ใส่ใจ ได้ยิน จดจำ ตีความ และประเมินว่าคำพูดของเพื่อนถูกต้องหรือไม่ และฝึกการพูดตามทฤษฎีวัจนกรรม คือ เลือกคำมาเรียบเรียงประโยคให้ถูกต้อง สื่อเจตนา และส่งผลต่อผู้เล่นคนถัดไป ดังภาพที่ 1

ผู้วิจัยออกแบบกิจกรรมของเกมให้สอดคล้องกับกระบวนการฟัง 6 ขั้นของ HURIER ดังนี้ ขั้นการ ได้ยิน (Hearing) ผู้เล่นต้องตั้งใจฟังประโยคของผู้เล่นคนก่อนหน้าเพื่อจับให้ได้ว่ามีคำศัพท์ที่อยู่ในมือตนหรือไม่ ขั้นความเข้าใจ (Understanding) ผู้เล่นต้องเข้าใจความหมายของประโยคที่เพื่อนพูด ขั้นการจดจำ (Remembering) ผู้เล่นต้องจำคำที่ถูกพูดไปแล้วและคำที่อยู่ในมือของตน ขั้นการตีความ (Interpreting) ผู้เล่นต้องตีความเจตนาของผู้พูดที่เลือกใช้คำเพื่อหลอกล่อ ขั้นการประเมิน (Evaluating) ผู้เล่นต้องประเมินว่าคำพูดและพฤติกรรมของเพื่อน

ถูกต้องหรือไม่เพื่อจับผิด และขั้นการตอบสนอง (Responding) ผู้เล่นพูดร้อยเรียงประโยคต่อจากเพื่อนโดยเลือกใช้คำศัพท์บนการ์ด

ตอนที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมของเกมเชิงโต้ตอบเพื่อพัฒนาทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนสำหรับนักศึกษาครู

ผลการวิจัยตอนที่ 2 ตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 จากการดำเนินการระยะที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญ 3 คนประเมินความเหมาะสมของต้นแบบเกมที่ปรับปรุงแล้วด้วยแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 18 ข้อ ครอบคลุม 6 องค์ประกอบ พบว่าความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.87, S.D. = 0.34) เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบ พบว่าทุกองค์ประกอบอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.67-5.00) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมของเกมโดยผู้เชี่ยวชาญ (n = 3)

องค์ประกอบ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
1. วัตถุประสงค์และวิธีการสอน	5.00	0.00	มากที่สุด
2. เนื้อหา	4.89	0.33	มากที่สุด
3. การเรียนรู้	4.78	0.44	มากที่สุด
4. ความผูกพันและแรงจูงใจ	4.67	0.50	มากที่สุด
5. การใช้งานและเทคนิค	5.00	0.00	มากที่สุด
6. องค์ประกอบการออกแบบเกมและการโต้ตอบ	4.89	0.33	มากที่สุด
รวม	**4.87**	**0.34**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 สรุปได้ว่า ผู้เชี่ยวชาญ 3 คนเห็นว่าต้นแบบเกมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดทั้งในภาพรวมและทุกองค์ประกอบ โดยด้านความผูกพันและแรงจูงใจมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดและมีการกระจายของคะแนนมากที่สุด ผลการประเมินนี้เป็นความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ 3 คนชุดเดียวกับที่ร่วมพัฒนาต้นแบบ จึงชี้ชัดว่าต้นแบบมีความเหมาะสมเชิงเนื้อหา

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครูด้านทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนของนักศึกษาครูภายหลังการใช้เกม

ผลการวิจัยตอนที่ 3 ตอบวัตถุประสงค์ข้อ 3 จากการดำเนินการระยะที่ 3 ผู้เข้าร่วมเป็นนักศึกษาครูสาขาวิชาภาษาจีน ชั้นปีที่ 2 จำนวน 25 คน เป็นเพศหญิง 24 คน (ร้อยละ 96.0) และเพศชาย 1 คน (ร้อยละ 4.0) อายุ 20 ปีทุกคน และไม่เคยมีประสบการณ์เล่นเกมการศึกษามาก่อน (ร้อยละ 100) ภายหลังเล่นเกมครบ 4 สถานการณ์ รวม 8 ชั่วโมง ผู้เข้าร่วมประเมินการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครูด้านทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนด้วยแบบประเมินตนเอง 20 ข้อ ครอบคลุม 8 ด้าน

ผลการประเมินพบว่า นักศึกษาครูมีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครูด้านทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.30, S.D. = 0.21) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทาย (สูงสุด) ด้านกลยุทธ์การสอน และด้านการร่วมมือกับเพื่อนร่วมงานและผู้ปกครอง ส่วนอีก 5 ด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านการสอนเชิงทั่วไปมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครูด้านทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนของนักศึกษาครู (n = 25)

ด้านการรับรู้ความสามารถ	จำนวนข้อ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. กลยุทธ์การสอน	3	4.63	0.38	มากที่สุด
2. การจัดการชั้นเรียนและการรักษาวินัย	3	3.99	0.31	มาก
3. การกระตุ้นการมีส่วนร่วมและจูงใจผู้เรียน	3	4.15	0.43	มาก
4. การปรับการสอนตามความต้องการรายบุคคล	2	4.24	0.52	มาก
5. การร่วมมือกับเพื่อนร่วมงานและผู้ปกครอง	2	4.58	0.43	มากที่สุด
6. การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทาย	2	4.80	0.25	มากที่สุด
7. การสอนเชิงส่วนบุคคล (PTE)	3	4.19	0.31	มาก
8. การสอนเชิงทั่วไป (GTE)	2	3.98	0.51	มาก
รวม	**20**	**4.30**	**0.21**	**มาก**

จากตารางที่ 3 สรุปได้ว่า ภายหลังการใช้เกม นักศึกษาครูมีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครูสอนฟัง-พูดภาษาจีนอยู่ในระดับมากขึ้นไปทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทาย ($\bar{X}$ = 4.80, S.D. = 0.25) ซึ่งเมื่อพิจารณารายข้อในด้านการรับรู้ความสามารถในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทาย พบว่าข้อคำถาม “ฉันมั่นใจว่าสามารถปรับตัวได้ เมื่อต้องใช้หลักสูตรหรือสื่อการสอนภาษาจีนแบบใหม่” มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.50) และข้อคำถาม “ฉันมั่นใจว่าสามารถนำเทคโนโลยีหรือเกมการศึกษามาใช้ในการสอนฟัง-พูดภาษาจีนได้” มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = 0.00) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่านักศึกษามีความมั่นใจในการนำเทคโนโลยีหรือเกมการศึกษามาใช้ในการสอน รองลงมาคือด้านกลยุทธ์การสอน ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = 0.38) และรองลงมาด้านการร่วมมือกับเพื่อนร่วมงานและผู้ปกครอง ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = 0.43)

อภิปรายผล

ผลการวิจัยตอนที่ 1 แสดงให้เห็นว่าเกมเชิงโต้ตอบที่พัฒนาขึ้นมีโครงสร้างครบทั้ง 6 องค์ประกอบ และมีฐานทฤษฎีรองรับอย่างชัดเจน เนื่องจากผู้วิจัยสังเคราะห์องค์ประกอบจากกรอบคุณภาพเกมการเรียนรู้หลายกรอบแล้วผูกกลไกการเล่นเข้ากับแบบจำลองการฟัง HURIER และทฤษฎีวัจนกรรม เกมจึงออกแบบให้ผู้เล่นไม่เพียงจดจำคำศัพท์ แต่ได้ฝึกกระบวนการฟังและการพูดอย่างเป็นขั้นตอนผ่านการพูดร้อยเรียงประโยคต่อจากเพื่อน แนวทางนี้สอดคล้องกับ Wu, W.-H. et al. ที่เน้นความสำคัญของการใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เป็นฐานในการออกแบบเกมเพื่อการเรียนรู้ (Wu, W.-H. et al., 2012) และสอดคล้องกับเกณฑ์คุณภาพของ Dondi, C. & Moretti, M. ที่ให้ความสำคัญกับความสอดคล้องระหว่างกลยุทธ์ของเกมกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ (Dondi, C. & Moretti, M., 2007)

การปรับปรุงต้นแบบตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญยังทำให้เกมเหมาะกับผู้เรียนยิ่งขึ้น การปรับคำศัพท์ให้ง่ายขึ้นและเป็นคำที่ใช้จริงในชีวิตประจำวัน คาดว่าจะช่วยให้ระดับความท้าทายสมดุลกับศักยภาพของผู้เล่น ซึ่ง Ke, F. et al. ชี้ว่าความผูกพันทางอารมณ์ในการเล่นเกมขับเคลื่อนด้วยความท้าทายที่เหมาะสม (Ke, F. et al., 2016) สอดคล้องกับ Feng, M. et al. ที่พบว่า ผู้เรียนเห็นว่าเกมช่วยการเรียนภาษาจีน โดยเฉพาะผู้เรียนระดับต้น แต่ความยากที่ไม่เหมาะสมอาจทำให้ผู้เรียนกลุ่มนี้ท้อแท้ได้ (Feng, M. et al., 2025) ส่วนการปรับพฤติกรรมต้องห้ามไม่ให้เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเป็นปกติ คาดว่าจะช่วยให้ผู้เล่นจดจ่อกับการฟังและการพูดได้เต็มที่

ตรงกับเกณฑ์ด้านความชัดเจนของกติกาและการสนับสนุนความผูกพันและความสนุกของเกมการเรียนรู้ (Dondi, C. & Moretti, M., 2007)

กลไกการเล่นที่ผสานการแข่งขัน การโต้ตอบ และการให้ข้อมูลย้อนกลับหลังจบแต่ละรอบ สอดคล้องกับงานทบทวนวรรณกรรมด้านการออกแบบเกม โดย Qian, M. & Clark, K. R. ทบทวนงานวิจัย 137 ฉบับ และระบุองค์ประกอบการออกแบบเกมที่มีประสิทธิผลต่อการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (Qian, M. & Clark, K. R., 2016) ขณะที่ Bakan, U. & Bakan, U. พบว่า ข้อมูลย้อนกลับเป็นองค์ประกอบการออกแบบที่ปรากฏในงานวิจัยเกมการเรียนรู้มากที่สุด (ร้อยละ 17.1) (Bakan, U. & Bakan, U., 2018) นอกจากนี้ การกำหนดเนื้อหาเป็น 4 กลุ่มสถานการณ์ในชีวิตประจำวันทำให้ผู้เล่นได้ใช้ภาษาในบริบทที่ใกล้เคียงกับการสื่อสารจริง ซึ่ง Xiao, X. & He, G. ระบุว่าเป็นจุดเด่นของการเรียนภาษาผ่านเกม คือ ความเป็นของจริงของแหล่งเรียนรู้และความเป็นสถานการณ์ของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ จึงอาจกล่าวได้ว่าเกมนี้เป็นต้นแบบที่มีทั้งฐานทฤษฎี กลไกการเล่น และบริบทการใช้ภาษาที่น่าจะเกื้อหนุนการฝึกฟังและพูดภาษาจีนของนักศึกษาครูอย่างเป็นระบบ (Xiao, X. & He, G., 2023) ทั้งนี้ ยังมิได้ทดสอบผลของเกมต่อทักษะการฟังและการพูดโดยตรง

ผลการวิจัยตอนที่ 2 พบว่า ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมของเกมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.87, S.D. = 0.34) และทุกองค์ประกอบอยู่ในระดับมากที่สุด ผลนี้สะท้อนว่าต้นแบบเกมผ่านกระบวนการพัฒนาที่รอบด้าน กล่าว คือ ผู้วิจัยออกแบบเกมตามองค์ประกอบที่สังเคราะห์จากกรอบคุณภาพเกมการเรียนรู้ แล้วปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาจีน เทคโนโลยีการศึกษา และการพัฒนาเกมเพื่อการเรียนรู้ ก่อนนำไปประเมิน แนวทางนี้สอดคล้องกับ De Freitas, S. & Jarvis, S. ที่ชี้ว่าการทำงานร่วมกับผู้สอนและกลุ่มผู้เรียนช่วยให้การออกแบบเกมมุ่งตรงสู่การใช้งานจริง (De Freitas, S. & Jarvis, S., 2006) และสอดคล้องกับ Gris, G. & Bengtson, C. ที่เสนอว่าเกมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิผลควรครอบคลุมทั้งการเรียนรู้ ความผูกพันของผู้เล่น และความง่ายในการใช้งาน (Gris, G. & Bengtson, C., 2021)

ด้านวัตถุประสงค์และวิธีการสอน และด้านการใช้งานและเทคนิค ได้คะแนนเต็ม ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = 0.00) จากผู้เชี่ยวชาญทุกคน ทั้งนี้ เพราะเกมกำหนดเป้าหมายการฝึกฟังและพูดต่อเนื่องในสถานการณ์เดียวกันไว้อย่างชัดเจน และใช้การ์ดที่มีกติกาไม่ซับซ้อน เหมาะกับการเล่นเป็นกลุ่ม ซึ่งตรงกับเกณฑ์คุณภาพของ Dondi, C. & Moretti, M. ที่ให้ความสำคัญกับความสอดคล้องระหว่างกลยุทธ์ของเกมกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ความชัดเจนของกติกา และความชัดเจนของคำแนะนำการใช้งาน (Dondi, C. & Moretti, M., 2007) ด้านเนื้อหาและด้านองค์ประกอบการออกแบบเกมและการโต้ตอบ ($\bar{X}$ = 4.89, S.D. = 0.33) ก็อยู่ในระดับสูงเช่นกัน สะท้อนว่าการใช้คำศัพท์ในชีวิตประจำวัน ร่วมกับกลไกการแข่งขัน การโต้ตอบ และข้อมูลย้อนกลับหลังจบแต่ละรอบเป็นองค์ประกอบที่มีหลักฐานสนับสนุน (Bakan, U. & Bakan, U., 2018); (Qian, M. & Clark, K. R., 2016)

สำหรับด้านความผูกพันและแรงจูงใจ ($\bar{X}$ = 4.67, S.D. = 0.50) แม้อยู่ในระดับมากที่สุด แต่เป็นด้านที่มีความหลากหลายของความคิดเห็นมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความผูกพันเป็นประสบการณ์ที่ก่อตัวขึ้นระหว่างการเล่นจริง Ke, F. et al. อธิบายว่าความผูกพันในการเรียนรู้ผ่านเกมเป็นกระบวนการต่อเนื่อง เริ่มจากความผูกพันทางอารมณ์ที่ขับเคลื่อนด้วยความท้าทายที่เหมาะสม ไปสู่ความผูกพันทางปัญญาและความผูกพันกับเนื้อหา มิตินี้จึงเป็นมิติที่ผู้เล่นจะสะท้อนได้ชัดเจนที่สุดเมื่อได้เล่นเกมจริง (Ke, F. et al., 2016) สอดคล้องกับ Gris, G. & Bengtson, C. ที่เสนอให้ประเมินความผูกพันและการใช้งานด้วยการวัดทั้งทางตรงและทางอ้อม ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญครั้งนี้จึงชี้ให้เห็นเบื้องต้นว่าต้นแบบเกมมีความเหมาะสมสำหรับการนำไปทดลองใช้กับนักศึกษาครู และเปิดโอกาสให้ศึกษาประสบการณ์ความผูกพันของผู้เล่นได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อไป (Gris, G. & Bengtson, C., 2021)

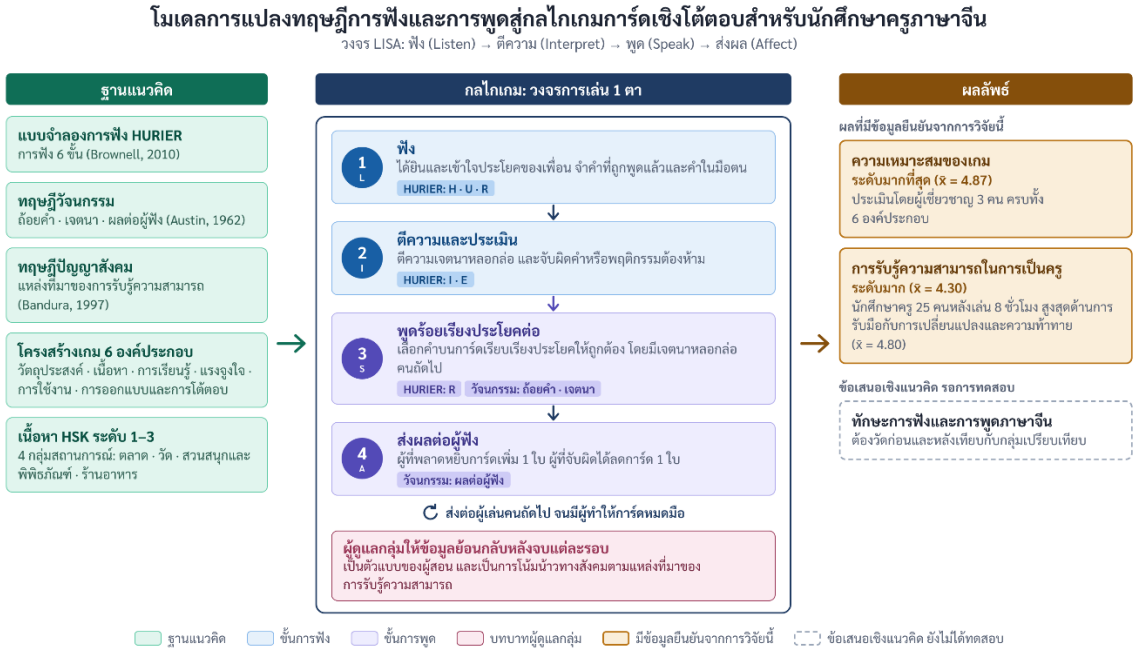
ผลการวิจัยตอนที่ 3 พบว่านักศึกษาครูมีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครูด้านทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.30, S.D. = 0.21) ผลนี้อาจเกี่ยวข้องกับลักษณะของกิจกรรม

ในเกมที่น่าจะเอื้อต่อแหล่งที่มาของการรับรู้ความสามารถของตนเอง ระหว่างการเล่น นักศึกษาได้เห็นผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยดูแลกิจกรรมฝึกฟัง-พูด ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากตัวแบบ และได้รับข้อมูลย้อนกลับหลังจบแต่ละรอบ ซึ่งเป็นการโน้มน้าวทางสังคม Täschner, J. et al. อธิบายว่าในการผลิตครู การโน้มน้าวทางสังคมเกิดขึ้นเมื่อนักศึกษาครูได้รับข้อมูลย้อนกลับจากเพื่อนหรือผู้นิเทศ และพบจากการวิเคราะห์อภิมาน 115 การศึกษาว่ากิจกรรมแทรกแซงส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของครูได้ (g = 0.47) (Täschner, J. et al., 2025) สอดคล้องกับ Pendergast, D. et al. ที่ชี้ว่าหลักสูตรผลิตครูมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเองของนักศึกษาครู (Pendergast, D. et al., 2011)

ด้านที่โดดเด่นที่สุด คือ การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทาย ($\bar{X}$ = 4.80, S.D. = 0.25) ซึ่งหมายถึงความเชื่อมั่นในการปรับตัวต่อหลักสูตร สื่อ และเทคโนโลยีใหม่ นักศึกษาทุกคนไม่เคยเล่นเกมการศึกษามาก่อน แต่ได้ใช้เกมรูปแบบใหม่ครบ 8 ชั่วโมง ผลนี้อาจเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ใช้เกมรูปแบบใหม่ แต่การวิจัยนี้ไม่ได้วัดก่อนใช้เกม จึงไม่อาจสรุปได้ว่าเกมเป็นสาเหตุให้ความมั่นใจเพิ่มขึ้น ประเด็นนี้มีความสำคัญ เพราะ Gordon, D. et al. พบว่า การรับรู้ความสามารถของครูมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จในการนำการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาไปปฏิบัติ (Gordon, D. et al., 2023) ส่วนด้านกลยุทธ์การสอน ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = 0.38) และด้านการร่วมมือกับเพื่อนร่วมงานและผู้ปกครอง ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = 0.43) อาจสะท้อนว่าเกมเป็นทั้งตัวอย่างของกิจกรรมฝึกฟัง-พูดที่นักศึกษาสัมผัสได้โดยตรง และเป็นพื้นที่ที่นักศึกษาได้ทำงานร่วมกับเพื่อนอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ถึงแม้กิจกรรมในเกมไม่มีการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครองโดยตรง ด้านนี้จึงอาจสะท้อนความเชื่อมั่นทั่วไปในการทำงานร่วมกับผู้อื่นมากกว่าผลจากกิจกรรมของเกมโดยเฉพาะ

ด้านการจัดการชั้นเรียนและการรักษาวินัย ($\bar{X}$ = 3.99, S.D. = 0.31) และด้านการสอนเชิงทั่วไป ($\bar{X}$ = 3.98, S.D. = 0.51) แม้มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น แต่ยังอยู่ในระดับมาก ทั้งสองด้านเป็นความเชื่อที่เติบโตจากประสบการณ์ในบทบาทผู้สอนจริงเป็นหลัก Gavora, P. อธิบายว่าการสอนเชิงทั่วไป คือ ความเชื่อว่าการสอนส่งผลเชิงบวกต่อผู้เรียนได้แม้มีปัจจัยภายนอก เช่น แรงจูงใจต่ำหรือสภาพแวดล้อมที่บ้านไม่เอื้อ (Gavora, P., 2010) ขณะที่ Pendergast et al. ชี้ว่าความสำเร็จจากการปฏิบัติการสอนจะเพิ่มการรับรู้ความสามารถของครู (Pendergast, D. et al., 2011) นอกจากนี้ Täschner, J. et al. ยังพบว่า กิจกรรมที่เน้นประสบการณ์ความสำเร็จจากการลงมือทำได้ผลดีที่สุดในกลุ่มนักศึกษาครู (g = 0.62) ผลในสองด้านนี้จึงอาจเป็นแนวทางต่อยอด คือ การเพิ่มบทบาทผู้นำกิจกรรมหรือผู้ดูแลกลุ่มให้นักศึกษาระหว่างการเล่น เพื่อให้เกมเป็นทั้งพื้นที่ฝึกภาษาและพื้นที่ฝึกความเป็นครูไปพร้อมกัน (Täschner, J. et al., 2025)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 2 โมเดลแสดงการแปลงทฤษฎีการฟังและการพูดให้เป็นกลไกของเกมการ์ด

จากภาพที่ 2 โมเดลแสดงการแปลงทฤษฎีการฟังและการพูดให้เป็นกลไกของเกมการ์ด ประกอบด้วย 3 ส่วน ส่วนแรกเป็นฐานแนวคิด ได้แก่ แบบจำลองการฟัง HURIER ทฤษฎีวัจนกรรม และทฤษฎีปัญญาสังคม ซึ่งถ่ายทอดผ่านโครงสร้างเกม 6 องค์ประกอบและคำศัพท์ HSK ระดับ 1–3 ส่วนที่สองเป็นกลไกเกม ซึ่งเป็นแกนของโมเดล ในแต่ละตาจะเล่นผ่านวงจร 4 ขั้น คือ ฟังประโยคของเพื่อน (HURIER ขั้นการได้ยิน ความเข้าใจ และการจดจำ) ตีความเจตนาและจับผิด (ขั้นการตีความและการประเมิน) พูดต่อเพื่อหลอกล่อคนถัดไป (ขั้นการตอบสนอง และวัจนกรรมระดับถ้อยคำและเจตนา) และส่งผลต่อผู้ฟังผ่านการหยิบหรือลดการ์ด (วัจนกรรมระดับผลต่อผู้ฟัง) คำพูดของผู้เล่นคนหนึ่งจึงกลายเป็นสิ่งที่คนถัดไปต้องตั้งใจฟังอย่างจดจ่อ และผู้ดูแลกลุ่มจะต้องให้ข้อมูลย้อนกลับหลังจบแต่ละรอบ ส่วนที่สามเป็นผลลัพธ์ กรอบเส้นทึบแสดงผลที่มีข้อมูลยืนยัน คือ ความเหมาะสมของเกมระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.87) และการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครูระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.30) ส่วนกรอบเส้นประแสดงผลที่ยังต้องทดสอบต่อ คือ ทักษะการฟังและการพูดภาษาจีน จุดที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ของโมเดลนี้คือการผูกแต่ละขั้นของทฤษฎีเข้ากับกติกาการเล่นทีละขั้น ผู้สอนหรือผู้ที่สนใจสามารถนำวงจรนี้ไปใช้การออกแบบเกมฝึกฟัง-พูดในสถานการณ์อื่นได้ โดยเปลี่ยนเฉพาะเนื้อหาบนการ์ด

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้สรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้ 1) ด้านการออกแบบและพัฒนา ได้เกมการ์ดเชิงโต้ตอบเพื่อพัฒนาทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนสำหรับนักศึกษาครู โครงสร้างเกมมี 6 องค์ประกอบ ใช้คำศัพท์ HSK ระดับ 1-3 ใน 4 กลุ่มสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน และมีแบบจำลอง HURIER กับทฤษฎีวัจนกรรมเป็นฐาน 2) ด้านความเหมาะสม ผู้เชี่ยวชาญ 3 คนประเมินความเหมาะสมโดยรวมในระดับมากที่สุด 3) ภายหลังการเล่น 8 ชั่วโมง นักศึกษาครู 25 คนรายงานการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครูในระดับมาก โดยมีความโดดเด่นในด้านการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทาย ทั้งนี้ ผลการวิจัยสะท้อนความเหมาะสมของเกมตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญและการรับรู้ของนักศึกษาครูภายหลังการใช้เกม ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ผู้สอนภาษาจีน

สามารถนำเกมนี้ไปใช้ในรายวิชาการฟัง-การพูดระดับต้น และให้นักศึกษาผลัดกันเป็นผู้ดูแลกลุ่มระหว่างการเล่น เพื่อให้นักศึกษาได้ฝึกบทบาทผู้สอนควบคู่กับการฝึกภาษา ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรวัดผลทั้งก่อนและหลังการใช้เกมเทียบกับกลุ่มเปรียบเทียบ ศึกษาผลของเกมต่อทักษะการฟัง-พูดโดยตรง ใช้ผู้ประเมินความเหมาะสมที่ไม่ได้ร่วมพัฒนาเกม และขยายเนื้อหาไปสู่ระดับ HSK ที่สูงขึ้น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย หลักสูตรผลิตครูภาษาต่างประเทศควรส่งเสริมการพัฒนาและการใช้เกมการเรียนรู้ที่มีฐานทฤษฎีรองรับ และจัดให้เป็นกิจกรรมเตรียมประสบการณ์วิชาชีพก่อนการฝึกสอน เพื่อเป็นแนวทางเตรียมความพร้อมของนักศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กาญจนารัติ อุไรรัตน์. (2569). สภาพปัญหาและแนวทางในการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 20(2), 90-102.

ข้อบังคับคุรุสภา. (2562). ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 136 ตอนพิเศษ หน้า 18 (20 มีนาคม 2562).

นพพล จันทร์กระจ่างแจ้ง และสันติพงษ์ ทองดี. (2565). การพัฒนาทักษะการจดจำคำศัพท์ภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกลวิธีลินช์ควบคู่กับการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่ม. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 17(3), 33-43.

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ภัทรปภา ทองแท่งใหญ่ และอารดี เก้าเอี้ยน. (2566). การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการเสริมสร้างความสามารถทางการพูดภาษาจีนสำหรับนักศึกษาปริญญาตรี. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 21(1), 265-277.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2568). เลขาธิการ กพฐ. นำเสนอแนวคิดการประเมินผลภาษาจีนด้วยเทคโนโลยี AI ในการประชุม World Chinese Language Conference 2025. เรียกใช้เมื่อ 14 ตุลาคม 2569 จาก https://www.obec.go.th/th/22191

Austin, J. L. (1962). How to do things with words. Oxford: Clarendon Press.

Bakan, U. & Bakan, U. (2018). Game-based learning studies in education journals: A systematic review of recent trends. Actualidades Pedagógicas, (72), 119-145. https://doi.org/10.19052/ap.5245.

Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. New York: W. H. Freeman.

Brownell, J. (2010). Listening: Attitudes, principles, and skills. (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. Psychometrika, 16(3), 297-334. https://doi.org/10.1007/BF02310555.

De Freitas, S. & Jarvis, S. (2006). A framework for developing serious games to meet learner needs. In Proceedings of the Interservice/Industry Training, Simulation, and Education Conference (I/ITSEC) (Paper No. 2742). National Training and Simulation Association.

Dondi, C. & Moretti, M. (2007). A methodological proposal for learning games selection and quality assessment. British Journal of Educational Technology, 38(3), 502-512. https://doi.org/10.1111/j.1467-8535.2007.00713.x.

Feng, M. et al. (2025). A qualitative study of game-based international Chinese language learning experiences. Education and Lifelong Development Research, 2(1), 1-10. https://doi.org/10.46690/elder.2025.01.01.

Gavora, P. (2010). Slovak pre-service teacher self-efficacy: Theoretical and research considerations. The New Educational Review, 21(2), 17-30. https://doi.org/10.15804/tner.10.21.2.01.

Gibson, S. & Dembo, M. H. (1984). Teacher efficacy: A construct validation. Journal of Educational Psychology, 76(4), 569-582. https://doi.org/10.1037/0022-0663.76.4.569.

Gong, C. et al. (2026). Utilizing game-based technology to enhance learning achievement and motivation in Chinese language speaking for international students. Journal of Digital Education and Learning Engineering, 2(2), 160-174.

Gordon, D. et al. (2023). Teacher self-efficacy and reform: A systematic literature review. The Australian Educational Researcher, 50(3), 801-821. https://doi.org/10.1007/s13384-022-00526-3.

Gris, G. & Bengtson, C. (2021). Assessment measures in game-based learning research: A systematic review. International Journal of Serious Games, 8(1), 3-26. https://doi.org/10.17083/ijsg.v8i1.383.

Huang, X. et al. (2025). Enhancing Chinese vocabulary retention through game-based learning: The role of Seewo interactive whiteboard. Journal of Digital Education and Learning Engineering, 1(1), 104-118. https://doi.org/10.14456/jdele.2025.8.

Hwang, G.-J. & Chen, P.-Y. (2022). Interweaving gaming and educational technologies: Clustering and forecasting the trends of game-based learning research by bibliometric and visual analysis. Entertainment Computing, 40, 100459. https://doi.org/10.1016/j.entcom.2021.100459.

Ke, F. et al. (2016). Game-based learning engagement: A theory- and data-driven exploration. British Journal of Educational Technology, 47(6), 1183-1201. https://doi.org/10.1111/bjet.12314.

Kong, F. & Zhang, Y. (2024). Investigating the washback of the Chinese Language Proficiency Test (HSK): From the perspective of CSL students. SAGE Open, 14(1). https://doi.org/10.1177/21582440231224599.

Luo, M. et al. (2022). Improving Chinese reading and writing skills: Second language acquisition theory perspective. Journal of Educational Issues, 8(2), 325-346. https://doi.org/10.5296/jei.v8i2.20148.

Ning, L. & Tananuraksakul, N. (2024). A study of Thai undergraduate students' Chinese language learning anxiety, achievement, and their anxiety coping strategies. Journal of Educational Management and Research Innovation, 6(1), 1-16.

Pendergast, D. et al. (2011). Pre-service student-teacher self-efficacy beliefs: An insight into the making of teachers. Australian Journal of Teacher Education, 36(12), 46-58. https://doi.org/10.14221/ajte.2011v36n12.6.

Peng, Y. et al. (2021). Hanyu Shuiping Kaoshi (HSK): A multi-level, multi-purpose proficiency test. Language Testing, 38(2), 326-337. https://doi.org/10.1177/0265532220957298.

Phupunna, S. & Hongsamsibkao, N. (2024). Enhancing Chinese vocabulary memorization skills through Blooket games combined with active learning for first-year students in the Chinese Language Teaching Program at Rajabhat Mahasarakham University. Journal of Education and Learning, 13(5), 191-198. https://doi.org/10.5539/jel.v13n5p191.

Qian, M. & Clark, K. R. (2016). Game-based learning and 21st century skills: A review of recent research. Computers in Human Behavior, 63, 50-58. https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.05.023.

Skaalvik, E. M. & Skaalvik, S. (2010). Teacher self-efficacy and teacher burnout: A study of relations. Teaching and Teacher Education, 26(4), 1059-1069. https://doi.org/10.1016/j.tate.2009.11.001.

Sukjairungwattana, P. (2023). The development of listening and speaking skills of Mandarin Chinese learners in Thailand. Open Journal of Social Sciences, 11(8), 177-185.

Täschner, J. et al. (2025). "Yes, I can!" A systematic review and meta-analysis of intervention studies promoting teacher self-efficacy. Review of Educational Research, 95(1), 3-52. https://doi.org/10.3102/00346543231221499.

Thongkoo, K. et al. (2025). Enhancing Chinese vocabulary retention through game-based learning: The role of Seewo interactive whiteboard. Journal of Digital Education and Learning Engineering, 1(1), 104-118. https://doi.org/10.14456/jdele.2025.8.

Wu, W.-H. et al. (2012). Investigating the learning-theory foundations of game-based learning: A meta-analysis. Journal of Computer Assisted Learning, 28(3), 265-279. https://doi.org/10.1111/j.1365-2729.2011.00437.x.

Xiao, X. & He, G. (2023). Subjective experiences and perceptions of learning a second language through digital games: A case study of Chinese college students. Frontiers in Psychology, 13(1109370), 1-13. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1109370.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว ไม่น้อยกว่า 8 หน้ากระดาษ A4 หรือจำนวนคำ ไม่เกิน 8,000 คำ (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อ (Abstract) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวนคำอยู่ที่ 300 คำ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3 - 5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 3 - 5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด

7) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็น สากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ ดังนี้ (Student Centred Learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุปสั้นกะทัดรัดได้ใจความ

2) บทนำ (Introduction) ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

5) อภิปรายผล (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) สรุปและข้อเสนอแนะ (Conclusion and Recommendation) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) (Acknowledgement) ระบุเฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์

9) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract)

2) บทนำ (Introduction)

3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

4) สรุป (Conclusion)

5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้**วิธีการอ้างอิงระบบนาม - ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA)** ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด - ปิด แล้วระบุชื่อ - นามสกุล ของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ตัวอย่างเช่น *การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) ภาครัฐและภาคอุตสาหกรรมจะต้องเตรียมพร้อมในหลาย ๆ ด้านและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การเตรียมพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับอุตสาหกรรมใหม่และเศรษฐกิจยุคใหม่ เป็นการพัฒนาคนสู่อุตสาหกรรมอนาคต เชื่อมโยงทรัพยากรบุคคล ความรอบรู้ นวัตกรรมทางความคิด และเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นหนึ่งเดียวกับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม (ธนิต โสรัตน์, 2559)* โดยเอกสารอ้างอิงที่ใช้ในการอ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า แล้วตามด้วยชื่อหน่วยงานผู้จัดทำ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) พร้อมปีที่พิมพ์ ตัวอย่างเช่น “ภิกษุทั้งหลายรูปเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซร้รูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ” (วิ.ม. 4/20/27) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อ - นามสกุลผู้แต่ง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกสาวดี เชี่ยวชาญ, 2557)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อ - นามสกุลของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (นิรมัย คุ้มรักษา และอัจจิมา ศิริพิบูลย์ผล, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อ - นามสกุลของผู้แต่งรายแรก แล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ทศพร คำผลศิริ และคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงกับปีปัจจุบันมากที่สุด (ค้นพบล่าสุด) หรือหากเป็นแนวคิดทฤษฎีก็ควรอ้างอิงเจ้าของแนวคิดทฤษฎี หรือบุคคลผู้เป็นที่ยอมรับของวงการวิชาการส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Kiarash, A., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลาง ตามด้วยนามสกุลของผู้แต่งรายที่สองและตามด้วยอักษรย่อของชื่อภาษาอังกฤษ แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Werker, J. F. & Desjardins, R. N., 2004)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Bloom, B. S. et al., 2005)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อหนังสือ.//(ครั้งที่พิมพ์).//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

หนังสือ

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

หนังสือ ที่มี DOI

Ewert, A. W. at el. (2014). Outcomes and benefits. England: CAB International. https://doi.org/10.1079/9781845939199.0140.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน/ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).//ชื่อเรื่อง/(เลขหน้าที่อ้าง).//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บทความในหนังสือ

ชลิตา บัณฑุวงศ์. (2556). ข้าวและชาวนาไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ใน พจนก กาญจนจันทร (บรรณาธิการ), คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (หน้า 39-68). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

บทความในหนังสือ ที่มี DOI

Sparks, D. L. (2003). Inorganic Soil Components. In Sparks, D. L. (Ed.), Environmental Soil Chemistry. (2nd ed.). (pp. 47-73). England: Academic Press. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-656446-4.X5000-2.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อวารสาร.//ปีที่/(ฉบับที่),//เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บทความจากวารสาร

พระสถาพร ปุณฺณนนฺโท (รำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

บทความจากวารสาร ที่มี DOI

Baker, D. (2006). The Political Economy of Fascism: Myth or Reality, or Myth and Reality?. New Political Economy, 11(2), 227-250. https://doi.org/10.1080/13563460600655581.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน/ชื่อสารานุกรม,//(เล่มที่อ้าง, เลขหน้าที่อ้าง).//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทอาจพันธ์. (2537). หม้อคอควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้น.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อหนังสือพิมพ์,//เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อวิทยานิพนธ์.//ใน/ระดับวิทยานิพนธ์/สาขา.//ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2558). การพัฒนารูปแบบการปรับตัวของชาวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นายมนัส ภาคภูมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ในรายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.//(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).//ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.//(ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

ไชยศิริ ลีศิริกุล. (5 พ.ย. 2562). วิถีการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าว. (พระมหาปรัชญ์ อัตถาพร, สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์ (ไม่อนุญาตให้ใช้แหล่งข้อมูลที่มาจาก Facebook)

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่เผยแพร่).//ชื่อเรื่อง.//เรียกใช้เมื่อ/จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ฤทัยชนก จริงจิตร. (2555). กลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน AEC เพื่อก้าวสู่การเป็น Trading Nation เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2563 จาก http://www.tpso.moc.go.th/sites/default/files/862-img.pdf

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง (ถ้ามี).//ราชกิจจานุเบกษา/เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติและแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระบทสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจนุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. (2558). คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) Promotion Manual (DSPM). เชียงใหม่: สยามพิมพ์นานา.

ประภัสสร ปรี่เอี่ยม และธรรมนูญ รวีผ่อง. (2554). ผลการส่งเสริมพัฒนาการ กล้ามเนื้อมัดเล็กสำหรับเด็กพัฒนาการช้าโดยพ่อแม่ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษใน จังหวัดมหาสารคาม. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.

พระสุดรักษ์ วิสุทโธ และเดชชาติ ตรีทรัพย์. (2561). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนในตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 2(2), 8-13

พระสถาพร ปุณฺณนนฺโท (รำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานสาธารณสุขอ่างทอง. (2560). รายงานทารกน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม ได้รับการคัดกรองพัฒนาการ DSPM ปีงบประมาณ 2560 (อินเตอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2562 จาก http://atg.hdc.moph.go.th

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. (2563). ศิลปะการแห่งโนราห์. เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 จาก https://www.m-culture.go.th/phatthalung/ewt_news.php?nid=508&filename=index.

Anderson, R. M. & Funnell, M. M. (2005). Patient empowerment: reflections on the challenge of fostering the adoption of a new paradigm, 57(2), 153-157. https://doi.org/10.1016/j.pec.2004.05.008.

Collinge, W. (1997). The American Holistic Health Association Complete Guide to Alternative Medicine. New York: Warner Books.

Dunst, C. J. & Triette, C. M. (1996). Empowerment, effective helpgiving practices and family-Centered care. Pediatr Nurs, 22(2), 334-337.

Winzer, L. & Gray, R. S. (2019). The Role of Buddhist Practices in Happiness and Health in Thailand: A Structural Equation Model. Journal of Happiness Studies, 20, 411-425. https://doi.org/10.1007/s10902-017-9953-z.

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

บทความวิจัย (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)
ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[2], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3] (ภาษาไทย) (14 pt)
Author's name-surname[1], Author's name-surname[1], Author's name-surname[2], Author's name-surname[3], Author's name-surname[3], (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[1]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[1]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[2]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[2]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[3]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[3]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[*]Corresponding author E-mail: (12 pt)
[*]Tel: XX-XXXX-XXXX (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระบุประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด)

คำสำคัญ: 3 - 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt) (ไม่เกิน 4 ย่อหน้า)

(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ)

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ)

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ถ้ามี) .....ชื่อภาพ..... (16 pt)

ตารางที่ 1 (ถ้ามี) .....ชื่อตาราง..... (16 pt)

อภิปรายผล (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกันผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

สรุปและข้อเสนอแนะ (18 pt)

(16 pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กะทัดรัดได้ใจความ พร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยและการนำผลการวิจัยไปใช้ ร่วมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ระบุเฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

บทความวิชาการ (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)
ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[2], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3] (ภาษาไทย) (14 pt)
Author's name-surname[1], Author's name-surname[1], Author's name-surname[2], Author's name-surname[3], Author's name-surname[3], (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[1]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[1]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[2]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[2]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[3]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[3]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[*]Corresponding author E-mail: (12 pt)
[*]Tel: XX-XXXX-XXXX (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) ----------

คำสำคัญ: 3 - 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ----------

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(16 pt)

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt)

สรุป (18 pt)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)